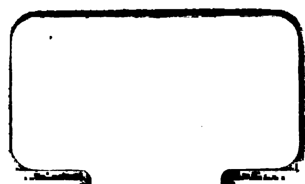

HANDELINGEN

VAN

DE REGERING

EN DE

STATEN-GENERAAL,

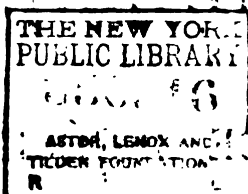
OVER

DE HERZIENING DER GRONDWET.

Derde Deel.

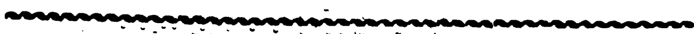
TE 'S GRAVENHAGE,
BIJ J. BELINFANTE.
MDCCCXLI.

HET KONINKLIJK GEZAG EN DE NATIONALE VRIJHEID ZIJN GEVESTIGD DOOR DE GRONDWET.

G. K. GRAVE VAN HOGENDORP.
(*Bijdragen*).

INHOUD

VAN HET DERDE DEEL.

BUITENGEWONE VERGADERING DER STATEN GENERAAL, TWEEDE KAMER IN DUBBELE GETALE

STUKKEN NOPENS DE GRONDWET-HERZIENING.

HANDELINGEN

OVER DE

HERZIENING DER GRONDWET.

Derde Deel.

BUITENGEWONE VERGADERING DER STATEN-GENERAAL,

TWEEDE KAMER IN DUBBELEN GETALE.

WETTEN NOPENS DE GRONDWET-HERZIENING.

Gelijk wij in het Tweede Deel dezes werks, blz. 306, hebben toegezegd, laten wij thans achter elkander volgen de in de gewone vergadering aangenomene voordragten, die daarna als WETTEN in het *Staatsblad* zijn verschenen, en wel als volgt:

(Staatsblad n.° 27). *WET van den* 13*den Junij* 1840, *omtrent de verandering van de artikelen* 1, 2 *en* 153 *der Grondwet.*

WIJ WILLEM, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, ten gevolge der tractaten van den 19den April 1839, de daarbij aan Belgie overgegane provincien of gedeelten derzelve, hebben opgehouden tot het grondgebied van het Koningrijk der Nederlanden te behooren, en dat derhalve de tot deszelfs voormalig grondgebied

betrekkelijke en met deszelfs vorige uitgebreidheid verbondene artikelen der Grondwet, eene noodzakelijke verandering behoeven, mitsgaders dat ook de ervaring het noodig heeft doen oordeelen, eenige veranderingen in sommige bepalingen derzelve te maken;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot verandering van het eerste, van het tweede en van het honderd drie en vijftigste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Het eerste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar eerste hoofdstuk, *Van het Rijk en deszelfs inwoners*, wordt veranderd als volgt:

»Het Koningrijk der Nederlanden bestaat uit de volgende »provincien: Noord-Braband, Gelderland, Zuid-Holland, Noord-»Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Overijssel, Groningen en »Drenthe, mitsgaders het Hertogdom Limburg, behoudens de »betrekkingen van dat Hertogdom, met uitzondering der vestingen »Maastricht en Venlo, en van derzelver kringen, tot het Duitsche »Verbond.»

Art. 3. Het tweede artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar eerste hoofdstuk, *Van het Rijk en deszelfs inwoners*, wordt veranderd als volgt:

»De provincien van Noord-Braband, Gelderland, Zuid-Holland, »Noord-Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Overijssel, Gro-»ningen en Drenthe, behouden hare tegenwoordige grenzen.»

»Het Hertogdom Limburg bestaat uit dat gedeelte der voor-»malige provincie van dien naam, hetwelk bij de tractaten van den »19den April 1839, daarvan niet is afgescheiden.»

Art. 4. De tweede zinsnede van het 153ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar vierde hoofdstuk, *Van de Staten der provincien*, en wel in de tweede afdeeling, *Van de magt der Staten Provinciaal*, wordt verklaard te zijn vervallen.

Art. 5. Deze wet zal worden toegezonden aan de Staten der provincien Noord-Braband, Gelderland, Holland, Zeeland, Utrecht, Vriesland, Overijssel, Groningen en Drenthe, welke vóór den 10den Julij 1840, aan de gewone leden der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, een gelijk getal buitengewone leden zullen toevoegen, ten einde de Stat.-Gen., de Tweede Kamer in dubbelen getale, op den door Ons nader te bepalen dag, bijeenkomen om te beraadslagen over de veranderingen der Gwt. in deze wet vermeld.

Lasten en bevelen dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministeriële Departementen, Autoriteiten, Collegien en Ambtenaren, wien zulks aangaat, aan de naauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,
A. G. A. van Rappard, *l. s.*

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,
Van Doorn.

(Staatsblad n.° 28). ***WET** van den 13den Junij 1840, omtrent de verandering van art. 52 der Grondwet.*

Wij WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, ten gevolge der tractaten van den 19den April 1839, de daarbij aan Belgie overgegane provincien of gedeelten derzelve, hebben opgehouden tot het grondgebied van het Koningrijk der Nederlanden te behooren, en dat derhalve de tot deszelfs voormalig grondgebied betrekkelijke en met deszelfs vorige uitgebreidheid verbondene artikelen der Gwt. eene noodzakelijke verandering behoeven, mitsgaders dat ook de ervaring het noodig heeft doen oordeelen, eenige veranderingen in sommige bepalingen derzelve te maken;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot verandering van het 52ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Het 52ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar tweede Hoofdstuk, *Van den Koning*, en wel in de vijfde Afd., *Van de inhuldiging des Konings*, wordt veranderd als volgt:

»De Koning wordt bij het aanvaarden der Regering plegtiglijk »beëedigd en ingehuldigd, binnen de stad Amsterdam, in eene »openbare en vereenigde zitting der beide Kamers van de Staten-»Generaal.»

Art. 3. Deze wet enz. (als boven).

Lasten en bevelen enz. (als boven).

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze Regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,

A. G. A. VAN RAPPARD, *l. s.*

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,

VAN DOORN.

(Staatsblad n.° 29). *WET van den 13den Junij 1840, omtrent de verandering van art. 71 der Grondwet.*

WIJ WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, ten gevolge der tractaten van 19 April 1839, de daarbij aan Belgie overgegane provincien of gedeelten derzelve, hebben opgehouden tot het grondgebied van het Koningrijk der Nederlanden te behooren, en dat derhalve de tot deszelfs voormalig grondgebied betrekkelijke en met deszelfs vorige uitgebreidheid verbondene artikelen der Gwt. eene noodzakelijke verandering behoeven;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Stat.-Gen., hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot verandering van het 71ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. De 2de alinea van het 71ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar tweede hoofdstuk, *Van den Koning*, en wel in de zevende Afd., *Van den Raad van State en de Ministeriële Departementen*, wordt veranderd als volgt:

»De Koning benoemt deszelfs leden, ten getale van niet meer »dan twaalf, zoo veel mogelijk uit de verschillende provincien »van het Rijk. Hij ontslaat dezelve naar welgevallen.»

Art. 3. Deze wet enz. (als boven).

Lasten en bevelen enz. (als boven).

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze Regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,

A. G. A. VAN RAPPARD, *l. s.*

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,

VAN DOORN.

(Staatsblad n.° 30). ***WET** van den 13dén Junij 1840, omtrent de verandering der artikelen 79 en 80 der Grondwet.*

WIJ WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, ten gevolge der traktaten van den 19den April 1839, de daarbij aan Belgie overgegane provincien of gedeelten derzelve, hebben opgehouden tot het grondgebied van het Koningrijk der Nederlanden te behooren, en dat derhalve de tot deszelfs voormalig grondgebied betrekkelijke en met deszelfs vorige uitgebreidheid verbondene artikelen der Gwt. eene noodzakelijke verandering behoeven, mitsgaders dat ook de ervaring het noodig heeft doen oordeelen eenige veranderingen in sommige bepalingen derzelve te maken;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Stat.-Gen., hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot verandering van het 79ste en van het 80ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Het 79ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar derde hoofdstuk, *Van de Staten-Generaal*, en wel in de eerste Afd., *Van de zamenstelling der Staten-Generaal*, wordt veranderd als volgt:

»Eene dier Kamers bestaat uit 58 leden, benoemd door de Staten »der provincien, te weten, voor:

Noord-Braband	7
Gelderland	6
Zuid-Holland	12
Noord-Holland	10
Zeeland	3
Utrecht	3
Vriesland	5
Overijssel	4
Groningen	4
Drenthe	1
Hertogdom Limburg	3
	58 leden.

Art. 3. Het 80ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, in dezelfde Afd. geplaatst, wordt veranderd als volgt:

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den J
Onze Regering het zeven en twintigste.

...n Eerste draagt, is
...iet meer dan 30 leden,
...t hebbende, welke door
...d worden, en gekozen uit
... Staat bewezen, door hunne
... aanzienlijksten van den lande

Uitgegeven den 22sten J

... boven).
... boven).
... den 13den Junij des jaars 1840, van
... twintigste.

(Staatsblad n.° 29).

WILLEM.
Van wege den Koning,
A. G. A. VAN RAPPARD, *l. s.*

...den 22sten Junij 1840.
De Secretaris van Staat,
VAN DOORN.

Wij WILLEM
Allen, die dez
Alzoo Wij h
tractaten var
provincien
grondgel
dat der
en m
Gwt
gr

(... n.° 31). ***WET** van den 13den Junij 1840, omtrent de verandering van art. 98 der Grondwet.*

Wij WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te *weten:*

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, ten gevolge *der traktaten* van den 19den April 1839, de daarbij aan Belgie *overgegane* provincien of gedeelten derzelve, hebben opgehouden *tot het* grondgebied van het Koningrijk der Nederlanden te behooren, en dat derhalve de tot deszelfs voormalig grondgebied betrekkelijke en met deszelfs vorige uitgebreidheid verbondene artikelen der Gwt., eene noodzakelijke verandering behoeven;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Stat.-Gen., hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot het vervallen verklaren van het artikel 98 der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Het 98ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar derde hoofdstuk, *Van de Stat.-Gen.*, en wel in de vierde afdeeling, *Beschikkingen aan beide Kamers gemeen*, niet langer van toepassing kunnende zijn, wordt verklaard te zijn vervallen.

...wet enz. (als boven).
...len, enz. (als boven).
...avenhage, den 13den Junij des jaars 1840,
...et zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,
A. G. A. van Rappard, *l. s.*

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,
Van Doorn.

(Staatsblad n.° 32.) *WET van den 13den Junij 1840, omtrent de verandering van de artikelen* 6, 7, 11 *en* 134 *der Gwt.*

Wij WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat de ervaring het noodig heeft doen oordeelen, eenige veranderingen in sommige artikelen der Gwt. te maken;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Stat.-Gen., hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot verandering van het 6de, 7de, 11de en 134ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Het 6de artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar eerste hoofdstuk, *Van het Rijk en deszelfs inwoners*, wordt veranderd als volgt:

« De oefening van het stemregt in de steden en ten platten »lande, zoo wel als de bevoegdheid om deel te nemen aan de pro»vinciale en plaatselijke besturen, wordt bij de wet geregeld. »

Art. 3. Het daarop volgende 7de artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden wordt verklaard te zijn vervallen.

Art. 4. Het 11de artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, in hetzelfde hoofdstuk geplaatst, wordt veranderd als volgt:

« Ieder is, zonder onderscheid van rang en geboorte, tot alle »ambten en bedieningen benoembaar, behoudens hetgeen betrek»kelijk de zamenstelling der Provinciale Staten bij het 4de hoofd»stuk is bepaald. »

»De andere Kamer, welke den naam van Eerste draagt, is »zamengesteld uit niet minder dan 20 en niet meer dan 30 leden, »den vollen ouderdom van 40 jaren bereikt hebbende, welke door »den Koning voor hun leven benoemd worden, en gekozen uit »hen, die door diensten aan den Staat bewezen, door hunne »geboorte of gegoedheid, onder de aanzienlijksten van den lande »behooren.»

Art. 4. Deze wet zal enz. (als boven).

Lasten en bevelen enz. (als boven).

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze Regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,

A. G. A. van Rappard, *l. s.*

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,

Van Doorn.

(Staatsblad n.° 31). *WET van den 13den Junij* 1840, *omtrent de verandering van art.* 98 *der Grondwet.*

Wij WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, ten gevolge der traktaten van den 19den April 1839, de daarbij aan Belgie overgegane provincien of gedeelten derzelve, hebben opgehouden tot het grondgebied van het Koningrijk der Nederlanden te behooren, en dat derhalve de tot deszelfs voormalig grondgebied betrekkelijke en met deszelfs vorige uitgebreidheid verbondene artikelen der Gwt., eene noodzakelijke verandering behoeven;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Stat.-Gen., hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot het vervallen verklaren van het artikel 98 der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Het 98ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar derde hoofdstuk, *Van de Stat.-Gen.*, en wel in de vierde afdeeling, *Beschikkingen aan beide Kamers gemeen*, niet langer van toepassing kunnende zijn, wordt verklaard te zijn vervallen.

Art. 3. Deze wet enz. (als boven).

Lasten en bevelen, enz. (als boven).

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,
A. G. A. van Rappard, l. s.

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,
Van Doorn.

(Staatsblad n.° 32.) *WET van den 13den Junij 1840, omtrent de verandering van de artikelen 6, 7, 11 en 134 der Gwt.*

Wij WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat de ervaring het noodig heeft doen oordeelen, eenige veranderingen in sommige artikelen der Gwt. te maken;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Stat.-Gen., hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot verandering van het 6de, 7de, 11de en 134ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Het 6de artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar eerste hoofdstuk, *Van het Rijk en deszelfs inwoners*, wordt veranderd als volgt:

« De oefening van het stemregt in de steden en ten platten »lande, zoo wel als de bevoegdheid om deel te nemen aan de pro»vinciale en plaatselijke besturen, wordt bij de wet geregeld. »

Art. 3. Het daarop volgende 7de artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden wordt verklaard te zijn vervallen.

Art. 4. Het 11de artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, in hetzelfde hoofdstuk geplaatst, wordt veranderd als volgt:

« Ieder is, zonder onderscheid van rang en geboorte, tot alle »ambten en bedieningen benoembaar, behoudens hetgeen betrek»kelijk de zamenstelling der Provinciale Staten bij het 4de hoofd»stuk is bepaald. »

Art. 5. Het 134ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar 4de hoofdstuk, *Van de Staten Provinciaal*, en wel in de eerste afdeeling van dat hoofdstuk, *Van de zamenstelling der Staten van de Provincien*, wordt veranderd als volgt:

« De openvallende plaatsen in de kiezers-collegien worden ver-»vuld bij meerderheid van stemmen der gezeten burgeren, eene »zekere in iedere stad bij de wet te bepalen som betalende in de »beschrevene middelen; daarover brengt elk dier burgeren eens »in het jaar zijne stem uit, bij behoorlijk geteekende en gesloten »briefjes, die aan de huizen opgehaald worden van wege de »Regering. »

Art. 6. Deze wet enz. (als boven).

Lasten en bevelen enz. (als boven).

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze Regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,
A. G. A. van Rappard, l. s.

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,
Van Doorn.

(Staatsblad n.° 33.) *WET van den 13den Junij 1840, omtrent de verandering van de artikelen 30 en 32 der Grondwet.*

Wij WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat, ten gevolge der traktaten van 19 April 1839, de daarbij aan Belgie overgegane provincien of gedeelten derzelve, hebben opgehouden tot het grondgebied van het Koningrijk der Nederlanden te behooren, en derhalve de tot deszelfs voormalig grondgebied betrekkelijke en met deszelfs vorige uitgebreidheid verbondene artikelen der Gwt. eene noodzakelijke verandering behoeven;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Stat.-Gen., hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot verandering van het 30ste en van het 32ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Het 30ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar tweede hoofdstuk, *Van den Koning*, en wel in de tweede afdeeling, *Van het inkomen der Kroon*, wordt veranderd als volgt:

« De Koning geniet uit 's lands kas een jaarlijksch inkomen van » *f* 1,500,000. »

Art. 3. Het 32ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, in dezelfde afdeeling geplaatst, wordt veranderd als volgt:

« Den Koning worden tot deszelfs gebruik, zomer- en winter» verblijven in gereedheid gebragt, voor welker onderhoud echter » niet meer dan *f* 50,000 jaarlijks ten laste van den lande kunnen » worden gebragt. »

Art. 4. Deze wet, enz. (als boven).

Lasten en bevelen, enz. (als boven).

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze Regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,
A. G. A. van Rappard, *l. s.*

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,
Van Doorn.

(Staatsblad n.° 34.) *WET van den 13den Junij 1840, omtrent eene bijvoeging aan artikel 60 der Grondwet.*

Wij WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat de ervaring het noodig heeft doen oordeelen eenige veranderingen in sommige artikelen der Gwt. te maken;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Stat.-Gen., hebben goedgevonden en verstaan gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot eene bijvoeging aan het 60ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Het 60ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar tweede hoofdstuk, *Van den Koning*, en wel in de zesde afdeeling, *Van de magt des Konings*, zal met de navolgende slot-bepaling worden vermeerderd:

«Aan de Stat.-Gen. zullen, in den aanvang van elke gewone »zitting, worden medegedeeld de laatst ingekomene staten van »ontvangsten en uitgaven, van opgemelde volkplantingen en be- »zittingen.

»Het gebruik van het batig slot, beschikbaar ten behoeve van »het moederland, wordt bij de wet geregeld.»

Art. 3. Deze wet, enz. (als boven).

Lasten en bevelen, enz. (als boven).

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze Regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,
A. G. A. VAN RAPPARD, *l. s.*

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,
VAN DOORN.

(Staatsblad n.° 35.) *WET van den 13den Junij 1840, omtrent de verandering van de artikelen* 122, 123, 124, 125, 126, 127 *en* 128 *der Grondwet.*

WIJ WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat de ervaring het noodig heeft doen oordeelen, eenige veranderingen in sommige artikelen der Gwt. te maken;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Gen., hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot verandering van de artikelen 122, 123, 124, 125, 126, 127 en 128 der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Deze artikelen 122, 123, 125 en 126 der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar derde hoofdstuk, *Van de Staten-Gen.*, en wel in de zesde afdeeling, *Van de begrooting der uitgaven van het Rijk*, worden vervallen verklaard.

Art. 3. Achter het 121 art. der Gwt. wordt het navolgende nieuwe artikel geplaatst:

«De gemelde begrooting wordt telkens voor den tijd van twee »jaren vastgesteld, en een jaar vóór den afloop van dien termijn »worden de nieuwe staats-uitgaven door den Koning voorgedragen, »welke, aldus eenmaal vastgesteld zijnde, gedurende dien tijd

»blijven voortduren, ten ware inmiddels in dezelve door eene »nieuwe wet veranderingen gemaakt mogten worden.

Art. 4. Het 124ste art. der Gwt., in hetzelfde hoofdstuk geplaatst, wordt veranderd als volgt:

«De staats-inkomsten worden tevens voor gelijken tijd van »twee jaren bij de wet geregeld en blijven, eenmaal vastgesteld »zijnde, gedurende dien tijd voortduren, ten ware inmiddels in »dezelve door eene nieuwe wet veranderingen gemaakt mogten »worden.»

Art. 5. Het 127 art. der Gwt., in hetzelfde hoofdstuk geplaatst, wordt veranderd als volgt:

«De uitgaven voor ieder Departement van algemeen bestuur, »maken een afzonderlijk hoofdstuk der algemeene begrooting uit. »Elk dezer hoofdstukken wordt bij eene afzonderlijke wet voor»gedragen en vastgesteld. De penningen voor een Departement »toegestaan kunnen alleenlijk en bij uitsluiting worden gebragt »voor uitgaven tot het Departement behoorende, zoodat geen som »kan worden overgeschreven van het eene hoofdstuk van alge»meen bestuur op een ander dan met gemeen overleg der Staten-»Generaal.»

Art. 6. Het daarop volgend art. 128 wordt veranderd als volgt:

«De Koning doet jaarlijks aan de Staten-Gen. een uitvoerig ver»slag geven van het gebruik der geldmiddelen. De ontvangsten en »uitgaven van ieder afgeloopen dienstjaar door de Algemeene »Rekenkamer afgesloten zijnde, wordt de alzoo afgesloten reke»ning, welke zoo wel de ontvangsten als de uitgaven moet bevat»ten, jaarlijks aan de Staten-Gen. medegedeeld.»

Art. 7. Deze wet, enz. (als boven).

Lasten en bevelen, enz. (als boven).

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,

A. G. A. van Rappard, *l. s.*

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,

Van Doorn.

(Staatsblad n.° 36). *WET van den* 13 *Junij* 1840, *omtrent de verandering van artikel* 133 *der Grondwet.*

Wij WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat de ervaring het noodig heeft doen oordeelen eenige veranderingen in sommige artikelen der Gwt. te maken;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Gen., hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot verandering van het 133ste art. der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Het 133ste art. der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar 4de hoofdstuk, *Van de Staten der Provincien*, en wel in de eerste afd., *Van de zamenstelling der Staten van de Provincien*, wordt veranderd als volgt:

«In alle steden worden ingevoerd kiezers-collegien; zij worden eenmaal in het jaar door de Regering bijeengeroepen, alleenlijk tot het bepaalde einde, om de raadplaatsen, ten gevolge der bij de wet vastgestelde periodieke aftreding der raadsleden openvallende, of wel door overlijden of anderzins opengevallen, door bevoegde personen te vervullen.»

Art. 3. Deze wet zal, enz. (als boven).

Lasten en bevelen, enz. (als boven).

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,

A. G. A. van Rappard, *l. s.*

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,

Van Doorn.

(Staatsblad n.° 37). *WET van den* 13*den Junij* 1840, *omtrent de verandering van art.* 202 *der Grondwet.*

Wij WILLEM, enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten: Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat de ervaring het noodig heeft doen oordeelen eenige veranderingen in sommige artikelen der Gwt. te maken;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Stat. Gen., hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot verandering van het 202 art. der Gwt. van het Konigrijk der Nederlanden.

Art. 2. Het 202 art. der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar zevende hoofdstuk, *van de Financien*, wordt veranderd als volgt:

»Er zal eene Algemeene Rekenkamer zijn, ten einde jaarlijks »de rekeningen van ontvangst en uitgaven der verschillende De»partementen van algemeen bestuur op te nemen en te liquideren, »mitsgaders behoorlijke rekening en verantwoording te vorderen »van alle bijzondere lands-comptabelen en anderen, alles achter»volgens zoodanige instructien, als bij de wet zullen worden vast»gesteld. De leden dezer Rekenkamer, welker bezoldiging door »de wet geregeld wordt, worden zoo veel mogelijk uit alle de pro»vincien genomen en voor hun leven aangesteld."

»Bij vacature zendt de Tweede Kamer der Stat.-Gen. eene no»minatie van drie personen aan den Koning, welke daaruit de ver»kiezing doet."

Art. 3. Deze wet zal enz. (als boven).

Lasten en bevelen enz. (als boven).

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,
A. G. A. van Rappard, *l. s.*

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,
Van Doorn.

(Staatsblad n.° 38.) *WET van den 13den Junij 1840, omtrent de inlassching van eenige artikelen tusschen art. 75 en 76 der Grondwet.*

Wij WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat de ervaring het noodig heeft doen oordeelen eenige veranderingen in sommige artikelen der Gwt. te maken:

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der State.-Gn., hebben goedgevonden en verstaan gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot inlassching van eenige

artikelen tusschen het 75ste en het 76ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden.

Art. 2. Achter het 75ste artikel der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, geplaatst in haar tweede hoofdstuk, *van den Koning*, en wel in de zevende afdeeling, *van den Raad van State en de Ministeriële Departementen*, zullen worden ingelascht de drie navolgende nieuwe artikelen:

«Art. 3. De hoofden der Ministeriële Departementen zijn verantwoordelijk voor alle daden door hen als zoodanig verrigt, of tot welker daarstelling of uitvoering zij zullen hebben medegewerkt, waardoor de Gwt. of de wetten mogten geschonden of niet opgevolgd zijn.

Art. 5. Ten einde van deze medewerking te doen blijken, zullen alle koninklijke besluiten en beschikkingen moeten voorzien zijn van de mede-onderteekening van het Hoofd van het Ministerieel Departement waartoe dezelve behooren.

Art. 5. Over de aanklagten ter zake van deze verantwoordelijkheid, oordeelt de Hooge Raad der Nederlanden, naar de voorschriften der wet.»

Art. 6. Deze wet enz. (als boven).

Lasten en bevelen enz. (als boven).

Gegeven te 'sGravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,
A. G. A. van Rappard, *l. s.*

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,
Van Doorn.

(Staatsblad n.° 39.) *WET van den 21sten Junij* 1840, *omtrent de verandering van art.* 130 *der Grondwet.*

Wij WILLEM, enz. (als boven).

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat de ervaring het noodig heeft doen oordeelen eenige veranderingen in sommige artikelen der Gwt. te maken;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Stat.-Gen., hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1. Er bestaat noodzakelijkheid tot verandering van artikel 130 der Gwt.

Art. 2. Het 130ste artikel der Gwt., geplaatst in haar vierde hoofdstuk, *van de Staten der Provincien*, en wel in de eerste afdeeling, zal met de volgende slotbepaling worden vermeerderd:

Wijzigingen of veranderingen in de eenmaal bestaande regeling worden, na ingenomen advies van de Staten der Provincie, door de wet vastgesteld.

Art. 3. Deze wet zal enz. (als boven).

Lasten en bevelen enz. (als boven).

Gegeven te 's Gravenhage, den 13den Junij des jaars 1840, van Onze regering het zeven en twintigste.

WILLEM.

Van wege den Koning,
VAN DOORN.

Uitgegeven den 22sten Junij 1840.

De Secretaris van Staat,
VAN DOORN.

BIJEENROEPING VAN DE BUITENGEWONE VERGADERING DER STATEN-GENERAAL.

(DE TWEEDE KAMER IN DUBBELEN GETALE.)

VERKIEZINGEN.

Naar luid van de opgemelde Staatsbladen hielden de Staten der Provincien zich in de eerste helft van Julij bezig met de verkiezing ook van leden voor de dubbele vergadering der Tweede Kamer van de Staten-Generaal.

Wij laten hieronder volgen, zoowel de 55 leden dier kamer, die in het gewoon zittingjaar van 1839—1840 in dezelve zitting hebben gehad, als de 55 buitengewone leden, nu ter verdubbeling van de Tweede Kamer gekozen. Deze leden zijn:

GEWONE LEDEN.	BUITENGEWONE LEDEN.
NOORD-BRABAND 7 leden.	NOORD-BRABAND.
1 J. D. Baron VAN TUYLL VAN SEROOSKERKEN VAN HEEZE EN LEENDE.	1 Jhr. LEOPOLD J. J. J. VAN SASSE VAN YSSELT.

2 Mr. R. P. Romme.	2 J. J. Smits Tzn.
3 Jhr. P. E. de la Court.	3 J. de Wijs.
4 Mr. J. A. Luyben.	4 J. H. Bobbacker.
5 Mr. J. B. H. van de Mortel.	5 Mr. L. D. Storm.
6 Jhr. Mr. P. A. van Meeuwen.	6 Mr. J. Mastboom.
7 Mr. P. Gouverneur.	7 Mr. J. B. van Son.
GELDERLAND 6 leden.	GELDERLAND.
8 W. A. Baron Schimmelpenninck van der Oije van de Poll.	8 Mr. M. J. de Man.
9 J. A. C. Baron van Nagell tot Ampsen.	9 W. J. E. Baron van Lijnden van Hemmen.
10 Jhr. Mr. W. L. F. C. van Rappard.	10 Mr. J. M. de Kempenaer.
11 E. W. van Dam van Isselt.	11 Mr. J. Rau.
12 Mr. J. Weerts.	12 H. W. Baron van Aylva van Pallandt van Waardenburg en Neerijnen.
13 Mr. H. J. Dijkmeester.	13 C. S. W. J. Baron van Nagell tot Wisch.
HOLLAND 22 leden.	HOLLAND.
14 Jhr. D. F. van Alphen.	14 Jhr. Boreel van Hoogelanden.
15 Mr. G. W. Verweij Mejan.	15 Mr. W. D. Cramer.
16 Mr. L. C. Luzac.	16 Prof. J. R. Thorbecke.
17 Mr. J. Corver Hooft.	17 Mr. T. W. Baron van Styrum.
18 Baron W. Röell van Hazerswoude.	18 Dirk Grave van Hogendorp.
19 Jhr. Mr. J. C. R. van Hoorn van Burgh.	19 Mr. A. A. Reäel.
20 M. A. Wijnaendts.	20 Mr. P. C. Schooneveld.
21 Jhr. Mr. D. T. Gevers.	21 S. de Vries.
22 Jhr. Mr. G. Beelaerts van Blokland.	22 Mr. G. Groen van Prinsterer.
23 Jhr. Mr. A. Warin.	23 Ananias Willink.
24 Jhr. Mr. A. Backer.	24 Mr. M. C. Bichon van Ysselmonde.
25 Jhr. Mr. M. W. de Jonge van Campens-Nieuwland.	25 H. A. van Blijswijk.

26 Jhr. Mr. G. Clifford.	26 J. H. Anemaet. Az.
27 F. van de Poll.	27 Jhr. W. van Loon.
28 Mr. P. van Akerlaken.	28 Mr. H. van Berkel.
29 H. Baron Collot d'Escury van Heinenoord.	29 C. J. de BruijnKops.
30 Jhr. O. Repelaer van Molenaarsgraaf.	30 Mr. J. G. van Nes.
31 Mr. W. J. Junius van Hemert.	31 C. van Bommel.
32 Mr. F. Frets.	32 Mr. L. C. R. Copes van Cattenburch.
33 Jhr. Mr. D. Hooft Iz.	33 Mr. G. van Leeuwen.
34 J. J. H. van Wickevoort Crommelin.	34 H. P. Hoog.
35 F. C. W. Druijvesteijn.	35 R. W. Baron van Brienen van de Groote Lindt.
ZEELAND 3 leden.	ZEELAND.
36 Jhr. Mr. P. J. Boddaert.	36 Jhr. Mr. A. J. van der Heim van Duivendijke.
37 Mr. J. Snouck Hurgonje.	37 Mr. J. de Backer.
38 Mr. I. G. Hinlópen.	38 Mr. K. Wagtho.
UTRECHT 3 leden.	UTRECHT.
39 W. R. Baron van Tuyl van Serooskerken van Coelhorst.	39 Mr. A. van Beusichem van Harmelen.
40 Jhr. Mr. H. M. A. J. van Asch van Wijck.	40 Mr. F. A. A. C. Baron van Lijnden tot Sandenburg.
41 J. van den Velden.	41 Mr. H. A. Laan.
VRIESLAND 5 leden.	VRIESLAND.
42 Mr. S. van Welderen Baron Rengers.	42 L. G. A. Graaf van Limburg Styrum.
43 Mr. T. S. Tromp.	43 Jhr. Mr. H. Baard van Sminia.
44 M. P. D. Baron van Sytzama.	44 Mr. J. Schik.
45 Mr. J. Cats Epz.	45 J. Stinstra.
46 C. Binkes.	46 Mr. B. Alberda.

OVERIJSSEL 4 leden.	OVERIJSSEL.
47 Mr. R. S. van der Gronden.	47 Mr. W. H. Cost Jordens.
48 Mr. W. H. Vijfhuis.	48 Mr. A. J. Vos de Wael.
49 Mr. A. Sandberg.	49 Mr. B. W. A. E. Baron Sloet tot Oldhuis.
50 Mr. G. J. Brugg.	50 G. S. G. Baron Fridagh.
GRONINGEN 4 leden.	**GRONINGEN.**
51 Mr. J. Gockinga.	51 Mr. H. O. Feith.
52 Mr. H. Hagenouw Brongers.	52 Mr. H. A. Spandaw.
53 Jhr. O. van Swinderen van Rensuma.	53 Mr. H. de Ranitz.
54 Mr. C. Swar Busmann.	54 Mr. R. T. Mees.
DRENTHE 1 lid.	**DRENTHE.**
55 Mr. G. Knijphorst.	55 Mr. H. Vos.

(De Kamer in dubbelen getale opgeroepen, heeft echter slechts uit 108 leden bestaan, door het overlijden, voor hare opening, van een gewoon lid, den heer Brongers, en het niet toelaten van een buitengewoon lid, D. Graaf van Hogendorp).

Ten einde de zamenstelling van de buitengewone vergadering der Staten-Generaal, zoo volledig mogelijk op te geven, laten wij hier nog volgen de lijst der leden van de

EERSTE KAMER.

1 Jhr. N. Steengracht van Oosterland.	10 Jhr. J. Jarges.
2 F. A. Graaf van der Goltz.	11 Jhr. J. H. van Lijnden van Lunenburg.
3 F. G. Baron van Lijnden van Hemmen.	12 Mr. A. G. Verheijen.
4 J. W. Dedel.	13 Jhr. Mr. G. G. Clifford.
5 A. W. Baron van Pallandt van Beerse.	14 Mr. T. Sypkens.
6 Jhr. H. B. Martini.	15 Mr. C. G. Bijleveld.
7 T. C. Graaf van Heerdt tot Eversberg.	16 Jhr. T. M. Lycklama à Nyeholt.
8 Mr. A. van Gennep.	17 M. C. W. Baron du Tour van Bellinchave.
9 J. C. Graaf van Bylandt.	18 G. Graaf Schimmelpenninck.

19 A. W. J. J. Baron van Hugenpoth van Aerdt.
20 Baron Chassé.
21 Mr. A. van der Hoop.
22 H. B. Trip.
23 Jhr. W. A. W. Graaf van Limburg Stirum Noordwijk.

In de vergadering der Provinciale Staten van *Holland* werd den 7 Julij door onderscheiden leden een voorstel gedaan, betrekkelijk een adres, aan Z. M. den Koning aan te bieden, wegens de splitsing der provincie Holland. Dit voorstel luidde aldus:

«De ondergeteekenden, leden der Provinciale Staten van Holland, deelende in de bezwaren, welke, tijdens de openbare beraadslaging in de Tweede Kamer der Staten-Gen., tegen de splitsing der provincie Holland zijn aangevoerd, hebben gemeend gebruik te mogen maken van de bevoegdheid, hun bij het *reglement* nopens de uitoefening van de magt en het gezag der Provinciale Staten van Holland toegekend, en stellen mitsdien bij dezen aan de vergadering voor, het nemen van het navolgende besluit:

«Dat, op grond en krachtens art. 151 van de Gwt., *en* aan »Z. M. den Koning, *en* aan de beide Kamers der Staten-Gen. »adressen zullen worden aangeboden, houdende, met opgave en »vermelding der daartegen bestaande bedenkingen, eerbiedig ver»zoek, dat aan de voorgestelde splitsing der provincie Holland »geen gevolg zal worden gegeven.»

«Dat eene commissie zal worden benoemd tot het ontwerpen »van deze adressen, welke, na door de vergadering te zijn goed»gekeurd, zullen worden ingediend door de zorg van Heeren »Gedeputeerde Staten, en wel, dat aan Z. M. den Koning zoo »spoedig mogelijk, en die aan de beide Kamers der Staten»Gen. dadelijk na den aanvang van derzelver eerstvolgende »bijeenkomst.»

De ondergeteekenden, dit hun voorstel, ter voldoening aan de bestaande verordeningen, aan den Hoog Ed. Gestr. Heer Voorzitter der eerstvolgende vergadering der Staten van Holland schriftelijk inzendende, verzoeken Z. H. E. G. het ter vergadering mede te deelen, terwijl zij vermeenen zich te mogen reserveren het regt om de redenen, die hun tot het doen van het voorstel hebben bewogen, nader en breedvoerig open te leggen, tijdens hetzelve bij de vergadering tot een punt van overweging zal gesteld worden.»

(*Get.*) E. F. Scheltinga Winterberg, D. C. de Dieu Fontein Verschuir, M. H. Weldijk, A. de Carpentier, S. de Vries, A. Pool, E. J. van Rooij, C. Koker, P. Pont, G. van Orden, C. van Bommel en S. H. Anemaet Az.

Dit voorstel werd gesteld in handen van eene commissie tot consideratien en advijs, en zijn daartoe verzocht en gecommitteerd de volgende heeren: E. T. Sheltinga Winterberg, Ananias Willink, Mr. J. van Dam van Noordeloos, Mr. D. J. van Lennep, Mr. S. H. Anemaet Az. en A. Vlielander.

Deze commissie bragt den 11 Julij, bij monde van den heer Scheltinga Winterberg, het volgend verslag uit:

«Edel Groot Achtbare Heeren!

Bij besluit van UEd. Groot Achtb. van den 7den dezer, is in onze handen gesteld, ten einde deze Vergadering daaromtrent te dienen van consideratien en advies een voorstel, gedaan door de heeren leden E. F. Scheltinga Winterberg, Jonkhr. D. K. de Dieu Fontein Verschuir, Mr. M. H. Weldijk, A. de Carpentier, S. de Vries, A. Pool, E. J. van Rooij, C. Koker, P. Pot, G. van Orden, C. van Bommel en S. H. Anemaet Azn.; en luidende als volgt:

« Dat, op grond van art. 151 der Grondwet, èn aan Zijne » Majesteit den Koning, èn aan de beide Kamers der Staten- » Generaal, adressen zullen worden aangeboden, houdende, met » opgave en vermelding der daartegen bestaande bedenkingen; » eerbiedig verzoek, dat aan de voorgestelde splitsing der pro- » vincie Holland geen gevolg zal worden gegeven. »

« Dat eene commissie zal worden benoemd tot het ontwerpen » van die adressen, welke na door de Vergadering te zijn goed- » gekeurd, zullen worden ingediend door de zorg der Gedepu- » teerde Staten, en wel dat aan Zijne Majesteit den Koning, » zoo spoedig mogelijk, en die aan de beide Kamers der Staten- » Generaal, dadelijk na den aanvang van derzelver eerstvolgende » bijeenkomt. »

Bij het onderzoek van dit voorstel, hebben twee leden verklaard zich met het gedane voorstel niet te kunnen vereenigen, en zulks op grond dat, daar ten aanzien der bij de wet noodig verklaarde veranderingen of bijvoegingen in de Grondwet, stiptelijk zijn in acht genomen de bepalingen, vervat in art. 229 en 230 dier Grondwet, zij vermeenen te mogen en te moeten betwijfelen de bevoegdheid van de Staten der provincie, om over de noodzakelijkheid van die veranderingen of bijvoegingen te beraadslagen, of eenige besluiten deswege te nemen: terwijl zij van oordeel zijn, dat in tegendeel de Staten der Provincie, overeenkomstig de bedoelde artikelen

der Grondwet, zich behooren te bepalen tot het benoemen en toevoegen van een gelijk getal buitengewone aan de gewone leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, opdat, aan die aldus zamengestelde, Vergadering overgelaten blijve, om wegens elke dier bij de wet noodig verklaarde veranderingen of bijvoegingen in de Grondwet zoodanig besluit te nemen als zij zal bevinden te behooren.

Een lid, ofschoon met de meening der voorstellers, wat betreft de belangrijkheid der zaak en de bevoegdheid der Vergadering tot het deswege indienen van een adres aan Hooger Bestuur, volkomen instemmende, zóó zelfs dat, indien het voorstel strekkende ware tot het indienen van een eerbiedig adres aan Z. M. den Koning, waarbij de Vergadering der Staten van Holland op de meest voegzame wijze haar leedwezen zoude te kennen geven, van in eene zaak van die aangelegenheid als is het scheiden der Provincie in twee afzonderlijke deelen, waarbij de geheele Provincie zooveel en zulk dadelijk belang heeft, niet te zijn gehoord, hij zich daarmede zoude kunnen vereenigen; echter het voorstel, zoo als het is liggende, te weten het indienen van adressen, *en* aan Zijne Majesteit den Koning *en* aan de beide Kamers der Vertegenwoordiging, ten einde daardoor op de stemming der leden eenen invloed, en dat wel in eenen bepaalden zin, te bewerken, minder gepast te beschouwen, en ook daardoor geene vrijheid te vinden de Vergadering tot het aannemen van hetzelve te mogen adviseren.

Drie leden hebben zich geheel en volkomen vereenigd met de strekking van het voorstel, *en* voor hetgeen de zaak zelve betreft, *en* voor hetgeen aangaat de voorgestelde adressen aan Zijne Majesteit den Koning en aan de beide Kamers der Stat.-Gen. Zij vermeenen dat, wel verre van den kring der wettelijke bevoegdheid te overschrijden, art. 151 der Grondwet aan de Staten-Provinciaal de verpligting om de belangen van hunne Provincie en van derzelver ingezetenen bij den Koning en de Stat.-Gen. voor te staan; en zij gelooven uit deze grondwettelijke bepaling allezins het regt te ontleenen, om zich met alle kracht eene zaak aan te trekken, waarbij uitsluitend de hoogste en teederste belangen der Provincie Holland zijn betrokken.

Zij vinden zich in deze hunne overtuiging bevestigd, door hetgeen bij de beraadslagingen der Tweede Kamer op dit onderwerp heeft plaats gehad, daar menig lid verklaarde zich te zullen regelen naar hetgeen, zoo door de benoeming van af-

gevaardigden voor de dubbele Kamer, als wel anderzins zal blijken het gevoelen van Provinciale Staten van Holland te wezen over de voorgestelde splitsing van dit hun gewest.

Zij kunnen bovendien geene reden vinden om stilzwijgend de verdeeling eener provincie aan te zien, welke nimmer door de Staten van het gewest, noch door de ingezetenen werd verlangd, en waarbij het zeer twijfelachtig blijft, of wel aan eene derde en vreemde magt, het regt van beslissing zoude toekomen.

Zij beschouwen de verbrokkeling van het gewest, van waar eenmaal de magt en de grootheid van geheel het Vaderland uitging, en door hetwelk ook nog heden de eervolle rang van Nederland onder de Europesche Staten wordt bepaald, als eene zaak, onberekenbaar in gevolgen, en waartoe nimmer moet worden besloten, dan na rijp en bedaard onderzoek.

Zij gelooven dat aan de Staten der provincie de dure pligt is opgelegd, om tot dit onderzoek bij te dragen naar vermogen, daar zij zeker bij dergelijke gewigtige aangelegenheid zich niet lijdelijk mogen gedragen; maar integendeel tot de verdeeling der Provincie moeten medewerken, wanneer die verdeeling grondwettelijk kan geschieden, en door het belang der ingezetenen wordt aanbevolen; maar ook evenzeer verpligt en gehouden zijn, zich met alle wettelijke middelen tegen dergelijke verdeeling te verzetten, wanneer tot dezelve noch aanleiding in de Gwt. noch drangreden in het belang der ingezetenen gevonden wordt.

Deze drie leden zullen zich slechts *dan* met het denkbeeld eener verdeeling van de provincie Holland kunnen vereenigen, wanneer hun zal gebleken zijn van het bestaan eener stellige noodzaak, die gedurende meer dan vijf en twintig jaren aan de Staten der provincie bleef verborgen, en die nu op eens, welligt buiten den boezem van dit gewest, door een vreemd oog zoude zijn ontdekt; — bij den thans niet opgelosten twijfel zouden zij willen behouden hetgeen tot dus verre heeft bestaan; en waarbij het zeker noch de Provincie noch geheel het Vaderland kwalijk is gegaan.

Deze drie leden, bij het bestaan van die meer of min uit een loopende gevoelens, de meerderheid der commissie uitmakende, vereenigen zich met het gedaan voorstel, voor zoo verre, naar aanleiding van hetzelve, eene hoogst-gewigtige zaak, niet buiten en zonder de daarbij belanghebbende partij, zal worden afgedaan, en in dien zin keuren zij allezins

goed dat aan Z. M. den Koning en aan de beide Kamers der Staten-Gen. door de Provinciale Staten van Holland, adressen zullen worden aangeboden, houdende opgave en vermelding der tegen de splitsing der provincie Holland bestaande bezwaren en bedenkingen des noods, en voor het geval dat de vergadering zich deswege niet rondelijk zoude willen verklaren, zonder bijvoeging van het bepaald en uitgedrukt verzoek, dat aan de voorgestelde splitsing geen gevolg worde gegeven, wanneer slechts de bezwaren en moeijelijkheden, die zich tegen deze splitsing voordoen, aan de bevoegde magt door de Provinciale Staten worden voorgedragen, en behoorlijk aldaar worden gewikt en gewogen, de verdere verantwoordelijkheid voor het te nemen besluit en voor de mogelijke gevolgen van dien, latende voor rekening van wien zulks behoort.

De meerderheid der commissie heeft de eer, om de opgegevene redenen, aan de vergadering te adviseren, dat eene comissie zal worden benoemd, om de voormelde adressen in den opgegeven zin te ontwerpen en ter goedkeuring bij UEd. Gr. Achtb. ter tafel te brengen.

(*Get.*) Scheltinga Wintersberg, Ananius Willink, van Dam van Noordeloos, D. J. van Lennep, S. H. Ameshaert Pz., A. Vlielander.

En is, na deliberatie en onder dankzegging aan de commissie voor het door haar uitgebragt rapport besloten, dat de vergadering zich zou onthouden van het indienen van eenig adres, te dezer zake (1).

Het Koninklijk besluit (tot bijeenroeping van de buitengewone vergadering der Staten-Generaal, Tweede Kamer in dubbelen getale) *van* 7 *Julij* 1840, verscheen in de Staats-Courant van den 10 den Julij en in het Staatsblad van 7 Julij 1840, n°. 40 en luidt aldus:

Wij WILLEM, enz.

Gezien het laatste artikel der onderscheidene wetten van den 13den en 21sten Junij jl. (*Staatsblad* n.° 27—39), krachtens welke de dag, door Ons behoort te worden bepaald, op welken de Staten-Gen., de Tweede Kamer in dubbelen getale, zullen bijeenkomen om te beraadslagen over de veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., bij voorschreven wetten vermeld;

---

(1) Zie *Notulen der Vergadering* van den 11 Julij 1840, blz. 228.

Gezien het rapport van Onze Ministers van Justitie, van Buitenlandsche Zaken en van Binnenlandsche Zaken, van den 1sten dezer;

Hebben besloten en besluiten:

Art. 1. De dag der bijeenkomst van de buitengewone vergadering van de Staten-Gen., de Tweede Kamer in dubbelen getale, bestemd voor de beraadslagingen omtrent de veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., vermeld in de wetten van den 13den en 21sten Junij jl. (*Staatsblad* n.° 27—39), wordt bepaald op Dingsdag den 4den Augustus aanstaande.

Art. 2. Onze Minister van Binnenlandsche Zaken wordt gequalificeerd, om alle de leden der vergadering van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Gen., benevens de buitengewone leden aan de gewone leden der Tweede Kamer door de respective provinciale Staten toegevoegd, bij circulaire aanschrijving tegen 4 Augustus aanstaande te zamen te roepen, ten einde, na opening der Vergadering in eene vereenigde zitting der beide Kamers, hunne werzaamheden aan te vangen; de Tweede Kamer, onder het voorloopig voorzitterschap van den president der jongste vergadering, met het onderzoek van de geloofsbrieven der buitengewone leden, en het maken eener opgave van drie leden, aan Ons tot het benoemen van een voorzitter voor deze buitengewone zitting, aan te bieden.

Afschriften dezes zullen worden gezonden aan Onzen Minister van Binnenlandsche Zaden, tot informatie en narigt, alsmede aan Onze beminde zonen den Prins van Oranje en Prins Frederik der Nederlanden, aan Onze beminde kleinzonen den Erfprins van Oranje en Prins Alexander der Nederlanden, aan de Hoofden der departementen van Algemeen Bestuur en Collegien, tot informatie, en zal hetzelve in het *Staatsblad* worden geplaatst.

Gegeven te 's Gravenhage, den 7den Julij des jaars 1840, van Onze regering het zeven en twintigste.

WILLEM.
Van wege den Koning,
Van Doorn.

PROGRAMMA voor de opening van de buitengewone vergadering der Staten-Generaal, te 's Gravenhage, op Dingsdag den 4den Augustus 1840.

Art. 1. Des middags ten twaalf ure zullen de Leden van de Stat.-Gen. zich in de zaal, bestemd tot de vergadering van de

Tweede Kamer, begeven, en zich in eene algemeene vergadering vereenigen, onder voorzitting van den door *Zijne Majesteit* benoemden president van de Eerste Kamer, ten einde *Zijne Majesteit* af te wachten.

Art. 2. De Ministers, de Hoofden van Ministeriële Departementen en de Leden van den Raad van State, zullen zich des middags ten één ure mede in bovengemelde zaal vervoegen.

Art. 3. *Zijne Majesteit de Koning*, de Vergadering der Stat.-Gen. zullende openen, zal ten één ure met den volgenden trein van het Paleis afrijden:

a. Een kommando kavallerie,

b. De Hoffourier en twee rijknechts te paard,

c. De Kamerheer-Ceremoniemeester, rijdende in eene koets met twee paarden bespannen, gaande een lakkei naast ieder portier;

d. Acht Kamerheeren van *Zijne Majesteit*, in twee hofkoetsen, ieder met zes paarden bespannen, gaande naast ieder portier twee lakkeijen.

De Heeren Kamerheeren zullen zich volgens hunnen rang plaatsen, de jongsten vooruit rijdende;

e. De Groot-Officieren van 's Konings Huis, gezeten in twee koetsen met zes paarden bespannen, gaande twee lakkeijen naast ieder portier;

f. Hunne Koninklijke Hoogheden de Erfprins VAN ORANJE en *Prins* ALEXANDER *der Nederlanden*, gezeten in eene koets met zes paarden bespannen, gaande naast de paarden aan elke zijde drie lakkeijen.

Naast de koets de Adjudanten van Hunne Koninklijke Hoogheden;

g. Een Onder-Stalmeester met vier Pages te paard;

h. Zijne Majesteit de Koning en *Hunne Koninklijke Hoogheden de Prins* VAN ORANJE en *Prins* FREDERIK *der Nederlanden* tegenover *Hoogstdenzelven* gezeten, in eene koets met acht paarden bespannen, voor op de koets vier Pages, en naast de paarden, aan elke zijde een jager en twee lakkeijen.

Naast het portier der koets aan de linkerzijde de Adjudant-Generaal, voorts naast de koets de Adjudanten van den *Koning* en van *Hunne Koninklijke Hoogheden*, te paard;

i. Een kommando kavallerie tot sluiting van den trein.

Art. 4. De trein zal rijden, door het Noordeinde, over de Plaats, den Langen Vijverberg, den Korten Vijverberg, het Binnenhof.

Art. 5. De trein aan de vergaderplaats der Stat.-Gen. gekomen zijnde, zal *Zijne Majesteit* aan de deur van het Hôtel ontvangen

worden door eene Commissie van Hun Edel Mogenden, door de Vergadering uit hun midden te kiezen, dewelke, voorafgegaan van den Kamerheer-Ceremoniemeester, de Kamerheeren, en de Groot-Officieren van 's Konings Huis, *Zijne Majesteit* zal geleiden naar de zaal der Stat.-Gen.

De Adjudanten en de Pages volgen onmiddellijk.

Art. 6. De Groot-Officieren van 's Konings Huis plaatsen zich achter *Zijner Majesteits* zitplaats; de Kamerheeren en Adjudanten ter regter- en linkerzijde van den Troon; de Kamerheer-Ceremoniemeester wat voorwaarts ter regterzijde; de Pages gaan zitten op de voorste treden van den Troon.

Art. 7. De *Koninklijke Prinsen* zitten ter regter- en linkerzijde van *Zijne Majesteit*.

Art. 8. De zitting geëindigd zijnde, staat *Zijne Majesteit* op en gaat, met denzelfden trein, waarmede *Hoogstdezelve* binnen gekomen was, en in de orde bij art. 3 vermeld, naar het Paleis terug, zullende de trein den volgenden weg nemen: over het Buitenhof, de Plaats, door het Noordeinde, naar het Paleis.

Art. 9. Salvo's van het geschut zullen het afrijden van *Zijne Majesteit* van het Paleis, en het oogenblik dat *Hoogstdezelve* de Vergadering van de Stat.-Gen. verlaat, aankondigen.

's Gravenhage, den 1sten Augustus 1840.

De Kamerheer-Ceremoniemeester,
GRAVE VAN LIMBURG STIRUM NOORDWIJK.

OPENING DER BUITENGEWONE VERGADERING.

Vereenigde zitting van de Eerste Kamer en van de in dubbelen getale bijeengeroepene Tweede Kamer, den 4den Augustus gehouden.

Ten half een ure wordt de Vergadering door Zijne Exc. den Minister van Staat Mr. A. VAN GENNEP geopend, die door den griffier een Koninklijk besluit doet voorlezen, waarbij hij, Mr. A. VAN GENNEP, benoemd wordt tot Voorzitter der Eerste Kamer gedurende de tegenwoordige buitengewone zitting.

Deze Voorzitter, dien ten gevolge, in overeenkomst met art. 104 der Gwt., met het beleid der vergadering in deze vereenigde zitting belast zijnde, benoemt eene commissie van achttien leden der beide

Kamers, om Zijne Majesteit den Koning in de vergaderzaal binnen te leiden.

De meeste leden zijn aanwezig.

De ministers, hoofden van ministeriële departementen en leden van den Raad van State vervoegen zich in de vergaderzaal.

H. K. H. de Prinses VAN ORANJE, het corps diplomatique en vele hooge beambten bezetten de loges.

Na een kort tijdsverloop wordt de nadering van Zijne Majesteit den Koning aangekondigd, die op de wijze en met den stoet in het programma omschreven, in de vergaderzaal wordt binnengeleid. Daar plaatst Zijne Majesteit zich op den troon, aan welks regter- en linkerzijde HH. KK. HH. de Prins VAN ORANJE, Prins FREDERIK der Nederlanden, de ERFPRINS VAN ORANJE en Prins ALEXANDER gezeten zijn. De Koning houdt de navolgende openings-rede:

« EDEL MOGENDE HEEREN!

»Het strekt Mij tot genoegen U Edel Mogenden rondom Mij geschaard te zien, en in persoon deze buitengewone en plegtige zitting der Stat.-Gen. te kunnen openen.

»De Gwt. van het Koningrijk heeft met bedachtzaamheid verordend, dat geene veranderingen of bijvoegingen in dezelve haar beslag kunnen erlangen, dan nadat zij bij eene wet noodzakelijk verklaard, en duidelijk aangewezen en uitgedrukt, vervolgens door de Wetgevende Magt, met oproeping van de Tweede Kamer der Stat.-Gen. in dubbelen getale, zullen zijn onderzocht en bevestigd.

»De wetten van den 13den en 21sten Junij jl. houden zoodanige verklaring en aanwijzing in, en U Edel Mogenden zijn thans bijeen gekomen, om daarover nader te beraadslagen.

»Ter voldoening aan de Gwt., en in overeenstemming met die wetten, zijn de daarbij bedoelde veranderingen en bijvoegingen letterlijk opgenomen in even zoo vele ontwerpen van wetten, welke Ik heb doen vervaardigen, en weldra aan U Edel Mogenden zal mededeelen.

»Geroepen alzoo tot de gewigtige taak om te beoordeelen, of datgene, wat aanvankelijk, na rijp onderzoek, noodig en nuttig is bevonden, werkelijk voor het welzijn van Nederland oorbaar en bevorderlijk kan worden geacht, bidde Ik den Algoeden God, dat Hij daartoe Zijnen zegen schenke.»

Na het houden van deze aanspraak, verlaat Zijne Majesteit de Koning met de Koninklijke Prinsen en stoet de vergaderzaal, en wordt de zitting opgeheven.

VOORBEREIDENDE WERKZAAMHEDEN VAN DE TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL IN DUBBELEN GETALE.

Zitting van Woensdag den 5den Augustus.

De vergadering wordt ten half drie ure geopend.

Jhr. Mr. O. van Swinderen van Rensuma bekleedt, als Voorzitter gedurende de gewone bijeenkomst van de Tweede Kamer der Stat.-Gen. van 1839—1840, voorloopig den Voorzittersstoel.

De Voorzitter geeft kennis, dat de weduwe van den heer Hagenouw Brongers bij eenen brief het overlijden van dit geacht medelid berigt heeft, met verzoek om daarvan aan de vergadering mededeeling te doen. — Is besloten om dezen brief op de gewone wijze te beantwoorden.

Nog hebben de heeren van Tuyll van Heeze en Leende en Corver Hooft berigt ingezonden, dat zij door ongesteldheid verhinderd worden, om voor alsnog aan de werkzaamheden der vergadering deel te nemen.

De Voorzitter zegt, dat de Kamer, bij aanschrijving van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken van den 20sten Julij jl. te zamen geroepen is, om zich in de eerste plaats bezig te houden met

HET ONDERZOEK VAN DE GELOOFSBRIEVEN

der, ten gevolge der bijeenkomst in dubbelen getale verkorene, buitengewone leden.

Dien ten gevolge benoemt de Voorzitter: de heeren van de Mortel, Gouverneur, Schimmelpenninck van der Oye, van Dam van Isselt en van den Velden, om zich met het onderzoek der geloofsbrieven van de in Noord-Braband, Gelderland en Utrecht verkorene leden bezig te houden:

De heeren Beelaerts van Blokland, Wijnaendts, Collot d'Escury, Frets en van Wickevoort Crommelin, voor de geloofsbrieven der verkorene leden uit Holland;

De heeren Snouck Hurgronje, van Sytzama, Bruce, Gockinga en Kniphorst, voor de geloofsbrieven der in Zeeland, Vriesland, Overijssel, Groningen en Drenthe verkorene leden.

De benoemde commissien verwijderen zich uit de vergaderzaal.

Na eéne geruime tusschenpoos kômen deze commissien aldaar terug, en doet nu allereerst de heer van de Mortel, in naam der commissie voor de benoemingen uit Noord-Braband, Gelderland

en Utrecht, rapport. Daar de geloofsbrieven van al de aldaar benoemden in goede orde bevonden zijn, adviseert zijne commissie tot het toelaten der heeren Jhr. F. J. L. van Sasse van Ysselt, J. J. Smits J.T.zoon, Jos. de Wijs, J. H. Boeracker, Mr. L. D. Storm, Mr. J. Mastboom en Mr. J. B. van Son, uit Noord-Braband; Mr. J. de Man, W. J. E. baron van Lijnden tot Hemmen, Mr. J. M. de Kempenaer, Mr. J. Rau, baron H. W. van Aylva van Pallandt en C. S. W. J. baron van Nagell tot Wisch, uit Gelderland; Mr. A. van Beusichem van Harmelen, F. A. A. C. Baron van Lijnden tot Sandenburg en Mr. H. A. Laan, uit Utrecht.

De heer Beelaerts van Blokland doet vervolgens verslag omtrent het door zijne commissie plaats gehad hebbend onderzoek wegens de geloofsbrieven der 22 uit Holland verkorene buitengewone leden, zijnde de heeren: Jhr. Boreel van Hogelanden, Mr. W. D. Cramer, J. R. Thorbecke, T. W. Baron van Styrum, Mr. A. A. Beel, Mr. P. C. Schooneveld, S. de Vries Jz., Mr. G. Groen van Prinsterer, A. Willink, Mr. M. C. Bichon van IJsselmonde, H. A. van Bleiswijk, S. H. Anemaet Azn., Jhr. W. van Loon, Mr. H. van. Berkel, C. J. de Bruijn Kops, Mr. J. G. van Nes, C. van Bommel, Mr. L. C. R. Copes van Cattenburch, G. van Leeuwen, Mr. H. P Hoog, Mr. A. W. Baron van Brienen van de Groote Lindt en D. Grave van Hogendorp. — De spreker zegt, dat de geloofsbrieven van de 21 eerstgenoemde leden in de volkomenste orde zijn bevonden, zoodat hunne toelating aan geene de minste zwarigheid onderhevig is; dat zulks mede het geval is met de geloofsbrieven van den heere Grave van Hogendorp; maar dat de commissie van onderzoek niet mag verbergen, dat deze laatste heer aan Jhr. A. Warin, gewoon lid der Kamer, door zwagerschap, in den tweeden graad van bloedverwantschap bestaat; dat evenwel deze zwagerschap vóór de invoering der nieuwe Nederlandsche wetgeving door den dood is opgeheven, zoodat het twijfelachtig schijnt, of art. 352 van het tegenwoordige Burgerlijke Wetboek hier van toepassing kan worden geacht; latende de commissie alzoo, zonder door eenig praeadvijs het gevoelen der vergadering te willen leiden, aan haar de beslissing omtrent de toelating van den genoemden heer over.

De heer Snouck Hurgronje doet in naam der derde commissie verslag. Hij zegt, dat de geloofsbrieven van al de verkorene buitengewone leden uit Zeeland, Vriesland, Overijssel, Groningen en Drenthe in de volkomenste orde bevonden zijn, en adviseert alzoo tot hunne toelating; namelijk van de heeren: Mr. J. A. van der Heim van Duyvendijke, Mr. J. de Backer en Mr. K. Wagtho, uit

Zeeland; L. G. A. Graaf van Limburg Styrum, Jhr. Mr. H. Baard van Sminia, Mr. J. Schik, A. Stinstra, en B. Albarda, uit Vriesland; Mr. W. H. Cost Jordens, Mr. A. J. Vos de Wael, Mr. B. W. A. E. Sloet tot Oldhuis en G. A. S. Baron van Fridagh, uit Overijssel; Mr. H. O. Feith, Mr. R. T. Mees, Mr. H. A. Spandaw en Mr. H. de Ranits, uit Groningen; Mr. H. Vos, uit Drenthe.

De *Voorzitter* stelt voor, om de verkorene leden, tegen wier benoeming geene bedenkingen zijn ingebragt, in de vergaderzaal door den griffier te doen binnen leiden, en als deze aldaar zitting zullen hebben genomen, nader op de zaak van den Graaf VAN HOGENDORP terug te komen. Dien overeenkomstig wordt besloten.

De opgenoemde 54 buitengewone leden nemen zitting, en in de vergadering zijn dien ten gevolge thans 104 leden tegenwoordig.

De *Voorzitter* heet de nieuwe leden hartelijk welkom in de vergadering. Wij zien, zegt hij, in U Edel Mogenden mannen, die òf persoonlijk, òf door geschriften, òf door de openbare meening ons bekend zijn als door warme vaderlandsliefde bezield. Gelijk onze eerste beraadslagingen over de in de Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden te brengen wijzigingen zich gekenmerkt hebben door kalmte en beradenheid, vertrouwen wij, dat ook de tegenwoordige, niettegenstaande verschil van gevoelen over sommige punten, zich evenzeer daardoor zullen onderscheiden, en alzoo het bewijs zullen opleveren, dat niets ons meer ter harte gaat, dan het bevorderen en voorstaan van de belangen des Nederlandschen Volks, voor zoo veel die aan onze zorgen zijn toevertrouwd.

ZWARIGHEID OMTRENT DE TOELATING VAN DEN HEERE GRAVE VAN HOGENDORP.

De *Voorzitter* maakt vervolgens aan de nieuwe leden de zwarigheid bekend, die ten aanzien van de zwagerschap tusschen den Graaf VAN HOGENDORP en den heer WARIN is gerezen (zie hierboven), en geeft in bedenking om de beslissing over dit twijfelachtige punt uit te stellen tot morgen, ten einde de leden tot een bedaard onderzoek in staat te stellen, en inmiddels, opdat de vergadering zich zou kunnen constitueren, over te gaan tot de benoeming van het drietal kandidaten, hetwelk aan Zijne Majesteit moet worden aangeboden, om daaruit de keuze van eenen voorzitter te doen.

De heer Bruce verklaart zich tegen dit voorstel. Hij meent dat men den Graaf van Hogendorp, tot wiens toelating zeer ligt kan besloten worden, niet mag uitsluiten van zijn regt, om tot de benoeming van eenen Voorzitter mede te werken; weshalve hij de gerezene quæstie ten aanzien van dien heer dadelijk wil hebben afgedaan.

De heer Schimmelpenninck van der Oye zegt, zich met het gevoelen van den heer Bruce niet te kunnen vereenigen. Zijns inziens is het gerezene vraagstuk omtrent den Graaf van Hogendorp van eenen te moeijelijken aard, om niet vooraf bedaard overleg te vorderen. Hij wil dus de behandeling dier quæstie, zoowel als de verkiezingen voor het voorzitterschap, tot de volgende vergadering uitgesteld hebben.

De heer van Rappard verklaart zich voor het voorstel des Voorzitters. Hij beroept zich op onderscheidene antecedenten, ten bewijze dat de Kamer gewoon is, dadelijk na hare bijeenkomst, de benoemingen voor het voorzitterschap te doen, en eerst daarna over de twijfelachtige gevallen ten aanzien der toelating van nieuwe leden te beslissen.

De heer van Dam van Isselt geeft het verlangen te kennen, dat er over het voorstel des Voorzitters eene hoofdelijke stemming plaats hebbe. Hij kan zich met dat voorstel niet vereenigen, omdat hij meent, dat men den Graaf van Hogendorp niet mag verstoken laten van zijn regt om tot de benoeming der kandidaten voor het voorzitterschap mede te werken.

De bedoelde hoofdelijke stemming heeft plaats. Met 56 tegen 48 stemmen wordt beslist, dat de quæstie wegens de toelating van den Graaf van Hogendorp in advijs zal worden gehouden, en dat dadelijk zal worden overgegaan tot de benoeming van het drietal kandidaten voor het Voorzitterschap.

De heeren Röell, Cats, Copes van Cattenburch en Vos de Wael worden door den tijdelijken Voorzitter tot stemopnemers benoemd.

Eene eerste stemming heeft plaats, waarbij Jhr. O. van Swinderen van Rensuma 67 stemmen, de heer Luzac 33 stemmen, Jhr. de Jonge van Campens Nieuwland 2 stemmen en de heeren van Rappard en Alberda van Rensuma ieder ééne stem erlangen. De heer van Swinderen dadelijk meerdere stemmen dan de volstrekte meerderheid, die 53 bedraagt, vereenigd hebbende, zal als eerste kandidaat op het drietal worden gebragt.

Bij de eerste stemming tot verkiezing van den tweeden kandi-

daat zijn de stemmen tusschen de navolgende heeren aldus verdeeld: Luzac 43; de Jonge van Campens-Nieuwland 29; van Nes 19; van Meeuwen 4; F. van de Poll 2; Schimmelpenninck van der Oye 2; van Rappard, Dijckmeester, Beelaerts van Blokland, van Sytzama en Schooneveld ieder ééne stem.

Daar alzoo niemand de volstrekte meerderheid erlangt, heeft er eene tweede stemming plaats, waarbij de heeren Luzac 68, de Jonge van Campens-Nieuwland 30, Schimmelpenninck van der Oye en van Nes ieder 2, en van Rappard en van de Poll ieder ééne stem verwerven. De heer Mr. L. C. Luzac zal derhalve als *tweede kandidaat* op het drietal worden geplaatst.

Bij de stemming voor den derden kandidaat worden door den heer de Jonge van Campens-Nieuwland 57, den heer van Nes 29, den heer Schimmelpenninck van der Oye 6, de heeren van Sytzama en van Dam van Isselt ieder 3, den heer van de Poll 2, en de heeren van Alphen, Collot d'Escury, Verweij Mejan en graaf van Styrum ieder ééne stem verworven; Jhr. Mr. M. W. de Jonge van Campens-Nieuwland wordt dien ten gevolge als *derde kandidaat* op het drietal geproclameerd.

De *Voorzitter* draagt aan de hierboven genoemde heeren stemopnemers, vereenigd met de heeren van Meeuwen, Hinlópen, van Lijnden tot Hemmen en Groen van Prinsterer, de taak op, om het alzoo opgemaakte drietal voor het voorzitterschap uit naam der Kamer aan Zijne Majesteit den Koning te gaan aanbieden, opdat daaruit door Hoogstdenzelven eene keuze moge worden gedaan.

Daarna wordt de vergadering tegen den 6den Augustus, op een nader te bepalen uur, gescheiden.

Zitting van Donderdag den 6 Augustus.

De vergadering wordt ten half een ure geopend.

Het voorzitterschap wordt nog voorloopig door Jhr. Mr. O. van Swinderen van Rensuma, Voorzitter gedurende de laatste gewone zitting der Kamer, vervuld.

Er zijn 103 leden tegenwoordig, te weten de heeren:

Smits, van Beusichem van Harmelen, van Nagell tot Wisch, Feith, de Bruin Kops, Schik, van Lijnden tot Hemmen, Dijckmeester, de Man, van de Mortel, Sloet tot Oldhuis, van Fridagh, Cost Jordens, Luijben, de Wijs, Mees, van Son, Frets, Verweij Mejan, Sandberg, Boeracker, van Bleiswijk, de Backer, Hoog, van Akerlaken, Rau, Willink, Hooft, van Styrum, van Dam van

Ysselt, van de Poll, Hinlópen, van Nagell tot Ampsen, Röell, van der Heim van Duivendijke, Albarda, Bruce, de Ranitz, Wijnaendts, Snouck Hurgronje, de Vries, Bichon van IJselmonde, de Kempenaer, van Loon, Anemaet, Copes van Cattenburch, van Bommel, de Jonge van Campens-Nieuwland, Vos de Wael, Reäel, de la Court, van Limburg Styrum, Schimmelpennink van der Oije, van Sminia, Stinstra, van Brienen, Clifford, van Berkel, Vos, van Aylva van Pallandt, Gouverneur, Romme, van der Gronden, Gockinga, Boddaert, Boreel van Hogelanden, van Hoorn van Burgh, Mastboom, Laan, Storm, Collot d'Escury, van Leeuwen, Repelaer, Binkes, van den Velden, Kniphorst, Tromp, Star Busmann, Cats, van Lijnden tot Sandenburg, Cramer, van Sytzama, van Welderen Rengers, Druijvestein, van Sasse van Ysselt, Thorbecke, Luzac, Backer, Weerts, van Meeuwen, Schooneveld, Wagtho, Groen van Prinsterer, Beelaerts van Blokland, Junius van Hemert, Warin, van Rappard, van Wickevoort Crommelin, van Nes, Gevers; van Alphen, Spandaw en de Voorzitter.

De notulen van het verhandelde in de zitting van den 5den worden gelezen en goedgekeurd.

De beraadslagingen worden aan de orde gesteld over de zwarigheid omtrent

DE TOELATING VAN DEN HEER VAN HOGENDORP.

De Heer Luyben heeft het eerst het woord en zegt: Ed. Mog. Heeren! volgens art. 81 der Gwt. is het duidelijk, dat zwagers, uit dezelfde provincie gekozen, om zitting in deze vergadering te nemen, daartoe onbevoegd zijn. De vraag is derhalve, tot beslissing van het geval, dat voor ons ligt, alleen of de heer Graaf van Hogendorp in den wettigen zin zwager is van ons geëerd medelid, den heer Warin? Naar mijn inzien, kan die vraag niet anders dan toestemmend worden beantwoord. De Gwt. sluit de zwagers uit, maar definiseert niet welke personen men voor zwagers houden moet; en te regt. Dit moest bij het Burg. Wetb. worden aangewezen. Dat wetboek, hetgeen ten gevolge der Grondwet is daargesteld, zegt ons wat zwagerschap is, duidt de berekening der graden van de zwagerschap aan, en stelt eindelijk vast dat: »door de ontbinding des huwelijks »de zwagerschap tusschen den eenen der echtgenooten en de bloed»verwanten van den anderen niet wordt opgeheven." Men zie de artt. 350, 351 en 352.

Het geldt hier den staat van personen, eene personelijke capaciteit, om een regt uit te oefenen. Die capaciteit moet, naar mijn

inzien, ontleend zijn uit de wet van het oogenblik, waarin dezelve moet werken, dus uit de Gwt. en uit het van deze voortgevloeide Burgerlijk Wetboek.

Maar, zegt men, onder de vroegere wetgeving had die zwagerschap reeds opgehouden, om dat mevrouw de echtgenoot van den heer Warin, zuster van den heer Graaf van Hogendorp, onder die wetgeving was overleden. Wil men nu aan de wet geene terugwerkende kracht toekennen, dan moet die zwagerschap opgeheven blijven. Indien het waar was, dat onder de vroegere wet de zwagerschap tusschen de heeren van Hogendorp en Warin was opgeheven geweest, dan nog zou het mij toeschijnen, dat de nieuwe wet hier terug werken moest, omdat het eene personele capaciteit, een *status personae* geldt, die naar de regelen des regts en de leer van de beste schrijvers over het transitoir regt, door de wet van het oogenblik moet worden geregeerd. Dit is zoo waar, dat in de gevallen, waarin men geoordeeld heeft, dat de algemeenheid van dit beginsel tot minder gunstige uitkomsten zoude leiden, de Nederlandsche wetgever eene transitoire wetsbepaling noodzakelijk heeft geoordeeld, om zulke uitkomsten weg te nemen. Ik bedoel onder anderen het verschil van de jaren waarin men volgens de eene en andere wet de meerderjarigheid bereikte. In den regel zoude hij, die, door de vervulling van den een en twintigjarigen ouderdom, juist op 30 September 1838 meerderjarig was, op 1°. October van datzelfde jaar wederom minderjarig zijn geworden. Men neme nu iemand die toen reeds een jaar of maanden langer meerderjarig was geweest, en zich in zaken had gestoken, welke door eenen minderjarige niet konden worden voortgezet; voor zulken was de transitoire wetsbepaling noodzakelijk. Dit heeft de wetgever begrepen en uit dien hoofde denzelven de meerderjarigheid, onder de oude wet bereikt, laten behouden. Dit bewijst, dat de Nederlandsche wetgever zeer zeker het denkbeeld, dat wij voorstaan, heeft op het oog gehad. Ten aanzien van de *al of niet* voortduring van de zwagerschap volgens de Fransche wet, is in de wet op den overgang van de oudere tot de nieuwe wetgeving niets bepaald. Daarom moeten wij, naar mijne wijze van zien, houden, dat de nieuwe wet op deze zwagerschap werken moet, en zulks uit het beginsel, dat eene personelijke bevoegdheid moet worden ontleend uit de tegenwoordige wet.

Maar, Ed. Mog. Heeren! het komt mij voor dat zelfs de Fransche wet, welke men tot instandblijving van de bestaande keus der Staten van Holland te baat zoude willen nemen, het geschil in mijne meening beslist. Volgens die wet duurde de zwagerschap

ook na de ontbinding des huwelijks tusschen den eenen echtgenoot en de bloedverwanten van den anderen wel degelijk voort. Dit moge nu wel niet uitdrukkelijk in het Wetboek Napoleon geschreven staan, en zelfs de jurisprudentie moge, onder het bestaan van hetzelve, daarvan afgeweken zijn, zoo veel is toch zeker, dat in dat wetboek bepalingen worden aangetroffen, die wegens deze zaak allen twijfel wegnemen. In art. 162 van het bedoelde wetboek, wordt het huwelijk verboden tusschen broeders en zusters en aanverwanten in den zelfden graad van zwagerschap. Art. 163 verbiedt ook het huwelijk tusschen oom en nicht, tante en neef. Om gewigtige redenen kon de Keizer, volgens art. 164, dit laatste beletsel wegnemen; maar in geen geval het beletsel ontstaan uit de bepaling van art. 162. Die magt gaf hem het wetboek, dat zijnen naam draagt, in geen geval. Dit levert het bewijs, dat de zwagerschap, onder die wetgeving, ook door den dood van den echtgenoot, door welken dezelve was ontstaan, niet werd opgeheven. Ik geloof mitsdien, dat de reden van uitsluiting volgens de beide wetgevingen zoo duidelijk is, dat daaraan geene andere uitlegging kan gegeven worden, en de heer van Hogendorp niet als lid dezer Kamer mag worden toegelaten.

Het doet mij leed, in dezen door art. 84 der Gwt. te zijn gebonden. Ik had zoo gaarne den zoon van den grooten Gijsbert Karel, aan wien wij het goede, dat ons staatsverdrag bevat, meerendeels verschuldigd zijn, in ons midden gezien. Doch daar en waar de Gwt. duidelijk is, mogen wij, door de hulp van spitsvindige redeneringen, van de letterlijke bepaling dier wet niet afwijken.

De heer Thorbecke: Ik bedrieg mij voorzeker niet, Ed. Mog. Heeren! wanneer ik het daarvoor houd dat het alle de leden dezer Vergadering met mij innerlijk leed doet, te moeten onderzoeken, beoordeelen en beslissen, of het door de Provinciale Staten van Holland benoemde lid der in dubbelen getale opgeroepen Kamer van Vertegenwoordigers des Volks, de Graaf Dirk van Hogendorp, zoon van Gijsbert Karel van Hogendorp, den grondlegger der geheele staatsregeling, waaronder wij leven, overeenkomstig de daarbij vastgestelde bepalingen kan worden toegelaten of zal moeten worden geweerd, om de bij verschillende wetten voorloopig noodzakelijk geoordeelde veranderingen en wijzigingen in deze staatsregeling of Gwt. rijpelijk nader mede te overwegen en daarop te helpen besluiten.

Dit doet mij te meer leed, omdat, naar mijn gevoelen, de Kamer op het gerapporteerde van gisteren, de bevoegdheid niet heeft aan-

het gekozen lid van Hogendorp het regt van zitting in deze Vergadering op dit oogenblik toe te kennen.

De daadzaak schijnt toch voor waarheid te moeten worden aangenomen, dat de heer van Hogendorp is de schoonbroeder van ons waardig medelid den heer Warin, mede afgevaardigde uit dezelfde provincie Holland; dat deze namelijk is gehuwd geweest met deszelfs volle zuster, welk huwelijk evenwel door het overlijden der vrouw, en wel zonder achterlaten van kinderen, is ontbonden.

Volgens art. 81 der Gwt. mogen de leden dezer Kamer uit dezelfde provincie gekozen, elkander niet nader dan in den derden graad van bloedverwantschap of zwagerschap bestaan, en wij weten het alle, dat schoonbroeders of zwagers bij de wet worden gerekend elkanderen te bestaan in den tweeden graad, en het is dus buiten allen twijfel zeker, dat er een naauwere graad van aanverwantschap tusschen de beide personen bestaat of althans bestaan heeft, als de Gwt. tusschen twee leden uit dezelfde provincie oorbaar acht en toelaat.

De eenige vraag waarop het hier dus aankomt is deze: of door het kinderloos overlijden van haar, die deze zwagerschap heeft daargesteld, deze band van aanverwantschap tusschen de beide personen, volgens de wet ook is verbroken en opgeheven.

Art. 352 van het vigerend Nederl. Burg. Weth. beslist die vraag opzettelijk in een ontkennenden zin; wij lezen er toch: «Door de »ontbinding des huwelijks wordt de zwagerschap tusschen den »eenen der echtgenooten en de bloedverwanten van den anderen »niet opgeheven.»

Maar ik heb het hooren betwijfelen of wel de Nederlandsche wet hier tot rigtsnoer zoude behooren te worden genomen, nademaal de Gwt. is daargesteld onder het vigueur der Fransche wet.

Wat mij aangaat kan ik mij met dat gevoelen niet vereenigen, nademaal het een algemeen aangenomen beginsel bij het transitoire regt is, dat de persoonlijke regten worden geregeld naar de wetgeving welke bestaat op het oogenblik dat er sprake is van derzelver uitoefening, en buiten dien de nieuwe wet steeds tot grondslag moet worden gelegd, ten zij onder de vroegere een wettig regt is verkregen.

Het is evenwel naar mijn gevoelen vrij onverschillig of men het Nederlandsche Wetb. in dezen al dan niet van toepassing acht: immers dàn alleen zoude dit van een beslissend belang zijn, wanneer bij de Fransche wet ergens eene bepaling voorkwam, dat de zwagerschap verviel door het kinderloos overlijden van den persoon

die dezelve had daargesteld. Maar eene dergelijke bepaling zal men te vergeefs in een der Fransche wetboeken zoeken; integendeel mag ik het daarvoor houden, dat bij de Fransche wet evenzeer het beginsel is aangenomen dat de regten en verpligtingen aan deze aanverwantschap verbonden, ook na den dood blijven voortduren, ten zij in de gevallen en voor zooverre de wet hieromtrent uitdrukkelijk anders heeft beschikt.

Dit beginsel vind ik in het Fransch Burg. Wetb., onder anderen, gehuldigd in de bepalingen van art. 162 en 163, waarbij het huwelijk tusschen den schoonbroeder en de schoonzuster, den oom en de nicht is verboden. Zoodat *in casu* het huwelijk tusschen het medelid Warin en eene zuster zijner kinderloos overleden vrouw, en tusschen hem en eene dochter van het nieuw ingekozen lid, volgens die wet zoude zijn onbestaanbaar.

Op dit zelfde beginsel rust art. 283 van het Wetb. van Burg. Regtsv., waarbij is bepaald, dat ook na het kinderloos overlijden van den persoon die de aanverwantschap heeft daargesteld, als getuigen gewraakt kunnen worden de schoonbroeders en schoonzusters van eene der partijen, en de bepaling, voorkomende in art. 378 van dat zelfde wetboek, waarbij in hetzelfde geval van kinderloos overlijden is vastgesteld dat nogtans de schoonbroeders als regters gewraakt kunnen worden.

Deze voorbeelden zullen, geloof ik, voldoende zijn om mijn gevoelen te staven, dat, volgens beginselen bij het Fransche regt, de band van zwagerschap in het gegeven geval niet geacht kan worden te zijn opgeheven.

Van welke zijde ik dus ook de zaak beschouw, zie ik geene mogelijkheid den hoogstwaardigen persoon tot lid dezer Kamer toe te laten, zonder schending van art. 81 der Gwt.; en hoe ongaarne ik dit ook doe, vind ik mij door eed en pligt gedrongen, mijne stem tegen de toelating uit te brengen.

De heer Beelaerts van Blokland zegt, dat het der commissie van onderzoek der geloofsbrieven, tot welke hij behoord heeft, leed heeft gedaan, de zwarigheid te moeten vermelden, die tegen de toelating van den achtenswaardigen zoon van eenen man, wien geheel Nederland steeds met eerbied noemt en die het eerst de vlag ontrold heeft, onder welke wij onze onafhankelijkheid terug hebben erlangd, was opgerezen: maar zij mogt daarover het stilzwijgen niet bewaren. Het lid der kamer, de heer Warin, is met de zuster van den Graaf van Hogendorp gehuwd geweest, en daardoor in der tijd de zwager geworden van dat nieuw verkozen

lid. Art. 61 der Gwt. verbiedt het toelaten van leden uit dezelfde provincie, die elkander door zwagerschap bestaan; maar vermits de onverbiddelijke dood de echtgenoote van den heer Warin heeft weggerukt, is de vraag ontstaan, of ook de zwagerschap door dat overlijden geacht kan worden ontbonden te zijn. De Gwt. zegt nergens, wat zij door zwagerschap verstaat; maar art. 350, 351 en 352 van het thans van kracht zijnde Burg. Wetb. geven daaromtrent inlichting, en zoo deze hier van toepassing zijn, is er geen twijfel aan, dat de dood van een der echtgenooten de zwagerschap niet opheft. Maar alzoo in het tegenwoordig geval het huwelijk, dat de zwagerschap deed ontstaan, gecontracteerd en door den dood ontbonden is, onder de Fransche wetgeving, kan men vragen, of deze omstandigheid de zaak niet uit een ander oogpunt moet doen beschouwen. Tot oplossing daarvan acht de spreker den regel van het transitoire regt, dat persoonlijke regten geregeld worden naar de wetgeving, die op het oogenblik van derzelver uitoefening van kracht is, niet aannemelijk; want het geldt hier eene daadzaak, die niet den eenen tijd waar, op den anderen niet waar kan zijn. Het Fransche wetboek heeft niet bepaald, wat men door zwagerschap te verstaan hebbe, en het komt er dus veel op aan, om te weten, hoe men dat stilzwijgen hebbe uit te leggen: maar men moet daarbij toch niet vergeten, dat, volgens de wet van 16 Mei 1829, art. 1, van den dag der invoering van het Burg. Wetb. der Nederlanden, het Wetboek Napoleon heeft opgehouden kracht van wet te hebben. Dat het stilzwijgen van het Fransche wetboek stellig ten voordeele van het verbreken van de zwagerschap door den dood van een der echtgenooten beslist, kan de spreker niet toegeven. Waarom zou toch, wanneer dit als zoo duidelijk was beschouwd, bij het reglement voor de stedelijke besturen van 1824, als bij uitzondering aan personen die elkander door eene zwagerschap hebben bestaan, die door den dood van een der echtgenooten van aard is veranderd, bevoegdheid zijn verleend, om met elkander als leden der stedelijke raden zitting te nemen. Daartegen, het is waar, staat over, dat men uit die bepaling de zucht, om alle twijfeling wegens dit punt weg te nemen, zou kunnen betoogen. Ook moet erkend worden, dat de Fransche regtsgeleerden over het verbreken der zwagerschap door den dood onder elkander van gevoelen verschillen. Maar er is eene andere omstandigheid, die den spreker er toe doet overhellen, om de zaak niet volgens theoretische regtsbeginselen, maar practisch te beschouwen. Er heeft namelijk, zoo zijn geheugen hem niet bedriegt, in deze Kamer een antecedent plaats

gehad. De heer Archibald Hope, die voor een aantal jaren lid der Tweede Kamer is geweest, had namelijk de zuster van den heer W. G. van de Poll ten huwelijk gehad, welke gade hem door den dood was ontrukt, zonder kinderen na te laten. In weerwil dier naauwe betrekking hebben de heeren Hope en van de Poll te gelijk uit dezelfde provincie zitting in de Kamer gehad. De spreker is niet persoonlijk daarvan getuige geweest, maar heeft toch in 1823 de eer gehad, om te gelijk met den heer van de Poll tot Hun Ed. Mog. vergadering te behooren. Indien hij zich omtrent dit feit — wat gemakkelijk zou kunnen worden nagespoord — niet bedriegt, dan blijkt daaruit, dat de toenmalige Kamer, zoo wel als de Staten der provincie, begrepen hebben, dat het Wetboek Napoleon, hetwelk ook tijdens het overlijden van mevrouw Warin nog van kracht was, aan zwagers, na den dood der echtgenoote, vrijheid gaf, om te gelijk in de Kamer zitting te hebben. — De spreker zal den loop der beraadslagingen afwachten, om daarnaar zijne stem te regelen.

De heer van Sasse van Ysselt zegt, dat het door den vorigen spreker aangevoerde antecedent ook hem persoonlijk bekend was en, zijns inziens, als een in dezen gewezen arrest moest worden beschouwd, waaraan de Kamer zich nu behoorde te gedragen.

De heer van Dam van Isselt zegt, dat hij bij deze beraadslaging niet het woord meende te voeren, omdat hij ze meer als uitsluitend van een regtsgeleerden aard beschouwt. Hij voelt zich echter gedrongen, te verklaren dat hij het een gevaarlijk beginsel achtte, als of de Kamer bij hare beslissingen door antecedenten gebonden zou zijn. Hij acht die niet verbindend, want anders zou iedere verandering van wet eene verbreking van dat beginsel daarstellen. De Kamer bleef als *corpus morale*, doch de personen veranderen.

De heer van Sasse van Ysselt geeft eenige nadere opheldering omtrent den zin zijner woorden.

De heer Groen van Prinsterer zegt, ofschoon het hier een waardigen vriend en den zoon van een beroemd man geldt, zonder eenige aanmerking des persoons, over het behandelde vraagstuk zijn gevoelen te uiten. De vraag is, zijns inziens, hier alleen, welke was de beteekenis van het woord *zwagerschap*, naar aanleiding van art. 81 der Gwt., ten tijde dat de Gwt. ingevoerd werd?

De opstellers hebben niet de uitsluiting kunnen bedoelen van

een ieder, die ooit of immer, ook bij verandering van wet of spraakgebruik, zwager heeten zou; vermits zij, bij de beperking der benoembaarheid, geacht moeten worden een grond van uitsluiting gehad te hebben, niet in de willekeur der benaming, maar in den aard der betrekking, in den ondersteldeu graad van intimiteit. Zij hebben bepaaldelijk dengenen ter zijde gesteld, die bepaaldelijk met den door hen gebezigden term aangeduid werden; personen onder dien term niet begrepen, kunnen geenszins van hun regt, door latere gewone wetten, worden beroofd.

Men kan dus hier alleen door de Fransche burgerlijke wetgeving worden geleid. Die wetgeving bewaart over den aard van de zwagerschap het stilzwijgen, of geeft daarvan ten minste geene definitie. Maar dat die zwagerschap volgens de genoemde wetgeving door den dood der echtgenoote vervalt, laat zich toch afleiden: 1.° uit de analogie van het Romeinsche regt: de spreker voert ten bewijze eene plaats uit den eersten titel der Instituten aan; 2.° uit de jurisprudentie van het hof van cassatie, uit verscheidene arresten blijkbaar. Het art. 352 van het nieuwe Nederl. wetb. strekt voorts ten bewijze, dat men eene stellige verklaring omtrent dit punt noodig geacht heeft, en pleit dus voor de toelating voor den heer van Hogendorp. Anders kan, naar het oordeel des sprekers, de tegenwoordige burgerlijke wetgeving in dezen niet worden ingeroepen, daar het toch een gevaarlijk beginsel zou zijn aan te nemen, dat eene Gwt., die voor alle tijden bestaat, door elke verandering in de burgerlijke wetgeving zou kunnen worden gewijzigd.

De heer van Albarda verklaart zich tegen de toelating; hij merkt aan, dat de reglementen wegens de stedelijke besturen, het beheer ten platten lande en de provinciale Staten allen een artikel inhouden, hetwelk, bij uitzondering op den regel, het geval bepaalt, waarin de dood der echtgenooten de zwagerschap doet ophouden. Die reglementen maken een deel der Gwt. uit, en deze zelve heeft dus tegen de toelating van van Hogendorp beslist. Het doet hem anders leed, dat de zoon van den edelen Gijsbert Karel niet tot deze vergadering kan behooren.

De heer de Jonge van Campens-Nieuwland betoogt, dat de persoonlijke regten en betrekkingen geregeld worden door de wetgeving, bij de uitoefening der regten van kracht, zelfs in de veronderstelling dat, volgens het Fransche regt, de zwagerschap ophield, volgens de bepalingen van het transitoir regt, en de bevoegd-

heid der personen naar de tegenwoordig in werking zijnde wet moet worden geïnterpreteerd. De spreker opperde onder anderen de vraag of, indien onder de tegenwoordige wetgeving aan de zwagerschap even als aan bloedverwantschap, erfregt verbonden was, dan niet in het onderhavig geval de zwagerschap het erfregt zou hebben geregeld? Hij kan het gevoelen van den begaafden spreker, die bij de uitlegging van een artikel der Gwt. uitsluitend de Fransche wetgeving tot rigtsnoer wil nemen, niet omhelzen: daar het toch eene ongerijmdheid zou wezen, dat, na eeuwen, als hier het wetboek Napoleon reeds lang vergeten kan zijn, dit steeds voor de uitlegging der Gwt. zou moeten worden gebruikt. Dat hij tegen de admissie van den heer van Hogendorp zal moeten stemmen, doet hem leed, om de herinneringen aan zijnen naam verbonden, en om de persoonlijke ondervinding, die hij in eene vroegere betrekking van de kunde en regtschapenheid des verkorenen heeft gehad.

De heer Luyben beweert, ook naar aanleiding van de gezegden der vorige sprekers, dat het aangevoerde antecedent alle kracht verliest, omdat het onder eene andere wetgeving heeft plaats gehad.

De heer Knipkorst: Het onderwerp, Edel Mogende Heeren! is reeds uit onderscheidene oogpunten beschouwd; ik heb daarover eenige consideratien in het midden te brengen, die mogelijk den stand van het vraagpunt eenigzins kunnen toelichten; veroorloof mij die aan U Edel Mog. voor te dragen.

Het zwagerschap heeft gevolgen, het heeft civile, het heeft politique gevolgen.

Alle de gevolgen en uitsluitingen, benevens de regten die het *jus civile* daaraan hecht, regarderen alleen de burgers als zoodanig, zoo verre hunne regten bij het *jus civile* zijn geregeld; alleen het regt van burger tot burger.

De redeneringen die uit het *jus civile* zijn geput, komen mij voor op de onderwerpelijke stoffe niet te zijn van toepassing; de vraag kan hier alleen zijn, welke gevolgen heeft het zwagerschap naar het Staatsregt?

Onze geschiedenis leert, dat onze vroegere regeringen veelal *familie*-regeringen waren; dat de vereenigde invloed der leden van eene familie in dezelfde stad of provincie werkte tot uitsluiting van leden van familien die niet aan de regering waren, en dit geloof ik

dat de Gwt. heeft willen voorkomen, door de voorgeschrevene uitsluiting van zwagers als leden der Stat.-Gen. uit dezelfde provincie; en zoo dit aldus mogt zijn, dan geef ik in consideratie of bij den dood der echtgenoote, die het zwagerschap heeft doen ontstaan, en het niet aanwezig zijn van kinderen uit den ontbonden echt geboren, ook nog geacht moet worden te bestaan, de uitsluiting, die *stante matrimonio* onbetwistbaar zeker bestond.

Ik heb gemeend, deze consideratie als nog niet in de discussie opgenomen, aan het oordeel van UEd. Mog. te moeten onderwerpen, ten einde de zaak van alle zijden beschouwd, kan worden overwogen en beslist.

De heer Snouck Hurgronje zegt, dat uit al het gehoorde hem blijkbaar is, dat de behandelde quaestie voor onderscheidene beschouwingen vatbaar is. De Staten van Holland hebben door het verkiezen van den heer van Hogendorp een bewijs gegeven, dat zij van zijne bevoegdheid, om in de Kamer zitting te nemen, overtuigd waren. Om zich tegen de beslissing dier grondwettige vergadering te verzetten, moeten, naar het oordeel des sprekers, volkomen onbetwisbare argumenten voorhanden zijn. Nu is het bij hem evenwel niet uitgemaakt, dat op dit punt van Staatsregt de beginselen van het gewone burgerlijke regt toepasselijk zijn, en hij aarzelt te meer, om zich tegen de toelating van den heer van Hogendorp te verklaren, daar provinciale en plaatselijke reglementen omtrent het zwagerschap andere bepalingen inhouden, dan hier tegen dat verkoren lid zouden worden ingeroepen.

De heer van Alphen: De wetten, Ed. Mog. Heeren! die het regt regelen, zijn uitvloeisels van de Gwt., maar regelen de Gwt. niet, die is opgesteld en bekrachtigd op eigendommelijke beginselen en inzigten. De Gwt. admitteert alle bloedverwantschap, mits door differente provincien gekozen. — Ik zal deze bepaling niet beoordeelen, maar ik trek daaruit alleen de gevolgtrekking, dat de band van het bloedverwantschap, het meer of min nadeelige daarvan, op andere gronden bepaald is dan de gewone wijze van zien zoude voorschrijven.

Ed. Mog. Heeren! de Gwt. zou den invloed van provincialisme een tegenwigt, een voldoende tegenwigt oordeelen tegen den band van broederschap, een der eerste, heiligste en meest verbindende banden, die in de maatschappij bestaan, en de admissie weigeren aan een persoon die tijdelijk verbonden geweest is, maar waarvan

de band werkelijk en geheel verbroken is! Ik kan, Ed. Mog. Heeren! aan den geest, den wil, de bedoeling van de Gwt., die uitlegging niet geven, en stem voor de admissie.

De heer DE KEMPENAER zegt, dat het behandelde geschilpunt voor den regtsgeleerde eigenlijk geene quaestie is. Het is gerezen, omdat een naam daarin is gemengd, die zoo hoog bij allen staat aangeschreven: het is eene quaestie niet voor het verstand, maar voor het hart. Het zwagerschap wordt, naar zijne meening, door den dood der echtgenoote niet opgeheven. De Gwt. wil niet, dat zwagers uit dezelfde provincie in de Tweede Kamer der Stat.-Gen. zitting hebben. Zij heeft daar verboden wat in kleinere kringen door provinciale reglementen bij uitzondering wordt geduld. Op de leden der vergadering rust de verpligting, om niet stil te staan bij de beweegredenen, die tot het opnemen van het eene of andere artikel in de Gwt. kunnen hebben geleid, maar zich eenvoudig aan hare letter te houden. Het is de tweede vergadering dezer Kamer, die de spreker bijwoont, en reeds is het de tweede maal, dat hem het woord *antecedent* wordt te gemoet geworpen. Hij erkent, dat dit woord hem als lood op het hart is gevallen: dat het denkbeeld, als of de thans in dubbelen getale bijeengekomen Tweede Kamer der Stat.-Gen. geroepen zou zijn, om al de talrijke antecedenten, door de vroegere gewone vergaderingen dier Kamer daargesteld, na te gaan en na te leven, hem bezwaart. Hij meent, dat de leden alleen geroepen zijn, om naar hun beste weten, te beoordeelen, welke wijzigingen in de Gwt. nuttig en oorbaar zijn, en ziet dan reeds een onafmeetbaar veld van beschouwingen geopend. Hij wil de waardij van het boek, hetwelk door den kundigen griffier der Kamer in het licht is gegeven en den titel van *Antecedenten* draagt, niet in het minst betwisten; maar dat werk heeft vooral eene geschiedkundige waarde: het mag, zijnes inziens, niet tot rigtsnoer der vergadering strekken. Het heeft daarom voor den spreker tot wezenlijk genoegen gestrekt, heden uit den mond van een gewoon lid der Kamer te hooren, dat deze aan de antecedenten geene verbindende kracht toekent.

Men gaat tot de stemming over. Daarbij verklaren zich 82 leden *tegen*, en 18 *voor* de toelating van den Graaf van Hogendorp. — De toelating heeft alzoo geene plaats, en zal daarvan door den griffier aan den genoemden heer kennis worden gegeven. Van de bovenopgenoemde leden, hebben de heeren Smits, van Lynden tot Hemmen, Frets, van Bleiswijk, Rau, baron van Styrum,

Snouck Hurgronje, de Vries, Bichon van IJsselmonde, van Loon, Anemaet, van Bommel, Boreel van Hogelanden, Collot d'Escury, van Leeuwen, Repelaer, Groen van Prinsterer en van Alphen voor de toelating gestemd. De heeren van de Poll, de la Court en Warin hebben aan de stemming geen deel genomen.

[De heer Grave VAN HOGENDORP heeft tegen deze beslissing van de Kamer een geschrift uitgegeven, getiteld: *Wederlegging van de uitspraak in de dubbele vergadering van de Tweede Kamer der Stat.-Gen., op den* 6 *Aug.* 1840 *gevallen, of Art.* 81 *der Gwt. in* 1840, door Mr. DIRK Graaf VAN HOGENDORP. 's Gravenhage en Amsterdam 1840, 31 bl. 8.° — De schrijver heeft daarin volgehouden, dat Art. 81 Gwt. behoort verstaan te worden, in de beteekenis, die dit woord regtens had toen de Gwt. werd vervaardigd; zich beroepen op het oude regt en de Fransche jurisprudentie, hier, volgens hem, van toepassing; enz.

Dit geschrift is later beantwoord door Jhr. Mr. W. L. F. C. VAN RAPPARD, *in zijne Verdediging van de Tweede Kamer der Stat.-Gen., op den* 6 *Augustus* 1840, *ten aanzien van den heer Mr.* D. *Grave* VAN HOGENDORP, *op art.* 81 *der Gwt.*, bij den Boekhandelaar NIJHOFF, te Arnhem. — De schrijver levert in dit stukje, onder anderen, een breedvoerig betoog, dat, zoowel volgens het oude, als volgens het nieuwe Fransche regt, de zwagerschap niet wordt opgeheven door het kinderloos overlijden van hem of van haar, door wie dezelve was ontstaan.

Men zie voort nopens dit vraagstuk het oordeel van den hoogleeraar DEN TEX, in het *Regtsgeleerd Bijblad*, Jaargang 1840, bl. 317, tegen het geschrift van Graaf v. H. en tot slotsom komende:

«De Gwt., niet opzettelijk omschrijvend, wat onder *zwagerschap* in Art. 81 te verstaan is, heeft de bepaling daarvan aan de gewone Wet overgelaten. Deze nu is in Art. 352, Ned. B. Wetb., vervat, en dat Art. is te regt toegepast.»

In hetzelfde regtsgeleerd blad, pag. 361, komt een opstel van Mr. A. S. REESEMA voor, die beweert « dat de heer VAN HOGENDORP regt had om te worden toegelaten, en die het met den algemeenen grond, op welken die toelating is betwist, eens, maar oneens is met de hoofdgronden op welke die toelating is verdedigd. » De Schrijver ontkent dat de Heer VAN HOGENDORP, *naar de wet van dit oogenblik*, zwager is van den heer WARIN; zijns inziens moet hier Art. 350 B. W. gevolgd worden, en luidt dit ontkennend in het onderhavige geval.

« De fictie, zoo eindigt de heer v. R., door de nieuwe wet aan de

ontbinding des huwelijks gehecht, dat zij de zwagerschap doet voortduren, is niet een feitelijke, niet een personele toestand, maar eene naakte regtsbepaling, alleen dàn van kracht, wanneer het feit der ontbinding zelf plaats heeft onder het beheer dier nieuwe wet, welke die fictie invoerde, en aan het feit der ontbinding hechtte. Aldus beheerscht de wet van het oogenblijk den staat der personen, zoo ik meen.»

De hoogleeraar DEN TEX zeide, in antwoord op dit vertoog: *R. Bijbl.* bl. 367: «De gronden, door den heer v. R. aangevoerd, zijn nieuw en voorzeker de aandacht onzer lezers overwaardig; doch de tegenwerping, welke hem ten slotte voor den geest zweefde is de onze. *Zwagerschap* is, even zoowel als *meerderjarigheid*, een begrip hetwelk de wetgever, op onderscheiden tijdstippen, met onderscheiden feiten verbinden kan.

«Wanneer de wet op den Overgang daaromtrent geene stellige (en in het algemeen belang zeer doelmatige) wijziging had vastgesteld, zou niemand sedert de invoering des Burg. Wetboek, voor het bereiken van den drie en twintig jarigen leeftijd, geregtigd zijn tot handelingen, waartoe de meerderjarigheid gevorderd wordt al had hij ook soortgelijke regten reeds onder de Fransche Wetgeving die eene vroegere meerderjarigheid aannam, uitgeoefend. Sedert de invoering der Nieuwe Wetgeving heeft de zwagerschap regterlijke gevolgen tusschen de echtgenoot en de bloedverwanten van de echtgenoot, al is ook het huwelijk ontbonden, waardoor de zwagerschap ontstond. Dat die ontbinding reeds onder de Fransche wetgeving heeft plaats gehad, doet niets ter zake; genoeg dat de Nederlandsche wetgeving geen onderscheid maakt, op welken tijd die ontbinding hebbe plaats gehad. Er zou, onzes inziens, geene meerdere ongerijmdheid in gelegen zijn, dat iemand sedert 1 October 1828 als *zwager* beschouwd werd, dan er, zonder de wet op den overgang, in zou gelegen zijn, dat iemand op dat tijdstip *minderjarig* werd, die vroeger reeds meerderjarig geweest was.

«Het bereiken der meerderjarigheid onder de Fransche wetgeving gaf geen verkregen regt op meerderjarigheid; het niet langer erkennen van den band van aanhuwelijking, dat eene opvolgende wetgeving aan dien band regterlijke gevolgen verbond; maar nog meer, de heer Warin heeft eigenlijk onder de Fransche wet niet opgehouden *zwager* te zijn van den heer van Hogendorp; want de Fransche wet hief de betrekking niet op, maar kende slechts aan dezelve geene regterlijke gevolgen toe.

«De zwagerschap bleef dus bestaan, omdat het feit bleef voort-

duren, dat de heer Warin eene zuster van den heer van Hogendorp tot echtgenoote had gehad. De heer Warin behoefde dus niet, zoo als de heer v. R. zich hier, bl. 364, uitdrukt, op 1 October 1838 weder *zwager* te worden, maar de wet hechtte nu weder aan die betrekking regterlijke gevolgen, die de Fransche wet er niet aan gehecht had. Dit kon allezins geschieden. De steeds voortdurende betrekking kon onder de eene wet dus, onder de andere weder anders beschouwd en geregeld worden, en dit is het alleen wat werkelijk plaats heeft gehad.»

Mr. G. GROEN VAN PRINSTERER spreekt over deze zaak nog in de aanteekeningen tot zijne *Adviezen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in dubbelen getale* (in 1840, bij S. en J. LUCHTMANS te Leiden uitgegeven) bls. 2, verwijzende naar art. 1 Burg. Wetb., twijfel opperende of de Kamer genoegzaam voorbereid was, en, eindelijk, vragende waarom, na de niet-toelating van den heer van Hogendorp, geen ander lid voor Holland is gekozen?

VOORZITTERSCHAP.

De Commissie, belast geweest met het overbrengen van de lijst der drie kandidaten van het voorzitterschap der Kamer, gedurende de tegenwoordige buitengewone zitting, doet bij monde van den heer Röell van Hazerswoude deswege verslag. Hij zegt dat de commissie op de gebruikelijke statige wijze zich naar het Koninklijk Paleis begeven heeft, dáár met de gewone eerebewijzen ontvangen en dadelijk in tegenwoordigheid des Konings toegelaten is. Het heeft Zijner Majesteit behaagd, aan de commissie de verzekering te geven, dat Hoogstdezelve zich spoedig met de te doene keuze zou bezig houden, ten einde de Vergadering tot het voortzetten harer werkzaamheden in staat te stellen. — De commissie wordt voor de genomene moeite bedankt.

Onmiddellijk daarop wordt voorlezing gedaan van een, staande de Vergadering, ingekomen besluit des Konings van heden, 6 Aug. waarbij JHR. MR. O. VAN SWINDEREN VAN RENSUMA tot Voorzitter der Kamer gedurende de *tegenwoordige buitengewone zitting* benoemd wordt.

De nieuw benoemde Voorzitter houdt, bij de aanvaarding van die betrekking, de volgende aanspraak:

« EDEL MOGENDE HEEREN!

Door het vertrouwen van Edd. Mog. en de keuze des Konings

tot Voorzitter dezer aanzienlijke Vergadering geroepen, aanvaard ik thans dien, wel eervollen, doch moeijelijken post.

Toen mij in het vorige jaar bij de gewone zamenkomst der Tweede Kamer diezelfde onderscheiding te beurt viel, rekende ik op de mij bekende welwillendheid en toegevendheid van hare leden, waaraan ik, bij de gedachte aan de menigvuldigheid en hooge belangrijkheid der verschillende onderwerpen, welke eene naauwgezette en zorgvuldige behandeling van ons zouden vorderen, groote behoefte gevoelde; en gelijk de uitkomst mijne verwachting dienaangaande niet heeft te leur gesteld, zoo zal ik ook nu, gelijk ik vertrouw, de toegenegene medewerking dezer vergadering tot het doel onzer zamenkomst niet te vergeefs inroepen.

Wat de wijzigingen, in de Gwt. voor het Koningrijk der Nederlanden te brengen, betreft, tot welker overweging wij alhier bijeen zijn, zal er, bij het verschil van menschelijke denkbeelden, vermoedelijk niemand in deze vergadering gevonden worden, wiens wenschen te desen aanzien alle bevredigd zijn. De één zal welligt iets meer uit dezelve genomen, een ander iets meer bij dezelve gevoegd, een derde iets meer duidelijk bepaald, een vierde iets meer veranderd gewenscht hebben, dan wij zulks in de wets-ontwerpen, welke ik voor mij heb liggen, en welke zoo aanstonds medegedeeld zullen worden, aantreffen. Door deze wets-ontwerpen, aan welke wij, naar mijne meening, ten slotte slechts eene goed- of afkeurende stem zullen kunnen geven, is het veld, hetwelk wij thans overzien moeten, meer beperkt geworden, dan dat was, waarover de beraadslagingen der Tweede Kamer in gewonen getale hebben geloopen.

Wij hebben toch voor het tegenwoordige niet zoo zeer te onderzoeken, welke bepalingen onze Gwt., om de in onze oogen meest mogelijke volkomenheid te bezitten, zoude behooren te bevatten, dan wel, of de aangewezene veranderingen door de omstandigheden en ondervinding noodzakelijk of nuttig moeten worden geoordeeld.

Doch ook de beoordeeling hiervan is ten uiterste belangrijk, daar het voor den opmerkzamen beschouwer van den gang der wereldsche gebeurtenissen voor het heil des lands niet minder gevaarlijk kan schijnen, om oudere denkbeelden vasthoudend aan te kleven, dan om nieuwere gevoelens onvoorwaardelijk te omhelzen; zoodat het raadzaam voorkomt, de klippen ter wederzijden zorgvuldig te vermijden.

Uwlieder doorzigt en onbevangen oordeel, Ed. Mog. Heeren! zal uitspraak doen, of dit doel door de dertien ontwerpen van wet,

welke in overweging zullen worden genomen, kan worden bereikt, en of dezelve door de tegenwoordige gesteldheid des lands en de verkregene ondervinding worden gevorderd. Dat oordeel wil ik dan ook niet vooruitloopen. Alleen veroorloof ik mij nog deze ééne opmerking te maken, dat er een zeker verband tusschen die ontwerpen bestaat, ja, dat er onder dezelve gevonden worden, welke zoo zeer van elkander afhangen, dat het eene zonder het andere niet wel kan worden aangenomen of verworpen.

Mogt de uitslag onzer beraadslagingen door den Goddelijken zegen in de toekomst bevonden worden eenen gunstigen invloed te hebben op den geregelden gang van het bestuur, op de vrijheid, de rust en de welvaart van het Nederlandsche Volk, en alzoo op het geluk van het dierbaar Vaderland! Dat zij zoo! »

ADRES VAN ANTWOORD.

De *Voorzitter* benoemt daarna eene commissie, om het antwoord op de openingsrede op te stellen. Zij bestaat uit de heeren Luzac, de Jonge van Campens-Nieuwland, van Rappard, Smits en Feith, aan welke de Griffier wordt toegevoegd.

AANBIEDING DER VOORDRAGTEN NOPENS DE GRONDWET-HERZIENING.

In deze zitting is vervolgens ingekomen de volgende Koninklijke Boodschap, ten geleide van dertien voordragten:

« Edel Mogende Heeren!

« In overeenstemming met hetgeen Wij bij de opening dezer buitengewone zitting van de Staten-Gen. hebben te kennen gegeven, bieden Wij aan UEd. Mog. hiernevens aan dertien ontwerpen van wetten, betreffende de veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., welke noodzakelijk zijn verklaard bij de wetten van den 15den en 21sten Junij jl.

« Wij bevelen hiermede UEd. Mog. in Godes heilige bescherming! »

's Gravenhage den 6den Augustus 1840.

(*Get.*) WILLEM.»

Deze voordragten zijn, wat den grond der zaken betreft, dezelfde als de wetten, aan het hoofd van dit deel geplaatst. Maar daarvan

is hier weggelaten het artikel, betreffende de toezending van de voordragten aan de Provinciale Staten, en voorts luidt de considerans anders, te weten aldus:

«Wij WILLEM, enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen, dat bij de wet van den 13den Junij 1840 (Staatsblad n.° 30) is verklaard, dat er noodzakelijkheid bestaat tot de verandering van het 79ste en van het 80ste art. der Gwt. van het Koningrijk der Nederlanden, en dat daarbij tevens die verandering zelve duidelijk aangewezen en uitgedrukt is;

Zoo is het, » enz.

Deze voordragten worden aan de afdeelingen, die nog in den loop der tegenwoordige zitting zullen worden getrokken, verzonden.

SCHADELOOSSTELLING VOOR REIS- EN VERBLIJFKOSTEN IN DEZE BUITENGEWONE ZITTING, ENZ.

Aan de Kamer wordt voorlezing gedaan van twee Koninklijke besluiten van den 1sten Augustus. Het eerste benoemt den heer Mr. A. van Gennep tot Voorzitter van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, gedurende de tegenwoordige buitengewone zitting. Het tweede bepaalt, dat de buitengewone leden der Staten-Generaal, welke aan de tegenwoordige buitengewone zitting deel nemen, wegens schadeloosstelling voor reis- en verblijfkosten gedurende deze zitting, in allen deele zullen worden gelijk gesteld met de gewone leden der Tweede Kamer van de Staten-Generaal, en mitsdien voor reiskosten kunnen in rekening brengen *f* 3.15 per uur afstands, op den voet van de wet van den 27sten December 1815, voor de heen- en terugreis, en voor verblijf kosten, gedurende de buitengewone zitting, naar advenant van *f* 2500 's jaars, en zulks in overeenstemming met art. 86 der Gwt.

VERZOEKSCHRIFTEN.

Drie verzoekschriften zijn bij de vergadering ingekomen, namelijk: een van eenen notaris te Winkel, voor de splitsing van Holland, een van landeigenaren in West-Vriesland, tegen die splitsing, en een van afgescheidenen van het Hervormde Kerkgenootschap, betrekkelijk bezwaren omtrent de vrije godsdienstoefening. — Die stukken worden verzonden aan de commissie *ad hoc*, tot welker leden door den Voorzitter benoemd worden de heeren JUNIUS VAN

HEMERT, RÉÄEL, VAN LIJNDEN TOT SANDENBURG, ALBARDA en DE RANITZ.

ZAMENSTELLING DER AFDEELINGEN.

Daar de Voorzitter alsnu tot het trekken der afdeelingen wil overgaan, stelt de heer SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE voor, om, tot het gemakkelijk maken der werkzaamheden, voor de tegenwoordige zitting, de Kamer uit zeven, in plaats van uit vijf afdeelingen te doen bestaan, even als zulks tot in 1830 heeft plaats gehad. Dit voorstel wordt van alle zijden ondersteund.– De heer HOOFT geeft in bedenking, of, daar het hier eene verandering in het reglement van orde geldt, het voorstel niet, alvorens een besluit daaromtrent genomen worde, in de afdeelingen behoort te worden onderzocht. — De heer LUZAC antwoordt, dat ook in 1830, staande de vergadering, tot de verdeeling in vijf afdeelingen is beslist. Zonder hoofdelijke stemming wordt tot de splitsing in de zeven afdeelingen besloten.

De heer NAGELL TOT WISCH geeft in overweging, of niet de trekking zoodanig zou kunnen worden ingerigt, dat iedere afdeeling uit een gelijk getal oude en nieuwe leden der Kamer bestond.

De heer WARIN merkt daarop aan dat er, tijdens de vereeniging met Belgie, geen voorbeeld bestond, dat eene afdeeling enkel uit Noord-Nederlandsche leden was zamengesteld, maar dat deze altijd gemengd zijn geweest.

De afdeelingen worden getrokken en de leden verwijderen zich naar hunne sectie-kamers, om de Voorzitters en de Onder-Voorzitters te verkiezen. Na eene korte afwezigheid wordt de uitslag dezer verkiezingen bekend gemaakt, welke is:

		Voorzitters.	*Ondervoorzitters.*
1ste	Afd.	Luzac.	Dijckmeester.
2de	»	Sytzama.	Backer.
3de	»	Cats.	Albarda.
4de	»	Schimmelpenninck.	van Akerlaken.
5de	»	de Jonge van Campens-Nieuwland.	Cramer.
6de	»	van Dam van Isselt.	Sandberg.
7de	»	van Rappard.	Luyben.

Niets meer aan de orde van den dag zijnde, gaat de vergadering tot nadere bijeenroeping uiteen.

Zittingen met gesloten deuren van den 8 *en* 10 *Augustus.*

ADRES VAN ANTWOORD OP DE OPENINGSREDE.

Den 7den had de commissie van de Tweede Kamer belast met het opstellen van een ontwerp van gemeld adres, hare eerste bijeenkomst gehouden. Die vergadering had zeer lang geduurd en zij was, zoo men verzekert, tot het besluit gekomen tot het voorslaan van een ontwerp, waarin op geene beschouwingen over de al of niet uitgestrekte bevoegdheid der Dubbele Kamer — weswege verschil van gevoelen bestond — zou worden vooruitgeloopen.

Dit ontwerp-adres werd nu, in de zitting met gesloten deuren van den 8 Augustus, ter tafel gebragt, en luidde aldus:

» *SIRE!* het strekt ons allen, die tot deze buitengewone en plegtige Vergadering der Stat.-Gen. bijeen geroepen zijn, tot het levendigst genoegen, ons om Uwe Majesteit te hebben mogen scharen, en Hoogstdenzelven in persoon onze zitting te hebben zien openen.

» Te zamen gekomen om te beraadslagen over veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., welke de omstandigheden of de ervaring noodig hebben doen oordeelen, gevoelen wij geheel het gewigt van deze belangrijke taak.

» De Gwt. toch is het plechtanker van Neêrlands vrijheid en volksgeluk. Elke wijziging in dezelve staat met onze hoogste belangen in een onafscheidbaar verband. Met behoedzaamheid is daarom bij de Gwt. zelve de wijze aangewezen, waarop de veranderingen of bijvoegingen zullen kunnen worden daargesteld.

» Reeds is de wetgevende magt, overeenkomstig de bestaande voorschriften, te dezen einde werkzaam geweest. Haar werk te onderzoeken, dat met naauwgezetheid te overwegen en mitsdien mede te arbeiden tot bevordering van het heil des dierbaren Vaderlands, moet thans het doel wezen onzer ijverigste pogingen. Al ons streven zal zijn, in overeenstemming met Uwe Majesteit, en onder inwachting van den Goddelijken zegen, deze buitengewone zitting daaraan dienstbaar te maken. »

Dit ontwerp werd aan de afdeelingen verzonden.

In de zitting met gesloten deuren van den 10den bragt de

Centrale Afdeeling verslag uit. «Men scheen algemeen met het adres tevreden, omdat het voorzigtiglijk geene bijzondere quaestien aanroerde. Men dacht het zonder tegenkanting te zullen zien doorgaan (1).»

«Geen spreker ingeschreven zijnde, scheen het als of er over het adres van antwoord geen discussie hoegenaamd plaats hebben zou (2).»

Eensklaps vroeg de heer Groen van Prinsterer het woord, en bestreed het ontwerp-adres, als onbeduidend, bij de volgende rede:

Ed. Mog. Heeren! Ik rangschik mij tot dusverre onder hen, naar wier oordeel de wetgevende bevoegdheid der Dubbele Kamer binnen zeer enge grenzen beperkt is. Doch tevens ben ik overtuigd dat zij, ook binnen dien kring, groote diensten aan het Vaderland kan bewijzen; indien zij namelijk, ook waar die wetgevende magt ophoudt, bij elke gelegenheid, met den nadruk die haar betaamt, haar gevoelen over de vaderlandsche belangen openbaart. De zedelijke invloed is ook hier het krachtigste middel om nuttig te zijn. Zouden wij dien invloed gering achten? Voorzeker niet; zoodra wij op de zamenstelling dezer Kamer, op het doel der bijeenkomst, en op de belangrijkheid van het tegenwoordig oogenblik letten. Het is hier niet eene talrijke Herzienings-Commissie, maar de Tweede Kamer der Stat.-Gen., in dubbelen getale, na het vierde eener eeuw en na de halvering van het Rijk, zamengeroepen om tot de herziening der Gwt., mede te werken; eene Vergadering die eerbied inboezemt, omtrent wier handelingen meer dan gewone verwachting wordt gekoesterd, wier taal door de Natie met luisterend oor opgevangen wordt. De omstandigheden hebben aan de Kamer dit gezag over de gemoederen verleend, van hare gedragingen zal het afhangen of het zal worden behouden of verspeeld.

De beraadslaging over het Adres van Antwoord stelt ons in dit opzigt op de proef. Het is het eerste officiële stuk dat van ons uitgaat. Het eerste waarin wij, uit naam van de Natie, ten aanhoore van de Natie, onze woorden rigten tot den Troon.

Het is de voorrede op ons gansche werk. Het geldt hier het

---

(1) Uit eene schriftelijke mededeeling deswege.
(2) *Adviezen enz. door Mr. G. Groen van Prinsterer.*

aangeven van den toon waarop deze Vergadering zal worden gestemd.

Met deze gedachte nam ik het concept-adres op; mijne teleurstelling, ik erken het, was groot. Een opstel dat ten eenemaal krachteloos is, geenerlei beduidenis heeft; naauwelijks de gewone weêrklank op de aanspraak van den troon.

Ik wil niet afkeuren dat het geenerlei verklaring voor of tegen de bevoegdheid der Kamer om in de herzienings-wetten amendementen te maken bevat. Welligt heeft men deze quaestie, om haar gewigt en moeijelijkheid, en om het reeds bekende verschil van gevoelens, te regt daarin ter zijde gesteld. Ik zeg *welligt*, want, ofschoon het randplegen hierover eenigen meerderen tijd gevorderd zou hebben, tegen dit kleine nadeel stond het voordeel over dat men terstond vele moeijelijkheden afgesneden had.

Doch ik heb andere reden tot klagt; want, zoo de Kamer ten dien opzigte in haar geheel wilde blijven, waarom niet terstond en rondborstig zich verklaard omtrent de punten, waarover het gevoelen der meerderheid nu reeds niet twijfelachtig meer is? Drie zoodanige punten zou ik verlangen uitgedrukt te zien.

Vooreerst geloof ik dat wij ons duidelijk moeten verklaren omtrent de ongenoegzaamheid dezer herzienings-wetten, niet in 't algemeen, maar in verband met hetgeen thans, blijkens de processen-verbaal der Tweede Kamer, met eene opmerkelijke overeenstemming daargesteld had kunnen worden. Eene verklaring bijna gelijkstaande met den wensch dat, in de eerstvolgende zitting der Tweede Kamer, een toevoegsel aan het herzienings-werk een onderwerp van beraadslaging zij.

Ten andere acht ik het allezins nuttig het, voor als nog, onmogelijke aan te duiden eener eenigzins volledige herziening, en de hieruit voortvloeijende noodzakelijkheid om haar voort te zetten in lateren tijd. Het valt in het oog dat de tegenwoordige herziening, uit den aard der zaak, eene aanvankelijke proefneming is; er zijn toch een aantal onderwerpen (ten voorbeelde noem ik de betrekking der Vertegenwoordiging tot het Volk) die, naar het oordeel van de meesten onzer, voorziening en verandering zullen eischen en die evenwel thans bij het uiteenloopende onzer gevoelens, slechts aanleiding zouden geven tot quaestien niet rijp ter beslissing.

Eindelijk, behooren wij aan te dringen op de noodzakelijk-

heid om de Gwt., en nu, en in het vervolg, te herzien naar vaste beginsels, en onder leiding, zoo veel mogelijk, van het Koninklijk initiatief; ook dit, dunkt mij, kan niet anders dan het gevoelen der meerderheid van UEd. Mog. zijn.

Ik heb gemeend in mijne Afd. de volgende zinsnede te mogen opgeven, niet om haar *textualiter* ingelascht te zien, maar als aanduiding der denkbeelden die ik zou wenschen dat men in het Adres opnemen mogt:

« Ter voldoening aan de Gwt., zullen wij de door Uwe Maj. » aan ons medegedeelde ontwerpen van wet, in verband met » de behoefte des Vaderlands, de regten der Kroon, en de » Vrijheden der Natie onderzoeken; ten einde aldus, onder » biddend opzien tot God en binnen den kring onzer be- » voegdheid, mede te werken tot deze aanvankelijke poging » om de Gwt., zonder voorbarigheid of schadelijk uitstel, zoo » wij hopen, naar vaste beginsels en onder de leiding van Uwe » Maj., met de grondslagen van het Nederlandsche Staatsregt » in overeenstemming te brengen. »

Eene tegenwerping voorzie ik; over het ongenoegzame, het aanvankelijke, mogen wij niet spreken, vermits wij geacht worden de herzienings-wetten, naauwelijks ter vergadering ingekomen, niet te kennen.

Dit is eene te vergedrevene fictie. Ik geloof dat eene andere onderstelling juister en natuurlijker is: namelijk deze, dat wij sedert lang onze aandacht op het herzienings-werk en op hetgeen in de gewone Kamer voorgevallen is, hebben gevestigd. Wij kunnen niet als vreemdelingen, zoo even uit de lucht gevallen, worden beschouwd.

En bovendien, al mogt het woord *aanvankelijk* niet op deze ontwerpen kunnen slaan, dan nog is het gepast ter aanduiding van de gewigtige en veeltijds miskende waarheid dat wij thans niet op de hoogte zijn om eene afdoende herziening tot stand te kunnen brengen; en dat de Gwt., om eene Nederlandsche Staatsregeling te worden, in den loop der tijden, eene voortgezette, eene naar mijn inzien (doch dit is mijn bijzonder gevoelen, waaromtrent niets hoegenaamd wordt geprejudiceerd), eene Christelijk historische herziening zal moeten ondergaan.

« De herziening, » zeide ik, « zal plaats moeten hebben naar vaste beginsels en onder leiding van Uwe M. » — Wil ik dan misschien de Natie doen loopen aan den leiband van de Kroon? Eene geringe toelichting zal toonen dat mijne ge-

dwesheid niet zoo onvoorwaardelijk is, als men bij den eersten opslag onderstelt.

Ik verlang de leiding des Konings. Hierin volg ik het voorbeeld der gewone Kamer. Ook deze heeft zich willen onthouden van het initiatief. En inderdaad, zoo wij (hetgeen ik helaas! als twijfelachtig beschouw) nog leven in eene getemperde Monarchie, dan wordt de leiding van boven verwacht.

Ik spreek van die leiding als wenschelijk, niet als onmisbaar; «zoo wij hopen onder Uwer M. leiding.» De medewerking, het gemeen overleg is eene *conditio sine qua non*; de leiding is het niet. Zoo de Kroon afstand doet van hare natuurlijke roeping, zal aan de Tweede Kamer eene poging om, in het belang des Vaderlands, haar grondwettig initiatief te doen gelden, niet ten kwade worden geduid.

Ik verklaar die herziening, «naar vaste beginsels,» te verlangen.

Treurig was, E. M. H.! de geschiedenis der vorige zitting. De Kamer heeft bescheidenheid aan den dag gelegd; er is wederkeerige beleefdheid, zoo niet wederkeerige verlegenheid geweest. Inmiddels is het initiatief des Konings, in den vorm behouden, inderdaad verloren gegaan. Wat toch is er, zoo men naar de waarheid vraagt, gebeurd? De Koning heeft de wetten, gemakshalve voor de Tweede Kamer, naar aanleiding van hare wenken, geredigeerd. En, is er in hetgeen de Regering ten aanzien der Gwt. heeft gedaan, geen plan, geen zamenhang te bespeuren, bij de Kamer evenmin. Nergens treffen wij eenheid en ontwikkeling van denkbeelden aan; ten ware men het een systema wil noemen dat de Regering *zoo weinig mogelijk* heeft willen geven, en de Tweede Kamer *zoo veel mogelijk* heeft willen ontvangen. Deze onvastheid van handelen zal een einde moeten hebben; of wel de meest noodlottige gevolgen te weeg kunnen brengen.

Er is, E. M. H., eene zinsnede in het concept-adres, welke volkomen den geest er van uitdrukt, en het, als het ware, resumeert, maar welke tevens van dien aard is, dat ik, reeds daarom alleen, de aanneming van hetzelve, niet slechts voor mij, maar voor de groote meerderheid dezer Kamer, als bijna onmogelijk beschouw.

Zij is deze: «de Gwt. is het plechtanker van onze vrijheden en van ons volksgeluk.»

Noodig is het hier den eigenlijken zin te constateren. Het is, ik wil het gelooven, niet geheel onmogelijk, door allerlei

flauwe uitlegging, aan deze woorden eene dragelijker, eene verdedigbare beteekenis te hechten. Maar is die gedwongene beteekenis de natuurlijke, de terstond in het oog vallende zin? Er mag hier, vergeten wij het niet, geene de minste dubbelzinnigheid wezen. Het is niet genoeg aan de periode eene omschrijving te kunnen geven, waarmede de Vergadering zich vereenigen zou, het moet onmogelijk zijn ze te verklaren op eene wijs die de Kamer compromitteert. Immers de commissie tot het Adres is niet buiten de Kamer aanwezig ter verdediging van haar werk, zij kan niet aan elk lid van het lezend publiek gaan betuigen, zóó en niet anders, heeft de Kamer het gemeend. De tekst wordt zonder commentarie in het licht gezonden, en de zinsnede, eenvoudig geïnterpreteerd, is eene lofrede op de bestaande Gwt., waaruit als bij wettig gevolg, de noodzakelijkheid van zeer bedachtzame wijziging afgeleid wordt. Ik wensch niet den eerbied dien wij aan de wetten, dien wij vooral aan de Gwt. verschuldigd zijn; uit het oog te verliezen. Ter zelfverdediging mag ik zeggen dat ik naar mijn gering vermogen, in mijn beperkten kring, tot het doen eerbiedigen van de Gwt. somtijds medegewerkt heb;

Toen de Belgen haar in een democratisch Staatsverdrag wilden herscheppen;

Toen, in moeijelijke oogenblikken, enkele vrienden der Regering van *een coup d'État* welligt niet geheel afkeerig zouden zijn geweest;

Toen, in 1830 en 1831, eene gedeeltelijk welmeenende, maar toch Ultra-liberale partij haar als door den Belgischen opstand geheel vernietigd heeft beschouwd. — En nog onlangs heb ik, toen in het veranderen van de Gwt. door menigeen het voorname, het eenig redmiddel van den Staat gezocht werd, getracht te betoogen dat, somtijds om eigen schuld te bedekken, veel ten onregte aan de Gwt. is ten laste gelegd; dat veel, waarover men klaagt, geene plaats zou gehad hebben, indien zij met meer zorg door de Regering, door de Stat.-Gen., door de Natie, door een iegelijk, met de constitutionele middelen die hem ten dienste hebben gestaan, ware gehandhaafd en nageleefd geworden.

Doch haar het *palladium* des Vaderlands te noemen, dit mag ik niet. De waarborgen voor de toekomst van Nederland liggen in de vasthouding aan Nederlandsche beginsels; in den godsdienstigen zin die bij de bevolking, Gode zij dank!

nog niet geheel weggenomen werd; in den vrijheidszin dien wij van de vaderen hebben geërfd; in de liefde tot het Huis van Oranje, dat het middenpunt onzer eensgezindheid moet zijn; in de zucht naar eene orde, niet op willekeur, niet op revolutionaire centralisatie, maar op de regelmatige ontwikkeling van alle verkregene regten gevestigd. Het plechtanker van onze vrijheden en van ons volkgeluk! Neen! dan hebben onze vaders, toen zij de vrijheid van een door het geloof herboren Vaderland op het dierbaar Bijbelboek hebben gegrond, een beter plechtanker voor het volksgeluk gehad. Ik eerbiedig de bedoelingen van een ieder; ik ben overtuigd dat de leden der Commissie in deze hunne uitdrukking niet gezien hebben al wat er, naar mijn inzien, in opgesloten ligt; doch, wat mij zelven betreft, en ik vertrouw dat men ook mijne overtuiging eerbiedigen zal, de goedkeuring van een Adres, waarin eene dergelijke uitdrukking aangetroffen wordt, zou voor mij eene verloochening zijn mijner Vaderlandsche herinneringen, eene verloochening mijner Christelijke beginsels. Ik meen verder te mogen gaan. Ik geloof te kunnen beweren dat deze zinsnede onaannemelijk is, ook voor hen in wier oog mijne naauwgezetheid overdrevenheid wordt. Wanneer wij gewag maken van de Gwt. in 't algemeen, dan spreken wij van haar, gelijk zij het uitvloeisel is van milde en vrijzinnige begrippen, gelijk zij de gewijzigde voortzetting is der Staatsregelingen die ons sedert 1795 hebben geregeerd. Wel nu! Deze Staatsregelingen, waarvan dezer dagen een gansche bundel (niet onaardig blijk der bestendigheid van revolutionaire gewrochten) in het licht verschenen is, in welk opzigt en wanneer hebben zij onze vrijheid en ons geluk bevorderd? En, wat de tegenwoordige Gwt. betreft, ik erken gaarne en met dankbaarheid, dat wij, tijdens haar bestaan, somtijds het genot van vrijheid en volkgeluk gehad hebben; maar de strekking dier Staatsregeling zelve, in liberalen zin toegepast, is steeds geweest om ons in den toestand te brengen, waarin wij nu, helaas! zijn, den toestand van een gedesorganiseerden Staat, waarin beurtelings, of de Koning, of de Tweede Kamer een gevaarlijk alvermogen bezit. — Vijf-en-twintig jaren is Uw plechtanker uitgeworpen geweest; ik mag vragen heeft het U voor stranden behoed?

Hoogstzonderling mag, vooral in het tegenwoordig oogenblik, dit aanprijzend beeld worden genoemd. Het is blijkbaar

dat de meesten onzer eene herziening der Gwt. overeenkomstig de wezenlijke behoefte der Natie, eene ruime, eene wezenlijke herziening zouden hebben gewenscht; en echter voelen wij ons gedrongen lucht te geven aan onze geestdrift voor eene wet, die wij bijna allen als een zeer gebrekkigen vorm van ons Staatsregt beschouwen. Op eene vreemde wijs zal dit Adres afsteken bij de processen-verbaal Uwer Afdeelingen; het hooggestemde loflied tegenover de scherpe kritiek! Men zal, vrees ik, moeten onderstellen dat de Dubbele Kamer plotseling, met voorbijzage van hare eigene roeping, in eene reminiscentie uit dien gulden tijd is vervallen, toen de Gwt. in de schatting, of althans naar het voorgeven van allen, nog voor eene soort van politieke volkomenheid gold. — Waarlijk, in verband met het doel onzer bijeenkomst, gelijkt eene dergelijke zinsnede naar eene ironie, die zelfs den schijn van bitterheid heeft.

Maar, zegt men, de Gwt. heeft toch veel goeds en behoedzaamheid is bij elke verandering nuttig. — Ik erken het; ik zou mij tegen die erkentenis, ook in het Adres, geenszins verzetten, indien bij het goede ook de keerzijde getoond en, tegenover de behoedzaamheid, ook voortgang met vasten tred aangeprezen wierd. In het ons voorgelegde opstel mist de onvoorwaardelijke lof het onmisbare correctief. Niet slechts wordt er van de wenschelijkheid van verdere verbeteringen niets gezegd; maar, met betrekking zelfs tot de dertien herzieningswetten, wordt eenzijdig gedrukt op de noodzakelijkheid om toch vooral behoedzaamheid te betrachten. De Kamer legt hier, ik geloof tegen hare bedoeling, eene politieke belijdenis af, want, onder den schijn van geen kleur te hebben, is het stuk zoo sterk mogelijk gekleurd; onder den schijn van alle meeningen in algemeene bewoording te omvatten, is het gesteld uitsluitend in de meening van hen in wier bedoeling het gansche herzieningswerk slechts een, zal ik zeggen nationaal of anti-nationaal? wiegelied is. — Zoodanig Adres zal, vrees ik, de sanctie wezen op het stelsel van het Gouvernement, een stelsel noodlottig voor den Staat en dus ook voor het Gouvernement zelf.

Men zegt verder, het is hier een Adres der beide Kamers; het moet zoodanig zijn dat het door de Eerste Kamer niet ter zijde worde gelegd. Onze taak, E. M. H.! is een goed Adres te maken, waardig onze roeping, en dat met het belang van het onderwerp en het gewigt van het oogenblik

in overeenstemming zij. Het is hier, gelijk in het maatschappelijk leven altijd, wanneer in den naam ook van anderen het woord moet worden gevoerd; men kan ons dwingen te zwijgen; maar nimmer kan men ons noodzaken te spreken tegen onze overtuiging. De Eerste Kamer, hoe zal ik het beleefdelijk uitdrukken? boven ons in de staatsmachine geplaatst, kan ook afdalen tot ons; ik zie geene verpligting om ons tot de hoogte der Eerste Kamer te verheffen.

Men zegt eindelijk: waartoe zoo veel aan het Adres gehecht! het stuk beteekent zoo weinig; wie leest het; wie denkt er over na, wie stelt er eenig het minste belang in? Treurige bekentenis, E. M. H.! De oorzaak dezer onverschilligheid is, dunkt mij, niet ver te zoeken; zij komt mij voor tweeledig te zijn.

Vooreerst, de behandeling van het Adres in Committé-Generaal. Dit eischt, zoo wordt er gezegd, de betamelijkheid. Ik zou integendeel durven beweren dat, uit betamelijkheid en in het belang der Kroon, de behandeling in 't openbaar behoort te geschieden. Dit althans is zeker dat de belangstelling in een Adres, waarop de aandacht door geene voorafgaande deliberatien is gevestigd, uit den aard der zaak, gering zal moeten zijn.

De tweede reden is de flaauwheid waarmede dit stuk doorgaans opgesteld is.

Dit gebrek aan leven en uitdrukking in bijna elke soortgelijke toespraak, is inderdaad jammerlijk. Waar zal de Natie steun en opwekking vinden, zoo het niet is uit den mond eener Regering, die zij eerbiedigen moet, en in de taal eener Vergadering, die haar vertegenwoordigt? Door haar die opwekking te onthouden, door elke gelegenheid daartoe te verzuimen, door het Nederlandsche Volk, wanneer het van Overheid of Vertegenwoordiging inlichting, bestuur, rigtsnoer verlangt, telkens te leur te stellen in dien wensch, wordt het aan zich zelf, neen! wordt het aan inblazingen van allerlei aard overgelaten. Dit stilzwijgen, dat spreken zonder klem en zonder kracht, is mede (en wij moesten het, ten minste door eigen ondervinding, hebben geleerd) eene oorzaak waardoor omwentelingen worden voorbereid of verhaast. Men vergete niet dat, waar leiding ophoudt, verleiding begint.

Ik hoop dus en vertrouw, E. M. H.! dat Uwe Vergadering haar zegel aan een Adres als het onderhavige niet zal willen hechten. Het zou voorwaar een treurig begin van hare werk-

zaamheden zijn. Laat ons, buitengewone leden dezer Kamer, laat ons vooral bedenken dat wij, bij goedkeuring van het Adres, veel minder dan de gewone leden te verontschuldigen zullen zijn. Voor hen, ontveinzen wij het niet, moet het eenigermate moeijelijkheid hebben zich, indien ik het dus uitdrukken mag, aan den ouden sleur te onttrekken; maar voor ons bestaat die moeijelijkheid niet: op ons, geroepen om niet slechts een dubbel getal, maar, als het ware, een versch element in deze Vergadering te brengen, op ons zal eene veel grooter verantwoordelijkheid rusten, indien ook wij doen hetgeen door de meesten onzer meermalen afgekeurd werd; indien ook wij door dien sleur worden medegesleept. En laat ons allen, E. M. H.! toch niet vergeten dat het Vaderland in bedenkelijke omstandigheden verkeert; dat ook onze invloed een middel kan zijn om tot behoud van het Vaderland mede te werken; dat wij dien invloed moeten verhoogen door een betamelijk gebruik, en dat wij integendeel de zedelijke kracht, die aan ons, leden dezer plegtige Vergadering, toebedeeld is, reeds bij den aanvang in de waagschaal zullen stellen, wanneer ons Adres het flaauwste is der flaauwe Adressen, die in de laatste jaren van de Tweede Kamer uitgegaan zijn.

De Heer Luzac, als eerst benoemd lid der commissie voor het adres, vroeg het woord, en verdedigde het tegen de aanmerkingen en bezwaren van den vorigen redenaar. — Hij vermeende dat de commissie zeer te regt begrepen had, in het adres die gevoelens te moeten opnemen, en ze in zoodanige bewoordingen uit te drukken, bij welke alle de meeningen der leden, omtrent de vragen, die later aan de Vergadering ter beslissing konden voorkomen, geheel vrij zouden gelaten worden. — Juist de omstandigheden, waarvan de vorige spreker in zijne rede gewaagd had, en de strekking der periode waarvan hij de inlassching verlangde, hadden medegewerkt dat men bij de commissie begrepen had, zich met de uiterste behoedzaamheid in deze te moeten gedragen. — Zij had zich met opzet onthouden van het aanvoeren van vraagpunten, welke tot het behandelen van Godsdienstige geschillen konden aanleiding geven: geschillen, die ieder vriend des Vaderlands moest trachten te voorkomen, en bij de herziening der Gwt. niet ter sprake schenen gebragt te moeten worden. De vergadering moet zich zeker tot de

hoogte harer roeping verheffen. — Doch dat zij zich reeds onmiddellijk, en vóór eenig onderzoek der aan haar gedane voordragten, over de gewigtigste punten, bij gelegenheid van het adres, zoude verklaren, had de commissie onraadzaam, ja onvoorzigtig geacht. — Zij had eene volkomene vrijheid aan ieder voor de volgende beraadslagingen willen behouden, en daarom een ontwerp in dien onzijdigen tint voorgedragen.

De Heer Thorbecke: Ik had tweederlei zeer gewenscht:

Vooreerst: dat het ontwerp van adres, gelijk elk ander voorstel, vòòr het onderzoek in de sectien, ware gedrukt. Men gaat veel beter na wat men onder het oog heeft, dan wat men hoort voorlezen.

Ten andere: dat deze zitting, de discussie van het adres, publiek ware. De openbaarheid onzer zittingen is volgens de Gwt. regel. Wanneer men op de redenen dezer instelling doordenkt, zal men, geloof ik, vinden, dat zij op de raadpleging over het antwoord, den Koning te geven, allezins toepasselijk, en van méér gewigt zijn, dan bedenkingen, van beleefdheid ontleend.

De Commissie heeft, dunkt mij, al wat met de vragen, door deze Vergadering te behandelen, zamenhangt, met veel kunst vermijd. Ik bestrijde nu dit stelsel niet. Het is, geloof ik, het beste niet; maar het eenige, dat thans met gevolg kon worden beproefd; welligt ook, om tijd en kracht voor de hoofdzaak te sparen, nuttig. De Commissie onderstelde, dat de Vergadering vòòr het onderzoek der haar gedane voordragten geene meening heeft. De Kamer veroorlove mij, in dit eigen stelsel eene bedenking aan haar oordeel te onderwerpen, betrekkelijk tot de derde alinea: «De Grondwet toch »is het plechtanker van Neêrlands vrijheid en volksgeluk.»

Deze woorden kunnen, zij zullen door velen worden verstaan van de Gwt. *zoo als zij thans is beschreven.* Maar dit kan de meening niet zijn van het adres eener vergadering van Staten-Generaal, bijeengeroepen om ontwerpen van *verandering der Gwt.* te onderzoeken.

Die opvatting, alsof men de Gwt. in hare tegenwoordige gedaante prees, zal worden versterkt door hetgeen volgt: «Elke wijziging in dezelve staat met onze hoogste belangen »in een onafscheidbaar verband. Met behoedzaamheid is »daarom » enz.

Ik vraag, of, in weerwil denkelijk der ontwerpers, deze

zinsneden, in verband met de eerste, niet meer overhelling aanduiden tot niet-verandering, dan tot verandering. Het komt mij zoo voor. Ieder woord, dat wij bezigen, zal door het publiek oordeel worden onderzocht, ja op de goudschaal gelegd. En het publiek oordeel, in wiens naam wij spreken, heeft volkomen regt, dit te doen. Het adres kan, reeds uit dien hoofde, niet te naauwkeurig zijn gesteld.

Ik waag derhalve, deze verandering voor te dragen:

« De Grondwet toch *moet* het plechtanker *zijn* van Neêr-
» lands vrijheid en volksgeluk. »

De heer van Dam van Isselt verdedigt den heer Groen van Prinsterer; zegt dat deze zijne overtuiging blootgelegd heeft om aan het adres eene meer bepaalde kleur en beteekenis te geven; dat ieders gevoelen in deze Kamer vrij is; dat de eene het belang des lands meent te kunnen bevorderen door het eene stelsel, de ander door een daar tegen overgeplaatst; dat het hier alleen op de bewijzen en gronden, die ieder voor zijn stelsel bijbrengt, aankomt.

De heer Luzac repliceert, dat het er verre af is, dat hij iets persoonlijks tegen den heer Groen van Prinsterer, veel min iets onaangenaams zoude hebben willen in 't midden brengen; dat hij slechts de meening der commissie voor het adres heeft verdedigd: dat zij, in de bestaande omstandigheden, en bij het nog niet plaats hebben van eenig onderzoek der voordragten, het allezins gepast geoordeeld heeft, ieders gevoelen geheel en volkomen vrij te laten. — Door aan het adres eene bepaalde kleur te geven, zou de Kamer in het geval gebragt zijn, van eenigzins voorbarig de belangrijkste punten te beoordeelen en te beslissen: dit kan, zeide hij, niemands verlangen zijn; — men moest trachten voor de aanneming van het adres de goedkeurende stemmen eener zeer groote meerderheid der leden te winnen, en dit kon wel niet geschieden, door het, bepaaldelijk in den geest door den heer Groen bedoeld, of in eenen tegenovergestelden geest, misschien door anderen beoogd, voor te dragen. — Hij verklaarde voorts zich met de verandering, door den heer Thorbecke voorgesteld, zeer goed te kunnen vereenigen.

De heer van Nes ondersteunt het gevoelen van den heer Thorbecke.

De heer DE JONGE VAN CAMPENS NIEUWLAND verdedigt daarentegen het adres. Zoo als het is opgesteld, vermijdt hetzelve alle noodelooze, voorafgaande discussien, om nader de aandacht op de voordragten zelve te kunnen bepalen. Hij ontveinsde zich overigens niet, dat de Dubbele Kamer, zijns inziens, geenszins de bevoegdheid had om voorstellen tot meerdere wijzigingen te doen; indien zoodanige dringend noodig mogten zijn, dan zou het de taak der gewone vergaderingen van de Tweede Kamer zijn, de daartoe strekkende voorstellen te doen.

De heeren DE KEMPENAER en ROMME spreken tegen hetzelve. Zij verlangden dat in het adres eenige woorden wierden ingelascht, om te doen blijken, dat de Kamer meerdere veranderingen in de Gwt. wenschte, en dat zij het er voor hielden, dat men het regt had om daartoe strekkende voorstellen te doen. De heer DE KEMPENAER verhief zich met kracht tegen de meening dat men der gewone vergaderingen van de Tweede Kamer de taak moest overlaten om de Gwt. stuksgewijs te veranderen.

Het jaarlijks wijzigen van de Gwt. kwam, zijns inziens, geenszins te passe. Het Staatsverdrag zou daardoor op losse schroeven worden gesteld. Mogt het waar zijn, dat er meerdere veranderingen noodzakelijk waren, dan achtte hij het wenschelijk, dat deze zoo spoedig mogelijk wierden daargesteld.

Daarna voerden nog verscheiden leden het woord, als de heeren VAN NES en GROEN VAN PRINSTERER benevens LUZAC en DE JONGE andermaal, voorts de heeren DE MAN, WARIN, SASSE VAN YSSELT, BEELAERTS, VAN DER HEIM enz., waarvan sommigen amendementen voorsloegen, die tot het vereenigen der opinien moesten dienen; een groot aantal leden ondersteunde ook het amendement van den heer THORBECKE. (*Zie hiervoren*).

Eindelijk gaf de Voorzitter in bedenking om te stemmen over het onveranderd adres en, eerst in geval van verwerping, de amendementen in omvraag te brengen (1).

Dit werd met 54 tegen 49 stemmen goedgekeurd.

(1) DE GEER, *Toevoegsels op de Antecedenten*, 1840, blz. 254; GROEN VAN PRINSTERER, *Adviesen* enz. blz. 20.

En alsnu werd het adres, gelijk hetzelve door de commissie was voorgesteld, met 85 tegen 17 stemmen aangenomen.

Zoo deswege gehoudene aanteekeningen juist zijn, hebben zich *tegen* het adres verklaard de Heeren: THORBECKE, VAN DAM VAN ISSELT, GROEN VAN PRINSTERER, SCHIMMELPENNINCK VAN DER OIJE, VAN LYNDEN TOT HEMMEN, VAN STYRUM, VAN NAGELL TOT WISCH, BICHON VAN IJSSELMONDE, VAN PALLANDT VAN WAARDENBURG, Baron VAN STIRUM, SLOET TOT OLDHUIS, DE KEMPENAER, VAN BEEKEL, BRUCE, ROMME, VAN NES, VAN SASSE VAN ISSELT.

De Heer GROEN VAN PRINSTERER deed in de notulen aanteekenen dat hij zich met het genomen besluit niet vereenigd had.

Het adres werd daarna, op de gewone wijze, aan de Eerste Kamer verzonden, die er zich mede vereenigde. [*Hetzelve werd den 12 Augustus aan den Koning aangeboden; gelijk uit het verslag van de zitting der Tweede Kamer van dien dag hier-achter zal blijken* (1)].

---

(1) *Daar het verhandelde over het adres bij de Tweede Kamer met gesloten deuren heeft plaats gehad, zoo is het onmogelijk geweest een uitgebreider verslag daarvan op te maken. Zelfs tot het nu geleverde waren wij niet in staat geweest, hadden wij niet nog van onderscheiden leden welwillend inlichtingen en mededeelingen mogen ontvangen. Mogten eenige leden, die het woord gevoerd hebben, alsnog hunne redevoeringen over het adres ons eenigzins spoedig willen doen toekomen, dan zouden deze in een Aanhangsel tot dit* DERDE DEEL *kunnen verschijnen.*

DE VERZAMELAARS.

VOORSTEL DER HEEREN THORBECKE, RAU, GROEN VAN PRINSTERER EN DE KEMPENAER,

TOT WIJZIGING VAN HET REGLEMENT VAN ORDE VOOR DE BUITENGEWONE VERGADERING.

Den 8sten Augustus hadden de bovengemelde vier leden aan den Voorzitter ingezonden een voorstel, den vorm der werkzaamheden van die Kamer betreffende.

Dit voorstel werd in de *zitting met gesloten deuren van den* 8sten *Augustus* ter tafel gebragt, en tot onderzoek naar de sectien verzonden. Hetzelve is van den volgenden inhoud:

« De ondergeteekenden, leden van de Tweede Kamer, in aanmerking nemende de moeijelijkheden waaraan, zoo als de ondervinding schijnt te leeren, de gebruikelijke wijze van raadpleging bij de Kamer onderhevig is, moeijelijkheden, welke des te sterker zullen worden gevoeld, hoe grooter het aantal leden *dezer* buitengewone vergadering is;

» Overtuigd, dat eene geringe wijziging der, in het reglement der Kamer vervatte, voorschriften, voldoende is om die moeijelijkheden te vermijden, de werkzaamheden te vereenvoudigen, in het gezamenlijk overleg eenheid te brengen, dat met de Kroon gemakkelijk te maken, en in het algemeen de volle werking der grondwettige regels te verzekeren;

» Hebben de eer aan de Kamer voor te stellen, dat zij, alvorens tot overweging der aanhangige ontwerpen te komen, ter regeling der werkzaamheden van deze buitengewone vergadering, de volgende punten aanneme:

1°. De voorzitters der Afdeelingen, zonder van de raadpleging in de sectiën onder hun beleid een schriftelijk verbaal op te maken, vereenigen zich, na afloop dier raadpleging, tot beraming van het algemeen verslag door art. 109 der Gwt. gevorderd. Het stellen van dit verslag wordt, bij gezamenlijke keuze der rapporteurs, aan eenen hunner opgedragen.

» 2°. Dit verslag, door hen vastgesteld, en in eene openbare zitting der Kamer uitgebragt, wordt gedrukt, en tot onderzoek aan de Regering zoowel als aan de leden der Kamer verzonden. De Kamer bepaalt tevens, op welken dag dit verslag in committé-generaal, in tegenwoordigheid der ministers, daartoe te verzoeken, zal worden overwogen.

» 3°. Na afloop dier overweging bepaalt de Kamer den dag der publieke discussie, die volgens de orde in het algemeen verslag aangenomen, wordt bestuurd. »

Zoowel het voorstel, als de gronden, die door de voorstellers tot ondersteuning van hetzelve zijn bijgebragt, werden, op verzoek van eenige leden, gedrukt, aan de leden rondgedeeld en werd bepaald dat zij in den loop der volgende week een onderwerp van nadere behandeling zouden uitmaken.

Bij dit voorstel was gevoegd de volgende

MEMORIE VAN TOELICHTING.

» De voorstellers, buitengewone leden, de verbalen van de afdeelingen der gewone Kamer over de herziening der Gwt. gelezen hebbende, vonden het hoogst-moeijelijk, zoo niet onmogelijk, daaruit óf een besluit omtrent de denkwijze van de meerderheid af te leiden, óf er de bouwstoffen van een algemeen verslag, door art. 109 der Gwt. gevorderd, in te vinden. Zij vreezen, dat deze zwarigheid bij de tegenwoordige, zoo talrijke vergadering dubbel zal drukken. Men zal, vreezen zij, in de nieuwe verbalen slechts twee lijsten van bijzondere gevoelens verkrijgen. De raadpleging der Kamer zal daardoor, huns inziens, zonder vrucht worden verdeeld en gerekt. Het zal niet doenlijk zijn, uit zóó verschillende adviezen een algemeen verslag zamen te stellen, een algemeen verslag namelijk, zoo als de Gwt. het schijnt te verlangen, en ieder collegie het vóór de gezamenlijke deliberatie behoeft.

In zulk een verslag toch schijnen twee eigenschappen onmisbaar:

1°. Dat het aan de vragen en redenen, waartoe de discussie in de Afdeelingen heeft geleid, eene eenparige uitdrukking geve; en

2°. Dat het middenpunt en leiddraad tevens voor de publieke discussie der aanhangige ontwerpen worden kunne; — weshalve de Gwt. ook bij art. 109 voorschrijft, dat over het algemeen verslag door de Kamer moet worden geraadpleegd.

Het is uit dien hoofde, dat de voorstellers bij art. 1 in overweging geven, de voorzitters der Afdeelingen van het opmaken van officiële schriftelijke verbalen der raadplegingen, in de Afdeelingen gehouden, te ontslaan. Het is natuurlijk, dat hun moet vrijgelaten zijn, uit de raadplegingen vóór zich op te teekenen, wat zij goedvinden. De voorstellers meenen ook, dat het ieder lid eener Afd. moet blijven

vrijstaan, eene schriftelijke nota tot verklaring van zijn gevoelen aan den voorzitter zijner Afd. over te leggen. In het algemeen verslag echter — dit spreekt, volgens de meening der voorstellers, van zelf — kunnen niet de individuële adviezen van de leden der Afdeelingen als zoodanig, maar slechts de uitkomsten van het gemeen overleg der centrale Afd., worden opgenomen.

Ten slotte van het 1ste art. wordt voorgesteld, dat de presidenten der Afdeelingen, zich vereenigende om het algemeen verslag op te maken, het stellen van dit verslag aan eenen hunner opdragen. Terwijl namelijk het beramen het werk moet zijn van gemeen overleg, schijnt het opteekenen der uitkomst de taak te moeten wezen van één individu.

Art. 2 verlangt, dat het verslag, in het vorige art. vermeld, door den gekozen rapporteur opgesteld, zal worden gedrukt, en tot onderzoek verzonden, zoo aan de Regering als aan de leden der Kamer.

Aan de eerste, ter bevordering van het gemeen overleg, en om dezelve in de gelegenheid te stellen om, bij memoriën of bij monde der ministers, volgens het slot van dit art. ter vergadering der Kamer te noodigen; of op al zoodanige wijze als zij zal verkiezen, al die inlichtingen, vertoogen, en wat zij zal goedvinden, aan de Kamer mede te deelen, die ter zake noodig of dienstig zullen worden geacht.

En aan de laatsten om hun tijd en gelegenheid te gunnen, om dat ontworpen verslag wel te overwegen, de juistheid en volledigheid van hetzelve te beoordeelen, en aan de beraadslaging daarover deel te nemen.

Die beraadslaging moet, volgens het laatste gedeelte van dit tweede artikel, plaats vinden in *committé-generaal*.

Niet zonder aarzelen zijn de voorstellers er toe gekomen, daartoe een committé-generaal te kiezen, daar zij zeer noode daarvan gebruik zien maken, en overtuigd zijn, dat openbaarheid het element dezer vergadering is, en, zoo veel maar immer mogelijk, alle hare handelingen in het openbaar moeten plaats vinden. Zij hebben echter gemeend daartoe te moeten besluiten, eensdeels, al wederom ter bevordering van het gemeen overleg met de Regering; reden waarom de ministers tot het bijwonen dezer vergadering worden verzocht; anderdeels, om aan de leden de ruimste gelegenheid te geven, om hunne aanmerkingen op het ontworpen verslag in het midden te brengen; eindelijk, en wel voorname-

lijk, omdat die beraadslaging niet anders kan worden beschouwd, dan als eene voortzetting van het werk der Afdeelingen, die steeds met gesloten deuren arbeiden; tot dit werk komen dan al de Afdeelingen te zamen, en, al die Afdeelingen vereenigd, en met gesloten deuren haren arbeid voltooijende, vormen een committé-generaal.

Het derde art. van het voorstel zal, bij vergelijking met art. 109 der Gwt., worden bevonden de juiste uitdrukking van hetzelve te zijn.

Dat art. toch vordert een algemeen verslag, uit naam der onderscheidene Afdeelingen uitgebragt, gesteld ten onderwerpe van de raadplegingen of beraadslagingen der Tweede Kamer, om te komen tot het aannemen van een voorstel des Konings, en juist het verkrijgen daarvan heeft dit derde artikel des voorstels ten doel.

Wanneer men nu dit voorstel wil vergelijken met de artikelen 107 en 109 der Gwt. en art. 4 en 5 van het reglement van orde, dan zal men bevinden, dat het met de Gwt. in niets strijdig is, maar integendeel tot het opvolgen der Gwt. terugvoert; en dat het van het reglement van orde slechts weinig verschilt.

Art. 107 der Gwt. vordert overweging in de Afdeelingen, en deze overweging wordt bij art. 2 van het voorstel verlangd.

Het reglement van orde vordert het opmaken van het besluit der meerderheid, door de Gwt. niet geëischt, in het voorstel niet genoemd.

Het gebruik is van dit voorschrift van het reglement van orde, naar het schijnt, geheel en sedert lang afgeweken, zoodat er eene reeks van antecedenten bestaat, met dat voorschrift van het reglement van orde in strijd.

Art. 109 der Gwt. vordert eene beraadslaging over een algemeen verslag, uitgebragt uit naam der onderscheidene Afdeelingen.

Dat verslag kan, volgens de Gwt., van niemand anders verwacht en verlangd worden, dan van eenen der voorzitters van de Afdeelingen, of van die voorzitters te zamen.

Art. 5 van het reglement van orde, wil het opmaken van dat verslag hebben opgedragen aan den griffier.

De ontwerpers van dit voorstel hebben gemeend meer aan het verlangen der Gwt. te beantwoorden, door de bepaling, in hun 3ste artikel vervat.

Zij onderwerpen dit alles gaarne aan het wijzer en meer

verlichte oordeel van hunne hooggeachte medeleden, dezer buitengewone vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Gen., zonder eenige afschaffing of wijziging van het reglement van orde dezer Kamer te verlangen, maar alleen met het oogmerk, om voor deze buitengewone vergadering eenen anderen weg tijdelijk te beproeven.»

Het voorstel der vier genoemde leden werd in de afdeelingen onderzocht.

Van dat onderzoek zijn opgemaakt de volgende:

PROCESSEN-VERBAAL.

EERSTE AFDEELING.

Zitting van Dingsdag den 11den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Dijckmeester, *Onder-Voorzitter*, de Bruijn Kops, Snouck Hurgonje, van Wickevoort Crommelin, Stinstra, van Welderen Rengers, van de Mortel, van Fridagh, van Nagell tot Wisch, de Ranitz, van der Heim, van de Poll, Groen van Prinsterer, van Nes, Luzac, *Voorzitter*.

Nadat in de Afd. lecture genomen was van het voorstel onzer geëerde medeleden Thorbecke, Rau, Groen van Prinsterer en de Kempenaer, alsmede van de memorie van toelichting bij hetzelve gevoegd, zijn de leden overgegaan tot het wisselen van consideratien; en is het hierbij gebleken, dat *elf* leden der Afd. niet gunstig voor hetzelve gestemd waren, terwijl vier leden verklaarden het goed te keuren en zich met de voorgestelde punten te willen vereenigen.

De *elf* eerstbedoelde leden waren in het algemeen niet overtuigd van de hooge noodzakelijkheid tot het *nu* veranderen van het reglement van orde, noch van de nuttigheid der bedoelde nieuwe wijze van behandeling der zaken bij de Kamer aanhangig. Eenige dezer leden, tot de gewone Kamer behoorende, wilden wel erkennen, dat de wijze van delibereren, thans gevolgd, voor verbetering vatbaar is, en het noodig zal worden dezelve te veranderen, doch zij konden niet gelooven dat hiertoe nu reeds bij deze gelegenheid eene zoo dringende behoefte bestond; zij merkten met de overige leden op, dat de *moeijelijkheden*, van welke de geëerde voorstellers spreken, niet zoo zeer gelegen zijn in de voorschriften

van het reglement van orde zelve, maar veeleer het gevolg zijn der afwijking van de in art. 4 vastgestelde bepaling; en dat bij eene terugkeering tot de naleving van hetgeen daar geschreven staat, reeds vele der bezwaren, welke nu zijn opgelet, zouden vervallen.

Deze *elf* leden vermeenden tevens, dat bij het voorstel eene al te moeijelijke en te teedere taak aan de Sectie-presidenten of rapporteurs wordt opgelegd, en het van deze niet te vergen is, dat zij, na eene beraadslaging, in de Afdeelingen gehouden, al nemen zij nog zoo goede aanteekeningen voor zich-zelve, daarna juist zullen kunnen overbrengen, welke de denkbeelden der leden van de Sectie, over eenig soms ingewikkeld onderwerp, geweest zijn. Zij vreezen verder òf eene onaangename verantwoordelijkheid op den President der Sectie te laden, indien hij over zijn uitgebragt rapport of berigt, soms nader door een der leden in de vergadering zoude kunnen gegispt worden, òf aan de Sectie-presidenten eene veel te groote magt te geven, indien hun omtrent dit uit te brengen rapport eene grootere vrijheid gelaten wordt. Zij gelooven dat die uitbreiding van magt vooral te vreezen is, en dat de invloed der Sectie-presidenten in het vervolg veel te groot zoude kunnen worden, ja eene nadeelige werking zal hebben.

Eenige leden beriepen zich hier op de lessen der ondervinding, en haalden aan hoe nu reeds de Sectie-Presidenten wel eens aanmerkingen bij de openbare beraadslagingen hadden moeten hooren, over hetgeen in de Centrale Sectie door hen was verrigt of gesproken. Bij het verleenen van die magt en invloed, welke het voorstel aan de Voorzitters der Afdeelingen, naar het oordeel van vele leden, geven zal, vreezen zij, dat de bedoelde aanmerkingen in levendigheid zullen klimmen en de reeds nu moeijelijke taak der Sectie-presidenten zeer veel zullen veronaangenamen.

Eenige der bedoelde leden konden ook geenszins toegeven, dat het afzonderlijk aanteekenen der verschillende meeningen, in de Sectien geuit, zóó geheel verkeerd zouden zijn; zij geloofden in tegendeel dat het voor de Kamer hoogst-nuttig is met de gevoelens van alle de leden bekend te worden, daar soms de denkbeelden van slechts 2 à 3 leden, hoewel door de overige leden der Sectie niet ondersteund, desniettemin veel waarde en belang kunnen hebben.

Men heeft voorts in het midden gebragt, dat de geëerde

Voorstellers zich van hetgeen de Gwt. in art. 109 *raadplegen over het algemeen verslag* noemt (*délibérer sur le rapport général*, zegt de Fransche tekst), geen juist denkbeeld schijnen gevormd te hebben. Men vermeende dat dit *raadplegen over*, niet moet verstaan worden als eene deliberatie *over den inhoud* van het verslag zelf, over de wijze waarop het gesteld is; maar over de zaak, het wetsontwerp of voorstel, waartoe het rapport eigenlijk betrekking heeft; en waarop het *besluit*, uitdrukkelijk hier in het artikel genoemd, dadelijk volgen moet.

Men bragt hier tot opheldering van dit gevoelen de rapporten bij, welke dikwijls bij regterlijke collegien, over aanhangige zaken, worden uitgebragt en tot uiteenzetting der zaak dienen, zonder eenige beslissing omtrent dezelve te bevatten.

Men oordeelde daarom, dat hetgeen sub n°. 2 van het voorstel wordt aangegeven — de discussie over het verslag in committé-generaal — en «waarbij aan de leden de meeste »gelegenheid zoude gegeven worden om hunne aanmerkingen »op het ontworpen verslag in het midden te brengen,» (zoo als in de memorie van toelichting gezegd wordt), eene, bij de Gwt. geheel onbekende, en nuttelooze complicatie is.

Naar de meening van anderen, wordt bij het vaststellen van het rapport, op de wijze bij het voorstel sub n°. 1 en 2 bedoeld, het denkbeeld van een *Verslag uit naam der onderscheide afdeelingen uitgebragt*, te veel uit het oog verloren, en verklaarden zij, niettegenstaande het uiteengezette bij de memorie van toelichting, zich van den loop en de leiding der deliberatien en het vaststellen van het rapport in committé-generaal, geen goed denkbeeld te kunnen vormen, en vooral niet te zien, hoe bij eene zóó talrijke vergadering, deze overwegingen tot een gunstig resultaat zouden kunnen geleid worden.

Eenige leden nog bij n°. 1 stilstaande, konden zich geene voldoende reden geven, waarom, bij het slot van dit art. de redactie van het rapport aan een der Sectie-presidenten wordt opgedragen; zij achten dat de vervulling van die taak eigenaardig en regtmatig aan den Griffier der Kamer toekomt, en beriepen zich op art. 5 van het reglement. Zij willen overtuigd zijn, dat de geëerde voorstellers vermeenen, «door het »slot van dit art. meer aan het verlangen der Gwt. te voldoen, »dan zulks bij art. 5 van het reglement van oude geschied

»zoude zijn;» doch zij moeten tegenover deze meening de hunne stellen, welke hun toeschijnt meer eigenaardig en beter overeen te komen met hetgeen aan de betrekking van Griffier bij een ligchaam als dat der Stat.-Gen. toekomt.

Ook keurden sommigen sterk af, dat het voorstel van de tegenwoordigheid van den Voorzitter der vergadering bij de bijeenkomst der rapporteurs zwijgt en alles op de rapporteurs overbrengt. Men oordeelde dat zijn invloed in geenen deele moest verlamd en verminderd worden, dat hij in de bijeenkomst der rapporteurs moet voorzitten, en in het algemeen zijne bemoeijingen heilzaam kunnen medewerken tot bevordering van het gemeen overleg.

Ook de bepaling in het 2de art. voorkomende: »dat het Ver»slag in committé-generaal *in tegenwoordigheid der Ministers*, »daartoe te verzoeken, zou worden overwogen» heeft bij velen der bedoelde *elf* leden ernstigen tegenstand ontmoet. Naar aanleiding van hun gevoelen, dat in de 13 wets-ontwerpen, aan de Kamer ingezonden, geene veranderingen of wijzigingen door de Regering kunnen noch mogen gebragt worden, en zij ook deswege in geene uitlegging behoeft te treden, oordeelen zij dat de tegenwoordigheid der Ministers hier geheel te onpas zoude verzocht worden en doelloos zijn. — Deze opinie, omtrent de beperkte roeping der dubbele Kamer, deed eenige leden ook betwijfelen, of zij zich wel met deze herziening des reglements zoude mogen inlaten.

Een lid was nog van oordeel, dat het voorstel het verwijt van ongrondwettelijk de deliberatien der Kamer en de meening der individuele leden te veel aan de kennis des publieks te onthouden, scheen te verdienen; hij geloofde, dat, vermits publiciteit het element dezer Vergadering is, volgens het voorstel, te veel in committé-generaal zoude beraadslaagd worden, en dit daardoor ook nimmer eenige wenschelijke publiciteit zoude erlangen.

De vier leden, die zich ten gunste van het voorstel verklaarden, hebben zich beroepen op de eigene, en nu nog dikwijls herhaalde, erkentenis van vele leden der gewone Kamer, dat de tegenwoordige wijze, waarop het werk in de Sectien behandeld wordt, niet goed is, en noodzakelijk verbetering behoeft. Zij gelooven, dat het mitsdien geheel doelmatig moet geacht worden, voor die erkende min goede wijze eene betere in de plaats te stellen, en zonder te beweren, dat de voorgestelde in allen deele aan alle bezwaren

zal te gemoet komen, gelooven zij dat het verlaten van den ouden weg en het nemen dezer proeven, stellig is aan te raden. Het regt voor de dubbele Kamer tot het nemen dezer proeve, welke het reglement van orde voor de gewone Kamer geheel ongeschonden laat, komt aan die leden ontegenzeggelijk voor, en zij oordeelden zelfs, dat het voor deze Vergadering allezins pligtmatig is, bij de erkende omslagtigheid der werkzaamheden, de beste wijze op te sporen om eenen beknopteren gang daar te stellen; zij vermeenen dat bij den voorgestelden, en de Regering en de leden der Kamer beter met de ware meening der meerderheid zullen bekend worden, en dat op deze wijze het gemeen overleg — van welke natuur dit dan zal mogen zijn — tusschen de Stat.-Gen. en de Regering zal worden bevorderd.

Deze leden deelden geenszins in alle zwarigheden welke de overige leden der Afd., omtrent de verpligtingen aan de presidenten der Sectien bij n°. 1 opgelegd, gevonden hebben, en geloofden dat het voor eenen voorzitter, die nu, in het geschreven proces-verbaal, de gevoelens in zijne Afd. uiteengezet, getrouw moet ter nederschrijven, even zoo niet gemakkelijker zal vallen die gevoelens mondeling bij de Centrale Sectie over te brengen; dat men ook van de naauwgezetheid, ijver en onpartijdigheid dier voorzitters verwachten moet, dat zij in den volsten zin des woords, *goede overbrengers* zullen zijn van hetgeen de leden in de Sectien zullen hebben voorgedragen. — Zij erkennen dat, bij de invoering dezer wijze van handelen, de keuze der Sectie-presidenten nog belangrijker worden zoude, doch kunnen niet verwachten, dat de Kamer, aan welke toch de definitive sanctie van het werk dier gezamenlijke presidenten of rapporteurs zoude toekomen, aan deze eenen te grooten invloed zal overlaten, en hen niet geheel binnen de grenzen der gevoelens van de meerderheid zouden houden. — Dat zij soms wel eens aan onaangenaamheden zullen kunnen blootgesteld zijn, was zeker niet te loochenen, doch ook deze, uitvloeisels dikwijls van eene oogenblikkelijke en kortstondige opwelling bij een der leden, zouden wel zeker van weinig invloed zijn, bijaldien zij wierden aangetoond geheel ongegrond te zijn.

Dat het rapport of verslag door een der Sectie-presidenten zoude gesteld worden, kwam aan deze leden niet ongepast voor, vermits de steller, als bij de deliberatien zeker in eene der Sectien tegenwoordig geweest zijnde, en met zijne mede-

presidenten en ook met de leden der Kamer in meer onmiddellijke aanraking dan de Griffier, moet geacht worden, de bouwstoffen van het werk gemakkelijker te kunnen bijeenverzamelen en tot een goed geheel ineen te zetten. — De aanmerking echter hierover in het midden gebragt, oordeelden deze leden niet zonder gewigt; en een van hen betuigde, als voorsteller, geheel van zich en zijne mede-onderteekenaars het denkbeeld af te weren eener opzettelijke min beleefde bedoeling ten opzigte van den verdienstelijken man, die sedert zoo vele jaren den post van Griffier bij de Kamer, met allen ijver en kunde, bekleedt.

Het tweede artikel, waarvan de strekking en de mogelijkheid van uitvoering aan deze leden niet duister is voorgekomen, steeds uitgaande van de veronderstelling, dat de leden der vergadering, bij het eventueel aannemen des voorstels, zich beijveren zullen, den geregelden loop der overwegingen over het definitief arresteren van het rapport te helpen bevorderen, — heeft echter bij een dezer leden de bedenking doen oprijzen, dat het uitbrengen van het verslag zoude behooren te geschieden *niet in eene openbare zitting*, maar *in committé-generaal*. Vermits het rapport eerst een of meer dagen daarna bij de Kamer moet worden overwogen en vastgesteld, dus ook veranderd en verbeterd kan worden, schijnt het eigenaardiger, dat het eerste, nog niet finaal goedgekeurde, werk niet ontijdig aan de beoordeeling des publieks worde overgegeven; dit moet en kan dan eerst geschieden, wanneer, na de overweging op het einde van art. 2 bedoeld, de Kamer, volgens art. 3, den dag der publieke discussie zal bepalen. — In die openbare vergadering wordt het finale rapport gelezen, en krijgt daardoor de vereischte publiciteit; op deze wijze stemt de gang der zaak ook beter overeen met art. 109 der Gwt., in hetwelk op het *uitbrengen* van het rapport eene openbare beraadslaging en *een besluit* volgt; twee andere leden voegden zich bij deze opmerking, en verlangden dus mede hier in 't begin van art. 2 te lezen: *Dit verslag, door hen vastgesteld, en in committé-generaal uitgebragt*, enz.

Het kwam overigens dezen leden voor, dat de beoogde rigting aan de preparatoire werkzaamheden te geven, geenszins gewraakt werd, noch door art. 107, noch door art. 109 der Gwt., en deze, de hoofdtrekken slechts aangevende van hetgeen in de Afdeelingen behoort te geschieden en uit der-

zelver naam moet gedaan worden, zich geenszins verzet tegen hetgeen den loop hiervan gemakkelijker en doelmatiger maken kan. — Dat er eenige ongrondwettige achterhouding zoude plaats hebben van hetgeen aan de publiciteit zoude toebehooren, konden deze leden niet toegeven, omdat volgens het voorstel juist dat rapport zal worden publiek gemaakt, hetwelk nu ook de wettige publiciteit erlangt; terwijl het eene afwijking is van hetgeen vroeger gebeurde, dat de eerste processen-verbaal, de nog ongelouterde verzameling der eerste opinien der leden, gedrukt in veler handen geraken, en het onderwerp van de openbare censuur kunnen worden; voorts moet ook niet uit het oog verloren worden, dat de discussie in committé-generaal, zich, uit den aard der zaak, bepalen zal bij het juist regelen en vaststellen der *quaestien*.

Deze leden konden voorts niet toegeven, dat ten gevolge van het voorstel de invloed en magt van den heere Voorzitter der Kamer zouden verminderen, en hij meer dan nu buiten de kennis der deliberatien zoude gehouden worden, vermits hij, naar de vigerende gewoonte, thans evenzeer buiten alle de beraadslagingen in de Afdeelingen blijft, en niet dan bij de overgifte der processen-verbaal, uit de lecture derzelve, *en in de* Centrale Sectie, met de opinien der leden bekend wordt. Deze leden hebben daarenboven het voorstel in dien geest opgenomen, dat de Voorzitter der vergadering, even als thans plaats heeft, bij de Centrale Sectie zal tegenwoordig blijven, en daar het beleid der deliberatien ook behouden. Zij vertrouwen verder, dat hij, door de beoogde wijze van handelen meer met de ware opinie der Kamer bekend wordende, zich op een vaster standpunt bevinden zal, en oneindig beter in staat zijn, tot bevordering van het gemeen overleg met alle voorzigtigheid mede te werken.

Na het wisselen van deze consideratien, welke, door de aanklevende verschillende gevoelens, met nog vele redeneringen werden toegelicht, heeft de Afd. zich nog bepaaldelijk omtrent het voorstel verklaard, en betuigden *elf leden* bij hun ongunstig gevoelen te blijven persisteren en in het voorstel niet te kunnen treden; terwijl *vier* leden te kennen gaven zich met hetzelve te zullen vereenigen, blijvende echter drie van hen de hiervoor gemaakte bedenking aan de ernstige overweging der geëerde voorstellers aanbevelen.

Geresumeerd en goedgekeurd den 12den Augustus 1840;

tegenwoordig alle de leden, uitgezonderd de heer VAN WICKEVOORT CROMMELIN.

L. C. LUZAC.

TWEEDE AFDEELING.

Zitting van Dingsdag den 11den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Backer, *Onder-Voorzitter*, Copes van Cattenburch, Bruce, Gevers, Vos, van Loon, Repelaer van Molenaarsgraaf, Vijfhuis, de Kempenaer, van Asch van Wijk, de Bakker, Reael, van Leeuwen en van Sytzama, *Voorzitter*.

Het voorstel, benevens de daartoe betrekkelijke memorie van toelichting, gelezen zijnde, heeft de Voorzitter hetzelve articulatim in deliberatie gebragt, na alvorens een der geachte voorstellers in de gelegenheid te hebben gesteld, het voorgestelde nog nader te ontwikkelen.

De uitslag der beraadslaging is geweest, dat de groote meerderheid der Afd., zonder verandering of verbetering in een der bijzondere artikelen voor te stellen, gemeend heeft, het geheele voorstel als onaannemelijk te moeten beschouwen, op grond, dat noch de ondervinding, noch de redeneringen der voorstellers, bij haar de overtuiging heeft doen ontstaan, dat het bestaande reglement van orde voor de Tweede Kamer der Stat.-Gen. zoo geheel ondoelmatig zoude zijn ingerigt, en zoo veel moeijelijkheden doen ontstaan, als de geachte voorstellers schijnen te gelooven. Vele leden der Afd. eene langere of kortere ondervinding raadplegende, meenen dat, het bestaande reglement stiptelijk opgevolgd wordende, geene der gevreesde onheilen zal doen ontstaan. Onder die leden bevonden zich wel die van oordeel waren, dat het centraal verslag, gewoonlijk in de Tweede Kamer uitgebragt, niet altijd behelsde den waren toestand der zaak, zoo als die op dat oogenblik in zijn geheel bestaat, maar meestal niets anders inhoudt dan hetgeen in de laatste zitting der Afdeelingen is voorgevallen, ja somis niets anders dan de daarvan opgemaakte processen-verbaal zelve, die doorgaans, en op geringe uitzonderingen na, bloot behelzen dat de Afd. de antwoorden der Regering voor notificatie aanneemt, hetgeen alzoo een zeer flaauw licht over den geheelen en waren toestand der zaak verspreidt, en dezelve dus geenszins in zoodanig gewijsde stelt, als waaruit het geheel kan worden

overzien en beoordeeld. Deze leden waren evenwel geenszins van oordeel, dat daarom veranderingen in het bestaande reglement van orde voor de Tweede Kamer zouden behoeven te worden gemaakt, maar alleen dat behoorde te worden gehandeld overeenkomstig art. 5 van dat reglement zelf, waarvan de naauwgezette naleving geheel aan het doel niet alleen, maar ook aan den eisch, zoude kunnen voldoen.

Dezelfde bovengenoemde meerderheid adstrueerde hare afwijzing van het voorstel, door op te merken, dat het niet officieel schriftelijk opmaken voornamelijk der eerste processen-verbaal in de Afdeelingen individuele meeningen van leden zoude doen verloren gaan, welke thans, in het procesverbaal geconstateerd, door anderen gezien en beaamd, eene meerderheid voor zich zouden kunnen verkrijgen, ja zelfs, door de Regering opgemerkt, als nuttig beschouwd, nog dadelijk in het wetsontwerp kunnen worden opgenomen. En ook later, bij het doen van nieuwe of andere voorstellen omtrent dezelfde zaak, b. v. bij herziening van wetten, kunnen de officiele processen-verbaal nog worden geraadpleegd en benuttigd, terwijl door de voorgestelde wijze alle eerst door weinigen gedeelde, doch later aannemelijk geachte denkbeelden, zullen verloren gaan.

Nog heeft men opgemerkt, dat op de bij art. 1 voorgedragene wijze de eigene meening der Sectie-presidenten te veel invloed zoude kunnen uitoefenen, terwijl aan eenen anderen kant te groote verantwoordelijkheid op dezelve zoude rusten, hetgeen evenzeer tot minder wenschelijke discussien zoude kunnen aanleiding geven als de te groote invloed der Sectie-presidenten aan het belang der zaak, aan de individuele opinie der Kamer zoude kunnen schaden.

Voorts heeft men ad art. 2 gemeend, dat het drukken en verzenden van het nog niet door de vergadering vastgesteld verslag, waarin dus belangrijke veranderingen zouden kunnen voorvallen, ondoelmatig is, vooral ten aanzien van de Regering, welke op die wijze moeijelijk omtrent het gevoelen der Kamer zal kunnen worden ingelicht; beter scheen het aan sommige leden, dat het officieel proces-verbaal van iedere Sectie aan alle de Sectien werd medegedeeld, ten einde ieder daarvan zoodanige denkbeelden zoude kunnen overnemen, als hem aannemelijk schenen; waaruit men dan beter de wezenlijke uitkomst van sommige denkbeelden zoude kunnen afleiden, en de Regering nimmer in de dwaling ver-

keeren; dat gevoelens slechts door enkelen aangegeven, bij de eindbeslissing niet door anderen zouden kunnen worden gedeeld. Maar behalve dat, zag bijna de geheele Afd. in de behandeling bij art. 2 van het voorstel bedoeld, nog andere zwarigheden, die, gegrond zijnde, niet tot het doel zouden leiden en de publiciteit onzer debatten zeer aanmerkelijk zouden schaden: niet tot het doel leiden, omdat de verzochte ministers niet verpligt zijn, niet verpligt kunnen worden dat verzoek om in committé-generaal te verschijnen aan te nemen, en, wel verre dus van het gemeen overleg te bevorderen, zoude hetzelve zeer worden benadeeld, omdat de ministers, geen deel aan het comité nemende, niet met de eindelijke uitkomst zouden bekend worden, en dus niet weten waarop zij zouden behooren te antwoorden.

Dat de publiciteit der debatten merkelijk zoude worden benadeeld en de publieke discussie geheel tot niet gebragt, volgt uit den aard der zaak, want het nieuw verslag, dat alles zou omvatten, in committé afgehandeld en bij meerderheid vastgesteld zijnde, zoude alle verdere discussie anders dan voor de leus nutteloos maken. Daarop is wel door een der geëerde voorstellers geantwoord, dat men gaarne zoude toegeven om de vaststelling van het verslag in publieke vergadering te doen plaats grijpen, maar daarentegen werd het gevoelen voorgestaan, dat men op deze wijze eene zaak aan de publieke discussie zoude prijs geven, die daarvoor nog niet rijp was, en op deze wijze eene dubbele publieke discussie zoude doen ontstaan, eens over het verslag, later over de wet zelve, maar inderdaad over hetzelfde onderwerp.

Tot art. 3 overgegaan zijnde, heeft men gemeend, aangezien de zoo algemeene afwijzing der twee voorgaande artikelen, zich over dit laatste minder te behoeven uit te laten, terwijl de groote meerderheid het gevoelen heeft aangekleefd, dat, wel verre dat het voorstel de werkzaamheden der Kamer zoude vereenvoudigen, bekorten en meer eenheid daarstellen, juist het tegenovergestelde daarvan het gevolg zoude worden, en dat dus het doel van de geachte Voorstellers zelf, op deze wijze niet zoude worden bereikt.

Een der geëerde Voorstellers heeft herhaaldelijk de geopperde bezwaren, in den geest van het voorstel en van de memorie van toelichting, bestreden en trachten op te helderen, en heeft men daarbij voornamelijk opgemerkt, dat, volgens het gevoelen van dat lid, ook prejudicièle of andere

in de Sectien te ontstane quæstien in het algemeen verslag zouden kunnen worden gesteld, hetwelk door vele leden opzettelijk is tegengesproken, niet wat de strekking van het voorstel belangt, maar als, naar hun gevoelen, in tegenstrijd zijnde met de Gwt., met hun tegenwoordig mandaat, en daarom voor hen reden te meer, tot verwerping van het voorgestelde. Art. 229 toch zegt met zoo vele woorden, dat de noodzakelijkheid tot veranderingen of bijvoegingen in de Gwt., bij eene wet moet worden verklaard, en dat de verandering of bijvoeging zelve in die wet duidelijk moet worden aangewezen en uitgedrukt, art. 230; dat deze wet, met die duidelijk daarin aangewezen en uitgedrukte, dus niet met daarin niet duidelijk uitgedrukte en aangewezen veranderingen of bijvoegingen, zal worden gezonden aan de Staten der Provincien, ten einde de noodige leden te kiezen voor de dubbele Kamer der Staten-Gen., daar bedoeld. Terwijl iedere wet, verklarende de noodzakelijkheid tot verandering of bijvoeging en bevattende de duidelijke aanwijzing en uitdrukking van die verandering of bijvoeging, inhoudt een slotartikel, hetwelk, in overeenstemming met die artikelen der Gwt., bepaalt, dat de wet zal worden verzonden aan de Staten der Provincien, welke aan de Tweede Kamer der Staten-Gen. zullen toevoegen een gelijk getal buitengewone leden, ten einde de Staten-Gen., Tweede Kamer in dubbelen getale, zouden bijeenkomen om te beraadslagen over de veranderingen in *die* wet vermeld, en dus geenszins over meerdere, mindere of andere niet in die wet omschrevene veranderingen of bijvoegingen. Die leden meenen alzoo dat de dubbele Kamer heeft een speciaal mandaat, een mandaat *ad hoc*, en kunnen zich niet voorstellen, dat er eenige praejudiciele quæstie, de zaak zelve, waarvan hier de rede zoude zijn, betreffende, door hen kan of mag worden behandeld, even weinig als het aan den Koning zoude vrijstaan daarin eenige veranderingen of bijvoeging te brengen noch toe te laten. . . . .

En dit zoo zijnde, versterkt zulks de groote meerderheid der Afd. in het gevoelen, dat voor de behandeling van hunne hoewel hoogst gewigtige, maar speciale en daardoor meer eenvoudige werkzaamheden, geene nieuwe wijze van behandeling zal behoeven te worden daargesteld; maar dat niets de behandeling daarvan meer zal kunnen vereenvoudigen en bespoedigen, dan dat weldra een aanvang zal kunnen

worden gemaakt met de werkzaamheden waartoe zij meenen meer speciaal geroepen te zijn.

Geresumeerd en geapprobeerd den 12den Augustus 1840.

M. P. D. van Sytzama.

DERDE AFDEELING.

Zitting van Dingsdag den 11den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Albarda, *Onder-Voorzitter*, van Lijnden tot Hemmen, van Nagell tot Ampsen, van Limburg Stirum, van Beusichem van Harmelen, Gockinga, van Styrum, Hooft, Thorbecke, van Meeuwen, Junius van Hemert, Cats, *Voorzitter*.

In overweging genomen zijnde het in het committé-generaal van den 8 dezer door den heer Thorbecke en drie andere leden dezer Kamer gedaan voorstel, opperde een lid dezer Afd. eenigen twijfel, of het dezer buitengewoon en tot één zeer bepaald punt bijeengeroepene Vergadering wel geoorloofd ware zich met iets anders dan met dat punt bezig te houden, — of wel het tegenwoordig mandaat der leden tot iets verder strekte, dan tot de raadpleging over de voorgestelde ontwerpen ter wijziging der Gwt.

Geen der overige leden echter deelde in dezen twijfel, maar allen waren van oordeel, dat, hoe beperkt men ook dit mandaat mogt beschouwen, er toch alle vrijheid bestond voor deze buitengewone Vergadering, om den gang harer werkzaamheden zoodanig in te rigten, als zij zelve zulks zoude goedvinden, en dus niets haar het regt had benomen, om, des verkiezende, geheel of ten deele, voor zoo verre zulks slechts niet met de Gwt. strijdig mogt zijn, te wijzigen het door de Tweede Kamer der Stat.-Gen. voor zich gearresteerd reglement van orde.

Doch werd nu door de overige leden de magt dezer Vergadering tot deze wijziging erkend, minder kon men zich vereenigen met den inhoud en de strekking van het daartoe thans gedaan en nu onderwerpelijke voorstel.

Elf leden dezer Afd. namelijk, hoezeer hulde doende aan den ijver en de goede intentien der geëerde heeren Voorstellers, waren van oordeel, dat het met het voorstel beoogde doel van vereenvoudiging en vergemakkelijking van het gemeen overleg, min zeker zoude bereikt worden, en het beter ware zich ook nu te dezen te houden aan het voor de

gewone Tweede Kamer bestaand en overigens ook voor deze buitengewone Vergadering als rigtsnoer te beschouwen, reglement van orde.

De verschillende gronden, welke deze leden respectivelijk en zonder juist allen in alle dezelve te deelen, voor dit hun gevoelen uitbragten, waren hoofdzakelijk de volgende:

Dat het bestaande reglement hun niet gebleken was aanleiding te geven tot zoodanige moeijelijkheden, als waarvan de heeren Voorstellers melding maakten: maar de naar hetzelve aangenomen gang der deliberatien (ook nu, terwijl het eene door de ondervinding als doelmatig gekenmerkte gewoonte was, om over het algemeen ook de denkbeelden der minderheid, ja van enkele leden, in de verbalen op te nemen), en voor de leden der Vergadering onderling en voor de Regering, bij bedaard onderzoek, een zeer voldoend middel opleverde ter kennis van de bij de Kamer omtrent gedane voorstellen bestaande gevoelens;

Dat de thans gebruikelijke, in de vergaderingen der Afdeelingen na de resumtie gearresteerd wordende verbalen der beraadslagingen aan de leden geven den grootsten waarborg, dat derzelver gevoelens juist zijn uitgedrukt en zullen worden overgebragt, en tevens de voorzitters ontheffen van alle verdere contestatie deswege;

Dat deze zekerheid, en voor de leden en voor de voorzitters, zoo niet geheel verloren, althans in groote mate verminderd zoude worden door de wegneming dezer officiele schriftelijke verbalen;

Dat de voorgestelde overweging in committé-generaal, eensdeels aanleiding zoude geven tot eene dubbele discussie; anderdeels, bij eenigzins uiteengezette behandeling der zaken aldaar, groote afbreuk zouden doen aan de zoo algemeen op prijs gestelde publiciteit, door deliberatien in de openbare zittingen;

Dat het aan de Ministers des Konings te rigten verzoek tot bijwoning der discussien over het verslag in het committé-generaal, welligt eenige meerdere neiging of strekking zoude aanduiden, om over deze hooge ambtenaren te willen beschikken, dan wel met 's Konings verordeningen deswege en de wezenlijke inzigten der Vergadering zoude zijn overeen te brengen;

Dat voorts, voor zoo verre met deze verandering der in het reglement vervatte voorschriften mogt bedoeld worden

het poseren van præalable quæstien, men dit min gepast oordeelt hier, waar geen regt van amendement bestaat, en ieder lid overigens voor zich de quæstien vindt in de voorgestelde wets-ontwerpen zelve.

En voegden eindelijk ettelijke leden hier als hun gevoelen bij, dat, al ware overigens eenige wijziging ten deze voor de gewone Tweede Kamer noodzakelijk of slechts nuttig, dezelve dan toch geheel overbodig kon geacht worden ten aanzien van deze buitengewone vergadering, waar het zeer beperkt mandaat en de toestand der zaak, — welke, naar hun oordeel, ten slotte niets toelaten, dan, hoe breed dan ook gemotiveerde, goed- of afkeuring der door de Wetgeving noodzakelijk verklaarde wijzigingen der Gwt., — van zelf tot zeer eenvoudige en weinig omslagtige beraadslagingen zullen behooren te leiden.

Slechts een der leden dezer Afd. — welke Afd. de eer had een' der geachte voorstellers zelven onder hare leden te tellen — beaamde deze gevoelens en bezwaren niet.

Zich, wat het nut der voorgestelde wijziging over het algemeen betreft, gedragende aan de bij het voorstel gevoegde memorie van toelichting, betoogde dit lid het, naar zijn oordeel, noodeloos omslagtige der schriftelijke verbalen, en derzelver onvoldoend resultaat; drukte hij op het vertrouwen, hetwelk men toch steeds moest geacht worden te stellen in eigen gekozene voorzitters en op de steeds in het committé-generaal voor ieder der leden overblijvende faculteit, om zijn gevoelen te doen gelden; gaf hij zijne meening te kennen, dat, het committé-generaal niets zijnde dan eene voortzetting der Afdeelingsvergadering, het voornaam deel der discussie steeds zal blijven in de publieke vergaderingen; en observeerde hij voorts, dat aan de ministers slechts zoude gedaan worden een verzoek ter bijwoning, aan hetwelk door hen, naar hun goedvinden, al dan niet zoude voldaan worden; alsmede dat het verder veel verkieslijker scheen, vooral bij eene groote vergadering, dat ettelijke quæstien, welke zich bij eenig wets-ontwerp konden voordoen, wierden gesteld onder eenige algemeene leiding, dan dat ieder lid deze voor zich zelf ontwierp en daarover dan als het ware afzonderlijk beraadslaagde; en dat eindelijk het door eenige leden vooruitgezet gevoelen aangaande het nu zeker meer eenvoudige der beraadslagingen, afhing van eens ieders bijzondere wijze van beschouwing dier quæstie.

Dit lid reserveerde zich overigens eene nadere wederlegging der verschillende tegenwerpingen, wanneer, na het bekend worden der gevoelens van de overige Afdeelingen, de tijd der beantwoording derzelve voor de voorstellers gekomen zoude zijn. (*Zie voorts hier-onder dit verbaal*).

De meening der onderscheidene leden, na deze wisseling van gevoelens, dezelfde gebleven zijnde, en alzoo genoegzaam de geheele Afd verklaard hebbende zich met het gedaan voorstel niet te kunnen vereenigen, gaven die leden allen hun verlangen te kennen, dat alsnu onverwijd zoude kunnen worden overgegaan tot de behandeling van dat wijzigingswerk der Gwt., waartoe deze Vergadering is te zamen geroepen en bijeengekomen, en besloten zij dien ten gevolge de vrijheid te nemen, aan de geachte heeren voorstellers beleefdelijk en onder dankzegging voor de door hen genomene moeite, in consideratie te geven, om, indien het mogt blijken, dat ook in de andere Afdeelingen gelijke meening als in deze mogt heerschen en alzoo de meerderheid der vergadering zich min gunstig jegens dit voorstel gezind vertoonde, alsdan aan hetzelve wel geen verder gevolg te willen geven.

De Afd. zich alzoo genoegzaam eenparig verklaard hebbende voor de naleving van het voor de Tweede Kamer bestaande reglement van orde, meenden acht leden hier nog alleen den wensch te mogen bijvoegen, dat het eventueel op te maken algemeen verslag nu niet worde geredigeerd op de veelal gebruikelijke wijze van eenvoudige opeenvolging der verschillende verbalen der Afdeelingen, maar dit ook nu weder geschiede in den wel eens meer toegepasten en evenzeer met dat reglement overeenkomenden vorm van bijeenverzameling in één rapport, met ineensmelting of bijeenvoeging der in de verschillende Afdeelingen geuite gevoelens.

Cats.

[Voor zoo verre het gedrukt verslag van het verhandelde in deze Afdeeling. Het betoog, door den hoogleeraar Thorbecke in dezelve voorgedragen, ter verdediging van het door Z.Ed. Mog. en drie mede leden gedane voorstel, kwam, zoó veel men dat later heeft kunnen opteekenen, hierop neder:

« Ons voorstel, zoo verre het een algemeen verslag vraagt, dat te regt dus wordt genoemd, steunt op tweederlei gronden:

Vooreerst, op de behoefte, die in elk collegie, en hoe talrijker des te sterker, wordt gevoeld, om het gezamenlijk

onderzoek te doen voorafgaan en voorlichten door het uitgewerkt, eenparig verslag der uitkomsten van het onderzoek van een of meer in de stoffe vooral bedrevene leden, opzettelijk daartoe benoemd: eene behoefte, zoo groot, dat zij, ook bij het stilzwijgen van wet of verordening, tot het uitbrengen van een algemeen verslag moest leiden.

Ten andere, op het uitdrukkelijk voorschrift der Gwt.

Een algemeen verslag, zoo als het aan de Kamer behoort te worden uitgebragt, heeft, dunkt ons, drie deelen:

1° Het stellen der vragen, van wier beantwoording in dezen of genen zin het besluit moet afhangen;

2° De ontwikkeling der redenen voor en tegen;

3° Het trekken van het besluit.

Het eerste deel inzonderheid moet het plan van orde voor de algemeene en publieke discussie behelzen. De teekening van dit plan mag niet aan de rapporteurs alléén, ook na de Sectien te hebben gehoord, overgelaten blijven. Of deze en gene vragen opzettelijk aan het oordeel der Vergadering zullen worden onderworpen, en in welke opvolging, dit kan niet van de rapporteurs uitsluitend, het moet van de meerderheid der Kamer afhangen. Om deze hierover uitspraak te laten doen, daartoe dient de overweging in committé-generaal. Het is de Kamer zelve, welke den loop harer werkzaamheden zoowel in 't algemeen, als bij de behandeling van elk onderwerp in 't bijzonder, regelt; het rapport der Centrale Sectie kan te dien aanzien niet meer zijn dan voordragt. Bij voorbeeld, het rapport gaat, in dit geval, de vraag voorbij, of de Dubbele Kamer, evenzeer als de gewone ten opzigte van voorstellen des Konings, aanleiding kan geven tot amendementen. Zal de Kamer zich daarom van eene opzettelijke beantwoording dier vraag moeten onthouden?

In de vertegenwoordigende Kamers van andere landen wordt de discussie van het rapport met die van de aanhangige wets ontwerpen onmiddellijk verbonden. Ons voorstel strekt om beide, zoo veel mogelijk, te scheiden; om de regeling van de orde en hoofdpunten der deliberatie, als eene huishoudelijke verrigting, vooraf, alvorens tot de behandeling der zaak over te gaan, haar beslag te doen krijgen. Men vereenvoudigt alzoo die behandeling, en geeft haar eene vaste rigting. Tot dusverre spreekt, bij de publieke discussie, elk redenaar, waarover, en in welke orde, hij verkiest. Men discuteert niet, wanneer elk, naar willekeur, spreekt over een ander

vraagpunt. Het is geene raadpleging meer; het is de verwarring der talen.

Men zegt, de rapporteur zal de redenen, die met zijne bijzondere meening niet strooken, overslaan, om alleen zijne wijs van zien te doen uitkomen. Ik antwoorde: hij is dan een slecht rapporteur. Geen reglement zal uitwerken, dat een slecht rapporteur een goed rapport make. Wiens schuld zal het zijn, zoo niet de regte man wordt gekozen?

Men zal daarenboven de gronden, die hij mogt hebben veronachtzaamd, bij de publieke discussie tegen het rapport doen gelden.

Men zegt, de bijzondere gevoelens zullen worden uitgewischt. Wat verstaat men onder bijzondere gevoelens? Het zijn buiten twijfel de *redenen* voor, of over of tegen het ontwerp bijgebragt. In het algemeen verslag, zoo als wij het ons voorstellen, zal zeker niet ieder zich-zelven lezen, zoo als hij zich in de Sectievergadering kan hebben uitgedrukt. Maar zijne redenen zal hij wedervinden, en wel op hare eigenlijke plaats in de algemeene beschouwing gesteld; in het regte verband gebragt met hetgeen door anderen in denzelfden of in een tegengestelden zin is aangemerkt. Of het moest zijn, dat zijne redenen ten gevolge van de overweging der *Centrale* Sectie, welke de individuele aanmerkingen als bouwstoffen heeft te behandelen, uitgesloten wierden als ter zake niet dienstig. Zelfs in dit geval kan hij er de kracht van vervolgens beproeven in de volle Kamer.

Men denke aan hetgeen bij de behandeling van het adres, tot antwoord op de troonrede, geschiedt. Het adres, door de Commissie ontworpen, wordt in committé-generaal voorgelezen, en aan de Sectien verzonden. In eene Sectie brengt een of brengen meer leden bedenkingen in tegen eene of andere zinsnede. Die bedenkingen worden overwogen in de Commissie, die bij meerderheid oordeelt, dat zij niet tot verandering der zinsnede kunnen leiden. Het adres komt andermaal, onveranderd, in committé-generaal. Zal men de rapporteurs beschuldigen, dat de geopperde bedenkingen zonder uitwerksel op het ontwerp bleven? Geenszins; men eerbiedigt het gevoelen der Commissie, maar men zal beproeven, wat de bezwaren, die men tegen het ontwerp heeft, bij de meerderheid der Kamer vermogen.

Wij kennen ook, op dit punt, aan de Commissie der rapporteurs hoegenaamd geen meerdere magt toe, dan het

Reglement zelf doet. Dit gebiedt, bij art. 5, dat de advijsen der bijzondere Afdeelingen in de Centrale Afdeeling worden *overwogen*. Overwegen toch zal wel zijn, onderzoeken, de waarde, het gehalte der adviesen kritisch toetsen.

Naar onze wijze van zien moesten ook in de Verbalen der Afdeelingen, zoo men er opmaakt, niet de individus uitkomen, maar de redenen, en deze redenen in hare volle sterkte, in hare ware verbindtenis en orde voorgesteld. Ditzelfde verlangen wij van het algemeen verslag ten aanzien van de uitkomst der Sectie-vergaderingen. Het moet zijn een *beredeneerd verslag*, niet enkel opteekening van hetgeen in de Sectien voorviel.

Wij meenen, dat de president of rapporteur méér zijn moet dan een schrijver van notulen. Notulen van hetgeen in eene vergadering geschiedt of wordt gezegd, en het rapport van de uitkomst harer deliberatien, om tot eene algemeene discussie en eindelijke beslissing den weg te banen, zijn twee verschillende dingen.

De verantwoordelijkheid, die, zoo als men vreest, te zwaar zou worden, is de verantwoordelijkheid van hem, die een proces-verbaal opmaakt. Dan ons voorstel vereischt van den rapporteur die louter machinale werkzaamheid zoo min, als de Gwt. en het Reglement die eischen.

Men vreest, dat bij het nagaan van het algemeen rapport in committé-generaal ontijdig zal worden vooruitgeloopen op de publieke discussie. Die vrees zal, geloof ik, vervallen, zoodra de raadpleging in committé-generaal behoorlijk wordt geleid. Er zal dan, ingevolge van de handelwijze, die wij voorstellen, aan de publieke discussie oneindig minder afbreuk worden gedaan, dan bij de tegenwoordige praktijk der verbalen geschiedt. Het is juist deze, welke vóór den tijd de formatie uitlokt van bijzondere gevoelens, en die, achter gesloten deuren tot eene stof van onderhandeling makende met het Gouvernement, de leden vermoeit, eer de zaak nog naar eisch is geïnstrueerd. De raadpleging over het verslag in committé-generaal behoort, naar ons oogmerk, niet te treden in de gronden, door de rapporteurs ontwikkeld, noch in hun besluit. Het onderzoek in committé-generaal heeft enkel ten doel, te beslissen, of op het gedane rapport de publieke discussie kan worden geopend. Het moet dus in dier voege door den President worden bestuurd, dat het enkel de gestelde vraagpunten, en de van het gouvernement verlangde

inlichtingen, treft. Het committé-generaal moet in deze opzigten slechts aanvullen wat aan het werk der Centrale Sectie schijnt te ontbreken].

VIERDE AFDEELING.

Zitting van Dingsdag den 11den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: van Akerlaken, *Onder-voorzitter*, Schooneveld, Rau, Boreel, van Hoorn van Burgh, Hoog, Smits, Romme, van Brienen van de Groote Lindt, Verweij Mejan, van der Gronden, d'Escury van Heinenoord, Tromp, van Tuijll van Coelhorst, Frets, Schimmelpenninck van der Oije, *Voorzitter*.

Na genomene inzage van het voorstel, gedaan in het committé-generaal van den 8sten Augustus 1840, en van de daarbij gevoegde toelichtende memorie, zoo is het gebleken, dat het oordeel der leden dezer Afd. daarover summier was als volgt:

§ 1. Negen leden verklaarden zich tegen de strekking der hier gestelde bepalingen. Zij vonden de thans gevolgde wijze van handelen, behoudens hetgeen sub § 2 nopens het centraal rapport zal worden gezegd, geenszins zoo verkeerd als men dit wilde doen voorkomen. De artikelen 4 en 5 van het reglement van orde lieten genoegzame vrijheid, om, zonder een opzettelijk voorstel, de allengskens ingeslopen veranderde handelwijze, in de onderhavige toepassing te wijzigen; en hoe meer het waarheid bevatte, dat men van het letterlijk voorschrift dier reglementaire artikelen, alsmede van de bedoeling van art. 107 der Gwt., afweek, hoe gereeder de leden nu tot het meer naauwgezet opvolgen dier voorschriften zullen terugkeeren. Maar bijaldien men den thans gebruikelijken vorm of inhoud der processen-verbaal in den gestelden zin wil wijzigen, zoo hecht men niettemin aan het bijbehouden derzelve, ten einde allen naijver te doen wegvallen, en den pas voor moeijelijke debatten af te snijden. Men kan immers ook zeer goed de meening van de meerderheid der Afd. naar eisch op den voorgrond stellen, en, ofschoon subordinaat daaraan, de dissentierende denkbeelden der minderheid, of zelfs van een enkel lid, opnemen. De ondervinding heeft toch bewezen, dat de minderheid eener Afd. soms de meerderheid eener andere voor zich heeft, en een denkbeeld door een enkel lid aangeduid en ontwik-

keld, kan soms aanleiding geven, dat de meerderheid tot een beter inzigt van het onderwerp komt. In allen geval verkrijgt men zoo doende eene justificatie van aller gevoelen, wordt men al dadelijk met aller gevoelen, wordt men al dadelijk met aller denkbeelden bekend; terwijl de wisseling van denkbeelden, het bekend worden met die van anderen, de raadpleging welke de discussie doelmatig voorafgaat en voorbereidt, aldus grootendeels door het voorstel zoude komen te vervallen. Slechts door de processen-verbaal kan men de inlichtingen, welke die wisseling van gedachten bevordert, verkrijgen; slechts daardoor kan men zijne denkwijze, alvorens een vast besluit te nemen, aan die der andere leden toetsen.

Behalve deze algemeene bezwaren, zijn er twee speciale bedenkingen, waaraan de opgenoemde leden groot gewigt hechten.

De eene is: dat men de voorzitters der Afdeelingen geene nieuwe verpligting kan opleggen, noch hun eene zoo onbepaalde volmagt om te handelen moet verleenen. Wanneer men eene discussie, die uren lang duurde, aan de getrouwheid van het geheugen, aan enkele aanteekeningen, of aan den invloed eener mededeeling van dergelijke grondstoffen van andere voorzitters moet overlaten, dan drukt men ze door eene al te groote verantwoordelijkheid, en waarborgt daarentegen niet genoegzaam de geuite denkbeelden der andere leden. Het antwoord op de troonrede bewees nog onlangs, hoe moeijelijk het is, om de door anderen opgegeven opinien bepaaldelijk en met juistheid te omschrijven. Bovendien is het immers natuurlijk, zoo niet algemeen erkend, dat dezelfde man niet alle, en dus zelfs de meest uiteenloopende onderwerpen, grondig kan kennen; en zal toch niemand beweren, dat men een grondig volledig verslag kan geven van een onderwerp hetwelk men niet behoorlijk kent.

Een lid zoude slechts in deze bezwaren deelen, wanneer de presidenten zelve zwarigheid maakten, deze hunne betrekking overeenkomstig de strekking van het voorstel te blijven waarnemen.

De andere bedenking is nog meer persoonlijk, maar zoo klemmend, dat, behalve de negen bedoelde leden, nog drie anderen, die voor het overige geen bezwaar in het voorstel vinden, dienaangaande eene herziening verlangen. Het geldt namelijk de bepaling, dat het stellen van het verslag, bij

gezamenlijke keuze der presidenten van de Afdeelingen, aan een hunner, en dus niet aan den Griffier der Kamer, wordt opgedragen.

Vooreerst toch zegt de instructie van den Griffier der Kamer, vastgesteld bij besluit van den 28sten September 1815, bij het 9de artikel: » dat hij verpligt is de Centrale » Afd. te adsisteren en het algemeen verslag in geschrift te » stellen », zoodat de Kamer, ingevolge de letter van het voorstel, dit besluit vrijmagtig zoude wijzigen, nadat het acht en twintig jaren onaangerand bleef. Ten andere kan men een voorschrift, hetwelk slechts voor deze buitengewone gelegenheid wordt verlangd, persoonlijk op den tegenwoordigen Griffier toepassen, en dan in gemoede vragen, of er, door karakter, beginselen, kunde en talent, een meer geschikt persoon tot het stellen van zoodanig rapport zou te vinden zijn. En eindelijk is de Griffier, die zijne persoonlijke denkwijze niet behoeft te uiten, een onpartijdiger, en reeds daardoor meer geschikt persoon dan een Afdeelings-president, om een rationeel overzigt van het geheel te maken.

Ten laatste werd nog aangemerkt, dat de President van de Kamer bij de vergadering dier rapporteurs moest tegenwoordig zijn, ten einde bekend te blijven met de bijzonderheden der werkzaamheden, en met het eigenaardige der denkwijze van de leden.

Twee leden keurden het voorstel niet af, wanneer bleek dat de daarbij voorgestelde manier van werken door de nieuw gekozene leden wierd verlangd en daarin geene persoonlijke censuur van het vroeger verrigte lag opgesloten. Dan vermits het denkbeeld van een enkel lid allen tot beter inzigt kan brengen, en vermits bij een aanvankelijk onderzoek niet de meerderheid, maar de rede moet beslissen, zoo wenschen zij het middel bij te behouden, om hunne denkbeelden aan die van anderen te kunnen toetsen, al geschiedde dit dan ook subordinaat, bij wijze van een resumé.

Vijf leden konden het afdoende der geopperde bezwaren niet beamen, en vereenigden zich voor alsnog met het voorgestelde, behoudens de aanmerking nopens den Griffier. Eenigen zelfs wilden de voorgestelde redactie wel letterlijk behouden, naardien men hier als altijd de personen van de zaken moet onderscheiden. Dit doende zal men beter beseffen dat de Griffier, zonder iets aan zijne persoonlijke verdiensten te kort te willen doen, eigenlijk geene *persona agens*

is; dat hem juist de vereischte verantwoordelijkheid om te handelen zoude ontbreken; dat hij nooit dan namens de zeven voorzitters zoude kunnen spreken; dat het dus meer eigenaardig ware, wanneer een hunner (even als dit in Frankrijk met de commissien plaats vindt) de pen voerde en zich verantwoordelijk stelde; en wat het aangevoerd besluit betreft, strekt hetzelve meer om den Griffier op de aangeduide wijze ter beschikking van de Kamer te stellen, dan om deze voor te schrijven, hoedanig zij van zijne medehulp gebruik *moet* maken.

Deze leden beriepen zich voorts op de ondervinding, om aan te toonen hoe gebrekkig de thans gebruikelijke handelwijze is, naardien zulks alleen leidt om de individuele denkbeelden, om bijzondere opmerkingen mede te deelen, maar geenszins om aan te toonen, hoedanig men de verschillende zienswijzen met vaste beginselen in verband stelt. De strekking is intusschen geenszins om het gedane te censureren, of der gewone Kamer den weg aan te wijzen, dien zij diende in te slaan; maar zij is, zonder eenige verdere bedoeling, eenvoudig om te vermijden, dat men zich in eene zee van onzekerheden verlieze, dat men een onverstaanbaar geheel opstelt, waaruit geen behoorlijk resultaat is op te maken. Het voorstel wil eenvoudig de zaken verduidelijken, om te voorkomen dat niemand zijne stem, zonder de kennis van alle, tot een geheel gebragte bezwaren en redenen uitbrenge. Het is wel waar, dat men dit doel gedeeltelijk zoude bereiken, innien meer naauwgezet overeenkomstig de reglementaire voorschriften wierd gehandeld; maar behalve dat zulks het gebrekkige, niet afdoende zoude verhelpen, diende de Kamer, of dienden althans de Afdeelingen, in allen geval een daartoe strekkend besluit te nemen. De van de algemeene strekking afwijkende specialia, behoefden geenszins verloren te gaan, omdat de tegenwerpingen almede in het algemeen verslag konden opgenomen worden, en elk lid de vrijheid behoudt nota's in te leveren De gegrondheid der bedenkingen tegen den gebruikelijken vorm werd eindelijk door de twee daadzaken verduidelijkt: dat onderscheiden leden zich in vroegere jaren aan het afdeelings-werk onttrokken, om in hun geheel te blijven en de processen-verbaal meermalen (onlangs nog bij gelegenheid van het ontwerp over het defensie-wezen) in eenen verkeerden waan nopens de stemming der meerderheid bragten.

Het bezwaar aangaande den meer praedominerenden in-

vloed der presidenten, vonden deze leden niet afdoende, omdat hij alles kan opteekenen, omdat hij het opgeteekende aan het oordeel der leden kan onderwerpen, en omdat het committé het middel aanbiedt om dwalingen te herstellen. De bedenking, dat dezelfde man niet in alle vakken genoegzaam ervaren was, losten zij daardoor op, dat de algemeene rapporteur slechts voor één ontwerp, en niet eens voor altijd benoemd werd, zoodat ontwerpen, die in geen verband tot elkander stonden, in verschillende handen konden gesteld worden.

§ 2. Dertien leden dezer Afd. keurden den inhoud van dit artikel af, gedeeltelijk wegens het sub § 1 gezegde, en bovendien omdat zij het nut van een dergelijk committé-generaal niet beseffen, omdat zij betwijfelen of men de ministers wel kan uitnoodigen om in de Kamer te komen, en, zoo al, of zij daar wel gevolg aan zouden geven, omdat deze Dubbele Kamer niet bij magte is de punten vast te stellen waarover men beraadslagen zal; omdat art. 229 der Gwt. den pas afsnijdt, elke andere vraag te behandelen, dan die welke, en zoodanig als zij in de aangeboden ontwerpen is vervat. Wordt echter door *orde* alleen volgorde verstaan, dan zal deze van zelven bij discussie blijken en worden vastgesteld. Wil men daarbij in committé mededeelen datgene wat reeds in het publiek werd medegedeeld, dan is het doelloos of het bevat ongrondwettig eene inbreuk op de vrijheid der deliberatien. Het zal de openbare discussie belemmeren, zonder dat de Gwt. eenige aanleiding tot eene behandeling met gesloten deuren geeft, en in allen gevalle tot eindelooze discussien zonder bepaald doel doen vervallen.

Drie leden vonden geen bezwaar in dit onderdeel. Zij beschouwden het als een noodzakelijk uitvloeisel van het 1ste art. Een committé zoude, blijkens de ondervinding, strekken om zoodanige inlichtingen te geven, als welke de Regering niet openbaar konde of wilde verstrekken, zoo als meestal met diplomatieke aangelegenheden plaats vond en in het onderhavige geval, bij voorbeeld, nopens de door sommige proportioneel ongelijkmatige representatie van eenige provincien, alsmede nopens de civile lijst, kan plaats vinden. De Koning kan de ministers ontegenzeggelijk verbieden, om gevolg aan de uitnoodiging te geven; maar er bestaan voorbeelden van het omgekeerde, en men mag veronderstellen dat eene toenadering door gemeen overleg, ter zake van

aangeboden ontwerpen, door niemand zal worden tegengegaan. De bedoeling is daarbij niet om over andere tot de 13 voorstellen vreemde onderwerpen te spreken, maar om de strekking en het juist begrip van het aangebodene te leeren kennen: dit is iets geheel anders, dan hetgeen reeds openbaar was medegedeeld. Verre van de publieke discussie af te snijden, zal het slechts te weeg brengen, dat deze met meerdere kennis van zaken plaats vindt. Het zal van den President der Kamer afhangen om te zorgen, dat de orde wordt bewaard.

Voor het overige geven deze leden, ter voorkoming van noodelooze moeijelijkheid, in bedenking, om de ministers niet te verzoeken, maar hun kennis te geven van enz.

Het 3de art. gaf op zich-zelven geene aanleiding tot discussie, als bevattende hetzelfde als art. 100 der Gwt.

Ten slotte doet de Afd. hulde aan den ijver en de moeite, waarmede de geëerde Voorstellers een ontwerp hebben willen beramen, hetwelk, naar hunne wijze van zien, de behandeling der werkzaamheden bevorderlijk zoude kunnen wezen.

W. A. Schimmelpenninck van der Oije.

VIJFDE AFDEELING.

Zitting van Dingsdag den 11den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Cramer, van Sasse van Ysselt, Boeracker, van Son, de Man, van Aylva van Pallandt, Willink, Anemaet, van Berkel, Boddaert, Hinlópen, van Lijnden tot Sandenburg, Schik, Star Busmann en de Jonge van Campens Nieuwland, *Voorzitter.*

De vijfde Afd. heeft het op den 8sten Augustus laatstleden door vier geëerde leden der vergadering gedane voorstel tot wijziging van het reglement der Kamer gelezen, mitsgaders de daarbij gevoegde memorie van toelichting. Op het een en ander zijnde beraadslaagd en van consideratien van onderscheiden aard gewisseld, is de uitkomst geweest:

Dat drie leden der Afd. zich ten gunste van het gedane voorstel hebben verklaard. Zij hadden in de bestaande wijze van behandeling der zaken bij de gewone Kamer zoo vele gebreken gevonden, bepaaldelijk misten zij zoo zeer alle duidelijkheid en bestemdheid in de voorstelling der uitkomsten van de beraadslaging, niet slechts in de verhalen der Sectien,

maar vooral ook in het centraal rapport, hetwelk geene der vereischten van zoodanig stuk bevat, dat zij eene verandering van het reglement, bijzonderlijk voor de Dubbele Kamer, allezins wenschelijk keurden. Daartoe kwam aan hen dit voorgedragene zeer dienstig voor; dat deze nieuwe wijze van handelen eenigen meerderen tijd zal vorderen, mogt de invoering daarvan niet terug houden, indien de nuttigheid wierd erkend. Zij wachtten daarvan de beste uitkomsten, en een lid zou dit vooral doen, indien men mogt kunnen goedvinden in art. 2 te bepalen, dat door de Centrale Afdeeling de vraagpunten, aan de Sectien voor te dragen, voor alles zouden worden opgegeven.

Alle de twaalf overige tegenwoordige leden der Afd. konden zich met het gedane voorstel niet vereenigen. Eenigen vonden geene de minste noodzakelijkheid, om voor deze dubbele vergadering van het bestaande af te wijken, en zoo als de geëerde voorstellers hun ontwerp beschouwen, «*de beproeving tijdelijk van eenen anderen weg*» minder raadzaam. Andere leden erkenden gebreken in de bestaande behandeling der zaken in de Afdeelingen, en vooral in het centraal rapport zoo als dit in de laatste jaren is opgemaakt, doch meenden dat dit niet zoo zeer aan het thans werkende reglement is toe te schrijven, maar veeleer aan de afwijking van deszelfs voorschriften, en dat dus eene verandering van dat reglement volstrekt niet wordt gevorderd. Men erkende wel dat eenige vermeerdering van omslag of tijdsaanwending niet van dit nieuwe plan zou mogen terughouden, indien daaruit wezenlijke verbeteringen ontstonden, doch dit juist zien deze leden niet te gemoet bij de naleving van het voorstel. In tegendeel komt het hun voor, dat daaruit, met meerdere bezwaren, verdubbeling van werkzaamheid en moeijelijkheden zal geboren worden, en dat daarenboven dit voorstel bepalingen medebrengt, waartoe zij niet wel hunne toestemming zullen kunnen geven. Ten voorbeelde en tot aandrang van dit een en ander werd, onder meerder, aangevoerd: dat indien, door de opvolging van het eerste artikel van het voorstel, zonder officieel schriftelijk verbaal, de voorzitters der Afdeelingen tot de werkzaamheden der Centrale Afdeeling zullen toetreden, daaruit voor deze voorzitters eene te onbeperkte vrijheid en te groote verantwoordelijkheid zal ontstaan, die niet zal medewerken om den waren geest der Sectiën in de centrale zamenkomst te doen kennen, en

waaruit menige wederspraak, onaangenaam in gevolgen, zal geboren worden. Tegen het opmaken van een rapport in de Centrale Afdeeling kan men op zich zelf natuurlijk niets hebben; het bestaande reglement brengt dit ook mede, en geeft genoegzaam bij deszelfs 5de art. aan, wat daarin moet worden opgenomen. Vermoedelijk echter is het aan de aandacht der geëerde voorstellers ontgaan, dat zij door hun 1ste art. den Voorzitter der Vergadering van zijn, zoo noodig als nuttig regt, uit het 5de art. van het reglement, zouden versteken van ook in de Centrale Afdeeling voor te zitten. Om der Centrale Afdeeling wijders de vrijheid te benemen, die elk ander collegie heeft, om de redactie van het rapport aan den Griffier te kunnen opdragen, zou eene nieuwigheid zijn, zonder beweegreden van aanleiding of nut, en waartoe men niet kan zien dat de Gwt. zou verpligten. Ten aanzien van het tweede artikel van het voorstel, kon men volstrekt niet deelen in het denkbeeld, om, bij de overweging van het op te maken verbaal, van de eigen verrigtingen der Kamer, in één woord, van het centraal rapport, 's Konings Ministers reeds te roepen. Men ziet niet wat dezen (gesteld dat die roeping met gevolg zal kunnen geschieden) daarmede reeds te doen zullen hebben, daar zij bij de deliberatie over de wetten zelve tegenwoordig zullen kunnen zijn; terwijl die tegenwoordigheid reeds in het committé-generaal over de opmaking van het centraal rapport, vooral zoo als men dat wil in het voorstel, de vrijheid der beraadslaging dreigt te belemmeren. Het schijnt dat zelfs deze nieuwe wijze van handelen het gemeen overleg met de Regering eer zal beperken en moeijelijker maken, dan uitbreiden of bevorderen. De, door den druk, openbaarmaking reeds van het ontwerp van het centraal rapport en de discussien daarover, zoo als die bij dit artikel worden aangewezen, vreest men dat tot tallooze verwikkelingen leiden zal, en de Vergadering stellig brengen tot eene dubbele beraadslaging over elk onderwerp, terwijl eene enkele tot hiertoe slechts heeft plaats gevonden, en van hare ongenoegzaamheid niet is gebleken. Eindelijk, wat het 3de art. van het voorstel betreft, oordeelde men het ook zeer bedenkelijk in de uitvoering, om aan de orde in het centraal rapport opgenomen de beraadslagingen te binden, en men mogt de vrees niet verbergen, dat de uitkomst daarvan zijn zou eene belemmering van de vrijheid in opinie en voordragt, welke thans bestaat, en die men wenschen zou behouden te zien.

Na den afloop dezer beraadslagingen is de opmerking gemaakt, dat de klagten tegen de thans plaats hebbende behandeling van zaken in de Tweede Kamer voornamelijk daarop neder komen, dat de verbalen der Sectien meer de individuele begrippen bevatten, dan het gevoelen der meerderheid van de leden, en dus eenheid missen, en dat het centraal rapport gewoonlijk bestaat in de aaneenhechting van de laatste verbalen der Afdeelingen, die niet ze'den eigenlijk zich tot eene aanneming voor kennisgeving bepalen. Beide nu meent men dat door de toepassing van het bestaande te verhelpen is. Het vierde artikel van het reglement wil, dat de Voorzitter eener Afd. het *besluit der meerderheid* opmake, en art. 5 iets meer zeker in het centraal rapport, dan eene eenvoudige overschrijving alleen van de laatste verbalen. Waarom, vroegen onderscheidene leden nu, indien gebreken zijn ingeslopen, deze niet hersteld, door de voorschriften van het reglement te volgen. Op dat laatste werd aangedrongen en de slotsom van de overwegingen is dan ook geweest, dat, indien dit plaats vond, en op die wijze de ware strekking aan de verbalen der Afdeelingen, en vooral aan het centraal rapport wierd gegeven, zelfs de drie leden, die zich voor het voorstel verklaard hebben, geene noodzakelijkheid of nuttigheid van eenige verandering meer zouden zien.

M. W. de Jonge van Campens-Nieuwland.

ZESDE AFDEELING.

Zitting van Dingsdag den 11den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Feith, de Wijs, Gouverneur, De la Court, Spandaw, Storm, Bleiswijk, Sloet, van Bommel, van den Velden, Binkes, de Vries, Clifford, Sandberg, *Onder-Voorzitter*, van Dam van Isselt, *Voorzitter.*

De beraadslagingen geopend zijnde over het voorstel van onze geachte medeleden Thorbecke, Rau, Groen van Prinsterer en de Kempenaer, heeft een der leden de doelmatigheid van het voorstel ontwikkeld.

Twee leden hebben dat gevoelen gedeeld. Een' hunner echter met dien verstande, dat hij, den voorgestelden maatregel voor deze buitengewone gelegenheid geschikt achtende, denzelven nogtans niet gaarne voor de gewone werkzaamheden zoude zien ingevoerd.

De voornaamste gronden van verdediging waren de meerdere spoed in het behandelen der aangebodene wets-ontwerpen en de meer naauwkeurige bepaling van die verdere wijzigingen en veranderingen in de Gwt., die door de Dubbele Kamer alsnog zouden kunnen worden verlangd. Door de gewone processen-verbaal toch, zoude men, naar de meening van die leden, niet duidelijk genoeg aan de Regering kunnen doen blijken, wat door de meerderheid der Vergadering als wenschelijk en doelmatig werd beschouwd.

De beraadslagingen in de Afdeelingen zouden alzoo geen ander resultaat opleveren, dan eene herhaling van de vele en velerlei wenschen, door onderscheidene leden reeds vroeger kenbaar gemaakt en in de processen-verbaal der Afdeelingen geboekt.

De overige twaalf leden der Afd. waren van een tegenovergesteld gevoelen.

Allen hielden de voorgestelde wijzigingen voor ondoelmatig; sommigen twijfelden aan de bevoegdheid van de Kamer, in dubbelen getale vergaderd, om zoodanige veranderingen in het reglement van orde te brengen en gaven, behoudens deze hunne bedenking over de incompetentie der Kamer, verreweg de voorkeur aan die wijze van handelen, bij het aanbieden van de wets-ontwerpen bij de Kamer in gebruik. — Wel verre van eenige bespoediging in het behandelen der zaken, van het voorgestelde middel te verwachten, geloofden die leden, dat daaruit vertraging en onregelmatigheid zouden geboren worden.

De vrees, dat de processen-verbaal van de Afdeelingen van de Dubbele Kamer den weerklank zouden worden van de reeds bestaande over dit onderwerp, werd niet gedeeld. Men beschouwde daarenboven de verbalen, die over deze gewigtige zaak zullen worden opgemaakt en die de denkbeelden zullen bevatten van velen, over deze hoogste aangelegenheden des lands, als merkwaardige stukken, die eene blijvende historische waarde zullen verkrijgen.

De meening van de overgroote meerderheid der Afd. was zelfs zoo ongunstig over de voorgedragene wijzigingen in het reglement van orde, dat alleen de bescheidenheid en de achting voor de geëerde voorstellers, het verzoek hebben doen achterwege blijven om het gedane voorstel weder in te trekken.

Na deze beraadslagingen over den geest en de strekking

van het voorstel, is men overgegaan tot de beoordeeling der artikelen, waaraan ook die leden die het voorstel niet kunnen goedkeuren, zich niet hebben willen onttrekken.

Art. 1. Een lid stelt voor, om in het slot bij te voegen de woorden: *Het bevat de uitkomsten van het gemeen overleg der Centrale Afdeeling, gegrond op het verhandelde in elke Afdeeling.*

Met deze redactie vereenigen zich alle de leden der Afd. Sommige leden vragen: of het doel der voorstellers zoude geweest zijn, om den President van de Kamer uit te sluiten van de beraadslagingen van de Centrale Afdeeling?

Andere leden houden zich overtuigd, dat zulks de meening der voorstellers niet kan zijn; daar er dan niet een gering verschil zoude bestaan tusschen dit 1ste artikel en art. 6 van het reglement van orde, gelijk gezegd wordt op pag. 2 van de memorie van toelichting (*zie blz. 67 hiervoren*); maar dat het 1ste artikel van het voorstel alsdan zoude bevatten eene geheele omverwerping van aangenomen begrippen en van sedert jaren gevolgde gewoonten.

Art. 2. De redactie van dit artikel laat eenen gegronden twijfel bestaan, of de Kamer in het committé-generaal bevoegd zoude zijn om het verslag der Centrale Afd. te overwegen, indien de ministers niet voldeden aan het verzoek, om in hetzelve te verschijnen.

Een lid stelt dus voor, ten einde zoodanigen twijfel geheel weg te nemen, om het slot van het 2de art. dus te lezen: *De Kamer bepaalt, op welken dag dit verslag in committé-generaal zal worden overwogen. De Ministers des Konings zullen worden verzocht daarbij tegenwoordig te zijn.*

Ook met deze verbeterde redactie vereenigt zich de geheele meerderheid der Afd., nogtans onder voorbehoud der vroeger ingebragte bezwaren tegen het voorstel zelf.

Op het 3de artikel zijn geene aanmerkingen gevallen.

Dit proces-verbaal is geresumeerd op den 12 Augustus.

E. W. van Dam van Isselt.

ZEVENDE AFDEELING.

Zitting van Dingsdag den 11den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Luijben, *Onder-voorzitter*, Mattboom, Cost Jordens, Bichon van IJsselmonde, Mees, van Sminia, Weerts, Wagtho, Vos de Wael, Laan, Warin,

Druijvesteijn, Wijnaendts, Beelaerts van Blokland, van Rappard, *Voorzitter.*

De Afd. heeft met de meeste belangstelling overwogen het voorstel door de heeren Thorbecke, Rau, Groen van Prinsterer en de Kempenaer gedaan, tot regeling van de werkzaamheden dezer buitengewone vergadering. Ofschoon dan ook de slotsom dier overwegingen minder gunstig moge wezen voor de aanneming van dat voorstel, betuigen alle de leden der Afd. hunnen dank aan de geëerde voorstellers voor de welgemeende pogingen tot vereenvoudiging van onze werkzaamheden.

Al dadelijk werd door velen in het midden gebragt, dat, terwijl deze vergadering uitsluitend is bijeen geroepen, om, na overweging in de Afdeelingen en beraadslaging, de voorgedragene veranderingen en bijvoegingen in de Gwt. goed- of af te keuren, de bij het reglement van orde aangewezen weg voldoende is, om hiertoe te geraken, en dat, wanneer men de beraadslagingen van deze dubbele Kamer wilde doen strekken om aan de Regering meerdere veranderingen en bijvoegingen als nuttig of noodzakelijk kenbaar te maken, dan nog de tot nu toe gevolgde wijze van behandeling genoegzaam aan het oogmerk zou beantwoorden. De zeer groote meerderheid van de leden dezer Afd., zoo niet alle, beschouwden op deze gronden het gedane voorstel niet noodzakelijk, ja zelfs minder doeltreffend.

Behalve deze algemeene aanmerking, werden op de verschillende artikelen de navolgende bedenkingen door alle de leden van de Afdeeling gemaakt:

Art. 1. *a.* Indien geen schriftelijk verbaal van de overweging in de Afdeelingen wordt gemaakt, hebben de leden geenen genoegzamen waarborg dat hunne denkbeelden juist zijn begrepen en behoorlijk worden overgebragt, — het is van de voorzitters der Afdeelingen niet te vergen, dat zij zulk eene groote verantwoordelijkheid op zich zouden laden: men verlieze toch niet uit het oog, dat de leden voor het eerst in het *committé-generaal* — en mitsdien nadat het verslag reeds is vastgesteld, gedrukt, aan de Regering en aan de leden medegedeeld — in de gelegenheid zouden komen, om, in zoo verre de meening van de Afd. niet juist mogt zijn overgebragt, dit aan te wijzen.

b. De Centrale Sectie bestaat niet alleen uit de presidenten van de Afdeelingen, maar ook uit den President van de

Kamer: men wil aan den laatsten het regt niet benomen zien, om mede te concurreren tot de keuze van den algemeenen rapporteur.

c. Dat het verslag door een van de voorzitters of rapporteur en niet door den Griffier zoude worden opgemaakt, is niet alleen eene derogatie van het reglement van orde, maar ook van art. 9 van de instructie voor den Griffier vastgesteld. De Afd. kan zich intusschen ook, ten aanzien van dit punt niet vereenigen met het voorstel; zij is van gevoelen dat de Griffier op een meer onpartijdig standpunt geplaatst is om het verslag op te maken dan een der rapporteurs, sprekende het toch van zelf, dat het op schrift stellen of opmaken van het verslag altijd geschiedt behoudens resumtie en goedkeuring van de Centrale Sectie. De Afd. verlangt dan ook „dat ook in deze buitengewone zitting het opmaken van het algemeen verslag aan den heer Griffier der Kamer blijve opgedragen.

Art. 2. Het eerste gedeelte van art. 2 bevat niets nieuws; hetzelfde wordt in het reglement bepaald en zorgvuldig in acht genomen.

a. Ten aanzien van het tweede gedeelte, zoo stemt de Afd. volkomen in met de heeren voorstellers, dat *openbaarheid het element dezer vergadering is, en dat zoo veel maar immer mogelijk, alle hare handelingen in het openbaar moeten plaats vinden*; doch juist om deze redenen, kan zij zich niet vereenigen met het denkbeeld van *comité-generaal*, waardoor de openbare discussie volstrekt onbeduidend zoude worden.

Wanneer ook al, bij wijze van uitzondering, in art. 108 van de Gwt., in een bepaald geval, bevoegdheid wordt gegeven om met gesloten deuren te raadplegen, schroomt de Afd. om van die uitzondering bij reglementaire bepaling algemeenen regel voor deze buitengewone vergadering te maken.

b. Men zou uit art. 2 kunnen opmaken, dat het algemeen verslag wordt opgemaakt, vóór dat de Regering met de bedenkingen der Afdeelingen is kenbaar gemaakt; dit zou het gemeen overleg niet bevorderen.

c. In tegenwoordigheid der Ministers, daartoe te verzoeken; — ofschoon ook *de hoofden der departementen van algemeen bestuur zitting hebben in de beide Kamers*, twijfelt de Afd. of de zoo even vermelde bepaling in het voorstel wel is overeen te brengen met de beginselen der bestaande Gwt.

Art. 3. Men begrijpt het doel niet van deze bepaling: de raadpleging over het algemeen verslag kan toch alleen betreffen de voorgedragene wetsontwerpen.

W. L. F. C. van Rappard.

INTREKKING VAN HET VOORSTEL NOPENS HET REGLEMENT.

De vier voorstellers, uit de hiervoren medegedeelde processen-verbaal opgemaakt hebbende dat de meerderheid der Kamer hunnen voorslag niet gunstig was, namen het terug bij het volgende schrijven:

's Gravenhage den 13den Augustus 1840.

De ondergeteekende leden dezer buitengewone vergadering hadden de eer de verhalen der Afdeelingen over hun voorstel, in committé-generaal van den 8sten Augustus jl. gedaan, te ontvangen. De overgroote meerderheid der leden verklaart daarin, dat, naar hun oordeel, de gebruikelijke wijze van raadpleging, of het reglementaire voorschrift te dien aanzien, geenerlei verbetering behoeft. De voorstellers, hun voorstel dus nu reeds *als verworpen* beschouwende, zouden het nutteloos en onbescheiden achten, door eene nieuwe wederlegging der tegen hun ontwerp ingebragte bedenkingen, een kostbaren tijd aan de vergadering te ontnemen.

J. R. Thorbecke,
J. Rau,
Groen van Prinsterer,
J. M. de Kempenaer.

Aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

PROCESSEN-VERBAAL DER AFDEELINGEN OVER DE DERTIEN VOORDRAGTEN.

EERSTE AFDEELING.

Zitting van Vrijdag den 14den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Dijckmeester, *Onder-Voorzitter*, de Bruijn Kops, Snouck Hurgonje, van Wickevoort Crommelin, Stinstra, van Welderen Rengers, van de Mortel, van Fridagh, van Nagell tot Wisch, de Ranitz, van der Heim, van de Poll, Groen van Prinsterer, van Nes, Luzac, *Voorzitter*.

Het eerste punt, hetwelk bij den aanvang der beraadslagingen over de dertien wets-ontwerpen, aan de Kamer ingezonden, bij de Afdeeling is ter sprake gekomen, en het onderwerp heeft uitgemaakt harer ernstige overwegingen, is de quaestie «omtrent de »bevoegdheid, de magt en de verpligtingen der dubbele Kamer der »Stat.-Gen. ten aanzien der bedoelde wets-ontwerpen, en de herzie»ning der Gwt. zelve.»

Deze quaestie ontmoette bij de Afd. *drie* verschillende gevoelens en beslissingen, van welke de eerste, door *zes* leden aangekleefd, daarheen strekte, dat deze dubbele Kamer alleen de magt en bevoegdheid heeft, van de dertien aangebodene ontwerpen te onderzoeken, dezelve goed- of af te keuren en deswege alle redenen, welke zij voor het een of ander besluit hebben kan, mag aanvoeren: edoch dat het haar niet is geoorloofd, eenige veranderingen in de aangebodene ontwerpen voor te stellen, en ook niet, te dezer gelegenheid, eenige wenschen omtrent meerdere wijzigingen aan te geven, en aan de Regering bij deze processen-verbaal kenbaar te maken.

Zes leden, die aan de vorige toestemden dat de dubbele vergadering geenszins bevoegd is eenige veranderingen in de bewuste ontwerpen te verzoeken en uit te lokken, — ja, dat de Regering zelfs niet de magt of bevoegdheid heeft eenige verandering in dezelve te brengen, waren echter van oordeel, dat, hoezeer definitivelijk op deze wets-ontwerpen, zoo als zij daar liggen, een affirmatief of negatief votum zal moeten gegeven worden, desniettemin de leden der dubbele Vergadering het regt en de magt bezitten, bij hunne beraadslagingen zoodanige wenschen en bedenkingen omtrent de bepalingen der Gwt. in het midden te brengen, als zij in

het belang des Vaderlands nuttig en noodig zullen oordeelen; van deze *zes* leden waren *twee* van gevoelen, dat hetzelfde regt aan de *dubbele vergadering* zelve zoude toekomen.

Drie leden antwoordden op de vraag in eenen ruimeren zin, en waren van gevoelen, dat de taak van de dubbele Vergadering niet in het eenvoudig aannemen of verwerpen der ontwerpen bestaat, doch dat zij moet geacht worden dezelfde regten, magt en verpligting te hebben, ten opzigte van het but harer zamenkomst, de herziening der Gwt., welke de gewone Kamer bezit over hetgeen tot hare gewone werkzaamheden behoort, en dat dus deze Kamer geregtigd is, ook omtrent het onderwerp onzer tegenwoordige beraadslagingen directe voorstellen aan de Regering te doen.

De eerstbedoelde *zes* leden bragten, tot staving van hun gevoelen, bij, dat zij zich verpligt rekenden stiptelijk de voorschriften der Gwt., in art. 229 en volgenden, welke hun geenszins duister toeschenen, te volgen; dat in art. 229 gelezen wordt: « dat de » veranderingen of bijvoegingen zelve duidelijk aangewezen en » uitgedrukt moeten worden in de wet, » en zulks naar hun oordeel, ten einde zoude aangewezen worden, *tot ieder woord toe*, in de Gwt. te veranderen: — dat dit, bij de onderhavige wetten geschied is, en zij naar luid van art. 230 aan de Staten der provincien gezonden zijn, opdat deze de in hunne oogen geschikte leden voor de dubbele Vergadering kiezen zouden, om over *die* wetsontwerpen, en op geene andere, hun gevoelen uit te brengen; zij merkten aan, dat de slotperiode van het laatste artikel der wetten, in het Staatsbl. opgenomen, dit hun gevoelen bevestigde, wordende daar gelezen: « dat de Tweede Kamer in dubbelen getale zal bijeenkomen, om » te beraadslagen over de veranderingen der Gwt. in *deze* wet ver» meld; » en zij vermeenen, dat mitsdien *deze wetten* hen alleen mogen bezig houden, dat de leden der dubbele Kamer het mandaat hebben *die* wetten, *en niets anders* dan deze wetten te onderzoeken: zij beweren verder, dat niemand in staat is eenige de minste verandering nu in dezelve te brengen; dat zij uitvloeisels zijn van het gemeen overleg der drie takken van de wetgevende magt, welke door den Koning, als executive magt, wel aan de Staten waren opgezonden, – en tot welker aanneming of afkeuring Hij de dubbele Kamer had doen bijeenkomen, edoch dat de Koning als slechts een deel der wetgevende magt uitmakende, geheel buiten staat was, al wierd het door alle de leden der Stat.-Gen. verlangd, iets in deze ontwerpen te veranderen; dat Hoogstdezelve op alle vertoogen, deswege, steeds zal moeten antwoorden: « Het » gaat mijne magt te boven. » Deze leden oordeelden, dat de toe-

ziening der wetten, waarbij de *noodzakelijkheid* verklaard wordt, aan de Staten der provincie, hier alles afdoet.

Men begreep nog dat deze vergadering slechts het zegel had te hechten aan de reeds eenmaal door de wetgeving aangenomene wetten, of dit zegel kan terughouden, doch dat zij aan het stuk zelf niets mogt veranderen: men noemde onze deliberatien *eene vierde instantie*, door de Gwt. gewild, welke de projecten moesten doorloopen, alvorens tot een integrerend deel der Gwt. te kunnen aangenomen worden. Deze zes leden oordeelden verder, dat de geest der Gwt. en de behoedzaamheid, welke de ontwerpers bij alle herzieningen, blijkens hun rapport gewild hadden, alle andere uitlegging der Artt. 229 sqq. wraakten, en men, bij het aannemen van een contrarie gevoelen, in de onoplosbaarste moeijelijkheden moest geraken. Een dezer leden voegde hierbij, dat de leden der dubbele vergadering zich niet, in den waren zin des woords, *Volksvertegenwoordigers* konden noemden, dat zij niets meer dan zeer speciale mandatarissen waren, en hij beschouwde het voordragen van eenig amendement, het uiten van eenigen wensch, of eenig verlangen naar iets meer of iets anders, geheel te liggen bezijden den last met welken hij gekomen was. Het gevaar van het tegenovergestelde gevoelen drong hij sterk aan, en verklaarde de laatste alinea van Art. 232 in dien geest te verstaan, dat aldaar volstrekt geene sprake is van hetgeen men *de redactie der wet* noemen kan, doch alleen van de wijze, waarop eene bij de dubbele Tweede Kamer goedgekeurde wet, naar aanleiding van § 2, de verdere noodige sanctie erlangt.

Een ander lid staafde zijn gevoelen mede nog door de aanhaling der woorden van het besluit van Z. M., waarbij de Staten der provincie tot het benoemen der buitengewone leden zijn bijeengeroepen, bewerende hij dat uit deze duidelijk volgt, dat de dubbele Vergadering alleen bestemd is, om te beraadslagen over de bepaalde punten in de wets-ontwerpen aangewezen.

De *zes* in de tweede plaats bedoelde leden, erkenden volmondig, dat zij mede van oordeel zijn, dat het in dezen op eene eenvoudige verwerping of aanneming der ontwerpen moet neêrkomen, en de Regering buiten magte is, iets in deze ontwerpen, hoe gering dan ook, te veranderen; doch zij vermeenen veel ruimer omtrent de uitgestrektheid van het mandaat, hetwel zij alhier nu te vervullen hebben, te mogen denken. Zij gelooven, dat ook dan, wanneer zij de beperktheid der magt van de dubbele Vergadering ten opzigte der wets-ontwerpen moeten erkennen, zij, als leden der Stat.-Gen., echter de bevoegdheid mogen vasthouden van, bij deze gelegenheid,

aan de Regering rondborstig dat te kennen te geven en voor te leggen, wat zij in het belang van het dierbaar Vaderland noodig en nuttig zullen oordeelen. Zij beschouwen zich niet als eene soort van notabelen, maar wel degelijk als leden der Tweede Kamer der Stat.-Gen., welke, volgens de Gwt., met de Eerste, het Volk van Nederland vertegenwoordigt, geheel gelijkstaande dus met de gewone leden, eene even vrije stem kunnende uitbrengen; al moge hunne zending slechts kort zijn, vertrouwen zij, hunne bevoegdheid geenszins te buiten te gaan, of zich aan onwettige magtsaanmatiging schuldig te maken, met, bij deze deliberatien, eerbiedige wenschen te uiten en bedenkingen te opperen. Eenige dezer leden vonden de art. 229, 230 en 232 niet zoo duidelijk als dezelve dikwijls beschouwd worden, en erkenden dat de woorden *eenige en voorstellen*, daar gebezigd, voor verschillende uitleggingen vatbaar waren.

Een dezer leden betuigde, dat hij speciaal zoude wenschen, dat de Kamer, bij deze gelegenheid, haren zedelijken invloed vestigde, en de Regering door haar wierd aangespoord het begonnen herzieningswerk te voltooijen, en hieraan dadelijk de handen te slaan, ten einde de zaden van tweedragt, welke hij vreest dat nu meer en meer zullen ontkiemen, te verstikken, en onzen Staat op hechtere grondslagen te vestigen.

De *drie* leden, die het gevoelen niet deelen dat aan de dubbele Kamer geene andere taak zoude opgedragen zijn dan het aannemen of verwerpen der onderhavige ontwerpen, en aan de Kamer wel degelijk eene ruimere magt toekennen, bragten tot staving van hun gevoelen onder anderen bij, dat, naar hun oordeel, art. 229 der Gwt. niet imperatief is voor de dubbele Vergadering; dat aan haar bij dat artikel niets wordt bevolen of verboden; dat het 232 art. uitsluitend handelt over de dubbele Kamer, en de wijze regelt waarop de *besluiten* bij die Kamer moeten genomen worden, zonder iets meer; dat dit artikel niet gelast, dat men zich tot den letterlijken inhoud der voorstellen bepalen zal, hetgeen echter, in eene materie van dit gewigt, wel uitdrukkelijk had moeten geschied en voorgeschreven zijn. Zij merkten op, dat de Gwt. nergens iets van deze onverzettelijke verpligting repte, en zij slechts bij gevolgtrekking werd vastgehouden; zij vonden in tegendeel de 3de alinea van art. 232 zeer opmerkelijk, zeggende dat in *al wat tot de wijze van besluiten betrekking heeft « alles moet gevolgd worden hetwelk over het »maken van wetten is bepaald.»* Daar nu in art. 113 en 114, waartoe dus verwezen is, uitdrukkelijk geleerd wordt, dat de Tweede Kamer het regt heeft, om aan den Koning *voorstellen te doen*, en

zij dezelve moet overwegen op gelijke wijze als zulks ten aanzien van des Konings voorstellen is bepaald, komt het dezen leden voor, dat de dubbele Kamer hier nu in dezelfde voorregten wordt gesteld en deelen moet, en zij zeker betreffende de zaak, welke haar bijeengebragt heeft, geene mindere magt dan de enkele of gewone Kamer kan hebben. In dien bedoelden geest zegt ook het art. 232, dat de dubbele Kamer *over geene voorstellen* tot verandering of bijvoeging in de Gwt. eenig *besluit* nemen kan, zonder een zeker bepaald getal leden tegenwoordig zij en laat § 3 hierop dadelijk volgen. De Gwt. spreekt nu hier in het algemeen van *voorstellen*, zonder eenige restrictie te maken tot de voorstellen uit art. 229 alleen afkomstig, welke daar en in art. 230 eenigzins oneigenlijk met den naam van *wet* bestempeld worden.

De gewone Kamer het regt van amendementen in de wets-ontwerpen te brengen, missende, is nu, bij vasthouding der Regering aan eenig ontwerp, ook verpligt over de voorstellen te stemmen, zoo als zij liggen, en de dubbele Kamer dit ook moetende doen, ziet zij zich in geene andere positie gesteld dan waarin de gewone steeds is. Doch hierbij moet opgelet worden, dat de gewone Kamer, eene voordragt aan Z. M. ter nadere overweging terug zendende, dadelijk eene andere project-wet kan voorstellen: dit gelooven deze leden, dat de dubbele Kamer nu op gelijke wijze zoude kunnen doen; doch beter ware het, naar hun oordeel, hier het voetspoor der gewone Kamer te volgen, en, zoo als deze op eene officieuse wijze bij de processen-verbaal dikwijls te kennen geeft welke veranderingen zij in de wetsontwerpen verlangt, zoo ook dit nu bij de dubbele Kamer even zoo te doen, en door haar te laten aangeven welke verbeteringen zij in de wets-ontwerpen wenscht gebragt te zien.

De tegenwerping, dat de Koning alleen geene verandering in deze ontwerpen kan brengen, gaven deze leden toe; zij erkenden dat het duidelijk is, dat Z. M., slechts een gedeelte der wetgevende magt bezittende, zonder medewerking der beide andere deelen onvermogend is eenige verandering hier daar te stellen, doch waarom, vroegen zij, zoude dit niet kunnen geschieden met overleg der beide Kamers der Staten-Generaal, thans hier bijeen? waarom zoude de Koning hierin zijn regt, om het initiatief te nemen, niet mogen uitoefenen? Dit kwam aan deze leden noch zeer moeijelijk, noch ongrondwettig voor.

Deze leden konden voorts in geenen deele het gevoelen omhelzen, dat de leden der dubbele vergadering met een zoo speciaal en bepaald mandaat der Provinciale Staten zouden gekomen zijn, als

waarvan vroeger door leden der Afdeeling gesproken is. — Zij beschouwen de Staten der provincien ten deze eeniglijk als *kies-collegien*, geenszins als eene soort van lastgevers, en vermeenen, dat, even als de leden der gewone Kamer, zoo ook die der dubbele Vergadering, moeten stemmen *voor zich zelven* (art. 83 der Gwt.), *zonder last van of ruggespraak met de vergadering door welke zij benoemd zijn*: zij achten de dubbele vergadering, wat hare speciale werkzaamheden betreft, door de Gwt. gesteld in *alle de regten* welke de gewone Kamer bezit, hetzelfde politieke ligchaam als de gewone Kamer, uit te maken, en gelooven, dat aan dezelve het regt en de magt om voorstellen, de herziening der Gwt. betreffende, te doen, van bedenkingen te opperen, redelijkerwijze niet kan ontzegd worden.

Dat hier eenige argumenten, uit het bedoelde Koninklijk besluit, of uit het aangehaalde artikel der wetten, zoodanig dit in het Staatsbl. voorkomt, met grond te putten waren, wederspraken deze drie leden, van oordeel zijnde, dat de Gwt. alleen in dezen tot rigtsnoer mogt genomen worden.

Na de behandeling der eerstgenoemde quaestie is eene *tweede* « die over het niet geroepen zijn der afgevaardigden van Limburg » en Luxemburg, tot het veranderen van de Grondwet » bij de Afd. ter sprake gekomen. Terwijl *elf* leden niet verlangden dat deswege iets in het proces-verbaal dezer beraadslagingen zoude opgeteekend worden, hebben *vier* leden zich verpligt geacht hier op te merken, dat hun deze uitsluiting geheel verkeerd en onregtmatig blijft voorkomen, niettegenstaande al wat tot verdediging hiervan, bij vroegere beraadslagingen, is gezegd geworden. Zij zijn van oordeel, dat de overgeblevene gedeelten van Limburg en Luxemburg, en wel buiten allen kijf die streken welke nimmer onder het gebied van Belgie geweest zijn, als b. v. Maastricht, het ontegenzeggelijkst regt hebben, mede gekend te worden over de veranderingen welke de omstandigheden en de ervaring in de Gwt. kunnen gebieden; zij gelooven dat de informaliteit, welke nu zoude plaats hebben, zeer droevige gevolgen zal kunnen na zich slepen, en verlangen beter ingelicht te worden omtrent het regt tot uitsluiting der afgevaardigden dezer gewesten, of omtrent de onmogelijkheid, om hen tot het daarstellen der revisie hier mede op te roepen.

Dit onderwerp gaf in de *derde* plaats gelegenheid dat *drie* leden hunne bevreemding te kennen gaven, dat bij de Regering niet, op de eene of andere wijze, het zij bij de geleidende missive bij de dertien wets-ontwerpen gevoegd, het zij bij eene afzonderlijke

memorie van toelichting, of hoedanig dan ook, haar denkbeeld heeft te kennen gegeven omtrent hare magt, bevoegdheid en voornemen ten opzigte van het definitief resultaat dezer beraadslagingen in de Sectien. Deze leden gelooven, dat het een zeer nuttig effect zoude gehad hebben, indien de Kamer, bij den aanvang harer werkzaamheden, met de denkwijze der Regering ware bekend gemaakt, als de Kamer had kunnen en mogen weten, wat met de processen-verbaal, welke nu weder opgemaakt worden, zal gebeuren, welk gevolg onze tegenwoordige werkzaamheden zullen hebben. Zij merkten op, dat dit nu echter, korte dagen nadat die stukken in gereedheid zullen gebragt en aan de Regering medegedeeld zijn, zal moeten blijken, dat de Regering voorzeker zich hieromtrent reeds zal bepaald hebben, en dat er dan waarlijk geene reden schijnt geweest te zijn, om deze opinie niet dadelijk op den voorgrond te stellen en aan de Kamer ongeprejudicieerd haar gevoelen te doen kennen.

In de vierde plaats, tot het onderwerp der beraadslagingen zelf meer naderende, waren *acht* leden van gevoelen, hier in het proces-verbaal der Afd. te doen opnemen, dat zij, bij aandachtige overweging der veranderingen nu in de Gwt. voorgesteld en van hetgeen in dezelve onveranderd blijven zal, tot het besluit gekomen waren, dat deze herziening niet die volledigheid heeft bekomen welke zij zoo gaarne gewenscht hadden, welke zoo noodig is en waartoe zoo vele bouwstoffen bij de deliberatien der gewone Kamer zijn aan de hand gegeven. Zij moeten erkennen, dat het werk *onvolledig* is gebleven, en vertrouwen met deze verklaring het gevoelen van het verlichte gedeelte der Natie te kennen te geven. Sommige leden drukten op de gevolgen, welke deze onvolledigheid op hunne beschouwing over deze wets-ontwerpen hebben zouden, meer dan anderen, doch allen achtten het pligtmatig (en hierin deelden eenige der zeven leden, die vermeenden zich bij het proces-verbaal op bedoeld punt niet te moeten uitlaten) hier bij te voegen, dat eene onbekrompene uitvoering der Gwt. en der eventuele veranderingen steeds vele klagten had en zal kunnen voorkomen, en dat, indien zij met eenen meer vrijgevigen zin ten uitvoer gelegd was, de noodzakelijkheid van verduidelijkende bepalingen minder zoude gevoeld zijn.

Een lid gaf eene nota over, om te dezer plaats bij het proces-verbaal der Afdeeling te voegen.

NOTA.

De ondergeteekende neemt de vrijheid eenigzins nader te bepa-

len; wat hij door *de ongenoegzaamheid dezer herzienings-wetten* verstaat. Hij heeft namelijk hierbij het oog op eene herziening, niet gelijk die aan de behoefte van het Nederlandsche Volk geheel beantwoorden zou, maar gelijk die *reeds nu*, in het belang des Vaderlands, plaats had *kunnen*, plaats had *moeten* hebben.

Eene volledige herziening in Nederlandschen zin acht hij *onmogelijk*. Hij gaat uit van het denkbeeld, dat de Gwt., uitvloeisel van revolutionnaire begrippen, de strekking heeft om, voor nationale vrijheden en regten, eene soort van constitutionele fictien daar te stellen, waarvan de werking, òf het Koninklijk gezag vernedert en vernietigt; òf wel door een willekeurig administratief en centraliserend beheer wordt bedwongen en niets beteekenend gemaakt. Dien ten gevolge is hij van oordeel dat, zoo de Staat immer op deugdelijke beginsels zal worden gevestigd, ook de Gwt. met de fundamentele bepalingen van het algemeen Staatsregt en met de hoofdtrekken van het Nederlandsche Volkswezen in overeenstemming zal moeten worden gebragt.

Zoodanige herziening echter, waarbij het bestaan der Eerste Kamer, de attributien der Tweede, de aard van het kiesregt, en menig ander teeder en gewigtig punt, zou moeten worden overwogen, acht hij thans *onmogelijk*. — Daarvoor is het Staatsregt in de laatste tijden te weinig of te éénzijdig beoefend, de publieke opinie te weinig voorbereid; het verschil van beginsels en vooral het gebrek aan beginsels te groot. Elke herziening van dien aard zou thans eene mislukte proeve moeten zijn.

Ook kunnen de nadeelen van een noodzakelijk uitstel, door handhaving der bestaande Gwt. gedeeltelijk worden verzacht; daar deze Staatsvorm, hoe gebrekkig, middelen aan de hand geeft, waardoor, indien men ze behoorlijk gebruikt, veel onheils, ten onregte aan dien vorm toegeschreven, kan worden geweerd.

Zoodanige herziening is dus, naar het oordeel van den ondergeteekende, geheel een voorwerp *van latere zorg*; het is niet te haren opzigte, dat hij de ongenoegzaamheid der voorgedragene wetten bejammert. Maar hij meent, dat reeds nu *al* datgene had tot stand moeten worden gebragt wat *nu reeds*, òf algemeen als verbetering aangemerkt werd, òf noodig gerekend kon worden ter wegneming van de zaden van tweedragt, wier ontwikkeling zóó noodlottig kan zijn.

Ook naar dien maatstaf beoordeeld, zijn de wetten, naar zijn inzien, ongenoegzaam.

Daarbij is geen acht geslagen op die veranderingen welke door alle of bijna alle leden der Kamer aangedrongen zijn, en waarvan

ook de Regering zelve de noodzakelijkheid niet schijnt te hebben ontkend. Hiervan moge, uit vele, de verlangde wijziging van art. *a* ten voorbeelde verstrekken.

Daarbij is evenmin eenig gewag gemaakt van onderwerpen die, hoewel door de Kamer naauwelijks ter sprake gebragt, evenwel, ook blijkens vroegere treurige ondervinding, van het hoogste gewigt zijn. De ondergeteekende bedoelt *het onderwijs* en *de betrekkingen tusschen de Kerk en den Staat*. Hij voegt hier, om misverstand voor te komen, twee aanmerkingen bij:

Vooreerst: dat de noodzakelijkheid van wijzigingen in de Gwt. te dien opzigte, welligt minder in de Gwt. zelve is gelegen, dan in de interpretatie welke de Regering gemeend heeft er aan te moeten geven.

Ten andere: dat de behandeling dezer onderwerpen op eene eenigzins afdoende wijs (waarbij, naar het inzien van den ondergeteekende, Christelijke verdraagzaamheid en eerbiediging van ieders regten op den voorgrond zou moeten staan), voorzeker niet behoort tot de herziening welke nu plaats hebben kan, maar wel het bepalen der *regeling* van het onderwijs *bij de wet*, en het geven van beteren waarborg voor *de vrijheid van Christelijke godsdienstoefening* en voor *zelfstandigheid der Nederlandsche Hervormde Kerk*, eene zelfstandigheid, wier miskenning de grondwettige gelijkstelling der gezindheden, ten nadeele van deze Kerk, verbreekt.

De ondergeteekende onderwerpt met den meesten eerbied aan de Regering het denkbeeld, dat er voorstellen in dien geest in de aanstaande gewone zitting der Tweede Kamer moeten worden gedaan; en, ofschoon hij betreurt dat deze herziening nu, als het ware, *in twee termijnen* plaats zal dienen te hebben, acht hij dergelijke aanvulling onmisbaar, om wezenlijke en duurzame rust in het Vaderland te verkrijgen, in plaats van kortstondige verademing, weldra door erger spanning gevolgd.

GROEN VAN PRINSTERER.

Na deze bedenkingen in het proces-verbaal te hebben opgenomen, is de Afd., tot de beraadslagingen over de wets-ontwerpen zelve overgegaan, en heeft goedgevonden deze te overwegen, naar de volgorde waarin dezelve vroeger bij de gewone Kamer zijn behandeld geweest.

Zij gaat dus over tot n.° 1, art. 1, 2 en 158 der Grondwet;

En behandelt, in *de eerste plaats*, de voorgestelde *splitsing der provincie Holland*!

Zes leden verklaarden hierover geene aanmerkingen thans te hebben.

Vier leden betuigden, door alle de argumenten, welke zij bij de vroegere beraadslagingen in het midden hadden zien brengen, nog niet die volledige overtuiging verkregen te hebben, welke hen nu een bepaald gevoelen voor of tegen zoude kunnen doen uiten; *een* lid zeide, zich vroeger over dit onderwerp in de vergadering verklaard te hebben, en wilde zich nu van alle beslissing onthouden. — *Vier* leden daarentegen, verklaarden stellig, deze verdeeling af te keuren, en zich op dien grond met het wetsontwerp niet te kunnen vereenigen. — Zij beschouwen het denkbeeld dezer verdeeling als zeer ongelukkig, en moeten hier opmerken, dat tegen hetzelve een hevige tegenstand, zoo wel in het Noordelijke als in het Zuidelijke gedeelte van het gewest is opgegaan, en zich tot in de Staten der Provincie heeft doen zien; dat van deze altoos het verlangen tot splitsing had behooren uit te gaan en zij over dit punt nimmer legaal zijn gekend geworden. Een dezer leden betoogde, dat, zoo er immer een goede hechte grondslag zal gelegd worden, voor de zoo noodige gewestelijke en gemeentelijke zelfstandigheid, alsdan zeker de oude historische herinneringen, de oude bestaande banden, niet moeten losgemaakt en verzwakt worden. — Het niet raadplegen van de Staten van het gewest was voor hem een onoverkomelijk bezwaar tegen dit voorstel; deze hadden, dacht hij, de splitsing moeten vragen, wilde men haar in overweging kunnen nemen. Een ander dezer leden, die het *nut* en de *noodzakelijkheid* dier verdeeling, welke moeten bewezen worden, niet konde inzien, bestreed dezelve vooral uit het oogpunt van den meerderen invloed, welke op eene kleinere provincie kan uitgeoefend worden; hij oordeelde, dat men verkeerdelijk te veel van de bouwvallen der vorige Staatsgebouwen in onze Gwt. had overgebragt, en had liever gezien, ook uit het oogpunt der zoo noodzakelijke bezuinigingen, dat men algemeen tot grootere verdeelingen had kunnen overgaan. Dit laatste gevoelen deelden ook andere leden.

Het *tweede punt*, de *Limburgsche quæstie*, bewoog *twee* leden hier te doen aanteekenen, dat zij zwarigheid moeten maken, zonder de vertegenwoordigers van Limburg, over derzelver belangen te beschikken.

Twee anderen hadden gewenscht dat de overgebleven gedeelten, zoo wel van Limburg als van Luxemburg, onder een afzonderlijk bestuur waren gesteld geworden; zij blijven de ergste moeijelijkheden uit deze vasthechting aan Nederland van Limburg, met de

verpligtingen voor een gedeelte tot het Duitsch Verbond, bij volgende Europesche verwikkelingen vreezen.

In de *derde* plaats werd hier opgelet, bij vergelijking met het nog bestaande 1ste artikel der Gwt., dat de laatste periode van hetzelve geheel is weggelaten; dit deed *zeven* leden de vraag opperen: »met welk regt het groothertogdom Luxemburg zoo »geheel uit de Gwt. werd weggeschrapt?» Dat dit hertogdom bevorens onder de provincien des Rijks is geteld geworden, bewees èn het rapport der Grondwet-commissie van 13 Julij 1815, èn het art. 79 der Gwt. zelve, en nu zochten deze leden nog altoos naar het regt, hetwelk de Stat.-Gen. konden hebben, om dat gedeelte van het Rijk, hetwelk niet overheerd is geworden, en onder het gezag des Konings is gebleven, te versteken van de waarborgen en vrijheden welke de Gwt. aan deszelfs inwoners heeft verzekerd. Sommige dezer leden verklaarden, dat hunne bedenking niet in dien geest moest opgenomen worden, als of zij zouden verlangen, dat het groothertogdom weder een integrerend deel des Rijks zoude moeten uitmaken; doch zij konden niet toegeven, dat het stilzwijgend van alle grondwettige waarborgen konde verstoken worden; vooral meenden zij, dat het onderwerp der schuld, waarin dit hertogdom voor een gedeelte moet deelen, niet zonder medewerking der Vertegenwoordiging mag geregeld worden, en zij deswege met regt, bij de vroegere deliberatien over dit artikel, een voorstel heeft verzocht. Een dezer leden betuigde, bij den weg welken men nu volgde, het onveranderd behouden van het eerste gedeelte van art. 29 niet te kunnen begrijpen.

Art. 2. *Drie* leden vonden de uitdrukking: »tegenwoordige grenzen» ook omtrent de beoogde provincien Zuid-Holland en Noord-Holland gebezigd, eenigzins vreemd, daar die oude historische grenzen welke de overige gewesten afscheiden, hier niet bekend zijn: zij zouden gaarne eenige toelichting deswege ontvangen.

Art. 3. Dit artikel van het eerste artikel des ontwerps afhankelijk zijnde, wordt, in verband met hun vroeger gevoelen, door vier leden niet goedgekeurd.

N.° II, art. 52 der Grondwet,

gaf geene aanleiding tot eenige aanteekening voor het proces-verbaal.

N.° III, art. 71 der Grondwet.

Drie leden zijn van gevoelen, dat er geene noodzakelijkheid

bestaat, om van den *Raad van State* een grondwettig collegie te maken, en steeds aan het hoofd van alle wetten te vermelden: »dat hetzelve is gehoord geworden.» Zij oordeelen dat dit collegie bij de invoering van een verantwoordelijk ministerie eene overtolligheid zoude zijn, en zien het nut niet in van een zoodanig ligchaam, waarvan het wel blijkt dat het gehoord wordt, doch waarvan het gevoelen of advies, over eenige materie geuit, niet eens wat de conclusie betreft, wordt gekend. Dat de Koning, dit noodig achtende, den raad van kundige personen inneme, kan geschieden, zonder dat het bij de Gwt. bevolen worde.

Een ander lid, dit gevoelen niet deelende, verklaarde zich echter tegen de beperking aan de keuze des Konings hier gesteld, en keurde vooral de woorden: *zoo veel mogelijk uit alle provinciën*, enz. Hij oordeelde, dat dergelijke onbestemde voorschriften in geene wet, maar vooral niet in eene Gwt., moesten gebezigd worden, daar zij hoegenaamd geen klem hebben, en dus aan hetgeen men bij het artikel schijnt te willen bevelen, niet beantwoorden. Hij is tegen den geest des artikels op dit punt, en vermeent dat de Koning het regt moet hebben zijne consiliarii te kiezen dáár waar hij oordeelt ze best te kunnen vinden.

N°. IV, art. 79 en 80 der Grondwet.

Art. 1. Dit artikel deed verschillende gevoelens in de Afdeeling oprijzen.

Vier leden verklaarden zich, in overeenstemming met hun gevoelen over het *eerste* ontwerp, tegen de bepaling hier wegens Noord- en Zuid-Holland voorkomende.

Twee, die op zich zelven tegen de voorgestelde verdeeling zich niet verzetteden, betuigden echter dit alleen te doen in de verwachting, dat het *eerste ontwerp* zal aangenomen worden, vermits zij van oordeel zijn, dat, wanneer Holland *niet* gesplitst wordt, alsdan de ongelijkheid moet weggenomen worden, welke zij beweren in de vertegenwoordiging te bestaan, en dat alsdan de provincie Holland op twintig leden voor de Tweede Kamer der Staten-Generaal moet gebragt worden, en aan Gelderland en Noord-Braband het regt, tot de keuze van eenen afgevaardigde voor iedere provincie meer moet worden gegeven.

Twee andere leden stonden het gevoelen voor, dat er een vaste maatstaf voor de vertegenwoordiging moest gekozen worden en vroegen, of die der bevolking niet was aan te bevelen?

Dit denkbeeld, het nemen van den maatstaf naar de bevolking, werd door vele leden bestreden, die begrepen, dat, indien er ten

deze eene revisie te pas kwam, hetgeen zij ontkenden, alsdan ook het vermogen wel degelijk in aanmerking moest worden genomen, en dat de evenredigheid op het zielental alleen te bazeren, eene zeer groote en onstaatkundige ongelijkheid zoude te weeg brengen.

Bij dit artikel werd nog door *twee* leden de opinie geuit, dat het beter ware, in het algemeen het getal der afgevaardigden te vermeerderen, en het dubbeltal voor de gewone Kamer te stellen, zonder dat dit echter ten bezwaar van den lande zoude moeten strekken.

Art. 2. *Negen* leden hadden op dit artikel geene bedenking: *een* was omtrent hetzelve nog niet bepaald; *een* konde er in berusten, hoewel hij, indien de Eerste Kamer niet in de Gwt. was opgenomen, hare oprigting niet zoude verlangen; *vier* leden waren van oordeel, dat de beraadslagingen dier Kamer mede in het openbaar moesten gehouden worden, van welke leden *twee* hare geheele afschaffing, ook uit het oogpunt onzer berooide finantien, nog beter zouden keuren.

N°. V, art. 98 der Gwt.,

gaf geene aanleiding tot eenige aanmerking.

Geresumeerd en goedgekeurd, tegenwoordig alle de leden der Afdeeling, den 15den Augustus 1840.

Zitting van Zaturdag den 15 *Augustus* 1840.

Tegenwoordig dezelfde heeren.

De Afdeeling is overgegaan tot het wets-ontwerp

N°. VI, art. 6, 7, 11 en 134 der Grondwet.

Art. 1. *Vijf* leden verlangden aanteekening, dat, hoewel zij geenszins ontkennen, dat bij dit artikel eene verbetering in art. 6 der Gwt. wordt voorgesteld, dezelve hun echter niet voldoende en geheel bevredigend is voorgekomen. Zij keuren het groote verschil, hetwelk er omtrent het kiesregt tusschen de drie standen bestaat, geheel af, en vinden het ongerijmd, dat, wat bij voorbeeld de keuzen betreft voor het lidmaatschap der Staten-Generaal, de inwoners der steden hierop slechts als bij eenen vierden trap eenigen invloed kunnen hebben, terwijl de bewoners van het platte land dit reeds bij een derden, en de leden der ridderschappen bij den tweeden kunnen doen gelden; zij gelooven, dat in het systema der verkiezingen eene verbetering noodzakelijk behoort gebragt te worden, zal men de algemeene klagten, waartoe het zoo vaak aanleiding geeft, willen doen ophouden.

Twee dezer leden zouden deze verbetering in *directe verkiezingen*, zoodanig gewijzigd dat zij tot den eenigzins gegoeden burgerstand en middelklasse beperkt wierden, willen zoeken, en verlangen bepaaldelijk, dat hier, ter wegneming van het verschil tusschen het stemregt in de steden en ten platten lande, waarvoor geene voldoelde reden huns erachtens bestaat, de woorden *in de steden en ten platten lande*, uit het artikel zullen wegvallen.

Art. 3. *Drie* leden konden zich van de nuttigheid van het 11de artikel der Gwt. niet overtuigen en vermeenen reeds in art. 9 te vinden, wat hier nu weder omtrent de benoembaarheid van een ieder zonder onderscheid van rang en geboorte tot alle posten gezegd wordt. Een dezer leden, in dit artikel eene aanhaling aantreffende van het IVde hoofdstuk, betrekkelijk *de zamenstelling der Provinciale staten*, betuigde ook daarom hetzelve niet te kunnen goedkeuren, nademaal hij die zamenstelling allezins mispreees, en hij dit artikel zijdelings niet wilde helpen bevestigen.

Art. 4. *Een* lid beschouwde dit artikel in verband met, en als eene gevolgtrekking van het eerste, en konde zich niet met hetzelve vereenigen.

Twee leden vinden ook hier eene verbetering in art. 134 der Gwt. gebragt; doch zij kunnen zich niet vereenigen met het denkbeeld van blijvende kiescollegien in de steden, hoedanige, blijkens de woorden: *de open vallende plaatsen* bedoeld worden. Zij gelooven dat de instelling van kiescollegien moet behouden blijven, doch dat dezelve na afloop van het verkiezings-werk dadelijk geheel moeten worden ontbonden.

N°. VII, art. 30 en 32 der Grondwet.

Art. 1. *Een* lid is van oordeel, dat het inkomen des Konings op een millioen gulden zoude behooren vastgesteld te worden. *Twee leden* waren van gevoelen, dat het bepalen van een zeker, onveranderlijk, inkomen voor den Koning, bij de veranderlijkheid van de waarde van het geld, en bij het verschil der omstandigheden waarin Hij zich bevinden kan, niet goed is. Zij gelooven dat de Gwt. alleen den regel bevatten moet, »dat het inkomen des »Konings bij den aanvang van iedere Regering zal bepaald wor»den, op de wijze zoo als dit in andere constitutionele Rijken geschiedt. De civile lijst zoude, huns bedunkens, nu f 1,500,000 moeten blijven.

Art. 2. Geene aanmerkingen.

N°. VIII, art. 60 der Grondwet.

Vier leden konden de voorgestelde bijvoeging aan art. 60 der Gwt. niet goedkeuren, in zóó verre uit dezelve, naar hun oordeel, is af te leiden, dat de regeling der uitgaven en ontvangsten der Overzeesche bezittingen van den Staat geheel aan den Koning zal verblijven, en aan de Stat.-Gen. slechts *kenbaar* zullen gemaakt worden de «laatst ingekomene staten van ontvangsten en uitgaven: »van opgemelde volkplantingen en bezittingen, en alleen *het ge-»bruik van het batig slot*, *beschikbaar ten behoeve van het moederland,* »*door hen*, bij eene wet zal geregeld worden.» Deze leden beschouwen de Overzeesche bezittingen als zoodanige eigendommen van den Staat, waarover het opperbestuur, de directe administratie, wel aan het hoofd van den Staat gegeven is, doch waaromtrent alle legislative bemoeijing aan de Stat.-Gen. niet mag ontzegd of ontnomen worden, — en zij kunnen zich niet tevreden stellen met hetgeen hier wordt toegezegd.

Het hooge belang van den Staat, en de hulp welke de opkomsten uit die Overzeesche bezittingen aan onze finantien moeten verleenen, maakten het, naar het oordeel dezer leden, voor de Stat.-Gen. dubbel verpligtend, hier geen voedsel te geven aan die opvatting en uitlegging van het art. 60, volgens welke, tot heden alle legislative bemoeijingen met, en alle directe verantwoording der geldmiddelen dier zoo uitgestrekte en belangrijke bezittingen, aan de Stat.-Gen. is ontzegd geworden.

N°. IX, art. 122, 123 sqq. der Grondwet.

Art. 2. *Drie* leden konden zich met het denkbeeld eener tweejarige begrooting niet vereenigen, en verlangen dat zij *jaarlijks* zal worden behandeld en toegestemd. Zij juichten de bepaling, dat de begrooting één jaar vóór den afloop van den termijn waarvoor zij dient, zal worden voorgedragen, zeer toe, doch zijn van oordeel, dat, vermits aan de Stat.-Gen. het regt van amendementen in de door de Regering voorgestelde ontwerpen in te lasschen ontbreekt, en in bijzonder gewigtige omstandigheden het afstemmen der begrooting hun eenige middel blijft, om ten opzigte der geldmiddelen van den Staat, de noodige en gewenschte verbetering te doen aannemen, het niet goed is, dat dit middel door de invoering van eene *tweejarige* begrooting zal ingekort en verzwakt worden.

Art. 3. Bij dit artikel, in verband staande met de bepalingen van het vorige, refereren dezelfde *drie* leden zich tot hun zoo even geuit gevoelen.

Art. 4. *Een* lid gaf als zijn bijzonder gevoelen op, dat hij, zoo doenlijk, alle overschrijvingen geweerd, immers dezelve beperkt wilde hebben tot de artikels der begrooting. Hij achtte het wenschelijk, dat geene gelden tot een ander einde konden gebruikt worden, dan waarvoor dezelve op de begrooting waren uitgetrokken; hij wilde het overschietende op een artikel of onderdeel van hetzelve, als bate voor de schatkist, behouden. Naar zijn inzien moet de bepaling vervallen, dat het half millioen, hetwelk voor onvoorziene uitgaven is toegestaan, in de eerste plaats gevonden wordt uit overschotten op artikels van uitgaven, als tot een ander gebruik der penningen leidende, dan waarvoor dezelve zijn aangewezen; hij zoude liever, indien de som noodig geacht werd, om den gang van zaken niet te belemmeren, liever een millioen voor onvoorziene uitgaven, op de begrooting, uitgetrokken zien, dan de wijze waarop thans het half millioen gevonden wordt.

Vier leden in de bepaling, dat nu de uitgaven van ieder hoofdstuk bij eene afzonderlijke wet zullen worden voorgedragen en vastgesteld, eene verbetering in het tot hiertoe gevolgde systema erkennende, verlangen echter deze verbetering nog iets meer uitgebreid, en tot de *hoofdonderwerpen* van ieder hoofdstuk of departement gebragt te zien. Bij het veelsoortige der uitgaven van sommige departementen, als bij voorbeeld dat van Binnenlandsche zaken, waarin men de kosten der provincien, van den algemeenen waterstaat, der gevangenissen, rivier-, zee- en havenwerken, onderwijs, enz. enz. aantreft, gelooven deze leden, dat eene vaststelling der uitgaven van ieder zoodanig *hoofdonderwerp* allezins doelmatig en noodzakelijk is.

Art. 5. *Zes* leden zijn van gedachten, dat de *mededeeling* der rekening, hier op het einde des artikels gemeld, moet gevolgd worden van een onderzoek en eene goedkeuring door de Stat.-Gen. te doen en te geven. Zij begrijpen, dat de algemeene rekening der ontvangsten en uitgaven, welke op de toegestemde begrootingen moet geschoeid worden, als het ware eene eindelijke sanctie moet bekomen, bij het aannemen eener wet hiertoe betrekkelijk, zoo als *dit* in andere landen geschiedt. Zij verlangen dit voorschrift in het artikel gebragt te zien, door bijvoeging aan het slot dezer woorden: »*en bij eene wet finaal bekrachtigd.*»

Geresumeerd en goedgekeurd, tegenwoordig al de leden der Afd., den 17den Augustus 1840.

Zitting van Maandag den 17den Augustus 1840.

Tegenwoordig dezelfde heeren.

De Afd. is overgegaan tot het wets-ontwerp

N°. X, art. 133 der Grondwet.

Een lid, dat zich tegen de strekking van dit artikel overigens niet wilde verklaren, was echter van gevoelen, dat, vermits van eene periodieke aftreding der raadsleden nog geene sprake in dit IVde hoofdstuk der Gwt. geweest is, de nu ingevoegde periode het artikel eenigzins duister maakt. Hij was van oordeel, dat het beter ware tusschen het 132ste en 133ste artikel een nieuw artikel te voegen, houdende deze hoofdbepaling: « dat de leden der stedelijke » regeringen, op gezette tijden, zullen aftreden, » kunnende art. 133 blijven zoo als het thans gelezen wordt.

Een lid beschouwde dit artikel, ook met de nu voorgestelde uitbreiding, niet voldoende aan het algemeen verlangen, en verklaarde zich dus tegen het voorgestelde, als ongenoegzaam.

Twee leden, die in het algemeen de periodieke aftreding der raadsleden goedkeuren, herhalen ter dezer plaatse hun gevoelen dat kiescollegien niet permanent behooren te zijn, en zoo wel in de steden als ten platten lande steeds na het verrigten der werkzaamheden uiteen behooren te gaan.

N°. XI, art. 202 der Grondwet.

Een lid keurde de woorden: » voor zoo veel mogelijk uit alle de » provincien genomen, » aan het einde der eerste alinea des artikels af; hij wilde ze zien wegvallen, op dezelfde gronden, vroeger door hem bij ontwerp III in het midden gebragt, en zeide, dat ze hem in dit artikel nog verkeerder dan in art. 71 voorkwamen geplaatst te zijn, en alleen tot het aankweeken van een af te keuren provincialismus konden strekken: *een* ander lid ondersteunde dit gevoelen.

Twee leden hielden dit art. 202, door de tusschengevoegde bepalingen, voor verbeterd, doch konden niet nalaten hier de opmerking bij te voegen, dat de werkkring der Algemeene Rekenkamer, zal zij aan haar nuttig doel geheel beantwoorden, bij eene opvolgende wettelijke instructie goed zal moeten geregeld worden: zonder eene onafhankelijke werking van dezelve, houden zij deze instelling voor eene kostbare en nuttelooze complicatie.

N°. XII, na art. 75 der Grondwet.

Art. 2 en 3. *Drie* leden, die de invoering van hetgeen men een *verantwoordelijk ministerie* noemt, en in de Fransche Charte, door art. 12: *La personne du Roi est inviolable et sacrée; ses ministres sont responsables*, wordt uitgedrukt, noodig en wenschelijk achten,

konden het hier voorgestelde niet voldoende vinden: zij erkenden, dat bij deze artikelen, de quaestie of de verantwoordelijkheid der dienaren van de Kroon, voor de daden door hen als zoodanig verrigt, al of niet in onze Gwt. gelegen was, is uitgemaakt, en er voortaan hierover geen verschil meer bestaan kan; edoch zij hadden hier in dit art. 2 ook duidelijk willen uitgedrukt zien, dat gelijke verantwoordelijkheid op de hoofden der ministeriële departementen zoude kleven, voor het *nalaten* van eenige stellige verpligting; de *daden* toch worden nu alleen genoemd. *Twee* dezer leden waren van oordeel, dat de laatste woorden van art. 2; *waardoor de Grondwet of de wetten geschonden of niet opgevolgd zijn*, moesten worden weggelaten, als de verantwoordelijkheid te veel beperkende.

Art. 4. *Drie* leden oordeelen dit artikel nutteloos en overbodig, vermits het 177ste artikel der Gwt. hier voorkomende reeds bevat, en daarenboven de bepalingen van het Wetb. van Strafv. de voortzetting der aanklagte zoo belemmerend heeft gemaakt, dat het beter is te achten, zich bij genoemd artikel te houden.

N°. XIII, art. 130 der Gwt.

Een lid verklaart zich tegen deze voorgestelde bijvoeging, daar hij de verandering van het geheele art. 130 verlangt, als hem onvoldoende voorkomende.

Geresumeerd en goedgekeurd den 18den Augustus 1840.

L. C. Luzac.

TWEEDE AFDEELING.

Zitting van Vrijdag den 14den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Backer, onder-voorzitter, Copes van Cattenburch, Bruce, Gevers, Vos, van Loon, Repelaer van Molenaarsgraaf, Vijfhuis, van Leeuwen, de Kempenaer, van Asch van Wijck, Reäel, van Sytzama, voorzitter. (Wordende de heer de Backer door ongesteldheid verhinderd de vergadering bij te wonen).

De wet, houdende verandering van de artt. 1 en 2 en 153 der Gwt (Staatsblad n°. 27) gelezen zijnde, heeft de Voorzitter de Afd. geraadpleegd, of men eerst in het algemeen over ieder wetsontwerp wenschte te beraadslagen, om daarna zijne meer bepaalde meening te kennen te geven, dan wel, of men, zonder voorafgaande discussie, bij iedere voorkomende gelegenheid, zijne meer bepaalde meening dadelijk wenschte te uiten? De groote meerderheid der Afd. tot dit laatste gevoelen overhellende, is de aanhef der boven-

genoemde wet in omvraag gebragt, en hebben twaalf leden zich daarmede vereenigd, terwijl een lid drie algemeene aanmerkingen tegen dezelve heeft te berde gebragt, welke hij echter nu voor alsdan op alle de 13 voorstellen wenscht te hebben toegepast, ten einde te vermijden dezelve telkens te herhalen :

1°. Dat deze Vergadering, zoo als zij is te zamengesteld, niet bevoegd is om dit werk der herziening van de Gwt. ter hand te nemen, vermits de vertegenwoordigers van Limburg in dezelve ontbreken ;

2°. Dat er volstrekt behoefte is aan eene geheele herziening der Gwt., ten einde de inrigting van het bestuur van dit Rijk tot zoodanige eenvoudige grondslagen terug te brengen, als met derzelver tegenwoordige uitgebreidheid en belangen overeenkomende zal worden bevonden ; bij het licht der ondervinding meerdere bepalingen van de tegenwoordige Gwt. te verbeteren, en de noodige waarborgen voor het welbegrepen belang des Vaderlands voor de toekomst vast te stellen ; dat de voordragt van deze 13 ontwerpen van wet verre af is van in die behoefte te voorzien ; — en dat deze voordragt uit dien hoofde ontoereikende en bij gevolg onaannemelijk moet worden gekeurd ;

3°. Dat het daarom wenschelijk is, dat deze dubbele Kamer, bij eerbiedig adres, deze 13 ontwerpen voor den troon Zijner Majesteit weder nederlegge, en Hoogstdenzelven dringend verzoeke, deze Vergadering te verschoonen van de noodzakelijkheid, om over deze onvolledige en ontoereikende voorstellen een ongunstig oordeel te vellen, maar onverwijld, naar aanleiding van de aanmerkingen en verlangens door de gewone Kamer reeds geuit, en aan Zijne Majesteit bekend, eene algemeene herziening der Gwt. te doen bewerkstelligen.

Tot de behandeling van art. 1 dezer wet overgegaan zijnde, heeft een lid verklaard, dat het hem wenschelijker scheen Limburg niet in het Koningrijk der Nederlanden op te nemen, maar op zich zelf aan de regering van deszelfs Hertog over te laten.

Zoo dat hertogdom al in dit Rijk wordt opgenomen, zullen daarbij, naar zijn oordeel, Maastricht, en Venlo en derzelver kringen, niet kunnen worden beschouwd als een deel van dat hertogdom uit te maken, maar zal men eene provincie Limburg moeten scheppen, bestaande uit het Nederlandsche grondgebied, beslagen door Maastricht en Venlo en derzelver kringen en het hertogdom Limburg ; en die provincie dan in het Koningrijk opnemen ; zoo als het nu is voorgesteld, vindt dat lid tegenspraak in art. 1 en 2 van dit ontwerp van wet.

Twaalf der aanwezige leden verklaren, met betrekking tot Limburg, zich met art. 1 dezer wet wel te kunnen vereenigen, en daartegen nu geene zwarigheid meer te hebben, noch in betrekking tot het niet aanwezen op dit oogenblik van afgevaardigden uit dit gewest in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, noch in betrekking tot de omschrijving van dat hertogdom, en de opname van hetzelve in het Rijk der Nederlanden; — in het eerste geval niet, omdat men niet inziet hoe dat die representanten er nu zouden kunnen komen, zoo lang de wet die het stemregt regelen moet, niet zal zijn daargesteld en uitgevaardigd, en er dus geene Provinciale Staten kunnen bestaan die de benoemingen zouden moeten doen, maar vooral omdat de leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, de geheele Natie vertegenwoordigende, Limburg niet kan gezegd worden niet vertegenwoordigd te wezen; en wat nu de opname van het hertogdom Limburg in dit Rijk aangaat, verklaarde de groote meerderheid der Afd. daar niet tegen te zijn, omdat hetzelve onder de grensscheiding van het Koningrijk der Nederlanden begrepen is bij het tractaat van grensscheiding tusschen de mogendheden, welke daarbij belang hadden, in 1815, en dienvolgens tot dat Koningrijk behoort; doch dat de grenzen van Luxemburg afzonderlijk zijn bepaald geworden; dat dit tractaat zijne kracht heeft behouden met opzigt van de oostelijke grenzen van Limburg; doch dat, het traktaat van 1839 een gedeelte der provincie aan Belgie hebbende afgestaan, met juistheid in art. 2 der wet wordt gezegd, dat het Hertogdom Limburg bestaat uit de provincie van dien naam, met uitzondering van het gedeelte daarvan door laatstgemeld tractaat afgescheiden, te meer omdat het familie-verdrag van het Huis van Nassau ten opzigte van Limburg, uit hoofde van de geldelijke vergoeding aan de Walramsche lijn toegekend, geene toepassing hebbende, de benaming van Hertogdom, aan die provincie gegeven, minder bedenking kon doen ontstaan, en daardoor ten opzigte van Maastricht en Venlo geene verandering in derzelver oorspronkelijken toestand kan worden aangebragt.

Wat aangaat de splitsing van de provincie Holland in Zuid- en Noord-Holland, mede in art. I vervat, zoo hebben drie leden zich daartegen verklaard, als zijnde onstaatkundig en nadeelig voor het Rijk in het algemeen en voor Holland in het bijzonder.

De provincie zal, naar hun oordeel, voor zich zelve aanmerkelijk verliezen in morelen en staatkundigen invloed en dit zal nadeelig terugwerken op het Rijk. Het geheele prestige voor Holland vreesden zij dat zal verloren gaan en terwijl hunne voor-

gangers met bedachtzaamheid ten deze hebben gehandeld, meenen zij verder gaande, in plaats van scheiding, scheuring te zullen veroorzaken. Indien het niet wel gelukte zoude er reactie ontstaan, welke de nadeeligste gevolgen zoude kunnen te weeg brengen. Hoe, heeft men gevraagd, zal het gaan met het Hoogheemraadschap van Rijnland, dat in beide deelen zal gelegen zijn? hoe met de droog gemaakte Meer, die in hetzelfde geval zal verkeeren? hoe met het defensie-wezen en inundatien? Ook Amsterdam, zeggen zij, zal daardoor niet worden bevoordeeld, ondanks het Hof dat men aldaar door de splitsing zal verkrijgen.

Amsterdam oefende eenen beduidenden invloed op de benoeming van 22 leden voor de Staten-Generaal, Tweede Kamer, welke invloed nu zal gereduceerd worden tot slechts op 10 leden, en zal er bovendien eene reforme in de vertegenwoordiging moeten worden gebragt, voor de hoofdstad des Rijks niet voordeelig. Men herinnert zich nog levendig, hoe Rotterdam, door naijver gedreven, liever had gezien dat de Handelmaatschappij in den Haag ware gevestigd gebleven, dan overgebragt geworden naar Amsterdam; hoe Amsterdam, uit bezorgdheid voor zijnen handel, èn voor zich-zelven èn met betrekking tot de provincie en het Rijk, dikwerf verkeerde stappen heeft gedaan of willen doen, waartegen het nuttig kan zijn, dat eene tegenwerkende kracht bestaat; terwijl men vreest dat de invloed der provincie Holland ook op de andere provincien zal verloren gaan, en dat Amsterdam te veel zal influenceren op de overige deelen van Noord-Holland; terwijl twee leden van oordeel zijn dat zoodanig voorbeeld van splitsing ook gevaarlijk wordt voor de zelfstandigheid der andere provincien. Een der drie vorengenoemde leden heeft nog daarbij gevoegd, dat hij liever zoude gezien hebben dat de verdeeling van den Staat in 1814 in de voormalige provincien nimmer had plaats gevonden, maar aan eene verdeeling in vier of vijf afdeelingen de voorkeur ware gegeven.

Nu die verdeeling in provincien bestaat, acht hij het wenschelijker en voordeeliger enkelen te vereenigen, dan eene derzelve te scheiden. En de bezwaren welke nu aanleiding hebben gegeven om dit verlangen naar de splitsing van Holland te doen uiten, komen dit lid voor gereeder en beter te kunnen worden opgeheven door art. 153, § 2, der Gwt. in te trekken en de scheidingen daaruit voorgesproten te doen vervallen.

De *zeven* leden welke zich voor de splitsing hebben verklaard, hebben tegen het sustenu der drie hiervorengenoemde leden aangevoerd:

Dat die splitsing uit den aard der zaak scheen te moeten volgen; dat Holland veel te groot was om onder onzen vorm van bestuur als één geheel te worden beheerd; dat dit bij het opstellen der Gwt. ook reeds zoo scheen beschouwd te zijn, waarom men in art. 153 heeft bepaald, dat, uit hoofde der uitgestrektheid en bevolking, in Holland twee collegien van Gedeputeerde Staten mogen zijn.

De daarstelling van deze twee collegien hebben te weeg gebragt dat er nu ook bestaan twee Gouverneurs en eene afscheiding in de administratie; ook in het finantiele is alles afgezonderd; en bestaan er afzonderlijke begrootingen, afzonderlijke rekeningen, afzonderlijke belastingen; zelfs op de staats-begrooting worden de kosten voor het huishoudelijk bestuur voor Zuid- en Noord-Holland afzonderlijk aangebragt.

Er bestaat dus niets gemeens dan de algemeene vergadering van Provinciale Staten, die slechts eens in het jaar vergaderen. Gelijk ook de ridderschap en de naam, waaraan men waarschijnlijk uit oude herinneringen zal hebben gehecht: — zoodat de scheiding *facto* bestaat en men door die uit te spreken, en in de Gwt. in te lasschen, niets zal doen dan eene naar den geest der Gwt. geregelde, en met de andere provincien overeenstemmende staatsinrigting daar te stellen. Die geest toch wil, dat men met de zaken bekend zij en dat men belang bij dezelve hebben: daarom moeten de leden der Generale Staten behooren tot de provincie waaruit zij gekozen zijn; dat is: ieder deel van het Rijk moet worden vertegenwoordigd door personen die de zaken aldaar kundig zijn.

Daarom moet hetzelfde bij de Provinciale Staten plaats hebben; daarom worden in de steden de vroedste en gegoedste ingezetenen tot de Regering geroepen.

De ware stand der zaak is, dat, bij stilzwijgende overeenkomst en de steeds heerschende goede verstandhouding, de Generale en Provinciale Staten uit beide de deelen gekozen worden, strijdig met de Gwt., die wil dat niet uit een bepaald deel, maar uit de geheele provincie worde gekozen.

Maar de groote uitgestrektheid van Holland maakt dit met de verlangde kennis van zaken onmogelijk, en voegt er dus het inconvenient bij, dat men, de beginselen en capaciteiten der personen even weinig als hunne belangstelling kennende, anderen daarover moet raadplegen en daardoor dikwerf, strijdig met het belang der zaak, eene meerderheid voor personen ontstaat, die nimmer zoodanige meerderheid op zich zouden hebben vereenigd, wanneer zij door alle daartoe medewerkenden behoorlijk gekend waren geweest; maar het verkeerde, dat hierin gelegen is, springt

nog sterker in het oog, wanneer men de werking van zoodanig benoemde collegien, met name de Provinciale Staten, te dezen gadeslaat, en men dan ontwaart, dat die van Zuid-Holland moeten stemmen over eene hun niet aangaande *negotiatie* in Noord-Holland. Wanneer men daarentegen die van Noord-Holland ziet stemmen over eene hun ongekende belasting in Zuid-Holland, waartoe zij niet behoeven bij te dragen; dat die van Noord-Holland stemmen over eene begrooting van Zuid-Holland die hun vreemd is, en zoo omgekeerd; maar het ergste van allen schijnt dien leden, dat bij voorbeeld die van het eene deel iets nuttigs, iets voor hen belangrijks begeerende niet alleen, maar dat zelfs voor het Rijk van belang zoude kunnen zijn, en dat het andere deel, door dezen of genen naijver gedreven, zulks zal kunnen verhinderen en het *veto* uitspreken over zaken die het niet aangaat, lijnregt strijdig met de beginselen van onze Staats-instelling, strijdig met alle beginselen van regt; en hoe bezwarend wordt dit niet, wanneer het eene deel een groot overwigt in getal van leden in de provinciale vergadering heeft, en dus over het andere kan heerschen, zoo zelfs, dat, bijaldien Zuid-Holland van zijne magt wilde gebruik maken, het daarhenen zoude kunnen dirigeren, dat Noord-Holland in de Staten-Gen. niet wierd gerepresenteerd; het *is hier* toch niet de vraag, wat is, maar wat kan zijn, en dan valt *het niet* te ontkennen, dat zulks zoude kunnen plaats hebben, en dat *het is* eene orde van zaken, ondenkbaar bij een geregeld Staatsbestuur, strijdig met den geest onzer instellingen; eene orde van zaken, wier voortduring daarom mag geacht worden te zijn ongeoorloofd.

De ridderschap zoude men eveneens ten betooge van eene ongelijkmatige regtsbedeeling kunnen aanhalen, daar de uit dezelve zitting hebbende leden in de Provinciale Staten, uit de beide deelen, tot elkander staan als twee tot twaalf.

Maar het is niet alleen de aangegevene prædominante invloed van Zuid-Holland op Noord-Holland dien de zeven genoemde leden onaannemelijk schijnt, ook wat aangaat den invloed van een gedeelte van het Rijk op het andere, schijnt hun van veruitziende gevolgen, die voor het algemeen Staatsbestuur belemmerend zouden kunnen worden, waarom zij het ook daarom van het hoogste belang achten, dat aan dien stand van zaken, vooral bij de spanning die nu reeds bestaat, nog bij tijds een einde worde gemaakt.

Het niet aanwezen van een Hof in een deel des Rijks, dat, hoewel afgescheiden wordende, nog altijd eene der grootste en belangrijkste provincien van hetzelve zal uitmaken, de exceptionele toe-

stand waarin dat deel door het aanwezen eener Criminele Regtbank verkeert, schijnen alleen genoeg overwigtige redenen te zijn, om, in het belang van dat oord, te vorderen dat aan dezen onregtvaardigen stand van zaken een einde worde gemaakt, en de splitsing van Holland worde bevorderd.

De invloed van Amsterdam schijnt dezen leden nimmer grooter te kunnen zijn, dan het belang en de natuurlijke verhouding van het aantal ingezetenen aldaar tot die van het ander gedeelte medebrengen; in allen geval zal men steeds over eigene zaken raadplegen en beslissen, zaken die men kent en waarbij men belang heeft, zaken, tot wier daarstelling men gehouden zal zijn naar belang en vermogen bij te dragen, en in dat geval schijnt Amsterdam geen onaannemelijke contribuabele te zijn voor de schatkist van Noord-Holland.

Nog drie andere leden der Afd. hebben zich hunne finale stem voorbehouden, één hunner meende dat de Provinciale Staten van Holland over de quæstie hadden moeten worden gehoord.

Een ander derzelve heeft verklaard, dat zijn vroeger bezwaar tegen de scheiding eenigermate was verminderd, en hij omtrent het schadelijke daarvan meer was gerust gesteld, aangezien de Staten der bedoelde provincie, het grondwettig regt hebbende en de verpligting op hen rustende, om de belangen hunner ingezetenen ook bij de Stat.-Gen. voor te staan, daaromtrent hebben gezwegen, waaruit men met grond mag opmaken, dat de quaestie der scheiding hun min belangrijk is voorgekomen, of wel dat bij het behandelen dier zaak gebleken is, dat er bij de Staten eene waarschijnlijke meerderheid voor de scheiding bestond.

Eindelijk is nog aangemerkt, dat de overweging van de Provinciale Staten niet behoefde plaats te hebben, omdat zij door de toezending der wet officieel met de zaak bekend waren en dus van hun grondwettig regt hadden kunnen gebruik maken, wanneer zij geloofden dat zulks strijdig was met de belangen der ingezetenen, waarom er ook werkelijk deliberatien waren aangevangen, die evenwel tot geen resultaat hadden geleid.

Ad art. 2 vraagt een lid of de grensscheiding wel bestaat, en wenschte dat dezelve alsdan aan de Afd. konde worden voorgelegd. Anderen voegen zich daarbij, en namen deze gelegenheid te baat, om de aandacht der Regering te vestigen op de noodzakelijkheid, om eene meer juiste scheiding tusschen Utrecht en Gelderland te doen daarstellen; terwijl een der leden meent, dat ook de grensscheiding tusschen Gelderland en Noord-Braband verbetering behoeft.

Een ander lid gelooft dat het geheele art. 2 in de Gwt. kan worden gemist, en dat daarmede art. 3 der Gwt. kan vervallen; om deze regeling der bedoelde grenzen over te laten aan de gewone wetgeving, hetgeen nu toch de uitkomst dezer grondwettelijke bepalingen is.

Hij meent dat de grensscheiding tusschen Noord- en Zuid-Holland (welke splitsing bij dat artikel is aangenomen) in dit stelsel vooraf dient te worden aangewezen.

Tweede wet (*Staatsblad* n°. 28)

heeft geene aanleiding tot aanmerkingen gegeven.

Derde wet (*Staatsblad* n°. 29).

Een lid heeft te kennen gegeven, dat hij eerst bij de door hem gewenschte algemeene herziening der Gwt., aan een opzettelijk onderzoek wenscht te onderwerpen de beantwoording der vraag, of er een Raad van State in dit Rijk zal blijven bestaan?

De twaalf andere leden der Afd. hebben op deze wet geene aanmerking gemaakt.

Vierde wet (*Staatbl.* n°. 30).

Sommige leden hebben, in geval de wet, houdende splitsing van Holland, wordt aangenomen, tegen art. 1 dezer wet geene bedenkingen.

Een lid meende, in geval van verwerping van wet I (*Staatsblad* n°. 27), dat art. 1 dezer wet provisioneel zoude moeten worden weggelaten, en het scheen hem toe, dat dien ten gevolge deze geheele wet moeijelijk in discussie zoude kunnen worden gebragt.

Een ander lid kan de uitdrukking *eene dier Kamers* niet goedkeuren, als reeds vaststellende dat er ook nog eene andere zal zijn.

Dit lid geeft de voorkeur aan eene vertegenwoordiging, in evenredigheid der bevolking alle tien jaren op te maken. Zoo al eene vaste bepaling, als hier voorgesteld, mogt worden verkozen, is hij van oordeel dat Noord-Braband door 8, Gelderland door 7 leden moet worden vertegenwoordigd, en dan het getal der leden of tot 60 vermeerderd, of om het getal van 58 leden te bewaren, de vertegenwoordiging uit Holland met twee leden moet worden verminderd.

Drie leden verklaren zich stellig tegen art. 2 en kunnen het behouden der Eerste Kamer niet goedkeuren.

Een derzelve wenscht ook dit vraagstuk in zijn geheel te hebben bewaard, om beantwoord te worden bij eene geheele herziening der Gwt.

Een ander lid had gaarne, zonder meerder bezwaar evenwel voor de schatkist, het getal der leden van de Eerste Kamer vergroot gezien, maar zal in art. 2 berusten.

Vijfde wet (Staatsblad n°. 31)

heeft geene aanleiding tot eenige aanmerking gegeven.

Zesde wet (Staatsblad n°. 32).

Elf leden verklaren zich voor deze wet, indien namelijk hunne meening juist is, dat de woorden: « oefening van het stemregt », hier in den meest uitgebreiden zin moeten worden verstaan, en niet anders zijn beperkt dan door bepalingen in de Gwt. zelve, bij voorbeeld die in art. 4 dezer wet voorkomende; met andere woorden, zij meenen dat de daar te stellen wet op de oefening van het stemregt, zal behooren te omvatten, niet alleen het stemmen der gezetene en stemgeregtigde burgers in den eersten graad, maar ook de wijze van zamenstelling der kiescollegien, zoo wel als de wijze waarop de verdere graad of graden, bij voorbeeld de kiezers, hunne stemgeregtigdheid of verkiezingen uitoefenen, enz., voor zoo verre daaromtrent geene bepalingen in de Gwt. bestaan of worden daargesteld.

Een lid is van oordeel, dat ten minste de grondslagen van het stemregt en de verkiezingen, bij de Gwt. zelve moeten worden bepaald en meent, dat ook de artikelen 130, 132 en 134 der Gwt. moeten worden veranderd.

Een lid reserveert zich zijne stem.

Zevende wet (Staatsblad n.° 33).

Sommige leden meenen dat, aangezien ook, volgens de gegevene explicatien, vijf der vijftien tonnen gouds moeten worden gevonden uit de afgestane domeinen, het beter ware geweest dat in art. 1 dezer wet slechts van een millioen ware gesproken geworden, waarvan in de daad ook slechts de rede is. Anderen zijn van oordeel, dat de vroeger gegevene explicatien niet duidelijk waren. Velen wenschten dat de Regering zich daaromtrent meer stellig gelieve te verklaren. Onduidelijkheid meenen zij dat vooral ten deze, in eene zaak van zoo teederen aard, niet mag bestaan, aangezien zulks in het vervolg aanleiding tot discussien zoude kunnen geven, die het Staatsbelang vordert dat nimmer plaats hebben.

Een lid is van oordeel dat, vermits door de wet van 26 Augustus 1822 aan art. 31 der Gwt. is voldaan, dit art. 31 bij de herziening der Gwt. zal moeten wegvallen, en nu ook aan den Koning

uit 's Lands kas jaarlijks niet meer dan een millioen gulden zal moeten worden uitbetaald, waardoor aan Z. M. een jaarlijksch inkomen van *f* 1,500,000 zal zijn verzekerd.

Art. 33 der Gwt. vordert, naar het oordeel van dit lid', mede verandering, voor zoo veel betreft de Prinsen en Prinsessen.

Alle leden vereenigen zich met art. 2 dezer wet.

Achtste wet (*Staatsblad n.*° 34.)

Zeven leden maakten op dit wetsontwerp geene aanmerkingen, terwijl de explicatien door de Ministers aan het woord *uitsluitend* gegeven, anderen niet genoegde, welke wenschten dat de woorden: *bij uitsluiting* uit art. 60 konden wegvallen, of dat althans, bij nadere ministeriële explicatien daaraan geen denkbeeld bleef kleven hetwelk aanleiding tot nadeelige twisten zoude kunnen geven.

Een lid acht bovendien de voorgestelde bijvoeging niet voldoende; maar wenscht daarvoor de reeds vroeger voorgestelde redactie te zien aannemen: « Jaarlijks wordt aan de Stat.-Gen. de staat van »den geldelijken toestand dier volkplantingen en bezittingen open-»gelegd. Het beschikbaar saldo wordt daarbij aangetoond, en het »gebruik daarvan bij de wet geregeld. »

Zitting van Maandag den 17*den Augustus* 1840.

Alle de leden der Afd. zijn tegenwoordig, behalve de heer Vijfhuis, welke wegens zware ongesteldheid verhinderd wordt de vergadering bij te wonen.

Nadat het proces-verbaal der vorige deliberatien was gelezen en goedgekeurd, heeft de voorzitter in deliberatie gebragt de

Negende wet (*Staatsblad n.*° 35).

Tegen art. 1 heeft geen der leden op zich zelven eene bedenking geopperd; sommigen keuren de afschaffing eener tienjarige begrooting gaarne goed, anderen berusten daarin.

Sommige leden hadden liever gezien, dat er eene eenjarige begrooting ware vastgesteld geweest. De overgroote meerderheid evenwel keurt art. 2 goed.

Een lid verlangt, dat de begrootingen, zoo van uitgaven als inkomsten, voor niet meer dan voor één jaar telkens en dus jaarlijks zullen worden vastgesteld en voorgedragen in elke voorjaarszitting der Tweede Kamer van de Stat.-Gen.

Het overschot of te kort der Overzeesche bezittingen zal daarbij moeten worden opgenomen naar aanleiding van de verantwoording

aangaande den geldelijken staat dier volkplantingen, overeenkomstig art. 60 aan de Stat.-Gen. gegeven.

Vele leden, hoewel in dit laatste gevoelen deelende, meenen dat aan de bijvoeging bij art. 60 der Gwt. geene andere bedoeling kan worden toegeschreven, en dat dus hetgeen dit geacht lid verlangt in der daad zal bestaan.

Bij art. 4 is de vraag ontstaan, wat men hier door departement van algemeen bestuur, in verband tot een afzonderlijk hoofdstuk der algemeene begrooting, te verstaan hebbe, en het gevoelen van allen was, dat iedere tak van administratie, naar aanleiding van de natuurlijke bestanddeelen van dien tak zelven, een departement van algemeen bestuur uitmaakt, en dat dus ieder zoodanig departement van algemeen bestuur een afzonderlijk hoofdstuk der begrooting moet uitmaken; het zoude toch absurd kunnen schijnen, te veronderstellen dat Eeredienst en Posterijen; Buitenlandsche Zaken en Nijverheid, omdat zij beiden onder eenen chef gebragt kunnen worden, ook slechts één departement zouden uitmaken en dien ten gevolge in één hoofdstuk zouden kunnen worden vervat; de ongelijksoortigheid der bestanddeelen spreekt dit genoegzaam tegen, maar anders zoude men op die wijze kunnen pretenderen, indien Z. M. goedvindt alle takken van algemeen bestuur onder één hoofd te vereenigen, de geheele begrooting ook slechts in één hoofdstuk zoude behoeven te worden vervat, hetgeen, naar het oordeel dier leden, het doel zoude ter zijde gaan.

Art. 4. Een lid verlangt, dat de begrooting der uitgaven niet slechts gesplitst moet worden in afzonderlijke hoofdstukken voor ieder afzonderlijk departement van algemeen bestuur, en in even zoo vele wetten afzonderlijk voorgedragen; maar dat bovendien elk dezer hoofdstukken worde gesplitst in afdeelingen voor elk hoofdonderwerp bijzonder. De penningen voor eenig departement toegestaan zullen alleen en bij uitsluiting worden gebezigd voor de uitgaven der hoofdafdeelingen tot dat departement behoorende, voor welke zij zijn toegestaan; en geene overschrijving van het eene hoofdonderwerp van algemeen bestuur op een ander, zal mogen plaats hebben dan met gemeen overleg der Stat.-Gen.

Alsmede, dat achter den eersten regel in art. 5 ingevoegd worden de woorden: *in eene openbare zitting* en aan het slot: *door de Kamers onderzocht en goedgekeurd zijnde, den Koning ter bekrachtiging aangeboden.*

De overige leden berusten in dit Art. zoodanig als het gesteld is.

Tiende wet (*Staatsblad n.° 36.*)

is door onderscheidene leden der Afd. bestreden geworden: men vond eene zoodanige periodieke aftreding niet raadzaam. Tot de betrekking van wethouder behoeft men zeer knappe en gezeleerde menschen; aan hen worden dikwerf belangrijke werkzaamheden opgedragen: men denke hier aan de acten van den burgerlijken stand, militie, schutterijen, enz. In deze, hoewel voor hen-zelve lastige, maar voor de ingezetenen belangrijke betrekkingen ervaren geworden zijnde, zouden zij, als raadslid uitvallende, al ligt niet weder herkozen en dus tot wezenlijk ongerief der ingezetenen aan deze belangrijke werkzaamheden kunnen worden onttrokken. Het is toch niet te ontkennen, meenen die leden, dat de burgerlijke stand, militie en schutterijen en verder dagelijksch beheer met vele en niet allen even billijk denkende menschen in aanraking brengt, en dat deze zaken, met de striktste regtvaardigheid en zonder omzien, moetende worden behandeld, dikwerf aanleiding kunnen geven, en dagelijks werkelijk aanleiding geven, dat velen zich verongelijkt wanen, hetgeen al ligtelijk op hunne stem eenen invloed zoude kunnen oefenen, strijdig met het wezenlijk belang der zaak.

De meerderheid heeft dit denkbeeld niet gedeeld, maar veeleer geloofd; dat, wanneer die periodieke aftreding der raadsleden vroeger had bestaan, welligt hier en daar aanmerkelijke afwijkingen zouden zijn voorgekomen geworden.

Een lid wenscht bij de wet de periodieke aftreding niet korter bepaald te zien dan op zes jaren.

Een ander lid merkte aan, dat hij aan de kiezerscollegien, in dit ontwerp verlangd, zijne goedkeuring niet kon schenken.

De inrigting der gemeente-besturen, de verkiezing van de leden derzelve en hunne periodieke aftreding, moeten bij de wet worden geregeld, en de grondslagen daarvan worden vastgesteld bij de Gwt.

Elfde wet (*Staatsblad n.° 37*).

Een lid heeft gevraagd: wie zijn die *en anderen* in dit ontwerp bedoeld? Hij verlangt het getal der leden bij de Gwt. bepaald te zien. Andere leden zijn daarentegen van meening, dat zulks steeds bij de instructie voor de Rekenkamer bepaald is en ook nu in de daartoe strekkende wet bepaald zal moeten worden. Het eerstbedoelde lid verlangt de meening der Regering deswege te kennen.

Twaalfde wet (*Staatsblad n.° 38*).

Twaalf leden vereenigen zich gaarne met deze wet, maar mee-

nen deze gelegenheid niet te mogen laten voorbijgaan, zonder aan de Regering hun dringend verlangen te kennen te geven, dat de wet, regelende de ministeriële verantwoordelijkheid, zoo spoedig mogelijk aan de wetgevende Kamers moge worden aangeboden.

Een lid was van oordeel, dat dit ontwerp verre af is van die ministeriële verantwoordelijkheid op te leveren, welke voor eene constitutionele Regering volstrekte behoefte is.

Dat lid meent daar te boven, dat dit ontwerp, zoo als het gesteld is, juist geschikt is, om een nieuwen twistappel te worden, en daarvan al weder het gevolg zijn, dat van die ministeriële verantwoordelijkheid volstrekt geene vruchten zullen worden genoten.

Daar er stof aanwezig is om te beweren, zoo wel dat deze bepalingen *meer*, als dat zij niets meer inhouden dan in art. 177 der Gwt. reeds is uitgedrukt, ja zelfs, dat er eene beperking der bepaling van dat artikel is gelegen in de woorden: *alle daden door hen als zoodanig verrigt, of tot welker daarstelling of uitvoering zij zullen hebben medegewerkt.*

Art. 2 spreekt alleen van *daden*, niet van hetgeen is *nagelaten, niet gedaan, toegelaten dat door anderen werd verrigt.*

Deze opmerking is van te meerder gewigt, nu er niet in de voordragt gelezen wordt: de hoofden der ministeriële departementen zijn met de uitvoering van de Gwt. en andere wetten en de Koninklijke besluiten belast, en deswege verantwoordelijk.

Art. 3. De woorden *ten einde van deze medewerking te doen blijken*, brengen eene zeer nadeelige beperking mede voor de medewerking in art. 2 vermeld; daar deze nu kan worden beschouwd alleen te zijn bedoeld, voor zoo veel het uitvaardigen van Koninklijke besluiten en beschikkingen betreft.

De bepaling wordt hier gemist, dat geene zoodanige beschikkingen en besluiten van kracht zijn zonder die mede-onderteekening en deze bepaling is nu, om de aangehaalde eerste woorden van dit artikel, te meer noodzakelijk.

Art. 4. De verwijzing naar den Hoogen Raad in dit artikel voorkomende leert, dat hier alleen aan *misdrijven* te denken is over welke bij art. 92 der wet op de regterlijke organisatie, naar aanleiding van art. 177 der Gwt., de regtsmagt aan den Hoogen Raad is opgedragen.

Hieruit blijkt dat bij deze voordragt niets meer wordt vastgesteld, dan art. 177 der Gwt. reeds beheisde, misschien minder.

Wilde men alles, waarvoor de hoofden der departementen verantwoordelijk moeten zijn en weswege zij aangeklaagd moeten

worden, aan de judicature van den Hoogen Raad onderwerpen, dan zou men de grenzen der regtsmagt voor dit regterlijk collegie vastgesteld, niet slechts verre te buiten gaan, maar ook dat collegie geheel buiten zijnen werkkring brengen, zelfs op eene gevaarlijke hoogte plaatsen boven den Troon.

Deze geheele voordragt schijnt zich niet wel te vereenigen met de onverantwoordelijkheid en onschendbaarheid des Konings, welke men (zonderling genoeg) in de Gwt. niet schijnt te willen uitdrukken.

Dertiende wet (*Staatsblad* n.° 39).

Een lid heeft te kennen gegeven dat, daar hij bij de beoordeeling van het zesde ontwerp reeds aangemerkt heeft, dat art. 130 der Gwt. mede veranderd, en het daarin vermelde aan de regeling der wet moet worden opgedragen, is van oordeel, dat daardoor deze voordragt vervalt. De andere leden hebben zich met de wet vereenigd.

Gelijk het der Regering uit het proces-verbaal van deze Afd., over het voorstel der vier leden dezer Kamer der Staten-Gen. in dubbelen getale kan bekend zijn dat de overgroote meerderheid van gevoelen is, dat zij geen ander mandaat heeft dan om, zonder eenig amendement te kunnen voorstellen, bloot en alleen te beoordeelen de hun aangeboden wetsontwerpen zoo als die liggen, veelmin eenige verandering of bijvoeging in andere artikelen kan provoceren, zoo ook kan uit het tegenwoordig proces-verbaal worden ontwaard dat er in deze Afd. eene groote meerderheid bestaat voor de aanneming van ieder der 13 aangeboden wets-ontwerpen, en dus eene neiging tot bevordering van orde en regelmaat en het doen ophouden van eenen onzekeren en vlottenden stand van zaken, zoo nadeelig voor het Vaderland, een wil, om dat Vaderland hoe eerder zoo beter in het bezit te stellen van die belangrijke verbeteringen, welke zij in deze wetten heeft mogen opmerken. Dan, hoezeer zich deze meening bij de groote meerderheid der Afd. heeft gevestigd, gelooft zij niet buiten pligt te handelen, door het uiten van den wensch, dat het der Regering moge behagen bij de eertstvoegzame gelegenheid nog meerdere en zoodanige verbeteringen in ons Staatsverdrag voor te stellen, als waarop het duurzaam en welbegrepen belang der ingezetenen, in overeenstemming met den voortgang van beschaving en verlichting, naar hun oordeel, nog te regt aanspraak mag maken.

Geresumeerd, den 18den Augustus 1840.

M. P. D. van Sytzama.

DERDE AFDEELING.

Zittingen van Vrijdag den 14den en Zaturdag den 15den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren : Albarda, onder-voorzitter, van Meeuwen, van Lijnden tot Hemmen, van Beusichem van Harmelen, Gockinga, van Limburg-Stirum, Hooft, van Nagell tot Ampsen, van Styrum, Thorbecke, Junius van Hemert, Cats, voorzitter.

De deliberatien geopend zijnde nopens de ontwerpen van wetten, betreffende de veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., welke noodzakelijk zijn verklaard bij de wetten van den 13den en 21sten Junij jl., is gebleken, dat er verschil van gevoelen bestaat tusschen de verschillende leden dezer Afd. aangaande de mate van bevoegdheid ten deze, aan de dubbele Tweede Kamer der Staten-Generaal toekomende.

Zeven leden namelijk waren van meening, dat zij zich in dezen behoorden te bepalen tot hun oordeel over de voorgestelde dertien wets-ontwerpen, deswege wel vrijelijk hun gevoelen konden uiten en *casu quo* daartegen hunne bezwaren konden aanvoeren en deswege hunne verlangens aan den dag leggen, doch niet verder gaan, en zij alzoo, bij hun thans zoo zeer beperkt mandaat, geene bevoegdheid hadden, om eenige wenschen tot meerdere wijzigingingen der Gwt. te berde te brengen, ook al mogten zij van de noodzakelijkheid daarvan geheel overtuigd zijn.

Vijf andere leden daarentegen waren van gevoelen, dat, mogt het al vast staan, dat thans noch in de voorgedragene wets-ontwerpen, noch ook overigens in de Gwt., eenige andere of verdere wijziging konde gevraagd of verkregen worden, dan toch bij de thans bijeengeroepene Vergadering allezins het regt bestaat, om hare daartoe strekkende wenschen te openbaren, opdat dezelve dan welligt later aan de wetgeving ten leiddraad zouden kunnen strekken, ter verdere voldoening aan bij zoo velen bestaande verlangens.

Deze op den verderen loop der beraadslaging uit den aard der zaak veel invloed uitoefenende gevoelens hebbende laten voorafgaan, verklaarden voorts ettelijke leden, dat het hun leed doet, dat de Regering gemeend heeft in de tot deze deliberatien geleid hebbende omstandigheden des Vaderlands te moeten toepassen het elfde hoofdstuk der Gwt., als bij hetwelk zij vermeenen, dat nimmer zoodanige staat van zaken heeft kunnen bedoeld worden. Zij hadden liever gezien, dat ook nu, bij de verkleining des Rijks, gevolgd ware dezelfde weg, als is ingeslagen tijdens de vergroo-

ting van hetzelve in den jare 1815. Men had dan, naar hun oordeel, de Gwt. geheel moeten herzien, en dezelve naar den toestand, waartoe wij thans teruggekeerd of gebragt zijn, wijzigende, vele onzer Staatsinstellingen naar den daarvoor passenden leest moeten schoeijen en alzoo vereenvoudigen.

En waren deze en vele andere leden van oordeel, dat de thans voorgestelde wijziging niet genoegzaam is en nog veel te wenschen overlaat: een lid zelfs verklaarde zich bepaald tegen eene herziening binnen zoo enge grenzen besloten.

Eenige leden waren voorts van gevoelen, dat men tot de herziening der Gwt. niet had behooren over te gaan, zonder dat er ook uit het toch niet dan *de facto*, en dat nog slechts voor een gedeelte, afgescheiden Limburg, hiertoe afgevaardigden waren geroepen geweest.

Een lid verzoekt alsnog de reden te mogen weten, waarom dit niet is geschied: dit lid vraagt mede, hoe de ten opzigte van Luxemburg veranderde staat van zaken en nu onderhavige verandering in de betrekking van dat gewest tot het Rijk, nu aldus heeft kunnen daargesteld worden, zonder medewerking ook door vertegenwoordigers uit dat gewest?

Hetzelfde lid wenscht mede ingelicht te mogen worden aangaande de reden, waarom het hoofd of de considerans dezer nu voorgestelde wetten niet dezelfde zijn, als die welke voorkomen in de Staatsbladen n°s. 27—39; of dit geschied is ten gevolge van het in de 3de alinea vermeld hooren van den Raad van State?

Na deze, het geheel van het wijzigings-werk geldende bedenkingen, waaraan sommige der dezelve in het midden gebragt hebbende leden een veel afdoend gewigt hechten, doch ten aanzien van welke andere derzelfde leden meenen, dat zij zich in de gegevene omstandigheden aan den loop, welken de zaken hebben genomen, moeten onderwerpen, overgegaan zijnde tot bijzonder onderzoek der wet van noodzakelijkheid, Staatsblad n.° 27, is gebleken:

dat acht leden zich bepaald voor dezelve verklaren;

dat twee leden zich derzelver stem daaromtrent reserveren,

en twee andere leden dezelve stellig afkeuren.

Vele leden hadden gewenscht, dat de bij deze wet voorgestelde scheiding van Zuid- en Noord-Holland afzonderlijk ware voorgesteld geworden, en afgescheiden van de optelling der overige deelen van het Rijk, en met name van Limburg.

Een der leden, welke bepaald tegen de splitsing van Holland zijn, noemt dezelve onbestaanbaar met het behouden overigens

der oude instellingen en verdeelingen van het Vaderland: hij wenscht hetzelve dan geheel liever in vier of vijf groote afdeelingen verdeeld, met opoffering ook der overige gewestelijke circumscriptien. Beide leden zien voorts in dezelve geen belang voor het gemeeneland, noch ook nut voor het gewest Holland, hetwelk dezelve geenszins schijnt te verlangen; veel min zien zij in de *noodzakelijkheid* dezer scheiding, welke *noodzakelijkheid* toch naar hun oordeel moest bewezen zijn, vóór men tot deze wijziging der Grondwet mogt overgaan.

Ten opzigte van art. 2 observeren zij voorts te dezen, dat wel bestaat eene administrative lijn van scheiding tusschen Zuid- en Noord-Holland, doch geenszins eene wettelijke grensscheiding; van die administrative lijn had men dan in dit art. 2 moeten gewag maken, en, zich tot dezelve refererende, deze als grondwettige grens moeten voordragen.

Een ander lid vraagt, waarom de provinciale Staten van Holland niet alvorens omtrent deze splitsing zijn gehoord? Hij had liever eene wijziging van art. 182 der Gwt., daarbij aan ieder der afdeelingen van Holland een geregtshof gegeven, en dus eene voorname aanleiding te dezen weggenomen gezien.

De leden, welke voor deze splitsing gestemd zijn, observeren, dat in dezen slechts quaestie is om datgene bij de wet verder te regelen, wat met de daad reeds genoegzaam in allen deele bestaat; dat hier ook niet de rede is van eenige bijeenvoeging, welke men dan ook op andere deelen des Rijks zoude kunnen toepassen, maar van wettelijke splitsing van één al te groot deel van den Staat; dat deze splitsing door hen geoordeeld wordt te zijn niet alleen nuttig en noodzakelijk voor het Rijk in het algemeen, maar ook voor één gedeelte voornamelijk, van het gewest Holland in het bijzonder, uit welk gewest velc dezer leden wel niet afgezonden zijn, maar hetwelk zij toch mede vertegenwoordigen; dat bij deze redactie duidelijk genoeg wordt aangewezen de tusschen de beide afdeelingen bedoelde grens, namelijk de tegenwoordige, al is zij dan tot dusverre slechts justitieel en administratief, bestaande grens; en dat eindelijk hiermede alleen de provincie Noord-Holland zal kunnen bekomen een geregtshof, waarop zij zoo zeer aanspraak heeft.

Ten aanzien van art. 1 is voorts een lid van meening, dat het Koningrijk niet bestaat alleen uit de daarbij opgenoemde provincien, maar hier mede had moeten gesproken worden van 's Rijks overzeesche bezittingen; zoo niet, moest hierbij gevoegd geweest zijn: « in Europa. »

Hij vraagt wat hier beteekent: » behoudens de betrekkingen » van dat Hertogdom tot het Duitsch verbond. » Het Duitsch verbond toch heeft als zoodanig geene territoriale bezitting, geen grondgebied; en Limburg blijft Nederlandsch grondgebied. Het denkbeeld, dat men hier op het oog heeft, schijnt hem dus niet juist uitgedrukt.

Terwijl hij nu ook hier met leedwezen opmerkt, dat Luxemburg hier geheel is weggevallen, zonder dat deszelfs afgevaardigden gehoord zijn, vraagt dit lid met een ander lid, reeds nu te mogen weten: 1° welk aandeel het aan den Koning Groot-Hertog verbleven gedeelte van Luxemburg zal dragen in de Nederlandsche schuld? 2° welke de inzigten zijn der Regering omtrent de f 190,000, vroeger eventueel aan Z. K. H. Prins Frederik toegekend, ter zake de toenmalige, thans vervallene voeging van Luxemburg bij het Koningrijk?

Op de wet Staatsblad n.° 28, wordt geene aanmerking gemaakt.

Op de wet Staatsblad n.° 29, heeft slechts een lid een bezwaar en wel dit, dat de woorden ten slotte: « Hij ontslaat dezelve naar welgevallen » overtollig zijn; als hebbende de Koning *per se* dit regt, wanneer de ambtenaren niet bij de wet inamovibel zijn verklaard.

Ten aanzien der wet Staatsblad n°. 30, wordt in de eerste plaats algemeen geobserveerd, dat op dezelve vooral ten aanzien der splitsing van Holland toepasselijk zijn dezelfde aanmerkingen, als op de wet Staatsblad n°. 27, en dezelve zal moeten verworpen worden, zoodra die zoo evengenoemde wijziging mogt vallen.

Overigens wenschen vele leden van de Regering inlichting te mogen ontvangen, welke de grondslag is der berekening van het getal leden uit ieder der gewesten. Zij observeren, dat, indien men hier alleen op de bevolking afgaat, Noord-Braband zoude moeten geven 8 vertegenwoordigers, Gelderland 7, Holland slechts 20.

Andere leden meenen, dat in deze, behalve de bevolking, ook nog de finantiele kracht der gewesten is in aanmerking genomen, dit te regte is geschied, en alzoo de evenredigheid is zoo als zij behoort.

Een lid acht het verkieslijk, dat in zoodanige wet worde uitgedrukt het getal zielen, hetwelk door een lid zal vertegenwoordigd worden, en dan bepaald, dat dit getal naar mate eener telling om de tien jaren zal worden geregeld.

Een ander lid merkt aan, dat de woorden « benoemd door de Staten der provincien » hier overbodig zijn, als zijnde hetzelve uitdrukkelijk voorgeschreven bij art. 144 der Gwt.

Op de wet Staatsblad n°. 31 zijn geene aanmerkingen gemaakt.

De wet Staatsblad n.° 32, wordt door twee leden afgekeurd, als behelzende veranderingen in het kiesregt waarmede zij zich niet kunnen vereenigen, en door welke zij achten, dat worden geschonden verkregene regten.

Andere leden daarentegen hadden gewenscht, dat ook art. 130, hetwelk naar hun oordeel met art. 6 der Gwt. in naauw verband staat, in denzelfden geest ter wijziging ware voorgesteld worden.

Ad art. 1, wenscht een lid, in stede der woorden « de oefening van het stemregt, » gesteld te zien het minder beperkte woord « de stemregtigdheid. »

Twee leden waren van oordeel, ad art. 3, dat de hier voorkomende exceptionele clausule, ten aanzien van het vierde hoofdstuk, verkeerdelijk aldus gesteld is, en alzoo bij deze wijziging tevens had moeten wegvallen: alleen toch het lidmaatschap der ridderschap kon hier bedoeld zijn, en dit schijnt noch *ambt*, noch *bediening* te wezen. Ieder zonder eenigen rang of geboorte daarentegen kon door de ridderschap worden verkozen tot de *bediening* van lid der Staten.

Een dezer leden houdt geheel dit artikel voorts voor overtollig en art. 9 der Gwt. voldoende.

Hetzelfde lid is van oordeel, ad art. 4, dat hetzelve hier geheel ongepast is, als behelzende voorschriften, die in de wet of in de reglementen te huis behooren.

Hij verklaart zich voorts tegen de kiescollegien.

Betrekkelijk de wet, Staatsblad n°. 33, wenschen vele leden, alvorens tot de behandeling in openbare zitting over te gaan, alsnog bepaaldelijk te mogen kennen de inzigten der Regering omtrent de ingevolge art. 31 der Gwt. aan den Koning afgestane *f* 500,000, en welk en hoedanig dan het inkomen zal zijn van den Koning, die den tegenwoordig regerenden Koning zal opvolgen.

Andere leden houden zich ten deze aan het gezegde op pag. 10 der aanspraak van den Minister van Financien bij het inbrengen des buitengewone begrooting voor 1829, en aan de later, vooral bij de discussie omtrent deze wet in het begin van Junij jl., naar hun oordeel duidelijk en bepaaldelijk gegevene toelichting en verklaring.

De bij de wet, Staatsblad n°. 34, noodzakelijk verklaarde bijvoeging, draagt de bijzondere goedkeuring van zeer vele leden weg.

Een lid daarentegen ziet in de voorlaatste alinea, als kunnende aanleiding geven tot eene min vrijgevige interpretatie van hetgeen naar zijn oordeel der wetgeving toekwam, eene beperking van datgene, wat tot dusverre in art. 60 is opgesloten.

Een ander lid zoude hier bijgevoegd verlangen, dat de laatst afgeslotene *rekening* zal overgelegd worden.

Ten opzigte der wet, Staatsblad n°. 35, verklaren vele leden, ad art. 2 en 3, dat zij liever zouden hebben gezien eene begrooting van uitgaven telkens voor een jaar vastgesteld; een ander lid daarentegen, had liever behouden gezien de splitsing in gewone en buitengewone begrooting, al ware de eerste dan ook voor een korter dan tienjarig tijdvak.

Overigens algemeen erkend wordende het nuttige der in art. 4 van dit wets-ontwerp voorkomende wijziging, hadden eenige leden echter gewenscht, dat er afzonderlijke wetten waren voorgeschreven, niet alleen voor de uitgaven van ieder departement in zijn geheel, maar zelfs voor ieder hoofdonderwerp van zoodanig departement.

Een lid deed het vooral ten aanzien van dit artikel leed, dat de Tweede Kamer geen regt had van amendementen in de wetten te brengen.

Een ander lid houdt de laatste alinea van dit artikel voor overbodig, op grond dat het uit zich zelf eene schennis der wet zoude zijn, zonder nadere wetgevende bepaling, de voor eenig hoofdstuk toegestane gelden tot eenig ander dan dat bij de wet alzoo bepaalde doeleinde te gebruiken.

Hetzelfde lid heeft voorts op art. 5 de volgende aanmerkingen:

a. Dat hier alleen gesproken wordt van het verslag aangaande het gebruik der *geldmiddelen*, en niet van goederen, als van magazijnen, wapenen, kleedingstukken, enz.; hij wenschte dus daar gesteld te zien: »*goederen en gelden.*»

b. Dat de tweede zinsnede hem niets schijnt dan eene verklaring der eerste; of, vraagt dit lid, bevat dezelve eene nieuwe bepaling?

c. Dat de ten slotte voorgeschrevene mededeeling alleen, ongenoegzaam en zonder effect zal zijn; maar daarteboven de gelegenheid tot onderzoek en goedkeuring moet gegeven worden.

De wet Staatsblad n.° 36, als strekkende ter voorbereiding der periodieke aftreding der stedelijke raadsleden, vindt bij de meerderheid veel bijval, als vooral noodig omdat de stedelijke raden nog zullen blijven kiescollegien.

Vier leden echter verklaren, dat zij liever deze periodieke aftreding niet hadden gezien voorgedragen, als beschouwende drie dezer leden dezelve nadeelig voor het onafhankelijke der raadsleden, en aanleiding gevende tot afwisseling, wrijving en kuiperijen, en met dit een en ander nadeelig voor de stedelijke

belangen, terwijl het vierde dezer leden meent, dat hiermede zouden geschonden worden verkregene regten, en althans de raadsleden, welke eens voor hun leven zijn benoemd, als zoodanig voortdurend behooren aan te blijven.

Twee andere leden zijn van oordeel, dat hier, in stede van: « bij de wet vastgestelde periodieke aftreding » zoude moeten gelezen worden: « wettelijke periodieke aftreding. »

Een dezer leden verklaart zich voorts bepaald ook tegen dit wets-ontwerp, omdat hij in geenerlei opzigt wil medewerken tot het behoud der kiescollegien.

Hij is voorts van meening, dat deze bepaling op hare plaats is in eene wet, niet in de Gwt., en verlangt, dat de art. 132, 133 en 134 der Gwt. in allen gevalle verplaatst worden naar het hoofd van de 3de afdeeling van dit hoofdstuk, met uitzondering alleen van de 3de alinea van art. 132, welke hier behoort.

De wet Staatsblad n.° 37, vindt genoegzaam algemeen bijval; terwijl slechts één lid vermeent, dat de bepaling om de leden der Rekenkamer uit alle de provincien te nemen, onnoodig is, en een ander lid de redactie duister vindt.

Dit lid vindt ook bezwaar in de onbepaalde aanstelling der leden voor hun leven, en wil aan de wet het regt toekennen, om dezelve, althans wanneer zij tot zekeren ouderdom zullen gekomen zijn, op pensioen te stellen.

Op de wet Staatsblad n.° 38, is door vele leden, ad art. 2, de bedenking gemaakt, dat het woord *daden* hier niet genoeg uitdrukt; terwijl er toch ook grondwettig of wettig voorgeschrevene pligten kunnen worden nagelaten, wegens welker nalating mede verantwoordelijkheid moet bestaan; en er in dat geval door den nalatige zoude kunnen gesustineerd worden, dat hij geene daad had verrigt, of daartoe medegewerkt.

Andere leden zijn van meening, dat *daden* niet genoeg uitdrukt, omdat daaronder ook nalatigheid of niet doen moet begrepen zijn, omdat niet doen is eene daad van nalatigheid, omdat daarmede bestaat de daad van overtreding van art. 76 der Gwt., en in dit artikel uitdrukkelijk gesproken wordt, niet alleen van daden waardoor Gwt. of wetten (*positief*) « mogen geschonden zijn, » maar ook waardoor dezelve (*negatief*) « niet mogten opgevolgd zijn. »

Een lid vraagt voorts, wie de aanklagte in dezen zal kunnen doen, en meent, dat het regt daartoe alleen behoort te zijn bij de Tweede Kamer.

Een ander lid vraagt nog op dit art. 2, welk onderscheid er is

tusschen *daarstelling* en *uitvoering*, observerende, dat indien beide woorden hetzelfde beteekenen, een der twee overtollig is.

Hetzelfde lid vraagt, welke de *daden* kunnen wezen, waardoor de Gwt. of wetten niet opgevolgd zijn.

Op art. 3 merkt ditzelfde lid aan, dat men hier alleen spreekt van *medewerking*, terwijl in art. 2 gesproken is van *verrigting* en *medewerking*; hij wenscht de reden van dit verschil te mogen weten.

Op hetzelfde art. 3 vraagt dit lid voorts: *a* of de mede-onderteekening dan is het *eenig* wettig blijk der medewerking, dan wel of ook wettig een ander blijk daarvan kan worden aangenomen; *b* welk onderscheid er is tusschen *besluit* en *beschikking*; *c* hoe, wanneer deze niet behooren tot eenig ministerieel departement? Om dezen laatsten twijfel, had hij liever gelezen, »mede-onderteekening van het hoofd van het ministerieel-departement, *met de uitvoering belast.*»

Art. 4, eindelijk, schijnt aan dit lid overbodig, als zijnde eene herhaling van art. 177 der Gwt.

De wet Staatsblad n.° 39, was velen leden van meer belang voorgekomen, wanneer bij dezelve art. 130, in deszelfs noodwendig verband met de bij de Tweede Kamer aangenomene wijziging van art. 6 der Gwt., bepaald aan het gebied der wet ware onderworpen geworden. Zij verklaren zich echter niet tegen de onderhavige wijziging.

Twee andere leden daarentegen zijn ook tegen deze verandering: zij wenschen het bestaande in dezen te behouden, en zijn voorts van gevoelen, dat de Provinciale Staten in dezen zijn de bevoegde beoordeelaars.

Een ander lid vraagt: *a* of er verschil is tusschen *wijzigingen* en *veranderingen*, en of het laatste woord niet alles uitdrukt?

b. Of deze wijziging ook toepasselijk is op het hertogdom Limburg? Op den eersten regel der wijziging leest hij liever: »*van* de eenmaal bestaande» dan »*en* de eenmaal» enz., als zijnde zijne lezing minder beperkt.

CATS.

VIERDE AFDEELING.

Zitting van Vrijdag den 14den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren van Akerlaken, Onder-Voorzitter, Smits, Hoog, van Hoorn van Burgh, Verweij Mejan, Frets, Rap, Schooneveld, Boreel, Tromp, van der Gronden, van Brienen van

de Groote Lindt, d'Escury van Heinenoord, Schimmelpenninck van der Oije, Voorzitter.

Aan de orde van den dag is het onderzoek der dertien aangeboden voorstellen tot wijziging van de Gwt.

De afdeeling heeft begrepen het meest regelmatig te werken, wanneer zij dezelfde volgorde op het oog hield, als bij de voorafgaande behandeling van het onderwerp door de gewone Tweede Kamer heeft plaats gevonden.

Men heeft goedgevonden om de algemeene beschouwingen, welke eventueel door eenige leden in het midden konden gebragt worden, alsmede de beoordeeling van het verband der onderwerpelijke wijzigingen met andere onderdeelen der Gwt., aan te houden, tot dat het onderzoek van het aan de beraadslaging onderworpene zal hebben plaats gevonden. Daarentegen werd het dienstig geacht, om vooraf het standpunt te bepalen, waarop de Vergadering, met betrekking tot hare bevoegdheid, moest geacht worden te staan.

Drie onderscheidene vragen kwamen daarbij in aanmerking: 1. Heeft deze Kamer het regt van initiatief, even als de gewone? 2. Kan zij, naar aanleiding der slotbepaling van art. 232 der Gwt. wijzigingen in het voorgestelde voorstellen of gedoogen? 3. Schrijft art. 229 der Gwt. gebiedend voor, dat en hoedanig het werk is afgebakend?

1. Het eerste punt gaf geene aanleiding tot discussie, naardien allen van oordeel waren, dat ook beide opgenoemde artikelen geboden om geene andere onderwerpen te behandelen, dan diegenen welke de voorafgaande goedkeuring der drie gewone takken van wetgeving hadden erlangd.

2. Elf leden waren bepaaldelijk van oordeel, dat deze vergadering eigenlijk niets is dan eene commissie *ad hoc*, die het voorgestelde kan goed- of afkeuren, maar die, noch wat het beginsel, noch wat den vorm betreft, eenige verandering hoegenaamd kan voorslaan of toelaten. Er kunnen bedenkingen worden geopperd om het verkeerde of verwerpelijke van het aangebodene te betoogen; maar de punten waarover het onderzoek moet loopen, zijn beslist. Onze taak bepaalt zich tot het aanvoeren van de gronden waarop de stemming rust. De Gwt. wilde voorzigtigheidshalve twee instantien, waarvan de hoogste het werk der eerste moest sanctionneren of verwerpen. Verder te gaan, zoude met het bepaalde voorschrift van art. 229 strijden, hetwelk met zoo vele woorden zegt: de verandering of bijvoeging zelve duidelijk aan te wijzen en uit te drukken. Dit artikel is toch het eerste van het elfde hoofd-

stuk, handelende: *Over veranderingen*. Het duidt den grondslag aan, waarvan moet worden uitgegaan. De laatste alinea van artikel 232 slaat alleen op den vorm, op den loop dien de behandeling van het onderwerp zal ondergaan. De aldaar gebezigde woorden: *voor het overige*, willen juist aanduiden, dat het onderzoek zelf op de gebruikelijke wijze zal plaats hebben, maar dat zulks dient te geschieden behoudens of overeenkomstig hetgeen reeds bij het eerste fondamenteel artikel is voorgeschreven. Of dit voorschrift goed en wenschelijk is, staat ons niet vrij te onderzoeken. Wij zijn priesters der wet en moeten ons aan dezelve houden. Men vraagt daar te boven, of het toelaten van wijzigingen, de Regering en ons zelven niet onwillekeurig in eindelooze moeijelijkheden zoude wikkelen? Waar toch, en hoedanig zoude de grens onzer bemoeijingen zijn aan te wijzen? Van den vorm zoude men tot de bewoordingen, van deze tot geheele volzinnen overgaan: zoo doende aldra op het wijde veld der amendementen geraken, en alsdan, in strijd met ons speciaal mandaat, van lieverlede het initiatief nemen. Bijaldien de Dubbele Kamer van 1815 hier anders over dacht, is zulks daaraan toe te schrijven, dat het toen niet, zoo als thans, eene herziening, maar het daarstellen eener nieuwe Gwt. bij eenen veranderden regeringsvorm gold. Daar te boven kan worden volgehouden, dat toen ter tijde niet met naauwgezetheid naar luid der voorschriften werd gehandeld, en zijn wij door de handelwijze dier voorgangers geenszins verbonden. Hecht men echter aan voorbeelden uit het verledene, dan kunnen wij ons standpunt vergelijken met dat der aanzienlijken in 1814, die eenvoudig kwamen om aan te nemen of te verwerpen, maar geene wijziging in overweging namen. De bedenking dat de Eerste Kamer zoo doende tweemaal op dezelfde wijze over dezelfde zaak zoude stemmen, lost zich op, doordien die Kamer den eersten keer geen definitief besluit nam, maar slechts een project goedkeurde, met voorbehoud het nader al dan niet te sanctioneren. De mogelijkheid dat het definitief besluit dier Kamer niet met haar voorloopig besluit zal overeenstemmen, is blijkbaar, naardien er thans meerdere of mindere of andere leden bij de stemming kunnen tegenwoordig zijn, en zelfs de vroegerstemmenden thans anders of beter door de Dubbele Tweede Kamer kunnen ingelicht worden.

Wat hier ook van zij, gelooven deze leden niet, dat de Regering eenig gevolg aan eene wijziging hoegenaamd zoude geven of kunnen geven.

3. Drie leden oordeelden daarentegen, dat deze Dubbele Kamer hetzelfde kon en moest doen, als de gewone Tweede Kamer, uitge-

zonderd het nemen van het initiatief. De Gwt. is desaangaande niet beslissend., voor zoo ver de laatste alinea van art. 232 iets zal beteekenen. Is de bedoeling der woorden: dat men voor het overige alles zal volgen, wat over het maken van gewone wetten is bepaald, niet mede dat men door het vooraſgaand onderzoek in de Afdeelingen, en het oplossen der, of het toegeven aan bezwaren, het gemeen overleg zal bevorderen, dan verliest het Sectie-werk alle klem of beteekenis, en ware het beter, om zonder dien omslag, dadelijk alle voorstellen aan de openbare discussie en stemming te onderwerpen. Het mandaat der Dubbele Kamer is wel speciaal om over bepaalde onderwerpen te handelen; zij mag den geest en de strekking van het voorgestelde wel niet veranderen; maar den pas af te snijden voor veranderingen van vorm, voor het gebruiken van meer doeltreffende bewoordingen, voor het afzonderlijk stemmen over verschillende beginselen, zal juist het middel aanbieden, om duisterheden of moeijelijkheden onoverkomelijk te maken. Gesteld dat er, in strijd met de bedoeling bij het eerste onderzoek alom uitgedrukt, iets in een voorstel stond 't welk blijkbaar met de bedoeling streed (zoo als onlangs met eene zinsnede van het adres aan den Koning plaats vond) zoude de verkeerdheid dan moeten bijbehouden blijven? of zoude men een wenschelijk geacht beginsel dan voor eene kleinigheid moeten verwerpen? Slaat het oog op het eerste ontwerp; daarbij komen twee afzonderlijke beginselen voor: *a.* de splitsing van Holland; *b.* de handelwijze nopens Limburg en Luxemburg. Valt de betrekkelijke wet — en het blijkt niet waarom — dan kan zulks van grooten invloed op alle volgende zijn. Oefent het dezen invloed ook al eens niet uit, en de wet kan niet worden gesplitst, dan zullen niet alleen alle moeijelijkheden eener nadere herziening opkomen, maar eene volgende vertegenwoordiging kan dan wel eens het omgekeerde der tegenwoordige willen, dus juist verwerpen wat deze Kamer wenschelijk vond en zoo doende in een *cercle vicieux* brengen. Wanneer art. 229 gebiedt om de verandering duidelijk aan te wijzen en uit te drukken, zoo slaat dit op het onderwerp, op het beginsel, op de strekking. Van vorm of woorden wordt niet gesproken. De Fransche tekst ging zelfs verder, wanneer zij, in stede van *uitgedrukt*, eenvoudig stelde *déclarera cette nécessité*. Worden de twee artikelen der Gwt. echter zoo veel mogelijk in eenen beperkenden zin opgenomen, dan moet de herstemming der Eerste Kamer almede worden geweerd, omdat zij niet wel anders, dan ten gevolge van art. 232 kan worden opgeroepen. Immers noemt de Gwt. die Kamer ten deze nergens. En is het dan

niet zonderling eene eigen magt in te krimpen, en de letterlijk onveranderde wetten, die de goedkeuring van meer dan drie vierden van 110 leden onzer Kamer wegdroegen, mogelijk aan zes stemmen der eerste schipbreuk te doen lijden? Men kan verder gaan en vragen, of het weren van alle verdere verandering niet is, een dooden vorm in stede der zaak zelve stellen? Trouwens is het voor den Koning en de Eerste Kamer hetzelfde, of zij nu nopens eene wijziging besluiten, dan wel met de gewone Tweede Kamer, en komt het voor de Tweede Kamer op hetzelfde neder, of zij met de helft der gewone 55, en dus met 28 stemmen, een voorstel verwerpt, dan met een vierde van 110, dat is almede niet 28 stemmen. Is het niet zonderling, hoe men juist in het omgekeerde uiterste van 1815 wil vervallen? Blijkens het rapport, was het ook toen niets dan eene wijziging. Ons art. 229 is art. 142 der Grwt. van 1814, en toch werden toen geene voorloopige ontwerpen gemaakt, zelfs niets aangeduid wat veranderd zou worden, dan de woorden: Souvereine Vorst en Erfprins; terwijl de wet van 28 Maart 1815 alleen, zonder eenige specificatie, van *alle zulke andere modificatiën*, enz. gewaagt. Die handelwijs was mogelijk onregelmatig, maar niemand reclameerde; alle staatsmagten onderwierpen er zich aan, en nu zullen wij aan de bevoegdheid twijfelen om eene letter te veranderen; nu zullen wij door die naauwgezetheid alles op het spel zetten, het eenig afdoend middel van uitkomst afsnijden? Deze leden beamen zulks te minder, omdat de Regering er in zekeren zin zelve van afweek, door de considerans der nu aangeboden voorstellen geheel anders dan de oorspronkelijke te stellen.

Nadat aldus door de meerderheid was beslist, dat het onderzoek der dertien voorstellen geene aanleiding kon geven om eenige wijziging hoegenaamd te provoceren, zoo is de Afd. overgegaan tot het opzettelijk onderzoek der wetten.

Voorstel tot wijziging der artikelen 1, 2 *en* 153.

De behandeling van dit ontwerp heeft aanleiding gegeven tot zulke breedvoerige en uiteenloopende beschouwingen, en daaraan werd zulk een overwegend gewigt gehecht, dat men niet overbodig vond, om het hoofdzakelijke der geuite denkbeelden nogmaals in een proces-verbaal op te nemen. Het bleek namelijk, dat zes leden zich vooralsnog niet, en negen leden zich daartegen wel, met de verschillende onderdeelen konden vereenigen; maar het bleek tevens, dat het eindoordeel van onderscheiden leden, ten gevolge van het ingewikkelde der onderwerpen alhier voor-

komende, niet bepaald was, en zij zich dus opzettelijk hunne stem voorbehielden, tot dat de zaak ook van elders uit alle oogpunten zoude zijn toegelicht.

Men nam in afzonderlijke overweging twee hoofdaangelegenheden, welke in geen het minste verband tot elkander staan, en waaromtrent de denkwijze dus onderling verschilde. Te weten: *a.* de handelwijze opzigtelijk Luxemburg en Limburg; *b.* de splitsing der provincie Holland in twee onderdeelen.

a. Van het denkbeeld uitgaande, dat wij tot den 19 April 1839 op voet van oorlog waren, konden de leden er in berusten, dat, vermits art. 58 der Gwt. den Koning de magt toekent om in zoodanigen toestand den afstand of de ruiling van een gedeelte van het grondgebied des Rijks te bewerkstelligen, de band, die het groothertogdom Luxemburg met het Koningrijk vereenigde, verbroken werd. De oorlog liet toe, om Luxemburg, geheel of gedeeltelijk, aan eene vreemde mogendheid te zien opdragen, of hetzelve tot ruiling voor andere gewesten te doen verstrekken. Twee vragen deden zich intusschen op, waaromtrent men gaarne inlichting zoude erlangen: 1. Hoedanig de Koning voortaan de Luxemburgsche kroon, afgescheiden van de Koninklijke Nederlandsche, zal kunnen dragen, wanneer art. 29 der Gwt., hetwelk den Koning der Nederlanden het dragen eener vreemde kroon verbiedt, niet wordt veranderd? 2. Op welk eene wijze, en ten gevolge van welke grondslagen, zal Luxemburg deszelfs aandeel in de nationale schuld betalen; naardien het aandeel van Belgie, ten bedrage van vijf millioen 'sjaars wel mede op het gedeelte van het groot-hertogdom kan worden toegepast, hetwelk aan dat Belgie werd toegekend; maar vooralsnog niets bepaald schijnt te zijn nopens het zelfstandig gesteld gedeelte van dat gewest. Aan deze vraag wordt te meer gehecht, omdat dezelve in een middellijk verband staat met de wet van Mei 1816, die aan Prins Frederik der Nederlanden, na doode des Konings, zoo veel domeinen toekende, als een zuiver rendement van ƒ 190,000 opleverden.

Anders is het gesteld met de aangelegenheden van Limburg. Het kan zeker twijfelachtig toeschijnen, in hoeverre dat gewest ooit regtens van ons gescheiden is geweest. Met alle regt kan worden beweerd dat de aanzienlijke stad Maastricht in allen gevalle onafgebroken Nederlandsch bleef; het verlies van grenzen of grondgebied, kan den overigen landzaten niet van hunne regten berooven; het tractaat van scheiding of van vereeniging werd nooit aan de goedkeuring der wetgeving onderworpen, zoodat ons het eigenaardig standpunt van dat gewest niet wettig blijkt. Redenen welke

gevoegd bij de politieke beweeggronden van voorzigtigheid, het in het oog der meeste leden wenschelijk hadden gemaakt, om het ons toegekende of verbleven gedeelte van Limburg dadelijk als van ouds te constitueren en te vertegenwoordigen. Dan, vermits men kan beweren, dat het tractaat van den 19den April 1839, hoe onereus ook, door schier alle Nederlanders werd verlangd; vermits wij niet bij magte waren om de groote mogendheden en den Duitschen bond een ander beginsel van scheiding te doen aannemen, dan dat van het *jus post liminii* op den grondslag van hetgeen in 1795 bestond; en vermits het ontbonden rijk, Limburg slechts *titulo oneroso*, dat is ten gevolge eener ruiling tegen een gedeelte van Luxemburg, verwierf, zoo zal men te meer in het aangenomen beginsel blijven berusten, als de quaestie eigenlijk reeds geprejudicieerd is. Daarteboven woog de zwarigheid, dat gindsche vertegenwoordigers, dan eerst hadden kunnen worden geroepen, wanneer de kiescollegien de wijze van verkiezing regelende, grondwettig zouden zijn vastgesteld, ingevoerd, en door middel der Provinciale Staten in werking gebragt; terwijl dit een en ander door de splitsing der oude provincie, opzigtelijk de verhouding en het getal leden der standen, groote moeijelijkheden zoude hebben opgeleverd.

Een lid leverde te dezer aangelegenheid eene nota A in.

k Meer zwarigheid werd door zes leden gevonden in de voorgestelde splitsing der provincie Holland in twee afzonderlijke gewesten.

Al de leden vonden de voorgestelde redactie, ten opzigte der grensscheiding verkeerd, of althans niet voldoende, naardien de bestaande administrative grenzen tusschen het Noordelijk en Zuidelijk gedeelte, bij de Gwt. zelve hadden dienen aangewezen te worden, om eens voor altijd tot eenen vasten grondslag te verstrekken.

De talloze bezwaren, welke opgenoemde zes leden in de voorgestelde splitsing vonden en hedenmeer bijzonder ter sprake kwamen, waren de volgende:

De Koning en de Stat.-Gen. bezitten noch afzonderlijk, noch gezamenlijk het regt om eene provincie in tweeën te verdeelen, welke het regt heeft om onverdeeld tot het Koningrijk der Nederlanden te behooren. Toen immers in December 1813 de souvereiniteit der Vereenigde Nederlanden, door de verschillende provincien des Rijks, aan Willem I, onder den titel van Souvereinen Vorst, werd opgedragen, geschiedde dit ten gevolge der daadzaak, dat, door het verlaten of verdrijven der Franschen van onzen

vaderlandschen bodem, de souvereiniteit in den boezem der voormalige, door de Unie van Utrecht vereenigde provincien, was teruggevallen. Het zelfstandig aanwezen der afzonderlijke provincien werd echter bijbehouden, gelijk dit uit den inhoud der Grondwetten van 1814 en 1815 allezins blijkbaar is. Want bij die Grondwetten werd elke provincie afzonderlijk genoemd, de vertegenwoordiging van elke provincie werd afzonderlijk geregeld, de huishoudelijke toestand van elke provincie, zoo met betrekking tot het regts- als finantie-wezen, werd geëerbiedigd en verzekerd. — In één woord, het Koningrijk is naar de beginselen van het Nederlandsche Staatsregt uit meerdere provincien te zamen gesteld, die hare souvereiniteits-regten aan een eminent hoofd van Staat hebben opgedragen, met voorbehoud harer territoriale omschrijving en locale huishouding, voor zoo verre die met de groote huishouding van Staat in overeenstemming kon gebragt worden. Hieruit volgt, dat eene splitsing of ineensmelting van provincien niet kan plaats hebben dan ten gevolge van een gemeenschappelijk overleg met de verschillende gemeenten en der Staten van het betrokken gewest.

De voorgestelde splitsing is, om der gevolgen wille van het beginsel, waarop die berust, niet aanneembaar; want, aangenomen dat zij werkelijk voor de twee belanghebbende onderdeelen wenschelijk is, welke waarborg bezitten de ingezetenen der andere provincien, bij het erkennen van de bevoegdheid der wetgevende magt, om naar willekeur provincien te verdeelen, zoodat bij eene volgende gelegenheid Gelderland b. v. tot twee graafschappen, Zutphen en Gelderland, zal kunnen worden teruggebragt? Bovendien is het behoud der provincien en gemeenten de zekerste waarborg tegen elk despotismus, van welken aard ook. Het was eerst nadat de Fransche provincien in daarvan geheel afwijkende departementen waren overgegaan, eerst na de vernietiging van de oude parlementen en vrijheden, dat het volks-despotismus onder Robespierre den bijl vermogt te zwaaijen, om later, onder eenen anderen vorm, door den schepter van Napoleon te worden voortgezet en uitgebreid. Provinciale en gemeentelijke instellingen zijn de zekerste waarborgen tegen willekeur en eene overdrevene centralisatie, het zekerste plechtanker van ware vrijheid en volksbestaan. Men opene de baan om hun zelfstandig bestaan te doen vervallen en zal aldra zien, dat daarmede onze nationaliteit ondermijnd wordt; dat een gedeelte, eene stad, mogelijk eenige weinigen, schier met uitsluiting der anderen, de teugels in handen zullen krijgen, even zoo als Parijs thans het gebied over geheel Frankrijk

voert. Door alles te nivelleren, verliest zich het denkbeeld van regt: en zonder het bestaan en de handhaving van regt is geene vrijheid denkbaar of aanwezig: — daarom zoude eene splitsing niet alleen met de provinciale belangen van Holland, maar evenzeer met die van alle andere onderdeelen des Rijks, met die van het Rijk zelf, strijden.

Het bestaan der provincien is te zeer ingeweven, èn in onze geschiedenis, èn in onze beide grondwetten van 1814 en 1815, om eenen toestand, die, met korte tusschenpoozen, den toets der eeuwen doorstond, en waaraan zich zoo vele dierbare herinneringen vastknoopen, met een pennestreek te doen vervallen. Het zoude dan ook groote moeijelijkheden inhebben, om een staat van zaken in te voeren, welke met den geest, den aard en de strekking van de Gwt., van de geschiedenis, en van de materiele belangen streed. Waar toch en wanneer is de noodzakelijkheid eener splitsing bewezen? Waarop beroepen zich de voorstanders van dien maatregel? op de grootte en de bevolking der provincie? maar in andere landen is het een en ander veelal nog aanzienlijk grooter, zonder dat men deswege hoort klagen, of daaruit aanleiding tot verandering ziet nemen.

Is het werkelijk een bezwaar of eene onregtvaardigheid, dat alleen Noord-Holland, met de hoofdstad van het Rijk, geen Hof bezit, dan kon daarin gereedelijk worden voorzien door eene verandering van art. 183 der Gwt., of zelfs door de tweede civiele kamer van het 's Gravenhaagsche provinciale Geregtshof naar Amsterdam te verplaatsen. Bestaan er andere bezwaren, het zij ten opzigte der representatien of anderzins, zoo kunnen dezelve huishoudelijk worden verholpen, terwijl de Provinciale Staten nog onlangs, bij de benoeming van het dubbeltal leden voor de Tweede Kamer, bewezen, hoe gemoedelijk zij handelden, door een gelijk getal leden uit het Noorder- en uit het Zuiderkwartier te verkiezen, alsmede door geen adres te dezer aangelegenheid aan de Stat.-Gen. te doen toekomen, ten einde het gevoelen der verkozen leden aan geen speciaal mandaat te binden.

De provincie Holland, die dan toch het meeste belang bij de zaak heeft, en welker consideratien men zoo ligt door middel der Provinciale Staten had kunnen inwinnen, werd niet eens gehoord!

Men lette wel op, om de commerciele rivaliteit, die er tusschen Amsterdam en Rotterdam bestaat, en die nu nog door den provincialen vereenigings-band bedwongen wordt, niet tot eene noodlottige jaloezij te doen overslaan; iets hetwelk, om maar een enkel voorbeeld te noemen, op de geldmarkt, welke thans bij uitsluiting

in Amsterdam bestaat, van grooten invloed zoude kunnen wezen.

Mogten deze, en zoo vele andere niet genoemde bezwaren aanleiding geven, om de artikelen 1 en 2 te doen vallen, dan behoefden zij door geene anderen te worden vervangen. De territoriale omschrijving van het Rijk is een onderwerp van het *jus gentium*, maar kan nimmer als tot het *jus publicum* behoorende, worden beschouwd. Ten aanzien van naburige Rijken is die omschrijving in traktaten noodig en van waarde, opdat men wete, dat deze of gene provincie een gedeelte van het Koningrijk der Nederlanden, en niet van een naburig rijk, uitmaakt. Tot de regeling van regten tusschen Vorst en Volk, is de territoriale omschrijving overbodig, daar alle landzaten, zonder onderscheid van provincie, tot daarstelling van het Staats-verdrag te zamen werken, en door hetzelve verbonden zijn. Men vindt dan ook geene Gwt. of charter van andere Rijken, waarin eene dergelijke bepaling voorkomt; terwijl die art. 1 en 2 eigenlijk in weêrspraak zijn met art. 58, waarbij den Koning het regt wordt toegekend, om grondgebied af te staan, en die afstand alsdan noodzakelijk bij verandering der Gwt., door eene Dubbele Kamer, zoude moeten worden goedgekeurd, indien men geene antinomie wil aannemen.

Geheel anders dachten de negen overige leden dezer Afdeeling over dat gedeelte der wet, hetwelk betrekking heeft tot de voorgestelde splitsing van de provincie Holland. Ook van deze hunne tallooze consideratien ten gunste der afscheiding, zal hier niet anders, dan hetgeen desaangaande meer opzettelijk een onderwerp van discussie uitmaakte, kunnen opgenomen worden.

Zij kunnen al dadelijk niet toegeven, dat de wetgeving, om de aangevoerde redenen, het regt niet zoude hebben om de zelfstandigheid eener provincie, door splitsing of verdeeling te wijzigen.

De oude provincien herkregen wel in 1813 hun zelfstandig onafhankelijk volksbestaan; maar de oude federalitische band werd noch ten opzigte van den vorm van regeringswijze en vertegenwoordiging, noch ten opzigte van het wezen der zaak herboren. Verre van dien werd de souvereiniteit, die tot 1795 bij elke provincie afzonderlijk bestond, met ter zijde stelling der Unie van Utrecht, in de handen van den Souvereinen Vorst overgebragt, en eene Gwt. ingevoerd, waarbij de provincien niet meer dan als zoo vele onderdeelen van een enkel geheel werden beschouwd. Deze Gwt. van 1814, en eveneens die van 1815, werd het plechtanker van aller regten en vrijheden. Zij werd, met uitsluiting van alle vroegere regten en regeringsvormen, het staatsregt van Nederland. Niets kon dan voortaan in strijd, maar alles kon voortaan over-

eenkomstig de voorschriften dier Grwt., op eene onbetwist legale wijze ingevoerd, geschieden. Willen de daarbij gestelde magten eene verandering nopens den vorm, of zelfs der integriteit bewerkstelligen, dan moet alleen worden gewaakt, dat zulks overeenkomstig de gestelde voorschriften plaats vinde. Door verder te gaan zoude men in het geval kunnen komen, het algemeen belang aan een ondergeschikt, of zelfs aan een persoonlijk belang, op te offeren. De pas tot de meest wenschelijke verbeteringen zoude daardoor eens voor altijd worden afgesneden.

Het gevaarlijke van het beginsel, om zich het regt toe te kennen eene provincie te splitsen, kunnen deze leden evenmin beamen, wanneer men niet wil veronderstellen dat bijzondere belangen, zonder de algemeene belangen daadwerkelijk te bevorderen, roekeloos door de drie verschillende takken der wetgeving zullen worden over het hoofd gezien. De veelvuldige redenen, welke zoo dikwijls en zoo lang ten voordeele eener splitsing van Holland werden aangeduid, werden elders niet gevonden, of werden althans nimmer op eenigerlei wijze te berde gebragt. Want het eenige voorbeeld dat ten deze zoude kunnen worden aangehaald, namelijk de inlijving van Drenthe met Groningen of met Overijssel, vond, blijkens de vroegere processen-verbaal, zeer weinig ondersteuning; door den toenemenden bloei dier provincie kan die quaestie hoe langer zoo minder in aanmerking komen. En het zoude dan ook geheel iets anders zijn, om ééne provincie te vernietigen, dan wel ééne provincie in twee even zelfstandige deelen te splitsen. Dat de maatregel de nationaliteit zoude breken, en de centralisatie zoude bevorderen, werd reeds door de ondervinding gelogenstraft, en zoude alleen dan waar zijn, wanneer, in strijd met de geschiedenis, de provinciën door departementen met dusgenoemde natuurlijke grenzen werden vervangen.

De bezwaren tegen de éénheid van Holland dagteekenen van voorlang. Meer bijzonder in 1809 werd de moeijelijkheid ingezien, om een gewest vereenigd te houden, hetwelk ten opzigte van vele onderwerpen, als van waterstaat en finantien, zulke strijdige belangen had. Te vergeefs werd de hereeniging in 1814 op den voorgrond geplaatst: men kon niet verder gaan dan den naam, de Provinciale Staten en de Ridderschap. En dit heeft ten gevolge, dat Amsterdam, de wereldstad, aan welke het geheele Vaderland deszelfs bloei grootendeels te danken heeft, klaagt, dat hare stem in het eigen gewest zonder invloed blijft; dat zij deze wel door de voorbijgaande opwelling eener oogenblikkelijke welwillendheid, maar nooit duurzaam, verzekeren kan. Dit heeft ten gevolge,

dat bij voorbeeld de eerste stand maar door 2 leden uit het Noorderkwartier, en door 12 leden uit het Zuiderkwartier vertegenwoordigd wordt; dat bij voorbeeld het Noorderkwartier een opcent der belastingen meer betaalt, om zelf de kosten zijner zeeweringen goed te maken.

En kan men wel loochenen dat Holland, behalve de drie opgenoemde punten van vereeniging, in alle mogelijke opzigten werkelijk gescheiden is. Twee Koninklijke commissarissen, twee collegien van Gedeputeerde Staten, een afzonderlijk bestuur voor de onderscheidene takken van administratie, voor het huishoudelijk bestuur, voor de belastingen, voor de militie, voor den waterstaat, in één woord voor alles. En wat brengt het overblijvend gedeelte van den band mede: dat de Provinciale Staten collegialiter de begrooting van elk onderdeel stemmen, zoodat het eene het andere onbillijke lasten kan opleggen; dat de Provinciale Staten beide collegien van Gedeputeerde Staten benoemen, zoodat deze alle gedeelten der Provincie vertegenwoordigen, en dus zuidelijke leden voor het Noorden, of noordelijken voor het Zuiden kunnen benoemd worden, zonder kennis van of belangstelling in de hun vreemde streek. Dat zulks niet geschiedde levert geen waarborg voor de toekomst zoo lang de mogelijkheid bestaat. Wanneer de belangen strijden wordt de minderheid maar al te ligt onderdrukt. Nu brengt de zamenstelling der Staten mede, dat de bevolking tot grondslag der vertegenwoordiging van de onderdeelen werd genomen, en de meeste edelen hunnen zetel in het Zuidelijk gedeelte (67 van het totaal getal der 90 leden) vestigden. Is het dan wel, bij het voorstaan van bijzondere belangen, mogelijk, dat er altijd streng, regtvaardig of onpartijdig zal worden gehandeld?

Het gezegde kan strekken om de vraag te beantwoorden, waarop of zich de voorstanders des maatregels toch kunnen beroepen? Is zulks niet voldoende, dan maakt men geene zwarigheid te verklaren, dat wij de quaestie almede uit het oogpunt van het algemeen belang moeten beslissen, terwijl het dan reeds een voordeel zal zijn, dat anderen niet meer naijverig voor de hersenschimmige suprematie van één gewest zullen wezen. De grootte en bevolking van andere landen, kan, bij eene verschillende regeringswijze, bij zulke veelvuldige en uiteenloopende behoeften, ja bij zulk een kunstmatig bestaan, niet wel tot punt van vergelijking strekken. Op zich zelf beschouwd, is het niet goed dat één der elf Provincien meer dan een derde der bevolking telt, dat zij alleen in onderscheiden opzigten schier de helft der belastingen betaalt!

Dat de Provincie zelve niet vooraf werd ondervraagd, geschiedde

eenedeels omdat de Gwt. het niet voorschreef, en anderdeels omdat de twee onderdeelen niet numeriek gelijk in de Staten vertegenwoordigd zijn. Het is echter bekend, dat de hoofdstad er voor is, en het bleek uit de vroegere stemming der Tweede Kamer, dat 10 Hollandsche leden tegen en 12 voor de zaak waren.

De vrees voor de commerciele rivaliteit schijnt weinig gemeens met de quaestie te hebben, naardien elke stad zijne eigene materiele belangen in beide gevallen zoo veel mogelijk zal voorstaan, en de indruk nu toch reeds, ten gevolge der tot het onderwerp betrekkelijke debatten, gegeven is.

De verklaring dat het *jus gentium* de art. 1 en 2 geheel overbodig maakt, zoude veel voor zich hebben, indien het eene *res constituenda* en niet eene *res constituta* gold; want naardien de territoriale omschrijving nu eenmaal in de Gwt. staat, kunnen wij nog slechts de vraag beantwoorden, in hoeverre daarin verandering moet worden gebragt.

Een dezer leden herinnerde nog aan het continentaal stelsel, ten bewijze hoe de bloei of het verval van Amsterdam op de geheele naburige streek terugwerkt. Hij besefte niet, hoe die stad nadeelig op het meer Noordelijk gedeelte zou terugwerken, naardien de productive belangen overeenstemden.

Ten slotte achtten deze leden de bedenkingen gelijk zwarigheden van iemand die aan het oude gehecht is, en eenvoudig daarom niet wil veranderen.

Op het 3de artikel werd niets aangemerkt.

Voorstel betrekkelijk art. 52.

Geene aanmerkingen.

Voorstel betrekkelijk art. 71.

Twee leden verlangen het maximum van het getal der leden van den Raad van State tot tien te zien terug gebragt. Zij achten dit in allen geval voldoende, ten opzigte der hun opgedragen werkzaamheden, en met betrekking tot de nieuwe delimitatie van het Koningrijk. De andere dertien leden namen het voor notificatie aan.

De resumtie van dit proces-verbaal werd door alle daarbij aanwezige leden op den 17 Augustus goedgekeurd.

Zitting van den 17den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: van Akerlaken, *Onder-voorzitter*, Hoog, van Brienen van de Groote Lindt, Rau, Bessel, Romme,

Fock, Verweij Mejan, Schooneveld, Smits, van Hoorn van Burgh, van Tuijll van Coelhorst, Tromp, Schimmelpenninck van der Oije, *Voorzitter*.

(De heeren d'Escury van Heinenoord en van der Groeden geven kennis, dat zij door ongesteldheid verhinderd worden de zitting bij te wonen.)

Voorstel betrekkelijk art. 79 en 80.

De meeste leden stelden het al dan niet aannemen van dit voorstel afhankelijk van het lot der eerst behandelde wet (art. 1, 2 en 153), zoowel ten opzigte der voorgenomene splitsing van Holland als met betrekking tot Limburg: wierd opgenoemde wet aangenomen, dan zouden schier allen over het bezwaar heenstappen, hetwelk de onderlinge verhouding der vertegenwoordiging van de Provincien, in het oog van eenige leden oplevert. Verwierp men echter die eerste wet, dan zouden verscheidene leden, ook afgezien van het verband, zwarigheid vinden om ooit hunne goedkeuring te hechten aan eene huns inziens onregtvaardige verdeeling der representatie tusschen de provincien. De bevolking is in allen geval de meest afdoende maatstaf dien men tot grondslag kan nemen, ofschoon de kapitalen en de opbrengsten in de belastingen almede in aanmerking kunnen genomen worden. Zoo doende zoude men aan Noord-Braband 8, aan Gelderland (dat proportioneel het minste van alle provincien gerepresenteerd is) 7, en eindelijk aan Limburg 4 leden voor de Tweede Kamer moeten toekennen; terwijl men Holland, zoowel wegens de moeijelijkheid om op het eenmaal verkregene terug te komen, als wegens deszelfs meerdere rijkdom en lasten, gereedelijk 22 leden kan laten; dat is 2 leden meer dan de bevolking medebrengt. Eene andere verhouding kon billijk toeschijnen, zoo lang wij een federalistischen Staat waren, waarin elk zijne quota betaalde; dit vervalt thans en kan te minder gelden, wanneer men bedenkt, dat vele belastingen ten slotte niet door den nominaal belaste, maar door de consumenten betaald worden. Onvoorwaardelijk aan de bestaande getallen te blijven hechten, zoude in lengte van tijd onuitvoerlijk, of althans de onregtvaardigheid zelve zijn.

Daarentegen wilden verscheidene leden het bestaande onveranderd behouden, deels wegens de moeijelijkheid en ontevredenheid welke eene verandering zoude na zich slepen, deels omdat men meer bepaaldelijk op het gewigt van zoo vele andere aangelegenheden als de bevolking moet hechten. Zij herinnerden er aan, dat in 1812 niet allen dezelfde offers bragten, door den ouden

federatieven band tegen meerdere eenheid te verwisselen, en Holland, hetwelk te voren schier alleen de Republiek bestierde, bragt, naar verhouding, stellig grootere offers aan het algemeen welzijn dan eenig ander gewest. Mogten eenigen op den duur zoodanig in bloei toenemen en anderen verkwijnen, dat de bestaande volksvertegenwoordiging werkelijk ongelijkmatig werd, dan kon men de gelegenheid provoceren om daarin te voorzien: thans hadden de consideratien, die tegenover die der bevolking staan, nog te veel gewigt, om het bestaande zonder evenredig nut te veranderen. Wilde men Holland echter splitsen en minder representeren, dan drongen die leden er op aan, om het grondgebied met die Provincie te hereenigen, hetwelk in 1814, met de goedkeuring der meerderheid van ééne stem, aan Noord-Braband en Utrecht werd afgestaan.

De leden bepaalden zich met art. 2 voor kennisgeving aan te nemen, ofschoon meerdere leden zich bepaaldelijk tegen het bestaan eener Eerste Kamer verklaarden, die tegen onze geschiedenis aandruischt, die in 1814 niet bestond, die alleen ten gevalle van Belgie werd opgerigt, die, met de helft van 20 leden eene onoverkomelijke belemmering aan den loop van zaken kan geven, die eigenlijk geen beginsel, niets hoegenaamd vertegenwoordigt, en weinig zal beteekenen zoo lang zij niet publiek is, en op andere grondslagen wordt gevestigd.

Voorstel betrekkelijk art. 98.

Zonder aanmerkingen.

Voorstel betrekkelijk art. 6, 7, 11 *en* 134.

De aangeduide revisie zoude bij geen der leden eenige zwarigheid hebben ontmoet, en als zeer nuttig worden beschouwd, indien de artikelen 129 en 182 mede aan eene herziening onderworpen waren. Thans beteekende de wijziging, naar de meening van sommigen, zeer weinig, opzigtelijk de wijze der uitoefening van het stemregt, en vonden zij dezelve daarom ongenoegzaam.

Alle de leden, met uitzondering van één, die juist het omgekeerde voorstond, verklaarden te dezer plaatse nadrukkelijk, dat zij bij de bestaande omstandigheden nimmer de hand tot eenigen maatregel zouden leenen, welke tot een stelsel van directe verkiezingen kon leiden.

Bij de behandeling art. 4 werd door een lid het verlangen geuit, om te waken, dat de som, welke door de wet moest worden geregeld, niet te laag zoude worden gesteld.

Voorstel betrekkelijk art. 30 *en* 32.

Onderscheidene leden hadden het meer doeltreffend gevonden, om het inkomen der Kroon niet onveranderlijk, maar voor ééne Regering, bij de wet te doen vaststellen. Het veranderlijke der geldswaarde, de mogelijkheid dat de Nederlandsche gulden (gelijk nog onlangs) een meerder of minder gehalte kan erlangen, de gunstige of ongunstige toestand van 's Rijks middelen, de Koninklijke huishoudelijke aangelegenheden, en tallooze bijkomende of onvoorziene omstandigheden, zijn zoo vele redenen welke daarvoor pleiten, en de thans gestelde som eenmaal te hoog of te laag kunnen doen voorkomen.

Eenigen zouden de thans voorgestelde som van anderhalf millioen dadelijk lager wenschen gesteld te zien, uit hoofde van den drukkenden toestand onzer finantien, en van haar proportioneel lager bedrag in de meeste andere landen van Europa.

Voorstel betrekkelijk art. 60.

Ofschoon de thans voorgestelde redactie verre verkieslijk wordt geacht boven de bestaande, vinden eenige leden dezelve onvoldoende, om zoo vele redenen bij de vroegere processen-verbaal en bij de discussien over dit onderwerp in het midden gebragt. Het thans gestelde beginsel bevat te veel of te weinig. Te veel, omdat anderen nu, niet zonder gevaar voor de Kolonien, met de uitkomsten zullen bekend gemaakt worden. Te weinig, omdat het beginsel en de toepassing van het beginsel ontbreekt, dat het niets anders zijn dan bezittingen van den Staat. In allen geval wenschte men de verzekering te ontvangen, dat de aanneming van het voorstel, het constitutioneel beginsel van eene algemeene en alomvattende rekenpligtigheid niet zoude limiteren of verkorten. Er werd eveneens gevraagd, of het voornemen bestond, om voortaan de kassa-staten mede te deelen, en of de laatst geslotene afrekening in dien zin ter tafel van de Staten-Gen. zoude gebragt worden, dat men de beschikbare gelden niet dan ingevolge de wet kon gebruiken.

Voorstel betrekkelijk de artikelen 122—128.

In verband met de werkzaamheden der Algemeene Rekenkamer, zouden sommige leden het veel doelmatiger hebben gevonden, indien het betrekkelijk getal wets-ontwerpen niet afhankelijk ware gemaakt van dat der departementen van algemeen bestuur, maar van de verschillende hoofd-onderwerpen. Bij ont-

stentenis daarvan, zal de contrôle der Rekenkamer niet *zoo* afdoende kunnen wezen, en zal zij in allen geval de overschrijving der behoeften van het eene onderwerp op een ander geheel ongelijksoortig onderwerp, niet kunnen verhinderen. Zij vonden het almede niet streng constitutioneel, om de uitgaven en ontvangsten, zonder eenige uitzondering, voor twee jaren vast te stellen, terwijl alle behoeften en middelen niet anders dan bij het jaar verteerd of geïnd werden. Inmiddels werd door alle de leden erkend, dat het voorgestelde eene werkelijke verbetering bevat, bij vergelijking met het bestaande.

Voorstel betrekkelijk art. 133.

Het thans op den voorgrond gesteld beginsel eener periodieke aftreding van de raadsleden, werd vrij algemeen toegejuicht; ofschoon velen hadden verlangd, dat hetzelve op dezelfde wijze, door middel van kiezers, tot het platte land ware uitgestrekt. Zij bevroeden het afdoende der redenen niet, die voor het platte land en de steden twee met elkander tegenstrijdige beginselen, deden huldigen. Het eenige onderscheid bestaat daarin, dat de stedelijke raden door een afzonderlijk collegie van kiezers worden benoemd, terwijl de gemeenteraden zich-zelve, onder sanctie der Staten, aanvullen. Het was zeker eene zonderlinge anomalie, om de vrije keus der raadslieden aan de burgers over te laten, maar hun tevens de vrijheid te benemen, om ooit op eene eenmaal getroffene keus terug te komen. Trouwens zal eene benoeming *ad vitam* dezulken, welke het slechts om den titel en niet om de persoonlijke medewerking tot het goede te doen is, nog onverschilliger, trager en vadziger maken, en dezulken, welke zich door onbekwaamheid, onredelijkheid of slechtheid hunne betrekking onwaardig maken, in weêrwil van alles, in het stedelijk bestuur doen blijven. De uitwerking van een verschillend stelsel van verkiezing vertoont zich somwijlen op eene zoo nadeelige wijze ten platten lande, dat het verwondering baart, waarom men ginds niet, even als in de steden, kiezers–collegien benoemt, en de periodieke aftreding gelijkmatig invoert. De invoer van het polder–reglement in Gelderland, en eene dergelijke representatie van polders in Noord–Braband, toonde aan, dat zulks zonder bezwaar en met goed gevolg ten uitvoer kon gebragt worden.

Twee leden konden zich niet wel met het voorgesteld beginsel vereenigen, uit hoofde van de moeijelijkheid der toepassing. Eensdeels vroegen zij, hoedanig men alsdan zoude handelen met de thans *ad vitam* benoemde raadsleden, naardien het onbillijk

ware, om de eenmaal door hen verkregene regten in te korten; anderdeels vreesden zij, dat het eene wijde baan voor het ontstaan van en de kuiperijen der partijschappen zoude opleveren.

Vele leden, die het beginsel op zich zelf niet afkeurden, lieten het wenschelijke der toepassing afhangen van den tijd der aftreding van de raadsleden; zij verlangden die tijdsbepaling op zes jaren gesteld te zien, als overeenstemmende met onderscheidene andere tijdelijke betrekkingen, en als noodig, om nieuwe leden aan te moedigen zich met de zaken te bemoeijen, om er nut van te trekken tegen dat zij zich door zaakkennis bekwaam hebben gemaakt. Maar de consideratie, dat geschikte personen minder aan eene aftreding zouden zijn blootgesteld, dan dat zij zich slechts aan eene herkiezing hadden te onderwerpen, noopte andere leden, om de benoeming niet langer dan voor drie jaren te verlengen.

Voorstel betrekkelijk art. 202.

Men was van oordeel, dat het onvoldoende der bestaande inrigting niet zoo zeer aan de Gwt. als aan het gebrekkige der wettelijke en reglementaire toepassing was te wijten. Niettemin was de thans voorgestelde redactie, ofschoon nog geenszins aan het verlangen van eenigen beantwoordende, veel beter dan de bestaande, en leefde men in de hoop, dat zij spoedig aanleiding zoude geven, om de wet van 1820 en de vigerende instructie te herzien. Velen gaven het verlangen te kennen, om eenen vasten president aan het hoofd dier instelling te zien, om zoo vele ligt te bevroeden redenen.

Voorstel betrekkelijk de verantwoordelijkheid der Ministers.

Men was vrij algemeen van meening, dat de voorgestelde redactie veel te wenschen overliet, en dat reeds daardoor de toepassing aanleiding tot vele moeijelijkheden en onzekerheden kon geven. De betrekkelijke wet, die een uitvloeisel van het hier gestelde beginsel zal wezen, kan daarin grootendeels voorzien, en het is allezins wenschelijk om deze hoe eer zoo liever tot stand te brengen, ten einde een ieder dadelijk wete, welke de bedoeling was, en waaraan of men zich te houden heeft. Voor het overige waren alle de leden, op één na (die een verantwoordelijk ministerie met den aankleve van dien zoude verkiezen), volkomen bevredigd door het aangenomen beginsel eener *persoonlijke* verantwoordelijkheid, welke den raadslieden der Kroon eene heilzame zelfstandigheid gaf, en zouden zij nimmermeer verlangen, om, op de

wijze van andere constitutionele Staten, de teugels van het gebied aan de zelfzuchtige kuiperijen der partijen over te laten.

Er werd gevraagd of het niet van zelf sprak, dat de voorstellen welke bij de Stat.-Gen. werden ingediend, door den betrokken minister moesten onderteekend worden?

Een lid vond in deze verandering niets dan eene gebrekkige verklaring van hetgeen reeds in de Gwt. stond. Hij vroeg — en hiermede vereenigden zich anderen — hoedanig die gespecificeerde verantwoordelijkheid zoude worden toegepast op hetgeen uit nalatigheid als anderzins *niet* was gedaan, en in het belang van het land, of naar luid der voorschriften, had moeten gedaan worden.

Voorstel betrekkelijk art. 130.

Alle de leden vereenigden zich met den inhoud van het hier gestelde, maar niet allen dachten eenstemmig over de toepassing. Eenigen wilden uit de bewilliging der art. 6 en 130 aanleiding hebben genomen, om dadelijk in alle provinciën, waar de oorspronkelijke regeling der Staten, en de verhouding der standen niet goed is, van Regeringswege veranderingen te provoceren. Anderen keurden het voorzigtiger om het verlangen der Provinciale Staten niet vooruit te loopen, en geene verandering dan op voorafgaand verzoek der belanghebbende Staten zelve, aan de wetgeving te onderwerpen.

Nadat de resumtie dezer notulen, in de vergadering van den 18den Augustus, de goedkeuring der leden had weggedragen, is het in overweging genomen, in hoe verre men bij deze gelegenheid wenschen tot meerdere veranderingen in de Gwt., ter kennis der Regering diende of konde brengen.

De eene helft der leden herhaalde het denkbeeld, dat de roeping van deze vergadering alleen en uitsluitend was, om over de aangeboden dertien ontwerpen te raadplegen; daar moest men zich toe bepalen, daar buiten te treden zoude, zonder doel of nut, te ver of niet ver genoeg voeren. De wederhelft der leden was omgekeerd van gevoelen, dat hoedanig men ook over het speciale van ons mandaat dacht, niets verhinderde om, langs den officieusen weg van een proces-verbaal, de verlangens van een lid, of des noods van alle de leden, ter kennis der Regering te brengen. Zulks was noch het nemen van het initiatief, noch het voorstellen van wijzigingen; het moest eenvoudig strekken om aan te duiden wat, naar het gevoelen van dezen of genen, had moeten geschieden, of alsnog op eene wettige wijze diende te geschieden.

Gevolg gevende aan laatstgenoemd denkbeeld, wilden eenige leden hun leedwezen betuigen, dat men bij de herziening der Gwt. niet meer omvattend was te werk gegaan. Nu was er niet stelselmatig genoeg gehandeld, en de voorgestelde stuksgewijze herziening had eenige onderdeelen verbrokkeld, en uit het verband gerukt. Konden deze leden ook al in eenige der gedane voorstellen blijven berusten, dan was zulks in de gedachte, dat men bij eene eventuele nadere herziening op het alsnog ontbrekende zoude terugkomen. Andere leden, die erkenden dat onderscheiden wenschelijke verbeteringen waren achterwege gelaten, vonden niettemin zwarigheid, om nu reeds van meerdere veranderingen te gewagen. Huns inziens waren de toegestane of voorgedragen wijzigingen van zoodanig belang, dat zij eerst den toets der ondervinding moesten doorstaan, alvorens nu, op het eenmaal bereikte standpunt, verder konde worden gegaan. De eerstgenoemde leden hadden zich wel, met een verwijs naar de vroegere processen-verbaal en discussien, opzettelijk onthouden om in eenige opzettelijke aanwijzingen te treden; zij keurden het ook niet wel doenlijk om, ten zij men met de Gwt. in de hand in alle bijzonderheden hoegenaamd wilde treden, de greznen eenigermate voldoende af te bakenen.

Met hetgeen de dertien voorstellen tot stand bragten, zoude het voortaan, meer dan vroeger, van de gewone Tweede Kamer zelve afhangen, om de haar toegekende magt te handhaven, om de natie met afdoend gevolg de meest wenschelijke, de meest noodige waarborgen te schenken. Miskende die Kamer het haar aangewezen standpunt, wist zij zich niet naar eisch van de haar regtens toegedachte taak te kwijten, dan zoude dit tot gevolgtrekkingen leiden, die in allen geval het meerdere overbodig konden doen achten.

Nog andere leden hadden liever al het bovengezegde ten eenen male achterwege gelaten. De denkbeelden zijn buitendien bekend; de Regering kan er voortaan partij van trekken; de tijd kan ze doen rijpen; er thans opzettelijk op terug te komen, kan alleen strekken om de gerustheid van dezen en genen te verbreken.

Een lid verlangde uitdrukkelijk te hebben verklaard, dat de Tweede Kamer ontbindbaar en het onderwijs vrij moest worden verklaard.

De meeste leden wilden bij deze gelegenheid, als zoo dikwijls, der Regering nadrukkelijk hebben aanbevolen, om spoedig en eindelijk voordragten van wet te doen opzigtelijk de conflicten, de heemraadschappen, de onteigeningen, de Algemeene Rekenkamer,

de verantwoordelijkheid der ministers, de pensioenen en het postwezen. Hoedanig ook over de onderwerpen zelve werd gedacht, moesten er over alle genoemde aangelegenheden nieuwe wetten worden ontworpen, en zij vreesden, met het oog op de wetboeken, dat daarmede niet dan zeer traag voortgang zoude worden gemaakt.

W. A. Schimmelpenninck van der Oije.

NOTA A.

De voorgestelde wet neemt als Provincie des Rijks op het gedeelte van Limburg aan hetzelve vereenigd geweest, en ook dat in naauwe betrekking met den Duitschen bond staande. Zoo wel de bestanddeelen als de ligging dezer Provincie zullen, welke wijze van administratie ook ware gekozen, verwikkelingen en bezwaren opleveren door den drang van noodlottige omstandigheden geboren, en die mijns erachtens aan de belangrijkheid der vestingen Maastricht en Venlo dienen getoetst te worden.

De Regering heeft gemeend een stelsel te moeten aannemen, dat niet alleen de bevolking der steden, maar ook die van het platte land, zoo naauw door gevoelens aan elkander verbonden, het minst van het Rijk mogt verwijderen. Indien ik aan dat stelsel een welverdiend regt laat wedervaren, wensch ik niettemin mijn leedwezen te betuigen, dat die zoo loffelijke inzigten niet een volkomener gevolgtrekking hebben erlangd en dat bij deze plegtige beraadslaging over de Gwt., de afgevaardigden der Provincie Limburg, die vroeger te constitueren was geweest, niet zijn toegelaten, en dit om reden dat hier wederom de grond wordt gelegd of het voorwendsel aangeboden tot eene klagt, waarvan het bewezen is dat de gevolgen noodlottig kunnen zijn. — Ook als buitengewoon vertegenwoordiger van Nederland, Limburg niet uitgezonderd, mag het mij vergund zijn mijne vrees kenbaar te maken, dat de schikkingen onderdaags aangegaan wegens het kerkelijk beheer, de wenschen dier bevolking niet voldoen. Indien die schikkingen eene loffelijke zijde hebben, door een eigen beheer geheel afgescheiden van het laatste daar te stellen, zoo was eene hoogere waardigheid te geven aan den kerkvoogd, over de Provincie Limburg gesteld, niet alleen nuttig voor dat gewest, maar bijzonder voor den Staat, geweest. — Men zal mij tegenwerpen, dat de naam niets ter zaak doet, en dat de bedoelde kerkvoogd bijna dezelfde magt uitoefent; dan daarop is te antwoorden, dat die aanmerking juist zoude zijn, indien het aan ons omliggende, en dus meer bekende oorden gold; dat de ondervinding heeft geleerd

en bewezen hoe zeer de volken in die streken aan waardigheden hechten, en zich nu kunnen verbeelden, dat hun kerkvoogd, minder aanzien hebbende, ook minder nuttig zal kunnen zijn en de belangen minder behoorlijk, ook betrekkelijk de geestelijkheid, zal kunnen voorstaan. Ik durf te geruster deze aanmerkingen aan de Regering aanbieden, vermits eene hoogere waardigheid, aan den kerkvoogd van Limburg te verleenen, zonder gevolgtrekking voor de overige provincien zoude zijn, waar de geestelijkheid minder ingenomenheid voor een hooger dan daar bestaand gezag koestert.

Een en ander wensch ik in verband te zien gebragt en uit het oogpunt te zien beschouwd der belangrijkheid van bovengenoemde vestingen, die, volgens mijn inzien, gebiedend vorderen, dat de bevolking van Limburg zoo veel mogelijk in eene voor den Staat voordeelige stemming worde gebragt en behouden.

VAN BRIENEN.

VIJFDE AFDEELING.

Zitting van Vrijdag den 14den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Cramer, *Onder-voorzitter*, de Mes, van Aylva van Pallandt, van Sasse van Ysselt, Boddaert, Willinck, Schik, Star Busmann, Hinlópen, van Son, Boeracker, van Berkel, van Lijnden tot Sandenburg, Anemaet, de Jonge van Campens Nieuwland, *Voorzitter*.

(De heer Röell van Hazerswoude door onpasselijkheid afwezig.)

De Afd., bijeengekomen zijnde tot het onderzoeken der dertien ontwerpen van wetten betreffende de veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., alvorens daartoe over te gaan, heeft zich bezig gehouden met eene beraadslaging over de navolgende drie voorloopige vraagpunten:

Vooreerst. Of bij de behandeling van dit onderwerp ook tegenwoordig zouden behooren te zijn afgevaardigden uit Limburg en Luxemburg, om de Kamer daartoe bevoegd te maken, en bepaaldelijk de eerstgenoemde, over welker deelneming in den Staat en in de Gwt. de leden is bij deze wetsontwerpen. Twee leden meenden dit te moeten volhouden. Zij beschouwden deze Provincien en inzonderheid Limburg, als *jure post liminii* in derzelver regten teruggekeerd, en vonden het bedenkelijk, zonder derzelver medewerking tot de verandering der Gwt. over te gaan. Dertien leden konden dit niet toegeven. Na den opstand waren geene twee Provincien, die als zoodanig weder bestonden gelijk te voren, en het

hare provinciale inrigtingen, in het Rijk teruggekomen. Het gedeelte van Limburg met Nederland door het eindtraktaat vereenigd, moest, om Nederlandsche Provincie te kunnen worden, in het Rijk worden opgenomen en eerst daarna volgens de Gwt. geregeld, en elke andere behandeling der zaak scheen hun toe onoverkomelijke zwarigheden op te leveren, en juist tot ongrondwettige handelingen aanleiding te moeten geven. Een lid behield zich omtrent dit punt zijne stem voor, die onder anderen daarvan afhankelijk makende, of men op Limburg na deszelfs terugkeering onder de Gwt., al dan niet de bepalingen der *additionele artikelen* van dezelve zal toepassen, waaromtrent hij hoopt bij de openbare beraadslaging ingelicht te zullen worden.

De tweede behandelde vraag kwam daarop neder, of de Dubbele Kamer, krachtens de Gwt., al dan niet bevoegd geacht konde worden, om met de Regering in de tegenwoordige zitting *andere of meerdere veranderingen of bijvoegingen in de Gwt. daar te stellen, buiten die welke in de* 13 *wets-ontwerpen voorkomen.* — Een lid behield zich weder zijn gevoelen geheel voor te dezen aanzien tot bij de openbare beraadslaging. Na gezette overweging, meenden de veertien overige leden deze belangrijke vraag ontkennend te moeten beantwoorden. Zij vonden hier niet, gelijk bij de gewone Tweede Kamer, eenvoudige voorstellen des Konings, waarin op derzelver aanmerkingen door den Koning veranderingen konden worden voorgedragen, of die door den Koning, als van Hem alleen afkomstig, teruggenomen zouden kunnen worden; maar, volgens de letter en den geest der Gwt., in de art. 229 en volgenden, was hier door de geheele wetgevende magt de noodzakelijkheid van bepaalde veranderingen en bijvoegingen verklaard, waarop nu nog de goed- of afkeuring der Dubbele Kamer werd gevorderd; en aan elke nieuwe bepaling, van de Dubbele Kamer uitgaande, zou die voorloopige verklaring van noodzakelijkheid ontbreken, welke de Gwt., die hier opgevolgd behoort te worden, tot een eerste vereischte van alle verandering harer verordeningen heeft gesteld. Eenige leden betuigden wel, dat zij zouden gewenscht hebben eenige andere of meerdere wijzigingen of bijvoegingen voorgedragen te hebben gezien; doch zij meenden dat die wenschen geene bevoegdheid aan de Regering of aan de Kamer thans geven kunnen buiten of tegen de Gwt. Een dezer leden drukte als zijne begeerte uit, dat de Kamer op de eene of andere constitutionele wijze zoodanige wenschen en denkbeelden ter kennis van de Regering mogt kunnen brengen, in de hoop dat dit middel ten minste in de toekomst van goede uitwerking mogt kunnen zijn; en hij meende

dat een adres der Kamer aan den Koning daartoe geschikt zou kunnen worden geoordeeld, en dat de bepalingen van de art. 113 en 232 der Gwt. dit middel zouden wettigen; welk laatste echter door andere leden werd wedersproken of betwijfeld.

Op verzoek van een der leden is eene *derde* vraag in overweging genomen, namelijk, of het ten minste dan niet zou kunnen aangaan, in sommige voorgedragene wetten eenige splitsing of verandering van redactie met de Regering te doen ontstaan, om alzoo derzelver verwerping, bij slechts gedeeltelijke goedkeuring, voor te komen, waarbij als voorbeeld op het eerste ontwerp werd verwezen. Regt doende wedervaren aan de gronden en bedoelingen des voorstellers, oordeelde echter de Afdeeling (met uitzondering van het lid dat zich zijne stem bij de vorige vraag had voorbehouden en dat zulks weder hier deed), dat ook de tegemoetkoming aan dit bezwaar als onmogelijk moest worden beschouwd, daar het niet kon aangaan, *op welke wijze ook*, om de reeds aangevoerde redenen, in deze wetten iets te veranderen, terwijl eigenlijk, daar splitsing en redactie van groote gevolgen kunnen zijn, beide op het daarstellen nederkomt van nieuwe veranderingen buiten de wetten door de wetgevende magt aangenomen, en dit verschilpunt dus reeds behandeld is bij de voorgestelde tweede vraag.

Na deze voorloopige overwegingen, is de Afdeeling in het onderzoek getreden van de voorgedragene dertien ontwerpen van wetten zelve.

Eerste ontwerp, art. 1, 2 en 153 der Gwt.

Niet slechts betreffende dit ontwerp, maar omtrent alle de voorgestelde, verklaarden twee leden in het algemeen geene bepaalde stem uit te brengen, maar zich hun gevoelen voor te behouden tot de openbare beraadslaging. Zij waren van oordeel, en geloofden dat hun wensch ook gedeeld werd door het grootste gedeelte der Natie, dat meerdere en andere veranderingen in de Gwt. wierden vereischt. Voornamelijk moesten deze, naar hun begrip, bestaan in een ander verkiezingstelsel, en geheele vrijheid van onderwijs, als steunpilaar van de godsdienstige vrijheid, door de Gwt. gewaarborgd. Op de verkrijging van deze stellen zij den meesten prijs, en alleen eene verwerping van alle de voorgestelde wetten zou de hoop kunnen doen behouden, dat nader en met meerdere volledigheid op het gewigtig werk van de herziening der Gwt. zal worden terug gekomen, welke hoop met de aanneming derzelve ontwerpen, immers voor lang, verloren zou zijn. Een dezer leden herhaalde bij deze gelegenheid, wat hij reeds bij de

eerste voorloopige vraag ten aanzien van Limburg had in het midden gebragt.

Twee andere leden verklaarden zich tegen het ontwerp ter zake dat hetzelve de splitsing der provincie Holland in zich bevatte. Zij zagen tot deze nieuwigheid geene aanleiding van noodzakelijk- of nuttigheid, in tegendeel zij vreesden daarvan de nadeeligste gevolgen. Niets kon in het belang van het algemeene land of der provincie zelve wettigen, om tegenwoordig te deelen wat gedurende eeuwen vereenigd was geweest, en bij de tractaten als zoodanig weder gevestigd was geworden. Indien er bezwaren in Noord-Holland bestonden, waren die gemakkelijk weg te nemen, b. v. omtrent de justitie, door de vestiging van een tweede Hof te Amsterdam, met verandering van het 182ste artikel der Gwt.

Een dezer leden betreurde inzonderheid, dat dit ontwerp niet gesplitst is geworden, daar hij nu te gelijk over de deeling van Holland, en de opneming van Limburg als provincie zal moeten stemmen, omtrent welk laatste punt hij zich zijn gevoelen voorbehoudt.

Drie leden deden nog bepaaldelijk ten aanzien van *het tweede* artikel van dit eerste ontwerp opmerken, dat in hetzelve de bepaling onjuist zou zijn, dat de aldaar opgenoemde provincien *derzelver tegenwoordige* grenzen *zouden behouden*. Holland toch zou, in twee deelen gesplitst, *voor die deelen* geene grenzen hebben. Wel bestaat er eene administrative afscheiding tusschen deszelfs Noordelijk en Zuidelijk gedeelte, doch geene grensscheiding van beide als provincien, bij eene wet, gelijk dit gevorderd wordt in art. 3 der Gwt. Terwijl dit denkbeeld door de anderen eenigzins ondersteund werd, voerde men echter daartegen aan, dat juist bij de aanneming van dit ontwerp, de wet de bestaande administrative grensscheiding in eene wettelijke zal veranderen; waartegen nogtans werd ingebragt, dat dan eene meer duidelijke redactie van het artikel dit had behooren vast te stellen.

Het punt der splitsing van Holland in het breede behandeld zijnde, hebben elf leden dezer Afd. zich daarvoor verklaard, vooral nu éénmaal reeds zoo veel dienaangaande was voorgevallen, en in het bijzonder dewijl toch reeds in wezenlijkheid de twee provincien als gescheiden bestonden, en hetgeen nog vereenigd werkte aan bezwaren onderhevig was, zoo in de administratie en de justitie, als omtrent de verkiezingen, enz.: alle gronden thans niet meer onbekend, en des noods nader bij de openbare beraadslaging te ontwikkelen.

De opneming van Limburg als provincie bij het 1ste art. van dit

ontwerp vond bij de elf leden geene bedenking. Een dezer leden echter kon voor alsnog zich omtrent de bepaling der provinciën, in dit ontwerp voorkomende, niet verklaren, vóór dat de Regering eene bedenking zou hebben opgelost ten aanzien van het groothertogdom Luxemburg, vervat in eene nota, welke bij dit procesverbaal is gevoegd geworden. Van die oplossing zal zijne stem ten opzigte van dit wets-ontwerp afhangen; en eenige leden der Afd. in het algemeen betuigen, dat zij ook met belangstelling de inlichtingen der Regering wegens het punt van Luxemburg te gemoet zien, en de vrijheid nemen het verzoek daarom te ondersteunen.

Tweede ontwerp, art. 52 der Gwt.

Hierop zijn geene aanmerkingen gemaakt. Eenige leden verklaarden echter hier mede zich nog niet uit te laten ten aanzien van het bestaan eener Eerste Kamer.

Zittingen van Maandag en Dingsdag den 17 *en* 18 *Augustus* 1840.

Tegenwoordig dezelfde leden.

De Afdeeling heeft haar onderzoek der wets-ontwerpen, na resumtie van het verbaal, voortgezet. Bij het

Derde ontwerp, art. 71 der Grondwet,

is slechts door een lid de wensch geuit, dat het in dit artikel bepaalde, dat de leden van den Raad van State *zoo veel mogelijk uit alle provinciën* genomen zullen worden, voortaan daadwerkelijke toepassing moge vinden.

Vierde ontwerp, art. 79 en 80 der Grondwet.

Dit ontwerp, vooral uit aanmerking van het eerste artikel, is door alle de leden beschouwd als in zoodanig verband te staan met het eerste wets-ontwerp, dat hetzelve bij verwerping daarvan noodzakelijk zou moeten vervallen. Veler gevoelen ten aanzien van dit ontwerp is mitsdien geheel daarvan afhankelijk.

Drie leden betreuren, dat bij *dit artikel* 1 *van het ontwerp*, voor de representatie der onderscheidene provinciën niet tot maatstaf met meer juistheid is genomen *de bevolking*.

Mogt deze wet verworpen worden, dan zouden zij wenschen, dat eene betere evenredigheid te dien aanzien in de later aan te bieden wet opgenomen mogt worden.

Omtrent het tweede artikel verklaarde een lid, dat, indien eene Eerste Kamer bij ons, tegen zijn gevoelen, al behouden mogt wor-

den, hij altijd zwarigheid zal vinden in de voorgestelde vermindering van derzelver leden, uit hoofde van het geringe aantal dat alsdan voldoende zal zijn, om eene onoverkomelijke hinderpaal bij de aanneming van wetten of voorstellen op te leveren, gelijk dit in de verbalen der gewone Kamer, en in vele bijzonderheden ontwikkeld, aangetoond is.

Vijfde ontwerp, art. 98 der Gwt.,

heeft tot geene bedenkingen aanleiding gegeven.

Zesde ontwerp, art. 6, 7, 11 en 134 der Gwt.

Bij dit ontwerp in het bijzonder hebben de twee leden welke bij het eerste wets-ontwerp, en op de aldaar ontwikkelde gronden, zich hun gevoelen omtrent alle de ontwerpen hebben voorbehouden, verklaard dit hier in het bijzonder te doen, uit hoofde dat dit ontwerp het stelsel der verkiezingen betreft.

Ten overvloede wilden zij dit hier nog ingevoegd hebben, en maakten dit alzoo ook van toepassing op de ontwerpen n.° 10 en 13, met dat stelsel mede in verband staande.

Een lid verklaarde mede omtrent dit ontwerp nadere inlichtingen te behoeven, om zijn gevoelen te kunnen bepalen. Dit lid heeft zijne denkbeelden ontwikkeld in eene nota, welke sub B bij dit verbaal is gevoegd.

Zevende ontwerp, art. 30 en 32 der Gwt.

Eenige leden behoeven hier eene nadere explicatie, vooral in verband met het 31ste artikel, en het voorgevallene ter uitvoering van dit laatste. Zij behouden zich mitsdien voorloopig hun gevoelen voor.

Achtste ontwerp, art. 60 der Gwt.

Dit ontwerp wordt algemeen als eene groote verbetering beschouwd. De redactie alleen heeft voor enkele leden eenige bedenkelijkheid, vooral bij den aanvang der beraadslaging daarover, opgeleverd.

Negende ontwerp, art. 122 seqq. der Gwt.

Ook tegen dit ontwerp zijn geene bedenkingen na beraadslaging overgebleven, en is hetzelve beschouwd in het algemeen als belangrijke verbeteringen zullende doen ontstaan.

Tiende ontwerp, art. 133 der Gwt.

De meeste leden keurden deze nieuwe bepaling met het stelsel van verkiezingen van de Gwt. nuttig en noodzakelijk; uit dien hoofde werd dezelve gunstig beoordeeld; minder echter wanneer men zich de stedelijke raden voorstelde als *administrative collegiën*, waarin eene zekere vastheid van zamenstelling tot het verkrijgen der noodige ervaring gevorderd werd; ofschoon ook deze laatste beschouwing bij eenigen weêrspraak vond, die juist in de periodieke aftreding der raadsleden meenden een middel te zien om ijver en naauwgezetheid ook in die collegien te bevorderen.

Vier leden hadden groote bezwaren tegen dit voorstel. Zij oordeelden dat niet slechts de onafhankelijkheid der stedelijke regeringen hierdoor lijden zou, maar ook dat het voortaan moeijelijk zijn zou, geschikte raadsleden te bekomen, indien deze aan herkiezingen blootstonden, terwijl de gestadige verwisselingen die locale kennis en ondervinding zouden doen missen, welke in het stedelijk bestuur zoo onvermijdelijk noodig zijn.

Om het verkiezingstelsel te gemoet te komen, werd het denkbeeld aangegeven, dat het dan beter zou zijn ook in de steden, even als op het land, de leden der Provinciale Staten door kiezers, en niet door de stedelijke regeringen, te laten benoemen.

Elfde ontwerp, art. 202 der Grondwet.

Geene bedenkingen zijn hierop gemaakt.

Twaalfde ontwerp, bijvoegingen na art. 75 der Grondwet.

Terwijl de meeste leden deze bijvoegingen, de verantwoordelijkheid der ministers betreffende, in meerdere of mindere mate noodzakelijk of nuttig keurden, zich daarvan meerdere of mindere voordeelen, naar ieders beschouwingen, beloofden, of wel de verwerping minder raadzaam vonden, na al het daaromtrent voorgevallene: zoo verklaarden drie leden dat, voor alsnog bij hen daartegen overwegende bedenkingen bestonden.

Een lid namelijk betuigde, dat hem vooralsnog de noodzakelijkheid van deze bepalingen niet genoegzaam gebleken was, om te kunnen opwegen de bezwaren, welke hij uit dezelve voorzag.

Twee leden oordeelden deze verantwoordelijkheid der ministers met het zoogenaamde contre-seing gevaarlijk voor de Koninklijke Majesteit. Te veel invloed zal zij aan de Tweede Kamer verschaffen, ook ten aanzien van de ministers des Konings, wanneer zij niet gepaard zal gaan met het vermogen des Konings, om de

Kamer te ontbinden en om daarna, met regtstreeksche nieuwe verkiezingen, zich op het Volk te kunnen beroepen, gelijk dit in andere landen plaats vindt.

Dertiende ontwerp, art. 130 der Grondwet.

Ofschoon eenige leden wel hadden gewenscht in dit art. 130 meer uitgestrekte veranderingen aangebragt te zien, niet slechts bij verandering, maar ook met behoud anders van ons verkiezingstelsel, werd echter ook door deze leden, en in het algemeen, de bijvoeging hier voorgesteld als eene verbetering ten minste in de toekomst beschouwd, daar de hier bedoelde verandering, welke te voren krachtens art. 130 *bij reglement* kon plaats hebben, nu *aan de wet* wordt opgedragen.

Na voorlezing is dit verbaal goedgekeurd en gesloten.

M. W. DE JONGE VAN CAMPENS NIEUWLAND.

NOTA A.

Ten aanzien van de voorgestelde veranderingen in art. 1 en 2 der Gwt., betrekkelijk de omschrijving van het grondgebied van het Rijk, ten gevolge van de daaromtrent vastgestelde bepalingen in de traktaten, gesloten te Londen op den 19 April 1839, is het gebleken dat bij die traktaten omtrent het *al* dan *niet* blijven voortduren der bestaande vereeniging van het Groothertogdom Luxemburg met het Koningrijk der Nederlanden, voor zoo veel het niet aan Belgie afgestane gedeelte van dit Groothertogdom betreft, niets stelligs is bepaald, als wordende in art. 2 dier traktaten, waarin van dit gedeelte de rede is, alleen gezegd, dat *al het grondgebied, alle de steden, plaatsen en oorden* ten westen van de grenslijn van het aan Belgie afgestane gedeelte, *bij voortduring aan het Groothertogdom Luxemburg zullen blijven toebehooren*; zoodat dit gedeelte van het Groothertogdom zijnen vorigen politieken toestand en regten heeft behouden of daarin is teruggekeerd en het niet opnemen van hetzelve onder de Provincien, welke voortaan het grondgebied van het Koningrijk der Nederlanden zullen uitmaken, als eene stilzwijgende en op geene voorafgaande verdragen of overeenkomsten gegronde afstand van hetzelve is aan te merken.

De eerste bedenking die zich hiertegen opdoet is, of zoodanige stilzwijgende afstand of afscheiding van een gedeelte van het Rijk regelmatig en grondwettig is te beschouwen.

Het Groothertogdom Luxemburg heeft sedert den jare 1815 eene Provincie en als zoodanig een integrerend gedeelte van het Koningrijk der Nederlanden uitgemaakt, zoo als dit in eene der

laatste antwoorden der Regering aan de Tweede Kamer der Staten-Gen. door haar zelve is erkend. Dit blijkt voorts uit den inhoud van het Koninklijk besluit van 22 April 1815, houdende benoeming eener Commissie tot herziening der Gwt. en uit het rapport, door die Commissie uitgebragt, in welke stukken het Groothertogdom Luxemburg gezegd wordt *een integrerend deel, eene Provincie, eene zeer belangrijke aanwinst voor het Rijk* en *een gedeelte van het Koningrijk* te zijn; terwijl dit mede wordt bevestigd door den inhoud der wet van 25 Mei 1816 (Staatsblad nº. 25), waarin de Koning verklaart voor de algemeene belangen des Rijks oorbaar te hebben gevonden, het Groothertogdom Luxemburg met hetzelve *te vereenigen en onder dezelfde Staatswetten te brengen*, voor welke vereeniging en de daardoor ontstane *vermindering van inkomsten en magt*, aan Z. K. H. Prins Frederik eene schadeloosstelling, gevestigd op de goederen van den Staat, is toegekend. Maar een nog meer stellig bewijs van de inlijving van het Groothertogdom Luxemburg in het grondgebied van den Staat, ligt in de Gwt. zelve; volgens welke hetzelve, als Provincie van het Rijk, door vier leden in de Tweede Kamer der Staten-Gen. werd vertegenwoordigd, terwijl tot leden der Stat.-Gen. alleen kunnen worden benoemd en toegelaten *Nederlandsche ingezetenen, binnen het Rijk of deszelfs bezittingen geboren* (art. 8) en deze alleen *het Nederlandsche Volk vertegenwoordigen* (art. 77); waaruit volgt, dat de ingezetenen van het Groothertogdom destijds waren *Nederlandsche ingezetenen*, en alzoo bewoners van het grondgebied van den Staat, hetwelk zij dan ook gebleven zijn en zullen blijven, zoo lang zij daarvan niet op eene wettige wijze zijn afgescheiden, waartoe, naar aanleiding van art. 58 der Gwt., meer dan de voorgestelde stilzwijgende afstand schijnt te worden vereischt; terwijl hier nog de vraag ontstaat omtrent de bevoegdheid, om door zoodanige afscheiding van een gedeelte van het grondgebied van het Rijk, aan deszelfs ingezetenen de burgerlijke en politieke regten te ontnemen, hun bij de Grondwet toegekend.

Eene tweede bedenking is, of zulk eene stilzwijgende en geheel onvoorwaardelijke afscheiding van het Groothertogdom Luxemburg wel geacht kan worden te strooken met het algemeen belang van den Staat, en of daaruit geen nadeel voor 's Rijks finantien zal ontstaan. Hoezeer ook eene voortdurende vereeniging van deze kleinere landstreek met ons Rijk, waarvan zij thans door hare geographische ligging geheel is gescheiden, minder voordeelig mogt worden geoordeeld, zoo staat die afscheiding evenwel in verband met eene billijke regeling van het aandeel door het Groother-

togdom Luxemburg te dragen in de schulden van het Rijk, tijdens de vereeniging gemaakt; en kan zij mede niet zonder invloed blijven op de, wegens de vereeniging bij de wet van 25 Mei 1816 (Staatsblad n.° 25) toegestane schadeloosstelling in Rijksdomeinen, tot een zuiver jaarlijksch bedrag van f.190,000, beide welke aangelegenheden, hoezeer ook op zich zelve niet tot de Gwt. behoorende, echter, ter beoordeeling van de daarin voorgestelde verandering, ten aanzien der afscheiding van het Groothertogdom Luxemburg, van zoo veel belang worden geacht, dat de steller dezer nota daaromtrent op bepaalde inlichtingen en verzekeringen bij de *Regering* meent te mogen aandringen, als waardoor misschien zal kunnen worden opgeheven het bezwaar, dat, naar zijne meening, bestaat in de voorgestelde afscheiding, zonder voorafgaande regeling dier geldelijke aangelegenheden, welke, na die afscheiding alleen bij wijze van onderhandeling kunnende plaats hebben, aan eene geheel onzekere uitkomst wordt overgelaten.

Van Lijnden tot Sandenburg.

NOTA B.

De ondergeteekende vindt zwarigheid, om de bepalingen omtrent het stemregt, welke thans een grondwettig bestaan hebben verkregen, aan de gewone wetgeving over te laten en meent dat ook dan, wanneer, wegens de veranderlijkheid van omstandigheden en fortuinen, die bepalingen niet onveranderlijk dezelfde behooren te blijven, en mitsdien niet in de Gwt. kunnen worden opgenomen, de regeling daarvan voor iedere provincie en stad in het bijzonder, als geheel van locale omstandigheden afhankelijk, aan de provinciale en stedelijke wetgevende magt behoort te worden toegekend, behoudens de algemeene beginselen daaromtrent bij de Grondwet of de algemeene wetten vast te stellen.

Voorts komen de woorden: *oefening van het stemregt*, hem voorts eene onbepaalde beteekenis te hebben, als zijnde het hem niet duidelijk of hiermede het eigenlijke *stemregt*, of wel de regeling der *wijze*, waarop dit regt door de stemgeregtigden zal kunnen worden *uitgeoefend*, wordt bedoeld, en schijnt het hem toe, dat indien dit laatste de bedoeling is, ook de laatste alinea van art. 132 der Gwt., als daarmede in verband staande, behoort te worden veranderd, en de wijze waarop de keuze der leden van de Provinciale Staten, die ter benoeming van den stedelijken stand staan, zal moeten geschieden, insgelijks bij de wet behoort te worden bepaald. Wordt echter alleen het eigenlijke *stemregt*, maar geenszins de wijze waarop hetzelve zal worden uitgeoefend, bedoeld; dan

vraagt hij, of ten aanzien van de wijze van uitoefening van dit regt ten platten lande, de bestaande reglementen onveranderlijk van kracht zullen blijven en, zoo niet, wie de bevoegde magt is om daaromtrent òf geheel nieuwe òf wijzigingen in de thans bestaande reglementen vast te stellen.

VAN LIJNDEN TOT SANDENBURG.

ZESDE AFDEELING.

Zitting van Vrijdag den 14 Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Clifford, Binkes, van den Velden, de Wijs, Sloet, Bleiswijk, van Bommel, Storm, Gouverneur, de Vries, Spandaw, Feith, Kniphorst, van Dam van Isselt, *Voorzitter*. (De heer Sandberg werd door een ligte ongesteldheid verhinderd in de Afd. tegenwoordig te zijn.)

De beraadslagingen over de dertien aangeboden wets-ontwerpen, ter wijziging van de Gwt. op heden aan de orde zijnde, hebben vier leden, alvorens tot het onderzoek van de ontwerpen zelve over te gaan, hun leedwezen betuigd, dat er geene meerdere en meer afdoende verbeteringen in ons maatschappelijk verdrag door de Regering zijn voorgesteld. De voorgedragene wijzigingen, toch laten veel te wenschen over, en kunnen aan de verwachting der Natie niet voldoen.

Ons gebrekkig verkiezingstelsel, dat slechts onbeduidende wijzigingen heeft ondergaan, geeft vele en gegronde redenen tot klagten; het behouden van de Eerste Kamer en van den Raad van State; de bepalingen omtrent het regt van gratie en de dispensatien van wettelijke bepalingen; het regelen der burgerlijke pensioenen bij de wet, en zoo vele andere verbeteringen, die, òf met onzen politieken, òf met onzen finantielen toestand in het naauwste verband staan, en waarop reeds vroeger is aangedrongen, zijn zoo vele onverhoorde wenschen, op welker vervulling die leden nog vermeenen te moeten aandringen met den meesten ernst.

Een lid treedt in nadere ontwikkeling zijner denkbeelden, en verklaart, dat, bij de hoogte der bestaande belastingen, het behoud van kostbare en doellooze inrigtingen, als b. v. het ministerie van Eeredienst, het, naar zijn inzien, ongeraden en zedelijk ongeoorloofd maken zal, nieuwe belastingen op de schouderen der Natie te leggen, indien dezelve mogten worden gevorderd tot dekking der Staats-behoeften. — Hij meent verder, de aandacht der Regering te moeten vestigen op het ongrondwettige bestaan van het on-

vrije territoir op de grenzen, waardoor duizende ingezetenen, boven hunne medeburgers, door eene menigte lastige formaliteiten bemoeijelijkt, en in de uitoefening hunner nijverheid dagelijks worden gestoord. — Dezen ongrondwettigen toestand zoude men gemakkelijk kunnen wegnemen, door de invoering van een mild tarief van in- en uitgaande regten, gegrond op de echte beginselen van staathuishoudkunde, en hierbij zoude zoowel de nijverheid als de schatkist winnen.

Drie hunner, geen ander grondwettig middel kennende om tot meerdere en meer afdoende verbeteringen te geraken, verklaren reeds nu, dat zij tegen alle die in beraadslaging zijnde wetten zullen stemmen, ten einde de Regering, zoo mogelijk, te nopen, tot nadere voordragten, meer in overeenstemming met de begeerte van een groot deel der Volks-vertegenwoordiging, en welke begeerte duidelijk staat uitgedrukt in de vroegere processen-verbaal. Zij miskennen de aangebragte verbeteringen niet, maar zij meenen dien weg te moeten bewandelen, om alle zoodanige botsingen te voorkomen, die bij eene door zware lasten gedrukte Natie, dikwerf het gevolg zijn van te leur gestelde verwachtingen, en van het niet vervullen van regtmatige wenschen.

De andere leden verlangen niet zich in algemeene beschouwingen te verdiepen. Zij houden de bevoegdheid der Dubbele Kamer voor beperkt door de bepalingen van art. 229, en meenen dus alleen te mogen delibereren over de aangebodene wets-ontwerpen.

Sommigen hunner ontveinzen het niet, dat ook zij zouden hebben gewenscht meerdere veranderingen in de Gwt. te hebben zien aangebragt. — Daar echter die meerdere wijzigingen niet bij de voorgedragene wets-ontwerpen zijn aangeduid, willen zij het overlaten aan den tijd, aan de ondervinding en aan de overtuiging, het zij van de Regering, het zij van de Volks-vertegenwoordiging, om die nader in overweging te brengen, en, zoo noodig, die aan de goedkeuring eener andere Dubbele Kamer te onderwerpen.

Een der leden, hulde doende aan de goede bedoelingen van diegenen zijner ambtgenooten, die nu reeds hadden verklaard alle de wets-ontwerpen te zullen afstemmen, meende juist in dien maatregel het gevaar te vinden van botsingen en spanning tusschen de Regering en het Volk, dat zij heden door denzelven zochten te vermijden.

Nadat de discussien over de algemeene beschouwingen gesloten waren, is de Afd. overgegaan tot de behandeling der afzonderlijke wets-ontwerpen, daarbij de rangorde volgende bij het Staatsblad aangewezen.

N°. 1, vroeger P. A.

Daar het belangrijk voorkwam, met eenige zekerheid de meening te kennen der leden, over het niet oproepen van de Vertegenwoordigers van Limburg, ter zake van de herziening der Gwt., is over dit punt het eerste beraadslaagd.

Drie leden hebben vermeend ernstig te moeten aandringen op herstel van dit verzuim, waardoor de regten der Limburgers zijn verkort, en zij beschouwen dus, uit dat oogpunt, de wet als onaannemelijk. Bij de overige leden heeft dat bezwaar niet gewogen.

Drie andere leden ontwikkelen in het breede hunne bezwaren tegen deze wet, vooral gelegen in de splitsing van de Provincie Holland in twee deelen.

Zij beschouwen deze splitsing als noodlottig voor Holland in het algemeen. Sedert eeuwen, en in den tijd onzer magt en grootheid, was Holland onverdeeld en het zoude, ook met terugzigt op onze historische herinneringen, als gevaarlijk kunnen worden beschouwd, te willen scheiden wat steeds vereenigd was.

Voor Noord-Holland in het bijzonder zoude die splitsing hoogst nadeelig zijn. Het overwigt van Amsterdam op het platte land zoude zeer bezwarend zijn en de betamende verhouding van de maatschappelijke regten en verpligtingen der ingezetenen zoude daardoor verbroken worden.

Hoewel het bij de Gwt. niet regtstreeks is voorgeschreven, ware het toch doelmatig, niet alleen, maar ook betamelijk geweest, dat men over een zoo gewigtig punt, de provincie Holland betreffende, de Staten van dat gewest vooraf had geraadpleegd, om zoo doende de ware meening dienaangaande te leeren kennen.

Het bezwaar dat men opperde omtrent het gemis van een Geregtshof in Noord-Holland, ware gereedelijk en zonder groot bezwaar voor de schatkist, op te ruimen.

Eenige leden vereenigden zich met deze beschouwingen, terwijl sommige anderen deden opmerken, dat de wensch tot splitsing van Holland, door de leden uit Holland ter vergadering benoemd, het eerst was uitgedrukt; dat de Provincie daadwerkelijk was gescheiden, en dat, de splitsing bij de Gwt. vast te stellen, alleen bevestiging zoude zijn van het bestaande.

Een lid verlangt als zijne meening te zien aangeteekend: dat iedere splitsing of bijeenvoeging van Provincien buiten de bevoegdheid der wetgeving ligt, zoo lang die wensch niet duidelijk kenbaar wordt gemaakt door die Provincien zelve.

De andere leden deelen niet in dat gevoelen. Sommigen hunner

meenen zelfs, dat de vereeniging van Drenthe met Groningen of Overijssel, of met Groningen en Overijssel, wijs en staatkundig zoude zijn en dat daardoor de finantiële belangen van het Rijk en van de ingezetenen zouden bevorderd worden.

Drie leden wenschen dat men aan de Provincie Noord-Braband den naam terug zal geven van Braband, welken zij bij de Gwt. van 1814 voerde. Daar Zuid-Braband geen gedeelde meer uitmaakt van het Rijk, is het overbodig het tot Nederland behoorende gewest door den naam van Noord-Braband aan te duiden.

Een lid legt eene nota over, bij dit proces-verbaal gevoegd, waarvan de Afd. kennis heeft genomen en waarmede zich enkele leden vereenigen.

De geheele Afd. verlangde, alvorens de beraadslagingen over dit 1ste wets-ontwerp te sluiten, dat in het proces-verbaal de wensch zoude worden uitgedrukt, dat de Regering hare aandacht bijzonder mogt vestigen op de gevolgen die het op zich zelf bestaan van het Groothertogdom Luxemburg moet hebben, met betrekking tot de wet van 25 Mei 1816 (Staatsblad n.° 26), waarbij de overdragt der domeinen aan Prins Frederik wordt geregeld.

Het antwoord, vroeger door de Regering op soortgelijke bedenkingen gegeven, is zeer kort en duidelijk, maar neemt de geopperde bezwaren niet weg. « De invloed, heet het, welke het afzonderlijk bestaan van het Groothertogdom Luxemburg zal hebben op de bepalingen der wet van 25 Mei 1816, betreffende de overdragt der domeinen aan Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, is vreemd aan de Gwt., gelijk het die wet zelve is. »

Gaarne geeft de Afd. toe, dat die wet omtrent de domeinen van Prins Frederik, niet regtstreeks tot de Gwt. behoort: maar dezelve staat met de voorgestelde wijzigingen van het 1ste artikel in een zoo naauw verband, dat de vraag om nadere, meer afdoende en meer bepaalde antwoorden dienaangaande, noch als ongepast noch als onbescheiden mag worden beschouwd.

N.° 2, vroeger I°. B.

Dit wets-ontwerp geeft geene aanleiding tot bedenkingen, voor zoo verre betreft deszelfs hoofdinhoud.

Een lid echter maakt de bedenking, dat men door de aanneming van dit ontwerp, waarin gesproken wordt van eene openbare en *vereenigde zitting der beide Kamers*, als het ware zoude erkennen dat er twee Kamers noodig waren. Hij vreest dus de quaestie te praejudicieren en verklaart zich uit dien hoofde tegen het ontwerp.

N.° 3, vroeger I.ª C.

groot aantal leden der Afd. beschouwt het behoud van den Staatsraad als geheel onnoodig. De Raad van Ministers moet voldoende zijn, om den Koning behoorlijk voor te lichten omtrent de verschillende takken van bestuur.

Daar nu de slechte staat onzer finantien geene weelde gedoogt, maar de afschaffing van al het overtollige dringend gebiedt, wordt door die leden hartelijk gewenscht, dat de Staatsraad uit de Gwt en van de begrooting der uitgaven moge verdwijnen.

Mogt die hartelijke wensch niet worden vervuld, dan geven zij aan de voorgedragene verandering hunne goedkeuring, even als de overige leden der Sectie, die deze hunne beschouwingen over de afschaffing van den Staatsraad niet hebben gedeeld.

N.° 4, vroeger I.ª D.

Het eerste artikel van dit wets-ontwerp geeft aanleiding tot de volgende bedenkingen:

In de eerste plaats verklaren die leden, die de splitsing van Holland niet verlangen, zich ook tegen dit artikel, als bekrachtigende het beginsel van de verbrokkeling dier Provincie.

Eene andere aanmerking gold de verhouding van de afgevaardigden ter Nationale Vertegenwoordiging. Sommige leden meenden, dat men alléén de bevolking tot maatstaf zoude moeten nemen, gelijk bij het ontwerp zelf heeft plaats gehad voor het Hertogdom Limburg.

Deed men zulks, dan zoude het blijken, dat Holland twee leden te veel, Noord-Braband en Gelderland ieder een lid te weinig hadden: als hebbende Holland één lid voor 41,900 zielen, terwijl Noord-Braband slechts één lid heeft voor 52,300 en Gelderland één lid voor 56,000 zielen.

Andere leden meenden, dat niet alléén de bevolking, maar dat ook rijkdom, invloed, koophandel en de meerdere belastingen, die door sommige Provincien worden betaald, tot maatstaf moeten dienen bij de regeling van het getal Vertegenwoordigers ter vergadering van de Stat.-Gen.

Art. 2. Het tweede artikel bragt het wenschelijke ter sprake, van de afschaffing van de Eerste Kamer der Stat.-Gen.

In ons land, waar geen pairs bestaan of bestaan kunnen, gelijk in Engeland of Frankrijk, vooral ook omdat de stof daartoe niet voorhanden is, vonden sommige leden, dat die instelling eene mislukte copy was van hetgeen elders plaats

heeft. Bij de Gwt. van 1814 was zij niet bekend. De invloed der Eerste Kamer op het Volk is, uit den aard der zake, te gering, om ooit der Kroon tot steun te kunnen strekken in oogenblikken van spanning en gevaar. In gewone tijden is zij òf onnoodig òf schadelijk. Onnoodig, omdat de aristocratische beginselen genoegzaam in de Tweede Kamer worden vertegenwoordigd, en omdat de Koning bij art. 118 der Gwt. het *veto* heeft over alle voorstellen der Tweede Kamer. — Schadelijk, omdat zij de uitgaven des Rijks vermeerdert en de behandeling der zaken nutteloos vertraagt. Daarenboven kan zij, bij het gering aantal harer leden, ook voor de Regering gevaarlijk worden. Zes leden dier Eerste Kamer kunnen alle voorstellen van den Koning, waarmede zich de Tweede Kamer reeds vereenigd heeft, door hun negatief votum doen vallen, en, zoo doende, het gemeen overleg van de Volksvertegenwoordiging met den Koning tot een ijdel droombeeld maken.

Zeven leden deelden deze beschouwingen. Deze leden verlangden de Eerste Kamer te behouden: maar wilden dat derzelver leden zich zouden vergenoegen met den vereerenden titel dien zij voeren, zonder hun eenige finantiële voordeelen daarbij toe te kennen.

Een lid verklaart dat hem het voor- of nadeel dier instelling niet genoegzaam gebleken was, om zich te dezer gelegenheid daaromtrent bepaaldelijk te verklaren.

Vier leden wenschten de Eerste Kamer behouden te zien.

Een lid vond nog daarenboven dat rijkdom of geboorte geene aanspraak gaven op het verkrijgen van eene sinecure van *f.* 3000 's jaars. Alleen aan die bepaling van art. 86 der Gwt. zou hij zijn zegel kunnen hechten, indien de Eerste Kamer moest behouden blijven, dat derzelver leden zouden worden gekozen uit diegenen, die *door bewezene diensten* tot de aanzienlijksten van den lande behooren.

N.° 5, vroeger F. E.

Op dit wets-ontwerp zijn geene bedenkingen gevallen.

Geresumeerd in de vergadering van den 17den Augustus.

E. W. van Dam van Isselt.

NOTA.

Het is een der eerste regelen van uitlegkunde van wetten, dat de uitlegging zelve niet tot het ongerijmde mag leiden.

Tegen dezen hoofdregel zoude, onzes erachtens, grootelijks gezondigd worden, door aan art. 229 der Gwt. zulk eenen *beperkenden* zin toe te kennen, dat, in eenig geval, van welken aard ook, de grondwettige bedoeling zoude kunnen zijn, om veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., welke van een geheel herterogenen aard zijn, en in der daad in geenerlei verband tot elkander staan, aan ééne en dezelfde stemming te onderwerpen, alleen uit beginsel dat dezelve bij eene en dezelfde wet noodzakelijk zijn verklaard, dan toch zoude de Gwt. iets bedoelen, dat tegen de gezonde rede aandruischte, omdat hieruit een gewigtig gewetensbezwaar voor hen zou kunnen ontstaan, die geroepen zijn, om over eene wet, uit zulke verschillende bestanddeelen zamengesteld, hunne stem uit te brengen, dewijl het uiterst moeijelijk voor het oordeel wordt, of men het goede om het kwade moet verwerpen, of wel het kwade om het goede aannemen, en in beide gevallen zou men *gedeeltelijk* tegen zijne overtuiging moeten stemmen, een dwang, welken men niet mag veronderstellen dat de Gwt. den Volks-vertegenwoordiger oplegt. . . . .

Ongetwijfeld, wanneer de onderwerpen, die bij dezelfde wet noodzakelijk waren verklaard, eenen onderlingen zamenhang hadden, dan konde die zamenhang aanvankelijk eenigen invloed op de al- of niet aanneming der wet hebben uitgeoefend, dan zouden die onderwerpen gecombineerd aan de overweging der Dubbele Kamer moeten aangeboden worden; maar het onderhavige wets-ontwerp bestaat uit geheel verschillende bestanddeelen, waartusschen in der daad geen zamenhang is, en welke geen ander verband hebben, *dan dat zij in hetzelfde artikel der Gwt. behooren opgenomen te worden*, aan welke toevallige omstandigheid de opneming dier verschillende onderwerpen, in ééne enkele wet, bij uitsluiting moet toegeschreven worden. Het behoeft toch geen betoog, dat de reeds vroeger geopperde geschilpunten, over de vertegenwoordiging van Limburg, en de verheffing van dat gewest tot een Hertogdom, in betrekking tot het Duitsche Verbond, de ontbinding der vroegere betrekking van Luxemburg tot onzen Staat, in het wezen der zaak, in geen ander of inniger verband tot elkander staan, dan tot de overige ontwerpen van wet aan onze beraadslaging aangeboden. . . . .

Wij gelooven, dat, welke gewrongene uitlegging men ook

aan art. 229 en volgende der Gwt. zou willen geven, men daaruit niet zal kunnen afleiden, dat dezelfde wetten, welke over de veranderingen en bijvoegingen in de Gwt. aan de Provinciale Staten verzonden worden, in denzelfden vorm en *in gelijk getal*, aan de overweging der Dubbele Kamer moeten onderworpen worden, hoewel wij het gevoelen kunnen deelen, dat in de nieuwe wets-ontwerpen dezelfde bewoordingen behouden moeten worden, waarbij de bijvoegingen en veranderingen in de Grondwet aan de Provinciale Staten kennelijk gemaakt zijn; en wij vermeenen voor deze onze wijze van beschouwen, de navolgende gronden in het midden te kunnen brengen:

1°. De bedoeling toch van gemeld artikel 229 is eenvoudig, en kan wel geene andere zijn, dan *ten eerste*, dat de Provinciale Staten kennis dragen van de erkende noodzakelijkheid, om de Gwt. te wijzigen; *ten andere*, dat aan dezelve de voorgestelde veranderingen kennelijk gemaakt worden, welke te dien einde duidelijk aangewezen en uitgedrukt moeten worden, doch verder strekt zich de invloed van deze wet niet uit, en te vergeefs zoekt men in de Gwt. eene bepaling, waaruit middellijk of onmiddellijk zoude voortvloeijen, dat alle bijvoegingen en veranderingen, die bij ééne enkele wet noodzakelijk verklaard zijn, ook bij ééne enkele wet aan de Dubbele Kamer ter overweging moeten worden aangeboden. Dit stilzwijgen wordt veelbeteekendend, want gelijk de splitsing van het onderhavig voorstel in zoo veel verschillende ontwerpen, als hetzelve verschillende bestanddeelen bevat (welke bevoegdheid der Regering uit die van het initiatief voortvloeit), niet aan de *ratio legis* obsteert, zoo strijdt dezelve ook geenszins met de letter der Gwt., en blijft de voorgeschreven vorm in dezen onverlet.

II°. Het is duidelijk, dat een ontwerp van wet in eene wet, doch onbegrijpelijk dat eene wet, door de gezamenlijke wetgevende magt vastgesteld, en welke hare geheele werking vervuld heeft, weder plotseling in een ontwerp van wet zoude veranderen. Het zijn dus niet de wetten aan de Provinciale Staten verzonden, doch de bijvoegingen en veranderingen, die daarin uitgedrukt, en zoodanig als zij uitgedrukt zijn, welke de Regering voor te stellen heeft; doch voor het overige is haar initiatief onverlet, en het moet haar even als bij de voordragt van gewone wetten vrijstaan, daarvan zoo vele ontwerpen te vormen, als de verschillende aard der voorgestelde veranderingen medebrengt.

IIIº. Bereids heeft de Regering zelve veranderingen in den vorm der wetten gemaakt, en het zijn reeds niet meer dezelfde wetten, welke de Provinciale Staten bekomen hebben en welke thans de Dubbele Kamer behandelen zal. Voert men hiertegen aan, dat de daarin gebragte veranderingen slechts de premissen der wetten betreffen, en van zelven uit den aard der zaak voortvloeiden, dan mogen wij hierop antwoorden, dat niettemin de premissen een essentieel gedeelte eener wet uitmaken, en dat wij ons juist op den aard der zaak beroepen, die het onmogelijk maakt, om de wetten, aan de Provinciale Staten verzonden, weder in ontwerpen te herscheppen.

Eindelijk komt het ons voor, dat de moeijelijkheid, welke er, oppervlakkig beschouwd, in gelegen schijnt te zijn, om, met behoud derzelfde uitdrukkingen, waarbij de wijziging van art. 1 der Gwt. aan de Provinciale Staten is aangeduid, dit ontwerp in meerdere ontwerpen te splitsen, inderdaad zeer gering is; want welk bezwaar zoude het toch wel inhebben, om, in geval de Regering konde goedvinden, om, in plaats van het onderwerpelijke voorstel van wet, drie afzonderlijke voorstellen aan te bieden, alleen met verandering der premissen te bepalen:

in het 1ste ontwerp, dat, in plaats van: *Holland*, zal gelezen worden: *Noord-Holland*, *Zuid Holland.*

in het 2de ontwerp, dat, in plaats van *Limburg*, zal gelezen worden: *mitsgaders het hertogdom Limburg*, *behoudens de betrekking* enz.,

in het 3de ontwerp, dat de bepaling in artikel 1 der Gwt. betrekkelijk Luxemburg komt te vervallen, want daar van dit punt in de voorgedragen wet niet gewaagd wordt, is men ook hier aan geene uitdrukking gebonden.

Wij geven daarom met alle bescheidenheid der Regering in bedenking, of het niet overeenkomstig den geest der Gwt. en zonder schending van daarin voorgeschrevene vormen, en waarschijnlijk in overeenstemming met den wensch van een aantal leden dezer vergadering, voegelijk en noodzakelijk zoude zijn, om, met intrekking der voorgestelde wet, in de plaats daarvan zoo vele wets-ontwerpen voor te stellen, als dezelve uit verschillende bestanddeelen is zamengesteld.

B. W. A. E. Sloet tot Oldhuis.

Zitting van Maandag den 17den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Sandberg, *Onder-voorzitter*, Feith, Kniphorst, Spandaw, de Vries, De la Court, Gouverneur, Storm, van Bommel, Bleiswijk, Sloet, de Wijs, van den Velden, Binkes, Clifford, van Dam van Isselt, *Voorzitter*.

Wets-ontwerp n.° 6, vroeger n.° 1.

Art. 1. Vijf leden der Afd. gelooven, dat er eene tegenstrijdigheid bestaat tusschen het gewijzigde art. 6 van de Gwt. en tusschen art. 132, laatste alinea.

In het eerste toch wordt gesproken van de wet, die de oefening van het stemregt en van de bevoegdheid om deel te nemen aan Provinciale besturen, zal regelen, terwijl in het laatste gezegd wordt, dat door de reglementen zal bepaald worden de wijze op welke de leden van de Provinciale Staten voor den stedelijken stand zullen gekozen worden.

De overige leden zien in deze bepaling geene tegenstrijdigheid, zij beschouwen het 132ste artikel als alleen betrekking hebbende tot den vorm; terwijl het regt, volgens art. 6, door de wet zal worden geregeld.

De eerstgenoemde vijf leden blijven bij hunne bedenking volharden, vooral, omdat er omtrent zulke gewigtige aangelegenheden, later, geen de minste twijfel moet bestaan, hoedanig de bepalingen moeten worden uitgelegd. — Zij zouden dus wenschen dat die alinea van art. 132 achter art. 6 wierd geplaatst, en dat men dus lezen zoude: « *de oefening van het stemregt* enz. *wordt bij de wet geregeld.* »

« *Bij reglement zal worden bepaald de wijze op welke* » enz.

Art. 3. Een lid oppert de bedenking, of er geene tegenspraak bestaat tusschen dit artikel en art. 80 van de Gwt.?

Hier toch wordt gezegd, dat ieder, zonder onderscheid van rang en geboorte, tot alle ambten en bedieningen benoembaar is.

In art. 80 wordt bepaald, dat de leden van de Eerste Kamer zullen worden gekozen onder de aanzienlijksten van den lande. — Die aanzienlijksten nu zijn verdeeld in drie categorien:

1°. Zij die uitmunten door diensten aan den Staat bewezen;
2°. De mannen van hooge geboorte;
3°. De bezitters van groote rijkdommen.

Wanneer nu, bij vacatures in de Eerste Kamer, die man-

nen ontbreken die door groote diensten, aan den lande bewezen, daarop aanspraak hebben, moet de Koning, tot aanvulling van het, door de Gwt. vereischte getal, mannen kiezen, die geene andere aanbeveling hebben dan hunne geboorte of hunnen rijkdom.

Drie leden ondersteunen dat gevoelen, en vinden in die beschouwing eene reden te meer, om op de afschaffing der Eerste Kamer, die de liberale bepaling van het 11 artikel doet verloren gaan, bij vernieuwing aan te dringen.

De overige leden deelen in dat gevoelen niet en houden het daarvoor, dat het woord *benoembaar*, in het 11 artikel gebezigd, genoegzaam den vrijzinnigen geest en de toepassing van het beginsel van gelijkheid van aanspraak van alle ingezetenen tot alle ambten en bedieningen, waarborgt.

Art. 4. Dit 4de art. houdt reglementaire bepalingen in, die, volgens de meening van *tien* leden, niet alhier moesten worden geplaatst, als niet strookende met de majesteit eener Gwt., die niet anders behoort te bevatten dan die hooge en algemeene beginselen, die de onderlinge waarborgen regelen van de Kroon en van de Natie.

Mogten die bepalingen echter alhier behouden blijven, dan zouden *veertien* leden der Afd. gaarne zien, dat er eene bepaling in de Gwt. wierd opgenomen, waardoor de stemgeregtigden, zoo in de steden als ten platten lande, wierden gewaarborgd, dat zij, op wie de meeste stemmen waren uitgebragt, telkens en alom ook de benoemden zouden wezen.

Een lid verklaart stellig, zich niet te vereenigen met dit denkbeeld.

De heer Binkes verlaat de vergadering.

Tien leden vinden de uitdrukking: »beschrevene middelen,« in dit 4de art. gebezigd, te onbepaald. Hoewel men tot nu toe de patenten steeds heeft beschouwd als niet tot de beschrevene middelen te behooren, zoo is zoodanig begrip te onzeker, naar de meening van sommigen, om als eene bepaling van de regten der ingezetenen te worden opgenomen in de Gwt.

Opgenoemde leden houden het daarenboven voor billijk en doelmatig, dat ook de patenten zullen worden opgenomen onder de som der belastingen, die de regten der burgeren met betrekking tot de kiescollegien moeten regelen.

Die leden der Afd., die zich niet kunnen vereenigen met de gebrekkige wijzigingen der Gwt. omtrent het verkiezing-

stelsel, verklaren dat zij hebben deelgenomen aan deze Beraadslagingen, met voorbehoud van hunne vroeger gemaakte bedenkingen, en willen bij deze gelegenheid, gelijk voor het vervolg, hebben aangeteekend, dat zij blijven aandringen op eene geheele herziening van het stuk der verkiezingen.

N°. 7, vroeger n°. 2.

Dit wets-ontwerp heeft tot gewigtige discussien aanleiding gegeven. — De Afd. wenscht echter, bij de behandeling van dit teedere punt, op den voorgrond gesteld te zien, dat men, bij het maken of wijzigen eener Gwt., steeds moet uitgaan van groote en algemeene beginselen, en dat zij dus vertrouwt, dat men de gemaakte bedenkingen wel uit dat oogpunt zal willen beschouwen.

Een lid merkt op, dat de gewone inkomsten van den Staat kunnen worden berekend op *f* 44,000,000; dat de staatsschuld jaarlijks vordert aan rente *f* 42,000,000, p. m.; dat er dus aan de gewone inkomsten *f* 2,000,000 overblijven; dat van die twee millioen voor den Koning en Deszelfs huis *f* 1,750,000 worden gevorderd, zoodat er van de gewone inkomsten slechts overblijven *f* 250,000. En hij vraagt, of het, in de gegevene omstandigheden, in het belang kan zijn van de Kroon zelve, om het inkomen derzelve op *f* 1,500,000 te bepalen?

Twee leden verlangen het inkomen des Konings bij het 30ste artikel bepaald te zien tot *f* 1,000,000, met inbegrip van de reeds verstrekte domeinen, bij de wet van 26 Augustus 1822 (Staatsblad n°. 40). Een hunner meent, dat de regeling van het inkomen des Konings niet in de Gwt. moest zijn opgenomen, als strijdig met derzelver majesteit.

Acht leden verlangen in de Gwt. te zien bepaald, dat het inkomen des Konings zal bedragen *f* 1,000,000, en zouden wenschen dat, art. 31 vervallende, het 30ste artikel aldus wierd gelezen:

« *De Koning geniet, uit 's lands kas een jaarlijksch inkomen van f* 1,000,000; *benevens de inkomsten van de alreeds aan de Kroon toegewezen domeinen.* »

Zoo zoude, naar de meening van die leden, wat dan ook in 1849, bij de verrekening der fondsen van de maatschappij van Volksvlijt, mogt gebeuren, de belangen van de Kroon en de finantiële belangen van de Natie zijn gewaarborgd.

Op art. 2 vallen geene aanmerkingen; maar in verband met de reeds vroeger door sommige leden der gewone Kamer gemaakte bedenkingen, zouden vijf leden wenschen, dat de vrijdom van lasten, waarvan in art. 33 der Gwt. wordt gesproken, alleen tot den persoon des Konings wierd beperkt.

N°. 8, vroeger n°. 3.

Het belangrijke 60ste artikel der Gwt. heeft de aandacht der Afd. in groote mate opgewekt.

Algemeen is men echter van gevoelen geweest, dat de voorgedragene wijziging, in verband beschouwd met de gewigtige toelichtingen, door de Regering deswege, bij hare antwoorden op de vroegere bedenkingen, gegeven, als voldoende kan worden aangemerkt.

De Afd. hecht aan die toelichtingen de hoogste waarde, en gaat van de vooronderstelling uit, dat de daarin uitgedrukte beginselen steeds tot rigtsnoer zullen dienen bij de behandeling van de finantiële belangen van 's Rijks overzeesche bezittingen.

Sommige leden, gekozen om het dubbeltal der Kamer uit te maken, betreuren het, dat die belangrijke stukken, de vroegere handelingen der Kamer over de Gwt. behelzende, aan hen niet zijn medegedeeld, en dat zij die kennis hebben moeten putten uit de mededeelingen hun door hunne ambtgenooten gedaan, of uit eene niet officiele uitgave dier stukken hebben moeten trekken.

N°. 9, vroeger n°. 4.

Art. 2 en 3. Drie leden zouden het wenschelijker achten, dat de begrooting van uitgaven en die der middelen ieder jaar in overweging wierden gebragt.

Art. 4. Zeven leden zouden liever zien, dat men bij dit art. bepaalde, dat niet alleen geene sommen zouden kunnen worden overgeschreven van het eene hoofdstuk van algemeen bestuur op het andere, zonder gemeen overleg met de Stat.-Gen., maar dat zich die beperking uitstrekte tot de onderscheidene afdeelingen van ieder hoofdstuk.

De andere leden deelden dat gevoelen niet, en geloofden, dat daardoor de vrije werking der Regering al te veel zoude worden beperkt.

Art. 5. Drie leden wenschen, dat de rekening van ontvangsten en uitgaven door de Algemeene Rekenkamer afgesloten zijnde, dezelve door de Stat.-Gen. mogt worden goedgekeurd. De overige leden deelen dien wensch niet, maar gaan uit van het begrip, dat de rekeningen van een afgeloopen dienstjaar, telkens, en zonder verzuim, behoorlijk door de Rekenkamer worden opgemaakt, en dat de aldus afgesloten rekeningen tot grondslag dienen der aangebodene begrootingen. De werkzaamheden van de Rekenkamer moeten nader door eene wet worden geregeld, welke alle die waarborgen kan opleveren, die men van dat belangrijk collegie kan verwachten; terwijl de in te voeren verantwoordelijkheid der ministers geene bezorgdheid overlaat over de naauwkeurige naleving der te maken wetsbepalingen.

N.° 10, vroeger n.° 5.

Terwijl de meeste leden het beschouwen als eene groote verbetering, dat de raadsleden niet meer *ad vitam* worden benoemd, vooral ook met betrekking tot hunne bevoegdheid als kiezers voor de leden van de provinciale staten, vinden vier leden in die periodieke aftreding groot bezwaar. Zij gelooven, dat het den lust en de gelegenheid zal benemen aan de leden van den raad, om zich naauwkeurig met de vele en veelsoortige belangen van de steden bekend te maken. De andere leden deelen dat bezwaar niet, omdat de aftredende leden van den raad, die zich door hunnen ijver voor de stedelijke belangen hebben onderscheiden, weder verkiesbaar zijn; terwijl die aftreding het groot voordeel oplevert, om de slaperige raadsleden, die bij de bewustheid hunner inamovibiliteit insluimeren, door betere en meer werkzame leden te kunnen vervangen.

N.° 11, vroeger n.° 6.

Op dit wets-ontwerp zijn geene aanmerkingen gemaakt.

N.° 12.

De leden die zich hebben verklaard voor de regtstreeksche verkiezingen, alhoewel in dit wets-ontwerp eene verbetering ziende, omdat het een niet betwijfelbaar beginsel in iederen constitutionelen Staat thans ziet erkend, ook door de Regering, die hetzelve vroeger steeds had bestreden, als niet tot ons Staatsregt behoorende, gelooven echter te moeten vol-

harden bij het begrip, dat de aangebragte verbetering niet voldoende is; maar dat regtstreeksche verkiezingen, verantwoordelijkheid van het ministerie en ontbindbaarheid der Kamer, door den geest des tijds en den aard van eenen constitutionelen regeringsvorm gevorderd worden.

Dertien leden van de Afd., hoewel allen de voorgaande bedenkingen niet deelende, vinden echter een gebrek in dit wets-ontwerp, van eenen hoogstgewigtigen aard. Het is de uitlating van de bepaling, wie tot de aanklagte der Ministers bevoegd zal zijn.

Art. 4, sprekende van de aanklagte ter zake van deze verantwoordelijkheid, waarover de Hooge Raad der Nederlanden zal oordeelen naar de voorschriften der wet, schijnt alleen te bedoelen de voorschriften, gegeven bij het Wetboek van Strafvordering, wanneer de ministers vallen in de termen van art. 177 van de Gwt.

Die dertien leden gelooven, dat de aanklagte niet moet worden overgelaten aan den Procureur-Generaal bij den Hoogen Raad, maar dat de aanklagte moet kunnen geschieden door de Stat.-Gen., de beide Kamers vereenigd.

Het is mede van het hoogste belang, dat deze aanklagte niet worde behandeld gelijk eene gewone wet, zoo als het Wetboek van Strafregt zulks voorschrijft. Daardoor toch zoude het geval kunnen geboren worden, dat 55 leden der Tweede Kamer verlof gaven, ingevolge art. 177 der Gwt., tot het vervolgen van eenen der Staatsbeambten, bij dat artikel genoemd, en dat zes leden der Eerste Kamer dat verlof weigerden.

Wanneer men den grooten invloed nagaat, dien de Regering, uit den aard der zake, op de Eerste Kamer kan uitoefenen, dan valt het ondoelmatige van die bepaling in het oog, waardoor dikwijls, misschien steeds, straffeloosheid aan de hoofden der ministeriële departementen zoude verzekerd zijn.

Men zoude dus wenschen in art. 4 te lezen:

« De hoofden der ministeriële departementen kunnen ter zake van deze verantwoordelijkheid in staat van beschuldiging worden gesteld door de Stat.-Gen., de beide Kamers vereenigd. Hierover oordeelt de Hooge Raad der Nederlanden. »

Drie leden zouden in de laatste alinea liever lezen: « over de aanklagte zelve oordeelt de Hooge Raad der Nederlanden. »

Dat zulks zal geschieden naar de voorschriften der wet,

behoeft hier niet te worden bijgevoegd, daar wel niemand zal meenen, dat het hoogste regterlijke collegie bevoegd zoude zijn naar willekeur te oordeelen.

Het Wetboek van Strafregt zal, overigens, de onderscheidene straffen op de verschillende overtredingen moeten bepalen.

Een lid verlangt hier de bepaling te zien ingelascht, dat de Prinsen van den bloede geen ministers kunnen zijn.

De andere leden deelen dat gevoelen niet; sommigen op grond van art. 11 der Gwt., waarbij bepaald wordt dat ieder, zonder onderscheid van geboorte, tot alle bedieningen benoembaar is; anderen omdat zij meenen dat het in den aard der zake ligt, dat geen Prins van den bloede zich aan zoodanige verantwoordelijkheid zal onderwerpen, die hem, in de betrekking van minister, als beschuldigde voor den Hoogen Raad zoude kunnen voeren.

Drie leden, eindelijk, meenen dat men de ministers, die regt van zitting hebben in de beide Kamers, moet kunnen roepen in de Kamers tot het geven van inlichtingen en ophelderingen.

De andere leden deelen dat gevoelen niet. Een hunner gelooft, dat het regt om de ministers te roepen uit het wetsontwerp zelf voortvloeit, en dat dus de opneming van zoodanige bepaling in hetzelve overbodig is.

N.° 13.

Voorstel van den heer van Asch van Wijck, *c. s.*

Op dit wets-ontwerp vallen geene bedenkingen.

Bij het einde der discussien legt een lid eene nota over, bij dit proces-verbaal gevoegd.

Dit proces-verbaal geresumeerd op Dingsdag den 18 Augustus 1840.

E. W. van Dam van Isselt.

NOTA.

De ondergeteekende verklaart, dat hij geene zwarigheid heeft gemaakt, om zich uit te laten over de onderwerpen in de voorgestelde dertien ontwerps-wetten behandeld, doch dat hij daardoor niet gehouden wil zijn de meening te zijn toegedaan, dat zijne bevoegdheid, als lid van de Tweede Kamer in dubbelen getale, zich verder zou uitstrekken, dan om bepaal-

delijk en alleen over de aanneming of verwerping te beslissen: en verder dat de bedenkingen over eenig wets-ontwerp, door hem gemaakt of waarin hij mogt hebben gedeeld, geenszins insluiten zijn gevoelen, dat daarom de voorgestelde wet zoude behooren te worden verworpen. Ten aanzien van beide deze punten wenscht de ondergeteekende te blijven in zijn geheel, en acht zich, door de deliberatien in deze Afd. in niets gebonden.

Mr. H. O. FEITH.

ZEVENDE AFDEELING.

Zitting van Vrijdag den 14den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Luyben, *Ondervoorzitter*, Mastboom, Bichon van IJsselmonde, Druijvesteijn, Cost Jordens, Mees, van Sminia, Weerts, Vos de Wael, Wynaendts, Wagtho, Warin, Laan, Beelaerts van Blokland, van Rappard, *Voorzitter.*

Nadat aan de Afd. was kenbaar gemaakt, dat de heeren Thorbecke, Rau, Groen van Prinsterer en de Kempenaer het door Hun Ed. Mog. gedaan voorstel als verworpen beschouwden, heeft de voorzitter in omvrage gebragt, of de leden dezer Afd., alvorens tot het onderzoek van de wets-ontwerpen zelven, over te gaan, ook eenige algemeene aanmerkingen op den voorgrond wilden geplaatst zien.

Door eenige leden is hierop in het midden gebragt, dat, naar hun gevoelen, de voorgedragene veranderingen en bijvoegingen in de Gwt. niet voldoende waren, dat de ervaring meerdere als noodzakelijk had doen kennen, wijders, dat het hoogstbedenkelijk was, om, zonder dat *Limburg* wierd vertegenwoordigd, over hetzelve te beschikken; doch werd vervolgens algemeen goedgevonden, om het vraagstuk ten aanzien van *Limburg* nader te behandelen, ter gelegenheid van het daartoe betrekkelijke wets-ontwerp, en om, nadat het onderzoek van alle de wetten zoude zijn afgeloopen, over de meerdere of mindere volledigheid van de voorgedragene veranderingen en bijvoegingen, en den invloed, dien zulks op de gedane voordragten zoude moeten hebben, te beraadslagen. — Inmiddels werd door een lid opgemerkt, dat hij het onstaatkundig, ja onregtmatig oordeelde, dat *Limburg* niet in deszelfs belang was gehoord, en dat dit wel-

ligt voor hem eene voldoende reden zoude zijn, om aan alle de ontwerpen zijne stem te weigeren; een ander lid deelde dit gevoelen, omdat hij het hoogstbezwaarlijk vond aan een gedeelte van de Natie een *pactum* op te dringen, waartoe hetzelve niet had medegewerkt; wanneer dan ook beide deze leden mogten deel nemen aan de beraadslagingen over de afzonderlijke wetten, was het onder uitdrukkelijke verklaring, dat zij hierdoor niet wilden geacht worden af te zien van hun zoo even opgegeven hoofdbezwaar.

Hierna toegetreden zijnde tot de overweging van de ingezondene ontwerpen, volgens de orde waarin dezelve in het Staatsblad zijn opgenomen, zoo werd ten aanzien van het

Ontwerp n.° I, Staatsblad n.° 27, art. 1, 2 en 153 der Grondwet,

houdende verandering in de artikels 1, 2 en 153 der Gwt., door drie leden in bedenking gegeven (welke bedenking mede van toepassing zoude wezen op alle de ontwerpen), of niet in den aanhef, na de woorden: *Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Staten-Gen.*, zoude moeten gelezen worden: *de Tweede Kamer in dubbelen getale bijeengekomen*, omdat dit laatste gebiedende wordt gevorderd tot het daarstellen van verandering of bijvoeging in de Gwt.: de overige leden deelden deze bedenking niet, omdat zij meenden, dat, volgens het laatste gedeelte van art. 232 der Gwt., in verband met art. 120, het gewone formulier moet gevolgd worden, en omdat in ieder geval de aanhaling van de wet, waarbij de noodzakelijkheid is verklaard, en het daarin voorkomende laatste artikel het bewijs oplevert, dat in *dit* ontwerp door *de Staten-Gen.* worden bedoeld de *Staten-Gen., de Tweede Kamer in dubbelen getale bijeengekomen.*

Vele leden van de Afd. gaven hun leedwezen te kennen, dat in dit eerste wets-ontwerp twee onderwerpen waren vereenigd van geheel verschillenden aard en die tot zulke verschillende beschouwingen kunnen aanleiding geven, de splitsing namelijk van *Holland* in twee gewesten en de zoogenaamde *Limburgsche* quaestie; algemeen had men het verkieslijk geacht, wanneer de leden dezer vergadering over ieder van die vraagpunten afzonderlijk hun gevoelen hadden kunnen uitbrengen, en werd dan ook het denkbeeld geop-

perd, of men niet nog op dezen oogenblik van het eerste ontwerp twee ontwerpen zou kunnen maken; het eerste betrekkelijk *Holland*, het tweede betrekkelijk *Limburg?* Vermits dit denkbeeld in verband staat met de vraag, of er alsnog in de aangebodene wets-ontwerpen eenige veranderingen kunnen worden gemaakt, heeft de Afd. hierover alsnu opzettelijk beraadslaagd.

Een lid verklaarde het gevoelen aan te kleven, dat, even als bij gewone wetten, ten gevolge van de bedenkingen van de Afdeelingen, alnog veranderingen in de ontwerpen zouden kunnen gemaakt worden. Hij grondde zijne meening op de slotbepaling van art. 232 van de Gwt. en op het doellooze eener herhaalde beraadslaging over dezelfde wets-ontwerpen door de Eerste Kamer.

Een ander lid gaf te kennen, dat hij omtrent de voorgestelde vraag nog niet genoegzaam was ingelicht.

De overige *dertien* leden vereenigden zich tot het gevoelen, dat in de voordragten volstrekt geene verandering kan gemaakt worden; dat de werkkring van deze Kamer zich thans bepaalt tot de overweging van de voordragten en tot het goed- of afkeuren van dezelve; die leden meenden, dat dit ontwijfelbaar voortvloeit uit de bewoordingen van art. 229 der Gwt., waarbij de *duidelijke aanwijzing en uitdrukking van de verandering en bijvorging* in de wet wordt gevorderd, die volgens het volgende artikel aan de Staten der Provincien moet worden gezonden; dat wanneer bij *gewone wetten* de voorstellen óf door den Koning óf door de Tweede Kamer der Staten-Gen. worden gedaan, aan den Koning of de Tweede Kamer ongetwijfeld het regt toekomt, om in eene verandering in een gedaan voorstel vooraf toe te stemmen, doch dat die voorafgaande toestemming noodzakelijk zoude wezen, doch niet zou kunnen verkregen worden van de drie takken van wetgeving, die gezamenlijk het voorstel moeten doen tot wijziging of verandering van de Gwt.; wordende hier nog bijgevoegd, dat de tweede beraadslaging van de Eerste Kamer over hetzelfde wets-ontwerp niet zoo geheel doelloos is, omdat ook die tak van wetgeving zich moet overtuigen, dat de door de Tweede Kamer in dubbelen getale aangenomene verandering of bijvoeging is dezelfde, welke, in de wet, waarbij de noodzakelijkheid eener verandering in de Gwt. is verklaard, is aangewezen en uitgedrukt. — Een van de *dertien* leden zou eenigermate twijfelen of niet eene split-

sing van de wets-ontwerpen zou kunnen plaats hebben, indien hierdoor de zaak zelve niet mogt veranderd worden.

Wat aangaat de voorgedragene splitsing van Holland in twee gewesten, zoo verklaarden *tien leden*, dat hiertegen bij hen geene bedenkingen bestonden. Terwijl twee leden geen gevoelen openbaarden, konden toch de drie andere leden zich zoo gereedelijk met de voorgedragene splitsing niet vereenigen; zij betreurden het vooreerst, dat de Staten van *Holland* over dit vraagpunt, geheel van gewestelijken aard, niet waren gehoord; geschiedkundige herinneringen verzetteden zich bij die leden tegen het denkbeeld, dat *Holland*, *Holland* niet meer zoude blijven; zij zagen weinig voordeels, maar wel nadeelen hieruit voor de beide gedeelten te gemoet; met dat al gevoelden zij, dat de zaak niet meer volledig in haar geheel is; dat eens de splitsing door de Regering voorgedragen en door de gewone wetgeving is aangenomen; dat alleen door die voordragt en door die aanneming reeds veel kwaads onherstelbaar is gesticht; dat uit eene verwerping van dit wets-ontwerp soms groote moeijelijkheden zouden kunnen ontstaan: — het waren deze redenen, die twee der voorzegde leden bewogen, om zich voor als nog niet stellig tegen dit ontwerp te verklaren, hebbende het derde lid, die in de gewone vergadering zijne stem aan het ontwerp had geweigerd, alsnu verklaard, dat hij in de gegevene omstandigheden zich, in het belang van zijn Vaderland, gedrongen gevoelde aan hetzelve eene goedkeurende stem te geven.

Ten aanzien van het *Limburgsche* vraagstuk, zoo verklaarde nu nog een *derde lid*, dat hij wegens de niet-vertegenwoordiging van *Limburg* hoogstwaarschijnlijk tegen dit wets ontwerp zijne stem zoude moeten uitbrengen. Terwijl de twee leden die, gelijk straks vermeld, ditzelfde gevoelen, doch nog in eenen meer uitgestrekten zin, aankleven, op nieuw aandrongen op het *onregtmatige* en *onstaatkundige* om over de *Limburgers* buiten hunne medewerking te beschikken, bragt een lid hiertegen in, dat *Limburg* niet meer dezelfde provincie *Limburg* is, die vroeger tot het Koningrijk der Nederlanden behoorde; dat het grootste gedeelte van *Limburg*, ten gevolge van het met de mogendheden aangegaan tractaat, weder onder het gebied des Konings is gekomen, en dat dus de medewerking of toestemming van *Limburg* hierin evenmin kan worden gevorderd, als van elk ander land, hetwelk ten gevolge van tractaten met *Nederland* mogt worden vereenigd.

Drie andere leden zouden het zeer wenschelijk hebben geacht, wanneer er mogelijkheid ware geweest, om *Limburg* thans reeds op eene grondwettige wijze te doen vertegenwoordigen: die leden erkenden evenwel, dat zij door het advies van den heer VAN ASCH VAN WIJCK, in de gewone zitting over dit vraagpunt uitgebragt, waren overtuigd geworden, dat hiertoe geen middel bestond; zij vereenigden zich dus met de overige leden dezer Afd. die te dezen aanzien geene bedenkingen hadden in het midden te brengen.

Ontwerp n.° II, Staatsblad n.° 28, art. 52 der Gwt.

Dit wets-ontwerp gaf geene aanleiding tot aanmerkingen, doch wilden drie leden zich hierdoor niet gebonden achten in hun gevoelen omtrent de al of niet bestendiging eener Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Ontwerp n.° III, Staatsblad n.° 29, art. 71 der Gwt.

Geene aanmerkingen.

Ontwerp n.° IV, Staatsblad n.° 30, art. 79 en 80 der Gwt.

Men had gewenscht, dat ook dit ontwerp in twee gedeelten ware gesplitst geworden, omdat in hetzelve thans twee verschillende onderwerpen worden behandeld, vooreerst het getal vertegenwoordigers uit ieder gewest en ten tweede de instelling van eene Eerste Kamer.

Wat het eerste betreft, zoo hadden drie leden gewenscht, dat de uit aanmerking van de bevolking, ja zelfs van de deelneming in 's Rijks lasten bestaande onevenredigheid tusschen *Noord-Braband* en *Gelderland* en andere gewesten, ware weggenomen, en dat het getal afgevaardigden uit *Noord-Braband* en *Gelderland* voor ieder van die gewesten met één ware vermeerderd geworden. Een lid meende, dat volgens de beide evengenoemde grondslagen, de vertegenwoordiging in Holland nog veel grooter zou moeten zijn.

Wat aangaat het behoud van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, zoo waren de denkbeelden van drie leden hierover minder gunstig: in ieder geval meenden vele leden, dat de beraadslagingen ook van deze Kamer in het openbaar moesten gehouden worden, ten einde aan de Natie de overtuiging te geven van de noodzakelijkheid of het nut dezer instelling, en dat, met vermindering van de jaarwedden der leden,

derzelver getal moest worden vermeerderd, omdat thans de belangrijkste wets-ontwerpen door een klein aantal leden kunnen worden verworpen.

Ontwerp n.° V, Staatsblad n.° 31, art. 98 der Gwt.

Geene aanmerkingen.

Ontwerp n.° VI, Staatsblad n.° 32, art. 6, 7, 11 en 34 der Gwt.

Men beschouwt dit ontwerp in een zeer naauw verband met de voorgedragene wijziging in art. 130 der Gwt. Reeds thans verklaren zich twee leden tegen de wijze van verkiezing door de standen.

Ontwerp n.° VII, Staatsblad n.° 33, art. 30 en 32 der Gwt.

Twee leden verklaren zich tegen het ontwerp.

Onder de buitengewone leden van deze Afd. zijn er die wel eenige inlichtingen zouden verlangen omtrent den invloed, welken de bepaling, voorkomende in art. 31 der Gwt. in het vervolg zal uitoefenen op hetgeen nu bij art. 30 wordt vastgesteld; de gewone leden roepen te dezen aanzien met genoegen in hun geheugen terug, de stellige verklaringen, door Z. E. den Minister van Justitie in de openbare zitting gegeven, waarvan de mededeeling aan deze buitengewone vergadering welligt doelmatig zoude zijn.

Ontwerp n°. VIII, Staatsblad n°. 34, art. 60 der Gwt.

Een lid verklaart zich tegen het *opperbestuur* BIJ UITSLUITING.

Een ander lid verlangt, dat aan de Stat.-Gen. behoorlijke rekening en verantwoording worde gedaan van de ontvangsten en uitgaven van de volkplantingen en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen; hij oordeelt daartoe de voorgedragene bepaling onvoldoende.

Ontwerp n°. IX, Staatsblad n°. 35, art. 122, 123, 124, 125, 126, 127 en 128 der Gwt.

Twee leden geven de voorkeur aan eene *één*jarige boven eene *twee*jarige begrooting.

Drie leden wenschen bij art. 128 van de Gwt. bepaald te zien, dat de rekeningen van ontvangst en uitgaven jaarlijks door de *wet* zouden behooren afgesloten te worden.

Ontwerp n°. X, Staatsblad n°. 36, art. 133 der Gwt.

Alle de leden stemmen daarin overeen, dat in, zoo verre aan de leden van den stedelijken raad is opgedragen om leden voor de Provinciale Staten te verkiezen, het met den aard der zaak overeenstemt, dat ook de leden van den raad aan eene periodieke aftreding zijn onderworpen.

Bij eenige leden weegt intusschen de bedenking, dat die periodieke aftreding soms van nadeeligen invloed zoude kunnen zijn op de vervulling van andere verpligtingen, aan de leden van den raad en de uit hun midden gekozen wordende *wethouders* toevertrouwd; die leden achten eene naauwkeurige kennis van de stadsbelangen in ieder raadslid noodzakelijk; zij vreezen dat, wanneer die betrekking eene tijdelijke commissie wordt, men zich minder op die kennis zal toeleggen; andere leden meenen, dat eene periodieke aftreding juist tot spoorslag zal verstrekken, om met ijver eene betrekking te vervullen, welke men anderzins gevaar zou loopen te verliezen, en dat hierin tevens het middel gelegen is, om raadsleden, die, om de eene of andere redenen, voor hunnen post ongeschikt zijn geworden, door andere meer geschikte te vervangen.

Ontwerp n°. XI, Staatsblad n°. 37, art. 202 der Gwt.

Men had gewenscht, in plaats van: *de leden dezer Rekenkamer, welker bezoldiging door de wet geregeld wordt*, te lezen: *welker* GETAL *en bezoldiging door de wet geregeld wordt.*

Ontwerp n°. XII, Staatsblad n°. 38, tusschen art. 75 en 76 der Grondwet.

Een lid had in de Gwt. alleen het beginsel willen opgenomen zien, *dat de Ministers verantwoordelijk zijn.* Een ander lid wenschte aan de Tweede Kamer der Stat.-Gen. de bevoegdheid toegekend, om eene aanklagt tegen eenen minister wegens schennis van de Gwt of de wetten in te stellen; thans hangt, naar zijn gevoelen, te veel af van den Procureur-Generaal bij den Hoogen Raad. Andere leden vinden in art. 109 van de wet op de regterlijke organisatie voldoenden waarborg.

Ontwerp n°. XIII, Staatsblad n°. 39, art. 130 der Gwt.

De twee leden, die zich tegen de verkiezing bij standen hebben verklaard, vinden de voorgedragene bijvoeging bij art. 130 van de Gwt. onvoldoende; zij achten eene verandering van art. 129 van de Gwt. gebiedend noodzakelijk.

De overige leden kunnen wel berusten in het behoud van de standen, doch velen hadden gewenscht meer bepaaldelijk in het wets-ontwerp te hebben zien voorgeschreven, dat de bestaande regeling *zal* worden veranderd; zij meenen dat er ten aanzien van het getal van de leden der Provinciale Staten-vergadering en de evenredigheid der verschillende standen, groote gebreken bestaan; dat toch, om dit met een voorbeeld aan te stippen, het getal leden van de Staten in eene kleinere provincie, als *Overijssel*, het getal leden in eene andere veel grootere provincie, als *Noord-Braband*, overtreft; dat in sommige gewesten niet alleen aan de ridderschappen, maar ook aan de steden een te groot deel in de gewestelijke vertegenwoordiging is toegekend, waardoor de ridderschap en steden eenen te grooten invloed uitoefenen, bijzonder op de voordragt van de leden der Provinciale Hoven.

Bij het naauw verband hetwelk er bestaat tusschen dit ontwerp en het ontwerp n°. VI, Staatsblad n°. 32, ad art. 6, 7, 11 en 134 van de Gwt., meent men thans nog de aandacht van de Regering te moeten vestigen op de menigvuldige gebreken in de reglementen omtrent de zamenstelling van de Provinciale Staten, waarbij door eenige leden als voorbeeld wordt aangevoerd, dat zeker in sommige gewesten onder anderen de voornaamste landeigenaren worden uitgesloten om hunne stem voor den landelijken stand uit te brengen, omdat zij gewoonlijk, vooral des winters, in eene stad woonachtig zijn.

Hierna zijn de overwegingen van deze Afd. uitgesteld tot Maandag den 17den Augustus 1840.

Zitting van Maandag den 17den Augustus 1840.

Tegenwoordig de heeren: Luijben, *Onder-Voorzitter*, Mees, Mastboom, Laan, Wagtho, van Sminia, Vos de Wael, Warin, Bichon van Ysselmonde, Cost Jordens, van Rappard, *Voorzitter*.

Nadat was geresumeerd en goedgekeurd het proces-verbaal van de zitting van den 14den dezer, heeft de Voorzitter in

om vraag gebragt of ook eenige leden dezer Afd. het nuttig en doelmatig oordeelden, bij deze gelegenheid hunne wenschen omtrent meerdere veranderingen in de Gwt. aan de Regering kenbaar te maken. Deze vraag werd door zes leden dezer Afd. toestemmend beantwoord: deze leden waren van oordeel, dat men geene enkele gelegenheid moest doen voorbijgaan, zonder de aandacht der Regering te vestigen op de verbeteringen, die in de Gwt. alsnog kunnen aangebragt worden: terwijl één lid zich minder bepaald hierover uitliet, verklaarden de vier overige leden, dat zij deze buitengewone vergadering ongeroepen oordeelden, om over iets anders te handelen, dan over de ingezondene ontwerpen; dat, indien zelfs de Regering geneigd mogt zijn, aan alle of eenige wenschen te gemoet te komen, dit altijd het onderwerp van overweging van eene andere Kamer moest uitmaken, hebbende deze vier leden dan ook geen deel genomen aan de nu volgende beraadslagingen.

Drie leden dezer Afd. stellen hoogen prijs op *meerdere vrijheid in het onderwijs*; indien al ten aanzien van de scholen welker onderwijzers uit 's lands of gemeentelijke kas worden bezoldigd, door *de wet*, maar ook door de *wet alleen*, eenige bepalingen kunnen worden daargesteld, moet het onderwijs geene verdere beperking hebben, dan alleen het vorderen van bewijzen van bekwaamheid en zedelijkheid; die leden verlangen die meerdere vrijheid van onderwijs door de Gwt. zelve gewaarborgd te zien.

Twee leden, die reeds vroeger hun verlangen tot afschaffing van de standen hebben kenbaar gemaakt, voegen nu hierbij dat zij het verkiezingstelsel wenschen veranderd te zien; dat zij meer vrije en directe verkiezingen verlangen, en daarbij de ontbindbaarheid van de Tweede Kamer; deze leden willen niet aan ieder ingezeten het regt van keuze geven, maar zijn veeleer van gevoelen, dat de *som* in belastingen, die regt tot keuze zoude geven, vrij hoog zoude kunnen gesteld worden. De andere leden, die aan deze beraadslaging deel namen, vonden elke verandering in het verkiezingstelsel gevaarlijk; de ondervinding van vroegere jaren had, naar hun gevoelen, de nadeelen van directe verkiezingen voldoende aangetoond.

Vier leden dringen aan op eene wijziging van art. 91 der Gwt.: in dier voege dat de hoofden van de departementen van algemeen bestuur niet zouden mogen zijn leden van de Stat.-Gen.; indien zulks al plaats vindt in *Engeland* en *Frank-*

rijk, in welke landen het getal vertegenwoordigers zeer groot is, beschouwt men dit ondoelmatig in eene kleinere vergadering, hebbende het iets oneigenaardigs in zich, dat iemand zijne stem uitbrengt over iets, hetwelk hij in zijne ambtsbetrekking *verpligt* is te verdedigen.

Behalve deze veranderingen, zijn nog eenige andere bepalingen in of met betrekking tot de Gwt. ter sprake gebragt, waaromtrent uitlegging of nadere wettelijke regeling noodzakelijk is geoordeeld, in zoo verre hiertoe verandering in de Gwt. zou vereischt worden, thans aan de aandacht van de Regering worden aanbevolen, als:

a. Door drie leden, het regt van *dispensatie*, bij art. 68 der Gwt. in den regel aan de wetgevende magt toevertrouwd, doch tot nu toe door die magt nimmer uitgeoefend; terwijl daarentegen de exceptive bevoegdheid aan den Koning toegekend, door het gebruik regel is geworden;

b. Door drie leden, het noodzakelijk toezigt hetwelk de Regering ten aanzien van vreemdelingen moet kunnen uitoefenen, en waarin, volgens het gevoelen van die leden, de woordelijke uitlegging van art. 4 der Gwt. belemmering zou kunnen toebrengen;

c. Door vier leden, het duidelijk en stellig ontzeggen aan de Commissarissen des Konings, om in de Provinciale Staten deel te nemen aan de verkiezingen, waaromtrent het gebruik in strijd is met de bepalingen der Gwt.,

d. Door drie leden, het vaststellen van bepalingen ten aanzien van de *conflicten*; en, eindelijk,

e. Door vier leden, het *bij de wet vaststellen* van de voorwaarden, onder welke alleen pensioenen kunnen worden verleend, gelijk mede van de hoegrootheid van die pensioenen, in verhouding van bezoldiging, dienstjaren, enz.

Ten slotte namen twee leden deze gelegenheid te baat, om te verklaren, hoe zeer zij eene geheele herziening van de *krachtens het tweede additionele artikel* in werking geblevene wetten, hoogst weldadig, ja noodzakelijk beschouwen, vermits het thans voor de ingezetenen schier onmogelijk is te weten, welke wetten of verordeningen thans al of niet van kracht zijn.

Naardien uit de in deze Afd. gehouden beraadslagingen blijkt, dat hetgeen ook eenige leden dezer Afd. wenschen veranderd en verbeterd te zien, reeds vroeger in de processen-verbaal van de gewone Kamer in het breede is behandeld,

zoo is besloten van het een en ander wel melding in het proces-verbaal te maken, doch zonder in eenige ontwikkeling van de aangegevene punten te treden.

Alvorens de beraadslagingen te eindigen, verlangden vele leden in het proces-verbaal opgenomen te zien, vooreerst: dat zij doordrongen zijn van de overtuiging, dat door de voorgedragene wetsontwerpen belangerijke veabeteringen in ons Staats-bestuur zouden worden daargesteld; ten tweede: dat door het aangeven van eenige alsnog gewenscht wordende verbeteringen, men geenszins zelfs den schijn zou willen aannemen, even alsof men zich thans in deze buitengewone vergadering bevoegd oordeelde, om tot het maken van die verbeteringen mede te werken.

W. L. F. C. van Rappard.

—

Na kennis genomen te hebben van deze processen-verbaal, heeft de Regering daarop aldus geantwoord:

MEMORIE *ter beantwoording van de processen-verbaal der Afdeelingen van de Tweede Kamer der Stat.-Gen. in dubbel getal, omtrent de dertien Wetten houdende wijzigingen in de Gwt.*

De aan de Regering medegedeelde processen-verbaal der Afdeelingen bevatten onderscheidene beschouwingen en aanmerkingen van sommige leden ten opzigte van de door hen verlangde veranderingen in de bij de dubbele Kamer aanhangige ontwerpen van wet, en de uitdrukking van wenschen, dat die veranderingen daarin mogen opgenomen worden. Volgens een tevens kenbaar gemaakt gevoelen, zoude daarenboven eene grootere uitbreiding aan de veranderingen of wijzigingen in de Gwt. behooren te worden gegeven.

De Regering heeft die meeningen en beschouwingen met niet minder aandacht overwogen, dan toen vroeger vele derzelve haar door de leden van de Tweede Kamer der Stat.-Gen. in enkel getal werden aangeboden. Even als toen heeft zij dezelve belangrijk gevonden ter toelichting der onderwerpen uit de verschillende gezigtspunten, welke bij derzelver beoordeeling konden gekozen worden, en als eene nieuwe gewigtige bijdrage opleverende tot de ontwikkeling van alles, wat geacht zoude mogen worden de stoffe te moeten

uitmaken van het onderzoek omtrent de vereischte en doelmatige wijzigingen der Gwt.

Ondertusschen heeft zij zich moeten overtuigen, dat de beschouwingen, bij de tegenwoordige beraadslagingen van de Stat.-Gen. geene aanleiding kunnen geven tot beschikkingen van de zijde der Regering.

Zoo dikwijls aan het onderzoek van Hun Edel Mogenden door de Regering ontwerpen van wet worden aangeboden uit den boezem van laatstgemelde voortgevloeid, kunnen aanmerkingen daarop in de Afdeelingen der Kamers door een of meer leden gemaakt, en onder het oog der Regering gebragt, ongetwijfeld leiden, en leiden niet zelden tot het voorstellen door de Regering van veranderingen in de door haar aanvankelijk ingeleverde ontwerpen, maar ten aanzien der thans bij de Stat.-Gen. in beraadslaging zijnde wetten is het anders gelegen. Deze toch zijn niet het werk der Regering, maar van de gezamenlijke wetgevende magt. Het zijn wetten door den Koning met gemeen overleg der Stat.-Gen. grondwettelijk, hoezeer dan ook slechts aanvankelijk, vastgesteld en eene nadere goed- of afkeuring der wetgevende magt; de Tweede Kamer in dubbel getal, behoevende.

De Regering derhalve, zelfs in geval ook zij mogt oordeelen, dat eene of andere thans verlangde verandering nuttig of aannemelijk zou kunnen wezen, is buiten magt om daaraan gevolg te geven. Zij zoude daardoor inbreuk maken op het gezag en op de kracht der wet. — Zij zoude buiten hare bevoegdheid treden, en onmiskenbaar de waardigheid der Stat.-Gen. uit het oog verliezen, die met haar in gemeen overleg niet alleen de bestanddeelen, maar zelfs de bewoordingen hebben vastgesteld der wets-ontwerpen, welke volgens het elfde hoofdstuk der Gwt. het bepaald onderwerp moeten uitmaken van een vernieuwd onderzoek der wetgevende magt, de Tweede Kamer in dubbel getal.

Elke verandering, welke de Regering, ten gevolge van thans in de Afdeelingen gemaakte aanmerkingen of uitgedrukte wenschen zoude voordragen, zoude in wezenlijkheid zijn een nieuw ontwerp van wet, dat op de gewone bij de Gwt. vastgestelde wijze zoude moeten worden onderzocht, en mitsdien aanvankelijk niet door de Tweede Kamer in dubbel getal, maar door de gewone Tweede, en ook later door de Eerste Kamer.

Wat betreft de aanmerkingen en bedenkingen op de aan-

hangige wetten gevallen, voor zoo ver zij zouden mogen leiden tot eene verwerping dier wetten, zoo zijn dezelve veelal beantwoord door die leden der Tweede Kamer, welke, een ander gevoelen aanklevende, zich gunstig omtrent de gedachte wetten hebben uitgedrukt. Langs dien weg hebben de onderscheidene onderwerpen alle de toelichting verkregen, waarvoor zij vatbaar waren. Zij kunnen als voldongen en uitgeput beschouwd worden, en vindt zich de Regering aldus buiten de gelegenheid gesteld om er nieuwe beschouwingen bij te voegen.

Omtrent enkele bijzonderheden zijn echter nadere ophelderingen van de Regering gevraagd geworden, en zij verheugt zich te meer daaraan te kunnen voldoen, naardien zij vertrouwt, dat het genoeg zal zijn de daarbij betrokkene onderwerpen wat nader gade te slaan, om zich de bedenkingen, waartoe zij hier of daar aanleiding mogten gegeven hebben, op te lossen.

Ten aanzien van het Limburgsche vraagstuk behelst de ministeriële redevoering in de zitting der Tweede Kamer van den 3den Junij laatstleden gehouden, en volgens beschikking der Vergadering gedrukt, een ontwikkeld, en naar de meening der Regering volledig en voldingend betoog, waarvan zij zich de herhaling niet zal veroorloven. De redenen zijn daarin aangevoerd geworden, waarom de overgebleven gedeelten van Limburg onder geen afzonderlijk bestuur gesteld, noch op zich zelven aan de Regering van derzelver Hertog overgelaten konden worden, en werd tevens de tegenwerping beantwoord, als of er uit de vasthechting aan Nederland van Limburg met de verpligtingen voor een gedeelte tot het Duitsche Bondgenootschap, bij volgende Europesche verwikkelingen moeijelijkheden zouden te vreezen zijn. De benaming van Hertogdom, aan die landstreek gegeven, ontneemt niets aan haar karakter als Nederlandsche provincie, en het standpunt zoude hetzelfde gebleven zijn, wanneer die benaming niet was toegepast geworden op Maastricht en Venlo en derzelver kringen, vermits ook thans die vestingen buiten betrekking tot het Duitsche Bondgenootschap gebleven zijn. De beteekenis der bijvoeging in artikel 1, « behoudens de » betrekkingen van het Hertogdom tot het Duische Verbond » is toegeschenen duidelijk te zijn, en is die bijvoeging, welke zich ten aanzien van het Groothertogdom Luxemburg ook thans in de bewoordingen van artikel 1 der Gwt. bevindt,

noodzakelijk geacht geworden. Het artikel toch wijst de bestanddeelen aan van het Nederlandsche grondgebied, onder welke ook Limburg geteld wordt. Nu behoort die provincie of dat Hertogdom ook tot het gemeenschappelijk grondgebied van het Duitsche Bondgenootschap, bestaande in dat van alle de Staten, waaruit hetzelve is zamengesteld. Het was derhalve noodzakelijk die dubbele verhouding, en de daarmede verbonden dubbele betrekkingen uit te drukken. De vraag of de bepalingen der additionele artikelen en de wijziging van artikel 130 der Gwt., ook toepasselijk zijn op het Hertogdom Limburg, kan niet anders dan bevestigend beantwoord worden, vermits de Nederlandsche instellingen gemeen zijn aan dat Hertogdom, en deszelfs voorbehouden betrekkingen tot het Duitsche Bondgenootschap vreemd zijn aan de onderwerpen van gedachte artikelen.

Den gang door de Regering, ten aanzien van het Groothertogdom Luxemburg gevolgd, acht zij geregtvaardigd door eene der hoogste wetten, die der noodwendigheid. Een kort overzigt van het standpunt van dat gewest vertrouwt zij, dat voldoende zal bevonden worden, ten betooge, dat de gesteldheid der dingen niet veroorloofde daaromtrent anders te handelen.

Vergelijkt men de ligging, de betrekkingen en de belangen van het Groot-Hertogdom Luxemburg, volgens het traktaat met Belgie van den 19den April 1839, met die van het Hertogdom Limburg, het zij in het afgetrokkene, het zij in verhouding tot Nederland, dan ontwaart men nagenoeg nergens overeenstemming en bijna overal eene meest beslissende uiteenloopende rigting.

Het Hertogdom Limburg grenst aan Nederland, en is noodzakelijk tot aanvulling eener gaping in onze lijn van verdediging, en tot verzekering der gemeenschap met de gewigtige Nederlandsche vesting Maastricht. Tusschen hetzelve en Nederland, hieronder begrepen de stad Maastricht, heerscht eene kennelijke overeenkomst in zeden en gewoonten, en bestaan gemeenschappelijke huishoudelijke belangen. Deszelfs vereeniging met Nederland werkt gunstig op Onze geldmiddelen, en geeft Ons geene nieuwe naburen. Het Groothertogdom Luxemburg ligt op zich zelf, geheel afgescheiden, en verwijderd van Nederland. Het kan er geene gemeenschap mede onderhouden dan over vreemd grondgebied, niets bijdragen tot onze verdediging, noch regtstreeksche hulp van

hier ontvangen. De hoofdplaats is eene Duitsche bondvesting. Op deszelfs huishouding zijn vele der Nederlandsche instellingen ontoepasselijk. Tusschen Frankrijk, Belgie en Duitschland geplaatst, moet het andere beginselen volgen met opzigt tot de regten van in-, uit- en doorvoer; deszelfs bezit zoude ons in aanraking met eene nieuwe nabuurschap, en daarenboven Belgie in het midden van ons grondgebied gebragt, en tot onzen dubbelen nabuur gemaakt hebben. Onder zoodanige ongunstige omstandigheden zoude de geldelijke uitkomst in plaats van baten op te leveren, waarschijnlijk nadeelig geweest zijn. Eindelijk liet zich niet verwachten, dat 's Konings Agnaten zich ook wegens het Groothertogdom Luxemburg, even als voor Limburg, tot schikkingen zouden verstaan, bestemd om de vereeniging dier landstreek met Nederland voor altijd te bevestigen.

Geen wonder dat door den zamenloop van dit alles de band, welke voorheen het Groothertogdom Luxemburg aan Nederland hechtte, van zelven losgeraakte, zonder dat deze ontknooping vooraf beschikkingen van hooger hand behoefde, noch den weg daartoe open liet.

Uit den aard der zaak moesten de inwoners van het Groothertogdom van hunne zijde ongenegen zijn om op nieuw te geraken in eene betrekking tot Nederland, waarvan de nadeelen blijkbaar wederkeerig moesten werken; hoe zoude men hen dan hebben kunnen verpligten om afgevaardigden te zenden naar het hun vreemd geworden Nederland, ten einde aldaar datgene te verkrijgen, wat de dwang der gebeurtenissen bereids daadwerkelijk had daargesteld, even als of hunne belangen gedoogden om de afscheiding van het Groothertogdom van Nederland nog van nadere raadplegingen afhankelijk te maken. Hoe zouden daarenboven die afgevaardigden zijn gekozen geworden na de veeljarige overheersching van het geheele Groothertogdom door Belgie, de Duitsche Bondvesting Luxemburg alleen uitgezonderd.

Het lijdt geenen twijfel, dat het Groothertogdom Luxemburg vroeger met het Koningrijk der Nederlanden vereenigd was; maar hieruit vloeit, naar het inzien der Regering, niet voort, dat hetzelve zijnen vorigen politieken toestand heeft behouden, of daarin is teruggekeerd, vermits die toestand door de splitsing van het Koningrijk der Nederlanden geheel is veranderd, en alle de redenen, welke vroeger voor de vereeniging pleitten, hierdoor zijn komen te vervallen, en

de vereeniging thans onmisbaar even schadelijk en noodlottig zoude zijn voor beide partijen, als zij, toen de beide landen aan elkander grensden, nuttig en voordeelig geweest is. Een verdrag kon niet meer vereischt worden om datgene daar te stellen, wat reeds eene voldongen daadzaak was, en evenmin kon de rede zijn van eenen afstand, want noch de eene noch de andere partij stond iets af, maar twee deelen van hetzelfde Rijk waren door de gebeurtenissen zoodanig van elkander afgeraakt, dat eene hernieuwde vereeniging niet denkbaar bleef. Op deze gronden heeft de Regering zich overtuigd, dat het eenvoudig met stilzwijgen voorbij gaan van het Groothertogdom Luxemburg in het eerste artikel der Grondwet op de volbragte daadzaak den negatieven stempel drukte, den eenigen, welke ter beschikking stond van Nederland.

Ondertusschen geldt deze beschouwing alleenlijk van het beginsel der scheiding zelve. De geldelijke vereffeningen en andere schikkingen, welke ten gevolge der scheiding zullen bevonden worden, alsnog te moeten plaats hebben tusschen Nederland en het Groothertogdom Luxemburg, en welke de Regering, zoo veel van haar afhangt, zal bespoedigen, doch waarmede onvermijdelijk eenige tijd gemoeid is, zijn volstrekt in haar geheel gebleven, en de gelegenheid om de regeling van alles, wat daartoe betrekkelijk is, tot stand te brengen, bestaat bij voortduring in dezelfde ruime mate, als wanneer de loop der dingen veroorloofd had om alles vóór de scheiding te vereffenen. Overigens is het Groothertogdom Luxemburg geenszins verstoken geworden van grondwettelijke, burgerlijke en politieke regten en waarborgen. Die waarborgen hebben slechts opgehouden Nederlandsche te zijn. Uit eene vroegere orde van zaken kan Nederland toch, al ware zulks met deszelfs belang overeen te brengen, geen regt ontleenen om zich in te laten met de grondwettelijke instellingen van niet tot hetzelve behoorende landstreken, en het Groothertogdom Luxemburg, wel verre van zoodanige bemoeijing te begeeren, vindt op deszelfs nieuwe standpunt de vereischte waarborgen in de wetten en instellingen van het Duitsche Bondgenootschap, en in de werking der Duitsche Bondsvergadering.

Alhoewel dan nu het Groothertogdom Luxemburg van Nederland is afgescheiden, kan de Luxemburgsche Kroon niet geacht worden eene vreemde kroon te zijn, want zij

heeft vervangen 's Konings voormalige erflanden, en betreft een gewest vroeger met Nederland vereenigd. Het 29ste artikel der Gwt. kan dus deze, reeds sedert zoo vele jaren, door den Koning gedragen wordende kroon niet als eene vreemde kroon op het oog gehad, noch bedoeld hebben, dat 's Konings regt om eene kroon te dragen, bestemd om Hoogstdenzelven schadeloos te stellen voor afgestane erflanden, afhankelijk zoude gemaakt worden van de aanneming eener wijziging in het aangevoerde artikel.

Onder de beschouwingen, tot welke het eerste ontwerp van wet aanleiding heeft gegeven, heeft de Regering er eene aangetroffen, welke betreft een gevoelen van onaanneme-lijkheid der territoriale omschrijving in de Gwt., als zijnde geenszins een onderwerp van het Staatsregt, maar van het regt der Volken.

Zeker is het, dat die territoriale omschrijving, welke in het 1e artikel van het eerste ontwerp van wet wordt aangetroffen, aanleiding heeft gegeven tot onderscheiden bedenkingen en zwarigheden in de processen-verbaal opgenomen, bij voorbeeld ten aanzien van de Limburgsche en Luxemburgsche quaestie, de splitsing van Holland, enz.

Maar, wat er ook van de bovengemelde beschouwing in het afgetrokkene moge zijn, mag het niet minder zeker gerekend worden, dat de territoriale omschrijving, in de Nederlandsche Gwt. althans, onmisbaar is, omdat het bestaan en de attributen van *Provinciale Staten* een der hoofdbestanddeelen zijn van die Grondwet.

Zonder de opnoeming der Provincien, welker Staten een zoo wezenlijk en belangrijk deel hebben in de behandeling van zaken, en welke de kiezers-collegien zijn voor de leden der Vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, mag eene Gwt., op het beginsel van het aanwezen en op de staatkundige werking van Provincien berustende, niet wel denkbaar geacht worden, en de stellige aanduiding en opnoeming dier provincien is dan ook daarbij overmijdelijk, omdat, bij gebreke daarvan, de bepaling van het getal van afgevaardigden ter Tweede Kamer uit iedere Provincie, welke voorzeker alleen in de Gwt. kan plaats vinden, niet mogelijk zoude wezen.

Het bedoelde wets-ontwerp kan dan ook wijders niet geacht worden ongelijksoortige bepalingen te bevatten, of voor eene splitsing vatbaar te zijn, al ware zulks anderzins

ook thans mogelijk; — het geeft slechts de namen op der Provincien, waaruit het Koningrijk der Nederlanden bestaat, en welke in een der volgende ontwerpen wederom worden opgenoemd, met de bepaling van het getal harer leden in de Tweede Kamer. De vragen of die Provincien alle, al dan niet, daarin moeten voorkomen; — of ook in die optelling iets is vergeten of nagelaten; — of sommige Provincien gesplitst, of andere liefst met andere zouden behooren vereenigd te worden: zijn vragen, welke gedaan kunnen worden ten opzigte van elk bestanddeel; maar deze zijn daarom niet ongelijksoortig ten opzigte van de bepaling van het grondgebied. De doelmatigheid van het opnemen van Limburg in de reeks dier Provincien, en die van het weglaten van Luxemburg, is al dadelijk bij de Regering niet twijfelachtig geweest; door de wet van 13 Junij bevestigd, en nu wederom hierboven, zoo men vertrouwen mag, betoogd geworden.

Tegen de splitsing van Holland in twee deelen zijn bij de processen-verbaal onderscheidene aanmerkingen voorgedragen, welke in dezelfde processen-verbaal door andere leden omstandig beantwoord zijn.

Die splitsing is in der tijd door de Regering voorgesteld geworden ter voldoening aan het verlangen der groote meerderheid der leden van de Tweede Kamer, in de processen-verbaal der Afdeelingen uitgedrukt. De tegenwoordige processen-verbaal bewijzen hoe zeer zij voor onderscheiden beschouwing vatbaar is; — maar juist de daaromtrent zoo merkelijk uiteenloopende meening van vele leden, mag geacht worden tevens het bewijs op te leveren van de dringende noodzakelijkheid dat men, met ter zijde stelling van zijn bijzonder gevoelen over dat punt, tot de aanneming van het wets-ontwerp medewerke, dewijl in het geval van niet aanneming van dat ontwerp, eene andere wet, op het tegenovergestelde beginsel berustende, hoogstwaarschijnlijk evenzeer niet zoude worden aangenomen, en het mitsdien geheel onmogelijk zoude worden om in het 1ste art. der Gwt., hetwelk niet onveranderd blijven kan, de vereischte grondwettelijke verandering te brengen.

Ten aanzien der zesde wet (Staatsblad, n°. 32) wordt tot opheldering van de vragen deswege gedaan, aangemerkt, dat in de woorden *pefening van het stemregt*, kennelijk opgesloten ligt, dat de daartoe betrekkelijke bepalingen zoo wel moeten aanwijzen *de vereischten*, welke men moet hebben

om aan de stemming deel te nemen, als *de regeling der wijze*, waarop het stemregt door de stemgeregtigden zal worden uitgeoefend; terwijl daarentegen de wijze, waarop de kiescollegien bij de verkiezing der stedelijke regerings-leden en de stedelijke Regeringen bij het verkiezen van leden voor de Provinciale Staten, zullen te werk gaan, als behoorende tot de verordeningen over de zamenstelling der stedelijke regeringen en der Provinciale Staten, niet kan behandeld worden in die wetten, welke bij het gewijzigde art. 6 zijn bedoeld, en alleen de *oefening van het stemregt* ten onderwerp kunnen hebben; waarom ook al verder de laatste alinea van art. 132 der Gwt., met het gewijzigde art. 6 van dezelve niet in verband staat.

Ook ten opzigte der wet tot verandering van het 30ste en 32ste artikel der Grondwet zijn inlichtingen gevraagd.

Het bij dezelve voorgedragen inkomen der Kroon, ten bedrage van vijftien tonnen gouds, is hetzelfde dat bij art. 12 der Gwt. van 1814 aan den Souvereinen Vorst was toegekend, wiens Huis, ten gevolge der omwenteling van het jaar 1795, al zijne aanzienlijke domeinen in Nederland verloren had, welke met de gewone Lands domeinen vereenigd waren geworden. Het geldt dus alhier niet slechts de bepaling der civiele lijst, maar tevens de schadeloosstelling voor verloren privaat eigendom; — de regtvaardigheid der vergoeding van dat verlies heeft op die bepaling van het inkomen, ten bedrage van 15 tonnen gouds, uit den aard der zaak, billijken invloed gehad.

Na de vereeniging met Belgie is het inkomen der Kroon bij art. 30 der tegenwoordige Gwt. verhoogd tot *f* 2,400,000, en dat artikel behoeft dus noodwendig eene verandering, welke geacht mag worden geene andere te kunnen zijn, dan de terugbrenging van dat inkomen tot het bedrag der vorige Gwt., behoudens de beschikkingen bij de wet van 1822, tot uitvoering van art. 31 der Gwt. gemaakt, volgens welke, (even gelijk tot nu toe plaats had) *f* 500,000 van dat inkomen zullen moeten gevonden worden uit de opbrengst van de domeinen aan den Koning, *in vollen eigendom*, *als patrimonieel goed* overgegeven, en welke overgifte reeds vele jaren geleden haar volle beslag heeft bekomen.

De Koning heeft daarna over dat zijn patrimonieel goed beschikt en *f* 500,000 der 15 tonnen gouds, bij het ontwerp van wet vermeld, zullen uit die domeinen moeten

voortvloeijen, tot zoo lang eene maatschappij, aan welke zij door den Koning zijn overgedragen, ter voldoening aan de van haar bedongen verpligting, aan 's Rijks schatkist zal hebben uitgekeerd een kapitaal van 20 millioenen: — uit de rente van welk kapitaal *alsdan* aan Zijne Majesteit door de schatkist jaarlijks zal moeten worden betaald de som van *f* 500,000.

Bij de memorie der beantwoording van de processen-verbaal der Afdeelingen, in het begin der maand Meij ll. door de Regering aan de Kamer ingeleverd, en aan welke men meent zich ook thans te mogen gedragen, is dit onderwerp nader toegelicht, en vooral in de daarin aangehaalde aanspraak van den Minister van Finantien, bij het overbrengen van de ontwerpen van wetten voor de buitengewone Begrooting van 1829, en de gewone tienjarige begrooting, aanvangende met 1830, welker nadere inzage den aard en het doel dier overdragt van domeinen aan het bedoelde ligchaam, de bedingen daaromtrent gemaakt en der voordeelen ook voor 's Rijks schatkist, daarmede verbonden, genoegzaaam zal doen kennen, en, zoo men zich vleit, over dat onderwerp al het licht zal verspreiden, waarvoor het in dit oogenblik vatbaar is.

De aanneming van de in het achtste ontwerp van wet voorgestelde slot-bepaling tot art. 60 der Gwt., kan niet ten gevolge hebben eenige verkorting der constitutionele rekenpligtigheid. Van het oogenblik toch, dat bij de wet zal zijn aangewezen het gebruik van het ten behoeve van het moederland, beschikbaar batig slot, wordt dat slot uit den aard der zaak onderworpen aan alle bepalingen, die omtrent de verantwoording van 's Rijks gelden worden nageleefd.

De berekening van het *batig slot* niet kunnende steunen op *kassa-staten*, maar op opgaven van producten, prijzen en te doene betalingen, zoo volgt daaruit, dat de overlegging der eerste zonder doel zou zijn.

Men gedraagt zich overigens, opzigtelijk de voorgenomen wijze van kenbaarmaking van het *batig slot*, aan de antwoorden, bij gelegenheid der eerste beraadslagingen van regeringswege gegeven.

Dezelve bevatten de aanwijzing van den eenigen weg om de verlangde opgaven met volledigheid en duidelijkheid te leveren.

De vraag, waarom de considerans der nu voorgestelde wetten niet dezelfde zijn als van die, welke voorkomen in de

Staatsbladen n.º 27 tot 39, wordt door den aard der zake zelve beantwoord, naardien thans de noodzakelijkheid der veranderingen, hoezeer nog aan het nader oordeel van de Stat.-Gen. onderworpen zijnde, echter reeds bij de wet is *verklaard*, en de uitdrukking daarvan derhalve in de plaats treden moest van de enkele beschouwing over de noodzakelijkheid der verandering, zoo als die in de wetten van Junij voorkwam.

De bedenking, eindelijk, in eene Afd. gemaakt, of niet in den aanhef, na de woorden: «Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord en met gemeen overleg der Stat.-Gen.,» zouden moeten gelezen worden: «de Tweede Kamer in dubbelen getale bijeengekomen» mag geacht worden in dezelfde Afd. genoegzaam te zijn beantwoord door de verwijzing naar het laatste gedeelte van art. 232 en art. 120 der Gwt., hebbende de Regering zich in de daad gebonden geacht aan het sacramentele formulier bij de Gwt. voorgeschreven, hetwelk dan ook getrouwelijk is gevolgd.

Zitting van Woensdag den 19den Augustus 1840.

Voorzitter Jhr. Mr. O. van Swinderen van Rensuma.

De vergadering wordt ten een ure geopend.

Er zijn met den Voorzitter 88 leden tegenwoordig.

De notulen van het verhandelde in de vorige vergadering, die van 13 Augustus, worden gelezen en goedgekeurd.

De heer van Alphen heeft kennis gegeven, dat hij voortdurend door ongesteldheid verhinderd wordt, om aan de werkzaamheden der vergadering deel te nemen.

VOORSTEL TOT WIJZIGING VAN HET REGLEMENT.

Is ingekomen eene kennisgeving van de heeren Thorbecke, Rau, Groen van Prinsterer en de Kempenaer, houdende, dat zij aan hun voorstel betrekkelijk eene wijziging van het reglement van orde, geen verder gevolg zullen geven. Deze mededeeling, die aan de vergadering reeds bekend was, daar zij achter de processen-verbaal van de beraadslagingen der afdeelingen is gedrukt, wordt aangenomen voor notificatie (zie dezelve bladz. 100 hiervoren).

INGEKOMEN BOEKWERKEN.

Omtrent der Kamer aangebodene boekwerken, namelijk: 1°. eene wederlegging door den Graaf van Hogendorp, van de ten zijnen aanzien den 6den Augustus in deze Kamer gevallene uitspraak; 2°. de 8ste en 9de afleveringen van de geschiedenis en beginselen der Nederlandsche Wetgeving, door den heer Voorduin, wordt het gewone besluit genomen.

VERZOEKSCHRIFTEN.

Twee ingekomene verzoekschriften, te weten: een van het gemeente-bestuur van de Zijpe, betrekkelijk de splitsing der Provincie Holland; en een van den heer P. Cleban, te Amsterdam, betrekkelijk veranderingen in art. 60 der Gwt., — worden aan de Commissie voor de verzoekschriften verzonden.

Door die Commissie worden, bij monde van den heer Junius van Hemert, de beide volgende verslagen uitgebragt:

1. « Albertus Regnerus Sloos, notaris te Winkel, in Noord-Holland, wendt zich tot U Edel Mog., met verzoek dat aan de voorgestelde splitsing der Provincie Holland, in Noord- en Zuid-Holland, gevolg mag worden gegeven.

»De adressant voert aan, dat de Provincie Holland thans den zonderlingsten regeringsvorm heeft, als zijnde zamengesteld uit vreemdsoortige beginselen; — dat aldaar twee collegien van Gedeputeerde Staten en twee Gouverneurs, in één woord, twee geheel afzonderlijke gouvernementen bestaan, terwijl er slechts ééne vergadering is van Provinciale Staten en het criminele regtsgebied gedeeltelijk door eene exceptionele regtbank wordt uitgeoefend; — dat het beurtelings presideren der vergadering van Provinciale Staten, dàn door den eenen, dàn weder door den anderen Gouverneur, slechts tot verwarring aanleiding geeft; — dat de belastingen in Noord-Holland door afgevaardigden van Zuid-Holland moeten worden goedgekeurd; — dat de Zuid-Hollandsche leden der Provinciale Staten niet zelden onbekend zijn met de belangen van Noord-Holland; en dat eene geringe meerderheid van Zuid-Hollandsche leden dikwijls de voorstellingen, in het belang van Noord-Holland gedaan, schipbreuk kan doen lijden.

»De suppliant vindt de petitien tegen de splitsing van Holland in twee provincien, ongegrond. Hij beweert, dat vijf zesde gedeelten van derzelver onderteekenaren onbekend zouden zijn geweest met derzelver inhoud. Hij vermeent, dat, wanneer de scheiding eenmaal zal zijn daargesteld, de vermeerderde invloed van Amsterdam niet gerekend zoude kunnen worden aan de overige gedeelten van Noord-Holland te zullen schaden; — en hij is van oordeel, dat de naauwe banden, die Noord-Holland aan de hoofdstad verbinden, en het getal leden, hetwelk door het platte land en de betrekkelijk kleinere steden van Noord-Holland, in de vergadering der Provinciale Staten wordt afgevaardigd, tot voldoenden waarborg verstrekken, dat de belangen van Noord-Holland niet aan die van Amsterdam zullen worden ten offer gebragt.

»Op grond van al het bovenstaande, verzoekt de adressant dat U Edel Mog. het zegel hunner goedkeuring aan de voorgestelde scheiding van Holland in twee provincien zullen hechten.

»Vermits nu hetzelve verzoekschrift bepaaldelijk over een onderwerp loopt, hetwelk bij één der dertien voorstellen van wet wordt behandeld, en aan de overwegingen van U Edel Mog. is onderworpen, — zoo vermeent Uwe Commissie tot de verzoekschriften aan U Edel Mog. te moeten voorstellen, om het onderhavig verzoekschrift ter inzage der leden ter griffie te doen deponeren."

II. »Een aantal bewoners van het platte land in West-Vriesland, leggen aan U Edel Mog. over (met verzoek om daarop regard te slaan), een door hen aan Z. M. gepresenteerd request, waarbij zij zeggen met leedwezen het voorstel tot verbrokkeling der provincie Holland te hebben vernomen.

»Zij schetsen in dit request aan den Koning met levendige kleuren de nadeelige gevolgen, welke door het overwigt, hetwelk Amsterdam daardoor boven de andere gedeelten van Noord-Holland zou verkrijgen, noodzakelijk zoude moeten ontstaan. Zij beroepen zich op de te groote representatie die aan Amsterdam, in verhouding tot de overige deelen van Noord-Holland, in de Provinciale Staten zou te beurt vallen, en op den invloed dier representatie, waarvan de leden meest ééne lijn trekken, ten koste der belangen van de kleinere steden en van het platte land. Zij vreezen dat die invloed nog vermeerderd zou worden, waneeer de zetel van het provinciaal Gouvernement naar Amsterdam wierd overgebragt, alswanneer het collegie van Gedeputeerde Staten, welligt met uitzondering van één enkel lid uit Haarlem, geheel uit inwoners van Amsterdam zou bestaan. En zij zouden, wanneer de splitsing van Holland mogt doorgaan, verlangen, dat alsdan West-Vriesland en het Noorder-kwartier van het eigenlijk gezegd Noord-Holland wierd afgescheiden.

»Naar aanleiding van dat alles, verzoeken de adressanten aan Zijne Majesteit, dat aan de voorgestelde scheiding van Holland geen gevolg mag worden gegeven;

»dat bij het onverhoopt doorgaan van het voorstel daaromtrent West-Vriesland en het Noorder-kwartier in derzelver voormaligen rang zal worden hersteld en tot eene afzonderlijke Provincie verklaard, en eindelijk,

»dat, bij het inwilligen dezer beden, de representatie zoodanig mag worden ingerigt, dat van wege Amsterdam niet meer dan een vierde van de leden der Provinciale Staten zal mogen worden afgevaardigd en de zetel van het Provinciaal Gouvernement niet naar Amsterdam zal worden overgebragt.

»Vermits nu het verzoekschrift der adressanten aan deze vergadering, is strekkende om bij de beraadslagingen over wijzigingen in de Gwt. op deze door hen aan den Koning ingediende en kopijelijk aan de vergadering overgelegde requeste, zoodanig regard te slaan als bevonden zou worden te behooren; vermits voorts bij dit request aan Z. M. onder anderen bepaaldelijk wordt verzocht, dat aan de voorgestelde

scheiding van Holland geen gevolg mag worden gegeven, — en vermits eindelijk dit onderzoek bepaaldelijk betrekking heeft tot een der dertien voorstellen van wet, aan de deliberatien van deze vergadering onderworpen, zoo vermeent Uwe Commissie tot de verzoekschriften aan U Ed. Mog. te moeten voorstellen, om het onderwerpelijk verzoekschrift, met de daartoe behoorende bijlagen, uit dien hoofde, ter inzage van de leden ter griffie te doen nederleggen."

De Vergadering vereenigt zich achtereenvolgende met het in deze verslagen gedane voorstel, om de daarin behandelde verzoekschriften ter griffie neder te leggen. — Op voorstel van den heer Luzac wordt tot het doen drukken en ronddeelen der beide verslagen besloten.

De Commissie voor de verzoekschriften brengt nog, mede bij monde van den heer Junius van Hemert, het navolgende verslag uit:

III. « Eenige afgescheidene Christenen uit Groningen, wenden zich tot U Ed. Mog., om, gelijk zij zeggen, te vragen de bevordering van het regt tot, en de bescherming van godsdienst, waaraan, ook blijkens de ondervinding van vorige dagen, het wezenlijk en zelfs ook het uitwendig belang van land en volk afhangt, daar gewisselijk Gods oordeelen met vermenigvuldiging komen en komen moeten over een land en volk, waar alleen de waarachtige dienst van God belemmerd en verdrukt zou worden. Zij zeggen niets anders te vragen en te verzoeken, dan hetgeen duizenden Christenen in ons vaderland met hen zouden verlangen, en hetgeen ook hunnes inziens de Gwt. hun waarborgt. Zij beweren echter, dat hier te lande dit voorregt sedert eenige jaren onder verschillende voorwendsels zou gemist worden, en beklagen zich over de condemnatien, door de regtbanken tegen de zoodanigen hunner uitgesproken, die, volgens hen, geene andere misdaad zouden bedreven hebben, dan dat zij wenschen God te dienen. Zij nemen de tegenwerping op, dat men geene duidelijker bepaling zou kunnen aantreffen, dan die in art. 193 der Gwt. gevonden wordt, alwaar men leest, dat geene openbare oefening van godsdienst kan worden belemmerd, dan ingeval dezelve de openbare orde of veiligheid zou kunnen verstoren; — en merken daarentegen aan, dat de ondervinding geleerd heeft, hoe rijk het menschelijk vernuft is om uitvlugten te vinden tegen de duidelijke bedoeling eener wet, wanneer men — dus drukken zij zich uit — niet bemint, het-

geen daardoor begunstigd wordt. — Men heeft zich wel — teggen de adressanten — op art. 191 der Gwt. beroepen, en gedrukt op de woorden *bestaande* gezindheden: doch zij beweren dat men nooit heeft onderzocht, of willen onderzoeken, of die gezindheid, welke zij, afgescheidenen, belijden, niet bestaan heeft en openlijk beleden is sedert de dagen der Hervorming, ja, of die niet ruim twee honderd jaren lang de heerschende gezindheid in ons vaderland is geweest.

»Zij vermeenen te mogen ontkennen, dat door hunne godsdienstoefening de openbare orde of veiligheid zou kunnen gestoord worden en betwisten aan den Koning, op gronden daartoe aangevoerd, het regt van toelating.

»Wanneer zij van den eenen kant de bestraffing en beteugeling van de zonde en alle goddeloosheid, ja van alles wat met Gods woord strijdt, bevorderlijk keuren aan het heil van land en volk, — zoo wenschen zij ook, aan den anderen kant, dat de dienst van God naar Zijn woord ook vrij zij, dat dit door U Ed. Mog. gehandhaafd en bevorderd worde, en zij, adressanten, hunne kinderen mogen opvoeden naar hunne belofte bij den doop, in de waarachtige leer der Godzaligheid.

»Zij beweren dat daaruit nimmer nadeel voor den Staat kan ontstaan, al zijn de gemeenten klein en de gebouwen hunner zamenkomst niet aanzienlijk, en zij bevelen nogmaals het wezenlijk belang van land en volk, de vrijheid namelijk van Gods waarachtige dienst en de vrijheid van geweten, aan U Ed. Mog. aan, terwijl zij ten slotte den wensch uiten, dat de God onzer vaderen U Ed. Mog. zal mogen zegenen tot heil van Land en Kerk.

»Uwe Commissie van petitien heeft eenigzins uitvoerig en tevens zoo naauwkeurig mogelijk haar verslag omtrent het onderwerpelijk verzoekschrift uitgebragt, ten einde U Ed. Mog. met deszelfs inhoud volkomen bekend te maken en in staat te stellen de praktische strekking van hetzelve na te gaan. Wanneer toch de adressanten in algemeene bewoordingen de vrijheid van Gods waarachtige dienst en de vrijheid van geweten aan U Ed. Mog. aanbevelen en op het hart drukken, — zoo bewaren zij het stilzwijgen omtrent het middel, waardoor die in het algemeen uitgedrukte wensch zou verwezenlijkt worden, en zij schijnen alzoo geheel in het midden te laten of eene herziening van de artikelen 291 en 292 van het Lijfstraffelijk Wetboek, dan wel eene herziening der Gwt. en bepaaldelijk van haar zesde hoofdstuk: *Over de*

Godsdienst, door hen zou bedoeld worden. Welke echter de strekking van het verzoekschrift ook zou mogen wezen, zoowel in de eene, als in de andere onderstelling zou Uwe Commissie vermeenen, dat *deze* vergadering als onbevoegd moet worden beschouwd, om zich hetzelve verzoekschrift in het allerminst aan te trekken.

»Is toch de strekking van hetzelve tot herziening van het Lijfstraffelijk Wetboek, zoo zal deze dubbele vergadering wel onbevoegd zijn te achten om zich in *die* materie en het verzoek *daartoe* betrekkelijk in te laten.

»En ook wanneer eene verdere herziening der bepalingen, in de Gwt. omtrent de godsdienst voorkomende, door de adressanten mogt bedoeld zijn, zou Uwe Commissie van gevoelen zijn, dat, vermits die daarbij verlangde herziening over een geheel ander onderwerp zou loopen, dan bij de dertien aanhangige ontwerpen van wet, aan uwe overwegingen aangeboden, wordt behandeld, en deze dubbele vergadering naar het oordeel uwer Commissie onbevoegd is te achten, om buiten de materie dier 13 ontwerpen van wet te gaan, deze vergadering uit dien hoofde ook ten eene male onbevoegd zou zijn, om het onderwerpelijk verzoekschrift in eenige overweging te nemen.

»Het zij dan hetzelve verzoekschrift strekt tot herziening van het Lijfstraffelijk Wetboek — het zij dan dat eene verdere herziening der Gwt. daarbij wordt beoogd, — in ieder geval zal deze vergadering, naar het oordeel uwer Commissie, zich omtrent dat verzoekschrift incompetent moeten beschouwen, en verpligt zijn hetzelve ter zijde te leggen.

Weshalve uwe Commissie dan ook vermeent, geen ander voorstel aan U Ed. Mog. te kunnen en te mogen doen, dan om, ten aanzien van het onderwerpelijk verzoekschrift, als niet betrekkelijk tot een der aanhangige dertien ontwerpen van wet, over te gaan tot de orde van den dag.»

Na de voorlezing van dit stuk vragen verscheiden leden te gelijk het woord.

De heer Van Dam van Isselt is de eerste spreker. Hij doet hulde aan de naauwkeurigheid, waarmede de Commissie van den inhoud van het onderhavig request verslag heeft gegeven. Over het algemeen is men in de Tweede Kamer niet gewoon de gronden van eenig besluit nopens gedane verzoeken in

het breede te hooren ontwikkelen, en het kan hem niet anders dan welkom zijn, dat men in dit geval van die gewoonte is afgeweken. Intusschen voelt hij zich gedrongen, om zich tegen de door de Commissie voorgestelde conclusie te verzetten. Hij wil erkennen, dat, indien het verzoekschrift regtstreeks strekte om eene herziening van het Strafwetboek uit te lokken, de tegenwoordige vergadering niet competent zou worden geacht, om daaromtrent een besluit te nemen; maar het door de Commissie gedane voorstel steunt ook op het beginsel, dat die vergadering zich zou moeten beperken tot het in overweging nemen der dertien bij haar ingekomene ontwerpen van wet tot herziening der Gwt. De Commissie heeft dus de belangrijke quaestie omtrent de bevoegdheid der tegenwoordige Kamer geprejudicieerd, en hij kan niet toegeven, dat zij dit vermogt te doen, of door de aanneming van haar voorstel aan hare beslissing zijn zegel hangen. Eene heilige en dure verpligting, bij eenen plegtigen eed aangegaan, rust op al de leden dezer vergadering. Zij hebben allen, in overeenkomst met art. 84 der Gwt., gezworen, niet slechts, dat zij niet van die Gwt. zullen afwijken, maar ook dat zij zulk eene afwijking niet zullen dulden, onder geen voorwendsel hoe ook genaamd. Indien derhalve bij deze vergadering klagten over schending der Gwt. worden ingediend, is zij volkomen bevoegd, om daarvan kennis te nemen: eene in dubbelen getale bijeengeroepene Tweede Kamer der Stat. Gen. heeft in dit opzigt dezelfde regten en verpligtingen, als de gewone Tweede Kamer, want één zelfde eed bindt de leden dier vergaderingen. Tot de behandeling van het verzoekschrift zelf overgaande, herinnert de spreker art. 193 der Gwt., waarbij bepaald is, dat geene openbare oefening van godsdienst kan worden belemmerd, dan ingeval daardoor de openbare orde kan worden gestoord. Hij erkent, dat de afgescheidenen in het oord zijner woonplaats de openbare veiligheid en orde meermalen in gevaar hebben gebragt. Hij heeft daarom de maatregelen der Regering tot het tegengaan daarvan hoogstens toegejuicht; hoewel hij verre is van al wat in dezen verrigt is goed te keuren en geenszins het gevoelen kan deelen, dat men, om godsdienstige bijeenkomsten tegen te gaan, het heiligdom des burgers mag schenden; dat men eene bepaling van het Fransche Wetboek mag gebruiken of misbruiken om door te dringen in bijzondere woningen. Hoe dit alles ook zij, door het overgaan tot de orde van den dag,

op een verzoekschrift, waarin over schending der Gwt. wordt geklaagd, zou, zijnes inziens, een slecht antecedent worden gesteld en buiten de vergadering een kwade indruk worden gemaakt. Niet omdat hij de scheuring tusschen de Protestanten goedkeurt, maar, in den naam van regt en vrijheid, vraagt hij, dat het verzoekschrift ter inzage der leden op de griffie moge worden nedergelegd.

De heer Sasse van Isselt kan het gezegde des vorigen sprekers niet beamen, dat de afgescheidenen de openbare veiligheid zouden hebben bedreigd. De Regering heeft, zijnes inziens, te hunnen aanzien onvoorzigtig gehandeld. Hij verklaart zich voor het deponeren van het verzoekschrift ter griffie.

De heer Groen van Prinsterer zegt:

Edel Mogende Heeren! Niemand voorzeker zal het bevreemden, dat ik over een verzoekschrift der Afgescheidenen het woord heb gevraagd. Ik heb meermalen deze personen in het openbaar verdedigd; niet als of ik het eens ware met alle hunne beginsels, meeningen, en gevoelens; niet als of ik hunne daden in alle opzigten goedkeurde; maar dewijl ik overtuigd was, en ik ben het nog, dat hun een grievend onregt aangedaan werd; dat geest en letter der Gwt. op verregaande wijs daarbij werden miskend; dat permanente inlegering niet bestaanbaar met onze contsitutionele voorregten is; dat eene Napoleontische Strafwet, over wier uitlegging bovendien zeer verschillend gedacht wordt, in geen geval de bepalingen der Gwt. wegcijferen mag; eindelijk, dat, al het overige daargelaten (en ziedaar eigenlijk het ware gezigtspunt), leden eener *Gezindheid* die in 1815 bestond, hun regt op gelijke bescherming, in Art. 191 uitgedrukt en gewaarborgd, niet kunnen verliezen omdat zij, uit gehechtheid, laat het zijn uit overdrevene gehechtheid, aan de grondstellingen van die Gezindheid, gemoedsbezwaar hebben tegen de vereeniging met een *Kerkgenootschap*, hetwelk in 1816, na de invoering der Gwt., bij Koninklijk Besluit opgerigt is.

Ik zou mij evenwel tegen het overgaan tot de orde van den dag geenszins verzetten, indien het onderwerp buiten den kring onzer bemoeijenissen lag. Maar is dit zoo? Is waarlijk onze bevoegdheid zoo naauw beperkt dat eene gewigtige

Vaderlandsche aangelegenheid daarvan uitgesloten is? Ziedaar wat nu door U. E. M., zoo met betrekking tot deze zaak, als ook in 't algemeen, zal worden beslist.

Zij die vermeenen dat, noch het ligchaam der Kamer, noch zelfs eenig lid afzonderlijk, een wensch mag uiten welke niet regtstreeks de aan deze Vergadering voorgelegde Ontwerpen betreft, zijn verpligt, hoe gunstig ook voor de Afgescheidenen gestemd, hen niet ontvankelijk te verklaren in hun eisch. Daarentegen degenen onder U die ons, óf gezamenlijk, óf althans elk voor zich-zelven, geregtigd achten om het werk der herziening en de voorgedragene wetten in verband met de gesteldheid des Vaderlands te beschouwen, zijn gehouden, al mogten zij tegen de Afgescheidenen ingenomen zijn, het nederleggen ter Griffie, te verlangen. Hoe toch zouden wij aan ons-zelven, of aan onze medeleden, eenig middel mogen of willen onthouden, om over onderwerpen, wier behandeling geoorloofd en mogelijk is, nader ingelicht te worden!

Uit dien hoofde reken ik het bijna overbodig het goed regt der Afgescheidenen nader en uitvoerig te bewijzen. Ik vrees den strijd niet, overtuigd dat, hoe meer de zaak aan het licht komt, hoe meer men zal erkennen dat er onregtvaardigheid plaats gehad heeft; maar ik acht den strijd op dit oogenblik minder gepast. Niet de regtmatigheid van het verzoek, maar slechts de bevoegdheid der Kamer wordt door het nederleggen ter Griffie geprejudicieerd. Ik behoef dus slechts aan te toonen dat het request, krachtens ons mandaat, overwogen mag worden, en dat het, om het gewigt der zaak, behoudens nader onderzoek omtrent de gegrondheid van het beklag, ten minste eenige overweging verdient.

De *orde van den dag* is, óf ter zijdestelling wegens incompetentie, óf verachtelijke wegwerping, het zij om het onbehoorlijke van den vorm, het zij uit hoofde van het nietsbeteekenende van den inhoud.

Omtrent de *competentie* herhaal ik niet, in bijzonderheden, wat reeds zoo dikwerf dezer dagen aangemerkt is. Hoe verwijderd ik ben van eenige gezags-aanmatiging van de zijde der Kamer te willen, ik mag niet aannemen dat het ons zelfs niet vergund wezen zou een vrijen blik op de gesteldheid van Nederland, op de wenschen, behoeften, en klagten der bevolking te werpen. En, is dit geoorloofd, is het pligtmatig voor ons, dan ligt elke zaak die gewigt voor het Vaderland kan

hebben, in den kring, ik zeg niet onzer beslissing, maar onzer ernstige en vrijmoedige beschouwing.

De Commissie heeft in den *vorm* niets opgemerkt, dat een openbaar blijk van afkeuring regtvaardigen zou.

Eindelijk het *belangrijke* der zaak, uit meer dan één oogpunt, kan niet wel in twijfel worden getrokken.

De toestand der Nederlandsche Hervormde Kerk is van dien aard, dat hetgeen nu op kleine schaal geschiedt, spoedig op grootere schaal plaats zou kunnen hebben. Indien dit gebeurde, zou de volharding van het Gouvernement zeer bedenkelijke gevolgen kunnen hebben.

Het geldt hier niet enkel de Gereformeerden, de Protestanten, het geldt evenzeer de Catholijken, het geldt elke Gezindheid. De maatregelen van het Gouvernement, daargelaten in hoe ver gedienstige raadgeving of inblazing tot deze beklagenswaardige verordeningen medegewerkt heeft, kunnen althans niet geheel uit eene bijzondere vooringenomenheid tegen de Afgescheidenen worden verklaard. Wel is er bij hoogere en lagere ambtenaren hatelijkheid geweest, wel is zij allengskens vermeerderd, verbitterd door een' tegenstand, waarvan men het beginsel en het doel niet begreep. Maar eigenlijk is de handelwijs der Regering het gevolg van eene Staatkunde die, ook in dit opzigt, de toepassing is der heerschende begrippen; eene Staatkunde waardoor de wereldlijke Overheid elke Kerk, zooveel mogelijk, onder haar beheer zoekt te brengen; buiten haar bemoeijenissen en op vreemd grondgebied treedt; met den besten wil, om zich buiten theologische geschillen te houden, in de noodzakelijkheid geraakt om er zijdelings, maar niet te min stellig en willekeurig, over te beslissen; eene Staatkunde waardoor onze Regering, somwijlen met de meest loffelijke bedoeling, zich in Belgie onoverkomelijke zwarigheden heeft berokkend; en ten gevolge waarvan de onlangs overledene Koning van Pruissen, ten aanzien van Protestanten en Catholijken, in een' doolhof van wederkeerige aanmatigingen en grieven gewikkeld, aan zijn' opvolger, in dit opzigt, eene zeer moeijelijke taak achtergelaten heeft!

Doch waartoe verder aangedrongen op het belang der zaak! Of is het niet genoeg dat, naar het oordeel van sommigen, van velen, van eenige Regtbanken, deze personen in hunne grondwettige regten zijn verkort? Niet genoeg voor een depôt

ter griffie, hetwelk niets anders beteekent dan dat het onderwerp niet onwaardig is te worden onderzocht!

De gewone Tweede Kamer heeft niet te veel, heeft niet veel, voor de Afgescheidenen gedaan; inzage der requesten evenwel heeft zij op den duur niet geweigerd. Laat deze Vergadering, van welke meer verwacht wordt, althans niet minder verrigten. De orde van den dag is, óf eene beleediging, *un déni de justice*, óf wel de aanneming van het beginsel dat wij geene vrije stem omtrent de aangelegenheden van het Vaderland hebben; dat wij, bij de beoordeeling van de aan ons voorgelegde ontwerpen, in der daad en in den meest beperkten zin, *mandatarissen ad hoc*, dat wij slechts in naam Leden der Stat.-Gen. zijn.

De heer van Lijnden tot Sandenburg verdedigt het voorstel der Commissie voor de verzoekschriften, tot welker leden hij behoort. Die Commissie heeft zich zelve de eenvoudige vraag voorgesteld, of het onderwerp van het verzoekschrift in verband stond tot den kring der werkzaamheden van de tegenwoordige vergadering: en daarop is het antwoord eenstemmig: Neen! geweest. De al of niet belangrijkheid van het onderwerp in het midden latende, zoo moet hij zich slechts deze vraag voorstellen: of het verzoekschrift staat in verband met de 13 aanhangige wet-ontwerpen? Hij behoort niet tot de leden der Kamer die hare bevoegdheid uitermate willen beperken, maar deze kan toch ook niet als volstrekt onbegrensd worden beschouwd. Dit acht hij strijdig met art. 229 van de Gwt. Ware het anders, dan zou de Vergadering in eene algemeene commissie tot herziening der Gwt. ontaarden; terwijl zij blijkbaar hare overwegingen tot de dertien ontwerpen van wet en wat daarmede in verband staat, bepalen moet. Er bestaat geen verband hoegenaamd tusschen het verzoekschrift en de artikelen der Gwt., welker wijziging een onderwerp van overweging uitmaakt. De Afgescheidenen mogen zich te regt of te onregt beklagen, de Kamer kan dit niet onderzoeken; dit behoort bij de gewone wetgevende Kamer te huis. Deze behoort hieromtrent over te gaan tot de orde van den dag.

De heer van Nagell tot Wisch zegt, dat indien ook de redeneringen van den laatsten spreker omtrent het niet geroepen zijn der Dubbele Kamer tot beoordeeling van het verzoekschrift, gegrond zijn, het besluit om over te gaan tot de orde

van den dag daaruit nog niet noodzakelijk voortvloeit. Zulk een *déni de justice* zou niet overeenkomen met de waardigheid der vergadering. Daarmede zou beter strooken een besluit om het verzoekschrift te verzenden aan den minister voor de Hervormde en andere eeredienstеn. De spreker weet wel, dat zulk een maatregel van de zijde der Stat.-Gen. ongewoon is, doch hij kent geen artikel der Gwt., hetwelk eene zoodanige mededeeling aan de ministers verbiedt. Zij zou hier het voordeel hebben, dat de Kamer, zonder iets te praejudiciëren, een blijk van belangstelling gaf in klagten over schending der Gwt.

De heer Junius van Hemert: Er is hier geene quaestie van een *déni de justice;* de Kamer verkeert niet, zoo als men het heeft uitgedrukt, in een staat van onmagt; maar het geldt hier eene quaestie van competentie. Die competentie kan niet uit bloote bespiegelingen, maar moet uit bepalingen der Gwt. worden afgeleid. Wanneer men nagaat, dat deze Gwt. uitdrukkelijk bepaald heeft, dat geene verandering daarin mogelijk is, dan nadat de noodzakelijkheid daarvan bij eene wet is aangewezen; dat die wet eene bepaalde opgave der verandering of bijvoeging bevatten moet; dat zij vervolgens verzonden wordt aan de Provinciale Staten, die, op grond daarvan, aan de gewone leden der Tweede Kamer een gelijk getal buitengewone toevoegen, en dat daarop de vergadering in dubbelen getale wordt bijeengeroepen; dan moet men wel tot de overtuiging komen, dat de Kamer een speciaal mandaat bezit. Dat mandaat bepaalt zich tot de dertien wetten, en de quaestie omtrent de afgescheidenen, als daarmede in geenerlei verband staande, ligt dus, even als alle andere regeringsmaatregelen en staatkundige aangelegenheden, buiten de competentie der Kamer. Hare individuele leden kunnen omtrent die onderwerpen wenschen uiten, maar de Kamer vermag deswege geen besluit te nemen. Indien er vroeger requesten der afgescheidenen ter griffie zijn nedergelegd, dan is dit door de gewone, niet door de buitengewone Kamer geschied. Het verzenden van het tegenwoordig stuk aan den minister zou insgelijks eene daad der vergadering zijn, die buiten hare competentie ligt. Juist omdat er in den laatsten tijd buiten den schoot dezer vergadering zoo veel getwist is over de vraag: wat kan de Dubbele Kamer doen en niet doen? is het, naar het oordeel des sprekers, niet ondoelmatig, dat de ver-

gadering zich daarover thans verklaart. Zij zou zich daardoor op de hoogte harer roeping plaatsen. Juist ook wegens het verschil van gevoelen deswege, heeft de Commissie voor de verzoekschriften haar voorstel niet anders durven of mogen inrigten, dan zij gedaan heeft.

De heer Schimmelpenninck van der Oije beweert, dat het standpunt, waarop de Commissie voor de verzoekschriften zich geplaatst heeft, niet het juiste is, en dat zij daardoor tot het voorstellen van een verkeerd besluit gekomen is. Het is thans de vraag niet, of de roeping der tegenwoordige Vergadering medebrengt, om ook het initiatief tot wijziging der Gwt. te nemen; haar staat niet te onderzoeken, of artikel 229 der Gwt. tot beperking van de bevoegdheid der Kamer zoo afdoende is, en de slotbepaling van artikel 232, volgens welke alles wat voor het maken der wetten is bepaald, ook op de buitengewone Kamer toepasselijk is, zoo geheel omver stoot; hier is het alleen de vraag, of eene vergadering, die tot het wijzigen der Gwt. is bijeengeroepen en wie het om waarheid te doen is, niet al wat over haren arbeid licht kan verspreiden, onder hare bemoeijenissen rekenen mag. Daarenboven hebben de leden der Kamer gezworen van de Gwt. te zullen handhaven en niet te dulden, dat daarvan afgeweken worde, en het geldt hier eene klagt over eene afwijking der Gwt. Hare artikelen 190—193 worden verschillend uitgelegd. Naar de wijze van zien des sprekers hebben zij eene volkomene vrijheid van godsdienstoefening gewild. Doch hoe dit ook zijn moge, een daartoe betrekkelijk verzoekschrift kan niet geacht worden buiten de competentie der vergadering te liggen, als men bedenkt, dat tusschen de onderscheidene deelen der Gwt. een noodzakelijk verband bestaat, en het zelfs zou kunnen worden beweerd, dat het verzoek tot de dertien in overweging zijnde wets-ontwerpen in betrekking staat. Een dier wets-ontwerpen bijv. betreft de regeling van het finantiewezen en het opmaken der begrootingen van Rijks uitgaven, op welke laatste ook de uitgaven voor de openbare eeredienst voorkomen.

De heer Albarda, mede een lid der Commissie voor de verzoekschriften, verdedigt het door haar uitgebragt rapport tegen twee daarop gemaakte aanmerkingen. Men heeft gezegd, dat de Commissie ten onregte eene quaestie heeft geprejudi-

cieerd, die de vergadering schijnt te verdeelen. Maar de Commissie van meening zijnde, dat de bevoegdheid der vergadering zich tot de artikelen der Gwt., welker wijziging is voorgedragen, beperkte, kon die quaestie niet onaangeroerd laten. De laatste spreker heeft beweerd, dat de Commissie ten onregte het gevoelen voorstaat, dat er tusschen het thans behandelde verzoekschrift en de dertien wets-ontwerpen geen verband bestaat. Het door dien spreker aangehaalde voorbeeld schijnt echter aan den heer ALBARDA toe niet pertinent te zijn. Het zou van meer klem zijn, zoo de afgescheidenen zich bij adres hadden beklaagd, dat de Regering hen voor de uitoefening hunner eeredienst niet krachtdadig genoeg ondersteunt. Maar zij klagen enkel over eene verkeerde toepassing der Gwt. te hunnen aanzien. — De Kamer moet daarover òf over gaan tot de orde van den dag, als geen verband hebbende met de aanhangige ontwerpen, òf het stuk ter griffie deponeren.

De heer DE KEMPENAER zegt, dat de leden der Commissie voor de verzoekschriften de bevoegdheid der Kamer binnen eenen engeren kring beperken, dan hij zich dien voorstelt. Hij is het niet, die dit vraagstuk thans het eerst heeft aangeroerd, doch nu dit geschied is, acht hij het van belang, dat het verder ter sprake worde gebragt. Hij wenscht dit te meer, omdat hij bij de beraadslagingen in de afdeelingen opgemerkt heeft, dat men den kring der bevoegdheid van deze vergadering al naauwer en naauwer wil beschrijven. Daar zijn leden, die van het denkbeeld uitgaan, dat hun niets dan een bloot *ja* of *neen* op de ingezondene dertien wets-ontwerpen geoorloofd is, die zelfs vreezen voor de gedachten om een enkelen wensch uit te drukken. De spreker ziet voor die enge beperkingen nergens grond. Hij ziet daarvoor geen grond, noch in de roeping der leden, noch in hunnen roepingsbrief. Volgens art. 230 der Gwt. zijn de buitengewone leden volkomen op dezelfde wijze gekozen, als de gewone. Maar, zegt men, de verkiezing is voorafgegaan door het toezenden der dertien wets-ontwerpen aan de Provinciale Staten (art. 230) en daardoor is de werkkring der buitengewone Kamer beperkt. Om deze tegenwerping te ontzenuwen, treedt de spreker in eene ontwikkeling der artikelen van de Gwt. die hier toepasselijk zijn, en weidt eerst uit over hunnen geschiedkundigen oorsprong. Hij vindt den eersten oorsprong daarvan in de artike-

len 65—67 van de schets eener Gwt. voor de Vereenigde Nederlanden van G. K. VAN HOGENDORP: leest die artikelen voor en drukt bijzonder op art. 67, (Die artt. luiden aldus: Art. 67. De dubbele Vergadering van de Stat.-Gen. doet eindelijk de zaak met den Souvereinen Vorst af, op dezelfde wijze als de gewone wetten gemaakt worden. — Art. 68. De veranderde of nieuwe Gwt. wordt op dezelfde wijze afgekondigd, als de gewone wetten, en plegtiglijk gevolgd bij de algemeene Gwt.) Uit die Schets nu zijn de artikelen 142—144 der Gwt. van 1814 ontleend, die weder aan de artikelen 229, 230 en 231 der tegenwoordige Gwt. het aanzijn hebben gegeven. Uit een en ander leidt hij af, 1° dat de noodzakelijkheid van eene verandering der Gwt. altijd vooraf door eene wet moet worden verklaard te bestaan en daarin duidelijk aangewezen; 2° dat vervolgens een in overeenkomst met die wet van noodzakelijkheid opgemaakt ontwerp van wet aan de vergadering in dubbelen getale moet worden aangeboden; en 3° dat de Dubbele Kamer daarover op dezelfde wijze beraadslaagt, als de gewone Kamer over gewone wetten, met dit onderscheid alleen, dat tot het aannemen der wijzigingsontwerpen de toestemming van drie vierden der leden noodzakelijk is. De Dubbele Kamer heeft dus, volgens hem, dezelfde bevoegdheid als de gewone Kamer ten aanzien der bij haar aanhangige wetten. Zij kan daarop aanmerkingen maken, op veranderingen daarin aandringen en voorstellen deswege doen. Zoo is hare bevoegdheid oneindig ruimer, hare taak oneindig gewigtiger, dan de Commissie voor de verzoekschriften meent. Maar, vraagt men, kan deze Kamer het initiatief nemen wegens andere punten der Gwt, dan bij de aanhangige ontwerpen behandeld zijn? De spreker meent deze vraag, hoe gewigtig ook, voor alsnog niet toestemmend te kunnen beantwoorden; maar wenschen en verlangens naar meerdere veranderingen kan zij ongetwijfeld uiten. Door zulk eene wijze van beschouwen, zegt de spreker, worden de grenzen, binnen welke de Kamer zich beweegt, verder uitgezet. Neemt men het aan, dan is zij op een hoog standpunt geplaatst, van waar zij de behoeften der Natie overziet; dan is het gewigt van de roeping harer leden de roeping zelve waard; dan is het naar de afdeelingen verzenden der wetsontwerpen geene nutteloozé tijdverspilling; dan heeft het ten tweeden male verzenden der wetten aan de Eerste Kamer een gezonden zin; want dan wordt de mogelijkheid van verande-

ringen in die ontwerpen verondersteld. De spreker ontwikkelt vervolgens het denkbeeld, dat men, volgens hem, aan de wetten tot verklaring der noodzakelijkheid van verandering in de Gwt. moet hechten. Niets staat daardoor vast, dan dat de noodzakelijkheid aangenomen is. Dit denkbeeld wordt zelfs door de Regering gedeeld; want in de Koninklijke boodschap van 6 Augustus worden de daarbij ingezondene dertien stukken uitdrukkelijk *ontwerpen* van wetten genoemd. Eene ongerijmdheid, zegt hij, zou het zijn, te veronderstellen, dat wij, buitengewone leden der Kamer, ofschoon van denzelfden lastbrief voorzien als de gewone, eene geheel andere roeping zouden bezitten; dat de eene helft der Kamer wenschen en verlangens tot meerdere wijzigingen zou kunnen uiten, en de andere niet. Het gewigtigste deel onzer taak is, om te onderzoeken, of de ons voorgelegde voorstellen volledig zijn, of er ook noodzakelijkheid tot meerdere veranderingen bestaat. Daarom moeten alle verzoekschriften ons welkom zijn, die daaromtrent licht kunnen verspreiden, en daarom kan ik mij met het voorstel om het tegenwoordige stuk ter zijde te leggen, niet vereenigen.

De heer van Asch van Wijck betoogt, dat de Commissie voor de verzoekschriften zich op het ware standpunt geplaatst heeft, en kan zich dus met het door haar gedane voorstel zeer goed vereenigen. De laatste spreker heeft eenig onderscheid gemaakt tusschen de gewone en buitengewone leden der Kamer, even als of de eersten eene grootere bevoegdheid zouden bezitten. Maar dat onderscheid is, naar het inzien des sprekers, niet aanwezig. De Vergadering is een enkel ligchaam, de Tweede Kamer, in dubbelen getale bijeengeroepen. De gewone Tweede Kamer kan op dit oogenblik niets verrigten, zonder een voorafgaand Koninklijk besluit, waarbij zij wordt bijeengeroepen. Haar regt om voorstellen te doen kan dus ook op dit oogenblik niet worden uitgeoefend. De tegenwoordige Vergadering heeft een zeer bepaald mandaat; zij is enkel bijeengeroepen, om te oordeelen over de voordragten, die haar toegezonden zijn, dat is over de dertien wets-ontwerpen, en het ware beginsel, waarvan zij uit moet gaan, ligt in de wetten, die in Junij jl., met medewerking der Eerste Kamer, zijn vastgesteld. Het overgaan tot de orde van den dag op het verzoekschrift der afgescheidenen is dus te regt door de Commissie voorgesteld; want het bij dat stuk

behandelde onderwerp heeft met de 13 wetten niets gemeen. Men kan het geen *déni de justice* noemen, als een regter zich onbevoegd verklaart, om kennis te nemen van eene zaak, die men voor hem gebragt heeft. Hij doet dan eenvoudig eene verklaring van incompetentie. Evenmin kan men beweren, dat de Kamer gemis van belangstelling in de vrijheid van Godsdienst aan den dag legt: want voor elke vergadering kunnen zaken van eenen gewigtigen aard worden gebragt, waaromtrent zij geen oordeel mag vellen, die wel tot hare bevoegdheid behooren. Wij zijn, zegt de spreker, niet geroepen, om onze eigene competentie te beslissen; die competentie is bij de wet omschreven, en door daar buiten te gaan, zouden wij — ik moet het woord noemen — in eene constituerende vergadering veranderen. Oppervlakkig schijnt er weinig verschil te bestaan tusschen het nederleggen ter griffie van een verzoekschrift en het overgaan daarop tot de orde van den dag; maar dit onderscheid is toch zeer wezenlijk. Al mijne medeleden zullen mij toegeven, dat aan het nederleggen ter griffie altijd die zin is gehecht, dat men hun de gelegenheid wilde geven, om uit zulk een stuk aanleiding tot het doen van een voorstel te nemen; en hoe men ook denke over de ruimte onzer bevoegdheid, niemand heeft dan toch beweerd, dat wij het regt bezitten, om voorstellen tot wijziging der Gwt. in te dienen. De veranderingen in de Gwt. worden tot stand gebragt, nadat eerst de noodzakelijkheid daarvan bij eene wet is bepaald; maar die noodzakelijkheid is niet van een algemeenen aard; het art., dat gewijzigd behoort te worden, wordt bij de wet uitdrukkelijk aangewezen. In de thans bij ons aanhangige wetten worden de artikelen der Gwt., waarvan in het verzoekschrift de rede is, niet aangeroerd. En hoe zou men dan, zonder omverwerping der Gwt., uit dat verzoekschrift een voorstel tot verandering der bedoelde artikelen kunnen ontleenen? Hoe zou deze vergadering zulk een voorstel kunnen bediscutiëren, daar het uit den aard der zaak vooraf door de gewone Tweede Kamer, die niet bijeen is, en door de Eerste Kamer, zou moeten worden aangenomen?

De heer Schooneveld zegt, dat de quaestie over het rapport der commissie ontaard is in eene quaestie over den zin der Constitutie. Hij acht dit heilzaam, eensdeels omdat, door eene beslissing daaromtrent, de latere beraadslagingen der Kamer over de dertien wets-ontwerpen kunnen worden ver-

eenvoudigd; anderdeels, omdat de Regering, aan welke thans de processen-verbaal der afdeelingen verzonden zijn, zich bij de beoordeeling daarvan naar de tegenwoordige overwegingen zal kunnen rigten. Hij houdt de artikelen 229—232 der Gwt. voor zoo onvolledig, dat het waarlijk geene weelde zou geweest zijn, indien ook deze onder de te wijzigen gedeelten waren begrepen. Omtrent het regt verstand dier artikelen heeft een spreker uit Gelderland, zijnes inziens, den juisten middelweg bewandeld. Wij zijn, zegt hij, de gewone Tweede Kamer, minus het initiatief. Wij zijn verbonden aan de dertien wetten; maar bezitten overigens al de regten der gewone Tweede Kamer. Door dit te stellen vervalt de ongerijmdheid van het onderwerpen dier wetten aan een later onderzoek en aan eene tweede aanneming door de Eerste Kamer: want in de afdeelingen gemaakte aanmerkingen kunnen tot wijzigingen of splitsingen daarin leiden. Wij kunnen nooit een regtstreeksch voorstel tot wijziging der Gwt. doen, maar wel een voorstel daaromtrent afwachten. In het belang van orde en rust kunnen wij ons niet tot eene constituerende vergadering verheffen; maar aan den anderen kant is de beperking, die men aan onzen werkkring wil doen ondergaan, in der daad hersenschimmig. Het tegenwoordig verzoekschrift kan ter griffie worden nedergelegd, ook wanneer deze geheele vergadering van oordeel was, dat zij op de dertien wets-ontwerpen enkel met *ja* of *neen* moet antwoorden; want het zou toch wel het toppunt van ongerijmdheid zijn, te beweren, dat wij geen enkelen wensch, geen enkel verlangen kunnen uiten.

De heer VAN DAM VAN ISSELT herhaalt zijne klagt, dat de Commissie voor de verzoekschriften de quaestie wegens het stuk der afgescheidenen op een geheel vreemd terrein overgebragt, en daardoor de belangrijke vraag wegens de bevoegdheid der Kamer gepraejudicieerd heeft. De requestranten vragen geene verandering in de Gwt.; zij beklagen zich dat van sommige bepalingen daarvan te hunnen aanzien is afgeweken, en indien nu de meerderheid, die zoo bevreesd schijnt voor hare eigene magt, tot de orde van den dag overgaat, dan zullen de requestranten onverdiend benadeeld worden. In den plegtigen eed, door al de leden dezer vergadering gezworen, dat zij geene afwijking der Gwt. zullen dulden, ligt de geheele quaestie. De spreker kan het met een zijner voorgangers geene

ijdele bespielingen noemen, als men wil vasthouden aan den gezworen eed. Hij moet anders erkennen, dat men dien niet altijd te gestreng heeft nageleefd, en dat sedert jaren de gewone Tweede Kamer, als het er op aankwam, om degenen, die de Gwt. kennelijk hadden geschonden, tot hunnen pligt te brengen, zoo weinig gedaan heeft. De vraag, die hier allereerst moet worden beslist, betreft, volgens hem, niet de competentie dezer vergadering. Zij bestaat alleen daarin, of het request, 't welk klagten over de schending der Gwt. behelst, waardig is, om ter griffie te worden nedergelegd?

De heer DE JONGE VAN CAMPENS-NIEUWLAND zegt dat, indien men het onderwerp zoodanig had voorgesteld en behandeld, dat er geen beginsel door verlet, geen vraagstuk door beslist wierd, hij zich welligt niet tegen het nederleggen ter griffie zou hebben verklaard. Te minder zou hij er zich tegen aangekant hebben, vermits hem voor den geest zweeft wat deswege altijd is aangevoerd, namelijk dat de nederlage ter griffie op hetzelfde zou nederkomen als het overgaan tot de orde van den dag, en dat beide besluiten strekken om het stuk aan het stof der griffie over te geven. — Maar nu men er eene vraag van bevoegdheid dezer Vergadering van gemaakt heeft; nu men, door een der bedoelde besluiten te kiezen, zich voor den engeren of ruimeren werkkring der Kamer bepaaldelijk verklaart, nu wordt de zaak moeijelijker. Zonder in verdere ontwikkeling te treden, zal de redenaar tot de behandeling van de zaak zelve overgaan.

Een der sprekers, uit Gelderland, heeft verklaard dat het resultaat van een aandachtig onderzoek geweest is, dat, om eene verandering in de Gwt. te onderzoeken, er eene verklaring van hare noodzakelijkheid, door de gewone wetgeving opgemaakt, behoort te bestaan, alsmede dat elke zoodanige verandering behoorlijk moet zijn aangeduid en omschreven. In zoo verre is de spreker het volkomen met dat lid eens. Maar hij stemt niet met hem in, dat de Kamer veranderingen in de eens door de gewone wetgeving aangenomene wetten tot wijziging der Gwt. zou mogen maken, ze zou mogen voorstellen, of, door de Regering aangeboden, in overweging zou mogen nemen. In beide gevallen zou toch juist de wet der noodzakelijkheid, door de gewone wetgeving vastgesteld, alsmede de duidelijk omschrevene verandering, gemist worden. Heeft het geëerde lid teruggedeinsd voor het denkbeeld, dat de Dubbele Kamer het initiatief mogt nemen,

en dat er voorstellen van haar zouden kunnen uitgaan, dan bestaan ook dezelfde zwarigheden bij het amenderen der wetten. De spreker vermeent dan ook, dat, door eenig nieuw of veranderd voorstel bij de Dubbele Kamer in overweging te nemen, de voorschriften der Gwt. niet worden nageleefd. Zelfs het voorstel tot splitsing van eenig aanhangig ontwerp is onaannemelijk. Ook daardoor zouden uitkomsten kunnen geboren worden, niet overeenkomende met de wet der noodzakelijkheid, door de gewone wetgeving vastgesteld. Nu voerde men hem wel tegen, dat het op die wijs buiten de bevoegdheid der Kamer lag de wet in hare Afdeelingen te onderzoeken, en zij alsdan eenvoudig het *ja* of *neen* daaromtrent had uit te spreken. Doch ook dit kan hij niet beamen, om de eenvoudige reden, dat de Regering nog inlichtingen zou kunnen geven en door het gemeen overleg de voordragt tot die rijpheid zou worden gebragt, dat zij naar behooren zou kunnen worden behandeld en afgedaan. Hij vermeent dat de Tweede Kamer, in dubbelen getale vergaderd, hare waardigheid het beste zal handhaven door haar goed of afkeurend *votum* op de wets ontwerpen uit te brengen, en alzoo de laatste hand te leggen aan het gewigtige werk der herziening van de Gwt., dat van de gewone wetgevende magt is uitgegaan. De spreker betoogt dat deze wetten tot de Dubbele Kamer gekomen en verzonden zijn, met het speciale, naar opgelegde mandaat, om te beraadslagen over de veranderingen, in elke der dertien wetten omschreven en vermeld. De leden der Dubbele Kamer hebben dan ook geen anderen lastbrief. Zij hebben een mandaat, uit de Gwt. en de wetten zelve ontleend. Indien dus sommigen aan de verzending naar de griffie eene andere beteekenis of bedoeling, dan gewoonlijk, hechten, dan vermaant de spreker der Kamer tot voorzigtigheid, en dan zal hij tegen het nederleggen ter griffie stemmen.

Bij dat alles komt nu nog, dat in het onderhavige adres in het geheel geen sprake is van eenige verandering der Gwt. De adressanten staan hunne belangen voor en klagen over de niet-uitvoering van art. 84 der Gwt. Het zou dus eene afwijking van den bepaalden kring der werkzaamheden van deze Vergadering zijn, indien zij dit request aannam.

Men heeft ook gevraagd, of de Dubbele Kamer minder dan de gewone zal doen? Dit is echter geenszins de eigenlijke quæstie, die, volgens den spreker, hier te passe komt. Als

Dubbele Kamer moet deze Vergadering waken, dat zij binnen den kring harer bevoegdheid blijve, en dat er geene afwijking of overtreding der grondwettelijke bepalingen, voor zoo veel haar betreft, plaats hebbe. Zij mag, in geenerlei opzigt, van de wetten afwijken, die haar ten onderzoek en afdoening zijn aangeboden.

Maar, herhaalt de spreker, het geheele vraagstuk nopens de bevoegdheid der Kamer, komt bij dit verzoekschrift in geen aanmerking. Al werdt hetzelve ook honderde malen gelezen, dan zal men zelfs in de verte de toepasselijkheid daarvan op de voorgestelde wetten niet kunnen aanwijzen: want men toch gezegd heeft, dat het met de finantien van den Staat eenig verband zou hebben, was wat al te ver gezocht. Evenmin zou het verzoekschrift tot eenig voorstel hoegenaamd aanleiding kunnen geven, omdat de adressanten geene wijziging der Gwt. verlangen, maar slechts behoorlijke uitvoering van dezelve, daar zij zich beklagen over de schending harer bepalingen, die, huns inziens, gepleegd zou zijn. Zij doen eigenlijk een beroep van regt aan Hun Ed. Mog.

Als hij derhalve alle andere beschouwingen ter zijde stelt; als hij zich niet in het minste uitlaat over de maatregelen, door de Regering ten aanzien van de Afgescheidenen genomen, en ook de competentie der Kamer geheel onaangeroerd laat, — dan nog meent hij dat het verzoekschrift als onvolledig moet beschouwd worden; dan handelt het niet over eenige verandering der Gwt., maar betreft het hare uitvoering, dan is het onderzoek daarvan zeker niet van de bevoegdheid der Kamer, dan behoort het verzoekschrift zeker bij de Dubbele Kamer niet te huis.

De heer Groen van Prinsterer zegt, dat het doel dezer discussie geenszins is, om aan de Vergadering het regt tot het doen van voorstellen wegens de wijziging der Gwt. te doen toekennen. Hij protesteert tegen het denkbeeld, om de Kamer tot eene constituerende vergadering te maken, iets waarover men zich, naar vele verschijnselen te oordeelen, volstrekt niet ongerust behoeft te maken. De vraag is eigenlijk: zijn wij bevoegd, om den ons aangewezen kring ten minste eenigermate te overschrijden, om bij de aanstaande discussie vrije blikken op den toestand van ons Vaderland te werpen, zonder dat men ons telkens de tegenwerping maakt, dat dit niet tot den kring onzer bemoeijenissen behoort?

De heer SPAENDAW: Ik heb het woord niet gevraagd, Edel Mogende Heeren! om mij over den inhoud der petitie van de Christelijke afgescheidenen uit Groningen uit te laten. Ik ben van meening, dat deze Kamer niet bevoegd is, om daarvan kennis te nemen, en kan mij, ten deze, volkomen vereenigen met het gevoelen van de heeren gecommitteerden, dat het onderhavig adres in geenerlei verband staat tot een der aanhangige wets-ontwerpen, en dat wij dienvolgens, ten aanzien van dat adres, tot de orde van dag moeten overgaan. Onderscheidene leden dezer kamer zijn van een tegengesteld gevoelen, en beweren, dat het verzoekschrift ter griffie behoort gedeponeerd te worden, ter inzage van de leden der Kamer.

Het verheugt mij dat de quaestie over onze bevoegdheid eindelijk ook hier eens ter sprake is gekomen. Buiten de Kamer bemoeit men zich, door velerlei geschrijf, met de vraag: wat de Kamer in dubbelen getale kan doen: wat zij niet kan doen? Het is meer dan tijd dat de Kamer zelve zich ook daarmede bemoeije, en voor goed beslisse, tot hoeverre zich hare competentie uitstrekt. Dit zal alle onzekerheid wegnemen en de behandeling en afdoening harer werkzaamheden aanmerkelijk kunnen bespoedigen.

Men moge de Gwt. met meer of minder regt het plechtanker van onze vrijheid en van ons Volksgeluk noemen, ontwijfelbaar zeker is het, dat zij ook thans den regel van onze handelingen behoort uit te maken. Zij alleen moet de preälabale quaestie over onze competentie oplossen, en zij doet dit, naar mijn inzien, op eene voldoende wijze. Hoe gering en beknopt ook hare bepalingen te dezen aanzien wezen mogen, zij zijn zeker en duidelijk genoeg, om ons tot rigtsnoer te kunnen strekken.

De noodzakelijkheid van veranderingen in- of bijvoeging tot de Gwt. moet vooraf bij eene wet verklaard en de veranderingen of bijvoegingen zelve duidelijk, niet alleen *aangewezen*, maar ook *uitgedrukt* worden, volgens art. 229. Dit is geschied. Die wet wordt aan de Staten der Provincien gezonden, om aan de gewone leden der Stat.-Gen. een gelijk getal buitengewone toe te voegen, naar luid van art. 230. Ook dit heeft plaats gehad. De Provinciale Staten hebben hierop het vereischte getal buitengewone leden benoemd. Deze hebben geene andere volmagt dan die, welke zij, ingevolge de aan de Staten toegezonden wetten, verkregen hebben. De wetten, welke de noodzakelijk-

heid verklaren en de veranderingen of bijvoegingen zelve aanwijzen en uitdrukken, zijn aan deze Kamer, als zoo vele ontwerpen of voorstellen tot verandering of bijvoeging in de Gwt., gezonden, en daarover, maar ook daarover alleen, mogen wij beraadslagen en besluiten. Wij kunnen tegen die ontwerpen of voorstellen bedenkingen maken, zwarigheden opperen, twijfelingen aan den dag leggen. Wij kunnen deswege opening en inlichting van de regering vragen: maar wij moeten eindigen met die ontwerpen of voorstellen eenvoudiglijk aan te nemen of te verwerpen. Verder strekt zich onze magt, onze bevoegdheid niet uit.

De Gwt. gaat uit van het beginsel, dat er in het stuk van verandering of bijvoeging met de meeste bedachtzaamheid zal worden gehandeld. Zij heeft regels gesteld, ten einde alle mogelijke overijling voor te komen. Eene gewone wet, dat is de uitdrukking van den vereenigden wil des Konings en van de beide Kamers, de noodzakelijkheid van eenige verandering of bijvoeging in de Gwt. verklarende, en die verandering of bijvoeging zelve duidelijk aanwijzende en uitdrukkende, is niet eens genoegzaam; die wet moet bovendien nog bekrachtigd worden, in de eerste plaats, door de Tweede Kamer, in dubbelen getale bijeengeroepen, met eene meerderheid van drie vierde gedeelten der tegenwoordige leden.

Te vergeefs beroept men zich op het laatste gedeelte van art. 232 der Gwt. Wanneer daaraan de zin moest gegeven worden, dien velen mijner geachte medeleden er aan hechten, dan zou de Gwt. met zich zelve in strijd, dan zou art. 229 illusoir, ten minste onverstaanbaar zijn. Zoodanige tegenstrijdigheid mag niet aangenomen worden, zoolang eene andere uitlegging van het slot van art. 232 mogelijk is. Waar staat in de Gwt. geschreven, *dat de Dubbele Kamer dezelfde attributien als de gewone Kamer zal hebben?* waar is de bepaling te vinden, welke de vijfde afdeeling, *van de wetgevende magt*, op de Dubbele Kamer toepasselijk maakt? Bij het voorschrift, *dat de besluiten bij eene meerderheid van drie vierde gedeelten der tegenwoordige leden worden opgemaakt*, voegt de wetgever nog de bepaling, *dat, voor het overige, in alles gevolgd wordt hetgeen voor het maken der wetten is bepaald.* Art. 229 en 230 regelen de competentie der Dubbele Kamer. Art. 232 ziet klaarblijkelijk alleen op den vorm, welken men, *voor het overige*, in alles zal volgen. Het regelt de wijze, waarop de magt der Dubbele Kamer wordt uitgeoefend. En

wat moet er, na het bepaalde omtrent eene meerderheid van die vierde, *voor het overige*, nog gevolgd worden? Hetgeen bij art. 109 en 110 is voorgeschreven.

Men moge nu bedenkingen hebben tegen den gang van zaken, zoo als die bij de Gwt. is bepaald; men moge het afkeuren, dat geene beraadslagingen, veel min besluiten over veranderingen of bijvoegingen in de Gwt. kunnen plaatshebben, dan nadat vooraf elke verandering of bijvoeging door eene wet noodzakelijk verklaard en duidelijk aangewezen en uitgedrukt is; men moge het betreuren, dat er geene meerdere, geene uitgebreidere, geene gewigtiger veranderingen zijn voorgesteld; men moge deze of gene wijziging in de voorgestelde ontwerpen nuttig en wenschelijk achten, of veranderingen van onderscheidene andere constitutionele bepalingen verlangen, of zelfs eene algeheele herziening der Gwt. voorstaan, wij zijn niet geroepen, om de bepalingen van de Gwt., te dien aanzien, te verdedigen. Wij kunnen zelfs deelen in het gevoelen, dat het wenschelijk zoude geweest zijn, dat tot eene ruimere herziening had kunnen worden overgegaan, en dat daartoe aan de Dubbele Kamer meer magt ware gegeven, maar wij moeten ons aan de bepalingen der Gwt. onderwerpen, en naar dezelve handelen. Niets toch is gevaarlijker voor Staatsvergaderingen, dan uitbreiding van magt. De Gwt. heeft den weg, dien wij te bewandelen hebben, afgebakend. De geringste afwijking kan ons op een dwaalspoor voeren, waarvan het later moeijelijk wordt wederom op den constitutionelen, den eenigen voor ons veiligen, weg te geraken.

Onze handen zijn gebonden; onze bevoegdheid is bepaald; onze magt beperkt. De buitengewone leden der Kamer zijn aan gewone toegevoegd, om bepaaldelijk over de aangewezen en uitgedrukte veranderingen of bijvoegingen in de Gwt. te beraadslagen en te besluiten. Wij hebben geene andere roeping, en zoo lang art. 229 niet uit de Gwt. is genomen, staat het vast, dat geene verandering of bijvoeging in die Gwt. kan plaats hebben dan nadat zoodanige verandering of bijvoeging eene wet noodzakelijk verklaard en duidelijk aangewezen en uitgedrukt is. Tot het maken van wijzigingen of amendementen in de voorgestelde wetten, waardoor die wetten verandering ondergaan en dus niet meer dezelfde zoude blijven, of tot het voorstellen van nieuwe veranderingen of bijvoegingen in de Gwt., strekt zich onze lastbrief niet uit.

Ook kan het te kennen geven van onze wenschen en ver-

lingens aan de Regering slechts voor de toekomst werken en aanleiding geven tot nieuwe wetten van noodzakelijkheid, waarvan het *initiatief* uitsluitend door den Koning of door de gewone Tweede Kamer der Staten-Generaal genomen kan worden. De Regering is niet bij magte, om in de aanhangige wets-ontwerpen de geringste verandering te brengen, en wij zouden niet bevoegd zijn, om op zoodanige gewijzigde wets-ontwerpen onze stemmen uit te brengen.

Ik vertrouw genoeg gezegd te hebben, om aan te toonen, dat, vermits de petitie, welke tot deze discussien aanleiding geeft, in geenerlei verband staat met eenig wets-ontwerp, waarover wij, ingevolge ons mandaat, mogen raadplegen, er niets voor ons overblijft, dan ten aanzien van die petitie tot de orde van den dag over te gaan.

De heer VAN RAPPARD, die voor het overgaan tot de orde van den dag is gestemd, ziet, daar de gronden zijner overtuiging door andere sprekers zoo goed zijn ontwikkeld, van het woord af.

De heer VAN DER HEIM VAN DUIVENDIJKE merkt aan, dat alle sprekers het omtrent één punt eens zijn, namelijk, dat de Kamer niet bevoegd is tot het doen van voorstellen tot wijziging, tot het nemen van het initiatief. Hij kent haar echter ook het regt van amendement niet toe, en betoogt dit uit den aard van het mandaat, de duidelijke letter der Gwt. en den inhoud der noodzakelijkheids-wetten. Hij beweert, dat de tegenwoordige vergadering niet in den zin, bij de artikelen 77—79 der Gwt. bedoeld, het Nederlandsche Volk vertegenwoordigt. Een gedeputeerde uit Gelderland heeft gezegd, dat de roeping van de leden der Kamer van ondergeschikt belang was, zoodra zij niet anders dan *ja* of *neen* mogen zeggen. Maar in zijn oog is iedere wijziging der Gwt. een hoogstbelangrijk punt van overweging. Hoe beperkt hij zich zijn mandaat ook voorstelt, gevoelt hij al het zware van den last, die daardoor op hem drukt. De voorgestelde wijzigingen zijn toch van dien aard, dat zij op den gang van het bestuur en op het welzijn van geheel het Nederlandsche Volk een gewigtigen invloed zullen kunnen uitoefenen.

De heer THORBECKE zegt, dat de oorspronkelijke hier behandelde vraag geenszins die was, of de Kamer bevoegdheid

had, om aanleiding tot het maken van amendementen in de aanhangige wets-ontwerpen te geven. Het doet hem leed, dat die vraag thans behandeld is. De Regering heeft toch de processen-verbaal der beraadslagingen in de Afdeelingen over de wijzigings-ontwerpen op dit oogenblik in handen; de Kamer weet nog niet, of de Regering zich bij magte rekent, om door nadere wijzigingen aan de in de Afdeelingen geuite wenschen te voldoen; en men zal toch wel niet willen beweren, dat, zoo de Regering daartoe overging, het de pligt der Kamer was zich daartegen te verzetten. Hij verklaart zich voor het nederleggen ter griffie. De zwarigheden, die men heeft gemaakt, zouden eerst rijzen, als men uit het nedergelegde stuk aanleiding nam tot het doen van een voorstel of het aanbieden van een adres.

De heer van Nes beklaagt zich, dat bij eene onbeduidende gelegenheid als de tegenwoordige en ten gevolge van eene geïmproviseerde discussie, over zulk een belangrijk punt als de bevoegdheid der Kamer eenigermate zou worden beslist. Indien het waar is, dat nog geen enkel lid zich voor het regt der Kamer tot het nemen van het initiatief heeft verklaard, dan is hij de eerste, die stellig dat gevoelen omhelst. Over de gronden daarvan zal hij thans niet uitweiden. Hij heeft die bij eene nota, bij het proces-verbaal der eerste Afd. gevoegd, ontwikkeld, en zal daarop nader bij de eigenlijke discussie der wijzigings-ontwerpen terug komen. Indien ook al de leden van hun regt tot het doen van voorstellen mogten afstand doen, hij zal zich niet onder de zoodanigen scharen; ofschoon hij ook, den heerschenden geest ziende, waarschijnlijk van dat regt geen gebruik zal maken. Hij beschouwt zich zelven wel degelijk als vertegenwoordiger der Natie, en geeft niet toe, dat de Provinciale Staten zijn mandaat hebben kunnen beperken. In art. 234 der Gwt. worden de Stat.-Gen. te gelijk met den Koning genoemd, als degenen, die, na de verklaring der noodzakelijkheid, veranderingen of bijvoegselen in de Gwt. vaststellen.

De heer van Son beweert, dat het mandaat der leden dezer Vergadering wel het doen van voorstellen, doch niet het uiten van wenschen verbiedt. Hij wijst, naar aanleiding van art. 161 der Gwt., het onderscheid aan, dat in dit laatste opzigt tusschen den petitionaris en den volksvertegenwoordiger be-

staat. Hij wenschte, dat er een bureau van renseignementen bestond, ten einde daarheen het verzoekschrift te verwijzen.

De heer SASSE VAN YSSELT zegt, dat hij door zijne stem niet geacht wil worden het vraagstuk omtrent de bevoegdheid der Kamer te praejudicieren.

Niemand meer het woord vragende, wordt eene hoofdelijke stemming gehouden over het voorstel der Commissie voor de verzoekschriften, om ten aanzien van het behandelde stuk uit Groningen over te gaan tot de orde van den dag. Aan deze stemming nemen 87 leden deel. Daarvan verklaren zich 63 VÓÓR het voorstel der Commissie en 24 TEGEN dat voorstel, en dus voor het nederleggen van het verzoekschrift ter griffie. Het voorstel der Commissie voor de verzoekschriften wordt derhalve aangenomen.

VOOR hebben gestemd de heeren: Hooft, Hinlópen, van Asch van Wijck, Smits, Backer, Feith, de Jonge van Campens-Nieuwland, Vos, van Son, Junius van Hemert, Dijckmeester, de Ranitz, van de Poll, van Tuijll van Heeze en Leende, van de Mortel, Bichon van IJsselmonde, van Rappard, Sandberg, Willink, Vos de Wael, Gevers, Gockinga, van der Heim van Duivendijke, Corver Hooft, van Loon, Albarda, van Tuijll van Coelhorst, De la Court, Stinstra, van Sminia, Hoog, Kniphorst, Mees, Repelaer, Copes van Cattenburch, Tromp, Binkes, van Hoorn van Burgh, Anemaet, van Brienen van de Groote Lindt, Spandaw, Schik, van der Gronden, Reëel, van Bleiswijk, Star Busmann, Bruce, van Welderen Rengers, van Fridagh, de Backer, d'Escury van Heinenoord, Frets, Boreel van Hogelanden, van Sytzama, Clifford, van Nagell tot Ampsen, Weerts, Cats, van Meeuwen, van Lijnden tot Sandenburg, van den Velden, Beelaerts van Blokland en de Voorzitter.

TEGEN hebben gestemd de heeren Sasse van Ysselt, van Lijnden tot Hemmen, Warin, Laan, Luijben, Romme, Thorbecke, de Kempenaer, Schimmelpenninck van der Oije, Schooneveld, Sloet tot Oldhuis, Cost Jordens, de Bruijn Kops, Gouverneur, van Berkel, Groen van Prinsterer, Boeracker, Wijnaendts, van Dam van Isselt, van Styrum, Luzac, van Nagell tot Wisch, Verweij Mejan en van Nes.

De heer van Wickevoort-Crommelin heeft wel de beraad-

slagingen bijgewoond, doch was op het oogenblik der stemming niet tegenwoordig.

Niets meer aan de orde zijnde, wordt de vergadering gescheiden.

Zitting van Dingsdag den 25sten Augustus 1840.

Voorzitter Jhr. Mr. O. van Swinderen van Rensuma.

Er zijn 100 leden tegenwoordig.

Nadat de notulen van het verhandelde in de vorige zitting gelezen en goedgekeurd waren, heeft de Voorzitter kennis gegeven, dat het geacht medelid, de heer Vijfhuis, door eene ernstige ongesteldheid belet wordt, aan de werkzaamheden der vergadering deel te nemen.

VERZOEKSCHRIFTEN.

De Commissie brengt verslag uit:

1°. Bij monde van den heer van Albarda, op een adres uit de Zijpe, betrekkelijk de splitsing van Holland;

2°. Bij monde van hetzelfde lid, op een adres van Pieter Cleban, te Amsterdam, betrekkelijk de in art. 60 der Gwt. te brengen wijzigingen;

3°. Bij monde van den heer Junius van Hemert, op adressen uit de gemeenten Dussen en Uitwijk, betrekkelijk tot derzelver vroeger plaats gehad hebbende afscheiding van Holland.

De verslagen n°. 1 en 2 luiden aldus:

1. «Het gemeentebestuur van de Zijpe, provincie Holland, noordelijk gedeelte, heeft bij een adres tot U Ed. Mog. zich gewend, waarin te kennen wordt gegeven, adressanten, hoezeer het wenschelijk beschouwende, het noordelijk gedeelte van de Provincie Holland een afzonderlijk provinciaal geregtshof erlange, echter vermeenen, om dit doel te bereiken, de splitsing van de Provincie in twee deelen geenszins wierd gevorderd, en zulks met de wijziging van art. 182 der Gwt. is daar te stellen. — Zij achten voorts de voorgestelde splitsing uiterst nadeelig voor hunne grondwettige regten. — Zij zien daarin eene verbreking der banden, welke de inwoners dier Provincie zoolang ten naauwste hadden vereenigd, zonder dat het algemeen belang daardoor wordt bevorderd. Zij vreezen, dat deze splitsing eener Provincie, waarvan eenmaal de

magt en de grootheid des geheelen vaderlands uitging, onberekenbare gevolgen zal medebrengen ten nadeele van het gemeene land, waartoe alzoo niet mag worden besloten, dan op zeer afdoende gronden, doordien daarom, door hereeniging, dezelve niet zouden zijn af te weren. — Adressanten besluiten met U Ed. Mog. eerbiedig te verzoeken, met wijziging van art. 182 der Gwt., in ieder der beide deelen van de Provincie Holland een geregtshof te vestigen, en aan de voorgestelde splitsing dier Provincie geen gevolg te geven.

« Doordien bij dit adres, de voorgestelde splitsing van de Provincie Holland wordt afgekeurd, en dezelve een onderwerp van U Ed. Mog. beraadslagingen uitmaakt, zoo heeft Uwe Commissie gemeend, U Ed. Mog. te moeten voorstellen dit verzoekschrift ter inzage te deponeren ter griffie. »

2. « Pieter Cleban, woonachtig te Amsterdam, heeft U Ed. Mog. ingediend een eerbiedig adres, waarbij dezelve te kennen geeft art. 60 der Gwt. weldra door U Ed. Mog. zal worden herzien, wanneer zijns inziens in aanmerking zal dienen te komen, de verhouding waarin de kolonien tot het moederland staan; — de uitwijzing daarvan zal beslissen, in hoeverre de ministeriële verantwoordelijkheid ook voor de kolonien van heilzame gevolgen zal kunnen zijn. Hij merkt aan opzigtelijk de vraag, of de Stat. Gen. zijn uitgesloten van alles wat de kolonien betreft, dat tot nu toe, niet alleen wat de uitvoerende magt en het beheer der financien betreft, maar mede wat de wetgevende en regterlijke magt aangaat, met voorbijgang der Stat.-Gen., de kolonien zijn bestuurd geworden, en dit zijns inziens in strijd met de Gwt., waardoor de bestaande wetgevende en regterlijke magt in de kolonien, naar zijne meening, als onwettig zijn aan te merken. — Hij geeft verder te kennen, dat, bijaldien deswege geene afdoende voorzieningen worden genomen, de ministeriële verantwoordelijkheid voor de kolonien zonder nut zal blijven, doordien het niet noodig zal zijn, ten einde op den bestaanden voet te blijven voortgaan, de tusschenkomst van eenig ministerie in te roepen, en de stand van zaken alzoo dezelfde zal zijn. Hij meent, dat alsdan de bewoners van de kolonien onder eene absolute regering zullen blijven, welke tegen onregt van de plaatselijke gezagvoerders geen waarborg en bescherming oplevert. Adressant herinnert U Ed. Mog. verder, het onregt, hem aangedaan, door de drukpers reeds bekend gemaakt; en in de hoop, zijn onheil

voor anderen nuttig mag worden, wendt hij zich tot U Ed. Mog., zijns inziens geroepen, in het toekomstig heil van den Staat en deszelfs bezittingen te voorzien, met de bezwaren, die hij deswege heeft, ten einde daarvan dat gebruik te maken, hetgeen U Ed. Mog. zullen verstaan te behooren.

»Doordien de opmerkingen en bezwaren, in dit adres voorkomende, in betrekking staan tot de wets-ontwerpen, aan U Ed. Moga. overwegingen onderworpen, heeft Uwe Commissie gemeend, U Ed. Mog. voor te stellen, hetzelve ter griffie te deponeren, ter inzage van de leden.»

De Commissie stelt voor om al deze verzoekschriften ter griffie neder te leggen. Dien overeenkomstig wordt besloten. Op voorstel van den heer Luzac wordt voorts nog besloten tot het doen drukken van het rapport sub n°. 1, en op voorstel van den heer van Nes, tot het doen drukken van het sub n°. 2.

Door de Centrale Afd. wordt uitgebragt het navolgende:

VERSLAG DER CENTRALE AFDEELING NOPENS DE DERTIEN WETS-ONTWERPEN,

den 6den Augustus 1840 aangeboden aan de Dubbele Tweede Kamer der Staten-Generaal.

Deze voorstellen zijn op de gewone wijze in de afdeelingen overwogen.

In verband daarmede, is algemeen de vraag ter sprake gebragt omtrent de bevoegdheid der Dubbele Kamer. De overgroote meerderheid der leden is van oordeel geweest, dat zich dezelve bepaalde tot het onderzoeken, en goed- of afkeuren der dertien voorgestelde ontwerpen. Sommigen waren van gevoelen, dat daarin op soortgelijke wijze als dit bij andere voorstellen der Regering gebruikelijk is, veranderingen konden gemaakt worden: weinigen meenden dat ook deze Kamer, even als de enkele, zelve het regt van voorstellen vermogt uit te oefenen.

Over het al of niet uiten van wenschen te dezer gelegenheid, waren verder de meeningen verdeeld. Vele leden, namelijk in onderscheidene Afdeelingen, achtten de tegenwoordige herziening der Gwt. onvolmaakt en onvolledig. Ettelijke van hen, duidden verschillende onderwerpen aan, tot welke dezelve, huns inziens, had behooren uitgestrekt te worden, als b. v., het openbaar onderwijs, de conflicten, de dispensatien, de pensioenen, de onteigening ten algemeenen

nutte, de heemraadschappen, het toezigt der Regering ten aanzien van vreemdelingen, de regeling bij de wet der bepalingen van art. 130, enz.

Drie leden gaven zelfs het voornemen te kennen, om tegen alle de voorgestelde ontwerpen te stemmen, ten einde alzoo de Regering tot het doen van vollediger voordragten te nopen.

Eerste ontwerp (art. 1, 2, 153 der Gwt.)

Hoewel zich de groote meerderheid der leden met dit ontwerp vereenigde, bleven echter bij velen bezwaren bestaan tegen het niet oproepen van Limburgsche vertegenwoordigers ter medewerking aan de veranderingen der Gwt.

Ook Luxemburg gaf aanleiding tot eenige vragen en bedenkingen.

Doch het grootste bezwaar leverde de verdeeling van Holland in twee Provincien, waartegen zich onderscheiden leden in verschillende afdeelingen uitdrukkelijk verklaarden.

Het tweede ontwerp (art. 52)

heeft, zoo min als het vijfde (art. 98), bedenkingen doen geboren worden.

Ook het *derde ontwerp* (art. 71)

is algemeen goedgekeurd, hoezeer er leden waren welke den Raad van State als onnoodig beschouwden.

Vierde ontwerp (art. 79 en 80).

De bepalingen van dit ontwerp, betreffende Holland in verband staande met die van het eerste ontwerp, hebben desgelijks verschil van meeningen doen ontstaan. Ook zijn omtrent de verhouding der vertegenwoordiging tot de bevolking, bijzonder ten opzigte van Holland, Noord-Braband en Gelderland, aanmerkingen voorgedragen.

Ten laatste is door verschillende leden de opheffing der Eerste Kamer verlangd.

Zesde ontwerp (art. 6, 7, 11 en 154).

Aan sommige leden zijn de bepalingen van dit ontwerp ongenoegzaam voorgekomen. Enkele vonden daarin eene tegenstrijdigheid met art. 6 en 80 der Gwt. Art. 4 scheen

meer tot het reglementaire te behooren en de uitdrukking: *beschreven middelen* te onbepaald.

Drie leden verklaarden zich over het algemeen niet te kunnen vereenigen met de gebrekkige wijzigingen der Gwt. omtrent het verkiezingstelsel. Alle de leden eener Afd. in tegendeel, met uitzondering van een, betuigden uitdrukkelijk dat zij, bij de bestaande omstandigheden, nimmer de hand tot eenigen maatregel zouden leenen welke tot een stelsel van directe verkiezingen kon leiden.

Zevende Ontwerp (art. 30—32).

Het stellen van het inkomen der Kroon op een millioen guldens of het regelen daarvan bij elke Regering, voorts het wenschelijke van nadere inlichtingen te ontvangen omtrent den invloed der bepaling, voorkomende in art. 31 der Gwt. op die van het 30ste, deze zijn de punten welke bij de behandeling van dit ontwerp zijn in aanmerking gekomen.

Het achtste Ontwerp (art. 60)

heeft de goedkeuring van de groote meerderheid der leden weggedragen. Eenige evenwel oordeelden de bepaling ongenoegzaam of de redactie onvoldoende.

De bepalingen van het negende wets-ontwerp (art. 122, 123, 125 en 126), zijn algemeen als verbeteringen beschouwd. Sommige leden zouden gewenscht hebben, dat niet slechts de uitgaven voor ieder departement, maar die voor ieder hoofd-onderwerp van hetzelve, een afzonderlijk hoofdstuk hadden uitgemaakt der algemeene begrooting. Niet weinige zouden aan eene jaarlijksche begrooting de voorkeur geven. Door velen is aangedrongen op het doen goedkeuren door de Staten-Gen. der volgens art. 5 aan hen mede te bieden rekening der geldmiddelen.

Tiende wets-ontwerp (art. 133).

Het beginsel der periodieke aftreding van de raadsleden in de steden, door de meeste leden toegejuicht en in eene Afd. door vele leden ook voor het platte land wenschelijk geacht, werd door andere als onraadzaam en nadeelig bestreden.

Het elfde wets-ontwerp (art. 202)

heeft algemeenen bijval gevonden. Eene Afd. zoude intusschen verlangd hebben, dat het getal der leden van de Algemeene Rekenkamer bij de wet wierd bepaald.

De verantwoordelijkheid der hoofden van departementen bij het twaalfde wets-ontwerp (art. 75 enz.) voorgesteld, werd vrij algemeen goedgekeurd. Er werd opgemerkt dat dezelve niet alleen op de *daden* der hoofden van ministeriële departementen behoorden te worden toegepast, maar ook op het *nalaten* van dezulken, welke door hen zouden hebben moeten verrigt worden.

Eene meer uitgebreide ministeriële verantwoordelijkheid werd door eenige weinige leden verlangd, door een nog geringer aantal in tegendeel het geheele beginsel en de invoering daarvan afgekeurd. Ten opzigte der aanklagte, zoo wilde eene Afd. bijna eenparig die doen uitgaan van, en behandeld hebben bij de Staten-Generaal, *de beide Kamers vereenigd.*

Het dertiende wets-ontwerp (art. 138), schoon sommigen leden niet voldoende voorkomende, is door bijna allen gunstig beoordeeld.

Deze hoofdtrekken opgevende, kan voorts de Centrale Afd., wat betreft de uitvoeriger ontwikkeling daarvan, verwijzen tot de bijgevoegde processen-verbaal van de beraadslagingen der Afdeelingen, welke gedrukt rondgedeeld, den leden reeds bekend zijn geworden.

Dezelve tevens aan de hooge regering medegedeeld zijnde, is van haar eene memorie ter beantwoording ontvangen, behelzende inlichtingen en ophelderingen omtrent verschillende punten, als: het maken van nadere veranderingen in de Gwt.; het toevoegen van Limburg, en weglaten van Luxemburg; de splitsing van Holland; de bepalingen omtrent het stemregt; het inkomen der Kroon; het batig slot der koloniale inkomsten. Die memorie, desgelijks gedrukt rondgedeeld, is mede bijgevoegd.

De gegevene antwoorden der Regering hebben het onderwerp uitgemaakt van een tweede onderzoek der Afdeelingen, waarbij dezelve meestal voor kennisgeving zijn aangenomen. Eene Afd. heeft met genoegen uit de toon en strekking daarvan gezien, dat de Regering aan de betamelijke wenschen der Vertegenwoordiging verlangde te gemoet te komen. Zij besefte, dat herhalingen van hetgeen in vroegere en latere processen-verbaal en antwoorden te lezen staat, niet nader tot het doel zoude brengen en heeft zich dienvolgende onthouden van in verdere bijzonderheden te treden.

Sommige leden eener Afd. voegden uitdrukkelijk bij hun

aannemen der memorie voor kennisgeving de verklaring, dat zulks geschiedde zonder eenige praejudicie omtrent de daarin vervatte stellingen.

Eveneens wilde eene Afd. daardoor niet geacht worden de antwoorden als voldoende te beschouwen of zich te vereenigen met alle de daarbij geuite meeningen.

Nog verklaarden leden eener andere Afd. dat, hoewel zij eenige ophelderingen in de memorie, betreffende onderscheiden punten in de processen-verbaal aangevoerd, gevonden hadden, echter vele vragen en bedenkingen, door hen gedaan en in het midden gebragt, onopgelost en onbeantwoord gebleven waren. Zij achtten het echter onnoodig hierop andermaal aan te dringen en wilden dezelve nu slechts inhaereren, zich voorbehoudende bij de openbare beraadslagingen daarop terug te komen.

Bijzonder is ook door eene afdeeling opgemerkt, dat de bedenkingen tegen de nieuwe redactie, van art. 79 en 80, *opzigtelijk* de verhouding der vertegenwoordiging van de verschillende Provincien en het bestaan of de inrigting der Eerste Kamer, alsmede die bij art. 133 ten aanzien van de periodieke afstreding der gemeente-raden ten platten lande, met stilzwijgen zijn voorbijgegaan en dus niet wederlegd.

Omtrent het antwoord betrekkelijk tot het 8ste ontwerp (art. 60) zijn door drie afdeelingen soortgelijke bedenkingen voorgedragen.

De leden eener Afd. hebben daardoor geenszins de geruststellende verzekering verkregen, dat de wijze, waarop de Regering van voornemen is uitvoering te geven aan art. 60 der Gwt., aan de strekking en het doel, waarmede dat artikel gewijzigd is, zal voldoen. Het antwoord scheen hun niet te slaan op de gemaakte aanmerkingen, daar het toch wel van zelf spreekt dat het batig saldo, waarover eens bij de wet beschikt is, aan geene rekenpligtigheid kan worden onttrokken, maar de strekking van de gemaakte aanmerkingen was deze, dat degene ten behoeve van wie dat saldo moet worden gebezigd, ook over de herkomst en de hoegrootheid van hetzelve zou moeten kunnen oordeelen.

Eenige leden eener andere Afd. hebben mede bepaaldelijk opgelet, dat de beantwoording op hunne bedenking omtrent het 8ste ontwerp (art. 60) gegeven, hunne bezwaren tegen de voorgestelde bijvoeging niet verminderd heeft; dat bij de memorie alles wederom beperkt en terug gebragt wordt tot

het ten behoeve van het moederland beschikbaar batig slot, zonder eenige beoordeeling van dit slot open te laten. Zij betuigden dat dus geenszins was weggenomen hunne ernstige bedenking over de uitsluiting van alle legislative bemoeijing der Staten-Gen. ter zake der Overzeesche bezittingen van den Staat.

Eindelijk (zoo drukte men zich elders opzigtelijk hetzelfde onderwerp uit), had men de verzekering wenschen te ontvangen, dat de aanneming van het voorstel, het constitutioneel beginsel van eene algemeene en alomvattende rekenpligtigheid niet zoude benadeelen of verkorten. Bij den aanhef der beantwoording wordt die verzekering met zoo vele woorden gegeven en de meeste leden bleven daarin berusten. Maar het ontging der aandacht niet, dat de volgende zinsnede, zonder met het algemeen beginsel te strijden, uitsluitend van een beschikbaar batig slot gewaagt.

Men was van gevoelen, dat het wezenlijk bedrag der baten of lasten op geene andere wijze afdoende kan blijken, dan uit de mededeeling en beoordeeling van alle rekeningen der ontvangsten en uitgaven, en men wilde het er voor houden, dat zulks eveneens de bedoeling der Regering is.

Ten slotte voegt de Centrale Afd. hierbij, dat een lid, steller van de beide nota's, gevoegd bij het proces-verbaal der vijfde Afd., verklaard heeft te zullen afwachten de nadere inlichtingen, welke in den loop der beraadslagingen, betreffende de *geldelijke aangelegenheden van Luxemburg*, zullen worden gegeven. Hij hoopte dat daardoor de bezwaren zouden worden weggenomen, welke bij hem op dit punt nog bleven bestaan.

Een lid eener andere Afd. toonde zich met het gegeven antwoord niet tevreden nopens de vertegenwoordiging van Limburg en de splitsing van Holland.

WOORDENWISSELING OVER DEN TIJD DER BERAADSLAGING.

De Voorzitter zegt, dat dit verslag reeds gedrukt wordt, en zal worden rondgedeeld. Hij stelt voor, om de beraadslagingen over de dertien daarin behandelde wets-ontwerpen te bepalen op Donderdag den 27sten Augustus, des voormiddags ten tien ure.

De heer Albarda neemt het woord en geeft in bedenking,

om de beraadslaging op Woensdag den 26sten vast te stellen.

Dit voorstel wordt door verscheidene leden ondersteund, terwijl anderen daartegen zich voor de tijdsbepaling, door den Voorzitter opgegeven, verklaren.

Daar er alzoo verschil van gevoelen heerscht, heeft er eene hoofdelijke stemming plaats, waarbij het voorstel des voorzitters met 52 tegen 46 stemmen wordt aangenomen.

Voor hebben gestemd de heeren Junius van Hemert, Sasse van Ysselt, van Nagell tot Wisch, Thorbecke, Corver Hooft, Hoog, Laan, van Bommel, Wijnaendts, Groen van Prinsterer, Gouverneur, van Akerlaken, van Aylva van Pallandt, van Dam van Isselt, Druijvesteijn, van Berkel, Warin, de Wijs, van Sytzama, Stinstra, Luzac, Schik, de Raadt, Repelaer, Romme, van de Poll, van Asch van Wijck, de Backer, van Fridagh, Schooneveld, de Man, Feith, van Nes, Mees, Snouck Hurgronje, Verweij Mejan, Boeracker, Röell, Copes van Cattenburch, Mastboom, de Kempenaer, Storm, de Bruijn Kops, Bruce, Reael, van Lijnden tot Sandenburg, van Styrum, van Bleiswijk, Gost Jordens, Sloet, Gevers en de Voorzitter.

Tegen hebben gestemd de heeren van Tuijll van Heeze, van Lijnden tot Hemmen, van Wickevoort Crommelin, Boddaert, van Brienen van de Groote Lindt, van Rappard, van Son, Anemaet, Clifford, Hooft, Schimmelpenninck van der Oije, Vos, de Jonge van Campens Nieuwland, Hinlópen, van Leeuwen, van Nagell van Ampsen, van der Heim van Duivendijke, de Vries, van Tuijll van Coelhorst, De la Court, Dijckmeester, van Limburg Stirum, Kniphorst, Wagtho, Rau, van den Velden, van Hoorn van Burgh, Beelaerts van Blokland, Sandberg, Smits, Bichon van IJsselmonde, Tromp, Willink, Frets, Albarda, Cats, de Vos de Wael, Spandaw, Binkes, van der Gronden, van Sminia, van Welderen Rengers, Boreel van Hogelanden, Star Busmann, Weerts en Collot d'Escury.

De vergadering wordt daarna opgeheven, zijnde de volgende zitting alzoo bepaald op Donderdag den 27sten, des voormiddags ten tien ure.

Zitting van Donderdag den 27 Augustus.

Opening ten 10 ure. Tegenwoordig 106 leden (Afwezig waren de heeren VAN ALPHEN en VIJFHUIS, ten gevolge van ernstige ongesteldheid, waaraan beide spoedig daarna bezweken; de heer BRONGERS was kort te voren overleden; terwijl de Graaf VAN HOGENDORP niet toegelaten en niet vervangen was). HH. Exc. de Minister van Justitie, van Binnenlandsche Zaken en van Buitenlandsche Zaken, bevinden zich in de vergadering.

Lezing en goedkeuring der notulen van het verhandelde in de vorige zitting.

Aan de orde zijn, ingevolge het in de vorige zitting bepaalde de

ALGEMEENE BERAADSLAGINGEN

OVER DE DERTIEN WETS-ONTWERPEN, BETREKKELIJK WIJZIGINGEN EN VERANDERINGEN IN DE GRONDWET.

I. De heer CRAMER:

Ed. Mog. Heeren! Tegen mijne bedoeling valt mij de eer te beurt om in deze achtbare vergadering bij deze plegtige gelegenheid, waarbij over de dierbaarste belangen van het Nederlandsche Volk wordt gehandeld, het eerst het woord te voeren. Die eere valt te beurt aan een man, die, ontbloot van de geschiktheid om in het openbaar te spreken, niet voorzien van groote vrijmoedigheid, voornemens is zijne gedachten mede te deelen over een onderwerp dat geacht kan worden reeds afgehandeld te zijn, en dat wel, met weinig uitzigt, dat zijne woorden den gewenschten uitslag zullen hebben.

Onder deze omstandigheden zal het wel niemand verwonderen dat mij eene groote mate van verlegenheid heeft aangegrepen. In der daad, ik zoude het niet wagen voort te gaan, wanneer ik niet overtuigd was, dat mijn pligt mij verbood het stilzwijgen te bewaren, en de ondervinding mij niet geleerd had, dat daar, waar pligt gebiedt, de moed niet kan ontbreken.

Het is mijn voornemen niet, om in algemeene beschouwingen over de herziening der Gwt. te treden. Ik meen mij daarvan te moeten onthouden, ook voornamelijk omdat zoodanige beschouwingen in de gegevene omstandigheid geen bepaald resultaat kunnen opleveren, maar wel gevolgen kunnen hebben, die niet bedoeld worden.

Ik zal mij bepalen tot het eerste ontwerp, en wel hoofdzakelijk voor zoo verre dit de splitsing der Provincie Holland betreft. Ik vleije mij daarover te zullen spreken met bescheidenheid, en met eerbied voor het gevoelen van anderdenkenden. Het zoude mij

innig leed doen, wanneer men den eersten spreker ten laste konde leggen een toon te hebben aangeslagen, weinig geschikt om bij de verdere beraadslagingen die kalmte te bewaren, die de waardigheid en van deze plaats, en van dit oogenblik vordert.

Over de splitsing der Provincie Holland hebben voor weinige maanden vele uitmuntende redenaars uit onderscheidene Provincien des Rijks het woord gevoerd. Derzelver redevoeringen zijn door de *Staats-Courant* aan het publiek medegedeeld, zoodat al hetgeen vóór of tegen die splitsing kan gezegd worden, geacht kan worden algemeen bekend te zijn.

Ik zal hetgeen gezegd is niet herhalen, maar hier betuigen, dat eene herhaalde en aandachtige lezing dier redevoeringen, alsmede hetgeen nu verder in de afdeelingen is voorgevallen, mij in mijne overtuiging heeft versterkt, dat de Provincie Holland slechts *een* is in naam, maar in de daad in twee afzonderlijke deelen is gescheiden; dat de eenheid van naam die zwakke band der beide deelen zamen houdt; deze niet alleen in de vrije ontwikkeling van derzelver krachten belemmert, maar ook vele onregelmatigheden ten gevolge heeft, die strijdig zijn met alle beginselen van regt en billijkheid, strijdig ook met de beginselen van ons Staatsregt. Op dit laatste vooral meen ik de aandacht te moeten vestigen, omdat ik mij niet kan voorstellen, dat eene plegtige Vergadering als deze, bijeengeroepen om de veranderingen en wijzigingen te beoordeelen, die de gewone wetgeving in onze Gwt. noodzakelijk heeft geacht, de aangeboden gelegenheid om constitutionele anomalien uit den weg te ruimen, niet alleen ongebruikt zoude laten voorbijgaan, maar ook door de verwerping dier aangeboden gelegenheid, die anomalien zoude bestendigen.

Het zij mij vergund mijne gedachten over deze zaak, uit dit oogpunt beschouwd, wat nader te ontwikkelen.

In de Provincie Holland bestaan twee Commissarissen des Konings. Er bestaan ook twee collegien van Gedeputeerde Staten. Aan deze autoriteiten, die ieder afzonderlijk en geheel onafhankelijk van elkander werkzaam zijn, is de gansche administratie der beide afdeelingen opgedragen. Dat is gegrond op artikel 153 der Gwt. Of echter aan het collegie van Gedeputeerde Staten niet een veel grooter gezag wordt toegekend, dan bij de Gwt. bedoeld is, wil ik thans niet onderzoeken.

Doch wat blijft in den stand van zaken, zoo als die nu is, ter behandeling over voor de Staten van Holland, dat punt van eenheid, dien band, waarin het gewigt der vereeniging der beide deelen der Provincie moet gezocht worden? Dat der vaststelling der begrooting; de benoeming der leden voor Gedeputeerde Staten,

de bevoegdheid om reglementen van policie daar te stellen; de benoeming der leden voor de Stat.-Gen.

De drie eerste punten betreffen provinciaal; het laatste meer het algemeen belang. Het zij mij vergund, over ieder derzelve een woord te zeggen.

De vaststelling van den staat der begrooting zoude geacht kunnen worden een punt van vereeniging te zijn, zoo er voor de gansche Provincie een werd voorgedragen; doch dit is het geval niet. De behoeften der twee afdeelingen loopen zoodanig uiteen, dat het voordragen van twee staten van begrooting noodzakelijk is geacht; en daar die behoeften niet alleen verschillen in aard en strekking, maar ook in grootte, zoo is daarvan het gevolg, dat het eene gedeelte zwaarder belast wordt en meerder opcenten betaalt dan het andere.

Dat nu uitgaven worden goedgekeurd en vastgesteld door hen te wier behoeve die niet worden gemaakt, — dat lasten worden toegestemd door hen, die dezelve niet mede zullen dragen, dit, Ed. Mog. Heeren! meen ik strijdig te mogen noemen met de beginselen van ons Staatsregt.

Hetgeen bij de benoeming van leden bij de Gedeputeerde Staten plaats heeft, is niet minder vreemd, en afwijkend van hetgeen behoort te geschieden. Nog onlangs hebben de leden uit Noord-Holland een lid benoemd voor Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, aan wien aan hem geheel vreemde belangen zijn toevertrouwd. Binnen kort zullen dezelfde leden nogmaals naar de residentie worden geroepen, om eene dergelijke keuze te doen. Doch wanneer degene, aan wie de benoeming is opgedragen, daarbij geen belang heeft, waar is dan de waarborg, dat de keuze met de vereischte naauwgezetheid zal geschieden? Wat zoude men zeggen, wanneer b. v. het kiezerscollegie van 's Gravenhage zich met de benoeming van leden voor den raad der stad Rotterdam bemoeide? En is hetgeen hier plaats heeft, niet even onregelmatig?

Deze anomalien, wier bestaan niet kan ontkend worden, zijn van dien aard, dat dezelve in een ander land, waar men gewoon is scherp op maatschappelijke regten te letten, zelfs geen vierde van eene eeuw zouden geduld zijn.

Maar welligt zal de eenheid der Provincie bevorderlijk zijn aan die bevoegdheid der Provinciale Staten, die derzelver wetgevende magt zoude kunnen genoemd worden. Doch ook dit is het geval niet. De uitgestrektheid der Provincie maakt dat de meeste leden dezelve in haar geheel niet genoeg kennen, en is, uit hoofde van menig verschil, oorzaak, dat reglementaire bepalingen, die voor

het eene gedeelte nuttig zouden zijn, voor het andere niet [illegible] en nadeelig worden geacht. Dit heeft verleden jaar nog aanleiding gegeven, dat een voorgesteld reglement op de buurtwegen niet is aangenomen geworden.

Er is nog eene andere omstandigheid die de splitsing der Provincie aangrijpt. Zij is deze, dat de deelen der Provincie niet gelijk zijn, en het getal van leden in de provinciale Staten, die Zuid-Holland bewonen, naar mijne berekening, een vierde grooter is dan van hen die in Zuid-Holland gevestigd zijn. Lang heb ik geaarzeld of ik daarvan wilde spreken, uit vrees dat dit als eene klagt of beschuldiging tegen de leden uit Zuid-Holland zoude kunnen beschouwd worden. Doch dit is het geval niet. Gaarne erken ik, dat er tusschen de leden der onderscheidene afdeelingen steeds welwillendheid heeft geheerscht, en Zuid-Holland hare meerderheid nimmer heeft gebruikt om het Noorden te onderdrukken. Doch deze bestaande welwillendheid is geen waarborg voor derzelver duur, noch geeft verzekering, dat, wanneer eenmaal de belangen der twee afdeelingen in strijd mogten zijn, die van Noord-Holland niet noodwendig zullen achterstaan.

Er blijft mij nog over te spreken over de verkiezing van leden voor de Stat.-Gen., die aan de Provinciale Staten is opgedragen; hetgeen mij voorkomt de belangrijkste werkzaamheid van deze te zijn, en die het meest invloed kan hebben op het welzijn van den Staat. Is het ook in dit opzigt wenschelijk, dat de Provincie niet worde gesplitst, en dat bij voortduring de verkiezing van twee en twintig leden voor de Stat.-Gen. aan slechts negentig leden worden toevertrouwd?

Ik meen de vraag ontkennend te moeten beantwoorden, en dat wel om de twee volgende redenen:

1.° Door de grootte der Provincie, en de weinige gezetheid van uitstekende en algemeen bekende mannen, om tot leden van de Tweede Kamer benoemd te worden, is het niet zelden het geval, dat door leden van het eene gedeelte der Provincie uit het ander gedeelte leden voor deze Kamer benoemd worden, die hun zelfs bij naam niet bekend zijn; hetgeen een der leden uit Zuid-Holland bij eene vorige gelegenheid zeer eigenaardig stemmen op crediet genoemd heeft. Of nu een staat van zaken die zoodanig op de verkiezing der leden voor de Tweede Kamer der Stat.-Gen. werkt, bij voorkeur verdient onder bescherming genomen te worden, wil ik gaarne ter beslissing aan anderen overlaten.

Eene tweede reden is hierin gelegen: de Provincie Holland telt negentig leden in de Provinciale Staten, even als de Provincie

Gelderland, niettegenstaande het groot verschil der bevolking, zoodat het getal der kiezers in Gelderland genoegzaam staat als 1–4000, in Holland slechts als 1–10,000. Nu is het toch bij eene splitsing der Provincie te verwachten, dat het getal der leden voor elk gedeelte aanzienlijk zal worden vermeerderd; waardoor dan ook de verhouding van het getal der kiezers tot die der ingezetenen beter in evenredigheid met andere Provincien zal gebragt worden.

Ik kan begrijpen dat er voorstanders van een ander stelsel van verkiezing gevonden worden; doch het komt mij vreemd voor, dat voorstanders van een ruim stelsel van verkiezing, wanneer er sprake is van eene splitsing van Holland, dat systema voorstaan, dat het meest van hun geliefdkoosd denkbeeld afwijkt.

Te dezen aanzien moet ik de aanmerking bijvoegen, dat de provincie zich zelve reeds gescheiden heeft, daar het getal van leden hetwelk uit elk gedeelte gewoonlijk wordt gekozen, juist gelijk staat met dat, hetwelk thans voor ieder deel bestemd wordt.

Bij al de anomalien waarover ik tot nog toe gesproken heb, voegt zich nog een groot bezwaar dat Noord-Holland en daaronder de hoofdstad des Rijks drukt, en welk bezwaar, eeniglijk uit de zamenvoeging der twee deelen der Provincie voortvloeit. Ik bedoel den exceptioneelen toestand waarin dit gedeelte des Rijks ten aanzien van de bedeeling des regts staat, in welk opzigt het achter en beneden de kleinste Provincie, die slechts een zesde deel van hare bevolking telt, zich geplaatst ziet.

Ik zal die grief in al haren omvang niet ontwikkelen; dezelve wordt algemeen erkend, en is daarenboven zoo uitmuntend aangewezen door een lid uit Gelderland, waarop ik des te hooger prijs stel, omdat die achtbare spreker tevens geplaatst is aan het hoofd der justitie in die Provincie, en mitsdien alleszins bevoegd is om over het verkeerde en bezwarende van dien exceptionelen toestand te oordeelen. Het zij mij vergund een woord te zeggen over de bedenkingen die ten deze zijn in het midden gebragt.

Men meent dat, om deze grief weg te nemen het genoegzaam zoude zijn, dat in art. 182 der Gwt. eene kleine tusschenvoeging wierd gebragt; terwijl daartoe geene verandering van art. 1 gevorderd wordt. Het is zoo, door eene bijvoeging van art. 182 zoude ook aan Noord-Holland een Hof kunnen worden toegevoegd, doch daardoor zoude slechts een der bezwaren, die de zamenvoeging der Provincie drukt, zijn uit den weg geruimd, terwijl bij eene verandering van art. 1, als waarover vroeger is gesproken, tevens wegvallen.

Men werpt de vermeerderde kostbaarheid tegen, eene zaak van

groot belang, vooral bij den tegenwoordigen finantiëlen toestand des Rijks. Dit bezwaar valt niet geheel te ontkennen. Doch een Hof in Noord-Holland de Criminele Regtbank vervangende, zal minder kosten, dan de oprigting van een Hof, daar, waar er geen bestaat. Wanneer men daarenboven uit eerbied voor de letter der Gwt. er toe gekomen is, om aan iedere Provincie, en ook aan de kleinste, een Hof te geven, dan bestaat er ook geene reden, waarom men, aan het gevoel van regt en billijkheid toegevende, aan Noord-Holland niet zoude toekennen, hetgeen men aan Drenthe niet heeft durven weigeren.

Wanneer nu door de splitsing der Provincie Holland zoo vele onregelmatigheden zouden worden weggenomen, wanneer daardoor tevens een stellig onregt zoude worden hersteld, wat is het dan toch, dat velen weêrhoudt hare toestemming aan dat voorstel van splitsing te geven. Bij genen is het de vrees voor het overwigt der hoofdstad; bij dezen herinnering aan de vorige grootheid van Holland, en vrees, dat derzelver invloed bij eene scheiding verminderen zal; bij anderen zijn het andere, en van de zaak zelve meer verwijderde beweegredenen.

Men vreest voor het overwigt van Amsterdam! Men erkent dus dat die stad thans geen overwigt heeft. — Men meent, dat het zich dit zal willen aanmatigen. — Men beweert, dat het niet goed is aan die stad eenig overwigt toe te kennen.

Ik weet niet regt, wat men hier door overwigt bedoelt, en in welk opzigt men bevreesd is, dat die stad zoodanig overwigt bij eene splitsing der Provincie zal verkrijgen. Dat men aan Amsterdam, die de hoofdstad des Rijks genoemd wordt, ofschoon de prerogativen en voordeelen missende, die daaraan elders zijn verbonden — die eene zoo talrijke als aanzienlijke bevolking bevat, en een zoo groot deel in de algemeene lasten draagt — waar de zetel van handel en nijverheid voornamelijk gevestigd is — wier welvaart in een naauw verband staat met die der overige deelen des Rijks — dat, zeg ik, men aan die stad alle gewigt en invloed zoude willen ontzeggen, dit kan ik mij niet voorstellen; ook wil ik niet aannemen, dat men het haar ten kwade zal duiden, wanneer zij vordert, dat hare belangen bij de behandeling van zaken niet worden uit het oog verloren, en bij de vaststelling van wetten en reglementen niet alleen gevraagd wordt, of de uitvoering in eene kleine gemeente, maar ook of die in eene stad van meer dan 200,000 zielen mogelijk zij.

In één opzigt echter heeft de hoofdstad eenig overwigt. Het is in het groot aandeel dat zij in de lasten draagt. Ik zal dit niet

aangedoen ten aanzien van 's Rijks belastingen, ook niet met betrekking der wet op het patent, welke met haar onderscheid van rangen in groote steden vooral op de mindere beroepen drukkend is, en naar mijne wijze van zien slecht is overeen te brengen met het beginsel van vrije circulatie bij de Gwt. aangenomen. Ten aanzien der provinciale lasten zal ik alleen aanmerken, dat Amsterdam meer dan de helft draagt in die van Noord-Holland; en dat het aandeel hetwelk die stad in de twee extra opcenten draagt, gelijk staat met het geheele bedrag van den eenen opcent door Zuid-Holland te betalen.

Maar wat bedoelt men hier met dat gevreesde overwigt van Amsterdam? Vreest men, dat van wege die stad de plaatselijke belangen ten koste van die van andere steden of van het platte land met groote voorliefde en goed gevolg zullen worden voorgestaan? Of vreest men, dat bij de verkiezingen voor de Stat.-Gen. de keuze enkel op die van Amsterdam, met achterstelling van de ingezetenen van andere plaatsen, zoude vallen?

Mij dunkt er is veel dat die vrees kan geruststellen. Er bestaat geene aanleiding voor dezelve in den loop der laatste vijf en twintig jaren. Er is voor de toekomst geen grond voor dezelve, noch in de zamenstelling der Staten, waar de leden van Amsterdam altijd de minderheid zullen uitmaken, noch in de werkzaamheden aan de Staten overgelaten, die geene gelegenheid aanbieden van eenig overwigt te doen gevoelen.

En met betrekking tot de benoeming der leden voor de Tweede Kamer, zij het mij vergund te vragen, wat de reden zij, dat men bij eene splitsing der Provincie meer beangst is voor het overwigt van Amsterdam, dan bij eene voortduring der vereeniging voor het overwigt van Zuid-Holland, welke afdeeling door hare groote meerderheid in de Provinciale Staten, alle ingezetenen uit Noord-Holland zoude kunnen voorbijgaan.

Daarenboven, heeft men niet dikwijls hooren klagen, dat de keuze voor de Tweede Kamer, waarbij geschiktheid alleen in aanmerking behoort te komen, tot de grenzen der Provincie beperkt is, en hier schijnt men dezelve nog naauwer binnen de grenzen van steden te willen omschrijven. In allen geval, wel verre dat de leden der Stat.-Gen. geroepen worden om eenig plaatselijk of provinciaal belang voor te staan, moeten zij zich verbinden zich daardoor van de algemeene belangen niet te zullen laten aftrekken.

Is Noord-Holland daarenboven, bij eene scheiding, beangst voor het overwigt der hoofdstad, — hoe veel meer reden heeft

deze niet van bezorgd te zijn voor een ander overwigt. Ik bedoel dat van Gedeputeerde Staten van dat gewest, waarvan op de zeven leden slechts één uit Amsterdam zitting heeft, en dat in een collegie, waarbij de geheele administratie berust.

Doch alles is onzeker. Het is vooral niet te berekenen, of bij de splitsing der Provincie de hoofdstad des Rijks in invloed winnen, dan wel verliezen zal, doch dit meen ik te mogen vaststellen, dat in eene onzekere vrees geen grond kan gelegen zijn, om het verkeerde en onregelmatige, hetwelk thans bestaat, te laten voortduren.

Geloof niet, Ed. Mog. Heeren! dat ik, voor de splitsing van Holland stemmende, ongevoelig zoude zijn aan de herinnering der groote diensten die dat Holland vroeger aan den Staat heeft bewezen. De Provincie was voorheen een vermogend gewest, dat, zoo uit hoofde van deszelfs uitgestrektheid als door deszelfs rijkdom, handel en scheepvaart, eenen grooten invloed heeft uitgeoefend zoo op het inwendig bestuur als op de buitenlandsche aangelegenheden van het Gemeenebest. Toen was de Provincie een Staat op zich zelve, doch thans is zij een gedeelte van het Koningrijk der Nederlanden; aan de Provinciale Staten is alle souvereine magt vreemd geworden, en aan derzelver behandeling niets anders overgelaten dan locale belangen. Het komt mij dan voor, dat in dien staat van zaken, onder ons tegenwoordig Staatsregt, de provinciale autoriteit zoo op 's Rijks aangelegenheden naar buiten, als op den gang van het inwendig bestuur, geen invloed kan hebben, immers niet dan een zeer geringen en zijdelingschen, door de benoeming van leden voor de Stat.-Gen., waarover reeds vroeger is gesproken.

Er bestaat dus ook geene vrees voor verlies van invloed bij eene eventuele scheiding.

Hoezeer ik geschiedkundige herinneringen op hoogen prijs stel, geloof ik echter dat het onvoorzigtig zoude zijn, dezelve als maatstaf aan te nemen van hetgeen in het vervolg geschieden moet.

Ja maar, hoor ik mij toevoegen, er kan geene scheiding plaats hebben. Er bestaat geene magt in den Staat, bevoegd die uit te spreken. De Provincie heeft hare souvereine magt aan den Vorst opgedragen, met voorbehoud van hare territoriale omschrijving en locale huishouding.

Er is mij niets van zoodanige bepaalde en geclausuleerde overdragt in de geschiedenis van ons Vaderland bekend. Doch zoo deze leer eenige toepassing op de tegenwoordige quaestie zou kunnen vinden, dan moest al wat sedert 1795—1813 heeft plaats gehad,

uit de geschiedenis kunnen worden uitgewischt. Op het tijdstip der herstelde overdragt der souvereine magt in 1813, bestond er geene Provincie Holland meer, en had sedert 10 jaren opgehouden te bestaan, zoodat de grond, dien men heeft aangehaald, niet het verkeerde der splitsing, maar dat van het vereenigd zijn zoude aanwijzen.

Doch, Ed. Mog. Heeren! ik moet het herhalen, de scheiding bestaat in de daad en zelfs naar aanleiding der Wet. En zouden dan de hooge Staatsmagten, nadat het wezen der zaak niet meer bestaat, onbevoegd zijn een naam te veranderen, waarvan het voortdurend bestaan niet dan schadelijke gevolgen hebben kan?

Men voert aan, dat de Haarlemmer-meer, en de droogmaking van dezelve, aan de splitsing van Holland in den weg staat. Wanneer de vraag of de droogmaking, en op welke wijze, die zoude plaats hebben, door de Staten van Holland ware behandeld en beslist, — wanneer de droogmaking onder toezigt dier Staten geschiedde, dan konde ik de kracht van het argument gevoelen. Doch daar dit niet het geval is, daar de Staten met die droogmaking niet anders gemoeid zijn, dan dat op de begrooting van elke afdeeling eene gelijke som in uitgaaf is gebragt, zoo moet ik bekennen niet in te zien, welk bezwaar van dien kant aan de splitsing kan worden voorgeworpen.

Wat de opname der provincie Limburg betreft, ik berust in de redenen, die door de Regering zijn aangevoerd om het nut en de noodzakelijkheid dier opname aan te wijzen, terwijl de bedenkingen, ook bij mij opgekomen, ter zake dat thans geene afgevaardigden uit die Provincie hier tegenwoordig zijn, zijn weggenomen door hetgeen te dien aanzien door een hooggeacht spreker uit de Provincie Utrecht is gezegd geworden.

Ik eindig met den wensch, dat, welk ook het lot van die wet zij, de onderlinge welwillendheid zoo tusschen de leden van Noord- en Zuid-Holland, als van die van Noord-Holland onderling, niet zal worden gestoord, maar bij voortduring bevorderlijk zal zijn aan de welvaart der beide afdeelingen, en alzoo medewerken tot het welzijn van het dierbaar Vaderland.

II. De heer Copes van Cattenburch:

Geroepen, Ed. Mog. Heeren! om deel te nemen aan de beraadslagingen dezer Vergadering over zulk een aangelegen onderwerp, als dat van de splitsing der oude Provincie Holland in twee deelen, zoo acht ik het aan mij-zelven, aan het gewest waaruit ik gekozen

ben, aan deze aanzienlijke bijeenkomst, ja aan de geheele Natie, verschuldigd om openlijk de gevoelens aan den dag te leggen, die mij, in het doen eener keuze, ten deze geleid hebben en waarbij ik zal moeten volharden, zoo lang ik daaromtrent niet beter ben ingelicht.

Ik zal zoo vrij zijn in de eerste plaats stil te staan bij hetgeen de zaak der scheiding is vooraf gegaan, om later mijne beschouwingen over die scheiding zelve mede te deelen, uit het oogpunt van de belangen der stad *Amsterdam*, als het meest daarin betrokken, van die der *Provincie*, van die des *Rijks* en laatstelijk van het *Gouvernement* en het *Huis* dat ons bestuurt.

Wat dan aan het bijeenroepen dezer Dubbele Vergadering en het aldaar ter tafel brengen van het wets-ontwerp, in het Staatsblad te vinden onder n.° 27, is voorafgegaan, moet ik mijn leedwezen betuigen, dat op zulk een aangelegen punt als het van een anderen scheiden der Provincie en van de vergadering harer zaakbehartigers, deze, te weten de Staten des gewests, niet eens gehoord of gekend zijn: bemoeijelijkt met de grensscheiding, vereeniging en zamenstelling of scheiding van de geringste der gemeenten, zoo als bij voorbeeld, in de Vergadering van den jare 1838, in het geval van het dorp West-Barendrecht, gaat men in deze zoo hoogst aangelegene als bijzondere omstandigheid de geheele Provincie voorbij, en stelt door eene voorloopige wet haar geheel aanwezen op het spel.

Men bedriegt zich, wanneer men denkt dat dusdanige handelwijze geen diepen indruk heeft gemaakt, en men uit het stilzwijgen der Staten heeft willen besluiten tot derzelver onverschilligheid. Ik heb aldaar hooren spreken van den staatkundigen zelfmoord, dien de Hollandsche afgevaardigden gepleegd hadden; en, schoon den ook de ongelijkmatigheid van handelen niet voortsproot uit slechts ééne bron, ten opzigte van het lot dat de Provincie trof, de gelijkenis hooren bezigen van de mug, die de Staten van Holland hebben mogen uitzuigen en den kemel, dien de voorstanders der splitsing hun willen doen doorzwelgen.

Ook is het stilzwijgen der Staten geenszins toe te schrijven aan hunne onverschilligheid; twee en dertig leden hadden zich bereids verklaard voor een adres, toen de bescheidenheid der overige, het besef van de ontijdigheid en vruchteloosheid van dusdanigen stap in de gegeven omstandigheden, bij den Koning en wijders het moeijelijke der positie van de leden der Staten, die onder de twee en twintig afgevaardigden voor de Dubbele Kamer behoorden, om aan het beoordeelen der beweegredenen van een adres van die

Kamer deel te nemen, het inzenden van hetzelve terughielden.

De stemming waarin overigens, door de geheele toedragt der zaak, een groot gedeelte der Provinciale vergadering gebragt is, wordt door vele onpartijdige beoordeelaars gedeeld; en men vraagt met reden en bezorgdheid ook in de andere gewesten, waar het dan zal henengaan, als niet slechts de eene Provincie over het aanwezen der andere mag beslissen, maar zelfs de afgevaardigden, zonder ruggespraak, vonnis mogen vellen over het lot dergenen die hen benoemden?

Het is dan ook uit hoofde van dit een en ander, dat er eene spanning is geboren welke de zaak zelve, al ware die beter, in hare doorzetting en verwezenlijking bedenkelijk maakt. Ik ga over, om het onderwerp van dien, te weten het voorstel van scheiding, te toetsen aan de belangen van hen die er in betrokken zijn.

Al dadelijk treedt dan hier op de Provincie die ik voorbedachtelijk het eerste zal behandelen. — Als eene reden tot derzelver verbrokkeling of scheiding, heeft men de gebreken, de *vices* aangevoerd, die er in eene voortdurende vereeniging van Noord- en Zuid-Holland zoude bestaan, voor het *inwendige* des beheers door het ongelijkmatige der vertegenwoordiging van Zuid en Noord; en de gelegenheid waarin men is, om de eene afdeeling, in dezen het *zwakkere Noorden*, door de andere of het sterkere *Zuiden* te dwingen: en voor het *uitwendige* of naar buiten werkende, door een te groot overwigt der Provincie in de Stat.-Gen., bij de inkrimping en vermindering van het aantal derzelver leden.

Om het eerste te betoogen, en wel *in het algemeen van het principe*, heeft men onder anderen in de jongste zitting der gewone Kamer het voorbeeld aangehaald dat de Zuidelijke leden der Provinciale Staten overstemd waren geworden door de Noordelijke, in het verleenen der bijdrage voor het Scheveninger kanaal. Nimmer heb ik, dusverre lid van de Staten van Holland, een voorbeeld aangetroffen van dergelijk misbruik of onveegzaamheid: in de gewigtige zaak van de Haarlemmermeer, die vrij wat meer moeite zoude gekost hebben bij het gesplitste dan bij het vereenigde Holland, heeft men van over en weder, dáár waar er twijfeling kon ontstaan, de rede plaats gegeven, wederzijds de belangen van de eene afdeeling tegenover die van de andere in de weegschaal gelegd; en wat het Scheveninger kanaal betreft, toen de Voorzitter der zeker niet onaanzienlijke financiële commissie van vijftien leden, de deliberatiën over deze belangrijke onderneming opende en het eerst het woord rigtte tot zijnen, toevallig Noordelijken naasten buurman, vatte een der zeer aanzienlijke Amsterdammer

afgevaardigden het woord op, om aan den Voorzitter de vraag te doen, of het niet beter ware, eerst de gevoelens der Zuidelijke leden, als meest betrokken in de zaak, in te winnen, ten einde de Noordelijke de ware belangen en begeerten der ingezetenen van dat gedeelte des gewests zouden leeren kennen. Aan dezen kiesches trek werd gevolg gegeven, en terwijl in de commissie het voorstel tot eene ongeveer dertigjarige gewestelijke bijdrage, nagenoeg met unanimiteit doorging, waren er in de volle vergadering, van de *zeven en dertig* Zuidelijke leden slechts *twaalf* die tegen de subsidie stemden.

Het is er dus verre van daan, dat men zulke gewigtige zaken als bij verrassing of overstemming in de Staten van Holland, door eene ondoelmatige zamenvoeging of vereeniging, zoude verkrijgen; als dit een motief tot splitsing ware, zoude men nog veel meer met het aloude Gelderland moeten aanvangen, alwaar de vereeniging van de vruchtbare Betuwe, met de zandige vlakten van de Veluwe en het uitgestrekte graafschap Zutphen plaats heeft, ondanks de groote rivieren die deze deelen vrij wat meer van den anderen scheiden, dan Noord- en Zuid-Holland gesplitst zijn door nog niet eens grondwettig erkende grenzen, bij welke Geldersche vereeniging, boven die in Holland, nog deze omgelegenheid plaats heeft, dat dáár waar de belangen zoo zeer uit den anderen kunnen loopen, als tusschen de heidegronden en de bouwlanden, er geen twee, maar drie hoofdtakken bestaan, waarvan twee altijd de derde kunnen overstemmen: maar, wel verre van in deze orde van zaken voor Holland een gebrek te zien dat verbeterd moet worden, keer ik de zaak om en vinde juist in die vereeniging der twee aan den anderen grenzende, door zoo veel takken en gemeenschappelijke of eensoortige belangen verbonden deelen, een voordeel voor het goed beleid der zaken in *beiden*, en wel daarin, dat, zoo wanneer eigenbelang in het kiezen van partij over eene locale omstandigheid en geenszins over eene zaak van algemeen gewestelijk belang, het oordeel der naderbij gelegen grondbezitters of andere betrokkenen te zeer mogt benevelen, de van verder komende leden der vergadering met een kalmer en minder bevangen oordeel, de beschouwing der zaak kunnen verhelderen en toelichten.

Ja maar, zal men zeggen, hetgeen niet is kan komen, en wanneer die bescheidenheid, die egards voor de wederzijdsche belangen, waarop men thans roemt, eens ophielden, zoo ware het Noorden, als het zwakste, het slagtoffer van het Zuiden: die onevenredigheid moet ophouden. Maar, waarin bestaat dan die

onevenredigheid? Zoo dezelve voortspruit uit de meerderheid der bevolking, dan vraag ik niet alleen of zulks niet strookt met de eerste grondbeginselen en regelen eener vertegenwoordigende regering, maar ook, hoedanig dit immer te verbeteren en juist tot effenheid te brengen? Althans om dit oogmerk te bereiken, is men in het onderhavige geval niet gelukkig geweest: want, ten einde de dispariteit, in- of de meerderheid van enkele stemmen te boven te komen, waarvan zoo even nader, zoude men geheel West-Vriesland willen afhankelijk maken van Amsterdam.

Doch welke is dan die dispariteit waarover men klaagt? Het Noorden levert voor de steden op 26 leden, voor den landelijken stand 10, of 30 in het geheel. Het Zuiden levert op voor de steden 23, voor den landelijken stand 17, of 40 in het geheel, en overzulks een verschil van vier leden.

Er bestaat dus geene dispariteit, dan alleen daarin, dat de ridderschap van Noord- en Zuid-Holland, waarvan aan veertien leden zitting in de vergadering der Provinciale Staten is aangewezen, er twaalf komen of gecommitteerd worden uit het Zuiden en slechts twee uit het Noorden.

Deze onevenredigheid, die misschien voor de ridderschap te bepleiten is uit het oogpunt dat er veel meer *nobles* zijn in de residentie dan bij den handel, is evenwel minder goed te maken bij de gewestelijke representatie en het ware in de oogen van velen te wenschen geweest, dat er meer bedachtzaamheid in de keuze van dit ligchaam had plaats gegrepen. Maar om uit dien hoofde het geheele gewestelijke gebouw af te breken, hiervoor ziet men te minder reden dat, zoo wanneer, gelijk hierboven gezegd is, hetgeen niet is, kan worden, en het *goede* dat thans, ook ondanks het overwigt der ridderschap dat waarlijk daarvan in de Staten-vergadering geen misbruik gemaakt heeft, plaats grijpt, eventueel kon ophouden, zoo ook de ridderschap, liever dan vaneen gescheurd te worden, tot meerdere evenredigheid in hare representatie zoude kunnen terugkomen, of door doelmatige reglementen daartoe gebragt worden.

Ik kan daarenboven nog niet eens toegeven, dat er daadwerkelijk wel *numeriek*, maar geenszins *moreel* zulk eene minderheid, ten nadeele van Noord-Holland bestaat, daar die geringe en welligt voorbijgaande superioriteit, waarvan zoo even gesproken is, ruim wordt opgewogen, door de meerdere kracht welke eene geslotene massa, gelijk die van de veertien leden uit Amsterdam aanbrengt, tegenover de verspreide en weinige connectie met den anderen hebbende afgevaardigden uit Overflakkee en verdere eilan-

den; geswegen van den indruk, welken het denkbeeld van de zwaardere gehalte, als ik mij zoo eens mag uitdrukken, der vertegenwoordigers van het magtige Amsterdam verwekt en wel allen zweem van Zuidelijke superioriteit wegneemt of overvleugelt.

Men heeft ook gesproken van de mindere bekendheid der Noord-Hollanders met de belangen en het personeel der Zuid-Hollanders en wederkeerig van *deze* met die van *gene*, maar ik geloove dan toch nog, dat de Amsterdammer meer connectie heeft met den Dortenaar, dan de bewoner van *Borculo* of *Gendringen* met den *Tielerwaard* of de *Harderwijker* met het *Maas-Waalsche* of den *Bommelerwaard*.

Van de zijde der ondoelmatigheid van vereeniging of de onevenredigheid in de vertegenwoordiging gezegd hebbende, wat ik meende te moeten aanvoeren, ga ik over om een woord te zeggen over die naar *buiten* of de onevenredigheid in de representatie bij de wetgeving.

Wanneer men de evenredigheid zoude wenschen te zoeken bij het vermogen, bij het belang, dat er, schier in elke zaak van geldelijk gewigt, gelegen is, voorzeker dan geloof ik dat de evenredigheid voor de Provincie Holland, bij de nationale vertegenwoordiging nog niet gevonden is; maar wil men dezelve bloot *numeriek* en naar de bevolking, dan mag men van de zijde van Holland vragen, waarom zich bepaald tot één gewest dat te groot is, tegenover anderen die te klein zijn, en uit welken hoofde dan niet, zonder zich te bekreunen over de oude bestanddeelen der bevolking en de splitsing der geheele Nederlandsche maatschappij, de gansche oppervlakte van het Rijk en het aantal van deszelfs ingezetenen in gewestelijke huishoudingen of afdeelingen van nagenoeg gelijke krachten gesplitst; wanneer ongetwijfeld de Drenthenaren met een terrein, dat vatbaar is voor eenen zeer grooten aanwas van bevolking, de kans boven het hoofd zou hangen om òf, voor hun gebied, aanzienlijk vergroot te worden, òf wel om, voor hunnen naam, uit de rij der gewesten te verdwijnen en naauwelijks den ouden titel van het landschap Drenthe, onder den Franschen naam van kanton, te behouden: — maar, na deze aanmerking in het algemeen, meen ik meer bijzonder mijne bevreemding aan den dag te mogen leggen, dat men zoo zeer schermt met den gewestelijken invloed, naar gelang van de meerdere of mindere talrijkheid der vertegenwoordigers, daar toch dezer eed medebrengt, om de *algemeene* belangen niet ten offer te brengen aan de *bijzondere*.

Men heeft ook te dien opzigte gewag gemaakt van het gevaar, dat men zoude kunnen loopen om die goede stemming bij de Sta-

ten van Holland te zien ophouden, welke er thans plaats heeft, en ten gevolge van welke wending, de respective leden de handen inéén zouden kunnen slaan, om de representatie door eene keuze van twee en twintig leden van eene geprononceerde oppositie te belemmeren.

Maar het zij mij vergund hiertegen aan te voeren:

1°. Dat zij die deze bedenking in het midden gebragt hebben, ook juist diegenen zijn geweest, welke de provinciale Staten-vergadering gesplitst wenschen te zien, ten einde den strijd of de overheersching van het eene gedeelte over het andere te doen ophouden, hetgeen dan toch nog niet zweemt naar de gevreesde zamenspanning;

2°. Dat, zoo er dan immer mogelijkheid bestond, om evengedachten strijd te boven te komen, en dusdanige als de gevreesde eenstemmigheid en *ligue* onder de negentig uit de onderscheidene oorden zamengevloeide leden tot stand te brengen, zulks dan toch pas van eene algemeene uitwerking zoude kunnen wezen over de drie jaren van weder-inkiezing der Stat.-Gen., terwijl hun eigen collegie inmiddels mede aan verandering en vernieuwing van personeel onderhevig zoude zijn; en

3°. dat, zoo wanneer men dan aan bespiegelingen over eene onzekere toekomst wilde toegeven, *deze* evenzeer in eenen omgekeerden zin zouden zijn op te maken, in welk geval men zich omstandigheden voor den geest zoude kunnen brengen, dat het behoud van het Vaderland juist van de vereenigde krachten eener niet gesplitste Provincie zoude kunnen afhangen; en althans, wanneer het handel en zeevaart, die bronnen van den Staat, mogt gelden, een stelsel gekozen of gehandhaafd worden, waarvan de heilrijke vruchten met dankbaarheid door de nazaten uit *alle* gewesten geplukt zouden kunnen worden. U Ed. Mog. zullen niet van mij vergen, dat ik, tot staving en opheldering mijner denkbeelden, voorbeelden aanvoere, waarvan soms de herinnering zouden mogen kwetsen!

Ik besef dan ook niet, dat er van éene der aangeroerde zijden termen bestaan, om *vices* of gebreken in het *innerlijke* beheer der Provincie, of wel in de Vertegenwoordiging naar *buiten*, boven die in andere gewesten, te herstellen: doch ik bespeur wel in den weg van hen, die in eene tegenovergestelde meening verkeeren, de gelegenheid om andere en zeer in het oog vallende vices en onbillijkheden te doen geboren worden; immers, behalve het hierboven bereids aangeroerde zeer bedenkelijke voorbeeld om, zonder kennis of toestemming van de ingezetenen en der behartigers van

hunne gewestelijke belangen, over het aanwezen van eene der bij de Gwt. erkende bestanddeelen, ja een der hoeksteenen van het Rijk, door de verdere gewesten te doen beslissen, bespeur ik, ondanks de toetreding van zoo veel Hollandsche afgevaardigden, die zich geregtigd beschouwd hebben om als kinderen over het lot van hunne nog levende moeder te beschikken, in den voorgestelden maatregel eene daad van gezag, waarbij om een gering euvel, zoo als hierboven gezegd is, tweemaal honderd duizend ingezetenen, met eene bijdrage in de grondlasten en het personeel van meer dan die, in elk der vier mede over hun lot gestemd hebbende provinciën, buiten alle evenredigheid in de vertegenwoordiging gesteld worden, en zonder eene nadere voorziening, die almede niet weinig moeite en ontevredenheid zoude kosten, onderworpen gemaakt aan de suprematie eener stad, die ik volgaarne erkenne als het juweel van ons Vaderland, doch aan wier misschien niet geheel ongegronde gevoeligheid en gekrenkte eigenliefde, veelal het in het midden werpen van dezen ongelukkigen twistappel schijnt te moeten worden toegeschreven.

West-Friesland is een te notabel gedeelte van ons Vaderland om, zonder vrees dat het ten offer brengen van deze vermogende en welvarende streek later eene terugwerkende kracht zal erlangen, aan den eisch of het verlangen van Amsterdam tot scheiding gehoor te leenen. Als men dan toch eene splitsing begeerde om aan andere en meer beteekenende grieven te gemoet te komen, welnu, men make dan, des noods, van Amsterdam zelf eene afzonderlijke huishouding en Provincie, late het overige vereenigd, en geve, bijaldien Z. M., om de kosten te verminderen, hierin wil komen, aan den burgemeester den rang en de functien van gouverneur en aan de wethouders, voor zoo veel zij het radicaal hiertoe bezitten, en behoudens de vereischte voorzieningen dáár, waar de stad rekenpligtig is aan het gewest, het lidmaatschap van Gedeputeerde Staten!

Het is waar, men heeft hier en ginds ook aangevoerd dat de scheiding niet zulke ernstige gevolgen zoude na zich slepen, daar dezelve toch genoegzaam had stand gegrepen, en er maar weinig meer te verrigten is, om dezelve te voltooijen; wanneer het verdubbelen der Provincie ook aanleiding zoude kunnen geven tot het vermenigvuldigen der Hoven en het aan Amsterdam toekennen van één Geregtshof; dan het zij mij vergund aan te voeren, wat het *doel* betreft, dat hetzelve, mijnes inziens en behoudens beter oordeel, te duur gekocht zoude worden door het *middel*.

Wat het *doel* aanbelangt, zeer wel kan ik de gevoeligheid van

handel en zeevaart plaats geven, dat schapen- en veeteelt meer op den voorgrond gekomen zijn dan assurantien en zeezaken of geldleeningen, wisselregt en scheepsreederijen, en dat, om aan elk, ook de geringste afdeeling der maatschappij, eene gelijke gewestelijke regtsbedeeling te verzekeren, men tot de minst bedrijvige oorden is afgedaald en aan *Assen* een Geregtshof gegeven heeft, dat aan *Amsterdam* geweigerd is, immers niet te beurt gevallen; maar, wanneer de bewoner der boorden van het IJ daarbij bedenkt dat men *dat* gewestelijke op het oog heeft gehad, zoo zal zijne gevoeligheid moeten zwichten voor het denkbeeld dat juist deszelfs mindere bevoorregting moet gezocht worden in het aan zijne stad en ommestreken door zooveel anderen misgunde en thans op het spel gebragte voorregt van de éénheid en uitgebreidheid zijner Provincie.

De noodzakelijkheid om deze, tot het erlangen van twee Hoven, te verbreken, zoude willigt op eene treffende en overtuigende wijze kunnen wedersproken worden door vroegere ondervinding; immers, toen handel en zeevaart op derzelver hoogsten trap van bloei en bedrijvigheid waren, toen er nog eene zandzee tusschen Amsterdam en den Haag, en de Zeeuwsche stroomen, zonder stoombooten, tusschen deze residentie en Middelburg lagen, bestond *het Hof van Holland, Zeeland en West-Vriesland*, dat, geheel op zich zelve staande en verwijderd van allen mercantielen invloed en begrippen, het sieraad uitmaakte der jurisprudentie en den steun, het vertrouwen van den handel!

Misschien zoude men ook, naar aanleiding van dit, zoo ik meen, veel afdoende voorbeeld kunnen argumenteren dat de gemoedelijkheid der ontwerpers van onze nieuwe regtspleging wat ver gegaan is, met zoo veel mogelijk ook de geringste bevolking van eene eigene, afgezonderde regtsbedeeling te voorzien; daar toch, zoo doende, wanneer ieder, in den uitgestrektsten zin voor de wet in die mate gelijk moest zijn, er geen Nederlander behoorde te wezen, die door vorst of ijsgang verwijderd gehouden wierd van het vervolgen van zijn regt of het langs den weg van regten voorstaan van zijn belang, zóódat ook het eiland *Urk* aanspraak zoude kunnen maken op eene balie: edoch de zaak, versterkt door de Gwt., waaruit de ontwerpers, hierboven gemeld, hebben moeten putten en welligt ook door het verlangen om éénheid te behouden in de commerciële jurisprudentie voor Amsterdam, Rotterdam, Dordrecht en verdere handelsteden, ligt er toe, en wanneer dan het *Assener* Geregtshof, in ruimer lucht, beterkoop gevoed kan worden dan een gelijksoortig in het dure Amsterdam,

zoo levert dit geen beweegreden op, om de hoofdstad hiervan te versteken en ik, voor mij, zoude dan liever zien dat men art 182 der Gwt., in verband met derzelver 153ste artikel tot een onderwerp van alteratie maakte, dan de hoofdbestanddeelen van het Rijk waarvoor de Gwt. is daargesteld. Ik ga de reden hiervan ontwikkelen, bij het betoog van het schadelijke van dit laatste middel om Amsterdam deszelfs *doel* te doen bereiken.

Het motief, waarmede men dit middel, dat is de splitsing van Holland, almede heeft pogen te vergoelijken of te billijken, is, zoo als boven bereids in het voorbijgaan is aangemerkt, dat Holland thans reeds nagenoeg in twee deelen is gescheiden; dat er eene afzonderlijke finantiële administratie, afzonderlijke gouverneurs en twee afgescheiden collegien van Gedeputeerde Staten voor het dagelijksch beheer bestaan; edoch hiertegen valt met grond in te brengen dat het van den anderen scheiden der Provincie in zoodanige deelen als, volgens het welbegrepen belang van het gewest en de wijsheid onzer bedachtzame voorgangers, de Provincie zulks voor haar materieel belang kon en moest verdragen, — dat, zeg ik, dusdanige doelmatige en partiële verwijdering of schifting van sommige takken van bestuur, medebrengende eene gedeeltelijke insnijding, verre is van te kunnen goedmaken eene gave en geheele doorsnijding, die wijze redenen vroeger verhinderd hebben te bewerkstelligen en waartegen veel, zeer veel is in te brengen, dat zwaarder weegt dan het onaangeroerd laten van art. 182 der Grondwet.

En hieronder rangschik ik dan, in de *eerste plaats*, de territoriale inconvenienten of ongelegenheden welke uit deze klove en doorsnijding zouden voortspruiten, zoo als het brengen van het hoogheemraadschap van Rijnland en deszelfs gronden, communicatien met andere waterbesturen, sluiswerken en uitloozingen, onder twee gewesten; het splitsen van de éénheid voor vaarten en kanalen of communicatien tusschen steden en steden in tweederlei toezigt, en den opkomenden bodem van het Haarlemmer-meer, voor afpoldering en wat dies meer is, onder een nog niet aan te wijzen beheer; in de *tweede plaats* rangschik ik onder de bezwaren, die uit eene geheele scheuring te voorspellen zijn, de finantiële ongelegenheden, waarin dusverre door eene gemeenschappelijke en gewestelijke administratie niet behoefde te worden voorzien, zoo als, bijvoorbeeld, is de schifting der fondsen van de ridderschap en andere gecombineerde ondernemingen; en, eindelijk, in de *derde plaats*, wat misschien meer dan dit alles zegt, de politieke ongelegenheden of die van het bestuur en deszelfs representatie, welke,

van den anderen gescheiden moetende worden, al ware het dan ook voor sommige slechts temporair, meer moeijelijkheden zullen opleveren, dan men zich aanvankelijk wel heeft voorgesteld.

Maar al ware het dan ook, dat met beleid en geduld veel van deze ongelegenheden, althans de tijdelijke, waren te boven te komen, ééne zoude blijven en welligt in gewigt toenemen, het is die van eene klove, daar te stellen tusschen *Maas* en *IJ*. Bijaldien eendragt magt maakt, zoude tweespalt en onvermijdelijke, door scheuring nog meer dan anders opgewekte en aangeprikkelde naijver, te dezer plaatse, dat is op het teederste punt van Nederlands welvaren, de nijverheid verzwakken, en als men anders zoo dikwijls over kleurloosheid klaagt, kleur geven: men herinnere zich slechts de voorproef bij de verplaatsing van de Handel-maatschappij, en hoe men aan het IJ, ondanks den zegen van de herkregene nationaliteit, tusschen 1813 en 1814, met leede oogen de heropening van de Maas aanzag, terwijl Texel nog was gesloten.

Het is met deze aanmerking, dat ik van de provinciale belangen tot die der stad Amsterdam overga. Bleef deze stad, ondanks de scheiding, in het volle bezit van staatkundigen invloed en overwigt, beide bij het nieuwe gewest en bij deze vertegenwoordiging in de wetgevende vergadering, zoo zoude misschien de stad en hare belangen in preponderantie bij het algemeen bestuur winnen; maar wanneer, gelijk wel te vermoeden is, er eene andere schaal van evenredigheid voor Noord-Holland wordt daargesteld, hetgeen ook wel deszelfs strijd zoude opleveren, dan zoude de geest van het in zijne belangen of aanzien gekrenkte, immers voor eenen geruimen tijd misnoegde West-Friesland zeker niet uitsluitend voor de, in verhouding tot de provinciale representatie teruggebragte hoofdstad, gestemd zijn en konde zij soms nu of dan hare Amsterdammer raadsheeren in de gevolgen duur betalen! Naar mijn begrip toch zoude Amsterdam tegenover Rotterdam cum annexis, bij eene nieuwe orde van zaken verliezen; door den meerderen zedelijken invloed, dien de laatste zou verkrijgen boven de eerste; thans toch heeft, ondanks al hetgeen men er tegen moge inbrengen, de hoofdstad in eene vergadering van negentig aanzienlijken, nog het genot van al die egards, welke men aan een vereenigingspunt van zoo veel vermogen, van zoo veel schatten verschuldigd is, en direct of indirect heeft zij haren invloed, al ware het dan ook maar in het negative, op de keus van twee en twintig vertegenwoordigers in de hooge vergadering, terwijl zij, bij eene reductie tot het eigenlijke Noord-Holland, teruggebragt wordt tot eenen; misschien nog niet gelijken invloed op veertig à

vijf en veertig leden bij de Provinciale en van tien leden bij de Stat.-Gen., en zulks op een tijdstip dat zij wel eens geroepen konde worden om met hare tien tegen twaalf andere vertegenwoordigers te kampen.

Maar, zoo als ik de eer gehad heb hierboven te zeggen, het wegnemen eener sinds eeuwen bestaan hebbende éénheid, zoude niet slechts voor het stedelijk en gewestelijk, maar ook voor het algemeen belang strijd en verzwakking aanbrengen. Met een woord ga ik zulks ten slotte nog betoogen.

Behalve al de moeijelijkheden die tweespalt onder de lagere deelen des bestuurs aan het hoogere berokkent en, bij de onderhavige materie, dit laatste zoude verpligten om, als het ware, met een goudschaaltje tusschen het Noorden en het Zuiden den evenaar te houden; — behalve de vete, die het onder de bestaande regering laten te gronden gaan van eenen naam, die onder diezelfde regering met zooveel luister was herboren, zoude veroorzaken bij de groote menigte, waarvoor, evenzeer als onder den buitenlander, de naam van *Holland* eene prestige was, — behalve deze volksbegrippen, die men dan toch ook zoo zeer niet mag versmaden, is er eene opmerking die, hoe onaangenaam ook, ik niet mag verzwijgen. Hetgeen eens gebeurd is, kan, hoezeer God zulks genadig moge verhoeden, meer gebeuren, en hoe dan, wanneer de vroegere geschiedenis van het Vaderland, bij eenen vijandelijken aanval van land- of zeezijde zich herhaalde en de hooge regering had alsdan, bij inundatien en maatregelen van defensie, in plaats van met de kern van het geheel, het oude gewest Holland, met twee autoriteiten te doen, die, schoon gescheiden, evenzeer bedreigd wierden, en ieder om het zeerst naar eigen behoud en veiligheid uitziende, even als de in het water met den dood bedreigde, regts en links om zich henen grijpt.

Ik moet, Ed. Mog. Heeren! om uw geduld niet te lang te rekken, met deze treurige gedachte, mijne aanmerkingen besluiten, in de hoop dat U Ed. Mog. welwillendheid mij de uitvoerigheid zult willen vergeven, bij de bedenking dat ik, eenmaal mijnen eed aan de Provincie Holland gedaan hebbende, deze eed en verbindtenis wel zijn opgevolgd door die van het Rijk, doch dat, zoolang daar tusschen geen strijd is, de een voor den ander niet behoeft te zwichten, en ik alzoo, naar mijn oordeel, in het welbegrepen belang van het *algemeen*, de welvaart eener Provincie mag voorstaan, waaraan ik ten naauwste verkleefd ben, en die ik beschouw als de schoonste parel aan de kroon van mijnen Koning; den Koning, aan wien ik niet minder, schoon in eene andere be-

trekking, mijne hulde toebrenge als sedert het vierde eener eeuw mijnen heer en meester, en als afstammeling van den Vorst, onder wien ik mijne openlijke loopbaan heb mogen beginnen.

Overigens en ten slotte, wat de Limburgsche quaestie aangaat, hiermede zoude ik mij, afgescheiden van de splitsing van Holland, wel kunnen vereenigen, en, om bij het zinnebeeld te blijven, gaarne zien dat, ter gepaster tijd, ook die parel aan de Nederlandsche kroon kwame, zonder dat het klieven, bij de eene of andere, de waarde van dit juweel deed verminderen.

III. De heer S[illegible]:

Ed. Mog. Heeren! De beraadslagingen, welke ons thans bezig houden, zijn hoogst gewigtig en belangrijk; want zij betreffen veranderingen en bijvoegingen, in de Gwt. van onzen Staat aan te brengen, veranderingen en bijvoegingen, waarvan sommige door de veranderde omstandigheden, na den afval van *België*, worden gevorderd en onvermijdelijk zijn; doch waarvan ook wederanderen van die omstandigheden geen gevolg zijn, maar door de wetgevende magt *noodzakelijk* zijn verklaard, uit hoofde de ervaring dezelve noodig zoude hebben doen oordeelen.

Elke verandering in de Gwt., dat heilige fundament van ons Staatsgebouw, dien waarborg van onze vrijheid en van ons volksgeluk, is eene zaak van de hoogste aangelegenheid, omdat de bloei en welvaart, de rust en vrede des dierbaren Vaderlands daarmede in het naauwste verband staan en daaraan onafscheidelijk zijn verbonden. Onze tegenwoordige deliberatien zullen dan voorzeker wel geacht mogen worden van het meeste gewigt te wezen, vermits het niet slechts *ééne enkele* verandering geldt, waaromtrent wij geroepen worden onze stem uit te brengen, maar het verschillende veranderingen en bijvoegingen betreft, waaronder er zijn die, zonder juist de hoofdbeginselen van onze staatsinstellingen te treffen, echter zeer belangrijke veranderingen in de bestaande grondwettelijke bepalingen zullen aanbrengen.

Het is dan geen wonder dat wij allen met de meeste zorg en belangstelling, met bedachtzaamheid en naauwgezetheid hebben onderzocht en overwogen de dertien wetsontwerpen, welke de veranderingen en bijvoegingen behelzen, die door de wetgevende magt, gezamenlijk door den Koning en de Eerste en gewone Tweede Kamer der Staten-Gen., volgens de Gwt. wordende uitgeoefend, in die Gwt. *noodzakelijk* zijn verklaard.

Geen wonder is dit, zeg ik, Ed. Mog. Heeren! want het geluk

des lieven Vaderlands gaat ons allen, zoo ik durf vertrouwen, zeer naauw ter harte, en onze goedkeuring of afstemming der aanhangige wets-ontwerpen kan, althans naar mijne beschouwing der zaken, op het geluk van ons Vaderland van den grootsten invloed zijn.

Ik heb thans het woord niet opgevat, om in bijzonderheden mijn gevoelen omtrent het eerste in deliberatie gebragte wets-ontwerp te ontwikkelen, gelijk ik dit trouwens, zonder nadere aanleiding, ook niet bij de andere wets-ontwerpen voornemens ben te doen, daar reeds daarover, zoo wel vroeger in de Afdeelingen der gewone Tweede Kamer van de Staten-Gen. en bij de in der tijd bij dezelve plaats gehad hebbende openbare discussien, alsnu bij de Afdeelingen dezer buitengewone vergadering, en bij deze hare openbare beraadslagingen, zoo veel is geschreven en gesproken, dat zulks niet zoude kunnen geschieden, zonder telkens in herhalingen van het *voor* en *tegen* aangevoerde te vervallen; maar ik heb het woord gevraagd om kortelijk het standpunt aan te wijzen, waarvan ik het tegenwoordige herzieningswerk der Gwt. beschouw, en hetwelk mij leiden zal, om mijne goedkeurende stem aan alle de aangebodene wets-ontwerpen te geven.

Het standpunt dan, waarvan ik het werk van de onderwerpelijke herziening der Gwt. beschouw, is het volgende:

Niet dan bij noodzakelijkheid, en niet dan met de meeste behoedzaamheid en wijze bedachtzaamheid, moet tot verandering of herziening der Gwt. worden overgegaan en de hand worden geslagen aan het fundament van het Staatsgebouw.

Aan noodzakelijkheid, ten gevolge van den afval van *België*, is het toe te schrijven, dat in sommige bepalingen van onze Gwt. veranderingen moeten plaats hebben, en bij de gelegenheid van de behandeling derzelve heeft de wetgevende magt tevens de noodzakelijkheid van meerdere veranderingen, die de ervaring noodig zoude hebben doen oordeelen, ingezien.

Hieraan hebben de ons aangebodene wets-ontwerpen hun aanzijn te danken, en het is de wetgevende magt geweest, die, na rijp onderzoek en beraad, de in die ontwerpen voorgestelde veranderingen en bijvoegingen in de Gwt. *noodzakelijk* heeft verklaard, en dus, met andere woorden, voor het geluk des Vaderlands nuttig en dienstig heeft bevonden.

De vraag welke zich nu daarop bij mij, die geroepen ben om als lid dezer buitengewone vergadering der Stat.-Gen., de Tweede Kamer in dubbelen getale, daaromtrent mijne stem uit te brengen, heeft voorgedaan, is niet geweest of door de voorgestelde

veranderingen alle mijne wenschen en inzigten waren bevredigd? of die voorgestelde veranderingen het werk der herziening van de Gwt. volledig deden zijn, en of dezelve alles bevatteden wat wel veranderd of herzien had kunnen worden? maar of de behoefte door de wetgevende magt, *en* op grond der omstandigheden *en* uit hoofde der ervaring *noodzakelijk* verklaarde, veranderingen en bijvoegingen in de Gwt. zoodanig en van dien aard zijn, dat ik ze met 's lands algemeene belangen overeenkomstig of daarmede niet strijdig kan beschouwen en alzoo daaraan mijne goedkeurende stem mag hechten.

Het antwoord op deze vraag is bevestigend geweest, Ed. Mog. Heeren! en zulks op de navolgende gronden:

Vooreerst, omdat de voorgestelde veranderingen en bijvoegingen Gwt. mij zijn voorgekomen niet in strijd te zijn met 's lands algemeene belangen, maar in tegendeel dezelve, althans in vele opzigten, te kunnen bevorderlijk wezen;

Ten tweede, omdat bij eene afstemming of niet goedkeuring der bewuste veranderingen en bijvoegingen, de bepalingen der Gwt. zouden blijven bestaan, zoo als ze nu nog zijn, en evenwel sommige dier bepalingen niet kunnen blijven behouden; en

Ten derde, omdat ik het van zeer veel belang acht, en ter bevordering van het waarachtig geluk mijns Vaderlands, dat de overwegingen omtrent de herziening der Gwt. thans een einde nemen.

Ten aanzien van mijnen *eersten* grond voor eene goedkeurende stem, zal ik in geene ontwikkeling treden, want ik zoude daardoor vervallen in de beschouwing van hetgeen *voor* en *tegen* onderscheidene wets-ontwerpen kan worden aangevoerd, en hetwelk ik om de bovenvermelde redenen wil vermijden.

Met betrekking tot den *tweeden* door mij bijgebragten grond valt op te merken, dat, zoo al niet alle, ten minste vele der voorgestelde veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., mij zijn voorgekomen belangrijke verbeteringen te behelzen, en dat dus eene afstemming der aanhangige wets-ontwerpen oorzaak zoude worden dat die verbeteringen, door de wetgevende magt reeds *noodzakelijk* verklaard, noodig en nuttig bevonden, niet wierd tot stand gebragt en ingevoerd; terwijl ook bovendien sommige bepalingen onzer tegenwoordige Gwt., door de veranderde omstandigheden, ten gevolge van den afval van *België*, niet kunnen blijven behouden, als het zij geheel, het zij gedeeltelijk, van geene toepassing meer zijnde.

Deze laatste bijgebragte omstandigheid zoude, in geval van afstemming der voorgedragene wets-ontwerpen, noodzakelijk aanleiding moeten geven, dat het werk der herziening van de Gwt.

weder op nieuw wierd aangevangen, en hierin, almede omdat de noodzakelijkheid thans bijna wel evenzeer de meeste der overige veranderingen en bijvoegingen schijnt te vorderen, heb ik den *derden* grond voor eene goedkeurende stem gemeend te vinden, vermits ik het van belang oordeel, en het ter bevordering van het geluk des Vaderlands beschouw, dat de overwegingen omtrent de herziening der Gwt. een einde nemen en thans niet langer blijven voortduren.

Alle verdere onzekerheid nopens die teedere en gewigtige aangelegenheid, vooral nu reeds, ten gevolge der deliberatien en van het gehouden overleg der wetgevende magt, de belangrijke uitkomsten zijn verkregen, welke in de ons aangebodene wetsontwerpen zijn vervat, acht ik voor het welzijn des Vaderlands, waarin wij thans nog in rust en vrede, bij het genot van eene groote materiële welvaart, bij het bloeijen van uitgebreide bronnen van bestaan, mogen leven, gevaarlijk niet alleen, maar ik beschouw zoodanige onzekerheid ook als hoogst belemmerende en nadeelig voor den geregelden gang der Regering, en aanleiding kunnende geven tot allerlei moeijelijkheden en botsingen, die de schroomelijkste gevolgen zouden kunnen na zich slepen.

Deze beschouwingen, met welker breedere ontwikkeling ik U Ed. Mog. aandacht niet zal behoeven onledig te houden, leiden mij tot het besluit, dat het mijn pligt is mijne goedkeurende stem aan de dertien wets-ontwerpen niet te weigeren, en alzoo daardoor mede te werken tot bekrachtiging en bevestiging van de veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., welke reeds door de wetgevende magt *noodzakelijk* zijn verklaard, in de hoop en met de hartelijke bede, dat het wezenlijk heil des Vaderlands op die wijze moge worden bevorderd en hetzelve daarvan de beste vruchten moge plukken.

III. De Heer Luijben:

Wij zijn, Ed. Mog. Heeren! tot het gewigtig tijdstip genaderd, waarop wij beraadslagen over voorgestelde veranderingen en wijzigingen in de Gwt. van den Staat, in het verdrag tusschen Vorst en Volk, in eene wet, welke het plechtanker van het geluk en de welvaart van *Nederland* behoort te wezen. Om mijn gevoelen, over de aanneming of afstemming der voorgestelde wijzigingen in deze Dubbele Kamer, te vestigen, heb ik mij afgevraagd, of eenig voorstel tot verandering van het Staatsverdrag kan worden onderzocht, bediscutieerd en aangenomen, zonder dat *allen*, die daaronder

zullen moeten leven en daardoor worden beheerd, aan dit onderzoek, aan die discussien deelnemen. Ik deed mij nog de vraag of, zoo ik al eens de eerste vraag toestemmend beantwoordde, er dan nog wel genoeg was gedaan, om het gewijzigd Staatsverdrag het plechtanker van ons Volksgeluk te kunnen noemen? In de overweging der oplossing van de eerste vraag, wilde ik niet blijven stilstaan bij de bedenking, of aan den afstand van de Zuidelijke gewesten van het thans ontbonden Koningrijk der Nederlanden de Stat.-Gen. al of niet hunne goedkeuring hadden moeten geven. Wij waren wel niet in eenen eigenlijk gezegden *oorlog*; doch de staat van spanning en oneenigheid met *België* mogt ook niet met de benaming van *vrede* worden bestempeld. Ik vind mij derhalve door het 3de lid van art. 58 der Gwt niet gebonden, noch verpligt, om tegen de wettigheid van den gedanen afstand op te treden. Ware dit het geval, dan zouden, om deze reden alleen, geene beschouwingen, hoe zwaar ook wegende, mij kunnen overhalen, om iets aan de Gwt. te helpen veranderen, zoo lang de goedkeuring door de Eerste der gewone Tweede Kamer der Stat.-Gen. niet was verleend.

Hoezeer ik ook de ontbinding en vaneenscheuring van het schoone Koningrijk der *Nederlanden*, van die schitterende parel aan de kroon van *Europa*, heb betreurd en zal blijven betreuren, wil ik daarom den moed niet geheel laten zinken. Ik durf mij nog veel goeds voorstellen en eene heldere toekomst te gemoet staren, indien wij in dit gewigtig oogenblik met de beradenheid, onzer Natie zoo eigen, en de warme vaderlandsliefde, welke in ons aller harten gloeit, het voor ons liggende werk opnemen en behandelen.

Van die beradenheid uitgaande, stuit ik al aanstonds op het verzuim van oproeping van Limburgsche afgevaardigden in deze Dubbele Kamer der Stat.-Gen. Het Hertogdom *Limburg* maakt deel van dit Koningrijk: de steden *Maastricht* en *Venlo* hebben niet eens verpligtingen aan den Duitschen Bond; de eerstgenoemde is, wat meer zegt, nooit door Belgische magt bezet geweest, en noch de Limburgers in het algemeen, noch de bewoners van de genoemde twee steden, nemen deel aan de beraadslagingen eener vergadering, waarin hunne dierbaarste belangen ter sprake komen en worden behandeld. Is het regtvaardig, die Nederlanders (zij zijn dit allen, de Maastrichtenaars, omdat zij nooit onder de magt des opstands bukten, de overigen *jure postliminii*, omdat dezelve tot afval gedwongen was); is het regtvaardig, vraag ik, die Nederlanders buiten deze beraadslaging te houden? Neen, zeker niet, Ed.

Mog. Heeren! en dit noopt mij, om reeds van nu af te verklaren, dat, indien de loop der discussien mij niet overtuigt, dat aan de Limburgers in dezen geen onregt geschiedt, ik tegen de dertien wetten zal stemmen, welke aan onze beraadslagingen zijn onderworpen.

Ik deel niet het gevoelen van eenige leden, die de vasthechting van *Limburg* aan *Nederland* niet verlangen. Integendeel, ik had die vasthechting op het oog, toen ik bij de laatste beraadslaging vóór de aanneming van het tractaat van 19 April 1839 over de betaling van Belgisch aandeel in de renten van publieke schuld, tegen mijne gewoonte in, *voor die wet* stemde. Ik wilde dat gedeelte van *Nederland* niet aan *Belgie* afstaan. Toen *Belgie* voor ons was verloren, wilde ik althans behouden wat het tractaat der 24 artikelen ons toekende. Daarvoor had ik alles veil. Dit wil ik nu ook behouden, en de bewoners van dat gedeelte des Rijks tot de wijzigingen der Gwt., welke ook hen regeren moet, laten medewerken.

De beantwoording der tweede vraag, ofschoon deze *negatief* wezen zal, zoude evenwel voor mij, om die reden alleen, geene *algemeene* afstemming van het voorgestelde ten gevolge hebben. Indien men mij overtuigt, dat ik over het bezwaar van de niet-oproeping der Limburgers kan heenzien, en eene tweede beweegreden, waarover ik straks zal spreken, mij niet wederhield, dan zoude ik het goede, wat de voorgestelde wijzigingen behelzen, aannemen, doch het ongenoegzame verwerpen, om iets beters te verkrijgen, en *dat betere* der regering aanwijzen, ten einde aan de gewone Tweede Kamer der Stat.-Gen. te worden voorgedragen en in overweging gegeven. De aanneming zoude zich bepalen bij de *eerste wet*, regelende de verdeeling des Rijks; bij de *tweede*, over de inhuldiging des Konings; bij de *vijfde*, afschaffende het doelloos en onuitvoerbaar geworden 98ste art. der Gwt.; bij de *zesde*, brengende tot het domein der wet, wat bij reglement konde worden bepaald, en zulks nog wel het stemregt; bij de *zevende*, regelende het inkomen der Kroon; waaromtrent het bezwaar, over de aan onzen tegenwoordigen Koning overgedragen domeinen, voor mij is weggenomen door eene bij de vroegere beraadslagingen gegeven oplossing van Zijne Exc. den Minister van Justitie; bij de *negende*, welke eene belangrijke verbetering in de beraadslagingen over de begrooting der Staats-uitgaven en de middelen tot bestrijding derzelve, aanbrengt; bij de *tiende*, vaststellende het beginsel van periodieke aftreding der stedelijke raadsleden.

In de *derde wet* zoude ik nimmer kunnen toestemmen, ten zij men

aan den Raad van State andere attributen toekende, — ten zij men daarvan iets meer maakte, dan een enkel adviserend ligchaam, — een geheimen raad des Konings. Ware dit Staats-ligchaam georganiseerd gelijk in *Frankrijk*, of welligt eenigzins anders en meer overeenstemmende met de Nederlandsche zeden en gewoonten; doch in allen geval bekleedt met de magt van beslissing in sommige contentieuse zaken; dan zoude ik deszelfs aanzijn allernuttigst, allerheilzaamst beschouwen. In deszelfs tegenwoordigen toestand, zie ik daarin geen overwegend nut, omdat de gewone Kabinets-raad in de plaats van den Raad van State kan optreden, en alzoo eene aanzienlijke uitgaaf aan de schatkist worden bespaard.

In de representatie, aan de verschillende gewesten des Rijks toe te kennen, moet eene verandering worden gebragt. Ik geef voor een oogenblik toe, dat *Holland*, Zuider- en Noorder-kwartier, 22 afgevaardigden in de Tweede Kamer der Stat.-Gen. behoude, dan vervalt nog de reden niet, waarom aan *Noord-Braband* ACHT en aan *Gelderland* ZEVEN leden behooren te worden gegeven. De bevolking dier gewesten, welke zeker de beste maatstaf voor de verhouding en evenredigheid der vertegenwoordiging is, vordert dit. Vermits het *vierde* voorstel die vermeerdering niet bevat, kan ik daaraan nimmer mijne goedkeuring schenken.

De achtste wet, handelende over het bestuur in de Kolonien, is mij niet voldoende. Ik verklaar rondborstig, dat ik liever behoude wat ik thans in de Gwt. heb. Dan immers komt die hoogst aangelegene zaak jaarlijks, of om de twee jaren, indien het *negende* voorstel wordt aangenomen, op nieuw ter sprake; en zoo verkrijgen wij welligt eenmaal alles, waarop ik ter goeder trouw vermeen, dat het Nederlandsche Volk aanspraak maken kan, te weten: *behoorlijke rekeningen*, en geene staten van ontvangsten en uitgaven, zonder justificatoire bescheiden; want de bijvoeging van zulke stukken is in de *achtste* wet over het hoofd gezien. Ook kan ik de woorden: *bij uitsluiting*, in art. 60 der Gwt. niet behouden, omdat daardoor de bemoeijenis van de wetgeving, in alle aangelegenheden der volkplantingen, hoe nuttig deze soms ook zoude kunnen wezen, geheel wordt ter zijde gesteld.

Hoe schoonschijnend het *elfde* voorstel zich ook voordoe, kan het mijne goedkeuring nimmer wegdragen. Hieromtrent zal ik mijn gevoelen in zeer weinige woorden uiten. Aan die verbeteringen van de handelingen der Rekenkamer, ontbreekt de zoogenaamde wet van rekeningen. In 's Lands finantien wil ik wel eene *contrôle* op eene contrôle hebben; en daarom kan ik mij het vroeger

gegeven antwoord van de Regering op deze aanmerking niet hebben welgevallen. De rekeningen van 's Rijks ontvangsten en uitgaven, door de Rekenkamer geliquideerd, behooren bij eene wet te worden afgesloten. Hierin ligt een waarborg, welken de verwarde toestand van 's Lands finantien noodzakelijk maakt, en de ondervinding van *tien kommervolle jaren* dringend aanraadt.

De *twaalfde* wet zoude ik nimmer kunnen aannemen, omdat hare verordeningen niet die waarborgen aanbieden, welke in eene constitutionele Monarchie gebiedend noodzakelijk zijn. Ik wil eens toegeven, dat de voorgestelde verantwoordelijkheid der Ministers met het *contraseing* eene groote verbetering medebrengt. Edoch het is dan nog slechts een halve maatregel, zoolang de Procureur-Generaal bij den Hoogen Raad, zonder tusschenkomst van de Tweede Kamer der Stat.-Gen., met de vervolging der verantwoordelijke Ministers blijft belast. De Tweede Kamer moet tot de vervolging kunnen besluiten en deze requireren. Daaraan moet de Procureur-Generaal gehoorzamen, of de geheele bepaling, hoe heilzaam anders ook, blijft eene ijdele woordenpraal. Indien de voorgestelde verandering niet in dezen zin wordt gewijzigd, heb ik deze wijziging liefst in het geheel niet.

Het *dertiende* voorstel, hoewel uit den boezem van de Tweede Kamer oorspronkelijk, is, naar mijn begrip, volstrekt onaannemelijk. Om daarvan iets goeds te kunnen maken, moest men beginnen met art. 129 van de Gwt. zóó te wijzigen, dat de edelen of ridderschappen geen afzonderlijk bestanddeel der provinciale Staten konden kiezen. Reeds vroeger, bij de beraadslaging *over deze* voorstellen in de gewone Tweede Kamer der Staten-Gen. betoogde ik dat het aan de ridderschappen toegekend regt van keuze voor de Provinciale Staten een privilegie is, aandruischende tegen de gelijkheid voor de wet, welke alle Nederlanders bezitten uit kracht van dezelfde Gwt., waarin de aangewezen *abnormale* bepaling wordt ontmoet. Hoe! een zeer klein getal van 's Konings onderdanen zal, omdat het eene bevoorregte *kaste* uitmaakt, door eene afzonderlijke keuze van leden voor de Provinciale Staten, eenen invloed op de Regering van den Staat uitoefenen, welke buiten het bereik van de andere klassen der ingezetenen is? De edelen of leden der ridderschappen kunnen kiezen in de steden en met de eigengeërfden; maar de leden van de stedelijke regeringen en de eigengeërfden, niet tot de ridderschappen behoorende, kunnen nimmer als kiezers in de ridderschappen optreden! Dit is eene stuitende ongelijkheid! Dikwerf hebben stedelijke regeringen en kiescollegien van eigengeërfden leden van de eene of andere rid-

derschap ter Provinciale Staatsvergaderingen afgevaardigd; doch ik houd het voor onmogelijk, dat men één voorbeeld aanwijze van de keuze van een *roturier* door eene ridderschap. Niet slechts het welbegrepen belang van het Nederlandsche Volk in het algemeen, maar zelfs het gezond verstand vordert de verandering van art. 129 der Gwt. Daaromtrent behelst de *dertiende* wet niets. Daarom is zij gebrekkig en niet aannemelijk. Men moet hier niet van afleiden, dat ik de ridderschappen zoude willen doen supprimeren. Wel verre van daar! Ik wil dezelve gaarne laten bestaan, en misgun die eer niet aan hen, die tot deze bevoorregte *caste* behooren. Indien men die ligchamen maar niet als regt hebbende, om een *afzonderlijk* kiescollegie uit te maken, behoudt, dan vergenoeg ik mij gereedelijk met al derzelver andere regten en privilegien, zij moeten slechts beroofd worden van het dubbel regt van keuze, omdat hierin, grondwettig geredeneerd, een onregt ligt opgesloten. Voor het overige wil ik derzelver bestaan en voorregten niet aanraken. Art. 130 ondergaat wel eene wijziging, welke reglementen, tot heden toe bij besluiten vastgesteld, voor de toekomst onderwerpen en binden aan de wet. Dan, de maatregel *treft niet het geheele doel*, zoo men art. 129 ongewijzigd laat bestaan; en ik kan wel *hele*, maar geene *halve* maatregelen helpen vaststellen in eene wet, welke voor het welzijn van *Nederland* niet dikwerf moet worden gewijzigd of veranderd.

Ziet daar, Ed. Mog. Heeren! mijne beschouwingen over de voorgestelde veranderingen in de Gwt.! Ik moet hier bijvoegen, dat, uit aanmerking van het veelvuldige, wat het voorgestelde te wenschen overlaat, ik welligt beter doe met *alles* te verwerpen, dan met *het weinige goede*, hetgeen voor ons ligt, aan te nemen. Dit was de tweede beweegreden tot de afstemming der voorgestelde wijzigingen, op welke ik bij den aanvang van mijn advies doelde.

Al werd ik dan ook, ten aanzien van het niet oproepen van afgevaardigden uit *Limburg*, door het licht in de verdere beraadslagingen te verspreiden, bevredigd; geloof ik in gemoede, dat ik en der Regering en de Natie eene dienst bewijs, bijaldien ik mij tegen al de gedane voorstellen verklaar. De Regering krijgt daardoor den [illegible] ruim, om de wijzigingen op eene breedere en meer vrijgevige schaal aan de gewone Kamer voor te dragen en door eene nieuwe Dubbele Kamer te laten beoordeelen en daarover beraadslagen. De Natie mag daarvan verwachten, dat de wijzigingen meer met hare zoo luid aangeheven en met klem van redenen geopenbaarde wenschen, met hare zoo billijke en regelmatige verlangens zullen strooken. Mij in deze stelling, als vertegenwoordiger der

Natie, tegenover de Regering plaatsende, werd ik gedrongen, om goed en kwaad te verwerpen, ten einde iets beters, iets *echts goeds* te erlangen.

Er blijft mij nog over, wenschen te uiten, welke ik gaarne eenmaal en wel spoedig zoude vervuld zien. Ik wensch als verdere wijzigingen in ons Staats-verdrag te zien opnemen *de vrijheid van onderwijs*. Die vrijheid versta ik op deze wijze: het onderwijs, hetwelk bekostigd wordt door de Regering, behoort te worden geregeld door de wet. Verder moet het aan elken vader, aan elken voogd vrijstaan, zijne kinderen en pupillen te doen onderwijzen door leermeesters van zijne keuze. Het moet te dien einde aan een ieder zijn vrijgelaten, openbaar onderwijs te geven, mits hij hebbe een getuigschrift van zedelijkheid en bekwaamheid, om het even in welk gewest van het Rijk hij zulks hebbe verkregen. Zoo moet iemand b. v. met een attest, in *Noord-Braband* of *Zeeland* uitgereikt, openbaar onderwijs kunnen geven, en omgekeerd bij, die in *Groningen* of *Vriesland* bekwaam is geoordeeld en zedelijke waarborgen heeft, in *Noord-Braband* en *Zeeland* vrij en ongehinderd eene openbare school kunnen openen. Ik heb de beweegredenen voor die gereclameerde vrijheid vroeger in eene nota ontwikkeld, welke door de nieuwspapieren is opgenomen en publiek gemaakt. Ik zal mij derhalve voor het oogenblik van eene breede uiteenzetting dezer zaak onthouden. Alleen wil ik nog verklaren, gaarne toe te geven, dat de Regering zorge voor den voortgang van geleerdheid en verlichting, dat zij dezelve aanmoedige. Dit keur ik goed en doe in zoo verre hulde aan de bepaling van art. 226 der Gwt. Maar dat art. moet geen middel in de handen der Regering zijn, om het onderwijs in deez' of geen etablissement of collegie te belemmeren; om zulk etablissement te sluiten, en wat des meer zij. De Gwt. moet nevens de bepaling van art. 226, in een nieuw artikel, met duidelijke woorden, *het onderwijs vrij verklaren*. Zòò, en zòò alleen, wordt de pas tot willekeurige belemmering op eens afgesneden. De Regering behoeft daarvoor niet terug te deinzen. Zij neme slechts tot voorbeeld, wat in *Frankrijk* door den minister van het openbaar onderwijs, bij eene plegtige prijs-uitdeeling, onlangs is gezegd: «Bientôt à côté des écoles nationales" — zegt de heer *Cousin*, — «s'élèveront des écoles privées, où toutes les méthodes, tous les »systèmes, que peut avouer la raison publique, seront librement »essayés. L'université applaudit d'avance à tous les efforts, qui »viendront s'unir aux siens, pour accroître et propager les lumiè»res. Placée au-dessus des caprices de la mode, marchant sans bruit, »comme le monde, suivant la parole de son glorieux fondateur,

»l'université entière de la force et pleine de foi dans son avenir; »qui est celui de la patrie elle-même." Zoo denke ook de Nederlandsche Regering en verklare het onderwijs vrij!

Over de vrijheid van godsdienst behoef ik mij niet te uiten. Deze is in de Gwt. gewaarborgd. Alleen de uitoefening van dat gewaarborgd regt heeft hinder geleden; en het is te betreuren, dat, ter gelegenheid van de inroeping en gebruikmaking van die vrijheid, burgers van den Staat, die door de Gwt. behooren te worden beschermd, met militaire inlegering zijn gekweld geworden en in zoo verre als buiten de wet gestelde menschen behandeld. Wanneer ik de vrijheid van onderwijs, in den zin zoo als ik zoo even zeide, verkrijgen kan, heb ik voor mij genoegzamen waarborg voor de vrijheid van godsdienst. Dan zijn mij op dat stuk de bepalingen van art. 190 en 191 der Gwt. alleszins voldoende, omdat van de eene zijde de Regering zien moet, dat een stelsel van dwang in de uitoefening dier artikelen ten verderve leidt; en van den anderen kant de vrijheid van het onderwijs het aankomend geslacht tegen de onderdrukking van de onschatbare vrijheid van godsdienst zal wapenen.

Met een verantwoordelijk ministerie, in den waren zin des woords, en directe verkiezingen, welke ik eenmaal wensch te zien verwezenlijkt, verlang ik de magt van ontbinding der Kamer aan den Koning te zien toegekend. Dit laatste verlang ik, omdat zonder hetzelve, de geheele magt der regering in de Kamer zoude zijn overgebragt. Dit zoude den ondergang van de constitutionele monarchie ten gevolge hebben. Wanneer de Kamer met de ministers niet meer kan harmonieeren, moet de Koning dezelve kunnen ontbinden en zich alzoo beroepen op het Volk. Zendt het Volk den dezelfde of gelijkdenkende afgevaardigden in de Kamer terug, dan is het ministerie gewaarschuwd en moet of eenen anderen weg van regering inslaan, of aftreden. Zoo blijft het evenwigt tusschen de verschillende takken der wetgevende magt gehandhaafd en heeft men noch absolutismus, noch anarchie te duchten. Ik wil de directe verkiezingen niet in eenen al te breeden zin. Zij moeten zich niet verder dan tot den eenigzins burgerstand uitstrekken, dat is tot die ingezetenen des Rijks, die eene ietsbeduidende som in de directe belastingen betalen. Deze hebben belang en regt om hunne vertegenwoordigers te kiezen, en mogen, in regtvaardigheid, van dat regt niet verstoken blijven.

Art. 68 der Gwt. draagt het regt van dispensatie, voor de gevallen, niet bij de wet voorzien, in den regel aan de Stat.-Gen. op. Wanneer de Stat.-Gen niet vergaderd zijn en de zaken niet gevoege-

lijk uitstel kunnen lijden, dispenseert in die gevallen ook de Koning. Dit laatste geschiedt dus bij uitzondering. Men zal echter weinige of misschien *geené* gevallen kunnen vinden, waarin dispensatien door de Stat.-Gen. zijn verleend. De Koning integendeel verleent er vele. Ik houde mij verzekerd, dat Z. M. het niet anders doet, dan in gevallen, welke geen uitstel dulden, en met inachtneming van de waarborgende formaliteiten in art. 68 voorgeschreven. Edoch ik acht het verleenen van veelvuldige dispensatien in het algemeen niet noodzakelijk, zelfs minder goed. Ik zoude daarom wenschen, dat alleen de Koning dispenseerde, maar in geene andere gevallen, dan in de zoodanige, waarin het regt van dispensatie aan Hoogstdenzelve *bijn de wet* is toegekend.

De Stat.-Gen. hebben lang en met regt geklaagd over de in dit land zoo hoog opgevoerde pensioenen. Indien wij de enorme pensioenlijst raadplegen, dan moeten wij allen erkennen, dat deze een der interende en vernielende kankers van de schatkist is. Aan dit werk moet voor de toekomst eene krachtige hand worden geslagen. Om dit met vrucht te doen, behoorden *bij de wet* de gevallen te worden bepaald, in welke pensioenen kunnen worden toegestaan, en een *maximum* tot stand gebragt, hetwelk nimmer zoude mogen worden overschreden. Ook zoude daarin behooren te worden aangewezen aan de verschillende categorien van ambtenaren toe te kennen sommen en het getal dienstjaren, na welker vervulling regt op pensioen zal zijn verkregen.

Deze wenschen voeg ik bij datgene, wat ik hierboven als goed heb beschouwd, wat ik als te verbeteren aanwees. Moge de Regering bevroeden, dat ik die wenschen opregtelijk zoowel in haar belang, als in dat van het Nederlandsche Volk, heb uitgeboezemd! Dan zal zij mij regt laten wedervaren! Moge zij aan deze wenschen gehoor geven en door nieuwe voordragten tot wijziging der Gwt. toonen, dat zij het geluk van *Nederland* wil! Dan zal zij in het vertrouwen en de liefde des Volks ruimschoots terug vinden, wat zij door eene welbegrepen toegeeflijkheid vermeent te hebben verloren! Hare magt toch zal daarbij niets verliezen. Zij krijgt dan goedwillig van een dankbaar Volk wat zij thans door ernstige maatregelen erlangt, van een Volk, dat hare gangen gadeslaat en niet tevreden is over den schoorvoetenden tred, met welken zij tot de voorgedragene veranderingen en wijzigingen in ons Staatsverdrag is genaderd; veranderingen en wijzigingen, welke zij bovendien nog met eene mathematische naauwkeurigheid heeft afgepast. De Natie verlangt meer. De Regering zij derhalve niet te karig. Het Nederlandsche Volk verdient toegeeflijkheid en vertrouwen

van de zijde der Regering, omdat het in de dagen van spanning en onrust de Regering te hulp snelde en voor *Europa* een toonbeeld was van trouw en vaderlandsliefde.

IV. De heer VAN SON:

Ik had, Ed. Mog. Heeren! mij aanvankelijk voorgesteld, bij mijne éphémère verschijning ter dezer vergadering, niet te spreken, wijl de stoffe bereids is uitgeput en mijne woorden eene gevestigde overtuiging niet zullen doen wankelen.

Het uiteenloopende echter der meeningen, en vooral de omstandigheid, dat ik zelfs van eenige mijner geweestgenooten in gevoelen verschillen moet, nopen mij redenen te geven van mijne uit te brengen stem.

Ik behoor tot hen, die ons mandaat van den beginne af als *zeer beperkt* hebben beschouwd, èn van aard èn van strekking.

De artikelen 229 en 230 der Gwt. en zelfs art. 232 (welks slot blijkbaar alleen *den vorm* regelt), in verband gebragt met het eerste en het laatste art. der 13 ons voorgelegde wetten, mitsgaders met de akte onzer oproeping, geven ons geene andere bevoegdheid dan die ontwerpen, *zoo als die daar liggen, en wel getoetst aan derzelver innerlijke waarde, voor- of nadeelen*, eenvoudig *goed- of af-*te keuren.

De rol moge minder vleijend zijn, — minder aanlokkelijk voor de eigenliefde — de Gwt. heeft ons die alzoo gemaakt, ten einde door het omslagtige en lastige der vormen, het maatschappelijk verdrag te behoeden tegen dagelijksche veranderingen en bijvoegingen, en die niet dan rijpelijk doordacht te doen opnemen.

Geene antecedenten kunnen hier ietwes afdoen, wijl wij ons niet in het Engelsch parlement, maar onder het gebied eener *stellige* Staatsregeling bevinden; en ook de ingeroepene, het daarstellen eener nieuwe Gwt., immers eene algeheele herziening, en geenszins eenige bepaalde veranderingen en bijvoegingen betroffen.

Ik begrijp dan ook het stelsel niet van die leden, welke besluiten kunnen om de bedoelde ontwerpen af te stemmen, *onaangezien derzelver deugdelijkheid*, alleen om redenen van elders ontleend, en met het doel en het opzet om de Regering te noodzaken andere voorstellen, op eene breedere schaal, te doen.

Noch de Gwt., — buiten welke ik geen Staatsregt voor Nederland ken, — noch de onderhavige wetten, en bij gevolg onze lastbrief, geven ons zoodanige magt; — en men vergete niet, dat

vooral op het publiek regt toepasselijk is het aphorisme van Bacon: *nullus defectus major, quam defectus potestatis.*

Maar beschikken die leden niet over de toekomst, en heeft Gods Voorzienigheid de toekomst aan hunne handen toevertrouwd?

Is het te billijken dat men het goede, nu men hetzelve bij magte heeft, verwerpe, om wisselvallige en meer dan onzekere uitzigten op beter? Wat waarborgt ons dat de Regering met de door hen beoogde voorstellen zal opdagen; — en welke noodlottige gevolgen kan dan niet de *stelselmatige* verwerping van *al* de onderhavige wetten na zich slepen?

Verliezen wij het niet uit het oog: *Mens agitat molem*: Een geest van beroering, warsch van alle gezag en ondergeschiktheid, vertoont zich door geheel Europa; de staatkundige gezigteinder is beneveld: 's lands-geldmiddelen verkeeren in een berooiden toestand, te dikwerf de voorbode van Staatsschokken; — en, onder zulke omstandigheden zeer zeker, zoo het pligt voor den volksvertegenwoordiger zich eng te houden binnen de palen van zijn mandaat, zal hij niet de schrikwekkende verantwoordelijkheid op zich laden, en die mij althans doet terugdeinzen. — Van het mandaat, onder welk opzigt, en onder welk voorwendsel ook afwijken, is willekeur, — en, den weg des willekeurs eenmaal ingeslagen, waar dan geëindigd?

Wat belet dan, zoo als reeds te regt is opgemerkt, dat wij ons in eene *constituerende* vergadering, deze zaal in een *jeu de paume*, in eene kaatsbaan, herscheppen? —

Incerti quò fata ferunt, ubi sistere detur!

Ook ik ben verre van alles *volmaakt* te heeten: en ik behoude mij voor aan het einde mijner rede *wenschen voor de toekomst* te vormen; wijl *voorstellen* buiten onze magt liggen. Doch, herdenken wij dat alle regeringsvormen *menschelijke* instellingen zijn, voor langzame en trapsgewijze ontwikkeling en verbetering, zoo zeer aan de bezadigdheid onzer Natie voegende, vatbaar; maar die nimmer *de volmaaktheid* zullen bereiken, noch zich rigten naar de perfectibiliteit, door *eene Madame de Stael* en andere idealisten gedroomd.

Wij nemen ook nog slechts de proeve van den constitutionelen regeringsvorm, — voor eenige jaren op den vaderlandschen bodem geplant, en wij behooren, door de harde ondervinding van naburige Volken voorgelicht, ons te wachten voor de onheilen, welke aldaar overhaasting, en overdrijving van vrijzinnige begrippen, hebben gesticht. Maar vooral, als de gezellen van Ulysses, betaamt het ons de ooren te sluiten voor de sirenen van het *jour-*

[illegible], welke ons hare gevoelens als wetten willen opdringen; — voor die superfoetatie, welke zich als eene derde magt, ja als een ander oppergezag, zonder zending of roeping, in den Staat opwerpt, en wier gewaande leeren meestal niets anders zijn dan de wanhoopskreten van misnoegden of heerschzuchtigen.

Eene daadzaak, Ed. Mog. Heeren! is *zeker*. De Vertegenwoordiging des Nederlandschen Volks, en het votum der gewone Kamers strekt mij daarvan ten bewijze, — de Vertegenwoordiging heeft de onderwerpelijke verbeteringen en bijvoegingen in de Gwt. gewild. Ik erken dat men meer heeft verlangd dan de projecten bevatten, hetgeen echter niet wegneemt dat ook het ons nu voorgelegde gewild is, — en ik vraag het dan in ernst: «zoude het geene «ongerijmdheid wezen *al* die projecten *stelselmatig* te verwerpen; «zoo als de gewone Kamer een budget afstemt?»

Van die beginselen uitgaande, zal ik kortelijk de aanhangige ontwerpen doorloopen, voor zoo verre die zich tot behandeling leenen.

De *eerste wet*, houdende de splitsing van Holland in twee gewesten, en de verheffing van het Hertogdom Limburg tot eene grondwettige Provincie van het Rijk, zal mijne goedkeuring erlangen.

Wat men er ook tegen moge zeggen, een gewest met 22 stemmen is, in eenen constitutionelen Staat, bestaande uit 9 Provincien en tellende 55 vertegenwoordigers, geheel abnormaal.

Het grondbeginsel van den constitutionelen regeringsvorm vergt, dat alle magten in den Staat, — alle met politiek gezag bekleeden ligchamen, — zich balanceeren, — en het bestaan derhalve van zulk een gewest verbreekt het evenwigt, dat *ἐξόχη* der Grondwettige regeringen.

Die staat van zaken kan leiden tot eene oligarchie, — even dreigend voor de Regering, als voor de andere gewesten, wanneer zich immers ooit eene stelselmatige oppositie in dat monstergewest opwierp, wiens, bij den geringsten bijval van elders, de werking der Regering verlamd, — en, omgekeerd, zoude Holland, met zoodanigen bijval, naar willekeur een of meer gewesten kunnen drukken.

Naijver, volslagen vijandschap tusschen de gewesten, provincialisme, — welke pligt en eed ons uit te dooven gebieden, als de bevordering van het algemeen belang entraverende, — afscheiding van het Rijk in twee groote gedeelten, waarvan wij de heillooze gevolgen in 1830 hebben leeren kennen, — zietdaar wat de voortdurende vereeniging van Noord- en Zuid-Holland den Staat zoude kunnen aanbrengen.

De redenen, welke mijns erachtens vroeger voor de ineensmelting dier twee gedeelten pleiten konden, zijn niet meer. De groot-

handel stond toen tegenover den landbouw, — Holland tegenover de Vlaanderen, — en onze scheiding van Belgie maakt dat overwigt geheel doelloos, en dus gevaarlijk. Voegt hierbij dat de splitsing tusschen Noord- en Zuid-Holland, zoo als wij vernomen hebben, reeds onder vele opzigten *facto* bestaat, zoomede de beweegredenen van bijzonder belang, ons door kundige en ervaren Vertegenwoordigers uit Nederlands hoofdstad en heden door den eersten spreker van Amsterdam uiteengezet – en, noch de geschiedkundige herinneringen, noch de beweerde ondeelbaarheid der gewesten, zullen een votum binden.

Immers, wat de geschiedkundige herinneringen aanbelangt, indien deze het pleit moesten beslechten, zoude de geheele Gwt. moeten worden omgewerkt, welke juist ten doel heeft gehad die overeen te brengen met en te wijzigen naar den geest en de behoeften des tijds, en dit argument bij gevolg bewijst te veel; — terwijl het, ten aanzien van de onsplitsbaarheid der gewesten, voldoende zal zijn aan te merken, dat de souvereiniteit geene *onbeschikbare* regten kent, dan die uit het natuurregt voortvloeijen.

Opzigtens *Limburg* — gebiedt ons eene gezonde staatkunde, daaraan constitutionelen rang en regten te octroijeren, wijl het heden niet zonder gevaar zijn zoude een gedeelte des Rijks op het vasteland als wingewest te beheeren, en de uitsluiting, ten aanzien van het getrouw gebleven *Maastricht*, zelfs eene onregtvaardigheid zoude wezen.

Dat geene afgevaardigden uit *Limburg* in deze vergadering zijn geroepen, levert voor mij geen het minste bezwaar op. De maatregel toch, betrekkelijk het Hertogdom te nemen, is geheel *in favorum*, en er bestond volslagen onmogelijkheid, om zoodanige afgevaardigden *wettelijk* te dezer vergadering te roepen. *Maastricht* ondergaat het gebied der noodzakelijkheid, sterker dan alle wetten, en die *force des choses*, waarmede men bij vrijzinnige naburen getracht heeft zelfs de uitdrijving eens onschendbaren Konings, met deszelfs dynastie, goed te maken, in weerwil van de teregtstelling der ministers, zal wel voldoende zijn om de onderwerpelijke opdragt van constitutionelen rang en regten aan een diplomatisch en onvoorwaardelijk gecedeerd gewest, te regtvaardigen.

Trouwens, met betrekking *tot het regt*, en abstract nog artikel 58 der Gwt., — *ware* Limburg door een *uitwendigen* vijand, — door eene *onafhankelijke* ons beoorlogende mogendheid, — bezet geweest, dan zelfs konde het niets meer vorderen dan *jure postliminii* in deszelfs vorige stelle te worden herplaatst; getuige onze Vaderlandsche volkenregt-schrijver *Hugo de Groot* (*mihi lib.* III

cap. IX. nº. 9), en hetwelk thans geschiedt, want ook de werking van het *postliminium* vordert, in specie althans, voorafgaande regelingen.

Nopens de 2, 3, 4, 5, 6, 7de, en ik voeg daarnu reeds bij de 9, 11 en 13de wetten, zal ik in geene beschouwingen treden. Die ontwerpen zijn òf noodzakelijke gevolgen onzer scheiding van Belgie, òf klaarblijkelijke verbeteringen of veranderingen in een meer milden geest, — door de Vertegenwoordiging gewild — en waarvan ik dan ook de proefneming niet zal afstemmen.

De 8ste wet, bepalende, dat aan de Stat.-Gen. jaarlijks zullen worden medegedeeld staten van de ontvangsten en uitgaven van de volkplantingen en bezittingen des Rijks in andere werelddeelen, en dat alleen bij de wet over het batig slot, beschikbaar ten behoeve van het moederland, zal worden gestatueerd, verkrijgt ook mijn votum; omdat dezelve eene wezenlijke en algemeen verlangde verbetering invoert. Ik weet dat men ook te dezen opzigte meer had gewenscht, en bepaaldelijk, dat de *algemeenheid* en *uitsluitendheid* van het voorafgaande art. 60 der Gwt. waren beperkt, doch men neme in aanmerking dat het onderwerpelijk project eene loutere *bijvoeging*, en *geene vervanging of alteratie* van het artikel zelf is, welks emendatie gevolgelijk ten allen tijde onverlet blijft, en, wanneer de onderhavige bijvoeging niet aan de verwachting en het doel beantwoordt, door de gewone Stat.-Gen. bescheiden aan de Regering kan worden voorgesteld.

Ik herhaal dat de verwerping van het goede, om en op hope van beter, mijns inziens, niet is te billijken, en ik huldig in dien zin de spreuk: *le mieux est l'ennemi du bien.*

De 10de wet, vaststellende de periodieke aftreding der raadsleden, heeft bij mij tot vele bedenkingen aanleiding gegeven, en inzonderheid, of de plaatselijke belangen, door die gestadige aftreding en afwisseling van beheerders, niet zullen gedrukt worden? Ik moet echter toegeven dat de hoedanigheid van kiescollegie, welke van die raden onafscheidelijk is, naar de huidige begrippen, eene periodieke aftreding vordert, en ik zal dus ook voor deze wet stemmen, alleen mijn leedwezen betuigende, dat de proefneming niet bij eene *gewone* wet is geschied, en zoo raauwelijks een integrerend gedeelte der Gwt. zal uitmaken.

Lang heb ik geaarzeld over de *al* of *niet* goedkeuring der 12de wet, betrekkelijk *de ministeriële verantwoordelijkheid* en, ondanks mijne overwegingen, moet ik mij mijne stem voorbehouden, en die van de te ontvangen inlichtingen afhankelijk maken.

Het eerste en hoofdvereischte ter verandering van, of bijvoeging

in de Gwt., is de *noodzakelijkheid* (art. 229); en is van die noodzakelijkheid voldoende gebleken?

Buiten den Koning toch, die onschendbaar is, is een ieder in den Staat *verantwoordelijk* of *aansprakelijk*, want over woorden lust het mij niet te twisten. Art. 177 der Gwt. bepaalt zulks *in terminis*, ten aanzien van de hoofden der departementen van algemeen bestuur of der Ministers, en het 92ste art. n.° 1, 2de alinea, van de Wet op de Regterlijke Organisatie en het Beleid der Justitie, is daarvan de uitvoering.

En in de daad, Ed. Mog. Heeren! ook onder de absoluutste autocratien is aan dat beginsel nimmer getwijfeld. Neen: nimmer was eene portefeuille een brevet van straffeloosheid, en het:

Sejanus ducitur unco
spectandus,

bewijst dat, zelfs onder eenen Tiberius, de ministeriële verantwoordelijkheid bestond en in praktijk werd gebragt, — hoezeer ze niet in de *lex regia* was beschreven, en er geen Hooge Raad was om die toe te passen.

Ik moet dus vreezen, — te meer omdat, het beginsel in de Gwt. aanwezig, al het noodige ter uitvoering bij *secondaire* of *gewone* wetten kan worden aangevuld, — dat er een adder in het gras schuilt, en men welligt voor heeft met eene ministeriële verantwoordelijkheid, zoo als die in naburige landen bestaat, en die zich oplost in het: *cede loco: ôte-toi de là, pour que je m'y mette*: die proces voert, niet tegen daden, maar tegen stelsels: die den stuurman van het achtersteven naar den mast; — het locomotief in het midden van het gevaarte op de ijzerbaan verplaatst; die met een woord, de Regering of het Bestuur wil overbrengen in de Kamers, en alzoo ook bij ons invoeren het gouvernement, waarvan nog onlangs een befaamd minister heeft gezegd: *savez-vous ce que c'est que le gouvernement parlementaire? c'est la république déguisée.*

Ik verklaar het rondborstig: zoodanig stelsel van ministeriële verantwoordelijkheid zal ik daartoe, zoo als nu in de gelegenheid zijnde, *unguibus et rostro* bestrijden, en ik verlang waarborgen van uwe inlichtingen, alvorens de twaalfde wet te kunnen aannemen.

Heeft het ontwerp alleen ten doel om een onontkennelijk beginsel, — ten gevalle van deze of gene susceptibiliteit meer uitdrukkelijk te huldigen, — ik zal dan nog over het vraagpunt van noodzakelijkheid kunnen transigeren, onaangezien dat het onderwerp tot de gewone wetgeving, en niet tot de verbetering of ampliatie der Gwt., behoort; — doch ik stem tegen elken maatregel

welke eene monsterachtige verplaatsing der Regering of des bestuurs in de Kamers zoude ten gevolge hebben.

Deze zijn mijne beschouwingen, nopens de 13 wetten, die als ontwerpen ter inlassching in de Gwt. voorgelegd, waarvan *twaalf* mijne goedkeuring zullen erlangen, terwijl ik mij nopens de ministeriële verantwoordelijkheid mijne stem voorbehoude.

Met *Luxemburg* heb ik mij niet op te houden, eerst en vooral, omdat wij van dat vraagpunt niet zijn gesaisisseerd, en ten andere, omdat het Groothertogdom, uit krachte van art. 58 der Gwt., *grondwettiglijk* van het Rijk is gescheiden, terwijl de met hetzelve te regelen belangen van den Staat door de Regering, volgens hare toezegging, met den meestmogelijken spoed zullen worden behandeld, en die in geen geval bij de wetgeving aan de orde zijn.

Het worde mij thans nog vergund eenen wensch voor de toekomst te uiten, minder tot verandering dan tot eene milde uitlegging der Gwt. Een groot gedeelte der Natie en bepaaldelijk het Kerkgenootschap waartoe ook ik de eer heb te behooren, verlangen *de vrijheid van onderwijs*, wijl zij tusschen die vrijheid en de vrijheid van godsdienst een zusterlijk, ja een onscheidbaar verband zien. Liefst hadden zij die vrijheid, om hare stabiliteit in de Gwt., en anders bij eene secondaire wet, gehuldigd. De eenige bedenking, welke ik tegen dit verlangen heb hooren vormen, is de vrees der Jesuiten. Kinderachtige vrees, vooral in onze dagen! Versleten argument! Wanneer toch die orde het vermogen had en het talent bezat om Groningen en Utrecht te verdringen niet alleen, maar zelfs Leijdens alouden roem te doen verbleeken, zoudt gij haar dan niet vruchteloos weren? Kwam haar dan, in onze intellectuële en verlichte eeuw, den schepter van het onderwijs niet toe, en zoudt gij niet, uws ondanks, door hare zedelijke kracht gedwongen, de knie voor Baal moeten buigen? En welke vrees kan zij omgekeerd inboezemen, indien zij zich niet bevindt op de hoogte des tijds.

Deze banale tegenwerping zal dan ook de Regering niet terughouden, en ik smeek haar aan dit verlangen te willen gevolg geven.

Evenzeer wensch ik dat aan de afgescheidene Christenen, of zoogenaamde separatisten, vrije uitoefening worde verleend van hunne eeredienst, door opheffing *te kunnen aanzien* van alle belemmerings-wetten. Nederland heeft steeds de godsdienstige vrijheid op den hoogsten prijs gesteld. De tijd, waarin wij leven, vergt die boven alles, en toont de heillooze uitvloeisels van het tegenstelsel; en ik heb de innigste overtuiging dat de inwilliging dier beide verlangens aller gemoederen zal bevredigen.

Wanneer dan overigens de weg der bezuinigingen, bereids door de Regering ingeslagen, trouw wordt bewandeld, zal ons weinig te wenschen overblijven: immers, in den toestand onzer geldmiddelen, meer nog dan in het gebrekkige der instellingen van Staat, ligt de oorzaak van het *malaise*, hetwelk wij sinds eenigen tijd ondervonden. De tijd althans zal dan langzamerhand de veranderingen of bijvoegingen aanbrengen, die ons maatschappelijk verdrag verder zal behoeven, want wij zullen met de Fransche constituanten niet trotschelijk beweren: «dat wij aan het werk der »constitutie den laatsten steen hebben gelegd, en hetzelve voor »eeuwig en onveranderlijk hebben opgetrokken.» *Dixi.*

V. De heer Gouverneur

verklaart zich voor eene doorgaande en meer afdoende herziening van de Gwt., dan de voorgestelde. Hij meent dat de Natie daarop aanspraak heeft; en dat de Dubbele Kamer daartoe eene uitgestrekte bevoegdheid heeft, getuige het gebeurde in 1815, dat toch wel als eene legale interpretatie mag aangemerkt worden, daar het geschied is onder de oogen van de vervaardigers der Gwt. van 1815. Hij koestert het vertrouwen, dat, indien de Regering regtstreeks bekend wierd gemaakt met 's volks wensch naar eene meer afdoende herziening, zij niet achterlijk zou blijven deze voor te stellen. Daarom zal hij aan al de wetten zijne toestemming weigeren. Hij haalt vervolgens drie punten op, die bij eene vollediger herziening in aanmerking zouden dienen te komen, namelijk: 1°. de Godsdienst; 2°. het onderwijs, en 3°. de verkiezingen.

Wat het *eerste* punt, de Godsdienst, betreft, zoo meent hij, dat, indien alle burgers van denzelfden staat gelijke lasten dragen, hun allen ook gelijke regten en voordeelen toekomen. Niet slechts geene vervolging komt alsdan te passe, maar ook geene bevoorregting van de eene eeredienst boven de andere, en hij verklaart zich dan ook tegen de slotsom der redenering van een bekwaam en geacht schrijver in een bekend vlugschrift, die den Koning zou willen dwingen, daar waar de minste zijner onderdanen volkomene vrijheid bezit.

Wat het *tweede* puut aanbelangt, is hij van oordeel dat men milder bepalingen op het stuk van het onderwijs moet aannemen. Zonder vrijheid van onderwijs geene Godsdienst. Hij vereenigt zich met hetgeen de heer Thorbecke deswege heeft aangeteekend.

Eindelijk, wat het *derde* punt betreft, acht hij de invoering van regtstreeksche verkiezingen wenschelijk; doch hij meent dat deze dan ook gepaard moeten gaan met de toekenning aan den Koning van het regt tot ontbinding der Kamer. Een en ander acht hij noodig, wil de ministeriële verantwoordelijkheid iets beteekenen en de Kroon niet zwichten tegen den wil der Natie.

VI. De heer Bichon van IJsselmonde sprak, voor de vuist, bijna woordelijk aldus:

Toen ik, Ed. Mog. Heeren! voor weinige weken, in de vergadering der Staten van Holland, tot buitengewoon lid der Tweede Kamer werd benoemd, heb ik, ik beken het, die benoeming met genoegen aangenomen, omdat ik er een voor mij vereerend bewijs van het vertrouwen mijner medeleden in die vergadering in meende te vinden. — Ik heb mij echter de belangrijkheid, de groote belangrijkheid dier bestemming niet ontveinsd: en thans nog, nu het bij de meerderheid der Kamer beslist schijnt te zijn, dat onze werkzaamheden zich moeten bepalen, om over de aangebodene conceptwetten ons oordeel te uiten, en die door onze stemmen aan te nemen of te verwerpen, thans nog vind ik die betrekking, mij toevertrouwd, hoog gewigtig, want, Ed. Mog. Heeren! volgens uwe eigene woorden in het antwoord op de troonrede, «staat »elke wijziging in de Gwt. met onze hoogste belangen in een »onafscheidbaar verband.»

De zaak verdient dus wel met ernst, met diepen ernst te worden behandeld.

Mijn eigen oordeel wantrouwende, heb ik naar goede gronden rondgezien, waarnaar ik hetzelve zoude kunnen regelen, waarop ik het zoude kunnen vestigen, en heb daarop aangevangen om de geschriften over dit onderwerp te lezen en te onderzoeken; dan ik werd weldra genoodzaakt dit te staken, en hiervan af te zien, want ik vond vele klagten en bezwaren, en vele aangewezene verbeteringen, herstellingen, waarschuwingen, raadgevingen, voorschriften zelfs, doch *en* klagten *en* middelen van herstel, waren zoo verschillende, zoo zeer uiteen loopende, en van zoo verscheiden aard, dat ik hoe langer zoo meer van dén eenigen waren grond eener juiste beoordeeling, «de eenvoudigheid» werd verwijderd. — Ik heb toen de gronden der wettiging van mijn oordeel in de Gwt. zelve gezocht; die Gwt. gelezen en herlezen, en met haar zelve vergeleken. — Ik heb mij dit werk niet beklaagd, maar er mij geluk mede gewenscht. Ik heb in die Gwt., hoe miskend, minge-

acht en onvoldoende ook geoordeeld, maar mijne schatting veel schoons, veel krachtigs, veel voortreffelijks gevonden, en schoon ik niet met de meerderheid dezer Kamer heb kunnen instemmen, dat de Gwt. *het plechtanker van Neêrlands Vrijheid en Volksgeluk* is; — en daarom aan het adres op 's Konings openingsrede mijne goedkeuring niet heb kunnen geven, wijde ik mijne opregte dankbaarheid aan de edele en kundige opstellers van dit staatsstuk.

Moge het al waar zijn, dat wezenlijk bij wetten, besluiten, of reglementaire bepalingen, inbreuken zijn gemaakt op de Gwt., dan zie ik niet, dat dit de schuld dier Gwt. is, of aan haar kan geweten worden.

Ik althans heb vermeend daarin den waren grond te vinden, die mij in het beoordeelen van alle de voorgestelde wetten zal moeten leiden; en dien vermeen ik te hebben gevonden in het heiligste dat van mij is gevraagd, *in den eed dien ik heb afgelegd.*

Als lid der Tweede Kamer van de Staten-Gen. toch heb ik gezworen (art. 84) « de algemeene en bijzondere vrijheid der ingezetenen te zullen bewaren en beschermen; » maar dienzelfde Kamer heeft gezworen, bij de huldiging des Konings (art. 54), dat « zij de » regten van 's Konings Kroon zal bewaren en onderhouden, en den » Koning getrouw en gedienstig zal zijn in de bescherming van » zijnen persoon en zijner Koninklijke waardigheid. »

Hier meen ik den weg afgebakend te vinden, dien ik volgen moet, en die zoo juist en regt mij wordt voorgeschreven, daar ik niet in een Gemeenebest, maar in een constitutioneel Rijk, in een constitutioneel *Koningrijk* woon, en onderdaan ben.

Wordt dit steeds in het oog gehouden, en met opregtheid opgevolgd, dan vervallen alle georganiseerde systhemata van oppositien en partijschappen. — Dan zal iedere wet, ieder voorstel op zich zelf, onbevooroordeeld, onpartijdig worden onderzocht, bediscutieerd, aangenomen of verworpen.

Aan het volgen van dien weg, is het welligt toe te schrijven, — waarmede ik mij zoo hartelijk geluk wensch — dat in mijn gezegend Vaderland geene eigenlijke oppositie bestaat; dat in de vergaderingen geene *regter-* of *linker zijde*, geen *radicalen* en *conservativen*, geen *Whigs* en *Tories*, geen *exaltades* en *serviles*, en welke andere partijen onder zoo vele verschillende namen in andere landen tegen elkander overstaan, gevonden worden. Dit blijve zoo! Maar mogten, hetgeen God verhoede! in 's Lands vergaderingen immer verschillende partijen, geregelde banieren van oppositie tegen elkander opsteken, dan mogen de vanen, in wier kleuren de leus: *Eendragt, orde en wet!* zal staan geschreven, de algemeen

gevolgde zijn; en ik en de mijnen zullen steeds onder de scharen der behoudende partij gevonden worden.

Ik heb gemeend dit te mogen zeggen, om de gronden te wettigen, waarop ik op de voorgestelde wetten mijne stem voor of tegen zal vermeenen te moeten geven. Ik kome tot het wets-ontwerp A (n.° 1), waarover eigenlijk onze beraadslagingen moeten loopen.

Leed doet het mij, dat in één en hetzelfde wets-ontwerp de Limburgsche questie en de splitsing van Holland is opgenomen. Ik had die liever van elkander afgescheiden en in twee voordragten van wetten opgenomen gezien. Dit had mij meerdere vrijheid in het uitbrengen mijner stem gegeven.

Ik betreur het, Ed. Mog. Heeren! dat ik eene project-wet voor mij zie van splitsing der Provincie Holland in twee afzonderlijke gewesten, zonder dat de vergadering der Provinciale Staten hierin is gehoord, en het gevoelen en advies der leden is gevraagd. Mijn leedwezen hierover is te levendiger en te gevoeliger, als ik mij den eed herinner, die in de Gwt. zelve aan de leden der Provinciale Staten wordt voorgeschreven. Daar toch lees ik, dat die leden »de reglementen der Provincie moeten achtervolgen en nakomen, »en de welvaart der Provincie met alle hunne krachten bevorde»ren;» en wanneer ik nu, buiten medewerking, buiten kennis der Staten van Holland, een zoo belangrijk punt als de splitsing hunner Provincie voor mij zie, als aan de gewone Tweede Kamer voorgedragen, aldaar gediscutieerd en reeds — althans voorloopig — beslist, dan vraag ik mij zelven af, of in dezen de Gwt. is gehandhaafd en ongeschonden bewaard, en mijn antwoord kan niet anders dan ontkennend zijn.

Bij de Provinciale Staten had dit ontwerp behooren gebragt te zijn: aldaar toch zaten negentig leden uit alle gedeelten dier Provincie, van alle standen, en allen of althans bijna allen ten volle bekend met de wezenlijke belangen en de omstandigheden van het gewest. Door de wijze bedenkingen en adviezen dier kundige mannen, had ik gewenscht ingelicht te zijn geworden, om met volledige kennis over het al of niet nuttige eener afscheiding te kunnen oordeelen.

Mij komt de scheiding van Holland in twee geheel afzonderlijke gewesten tot nog toe onnoodig en nadeelig voor; en, welke bezwaren men ook tegen den tegenwoordigen stand der Provincie Holland opgeve, en nog heden heeft opgegeven, zoude ik welligt kunnen volstaan met mij alleen te beroepen op de ondervinding van vijf en twintig jaren; dan ik kan meer zeggen: sedert één en twin-

tig achtereen volgende jaren heb ik de eer gehad de vergaderingen der Staten van Holland onafgebroken bij te wonen, en ik kan als eerlijk man verklaren, dat steeds in die vergaderingen, tusschen het Zuidelijk en Noordelijk gedeelte der Provincie, en derzelver Vertegenwoordigers, de meestmogelijke eensgezindheid en wederzijdsche welwillendheid heeft plaats gehad.

Men zal of kan dit voorzeker niet alleen aan onderlinge beleefdheid toeschrijven, neen! eene zoo *buitengewone courtoisie* is niet denkbaar, en die te veronderstellen zoude onregt doen aan de leden der Provinciale Vergadering, vooral aan die van Noord-Holland.

Ik heb in die Vergadering mannen gevonden, die, door rondheid en vastheid van karakter bekend, zich gewis met kracht tegen alle bezwaren zouden hebben verzet, die uit eenige nadeelige suprematie van het Zuidelijk gedeelte en miskenning of benadeeling der belangen van Amsterdam waren ontstaan of bestonden. — Ik heb hierover nimmer klagten gehoord.

Dat het Provinciaal gouvernement niet in Amsterdam is gevestigd, is, ja! wel eens als een bezwaar opgegeven; doch ik wil bescheidenlijk in bedenking geven, of het wezenlijk en waar belang eener koopstad juist medebrengt om ook de zetel van collegien van bestuur te zijn. Ik bepaal hieromtrent niets; de H. H. van Amsterdam kunnen dit veel beter beoordeelen dan ik, schoon ik het in mijne jeugd bij vroeger onderwijs wel eens heb hooren betwijfelen.

Tegen het scheiden der Provincie in twee gewesten strijdt, mijnes oordeels, hare territoriale en geographische ligging.

Slaat het oog op de kaart, Ed. Mog. Heeren? en ziet hoe hare kusten, zoo vele kanalen, meren en wegen, voor de beide gedeelten als het ware gemeen en van één belang zijn, en dit zal, mijns oordeels, de kundige opstellers der Gwt. welligt juist hebben genoopt, om den stand dier Provincie zoodanig te bepalen, als die in de Gwt. is opgegeven.

Die territoriale *gemeene* belangen, hebben dan ook telkens onderlinge zamenkomsten der Gedeputeerde Staten van de beide gedeelten noodzakelijk gemaakt; en ook aldaar heeft steeds, zelfs bij verschil van gevoelens, de beste verstandhouding geheerscht; en, schoon ik in beide collegien mijne bijzondere kennissen en vrienden mag tellen, heb ik nimmer van eenig bezwaar hieromtrent iets vernomen.

De magt en de kracht der Provincie Holland komt mij, ook voor het algemeen belang, van het grootste gewigt voor; en leert niet de geschiedenis, dat juist dat magtige, dat rijke Holland meermalen de grond is geweest der redding van het Gemeenebest? Zal de

voorgestelde verdeeling dier magtige Provincie hare magt niet verlammen en haar in tijden van gevaar en nood wel bereid, en zelfs in staat vinden om dezelfde diensten aan het algemeene ligchaam te bewijzen, als het onverdeelde gewest vereenigd kan doen en meermalen gedaan heeft? ik betwijfel het.

Hieruit volgt echter niet, Ed. Mog. Heeren! dat ik mijne stem reeds zoude bepaald hebben om tegen het concept n°. 1 te stemmen.

In mijne tegenwoordige betrekking reken ik mij verpligt, iedere wet alleen te moeten beschouwen in het belang van het geheele rijk en zonder beooging van eenige provinciale of andere belangen, en zonder ruggespraak met de vergadering door welke ik benoemd ben. (Art. 84 en 83 der Gwt.)

Ik mag het mij ook niet ontveinzen, dat de onvoorzigtige stem, die de scheiding der gedeelten van Holland in twee gewesten heeft voorgesteld, in een gedeelte van hetzelve, bij sommige bestuurders en ingezetenen reeds zoo veel weerklank heeft gevonden, dat de gelukkige eensgezindheid van gedachten en bedoelingen verbroken, althans verminderd, ja veel verminderd is. De slag is toegebragt; en welke de uitslag der stemming moge wezen, hetzij de wet worde aangenomen of verworpen, hetzij het gewest worde gescheiden of vereenigd blijve, ontevredenheid en misnoegen zal bij menigeen bestaan, en eendragtige welwillende zamenwerking is niet meer te verwachten.

Ik behoude mij dus mijne stem tegen of voor de onderhavige wet voor, tot dat ik door de verdere debatten en inlichtingen beter onderrigt en overreed zal zijn.

VII. De heer Thorbecke:

Ik zeg, Ed. Mog. Heeren! in weinig woorden wat mij belet, mij met dit ontwerp te vereenigen. Het zijn ten deele gronden, ook tot de andere ontwerpen, ten deele redenen, tot het onderhavige voorstel alléén betrekkelijk.

Vooreerst schijnt mij verandering der Gwt., die hier tevens reconstitutie is van het Rijk, zonder oproeping van Afgevaardigden van Limburg en Luxemburg, onwettig. Noch de opstand, noch het tractaat van 19 April 1839, kon in het grondwettig regt der niet afgestane deelen van het Rijk eenige verandering brengen. Of men moet aannemen, dat de opstand met zijne gevolgen de verbindende kracht der Gwt. voor geheel den Staat heeft vernietigd.

Meent men, dat het tot dus verre onmogelijk was, de werking der Gwt. in het verkleinde Groothertogdom Luxemburg, en in het niet afgestane Limburg te herstellen?

Het antwoord is gemakkelijk.

Het Groothertogdom Luxemburg heeft de Kroon nieuw ingerigt binnen den tijd, die voor het herstel der wettige orde van zaken niet scheen toe te reiken. En wat Limburg betreft, dit land zal immers, zoodra het onderhavige ontwerp zal zijn doorgegaan, door de Kroon op den grondwettigen voet moeten worden gebragt. Hetgeen *alsdan* moet en zal geschieden, waarom kon het, door dienzelfde magt, niet *nu* reeds zijn gedaan?

Eene tweede reden, die mij weêrhoudt, is de ongenoegzaamheid der herziening, in deze ontwerpen bevat.

Ware de overtuiging van die ongenoegzaamheid slechts, ik zeg niet mijne overtuiging, maar die van eenigen, van velen met mij, ik zoude haar kunnen wantrouwen. *Dan zij* is, in den edelsten zin, eene nationale overtuiging; zij is die van allen schier, die over onze instellingen, over ons verleden en onze toekomst, ernstig nadenken. Zij is bovenal de zoo dikwerf, zoo sterk uitgedrukte overtuiging van de gewone leden dezer Kamer.

Er is hier ook niet enkel verschil, Ed. Mog. Heeren! over iets meer of iets minder; dergelijk verschil, als men, in den omgang van het bijzondere leven, met loven en bieden pleegt af te doen. Er is hier verschil tusschen eene *algemeene* herziening, en eene herziening van eenige weinige punten, waarvan de meeste daarenboven zeer gebrekkig zijn herzien. Herzien, niet gelijk men, met liefde voor de zaak des Lands en zamenspanning aller vermogens, wetten opstelt, maar gelijk men, tusschen twee dingende of strijdende partijen, eene capitulatie schrijft.

Vergunt mij, Ed. Mog. Heeren! het woord, dat ik zoo even bezigde, in mijnen zin te verklaren. Wanneer ik belijde, van de hooge noodzakelijkheid eener *algemeene* herziening overtuigd te zijn, bedoel ik daarmede geenszins eene omverwerping van de hoofdbeginselen der Gwt. Ik bedoel zoodanige *volledige* herziening harer bepalingen, waardoor de volkomen ontwikkeling en werking dier beginsels wierden verzekerd.

Wanneer men nu overtuigd is, dat de eerste wet van den Staat, die, waarop alle regten en alle regeling rusten, algemeene verbetering behoeft, wanneer men deze overtuiging

niet deelen door bijkans al wat redelijk en verlicht is, door allen, welke beginselen zij ook aankleven, — ziet deelen in een tijd, waarin, ten gevolge van uitwendige omstandigheden, herziening onvermijdelijk is geworden, en waarin de omstandigheden tevens eene algemeene herziening uitstekend begunstigen; wanneer men, zeg ik, onder de heerschappij van zulk eene overtuiging en in zulk een tijd, de herziening zich ziet bepalen tot eene bekrompene wijziging van eenige artikelen, wat heeft hij, wiens stem over zulk een werk wordt gevraagd, te doen?

Met een klein deel aan te nemen voor het geheel, zal hij het geheel prijs geven; zal hij den gunstigen tijd, eene vrijheid van onderzoek en overleg, zoo als zij voor dergelijke taak hoogst zeldzaam aan een land wordt geschonken, den opgewekten ijver, nutteloos laten voorbijgaan; zal hij het algemeene gevoel der behoefte aan méér, aan hetgeen vooral noodig is, óf helpen smoren, óf, bij het minste toeval van buiten of van binnen, tot gevaarlijke uitersten drijven; zal hij, in allen geval, de gebreken helpen bevestigen. Hij zal doen wat de bouwmeester doet, die, geroepen om de fondamenten van een waggelend gebouw te herstellen, zich, zonder het algemeen verband in aanmerking te nemen, vergenoegt hier en daar een' enkelen steen in te voegen; hij stort de bewoners in eene bedriegelijke zorgeloosheid; hij verzuimt het tijdstip, waarin de oude grondvesten nog konden worden behouden en verzekerd; hij werkt een reddeloos verval, hij werkt hem, die het huis op een nieuw plan zal herstichten, in de hand.

Of was er eene degelijke reden om, wat men deed, niet goed te doen? Ik heb er geene hooren bijbrengen, dan de ontzaggelijke moeite, welke reeds deze weinige ontwerpen hadden gekost, eene moeite, welke alle krachten had uitgeput, en de voltooijing der taak als onmogelijk deed beschouwen.

Toen, in December van het vorige jaar, de vijf eerste ontwerpen aan de Kamer werden voorgelegd, verklaarden vele leden, getuige de verbalen in de Afdeelingen, uitdrukkelijk, dat zij die ontwerpen, hoe noodzakelijk, niet zouden aannemen, dan met eene voordragt van wezenlijke herziening verbonden. Ik zal afwachten, Ed. Mog. Heeren! of uwe wijsheid mij anders inlicht. Dan op datzelfde punt, waarop men zich toen bevond, bevindt, zoo mij voorkomt, *hij* zich nog,

die de later gekomen acht voorstellen niet voor eene wezenlijke herziening kan houden.

Zal men mij zeggen, Ed. Mog. Heeren! „Neem wat u wordt „aangeboden; eene volgende herziening zal meer geven?„ Waar is de waarborg voor dat vervolg? Dan ik kan in het denkbeeld zelf eener steeds aangehouden herziening der Gwt. niet treden. Dat, waarop al het andere rust, kan, dunkt mij, niet aan gestadige beweging zijn blootgesteld. De herziening, waarmede wij het te doen hebben, is grondwetgeving; zij moet sluiten: het is, dunkt mij, strijdig met haar begrip, de zoodaak tot verandering te laten voortduren.

Ik meen, Ed. Mog. Heeren! geroepen te zijn om deze ontwerpen in tweederlei opzigt te beoordeelen. Niet enkel ieder ontwerp op zich zelf, vergeleken met het bijzonder of de bijzondere artikelen der Gwt., waartoe het behoort; maar alle ontwerpen te zamen, vergeleken met de geheele Gwt., te toetsen aan de eischen eener thans noodzakelijke verbetering in het algemeen.

Ik meen, een ontwerp van wetgeving, waarover mijne stem wordt gevraagd, te mogen afkeuren, niet alleen om hetgeen het is, maar ook om hetgeen het niet is; om het onvoldoende er van evenzeer, als om zijne stellige verkeerdheid.

Ik kan niet in het stelsel komen, uit hoofde van *omstandigheden* tegen mijne overtuiging te stemmen. Doch mijne overtuiging is voor goede redenen veil. Men betooge, *of* dat eene andere verbetering, dan die, welke de voorgedragen ontwerpen bevatten, onnoodig, *of* dat zij thans onmogelijk is; men betooge, dat eene herziening, dat wederopbouw van het Rijk zonder vertegenwoordiging van Limburg en Luxemburg wettig kan plaats vinden; en ik zal mijne stem geven aan deze ontwerpen, zoover ik niet tegen elk op zich zelf bijzondere bedenkingen heb.

Dergelijke bedenkingen heb ik tegen het eerste ontwerp.

Ten aanzien van art. 1.

Vooreerst: het artikel beperkt het Koningrijk der Nederlanden bij de aldaar opgetelde Provincien. Het grootste deel van het Koningrijk der Nederlanden is buiten die Provincien gelegen. Het artikel omschrijft het grondgebied van het Rijk. De omschrijving moet, meen ik, volledig zijn. Of het artikel moet zeggen, dat de omschrijving zich bij *Europa* bepaalt.

Het artikel stelt voorts de splitsing van Holland in twee Provincien voor. Ik zie de *noodzakelijkheid* van die splitsing

geenszins in. De noodzakelijkheid zou, dunkt mij, moeten blijken, eer over het nut dier scheiding kan worden gehandeld. Maar ik zie ook het nut niet in. De splitsing eener Provincie is bij ons meer dan eene geographische verandering. Het is verbreking van een politiek ligchaam, hoofddeel van den Staat. Ik acht het bestaan der Provincie Holland in haar geheel, wezenlijk onmisbaar voor het Rijk. De hoofdstad koestere regtmatige verlangens. Er kan op eene andere en veel eenvoudiger wijze in worden voorzien.

Ten derde lees ik in het artikel: *mitsgaders het Hertogdom Limburg, behoudens de betrekkingen*, enz. Die betrekkingen verhinderen geenszins, dat het Hertogdom Limburg eene Provincie zij van het Rijk. Waartoe dan *behoudens*? Het geldt hier de bepaling van het grondgebied, en het Duitsche Verbond heeft geen grondgebied over de landen, er in begrepen. Men heeft misschien willen zeggen, dat de Gwt. op het Hertogdom Limburg toepasselijk zal zijn behoudens de regten van het Duitsche Verbond. Het artikel, zoo als het hier wordt gelezen, drukt een onjuist denkbeeld uit.

Ten vierde: Luxemburg is weggelaten. Ik heb niets tegen de weglating, maar een twijfel, eene vraag over de wijze hoe. Ik besluit met die vraag. De Luxemburgers, die het verkleinde Groothertogdom, het deel door den Koning niet afgestaan, bewonen, zijn, volgens de Gwt., Nederlanders; de Nederlandsche Gwt. is de hunne. Wij hebben in een naburig Rijk eene Gwt. zien opheffen bij Koninklijk besluit. Kan eene Nederlandsche Provincie, welke de Koning niet vervreemdt, door eene vergadering van Nederlandsche Stat.-Gen., waarin zij niet is vertegenwoordigd, van haar Staats-burgerschap stilzwijgend worden ontzet?

Ik heb voor het oogenblik niet meer te zeggen.

VIII. De heer Anemaet:

Ed. Mog. Heeren! Het is altijd eene moeijelijke taak, in eene Staatsvergadering over de hoogste belangen des lands het woord te voeren.

Deze moeijelijkheid blijft bestaan voor ervaren redenaars, die door studie en oefening zich voortdurend voor hunne hooge roeping kunnen vormen en ontwikkelen; maar deze moeijelijkheid is een bijkans onoverkoombaar beletsel voor den man, die, zonder de noodige voorbereiding van weten-

schap en ervaring, alleenlijk eene kortstondige en tijdelijke betrekking vervult, en eene plaats verkreeg in deze Vergadering door het vereerend vertrouwen zijner medeburgeren, zonder die plaats, uit bewustheid der geringheid zijner krachten, gewenscht of verlangd te hebben. Zonder aanspraak te maken op sierlijkheid van uitdrukking of op nieuwheid van denkbeelden, zal ik in groote trekken, rond en eenvoudig, de beweegredenen opgeven, waardoor mijne stem zal worden bepaald, ter verwerping van eenige, — ter aanneming van andere der voorgestelde wetten.

Ik geloof in het algemeen, dat de hooge Regering bij de herziening der Gwt. over vele punten verder had kunnen — en verder had moeten gaan.

De ondervinding heeft bewezen, dat meerdere herzieningen in ons Staatsverdrag noodig zijn, dan thans zijn voorgesteld; doch ik vertrouw deswege op de voortdurende pogingen der gewone Tweede Kamer.

Het verledene strekt mij hier tot waarborg voor de toekomst, en ik vleije mij, dat het Ministerie, voorgelicht door de bedaarde en aanhoudende aanmaningen der Vertegenwoordiging, niet zal blijven stilstaan, dáár, waar het noodig is, nog eenige schreden verder te gaan.

Ik zal mij in het algemeen vereenigen met de wetten, wier verandering door hooge staatsgebeurtenissen is voorgeschreven.

Ik zal mij tevens verklaren voor de wetten, waarbij de artikelen 6, 75, 121, 122, 123, 125, 126, 127, 128 en 202 der Gwt. worden gewijzigd, veranderd of vervangen; omtrent de ontwerpen, waarbij de art. 32 en 60 worden behandeld, zal ik nadere inlichtingen verwachten, alvorens mijne stem te bepalen; doch, na bepaalde overweging en gezet onderzoek, verklaar ik mij nu reeds uit volle overtuiging tegen de verandering van art. 1 der Gwt., voor zoo verre daarbij de splitsing van Holland in twee gedeelten wordt voorgesteld.

Ik moet erkennen, dat het voorstellen dier wet op mij een zeer pijnlijken indruk heeft gemaakt; ik houde toch in het algemeen de vernietiging der thans bestaande Provincie Holland voor strijdig met den geest en het wezen der Gwt.; ik geloof, dat door die scheiding verkregene regten, *vóór* en *buiten* de Gwt. bestaande, worden gekrenkt.

Het aangenomen beginsel komt mij voor van gevaarlijke en verruitziende gevolgen; hetgeen heden met Holland wordt *bedoeld*, zal men morgen elders *verlangen*.

Wanneer ik toch alleen de landkaart wilde raadplegen, en niet letten op zedelijke belangen en bestaande regten, zoo zoude er zeer aannemelijke gronden, eene geheel andere vorming en begrenzing onzer Provincien zijn te maken, dan thans bestaan.

Wanneer men op al het aanwezige zoude willen en mogen terugkomen, en het voorbeeld van het revolutionnaire Frankrijk volgen, zoo ware er welligt van ons Koningrijk eene landverdeeling te maken, meer gunstig voor de schatkist, meer voordeelig voor den gang der administratie, die uitgaat van de ministeriële departementen; maar zeker in strijd en met de zeden en met de wenschen der ingezetenen.

Niet het bestaan en het belang van Holland alleen, staan dan ook hier op het spel, het geldt hier de algemeene beginselen van ons Staatsregt, – het geldt de algemeene belangen des Rijks.

Alhoewel mijne overtuiging over deze punten van algemeene beschouwing gevestigd is, wil ik liever de behandeling van dezelve aan meer geoefende sprekers overlaten; – ik wil mij bepalen binnen meer engen kring.

Men vraagt van de Provincie Holland de smartelijke opoffering van een *eigen* en *onheugelijk* bestaan. – Het algemeen belang vordert die opoffering niet; in tegendeel het algemeen belang kan niet vorderen eene schepping van eene nieuwe Provincie met alle kostbare gevolgen en aankleven van dien.– Maar vordert nu het belang van Holland zelf deze scheiding en verdeeling? Ik moet in volle overtuiging deze vraag ontkennend beantwoorden.

Ik zal, ter regtvaardiging van deze mijne ontkennende beantwoording, aanvoeren hetgeen *meermalen* is aangevoerd; en mijns inziens *zonder wederlegging* is gebleven.

Dat het eene geschiedkundige daadzaak is, dat de Provincie Holland door alle tijden heen, immers zoo lang tweedragt en partijschap verbannen bleven, geweest is het plechtanker van den Staat, – de hoofdzuil, waarop het behoud des Vaderlands berustte, – wier Staten-Vergadering, door derzelver overwegenden invloed op de algemeene belangen, het Vaderland meermalen van den rand des afgronds heeft gered, en door hare standvastige handelwijze en krachtige hulp voor ondergang heeft beveiligd.

Het was toch de magt en de invloed van de Provincie Holland, die aan het Vaderland, door derzelver koophandel,

eenen rang onder de volken verzekerde verre boven de evenredigheid van het plekje gronds, dat hetzelve op de wereldkaart beslaat; en, bloei en welvaart onder de ingezetenen verspreidende, de Nederlanders geacht en ontzien deden zijn, bij alle toen bekende volken der aarde.

Deze invloed kan niet behouden worden, maar moet verloren gaan, wanneer, door het splitsen der Provincie in *twee* of *meer* deelen, de band verbroken wordt, welke sedert eeuwen heeft bestaan, en het Zuider- en Noorder deel, wier inwoners elkander thans als burgers van dezelfde Provincie begroeten en door één belang verbonden zijn, van elkander worden gescheiden, dan valt het streven naar een gemeenschappelijk doel weg, en verwijdering, naijver en botsing van *wezenlijke* of *vermeende* belangen moeten daarvan de gevolgen zijn.

De leden, van wege deze Provincie gekozen voor de Stat.-Gen., hebben zitting niet bepaaldelijk voor het Zuider- of Noorder- deel, maar onbepaald voor de geheele Provincie Holland; zij zijn gekozen, om, behalve de behartiging der algemeene Rijks-belangen, ook te waken voor de vereenigde belangen en regten van Noord- en Zuid-Holland; en houden door hunne representatie, zoo wel van landbouw als van koophandel en zeevaart, een evenwigt in stand, dat anders moeijelijk zal behouden kunnen worden.

Bij eene splitsing der Provincie zullen voortaan de leden der Tweede Kamer benoemd worden door twee aan elkander geheel vreemd geworden collegien, waar zeer mogelijk verschillende opinien van algemeen belang de overhand kunnen hebben, en zal alzoo hierbij alle provinciale eenheid, welke tot dusverre heeft bestaan, verloren gaan, en daarmede de Provincie Holland bij de wetgevende magt haren invloed missen.

Door de splitsing zullen voorts banden, welke eeuwen bestaan hebben, verbroken worden; gemeenschappelijke belangen der beide deelen zullen voortaan niet dan moeijelijk behartigd kunnen worden; botsingen ten aanzien van aan beiden gemeen blijvende deelen, zullen daarvan het gevolg moeten zijn: men denke slechts aan het Hoogheemraadschap van Rijnland, waarvan de zeeweringen met een gedeelte der uitwateringen onder Noord-Holland, en een groot deel van het Hoogheemraadschap zelf, met de kapitale uitwateringen van Katwijk tot Zuid-Holland zal behooren; alsook aan de

thans aangevangene afpoldering van het Haarlemmer-Meer: en zeer mogelijk vele onbekende gemeene belangen, welke thans wel is waar, voor zoo veel het dagelijksch beheer aangaat, aan beide collegien van Gedeputeerde Staten ieder in de zijne worden opgedragen; doch waarvan de materiële belangen der ingelanden ter beoordeeling en beslissing zijn van het geheele collegie der Staten van Holland. — Bij eene splitsing zal dit ophouden; geen gemeenschappelijk collegie zal meer over de belangen van Rijnlands ingelanden oordeelen, en niet dan ten gevolge van onderhandeling en regterlijke uitspraken of Koninklijke decisien zal kunnen worden verkregen, datgene wat thans door de algemeene vergadering der Staten van Holland, als de natuurlijke representanten van ingelanden, wordt tot stand gebragt.

Ten aanzien van de kanalen, waarmede de steden van Noord- en Zuid-Holland thans gemeenschap hebben, en die gedeeltelijk, behalve voor het binnenlandsch verkeer, in tijden van oorlog, van veel belang kunnen zijn voor het Gouvernement, tot binnenlandsch vervoer van materieel en ligte oorlogs-vaartuigen, zal eene splitsing bij eene minder strenge handhaving van art. 147 der Gwt. ook nadeelig werken.

Al deze kanalen behooren thans tot ééne en dezelfde Provincie, zijn alle onder één algemeen toezigt, en worden door de noodzakelijke eensgezindheid van de beide collegien van de Gedeputeerde Staten in goeden bruikbaren staat onderhouden.

Dit zal, na eene splitsing, niet meer zoo zijn, en iedere Provincie zal voortaan daaraan niets meer doen, dan hetgeen voor haar eigen belang volstrekt noodzakelijk is. — Of leveren de overige Provincien geene voorbeelden op, dat hetgeen de eene verlangt, de andere niet wil; alleen om de eenvoudige reden, dat men in het denkbeeld verkeert, dat door zulk eenen maatregel de belangen van de eene zouden worden bevoordeeld, en daarbij de belangen van de andere zouden worden benadeeld.

Zal ook de scheiding niet nadeelig kunnen werken op de handelsbelangen van de onderscheidene koopsteden der Provincie? — Zal de splitsing van Holland in twee Provincien niet aanleiding kunnen geven tot het nemen van Provinciale maatregelen, welke den handel van de steden van Zuid-Holland begunstigen ten koste van Amsterdam, of, omgekeerd, van Amsterdam ten koste van de steden van Zuid-

Holland? — Zullen zoodanige maatregelen geene tegen-maatregelen ten gevolge moeten hebben, om het te vreezen kwaad te keeren, of op den anderen terug te werpen. — Zal zulks niet overspanning der financiële krachten, het maken van kosten ten laste der provinciale kassen; en daarmede nieuwe belastingen voor de ingezetenen kunnen veroorzaken? — Zoo lang toch de Provincie onverdeeld blijft, en de Staten van het Zuider- en Noorderdeel gemeenschappelijk de belangen der Provincie behartigen, bestaat er een band, welke het nemen van gewestelijke maatregelen ter onderdrukking van den eenen door den anderen, onmogelijk maakt.

De splitsing van Holland zal, behalve deze waarschijnlijke algemeene nadeelen, nog bovendien het daadwerkelijke nadeel opleveren, dat door dezelve de bestaande evenredigheid in de representatien voor het deel, dat de Provincie Noord-Holland zal moeten uitmaken, verbroken wordt.

Bij de Gwt. wordt toch aan de onderscheidene standen der maatschappij, bij opklimming, regten en invloed verzekerd op de plaatselijke, provinciale en wetgevende magten in den Staat. – Ieder burger, elk gedeelte van het Rijk, hoe klein hetzelve ook wezen moge, moet in ieder dier collegien worden vertegenwoordigd, niet in schijn, maar met der daad, en zulks naar zoodanigen maatstaf, als bij de Gwt. zelve, of nadere daaruit voortgevloeide reglementen is bepaald, zonder dat immer door eene splitsing der Provincie of door de verhouding tusschen de vertegenwoordigde corporatien te veranderen; in de grondwettige regten van zoodanige ingezetenen kan, noch mag eenige verandering gemaakt worden, als zijnde deze hunne regten door de eerste wet van den Staat aan hen gewaarborgd.

De zamenstelling der onderscheidene Provinciale Staten (met uitzondering van Vriesland) en het getal leden, dat iedere stand of plaats ter vergadering afgevaardigd, is, zoo als bekend is, geregeld bij het Reglement van 30 Mei 1825 en toen voor Holland bepaald op:

Van wege de ridderschap	14
» » » steden	49
» » den landelijken stand . . .	27
Te zamen uitmakende	90

Tot dit getal heeft de stad Amsterdam het regt van zitting voor 15 afgevaardigden, zijnde een zesde gedeelte van de ge-

heele Vergadering. Deze bepaling is, zoo lang de Provincie Holland in haar geheel blijft, goed en zelfs regtvaardig, als gevende aan de hoofdstad des Rijks wel is waar eenen belangrijken, doch desniettemin billijken invloed op de belangen der Provincie. – Doch deze bepaling houdt op billijk te zijn, wanneer, door het afscheiden van het grootste deel van Holland tot eene afzonderlijke Provincie, aan datzelfde Amsterdam door die verkleining, in plaats van een zesde, voortaan vijf veertiende, en dus meer dan een derde der stemmen, ter vergadering der Staten van de door die splitsing daargestelde wordende Provincie Noord-Holland, wordt toegekend.

Dat dit zoo is, blijkt uit het volgende:

Volgens de berekening, welke het Gouvernement tot maatstaf genomen heeft, bij de voordragt van het getal leden, dat Zuid-Holland en Noord-Holland, in geval van splitsing, ieder voor de Tweede Kamer der Stat.-Gen. zullen benoemen, zal het getal leden der Staten van Noord-Holland moeten bestaan:

Voor de ridderschap, uit	6
» » steden	25
» den landelijken stand	11
Makende te zamen	42 leden.

Wanneer men in aanmerking neemt:

1°. Dat Amsterdam tot het getal van 42 voor hare stad committeert 15 leden, en

2°. Dat van de 22 leden, welke uit Noord-Holland bij de ridderschap zitting hebben, 14 of 15 te Amsterdam zijn gedomicilieerd, dat derhalve de Amsterdamsche leden der ridderschap, de keuze der leden, welke van wege dien stand bij de Provinciale Staten zitting hebben, geheel meester zijn; en dat het alzoo alleen discretie zal wezen, wanneer niet al de zes leden van dien stand uit Amsterdam worden genomen; – Zoo bestaat er nagenoeg de zekerheid, dat, bij het doorgaan der splitsing, zoo niet de volstrekte meerderheid, dan toch wel de helft of nagenoeg de helft der leden, welke de vergadering der Provinciale Staten zullen uitmaken, te Amsterdam gevestigd zullen zijn.

Wanneer men dit dan in aanmerking neemt, zoo zal het toch aan de bewoners van het oude West-Vriesland niet ten kwade geduid kunnen worden, dat zij zich bij de splitsing van Holland in hunne grondwettige regten benadeeld beschouwen, overtuigd zijnde, dat hunne representanten, die

van wijd en zijd bijeenkomen, door de verschillende plaatselijke belangen verwijderd, en eenige zelfs door locale omstandigheden aan Amsterdam verbonden, niet zoo eenstemming kunnen handelen, als de afgevaardigden uit eene en dezelfde stad herkomstig, weinig of geen nut zullen kunnen doen, en daardoor het voorregt van eenen representativen regeringsvorm zal verloren worden; en men ten aanzien der Provinciale belangen geheel cijnsbaar zal worden aan Amsterdam.

Wanneer men overigens nagaat de redenen voor de splitsing bijgebragt, dan vindt men niets aangevoerd, waaruit het onverdeeld bestaan van de Provincie zoude kunnen blijken nadeelig te zijn voor de algemeene Rijksbelangen; maar ontwaart men daaronder wel bezwaren van bijzonderen aard, die op het algemeen belang niet mogen influenceeren; dan hoort men wel klagten, die regtmatig zijn, en wezenlijke verkeerdheden doen kennen, maar die op eene andere wijze hadden kunnen en behooren te worden verholpen; evenzeer als in het hoofdbezwaar, het niet bestaan van een Hof te Amsterdam, had kunnen worden te gemoet gekomen, bij voorbeeld door in art. 182 der Gwt., bij wijze van exceptie, aan Holland twee Hoven toe te staan, even als zulks bij art. 153 ten aanzien der beide collegien van Gedeputeerde Staten bestaat, zonder dat daartoe eene splitsing der Provincie noodzakelijk was, met de verlamming der grondwettige regten van ruim 200,000 inwoners, welke, ter vervulling der behoeften des Rijks, in de grondlasten, het personeel en mobilair, benevens de patenten, meerder bijdragen, dan ieder der Provincien Zeeland, Groningen, Overijssel, Utrecht en Drenthe.

Door de splitsing mogen eenige leemten in onze Provinciale inrigting worden weggenomen, doch daarentegen zullen daaruit veel grootere nadeelen voortvloeijen; wordt daardoor de veerkracht verlamd en de Provinciale invloed verloren, terwijl men de hoofdkolom vernietigt, waarop thans de magt en het vermogen van den Staat rusten, en daarvoor in plaats stelt eene nieuwe schepping, waarvan de werking onzeker, de krachten twijfelachtig, en de nadeelen waarschijnlijk zijn. . . . .

Ik acht mij overigens door mijne achttienjarige zitting in de Staten van Holland eenigzins bevoegd en geregtigd, om U Ed. Mog. al verder te doen zien, dat de splitsing der Provincie Holland geenszins ligt in den geest der Gwt., maar vooral niet daadwerkelijk aanwezig is. . . . .

Art. 153 der Gwt. heeft wel, om de belangrijkheid der Provincie, bepaald, dat er twee collegien van Gedeputeerde Staten, om dezelver uitgestrektheid en bevolking, konden worden daargesteld; doch dit was eene bepaling van uitzondering, die zeker, naar het stelsel der Gwt., geene uitbreiding gedoogt, — eene bepaling niet anders beduelende dan eenvoudige tegemoetkoming aan de behoeften van het dagelijksch beheer, om de administratie der Provincie eenen gemakkelijker loop te doen nemen; en al wat overigens de twee afdeelingen der Provincie meer bijzonder doet kenmerken, als: het aanwezen van twee Gouverneurs, het bestaan van afzonderlijke belastingen, en hetgeen verder uit het huishoudelijk beheer is overgenomen, om de daadwerkelijke scheiding te betoogen, — dit zijn niet anders dan de gevolgen uit de bepaling der Gwt., in art. 153 voortvloeijende, namelijk dat er twee collegien van Gedeputeerde Staten *konden* bestaan, en daaruit kan men, mijnes inziens, na een 25jarig bestaan der Provincie Holland, te dezer gelegenheid geene daadwerkelijke scheiding afleiden; immers zoo dit gevoelen opging, dan had men evenzeer te eeniger tijd, toen het Rijk nog bestond, zoo als het onze thans bestaande Gwt. doet kennen, als verdeeld in Noordelijke- en Zuidelijke Provincien, hetzelve na eenige jaren beheer tot twee rijken kunnen splitsen, omdat de zetel van het Gouvernement destijds dàn eens te Brussel en dàn te 's Gravenhage was gevestigd, en in vele aangelegenheden het Noordelijk en Zuidelijk binnenlandsch beheer zich afzonderlijk deden kennen.

Al verder: men heeft sommige Provincien zien verdeelen in districten, andere in hoofd-ambten, nog andere in arrondissementen of in grietenijbesturen, en zoo ook Holland in Noord- en Zuidelijk deel; en als men nu het daadwerkelijke der scheiding daaruit wil afleiden, dan kan men even goed al de overige Provincien in zoo vele Provincien splitsen als dezelve ten gerieve der administratie, het zij bij de Gwt., het zij bij hunne reglementen, die door derzelver meer dan tienjarig bestaan een deel der Gwt. uitmaken, onderdeelen hebben verkregen en aan dezelve zijn toegekend. Men wordt door de beschouwing der zaak op deze wijze onwillekeurig geleid tot de gedachte, als ik mij van deze gelijkenis eens mag bedienen, dat het op dien voet niet zoude zijn, dat 's Konings heerlijkheid binnen ons beperkt Rijk zoude bestaan in de veelheid van welvarende en gelukkige onderdanen, maar

wel in de veelheid van kleine en verarmde Provinciën.

Neen, Ed. Mog. Heeren! er is geene daadwerkelijke scheiding ten gevolge van het inwendige beheer der Provincie aanwezig, de eenheid der Provincie Holland heeft alomme en ten allen tijde, bijzonderlijk in het laatste tijdvak onder de Gwt. van 1815, heerlijk uitgeblonken; ik had het genoegen, gedurende mijne veeljarige zitting in de Staten van Holland, nimmer de woorden *Zuid-* en *Noord* te hooren bezigen, in dien zin, dat er aan eene bestaande scheiding der Provincie werd gedacht. Reglementen van allerhanden en talrijken aard voor de belangrijkste takken van welvaart en handel, waaronder ik maar alleenlijk die der groote en kleine visscherij zal noemen, heb ik door de steden van Holland niet voor *ieder deel in het bijzonder*, maar *in het algemeen* voor HOLLAND, zien en helpen daarstellen, even als jaarlijks de begrootingen, welke door personele commissien van leden uit Noord- en Zuid-Holland werden onderzocht, waar de beide *commissarissen* des Konings gemeenlijk voorzaten, en de beide griffiers adsisteerden; en ik verklaar, bij de voordragt der gewigtigste aangelegenheden op dezelve voorkomende, als daar zijn onder anderen het toekennen van fondsen aan het badhuis te Scheveningen, het paleis van Justitie te Amsterdam, nimmer of nooit schijn of schaduw aanwezig te hebben gezien, dat er botsing of verschil van belangen tusschen het Zuider-en Noorder-deel bestond, en dat er aan de eenheid der Provincie in zedelijken zin, naar denkbeelden of bedoelingen, konde getwijfeld worden.

De retroacta naslaande sedert het grondwettig bestaan der Provincie Holland, hoe belangrijk ook in al deszelfs aangelegenheden, is de eenheid der Provincie bij het uitbrengen der belangrijkste rapporten nimmer aangerand, of hebben zich deswege eenige bedenkingen opgedaan, veel min zijn daaruit eenige botsingen geresulteerd; nimmer is eenig verlangen naar scheiding gebleken; het was bij onze komst even als bij ons vertrek, en gedurende de zitting een broederlijke band, die de hoogste kenmerken van de wederzijdsche achting en belangstelling van het gemeenschappelijk goede *voor-* en *buiten* de Provincie krachtdadig deed uitkomen: men denke slechts aan de groote werken, die alleenlijk door eendragtelijke en vereenigde pogingen konden worden daargesteld, als de Zuid-Willemsvaart, Zuider- en Noorder-Lekdijken, en vele anderen, te veel om alle bij name te vermelden; men vestige

het oog waar men wil in Holland, en overal ziet men het bewijs der bestaande eenheid en van het goede dat daaruit volgde.

En deze band, door meer dan eene Gwt. tot heden gewaarborgd, ja van het oogenblik dat Nederlands onafhankelijkheid dagteekent, die haren oorsprong neemt uit traktaten, waarbij ons volksbestaan herkregen en bevestigd werd; die 25 jaren lang de schoonste proef heeft opgeleverd van de beste eensgezindheid; en deze band zoude men, nu zich welvaart aan alle zijden vertoont, willen verbreken! Van waar mag ik vragen, bij zoo vele nieuwigheden, die de omstandigheden der tijden met zich hebben gebragt, en eene verandering in de Gwt. schijnen te gebieden, ook deze daaraan toegevoegd? Waarom, volgens den waardigen volksvertegenwoordiger, ons medelid den heer van Asch van Wijk, *eene voorgewende weldaad* aan de Provincie opgedrongen, die *noch* door de vergadering der Staten van Holland, *noch* door eenig stedelijk of plaatselijk bestuur, bij eenig openlijk en bekend verzoekschrift, aan den Koning of aan deze vergadering, is gevraagd?

Of mag men het niet hoogstopmerkelijk noemen, dat in eenen tijd, waarin ieder de pen gereed heeft, om zijne klagten en bezwaren in het openbaar te doen kennen, en de verzoekschriften over hooge en geringe belangen zoo algemeen zijn, dat men bij de minste omstandigheid van wetsverandering of dergelijke er mede als overstroomd wordt, dat, zeg ik, in zulk een tijd zich geene stemmen uit deze Provincie *voor* de scheiding doen hooren, en dat te meer, daar wij reeds uit dat gedeelte van Holland, hetwelk vroeger West-Vriesland, Kennemerland en Waterland werd genoemd, eenige onder het geven der krachtigste middelen tot behoud der Provincie zagen indienen, en boven alles nog, nadat men in de nieuwspapieren het voorstel van eenige leden der Staten van Holland, strekkende om de scheiding der Provincie af te weren, heeft zien opnemen.

Het voorstel staat daar, onder zoo vele vertoogen betrekkelijk de veranderingen in de Gwt. daar te stellen, als het ware geplaatst, om de gevoelens der bewoners dezer aanzienlijke Provincie, van Texel af tot aan Goedereede toe, over de *al of niet* scheiding der Provincie uit te lokken. — en met welk gevolg? Geen ander, Ed. Mog. Heeren! dan dat men alleenlijk een aanzienlijk getal verzoekers *tegen* de scheiding heeft zien opkomen.

Ik zal toch niet spreken over het *eenige*, mij bekende adres voor de scheiding ingekomen; de bevoegdheid van dien zoo geheel op zich zelven staanden requestrant om over dergelijke belangen een gevoelen uit te brengen, zal voor velen uwer niet twijfelachtig zijn.

Maar van waar, vraagt men dan met regt, dat vreemd verschijnsel, om deze aloude en aanzienlijke Provincie gedeeld te willen hebben?

Z. M. onze geëerbiedigde Koning heeft het niet gewild; dit blijkt uit de eerst ingezondene vijf wets-ontwerpen, bekend onder de letters A tot E.

Het antwoord is niet ver te zoeken, het is duidelijk. Het voorstel tot verbrokkeling der Provincie Holland is uit den boezem der gewone Tweede Kamer ontsproten; het is hier ter plaatse door vorige sprekers reeds gezegd, en ik wil het hun nazeggen: men heeft niet altijd een geheim gemaakt van de beweegredenen, die bij dit punt hebben gegolden; — zijn het Provinciale belangen, die de splitsing van Holland tegenwerken? zijn het dan ook van den anderen kant geene Provinciale belangen, die de splitsing van Holland doen doordrijven.

Men zegt ja, Amsterdam, de hoofdstad des Rijks, met het Noorderdeel der Provincie, verkeert in eenen exceptionelen toestand, dit moet opgeheven worden, en Amsterdam behoort een Hof te hebben, even als alle andere Provincien, en dit is, na de eenmaal ingevoerde regterlijke organisatie, niet wel mogelijk, dan door de scheiding; de laatste geschikte gelegenheid biedt zich thans daartoe nu aan: alles moet aan dit doel worden opgeofferd, Hollands eenheid, het aloude Holland, moet daarvoor verbrokkeld worden.

Maar wie zal dit zoo maar voetstoots toegeven? Wie zal, die in Hollands éénheid, Hollands welvaart steeds aanschouwde, daarin zoo gereedelijk toestemmen?

Ik acht mij gelukkig, geroepen te zijn op deze aanzienlijke plaats, om openlijk en rondborstig te kunnen verklaren, dat ik aan dat afbreken van zulk een hoogst belangrijk bestanddeel in onzen Nederlandschen Staat, geen deel verlang te hebben, en velen met mij niet, zoo ik vertrouw, als zij de zaak van nabij en uit het ware oogpunt beschouwen, namelijk dat dit ons gewest, sedert onheugelijke tijden tot een geheel vereenigd geweest zijnde, zich hierdoor banden van *gewoonte*, van *belang*, van *gehechtheid* en van *herinnering*,

gevormd hebben, welke men alsnu zoude willen gaan verbreken, en dat alleenlijk, om redenen, die min of meer in het duistere liggen, of om bezwaren, die op eene andere wijze kunnen worden uit den weg geruimd.

Het kan mogelijk zijn, dat het Noorderdeel der Provincie Holland zich, wat deze of gene persoonlijke zamenstelling of benoeming betreft, in zijne regten of wenschen heeft gekrenkt gezien; doch de schuld hiervan moet niet in de vereeniging, maar elders gezocht worden.

De scheiding zal dit kwaad niet doen ophouden, dat toch geenszins voortkomt uit Provinciale inrigtingen, maar bij de ingezetenen uit zekere onverschilligheid, om van de constitutionele regelen gebruik te maken, en bij de Regering uit een stelsel om de schikking over alle belangen van Provincien, steden, plaatsen en collegien te doen uitgaan van de ministeriële departementen, en bij benoeming van hoogere of lagere ambtenaren, op verre na niet altijd het welgevallen der geadministreerden te raadplegen.

En wil men nu het verlangen om Amsterdam een Hof te geven als reden der scheiding doen gelden, mag ik dan niet met bescheidenheid vragen: of men dan geheel voorbij ziet, dat Amsterdam, als in de Provincie Holland gelegen, ten civiele een Hof bezit; en als men nu, in het belang van 's Rijks finantien, aan hetzelve de Criminele Regtbank ontneemt, en te dien aanzien den exceptionelen toestand, waarmede men zoo weinig tevreden is, opheft, — de hoofdstad alsdan deelt in al de voorregten, waarin alle andere steden en plaatsen in deze, en elke Provincie deelen.

Immers in dat geval zoude maar alleen de bedenking kunnen rijzen:

1°. Of het Hof van Holland ter regter plaatse is gevestigd?

Is dit het geval niet, dan moet de hoofdstad des Rijks er op aandringen, dat hetzelve worde gebragt ter plaatse; niet naar zeen nog dáár, waar men er de meeste aanspraak op meent te hebben, maar dáár, waar hetzelve ten meesten gerieve van *alle* ingezetenen der Provincie het meest doelmatig behoort geplaatst te worden.

Want het beginsel zal toch wel zijn, dat, ook in den regterlijken zin, het Hof is om den Volke, en niet het Volk om het Hof; doch om dit tot stand te kunnen brengen, is het niet noodig, dat men tot eenen zoo buitengewonen maatregel de toevlugt neme, als het is de Provincie Holland te verdeelen.

2°. Zoo men al eens de finantiële belangen van het Rijk ter zijde stelt, waartoe men, hoewel in het algemeen en in het onbepaalde steeds om bezuiniging roepende, bij elke bijzondere gelegenheid zoo ligtelijk vervalt, omdat men, als het bevrediging van eigen wenschen betreft, zich niet om eene uitgave van eenige duizenden bekreunt, daarbij vergetende de oud-vaderlijke spreuk « dat vele kleintjes één groote maken; » — wanneer men, zeg ik, de finantiële belangen van het Rijk ter zijde stelt en mitsdien bij zoo vele Hoven, nog een Hof voor Amsterdam beschikbaar verlangt te stellen, dan is het al wederom niet noodig de eenheid der Provincie daaraan op te offeren.

De Gwt. moet in sommige, moet in vele artikelen verandering ondergaan; waarom eene zoo teedere snaar als de scheiding der Provincie in deze oogenblikken in dier voege aangeroerd, en de 25 jarige rust, waarin de bewoners van Holland zich bevonden, zoo op eenmaal gestoord?

Er is noodzakelijkheid tot verandering van eenig artikel der Gwt., ten einde Amsterdam een Hof te doen erlangen: toegegeven: maar waarom daartoe het fondamenteel art. 2, waarbij onder anderen de Provincie Holland bij derzelver tegenwoordige grenzen wordt bewaard, uitgekozen? Twee geschikte gelegenheden boden zich immers in de Gwt. daartoe aan:

In art. 153 had men slechts achter de woorden: « twee Col» legien van Gedeputeerde Staten » te voegen de woorden: « en » twee Hoven van Appel; » of wel anders, in art. 182 in te lasschen ter geschikter plaatse: « of meer Hoven in eene » Provincie. »

En dan valt hier nog de allergewigtigste bedenking, of de redactie van het wets-ontwerp niets te wenschen over laat: immers, naar mijne wijze van zien, ligt de Provincie Holland met hare grenzen tegen de Provincie Utrecht, Gelderland, Noord-Braband en Zeeland; andere grenzen van Provincie tot Provincie zijn mij onbekend; wanneer men nu bij het Wetsontwerp art. 1 de Provincie Holland ziet splitsen in twee deelen, en onmiddellijk daarop, bij het tweede art., de Provincien bij derzelver tegenwoordige grenzen ziet gehandhaafd, dan volgt immers daaruit, dat, bij de te gelijke aanneming der twee artikelen, Holland reeds in twee Provincien is gedeeld, en derzelver tegenwoordige grenzen, hare scheiding uitmaken, welke echter niet bestaan; de scheiding tusschen

Noord en Zuid is volgens de bestaande Gwt. onbekend; het is *éene Provincie Holland* en dus zoude, in geval van scheiding, eerst bij eene wet moeten worden uitgemaakt, welke de grensscheiding tusschen Noord- en Zuid-Holland zoude zijn, wilde men het in dien zin in de Gwt. alsnu opnemen.

Niets doet daartegen af, of er, ten gevolge van de Gwt., twee Collegien van Gedeputeerde Staten zijn, ten gevolge waarvan de huishouding van het beheer der Provincie afgescheiden is; ook niet, of er een merk of scheidspaal op het een of ander punt, het zij van vroegere of latere tijden, aanwezig is; dit beneemt volstrekt niets aan de *éénheid* der Provincie Holland; het zijn niet anders dan de uitvloeisels van een *administratief* beheer, door de Gwt. toegestaan, die men huishoudelijk wijzigen kan zoo als men begeert: — eene demarcatie-lijn te willen trekken tusschen het administratief beheer van twee deelen eener Provincie, is even zoo goed als eene Provincie in zoo vele deelen te willen splitsen, als dezelve naar de hoofdstukken der administratie onderdeelen heeft.

Maar, heeft men gezegd, wanneer de splitsing en verbrokkeling van Holland zoo zeer in strijd is met de bestaande belangen en met gevestigde gevoelens, waarom dan hebben de Staten van Holland zich deswege niet rondelijk en openhartig verklaard?

Ik erken, dat ik gaarne dergelijke openlijke en ronde verklaring had gezien, en dat ik, als lid der Staten van Holland, vermeend heb een duren pligt te vervullen, door te doen hetgeen mij mogelijk was om dergelijke verklaring te doen uitbrengen.

Ik beklaag mij dat mijne pogingen zijn mislukt; maar het staat vast en zeker, dat zulks alleen is geschied, niet uit onverschilligheid, niet uit gemis aan overtuiging omtrent hetgeen goed en raadzaam was, maar alleen, als ik zoo spreken mag, uit te ver gedrevene welvoegelijkheid en bescheidenheid.

Ik beroep mij hier op zoo vele leden der Staten van Holland, in deze hooge Vergadering met mij zitting hebbende.— Was het onverschilligheid of onbepaaldheid van denkwijze, waardoor de Staten achterlijk bleven in het aanbieden van een adres? — Neen. Zij wilden niet, dat hetzelfde Staatscollegie, dat Afgevaardigden naar de Tweede Kamer zond, terzelfder tijd zich zoude verklaren over de wetten bij die Tweede Kamer aanhangig. — Zij vermeenden, dat de Ver-

tegenwoordiger van geheel het Volk niet moest gebonden zijn door een besluit van het Provinciaal Collegie, dat hem naar de Tweede Kamer afvaardigde.

Hoe toch, zeide men, zullen de buitengewone leden, door Holland benoemd, vrij wezen in hun oordeel en in hunne stemming, wanneer de Staten zelve zich verklaard hebben over die punten, die hier ter beslissing in de Tweede Kamer moeten worden gebragt?

Men ging zelfs verder; men beweerde, dat ten aanzien der bij de wet noodig verklaarde veranderingen of bijvoegingen in de Gwt., stiptelijk waren in acht genomen de bepalingen, vervat in art. 229 en 230 der Gwt.; men meende te moeten betwijfelen de bevoegdheid van de Staten der Provincie, om over de noodzakelijkheid van die veranderingen of bijvoegingen te beraadslagen, of eenige besluiten deswege te nemen; terwijl men in tegendeel van oordeel was, dat de Staten der provincie, overeenkomstig de bedoelde artikelen der Gwt., zich behoorden te bepalen tot het benoemen en toevoegen van een gelijk getal buitengewone, aan de gewone leden der Tweede Kamer.

Let wel, Ed. Mog. Heeren! opdat aan die aldus zamengestelde Vergadering overgelaten zoude blijven, om wegens elk dier bij de wet noodig verklaarde veranderingen en bijvoegingen in de Gwt. zoodanig besluit te nemen, als zij zouden bevinden te behooren.

De aangeving van dit denkbeeld heeft dus de Vergadering van de Staten van Holland gebragt, om wel te beslissen, over de voorloopige vraag of er al dan niet een adres aan den Koning en aan de Stat.-Gen. zoude worden aangeboden; — maar, daardoor is geenszins uitgekomen het gevoelen der Vergadering, hoedanig en op wat wijze men over de *zaak zelve* dacht.

Men heeft de leden, welke ter dezer Vergadering zouden worden afgevaardigd, vrij willen laten in hunne handelingen, en toerusten met de magt om de belangen der Provincie in deze Vergadering naar eigen meening en overtuiging voor te staan, zonder eenigen vreemden invloed van buiten; en men kan alzoo, uit het stilzwijgen der Vergadering van de Staten van Holland, nadat de wets-ontwerpen bij de Tweede Kamer waren aangenomen en aan haar medegedeeld, niet afleiden, dat daarin eene stilzwijgende goedkeuring tot verdeeling der Provincie zoude gelegen zijn, welk denkbeeld ik toch zoo

ruimschoots heb hooren aangrijpen bij de voorstanders van Hollands verdeeling.

Integendeel, wanneer de Staten van Holland zich over de zaak zelve hadden moeten verklaren, zouden zij zeker niet hebben medegewerkt om een gebouw te sloopen, waaraan voor het verledene zoo vele schoone herinneringen zijn verbonden en waarvan zoo vele verwachtingen uitgaan voor het toekomende. Ik aarzel geenszins, als mijn gevoelen hierbij te voegen, dat, wanneer het argument van welvoegelijkheid niet had gegolden, het lot van het voorstel niet onzeker zoude geweest zijn: en de aanneming van hetzelve bij groote meerderheid mij altijd meer dan waarschijnlijk is voorgekomen.

Men heeft echter — laat het mij mogen herhalen — den man die met den lastbrief in Holland ontvangen, geheel het Nederlandsche Volk zoude vertegenwoordigen, naar eigen geweten en overtuiging willen laten handelen; zoo verre ging in die Vergadering van Hollands Staten, de voorgewende tyrannie der meerderheid, dat men zwijgen wilde, om niet aan de gedane uitspraak zelfs den schijn van eenigen dwang te geven; men wilde, dat ieder in deze Staatsvergadering zoude spreken en stemmen naar geweten en overtuiging, en, aan dit denkbeeld getrouw, wilde de meerderheid niet dat eene stellige verklaring van haar gevoelen den Afgevaardigde in zijne vrijheid van handelen zoude belemmeren. De Staten van Holland aarzelden om zich te verklaren, uit vrees dat deze hunne verklaring eenen invloed zoude verkrijgen, die men alleen van regt en rede wilde verwachten. Men onthoude zich dan met eenig argument uit het stilzwijgen der Staten van Holland te ontleenen; want, wanneer men zoo zeker was, dat de Staten van Holland de scheiding wilden, of omtrent dezelve onverschillig waren, waarom heeft men dan het gevoelen dier Staten niet afgevraagd en ingewonnen? Dan hadden de beweegredenen van kieschheid en van welvoegelijkheid opgehouden: *stellig* gevraagd, had men *stellig* geantwoord.

Dit antwoord was niet onzeker geweest, en omdat men wel wist, welk antwoord alleen was te wachten, heeft men de Staten van Holland niet geraadpleegd.

Uit het *niet* aanbieden van een adres is dus voor den onpartijdige in het geheel niets af te leiden; uit het *niet aanhooren* der Staten van Holland, uit het *stilzwijgen*, als ware het aan de Staten van Holland opgelegd, volgt echter voor den onpartijdige zeer veel.

Het zal mij smartelijk vallen, wanneer deze Staten-Vergadering in een anderen zin zal beslissen, en zeker zal dit gevoel van leedwezen en teleurstelling door de overgroote meerderheid van Hollands ingezetenen worden gedeeld.

Dat toch de bevolking van Holland, van Noord- en Zuid-Holland evenzeer, geene verdeeling of scheiding verlangt, behoeft wel geene vermelding.

Wanneer de Volkstem hier gelden kon, was het pleit beslist, en de Hollandsche bevolking zoude hare gezetheid tot behoud van de bestaande instellingen toonen, — niet van instellingen alleen op het papier bestaande, maar van instellingen door de overlevering van eeuwen tot ons gekomen, en door de belangen, de zeden en gewoonten, ook van den tijdgenoot, bevestigd.

Ik meen genoeg gezegd te hebben, om U Ed. Mog. te doen zien, dat ik, als tegen de scheiding van Holland gestemd, mij niet kan vereenigen met de wetten, houdende de aan te brengen veranderingen in de artt. 1, 2, 79 en 153 der Gwt. — Mogt echter deze Kamer onverhoopt het door mij bestreden beginsel aannemen, zoo zal ik mij de gevolgen van dien moeten laten welgevallen, en mijne stem wijzigen naar het besluit der meerderheid.

Ik kan mij ook niet wel vereenigen, en het is een ander bezwaar dat bij mij tegen het eerste wets-ontwerp overblijft, met het denkbeeld om aan onze aloude getrouw gebleven negen gewesten, een vreemd bestanddeel toe te voegen; — ten tweeden male door traktaten met Oud-Nederland vereenigd, zijn er bewijzen genoeg aanwezig, dat dit geenszins met de inzigten der Limburgers strookt; liefst zoude ik het Hertogdom Limburg aan Z. M. den Koning laten, om hetzelve afzonderlijk te besturen, zoo als het Hoogstdenzelven zoude behagen; het traktaat, waardoor dit gedeelte van Limburg voor den Koning is bewaard, heeft daarin voorzien; en het is niet gebleken, dat de inwoners van Limburg zoodanige volkomen en innige vereeniging verlangden, als waardoor hun gewest met Oud-Nederland eenen enkelen Staat zoude uitmaken; van 1829 af aan hebben wij overtuigend leeren zien, hoedanig de bewoners van Limburg jegens Oud-Nederland gezind zijn.

Ik voor mij zoude liefst het oude huisgezin zien bevestigen, zonder vreemd inmengsel of ongelijksoortige bijvoeging, en alle krachten zien aanwenden, om aan hetzelve duurzaam geluk en voorspoed te bezorgen, zonder daaraan te voegen

hetgeen naar aard en natuur daarvan afgezonderd wil zijn.
Het is met één woord, even als vroeger, eene *gedwongene* vereeniging, die, aangevangen onder ongunstige voorteekenen, zich te eeniger tijd losrukt ten koste der beide vereend geweest zijnde deelen.

Ik heb gezegd.

IX. De heer Schik:

Ed. Mog. Heeren! De beraadslagingen, welke ons thans bezig houden, zijn hoogst gewigtig en belangrijk; want zij betreffen veranderingen en bijvoegingen, in de Gwt. van onzen Staat aan te brengen. – Veranderingen en bijvoegingen, waarvan sommige door de veranderde omstandigheden, na den afval van *Belgie*, worden gevorderd en onvermijdelijk zijn; doch waarvan ook weder anderen van die omstandigheden geen gevolg zijn, maar door de wetgevende magt *noodzakelijk* zijn verklaard, uit hoofde de ervaring dezelve noodig zoude hebben doen oordeelen.

Elke verandering in de Gwt., dat heilige fundament van ons Staatsgebouw, dien waarborg van onze vrijheid en van ons volksgeluk, is eene zaak van de hoogste aangelegenheid, omdat de bloei en welvaart, de rust en vrede des dierbaren Vaderlands daarmede in het naauwste verband staan en daaraan onafscheidelijk zijn verbonden. Onze tegenwoordige deliberatien zullen dan voorzeker wel geacht mogen worden van het meeste gewigt te wezen, vermits het niet slechts *ééne enkele* verandering geldt, waaromtrent wij geroepen worden onze stem uit te brengen, maar het verschillende veranderingen en bijvoegingen betreft, waaronder er zijn die, zonder juist de hoofdbeginselen van onze Staatsinstellingen te treffen, echter zeer belangrijke veranderingen in de bestaande grondwettelijke bepalingen zullen aanbrengen.

Het is dan geen wonder dat wij allen met de meeste zorg en belangstelling, met bedachtzaamheid en naauwgezetheid hebben onderzocht en overwogen de dertien wets-ontwerpen, welke de veranderingen en bijvoegingen behelzen, die door de wetgevende magt, gezamenlijk door den Koning en de Eerste en gewone Tweede Kamer der Stat.-Gen., volgens de Gwt. wordende uitgeoefend, in die Gwt. *noodzakelijk* zijn verklaard.

Geen wonder is dit, zeg ik, Ed. Mog. Heeren! want het

geluk des lieven Vaderlands gaat ons allen, zoo ik durf vertrouwen, zeer naauw ter harte, en onze goedkeuring of afstemming der aanhangige wets-ontwerpen kan, althans naar mijne beschouwing der zaken, op het geluk van ons Vaderland van den grootsten invloed zijn.

Ik heb thans het woord niet opgevat, om in bijzonderheden mijn gevoelen omtrent het eerste in deliberatie gebragte wets-ontwerp te ontwikkelen; gelijk ik dit trouwens, zonder nadere aanleiding, ook niet bij de andere wets-ontwerpen voornemens ben te doen, daar reeds daarover, zoo wel vroeger in de afdeelingen der gewone Tweede Kamer van de Stat.-Gen. en bij de in der tijd bij dezelve plaats gehad hebbende openbare discussien, als nu bij de afdeelingen dezer buitengewone vergadering, en bij deze hare openbare beraadslagingen, zoo veel is geschreven en gesproken, dat zulks niet zoude kunnen geschieden, zonder telkens in herhalingen van het *voor* en *tegen* aangevoerde te vervallen; maar ik heb het woord gevraagd om kortelijk het standpunt aan te wijzen, waarvan ik het tegenwoordige herzieningswerk der Gwt. beschouw, en hetwelk mij leiden zal, om mijne goedkeurende stem aan alle de aangebodene wets-ontwerpen te geven.

Het standpunt dan, waarvan ik het werk van de onderwerpelijke herziening der Gwt. beschouw, is het volgende:

Niet dan bij noodzakelijkheid, en niet dan met de meeste behoedzaamheid en wijze bedachtzaamheid, moet tot verandering of herziening der Gwt. worden overgegaan en de hand worden geslagen aan het fundament van het Staatsgebouw.

Aan noodzakelijkheid, ten gevolge van den afval van *Belgie*, is het toe te schrijven, dat in sommige bepalingen van onze Gwt. veranderingen moeten plaats hebben, en bij de gelegenheid van de behandeling derzelve heeft de wetgevende magt tevens de noodzakelijkheid van meerdere veranderingen, die de ervaring noodig zouden hebben doen oordeelen, ingezien.

Hieraan hebben de ons aangebodene wets-ontwerpen hun aanzijn te danken, en het is de wetgevende magt geweest, die, na rijp onderzoek en beraad, de in die ontwerpen voorgestelde veranderingen en bijvoegingen in de Gwt. *noodzakelijk* heeft verklaard, en dus, met andere woorden, voor het geluk des Vaderlands nuttig en dienstig heeft bevonden.

De vraag, welke zich nu daarop bij mij, die geroepen ben om als lid dezer buitengewone vergadering der Stat.-Gen.,

de Tweede Kamer in dubbelen getale, daaromtrent mijne stem uit te brengen, heeft voorgedaan, is niet geweest, of door de voorgestelde veranderingen alle mijne wenschen en inzigten waren bevredigd? of die voorgestelde veranderingen het werk der herziening van de Gwt. volledig deden zijn, en of dezelve alles bevatteden wat wel veranderd of herzien had kunnen worden? maar, of de bedoelde, door de wetgevende magt, *en* op grond der omstandigheden *en* uit hoofde der ervaring, *noodzakelijk* verklaarde veranderingen en bijvoegingen in de Gwt. zoodanig en van dien aard zijn, dat ik ze met 's lands algemeene belangen overeenkomstig of daarmede niet strijdig kan beschouwen en alzoo daaraan mijne goedkeurende stem mag hechten.

Het antwoord op deze vraag is bevestigend geweest, Ed. Mog. Heeren! en zulks op de navolgende gronden:

Vooreerst, omdat de voorgestelde veranderingen en bijvoegingen in de Gwt. mij zijn voorgekomen niet in strijd te zijn met 's lands algemeene belangen, maar in tegendeel dezelve, althans in vele opzigten, te kunnen bevorderlijk wezen;

Ten tweede, omdat bij eene afstemming of niet goedkeuring der bewuste veranderingen en bijvoegingen, de bepalingen der Gwt. zouden blijven bestaan, zoo als ze nu nog zijn, en evenwel sommige dier bepalingen niet kunnen blijven behouden; en

Ten derde, omdat ik het van zeer veel belang acht, en ter bevordering van het waarachtig geluk mijns Vaderlands, dat de overwegingen omtrent de herziening der Gwt. thans een einde nemen.

Ten aanzien van mijnen *eersten* grond voor eene goedkeurende stem, zal ik in geene ontwikkeling treden, want ik zoude daardoor vervallen in de beschouwing van hetgeen *voor* en *tegen* onderscheidene wets-ontwerpen kan worden aangevoerd, en hetwelk ik om de bovengemelde redenen wil vermijden.

Met betrekking tot den *tweeden* door mij bijgebragten grond valt op te merken, dat, zoo al niet alle, ten minste vele der voorgestelde veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., mij zijn voorgekomen belangrijke verbeteringen te behelzen, en dat dus eene afstemming der aanhangige wets-ontwerpen oorzaak zoude worden dat die verbeteringen, door de wetgevende magt reeds *noodzakelijk* verklaard, noodig en nuttig bevonden, niet wierden tot stand gebragt en in-

gevoerd; terwijl ook bovendien sommige bepalingen onzer tegenwoordige Gwt., door de veranderde omstandigheden, ten gevolge van den afval van *Belgie*, niet kunnen blijven behouden, als het zij geheel, het zij gedeeltelijk, van geene toepassing meer zijnde.

Deze laatste bijgebragte omstandigheid zoude, in geval van afstemming der voorgedragene wets-ontwerpen, noodzakelijk aanleiding moeten geven, dat het werk der herziening van de Gwt. weder op nieuw wierd aangevangen, en hierin, alsmede omdat de noodzakelijkheid thans bijna wel evenzeer de meeste der overige veranderingen en bijvoegingen schijnt te vorderen, heb ik den *derden* grond voor eene goedkeurende stem gemeend te vinden, vermits ik het van belang oordeel, en het ter bevordering van het geluk des Vaderlands beschouw, dat de overwegingen omtrent de herziening der Gwt. een einde nemen en thans niet langer blijven voortduren.

Alle verdere onzekerheid nopens die teedere en gewigtige aangelegenheid, vooral nu reeds, ten gevolge der deliberatien en van het gehouden overleg der wetgevende magt, de belangrijke uitkomsten zijn verkregen, welke in de ons aangebodene wets-ontwerpen zijn vervat, acht ik voor het welzijn des Vaderlands, waarin wij thans nog in rust en vrede, bij het genot van eene groote materiële welvaart, bij het bloeijen van uitgebreide bronnen van bestaan, mogen leven, gevaarlijk niet alleen, maar ik beschouw zoodanige onzekerheid ook als hoogst belemmerende en nadeelig voor den geregelden gang der Regering, en aanleiding kunnende geven tot allerlei moeijelijkheden en botsingen, die de schroomelijkste gevolgen zouden kunnen na zich slepen.

Deze beschouwingen, met welker breedere ontwikkeling ik U Ed. Mog. aandacht niet zal behoeven onledig te houden, leiden mij tot het besluit, dat het mijn pligt is mijne goedkeurende stem aan de dertien wets-ontwerpen niet te weigeren, en alzoo daardoor mede te werken tot bekrachtiging en bevestiging van de veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., welke reeds door de wetgevende magt *noodzakelijk* zijn verklaard, in de hoop en met de hartelijke bede, dat het wezenlijk heil des Vaderlands op die wijze moge worden bevorderd en hetzelve daarvan de beste vruchten moge plukken.

X. De heer van Sasse van Ysselt:

Edel Mogende Heeren! Naar hetgeen dat ik gelezen en gehoord

heb, vrees ik, meer dan ooit, dat wij, die geroepen zijn om de Gwt. te wijzigen, welligt ons belangrijk werk met eene ongrondwettige daad zullen beginnen.

Ik stel drogredenen ter zijde, en doe de eenvoudige vraag: »of de Provincie Limburg, alwaar even als in de andere den Staat uitmakende gewesten, de Gwt., *jure*; nog bestaat, hoewel *facto*, in hare werking tijdelijk geschorst, niet het ontegensprekelijk regt heeft, om zich op eene wettige wijze in deze Vergadering te vertegenwoordigen?» — Zoo deze vraag affirmatief beantwoord moet worden, waar van daan ontleenen wij dan de magt, wij die gezworen hebben de Gwt. te handhaven, om deze Gwt. gewijzigd en veranderd aan Limburg op te *dringen* bij wijze van *octrooi?* — In gemoede, Ed. Mog. Heeren! kan ik daartoe niet mede werken.— Het project heeft reeds een treurigen indruk op Limburg gemaakt; wat zal het zijn als hetzelve *in Wet* veranderd te voorschijn zal komen? — Men ziet daarin eene hatelijke herinnering aan het verledene, een vernederend mistrouwen, een sluw overleg, om, onder het schild der additionele artikelen der Gwt., de eerste benoeming tot alle Collegiën en Ambten in de hand der Regering te spelen, het Stem- en Kiesregt te onderdrukken, en de Tweede Kamer der Stat.-Gen. te benificiëren met drie leden zonder grondwettig radicaal.

Ed. Mog. Heeren! laat ons waken tegen zulk onstaatkundig en ongeoorloofd voornemen; geene sophismen mogen ons het spoor bijster maken — hier is het: *Caveant Consules!* Wat zou het worden, brak de dreigende oorlog eens uit, en Limburg beschouwde zich niet door deze gewijzigdo Gwt. te zijn gebonden? — Vermoedelijk *oproer* en *afval*. Dit moeten wij, Leden dezer Dubbele Kamer, verhoeden; wij moeten aan Limburg regt verschaffen, deszelfs vertrouwen verdienen, en ons eigen geweten bevredigen door het verwerpen van het project.

Wij weten, helaas, door eene rampvolle ondervinding, — gedenkt aan Belgie! — wat het is een Staatsverdrag op te dringen. — Wij begingen deze dwaling en hoe vele opofferingen heeft deze *eerste fout*, gedurende jaren, niet aan ons gekost? Wij weten hoe men van opofferingen is overgegaan tot een stelsel van overreding, en eindelijk tot een dreigend vertoon van dwangmiddelen, en alles, alles te vergeefs!

Ed. Mog. Heeren! ik bid, ik smeek U, blijft aan de beginselen getrouw — geeft er een moedig voorbeeld van aan de hooge Regering, die waarlijk al hare ongelegenheden aan de afwijking derzelve te wijten heeft.

Schoone beginselen lagen in de Gwt. opgeteekend; de Gwt. bevatte, tijdens hare invoering, al wat een Staatsverdrag tusschen Vorst en Volk bevatten moest; afwijkingen hebben ze onkenbaar gemaakt: — de Volksvertegenwoordiging, in den geest van dat oogenblik, vastgesteld, — door reglementen bedorven; — de Ministeriële verantwoordelijkheid — ontkend; — de Organisatie der Regterlijke magt — gedurende 25 jaren verschoven; — eene Rekenkamer — in hare werking verlamd; — gelijkheid voor de Wet — door cathegoriën verminkt; — vrijheid van alle Godsdienstige begrippen en Eerediensten en gevolglijk voor 't Onderwijs — op eene, in *beschaafde* landen, ongehoorde wijze geschonden; — scheiding, welke het eerst op de Katholijken drukte, en, *crescendo*, op de Gereformeerde Separatisten overslaande, in wezenlijke vervolging ontaardde. Ziet daar, Mijne Heeren! wat er in het *vierde van eene eeuw*, van ons grondwettig verdrag geworden is — een verdrag, dat het geluk van Vorst en Volk had kunnen uitmaken, ware aan hetzelve eene gemoedelijke en krachtige ontwikkeling gegeven; — verminkt, zoo als het is, is dit Staatsstuk in de openbare opinie zoo zeer gedaald, dat partiële wijzigingen hetzelve nu niet meer bruikbaar kunnen maken.

Zoo blijft ons niets over, dan op eene *wettige wijze*, terwijl het nog tijd is, de Gwt. te *herzien*, *om te werken* en op vrijzinnige beginselen op nieuw te *vestigen*. Ed. Mog. Heeren, dit is *het doel*, dat ik mij voorstel, en, ten einde het te naderen — zal ik een *negatief votum* op alle ontwerpen uitbrengen.

Ik wil der Regering tijd laten, om den Volksgeest te onderzoeken — des Volks geheele liefde voor het Koninklijk Huis, maar tevens deszelfs afkeer van Oligarchischen dwang te leeren kennen; — tijd om zich te verzekeren, dat *alle gezindheden*, welke niet tot de uitsluitend bevoorregten behooren, met een brandend verlangen naar meer *onmiddellijke verkiezingen* uitzien; — niet om ongegoeden in beweging te brengen, maar om de *gezeten burgers* direct tot de benoeming hunner Vertegenwoordigers mede te doen werken. — Alle *niet begunstigde* gezindheden, ik herhaal het, omdat zij in het systema van onmiddellijke verkiezing het middel vinden, om zich, langzamerhand (en zonder schok), in de Tweede Kamer te doen vertegenwoordigen, waarop, bij het bestaande stelsel, geene hoop voor hen bestaat. Hier van daan de zucht naar eene volledige omwerking der Gwt.

Als Katholijk, die de eer heeft door het vertrouwen zijner geloofsgenooten krachtig ondersteund te worden, ken ik in het bijzonder het hooge belang, dat de Katholijken aan deze omwer-

king hechten. Zij verwachten van deze, niet *alleen* het herstel hunner *eigene grieven*, de *vrijheid* van *Godsdienst* en *Onderwijs*, het *billijk* aandeel in de ambtbegeving, maar ook de herstelling der grieven, welke op andere gezindheden drukken — in een woord gepaste vrijheid voor allen en in alles — zoo voor den Katholijk als voor den Separatist — voor allen.

Ed. Mog. Heeren! mogten te dezer zake hunne vrijzinnige wenschen verwezenlijkt worden en ten gevolg hebben de gelijkstelling van alle gezindheden in *voordeelen* en *lasten*, de uitsluiting van de bemoeijing van den Staat uit hunne Godsdienstige en opvoedingsaangelegenheden, — dan zouden wij spoedig dien geest van verdraagzaamheid en verbroedering zien opdagen, die tot nog toe door naijver en afgunst verduisterd is geworden; bitse twisten zouden aan eene verstandige polémiek de plaats inruimen en, *langzaam maar zeker*, zou de kloof zich dempen, die Samaria van Jeruzalem scheidt.

Hoogst staatkundig, daarenboven, zou eene volledige herziening der Gwt. zijn — want, zoo als de zaken staan, kunnen zij zonder gevaar niet blijven.

Men kan aan een millioen Katholijken, en méér, geene gegronde redenen tot klagen laten, vooral mag men hun *de hoop* niet benemen op *verbetering* van hunnen toestand. Want bestaan deze redenen dan niet? Klagen zij ten onregte? — Ed. Mog. Heeren! ik vraag het u in gemoede af; werpt de oogen om u heen en telt het getal Katholijken, die in deze vergadering het millioen hunner geloofsgenooten vertegenwoordigen — en antwoordt, zoudet gij, ware het geval omgekeerd, dat de Hervormden de minoriteit en wij Katholijken de majoriteit bezaten, niet met regt doleren, wierdt gij behandeld zoo als thans de Katholijken?

Ik stel vertrouwen genoeg in de conscientieuse overtuiging onzer Hervormde medeleden, om eene denegatie van hunne zijde voor onmogelijk te houden.

Gewoon, van mijne jeugd af aan, als het geweten bij mij spreekt, de naakte waarheid uit te drukken, zweer ik u thans, Ed. Mog. Heeren! *bij mijne grijze haren*, dat *het tijd*, *hoog tijd* is, om aan de billijke vorderingen der Katholijken te voldoen; nog hangt het van u af, of, om juister te spreken, *van u* en van de Regering, om meer dan een millioen menschen tot den stevigsten, den hechtsten steun van den Staat, of tot een *impassiblen*, *inerten* volksdrom te maken, die *vreemd*, in 't land, dat hij bewoont, met de armen op de borst de gebeurtenissen afwacht! — *Nog is het tijd!*

XI. De Heer Laan:

Ed. Mog. Heeren! Van de toestemming om eenige oogenblikken te spreken gebruik makende, zal ik niet behoeven te zeggen, dat geene zucht om te schitteren hiervan de oorzaak kan zijn.

Neen, Ed. Mog. Heeren! ik gevoel te veel mijne minderheid in eene vergadering, zoo bezet door bekwame mannen als sierlijke redenaars: dan aan mij kwam het voor, pligt te zijn voor een Volksvertegenwoordiger, wiens publieke denkwijze zoo algemeen niet is bekend, en welke deze zijne, wel hoogst vereerende maar ook moeijelijke betrekking gaarne zoude willen uitvoeren (ten minste naar zijn oordeel) ten nutte van het Vaderland, om in eene vergadering, waarvan de verwachting zoo hoog gespannen is, niet enkel te mogen zeggen: ik ben er *voor*, — of — ik ben er *tegen*: maar, al is het dan slechts kortelijk, te moeten opgeven redenen, waarom hij op die wijs zijne stem zal uitbrengen, ten einde zijne medeburgers verzekerd zijn, dat hij in allen gevalle zijne stem geeft, in de zedelijke overtuiging van niet anders in het belang van zijne landgenooten te kunnen doen.

En, Ed. Mog. Heeren! kan ik niet met waarheid zeggen, dat het een allergewigtigst oogenblik zal zijn, wanneer wij stemmen zullen uitbrengen die op onze Staatsregeling niet alleen, maar ook op onzen toekomenden voorspoed een veelbeteekenenden invloed zullen uitoefenen? Dit heeft in deze dagen zoo zwaar op mij gewogen, dat ik menigmaal heb gedacht, dat ik te ligtvaardig eene bestemming op mij had genomen, waarvan de keus, wat te stemmen? zulke gewigtige gevolgen kan hebben; en indien ik dan op de voorgedragene wets–ontwerpen eene goedkeurende stem denk uit te brengen, is het, na een naauwkeurig onderzoek van alles, dat voor en tegen dezelve vroeger is gezegd en geschreven, dit in overeenstemming van hetgeen, naar mijn inzien, in het tijdstip dat wij beleven moet worden gedaan.

Want, Ed. Mog. Heeren! wanneer ik zie dat sommigen gaarne hoogstgewaagde stelsels, onder den naam van liberale beginselen, zouden willen invoeren en, onder den titel van Koningrijk, eene Republiek van den nieuwen stempel stichten, en andere, hieronder bekwame mannen, het geheele staatsgebouw zouden willen omverwerpen, zonder dat deze bouwlieden het eens zijn, welk ander daarvoor in de plaats te stellen.

En ook waarlijk zoude eene geheele omwerking van onze Staatsregeling geene gemakkelijke zaak zijn, want om slechts twee punten te mogen noemen: eenige, hieronder kundige, mannen,

zouden gaarne directe verkiezingen voor de leden van de Tweede Kamer zien ingevoerd; anderen, daar ik mij bij zoude voegen, streden daartegen zoo lang mogelijk.

Wederom zijn sommigen (en onder die, wegens hunne bekwaamheid hoog te achten) van gedachte, dat de stand der edelen in de Provincien niet meer als een ligchaam behoorde te bestaan; anderen wederom, waarbij ik mij (ofschoon tot dezen stand niet behoorende) zoude aansluiten, meenen, dat in vele Provincien dezen stand te behouden, om vele redenen verkiesselijk zoude zijn, en van daar de vernietiging van dezelve eene gaping in onze Staatshuishouding noemen.

Bij zulk een verschil van denkbeelden, zoude het mijn wensch zijn (en mijn gevoelen was, dat ons in veler oog zoo bekrompen mandaat, toch in geenen deele ons zoude verhinderen wenschen tot den Troon te brengen) dat onze Gwt. mogt behouden blijven, ten minste dat de slooping van dezelve niet plaats had, dan nadat men, meer overtuigende dan thans het geval is, had gezien, dat deze in het begin zoo toegejuichte Gwt., in het vervolg voor ons Volksbestaan niet meer passende is; bovenal dat met geene hartstogtelijke drift aan deze omwerking worde gewerkt, ten einde daardoor onze algemeen zoo toenemende welvaart, welke wij onder de hoede en het bestier van ons zoo hoog geschat Stamhuis mogen genieten, niet in de waagschaal te stellen.

Vergeeft, Ed. Mog. Heeren! dezen wensch van iemand, die zoo vele Staats-orkanen heeft zien woeden en zoo vele ligtvaardige verwisselingen van Staatsregelingen heeft beleefd; en waartoe zoude dan ook eigenlijk die haastige omwerking van onze Staatsregeling strekken?

Zoude het moeten dienen tot meerder Volksgeluk, of zoude het zijn, om onze, door tijdsomstandigheden diep gezonkene, finantien te herstellen, of wel om onze vrijheden te vermeerderen?

Tot meerder Volksgeluk: dan dit bestaat onder deze Gwt. in eene grootere mate, dan zulks in vroeger jaren het geval was; bijna alle steden en dorpen zijn in bloei toegenomen; dat iemand mij dit tegenspreke, en wil men bewijs, ziet dan de vermeerderde waarde der perceelen, in die gemeenten zich bevindende, en wel van de hoofdstad af, tot bijna het kleinste gehucht toe; slaat acht op alle de prachtige gebouwen die overal zich verheffen; let dan op den koophandel, de zenuw van onzen Staat; deze heeft immers sedert 1830 eene hoogte bereikt, welke velen in hun leeftijd niet gekend hebben.

Zoude dan deze omwerking van onze Gwt. moeten dienstbaar zijn tot verbetering van 's Rijks finantien? Dit kan ik nog minder

inzien; groote bezuinigingen kunnen wel met behoud van onze Gwt. gemaakt worden, ten ware men voorhad, provincien bij elkander te voegen, en dergelijke omverwerpende maatregelen te bewerkstelligen; dan hiertegen zoude, dunkt mij, als onze Staatsinrigtingen toch geheel omkeerende, zich vele stemmen verheffen; of zouden wij dan, door het sloopen van onze Gwt., meerdere vrijheid in ons burgerlijk bestaan, in onze godsdienstige denkwijze of in het onderwijs kunnen verkrijgen?

In het burgerlijk bestaan meerdere vrijheid te bekomen dan thans onder onze Staatsregeling bestaat, wanneer men bijna alles wat men maar wil, kan schrijven en spreken, komt mij ondenkbaar voor; die vroeger met mij, zelfs den tijd der zoogenaamde vrijheid beleefd hebben, stemmen dit, hieraan twijfel ik niet, gereedelijk toe.

De vrije godsdienst en het openbaar onderwijs is door onze Gwt. verzekerd, en hetzelve (namelijk het onderwijs) wordt door de reglementen nader bepaald; verbeteringen in te voeren, kan ook met de tegenwoordige Gwt. geschieden.

En bestaat er, niettegenstaande al dit goede, dat wij onder onze Staatshuishouding genieten, hier en daar eenige onvergenoegdheid, welke men evenwel, zonder de waarheid te kort te doen, geene algemeene ontevredenheid kan noemen; neen, waarlijk, het meeste gedeelte van de inwoners zijn aan het Huis van Oranje en aan onze instellingen, berustende op onze voorvaderlijke denkbeelden, zeer gehecht. Dan ook deze onvergenoegdheid zoude, naar mijn inzien, door onze grondwettige instellingen, door afneming en bijvoeging, krachteloos te maken, meer toe-dan afnemen, en de driften maar opwekken: beter hulpmiddel ware het waarschijnlijk de Gwt. dagelijks meer in alle hare voortreffelijkheid en kracht uit te voeren, en dus aan de gewestelijke en plaatselijke besturen, immers zoo ver dit met eene éénhoofdige regering is overeen te brengen, over te laten.

De vrije beoordeeling en behandeling van derzelver inwendige belangen, en de in 1825 met eenige overhaasting gemaakte Provinciale reglementen, door eene wet nader te regelen.

De groote staatsman, dien wij, van welke politieke denkwijs ook zijnde, vereeren, de Graaf van Hogendorp, schreef in 1821: « met onze Gwt. is nog niets verloren; » en ik ben in 1840 nog van hetzelfde gevoelen; met deze kunnen wij ook zelfs onze finantiële bezwaren zeer wel te boven komen.

Ik ben dan geneigd die voordragten aan te nemen, welke, naar mijn inzien, als uitleggingen der Gwt. of wel als het natuurlijk

gevolg van onzen politieken toestand en de scheiding van Belgie, te beschouwen zijn, en ik reken mij verpligt met warmte mijne stem uit te brengen, op het thans aanhangige en in deliberatie gebragte wets-ontwerp, en dit wel, daar ik volkomen ben overtuigd dat de Limburgsche quaestie niet beter kan worden opgelost; de redevoering van een door mij hooggeacht lid van deze vergadering, den heer van Asch van Wijck, heeft mij deswege geheel overreed.

Ook vind ik dat de scheiding van Zuid- en Noord-Holland niet zulke zwaarwigtige moeijelijkheden oplevert, om deswege de voordragt af te stemmen, te minder, daar dezelve nu al in vele opzigten bestaat, en de bezwaren die aanwezig zijn, mijns bedunkens, gemakkelijk door het reglement op het provinciaal bestuur zullen uit den weg te ruimen zijn, en ook door deze scheiding aan de Gwt. in het wezen niet veranderd wordt.

Ook heb ik altijd gedacht, dat Amsterdam onder den naam van hoofdstad niet heeft verdiend, als het ware op den achtergrond gesteld te worden, en heeft mij de vrees van eenigen tegen den meerderen invloed van deze stad verwonderd; dezelve is immers de roem van Nederland, haar invloed is voornamelijk strekkende, om aan nuttige inrigtingen deel te nemen, en haar overvloed, om over een groot gedeelte van het Vaderland welvaren te verspreiden.

Ik weet bij ondervinding, dat, als het aan mij is gelukt verbeterde wegen in de Provincie Utrecht en het daarbij gelegen Gooiland te bezorgen, de onbekrompene en belangelooze deelneming van de Amsterdammers mij dit heeft mogelijk gemaakt; — voor zoo eene stad zoude ik zelfs opoffering pligt vinden.

Dan niettegenstaande al het aangehaalde zeer voor de aanneming van het voorgedragene zoude pleiten, zoo zoude ik (was de zaak nog in haar geheel, en zag ik den tegenstand van zoo velen die het naauwst belang bij de zaak hebben) nog twijfelen kunnen, wat te doen: dan tegenwoordig is de quaestie op een ander terrein, als ik mij zoo mag uitdrukken, gebragt, zoowel ten opzigte van het Rijk, als van de Provincie Holland.

Ten opzigte van het Rijk, want wordt deze voordragt verworpen, zoo moet de Regering wederom een wets-ontwerp, op het tegenovergestelde beginsel berustende, voorstellen, en welke dan denkelijk wederom door anderen, nu voor de scheiding ingenomen, niet zoude worden aangenomen, waardoor dan het punt van onze landsomschrijving, welke zoo hoogst noodig behoorde bepaald te zijn, nog lang in het onzekere konde blijven.

Dan ook zal de Regering door eene afstemming zich denkelijk gedrongen gevoelen van te moeten uitstellen 's Rijks finantien te

regelen, en deze regeling is in dit oogenblik wel onze grootste moeijelijkheid; dit te boven gekomen, al was het zelfs door eenige verhooging van belasting, mits dat deze op de mindere klasse niet drukte, en alsdan eenmaal onze uitgaven aan de inkomsten gelijk gemaakt, en daardoor onze staatsschuld geconsolideerd zijnde, zoo zouden de zaden van onrust van zelven verstikken; alles geeft ons nu hoop, dat zich dit zal kunnen verwezenlijken; dan hiertoe heeft de Regering rust noodig, en moet ten opzigte van het grondgebied van ons Rijk op een vast punt staan, ook op de medewerking van de Kamers kunnen rekenen.

Wij, Dubbele Kamer, kunnen alleen in dit oogenblik de hulp aanbrengen, door deze wet aan te nemen.

Eindelijk is ook, ten opzigte van de Provincie Holland, de omstandigheid geheel veranderd; de teerling is geworpen; de eendragt waarschijnlijk uit de zaal van Provinciale Staten voor altijd gebannen. en deze zal mogelijk aan de achterdocht hare plaats ontruimen; ras zal zich dit doen gevoelen èn in de keuze voor de Tweede Kamer van de Staten-Gen. èn in voordragten, welke de een of andere gedeelten van deze Provincie zouden voorslaan.

Ed. Mog. Heeren! voor mij reken ik het pligt te zijn, alle kleinere bezwaren geheel niet in aanmerking te nemen, waar de rust van het Vaderland zoude op het spel gezet worden.

Binnen weinige dagen, en dan sluit mijne loopbaan zich wederom in een kleineren kring; het is mogelijk, dat ik aan het mij zoo dierbaar Vaderland van geen nut meer kan zijn; dan aangenaam zal mij de nagedachtenis wezen, van, bij de aanneming van het wets-ontwerp, tot deze aanneming mijne onvermoeide pogingen te hebben aangewend, daar, bij eene mogelijke afstemming, ik wensche, dat mijne donkere vooruitzigten zich niet mogen verwezenlijken.

Ik heb gezegd.

XII. De Heer Groen van Prinsterer:

Edel Mogende Heeren! Bij het onderzoek naar mijne bevoegdheid, heb ik mij met naauwgezetheid, met angstvalligheid welligt, binnen de perken der Gwt. gehouden. Geene voorstellen, amendementen, zelfs de minste wijziging niet, noch van inhoud, noch van redactie; aanneming of afkeuring der ontwerpen, letterlijk gelijk zij ons voorgesteld zijn. Doch een ding laat ik mij niet ontnemen, een *gemotiveerd votum*; gemotiveerd, zóó gelijk het voegt aan een Vertegenwoordiger der Natie, gelijk het een Lid der Stat.-Gen. betaamt, een Lid der

Tweede Kamer, in dubbelen getale, met dubbele plegtigheid te zamen geroepen. Op dit standpunt geplaatst, heeft de aandachtige overweging der ontwerpen mij, als van zelven, geleid om ze in verband met de gesteldheid, niet slechts van het herzieningswerk, maar ook van het Vaderland in 't algemeen, te beschouwen. Deze beschouwing zal den vorm aannemen van een wensch, van eene klagt, van een protest, van eene vaderlandsche ontboezeming; en deze acht ik, op het tegenwoordig oogenblik en te dezer plaatse, noch ontijdig, noch ongepast. Ik verzoek dus Uwe aandacht vóor een drieledig betoog, dat namelijk,

Vooreerst eene verandering der Gwt., op zich zelve, geen wezenlijk heil aan het Vaderland zal verschaffen;

Ten andere, de Gwt. door deze ontwerpen eene zeer geringe verbetering erlangt;

Eindelijk, het eerste ontwerp onaannemelijk is.

Ik behoor dus, en ik zeg het met leedwezen, in zeker opzigt, tot de oppositie.

Maar ik voeg er terstond, en met genoegen bij, mijne oppositie is eene stelselmatige oppositie. Niet in den hatelijken zin waarin dit woord hier te lande dikwerf misdaad is geworden, als of ik mij de verwerping van al, wat van Regeringswege voorgesteld wordt, ten regel zou hebben gesteld; verre van mij die heillooze gedachte! Neen, dit slechts wil ik hiermede uitgedrukt hebben, dat ik beginselen heb, waaraan ik wensch te goeder trouw elken maatregel ter toetse te brengen; ten einde dien òf goed te keuren, òf ook, wanneer mij dit onmogelijk is, in het belang van Vaderland en Koning, naar de inspraak mijner overtuiging, te verwerpen; zoodanige oppositie is niet tegen personen, maar tegen beginsels gerigt. Zij kan gepaard gaan met hoogachting voor de talenten, de bedoelingen, en zelfs voor het karakter van menigeen wiens dwaalbegrippen ik betreur, wiens handelingen ik misprijs. De afkeuring der maatregelen van de Regering vereenigt zich bij mij zeer wel met warme gehechtheid aan het Huis van Oranje, met getrouwheid aan den Koning, wien ik niet slechts als mijn wettige Overheid eerbiedig, maar voor wien ik ook, om zijne persoonlijke hoedanigheden, hoogachting koester en liefde gevoel. Ik zeg dit met opzet; want menigeen is sedert eenigen tijd maar al te zeer gereed de schuld van hetgeen waartoe ook hij medegewerkt heeft, uitsluitend op het Hoofd van den Staat te werpen. Ik zeg het met opzet, want, ook in de grootste ongelegenheden, mag Nederland niet vergeten wat het verpligt is aan een Koning die, meer welligt dan eenig Vorst, zijn leven aan de belangen des Vaderlands toegewijd heeft.

Wat mij betreft, Ed. Mog. Heeren! Ik heb de bewustheid mijn Vaderland lief te hebben; het goede, elthans wat ik voor het goede houd, te willen, en het is daarom dat ik, ook waar mijne meening van die van velen Uwer verschilt, desniettemin op Uwe aandacht, op Uwe welwillendheid vertrouw.

I. In de eerste plaats beproef ik het betoog *dat er van eene verandering der Gwt. geen wezenlijk heil voor het Vaderland is te wachten.*

Om zich hiervan te overtuigen, gelieve men slechts in het oog te houden dat de leemten der Gwt., hoe talrijk, hoe gewigtig, de eigenlijke oorzaak onzer droevige gesteldheid niet zijn. De Gwt. had genoegzamen, had overvloedigen waarborg tegen menig kwaad dat ons heeft getroffen, doch die waarborgen zijn niet gebruikt. De meeste klagten, ten gevolge waarvan men, en, in zeker opzigt, ook niet ten onregte, op de herziening der Gwt. aangedrongen heeft, zijn eigenlijk door het niet-handhaven der Gwt. ontstaan. En ook dit gebrek aan handhaving is minder aan de personen te wijten dan aan de algemeen heerschende begrippen door welke het ten uitvoer leggen ook van de beste Staatsregeling onmogelijk wordt.

Dieper ligt de oorzaak van het kwaad. Zij ligt in de Staatkunde, hier te lande, gelijk in ons gansche wereld-deel, nu reeds sedert ongeveer vijftig jaren gevolgd. Zij ligt in de toepassing van het ongeloof op den Staat, *in de ter zijde stelling van het Evangelie; in de aanneming der liberale theorien; in de verwerping van nationale beginsels.*

Tusschen deze drie punten is eene natuurlijke aaneenschakeling, een noodzakelijk verband. Zoodra men Gods wil en wet niet langer als grondslag van regt en pligt, van gezag en vrijheid, en als het steunpunt en rigtsnoer van menschelijke zamenleving en maatschappelijke vereeniging eerbiedigt, vervalt men, bij onvermijdelijk gevolg, in de onderstellingen van algemeene en volkomene vrijheid en gelijkheid, van Volks-souvereiniteit, van verantwoordelijk gezag, en in de gansche verdere reeks van begrippen, waaraan men den naam, eerst van revolutionnaire, daarna van liberale denkbeelden gaf; begrippen (het is van belang op deze identiteit te letten) welke het thans nog toongevende geslacht, onder gewijzigden vorm, met blijkbaar welgevallen, milde en vrijzinnige denkbeelden noemt. En, wie deze theorien huldigt, strijdig tegen al wat vroeger geloofd en vastgesteld werd, strijdig tegen het wezen van elken Staat, kan geenszins door het wegnemen van veronderde misbruiken tevreden worden gesteld, maar waant zich geroe-

pen tot vernietiging van al hetgeen de wijsheid der vaderen en de loop der tijden opgerigt heeft.

Ik vind de werking dezer liberale theoriën in den ganschen loop der lotgevallen van Nederland terug. Ik spreek niet in bijzonderheden van de rij onzer Constitutionele gedaantewisselingen, die door het dwangjuk van Napoleon gesloten is geworden op eene zoo waardige, zoo eigenaardige wijs.

Ik bedoel hetgeen wij sedert vijf en twintig jaren hebben ondergaan. Aan die politiek wijt ik het dat de gezegende omwenteling van 1813, spoedig en bijna terstond, eene geheel verkeerde rigting aangenomen heeft; zoodat, onder Nederlandsche benaming, elke Fransche inrigting in stand gehouden werd. Daaraan wijt ik het dat Holland met Belgie, zonder ontzag voor Volks-eigenaardigheden, op revolutionnaire wijs zamengesmolten werd; een radicaal gebrek, waardoor de vereeniging van 1815 in de afscheuring van 1830 eindigen moest. Daaraan de noodlottige staatkunde, waardoor men in Belgie de steunsels van het Monarchaal gezag miskend en aan de verkregene regten der standen te kort gedaan, eene liberale oppositie, ik zou bijna zeggen, met moederlijke zorgen opgekweekt, en ten laatste alle partijen tegen zich in het harnas gejaagd heeft. Daaraan de zwakheid en weifeling in 1829 en 1830, toen men huiverig was zich tegen de ontwikkeling der beginsels te verzetten, welke men zoo lang als grondslag van verlichting en vrijheid aangemerkt had. Daaraan de overhaasting, waarmede wij, gedachtig aan het stelsel der *faits accomplis*, aan den Parijschen opstand het zegel onzer goedkeuring, ik zou kunnen zeggen, onzer toejuiching, hebben gebragt; de bereidwilligheid, de gedweeheid, waarmede wij ons lot, gedeeltelijk althans, ter beschikking stelden eener Conferentie waarin, uit den aard van hare zamenstelling, het revolutionnair beginsel den boventoon moest hebben; eene handelwijze, ten gevolge waarvan onze volharding, die, op een ander beginsel gebouwd, zoo edel en nuttig had kunnen zijn, een ijdel tegenspartelen, een doelloos geldverspillen werd.

Daaraan ook, Ed. Mog. Heeren! het negenjarig onvermogen der Tweede Kamer; haar goedkeuren, schoorvoetend, willens onwillens, doch haar goedkeuren echter van elke voordragt van het Gouvernement. En waarom toch anders dan om de zwakheid van een' regeringsvorm, waarin elk verschil van meening zoo ligt eene botsing; elke botsing een strijd, elke strijd een ommekeer te weeg brengen kan.

Ik weet dat men gewoon is dit alles aan omstandigheden, aan personen te wijten; aan buitenlandschen invloed, aan binnenland-

sche woeling. Ik geloof dat, bij de berekening van hetgeen tot evengemelde uitkomsten heeft zamengewerkt, niets van dit alles behoort uitgesloten te worden; maar allerminst behoeft men de eigenlijke oorzaak, de voortdurende werking eener valsche leer, te verbloemen. Integendeel: zij moet in het licht en op den voorgrond worden gesteld; opdat men, bij de herinnering dat de Regering slechts die begrippen toegepast heeft welke algemeen toegejuicht werden, ten minste eenige ingetogenheid in de verwijten tegen het Gouvernement leere brengen, en vooral ook opdat de duur gekochte lessen der ervaring niet, ten gevolge van zelfbedrog, verloren voor ons gaan.

Deze gebeurtenissen zijn voorbij. Werpen wij ook op onzen tegenwoordigen toestand een vlugtigen blik. Ik zal niet spreken van de schrikbarende gesteldheid onzer geldmiddelen, ik vrees niet dat dit onderwerp vergeten zal worden. Ook niet over den zedelijken of zedeloozen toestand van hoogere en lagere klassen, waarin, meer welligt dan men vermoedt, voedsel voor toekomstige beroeringen ligt. Ook niet over de verwarring van politieke begrippen, waardoor men naauwelijks meer weet onder welken regeringsvorm men eigenlijk van regtswege leeft. Ik wil slechts dit eene bepaaldelijk onderzoeken: wat is er *facto* van onze hooggeroemde Staatsregeling geworden? En, als men dan, zonder zich door woorden te bedriegen, doordringen wil tot het wezen der zaak, zal men spoedig erkennen dat wij geenszins leven in eene ware, door zelfstandige ligchamen en echte vrijheden getemperde Monarchie; maar dat we ons, sedert 1795, bij voortduring en tot op den huidigen dag, bevinden in een revolutionnairen staat, waarin, niettegenstaande onze menigvuldige constitutionele inrigtingen, slechts twee magten, de Koning en de Tweede Kamer, bestaan. Wat meer is, van deze twee magten wordt beurtelings de eene door de andere, als 't ware, geabsorbeerd. Is de overmagt bij den Koning, dan hebben wij (het is van het hoogste gewigt dat hierop de aandacht der Staatslieden worde gevestigd) geen Monarchaal gezag, onafhankelijk en vrijmagtig binnen den kring zijner eigene regten; maar eene revolutionnaire oppermagt, die allengskens tot in den persoonlijken wil van een enkel mensch is zamengetrokken. De uitmuntende hoedanigheden van een regerend Vorst mogen ons, evenmin als de liefde tot een regerend Huis, verblinden omtrent den aard van dit gezag, het is alomvattend, het is in den eigenlijken zin despotiek; het komt neder op zelfregering, op alleenheersching, in de meest letterlijke beteekenis van het woord; het is eene revolutionnaire autocratie, waardoor alle

wezenlijke Volks-ontwikkeling kan worden gestremd, een gezag dat den kring zijner bemoeijenissen uitbreidt over alles; Gewesten, Gemeenten, Kerk, Onderwijs, en wat niet al! administreert, groote en kleine zaken bestuurt en regelt, en over belangen, vrijheden, en regten, ik mag bijna zeggen, naar goedvinden beschikt. En, zoodra nu daarentegen de Tweede Kamer den boventoon verkrijgt, vervallen wij, daar het zelfde soort van gezag door haar, regtstreeks of middellijk, uitgeoefend wordt, in de meest vreemdsoortige Republiek. Herinnert U de onderhandelingen der Tweede Kamer met het Gouvernement in haar Processen-Verbaal; herinnert U de bedreigingen van het budget te zullen verwerpen; eene verwerping waardoor, indien zij consequent ten uitvoer wierd gelegd, de Regering zeer ligt in de meest volkomene ondergeschiktheid en, gelijk men zegt, *ad termina non loqui* zou worden gebragt.

Men heeft een constitutioneel Gouvernement met een verantwoordelijk Ministerie, welligt niet geheel ten onregte, *une republique déguisée* genoemd. Doch een toestand, gelijk de onze dan wordt, is van nog erger natuur. Men kan het naauwelijks eene Republiek noemen. De Koning, die zoo even alles vermogt, heeft dan plotseling veel minder gezag dan de eerste Magistraat in een Gemeenebest. En dit is niet toevallig; dit zou onbillijkerwijs enkel of voornamelijk op rekening van aanmatiging of zwakheid van den Koning of van de Tweede Kamer worden gesteld. Waar de liberale theorie heerscht, geraakt men noodwendig in deze of soortgelijke verwarring. Altijd ontstaan er twee partijen, waarvan de eene verdere ontwikkeling verlangt, de andere zich daarentegen, altijd eenigzins willekeurig, verzet. Altijd is er eene Overheid, die zich tegen de gevolgtrekkingen uit het beginsel waarop zij steunt (zonderlinge en gedwongene inconsequentie!) verdedigen moet; eene oppositie die haar met de revolutionnaire logica bestrijdt. Steeds is er spanning en eene soort van burgerkrijg.

Zoodanig is de gesteldheid van Nederland geweest, zoodanig is zij ook nu. Zullen wij door eene verandering der Gwt. worden gered? Ik betwijfel het zeer. Eene magts-uitbreiding, gelijk ik daar zoo even beschreef, en die tot de onvermijdelijke ontwikkeling der liberale beginsels behoort, is ook bij de bestaande Gwt. geenszins bedoeld; maar eene Gwt., Ed. Mog. Heeren! ook de voortreffelijkste Gwt., wat is zij? Een doode vorm die op onderscheidene wijs wordt bezield. Zij bevat, uit haren aard, steeds vele uitdrukkingen, waarbij eene groote ruimte van uitlegging is. Herziet, verbetert Uwe Gwt.; men zal zich gemeenschappelijk op haar

beroepen; doch zij zal op tegenstrijdige wijs worden geïnterpreteerd; zij zal steeds worden verwrongen tot een wapen voor de oppositie om aan te vallen, voor het Gouvernement om zich te beschutten. — Zullen wij door eene verandering der Gwt. worden gered? Ja, indien de kranke herstelt door verandering van gewaad.

Het is mijne vaste overtuiging, en ook anderen deelen in die overtuiging, dat er voor Nederland een geneesmiddel noodig is, evenredig aan de kwaal; dat er geene redding zal zijn dan door *terugkeering tot Christelijke, historische, Nederlandsche beginsels.*

Wij wenschen geene noodlottige terugwerking, geen weder aannemen van afgesletene vormen, geen wederbrengen van te regt afgeschafte misbruiken, geen miskennen van verkregen regten; geene vernietiging van het goede dat in de revolutionnaire tijden daargesteld is.

Wij wenschen geene theocratie, in zoo ver hierdoor priestergezag of onderwerping van den Staat aan de Kerk aangeduid wordt. Wij stellen ons geen droombeeld voor eener maatschappelijke vereeniging die uit enkel opregte Christenen zou bestaan, en waar de Staat zich eigenlijk oplossen zou in de Kerk. Maar wel gelooven wij aan de mogelijkheid dat, nu, door eene droevige ervaring, de aaneenschakeling en, als ware het, de filiatie gebleken is van ongeloof, regeringloosheid en slavernij, op nieuw het verband tusschen Godsdienst, gezag, en vrijheid erkend, en Gods oppergezag ten grondslage van Staatsregeling en wetgeving worde gesteld. In zoo ver gelooven wij aan de mogelijkheid, aan de wezenlijkheid, aan de noodzakelijkheid eener theocratie.

Wat wij dan eigenlijk verlangen? Ik vrees niet, Ed. Mog. Heeren! het U ronduit te zeggen. Erkentenis van den Hoogsten Wetgever en Koning; aflegging der dwaalbegrippen waardoor Zijn gezag op stelselmatige wijs wordt miskend, vasthouding aan de doorloopende trekken onzer Nationaliteit. Wat wij verlangen? Uit het gebied der revolutionnaire instellingen op het terrein der historische Volksregten, uit het rijk der fictien in de sfeer der wezenlijkheid worden overgebragt. Eene ware Regering, in plaats van een centraliserend Bestuur, zelfstandige vrijheden en regten, ook voor de Gewesten, ook voor de Gemeenten, ook voor de Kerk, in plaats van eene algemeene vernietiging van ieder organiek bestaan, ten gevalle van den Staat, eene Volksvertegenwoordiging die, waarlijk en niet enkel in naam, eene vertegenwoordiging zij, niet van het gepeupel, maar van het Nederlandsche Volk. Wat wij verlangen? Hetgeen — want er wordt, hoop ik, slechts aanduiding

der hoofddenkbeelden, geene ontwikkeling der bijzonderheden van mij verwacht—hetgeen onze voorvaders hebben verlangd toen zij, bij den eerbied voor hunne Vorsten, de gehechtheid aan hunne traditionele voorregten hebben gepaard. Hetgeen onze Vaderen, tijdens de Republiek, hebben gewild, toen zij in een eenhoofdig gezag, onder het bestuur van het Huis van Oranje, een waarborg tegen elke soort van aanmatiging hebben gezocht. Hetgeen men in 1813 heeft verlangd, toen, ik zou bijna zeggen, het instinkt der Natie, geenszins een jammerlijken vorm van staatsbeheer, maar wel menige Nationale instelling teruggewenscht heeft.

Hetgeen de onvergetelijke Kemper heeft gewild, toen hij, door een meesterlijken greep in de behoefte des tijds, geen Willem VI als Stadhouder, maar Willem I als Souverein Vorst uitroepen deed.

Hetgeen de brave van Hogendorp heeft gewild, toen hij, uit het oude en uit het nieuwe, al wat proef gehouden had, òf hersteld, òf behouden wenschte te zien. Maar wij verlangen het volgens beginsels die den eersten dezer staatslieden voor gedurige teleurstelling behoed, en den anderen belet zoude hebben, aan den avond zijns werkzamen levens, een treurig bewijs te geven der veranderlijkheid van elke opinie die op geene onwankelbare gondslagen rust. Wat wij verlangen? Dat de historische lijn, die in 1795 afgebroken werd, ten aanzien der hoofdbeginsels van het Nederlandsche Staatsregt, met eerbiediging der wettige regten, verkregen ook na dien tijd, voortgezet worde. Dat de revolutionnaire lijn, toen begonnen, thans eindelijk in haar verderfelijke strekking erkend en niet langer worde gevolgd.

Dat de omwenteling van 1813, zoo spoedig in de stiklucht van den liberalen dampkring gesmoord, eenmaal zou worden ontwikkeld, dat zij eene ware restauratie moge zijn. Naar mijn inzien, zijn wij alsnog onder den invloed van Fransche begrippen, onder het juk eener Fransche administratie, of laat mij liever zeggen, wij zijn onder de heerschappij van revolutionnaire begrippen, van eene revolutionnaire Staatsregeling, van eene revolutionnaire administratie geplaatst. In het kort, en om onze wenschen zamen te trekken in een woord, in een beeld: wij meenen dat, ook door de Grondwetten van 1814 en 1815, ook door den geest van onze Regering en van ons Bestuur, de Oranjevaan naast den driekleurigen revolutie-standaard is geplaatst; wij daarentegen zouden verlangen dat die van in haar eigen glans schitteren mogt naast de echt Nederlandsche vlag. En op hoedanige wijs wenschen wij dit doel te bereiken?

Allengskens, op regelmatige wijs; ook dus door handhaving der Gwt., die een wettig bestaan heeft tegen over de meeningen van

den dag. In dit opzigt ken ik geen Staatsregt buiten de Gwt.; in een ander opzigt wel. De Gwt. is een vorm, zij is het wezen niet onzer vaderlandsche regten. Zij mag, zij moet aan dat wezen worden getoetst, om daarmede geleidelijk in overeenstemming te worden gebragt. Zal het Nederland wel gaan, dan moet er uit weggenomen worden wat op voorbijgaande meeningen berust; en handhaving is ook het middel om haar eenmaal, in Nederlandschen zin, te kunnen herzien. Maar werpt men ons tegen, uwe denkbeelden zijn utopien, hersenschimmen, leerstellingen die nimmer verwezenlijkt kunnen worden, uwe theorien zijn niet practicaal.

Het komt mij voor dat dit verwijt van ons afgeweerd en zelfs met voordeel terug kan worden gekaatst.

Beginsels zijn niet practicaal, òf uit den aard dier beginsels, òf om den tegenstand dien zij hebben ontmoet. Het laatste is bij onze theorie, het eerste met de liberale begrippen het geval.

Deze hebben sedert eene halve eeuw gezegevierd. En met welk practicaal gevolg? Dat de reeks der ongelukken die Europa hebben geteisterd, uit de reeks van mislukte liberale proefnemingen voortgevloeid is. Naar de uitspraken dier leer is meer dan een honderdtal constitutien gevormd. Ik bid u, Ed. Mog. Heeren! voor zoo ver gij voorstanders zijt van die begrippen, toont mij eene Staatsregeling in liberalen trant, die het plegtanker van vrijheid en volksgeluk, ik zeg niet, genoemd is, maar die het waarlijk is geweest.

Onze beginsels daarentegen zijn door de practijk der eeuwen bevestigd. Ik zie niet dat zij veroordeeld worden door eene tijdelijke onuitvoerlijkheid, die uit een algemeenen, doch voorbijgaanden afkeer en tegenstand ontspruit.

De beginsels van waarheid en regt waren in Frankrijk niet zeer practicaal, toen de valbijl te Parijs het werktuig was waarmede men de ontwikkeling van de revolutionnaire wanbegrippen dreef. De beginsels van vrijheid en onafhankelijkheid waren niet zeer practicaal, toen geheel Europa voor den toornigen blik eens wereldoverheerschers sidderend zeeg; de denkbeelden van zelfstandig gezag en wezenlijke vrijheden en regten waren hier te lande niet zeer practicaal, zoo lang elk, die deugdelijkheid der nieuwerwetsche stelsels bestreed, als vijand van verlichting en beschaving, als voorstander der middeleeuwsche dwingelandij en despotieke alleenheersching, aan smaad en spotternij overgeleverd werd.

Deze beginsels, wij mogen het verwachten, zullen later op nieuw in praktijk kunnen worden gebragt. De opinie heeft, in de meeste landen en zelfs ook hier, reeds aanmerkelijke wijziging ondergaan,

Het liberalismus, hoe jong nog, is in zeker opzigt, bij de hoogere en meest beschaafde standen, reeds afgeleefd. Eerst is er een tijdperk van geestdrift geweest, dat zich in de Fransche revolutie heeft geopenbaard; vervolgens een tijd van vooringenomenheid, bij vrees voor de overdrijving; eene weifelende gemoedstemming, die het aanzijn van een wangeslacht van half monarchale, half republikeinsche Staatsregelingen gaf; thans zijn wij, sedert 1830, in een tijdperk van wantrouwen, tegenzin en moedeloosheid geraakt. Om er voorbeelden van te hebben, zou ik niet buiten den kring dezer Vergadering behoeven te gaan.

Derhalve, de liberale begrippen moesten, eerst volkomen ontwikkeld, daarna met gematigdheid toegepast, thans eindelijk moeten zij met nadruk en beleid worden gecentraliseerd; van hier het *status quo* in alles, hetgeen de edelste krachten in hopeloos wederstreven tegen heilloos onregt verteert.

Doch er zijn er, vooral onder het opkomend geslacht, meer welligt dan men vermoedt, die, noch in de ontwikkeling der liberale theorien, noch in een toestand van onbewegelijkheid, den waarborg van ons Volksgeluk stellen.

Waarschijnlijk evenwel zal er nog een geruimen tijd op den ingeslagen weg voortgegaan worden; welligt zelfs gaan wij, door den invloed der valsche begrippen bij de lagere klassen, geweldiger omwentelingen te gemoet. Zoo dit gebeurt, dan, ik heb mij op het verledene beroepen, dan beroep ik mij insgelijks op de toekomst. Nederland zal ondervinden dat van denzelfden boom dezelfde vruchten worden geplukt. Geen herzieningen der Gwt., geene omkeeringen van den Staat, zullen, bij de voortdurende toepassing der liberale politiek, eenig wezenlijk heil kunnen bewerken.

II. Doch, Ed. Mog. Heeren! al ben ik overtuigd dat voor een veegen Staat en voor eene kranke Natie geen wezenlijk heil uit eene op zich zelve staande wijziging in vorm is te wachten, ik geloof desniettemin dat eene behoorlijke herziening der Gwt., gelijk die reeds thans mogelijk was, had kunnen strekken tot leniging van het kwaad; en het is nu, in het tweede deel mijner rede, mijne insgelijks niet aangename taak te bewijzen dat, *in deze Ontwerpen van Wet, eene zeer geringe verbetering der bestaande Gwt. voorgesteld wordt.*

De inhoud van dien bundel reduceert zich tot niet veel. Verscheidene wetten zijn slechts de opteekening, de regularisatie van hetgeen reeds door den opstand daargesteld is. Andere zij vrij onbeduidend. Het art. 60, betrekkelijk tot de Overzeesche bezittingen, verbeterd in schijn, wordt inderdaad van erger natuur. Eigenlijk,

bij eventuele aanneming der ontwerpen, zal de Gwt. slechts in drie punten hebben gewonnen: de periodieke aftreding der Stedelijke Raden; de behandeling van het budget hoofdstuks-gewijs; de Ministeriële Verantwoordelijkheid, ofschoon ook deze zoodanig ingerigt is dat zij een niet zeer krachtig wapen kan zijn, vooral daar het zwaard der Tweede Kamer, door kunstmatige en niet zeer constitutionele wending, telkens op het schild der Eerste afstuiten moet.

Wat hebben wij dan, behalve deze wijzigingen, verwacht?

Mijn eisch zou, geloof ik, niet buitensporig zijn geweest. — Immers, gelijk ik mij hieromtrent, in eene door mij overgelegde Nota, stellig uitgedrukt heb, door ongenoegzaamheid versta ik geenszins dat men niet aan alle wenschen gehoor heeft verleend: hoe toch had dit, bij de menigvuldigheid, bij het verschil, bij de tegenstrijdigheid dezer wenschen, plaats kunnen hebben? Evenmin dat men geen bijzonder systema, van mij of van een ander, opgevolgd heeft: de Regering behoort haar eigen stelsel te hebben, en hoe zou men van haar het omhelzen van begrippen kunnen vergen waarin zij niet deelt en die, aan enkelen gevallig, straks de meest felle tegenkanting zouden ondergaan!

Ik zou dien overeenkomstig, bij voorbeeld, geen afschaffing der Eerste Kamer hebben verlangd; geen Verantwoordelijk Ministerie, geene Regtstreeksche Verkiezingen, geene zeer ruime Vrijheid van Onderwijs; niet omdat ik over alle deze punten een geheel afkeurend oordeel zou durven vellen; maar dewijl, in elk geval, hieromtrent te veel verdeeldheid van gevoelens bestaat, eene veel langer overweging wordt vereischt, de zaak niet in staat van wijzen is gebragt, en de aard en uitgestrektheid der veranderingen in de Gwt., naar mijn inzien, in verband met de reeds aanwezige verbetering der publieke opinie behoort te staan. Ik zou de herziening genoegzaam hebben gerekend, zoodra, maar ook niet eer, zij al datgene daargesteld had, vooreerst wat algemeen, en ook door de Regering zelve, als verbetering aangemerkt wordt; ten andere wat ter wegneming van de zaden van tweedragt volstrekt noodzakelijk schijnt.

Zou er, Ed. Mog. Heeren! indien wij ons op dat standpunt hadden geplaatst, geen gemeenschappelijk terrein zijn te vinden geweest, waarop althans de meesten onzer zich zouden hebben ontmoet?

Er is onder de Leden der Staten-Gen. veel verschil, en er is toch ook omtrent sommige punten zamenstemming en eensgezindheid.

Het consideréren van die punten, reeds bij de gewone Tweede Kamer, ware, van den beginne af, wenschelijk geweest. Thans zijn zij, verzwolgen in de Processen-Verbaal, bijna onkenbaar geworden; naauwelijks kan men er van zeggen: *apparent rari nantes in gurgite vasto.*

Hetgeen de Tweede Kamer, met een zoo droevig gevolg, niet deed, had de Dubbele Kamer kunnen doen.

Hoe dan? vraagt men welligt. Ik geloof, op meer dan eene wijs. In Uwe deliberatien, door sommige quæstien daarbij bepaaldelijk in omvraag te brengen; en ook hiertoe had eenigermate het voorstel kunnen strekken hetwelk wij, doch zonder vrucht, de eer gehad hebben aan de deliberatien van U Ed. Mog. te onderwerpen. In een eerbiedig Adres aan Z. M., met het doel dat nadere wijzigingen, niet aan deze Kamer, maar, door het kanaal der gewone Wetgeving, een volgend jaar aan de sanctie eener andere Dubbele Kamer zouden voorgelegd worden. Nu echter de vrijzinnige begrippen ons zoo ver hebben gebragt, dat eene Vergadering als deze, *collective*, zelfs geen wenschen mag uiten, blijft er niets over dan gebruik te maken van de vrijheid, welke door de overgroote meerderheid van U Ed. Mog. aan de individuële leden nog toegekend wordt.

Vreest echter niet, Ed. Mog. Heeren! dat ik U zal vermoeijen met eene lange reeks van artikelen die, buiten tegenspraak, wat inhoud of uitdrukking betreft, vatbaar voor verbetering zijn. Ik wil niet herhalen wat reeds zoo dikwerf in de Sectien en in de openbare Vergaderingen gezegd is. — Als een treffend voorbeeld van hetgeen men nagelaten heeft, noem ik art. 4 onveranderd gebleven, ofschoon men, zonder het minste bezwaar, door eene geringe wijziging, eens vooral de bedenking opgelost zou hebben die reeds tweemalen de meest netelige discussie over dat artikel heeft ten gevolge gehad. — Nog een voorbeeld zij mij vergund. Ik bedoel de zoo algemeen voor de Eerste Kamer verlangde publiciteit. In de Tweede Kamer over haar zwakke zuster te spreken is eenigzins gewaagd. Doch ik mag zeggen, hetgeen trouwens iedereen weet, dat zij, wel verre van (gelijk men haar onlangs in eene Memorie van het Gouvernement genoemd heeft) een der grondslagen van het Nederlandsche Staatsregt te zijn, eene mislukte copie is naar een Engelsch model; dat zij, als een ongelijksoortig bestanddeel, in 1815 bij de Gwt. van 1814 gevoegd is, omdat zij voor den Belgischen Adel, van zijne aloude regten beroofd, eene, dit meende men althans, zeer fraaije schadeloosstelling was. Of deze anomalie op den duur moet blijven bestaan, of er mogelijk-

heid is om van de Eerste Kamer een nationaal ligchaam te vormen, zijn vragen wier beantwoording thans zeer verschillend uitvallen zou; maar dat die Kamer, zoo lang zij wordt behouden, ten minste eenige opbeuring uit haar deernis-inboezemenden toestand behoeft en dat de openbaarheid der discussie hiertoe althans een weg openen zou, is voor bijna niemand twijfelachtig meer. Het was een jammerlijk overleg alle middelen ter verkrijging van zedelijken invloed juist aan die Vergadering te ontzeggen die er, om de wijs waarop zij wordt zamengesteld, het meest behoefte aan heeft. Het gaat met haar niet als met de Oostersche Monarchen, door wie, naar men zegt, te meer ontzag ingeboezemd wordt, naar mate zij zorgvuldiger zich houden binnen de muren van hun paleis. En het is zeer nadeelig voor den ganschen Staat, wanneer eene der voornaamste instellingen, te regt of te onregt, verstoken is van achtbaarheid en van zedelijke kracht.

Iets langer moet ik Uwe aandacht verzoeken ten aanzien van twee gewigtige punten waarop ik, toen ik over de wegneming der zaden van onrust en tweedragt heb gesproken, voornamelijk het oog gehad heb: namelijk *het Lager Onderwijs* en *de betrekking der Nederlandsche Hervormde Kerk op den Staat.*

Deze punten, ik gevoel het, zijn teeder, maar zij zijn ook van het hoogste belang. Daarom is het noodig voorzigtig te zijn in het spreken; maar het stilzwijgen zou onverantwoordelijk zijn. Men heeft te dikwerf in zaken van dien aard gezwegen, tot dat de moeijelijkheid, die vroeger weggeruimd had kunnen worden, onoverkomelijk werd.

Ook hier heb ik geen voorbarig afbreken en onvoorbereid reorganiseren gewenscht; ik zou alleen gewild hebben *regeling der beide onderwerpen door de Wet.*

Het onderwijs wordt thans hier te lande zeer verschillend beoordeeld.

Wat mij betreft, ik erken gaarne dat de inrigting der scholen in verscheidene opzigten, bijv. ten aanzien der leermethoden, aanmerkelijke verbetering ondergaan en een hoogen trap van voortreffelijkheid bereikt heeft. Ik heb een afkeer van elke vrijheid die volslagene losbandigheid wordt. Een plotselinge ommekeer van het bestaande zou, ook naar mijn inzien, de droevigste gevolgen moeten hebben. Maar de *vereeniging der Gezindheden* op de scholen, in dier voege gelijk zij nu plaats heeft, acht ik *nadeelig;* dewijl, dien ten gevolge, hetgeen elke Gezindheid als het zout der opvoeding waardeert, vervangen wordt door een krachteloos surrogaat, om niet te zeggen door een doodelijk vergif. De in den

eigenlijken zin Heidensche onkunde en de toenemende zedeloosheid, die bij een groot gedeelte der bevolking opgemerkt wordt, moet grootendeels op rekening van dit treurig opvoedings-systema worden gesteld.

Voorts is (wat er ook van het nuttige of verderfelijke der tegenwoordige inrigtingen en van de wenschelijkheid en mogelijkheid eener wijziging of verandering zij) het *gedwongene der vereeniging*, en dit verheugt mij, *onbestaanbaar* geworden. Voor het bijzonder onderwijs, waardoor ik versta het onderwijs gegeven zonder bijdrage van den Staat, zal, behoudens toezigt der Regering en onder waarborg van kunde en goed gedrag, ten minste eenige vrijheid moeten worden vergund. Ouders die, met of zonder genoegzamen grond, in gemoede overtuigd zijn dat de strekking van het onderwijs op de bestaande scholen onchristelijk is, moeten niet, regtstreeks of zijdelings, worden verhinderd aan hunne kinderen zoodanig onderwijs te geven als zij meenen te kunnen verantwoorden voor God. Die dwang, ik zeg het ronduit, is ondragelijk en behoort een einde te hebben. Het is eene aanmatiging, ontsproten uit de revolutie-leer, welke, met voorbijzage van de regten der ouders, de kinderen beschouwt als het eigendom van den Staat. Onverschillig is het of die aanmatiging plaats heeft door de centrale Regering, door gewestelijk of plaatselijk gezag: eene wijziging te dien opzigte neemt het onregt niet weg. Geene zoodanige vrijheid van Onderwijs als ik hier aangeduid heb, het corrollarium der gewetensvrijheid, ook op den duur worden geweigerd, en, zoo het Openbaar Onderwijs, Gouvernements-wege bekostigd, zich tegen dat soort van mededinging (gelijk ten aanzien van sommige gewesten te voorzien is) niet handhaven kan, zal dit onvermogen wel het krachtigste bewijs wezen dat men, in plaats van op de Gouvernements scholen in het aangenomen stelsel te volharden, beter zou gedaan hebben in tijds aan de geheele of gedeeltelijke wegneming van een radicaal gebrek gedachtig te zijn.

In elk geval moet het Onderwijs een onderwerp van *wetgeving* zijn. De grondwettige zorg der Regering is veranderd in beheer, en het beheer in beschikking. Het Onderwijs is bij Koninklijke Besluiten georganiseerd. Dit is ten onregte geschied en de Regering zelve heeft in 1829, door het voordragen eener wet, hare dwaling erkend. Anders toch zou zij tot die voordragt geene de minste bevoegdheid gehad hebben; de Regering is belast met de handhaving der regten ook van de Kroon; ook deze maken een deel der bezworene Staatsregeling uit; de regten der Kroon zijn ook een deel der regten van het Volk. Doch, niettegenstaande

deze erkentenis, en vooral ook dewijl zij, na het intrekken van het Ontwerp in 1830, door geene latere voordragt is bevestigd, had eene aanvulling van Art. 226 thans een waarborg moeten geven tegen de mogelijkheid eener nieuwe verandering van opinie; tevens zou men daarin de aankondiging gezien hebben eener aanstaande tegemoetkoming aan regtmatig bezwaar.

Ik ga over tot het andere punt, welligt het teederste onderwerp van allen, de betrekking der Nederlandsche Hervormde Kerk tot den Staat.

Het is mijn oogmerk niet theologische geschillen in deze Vergadering te brengen; maar evenmin ben ik voornemens te verzwijgen wat te gelijk behoort tot de belangen van den Staat en het regt van de Kerk. Eenmaal, en weldra misschien, zal het verbazing verwekken dat in deze Vergadering, waar meermalen finantieel belang met warmte behandeld is geworden, gedurende 25 jaren geene stem gehoord is ten behoeve eener Kerk waartoe de groote meerderheid der bevolking behoort, en waarover de Staat zich een, om er niets meer van te zeggen, al te groot gezag toegekend heeft. Voorts heb ik behoefte het vermoeden van mij te weren als of ik tegen de R. Katholijken eene vijandige gezindheid koesteren zou.

Niemand, ik mag het met vrijmoedigheid beweren, verdient minder dan ik dit mij zoo dikwerf aangedane verwijt. Ik ben Christen en Protestant; ik ben het uit overtuiging, en daarom acht ik mij verpligt, waar het pas geeft, elke leer te bestrijden die, naar mijn inzien, het zij uit den aard, het zij door de verbastering van haar beginsel, tot de meest verregaande afdwalingen leidt. Zoo verdraagzaam kan ik jegens de R. Katholijken niet worden dat ik ophouden zou Protestant te zijn. Zoo ver gaat mijne onverdraagzaamheid; verder ook niet. Ik ben, naar mijn gering vermogen, waar het regt en billijkheid gold, de voorspraak ook van anderedenkenden geweest. Ik heb betreurd dat men in België maar al te zeer het voorbeeld van Jozef II heeft gevolgd, als of een Protestantsche Vorst de liefde eener Katholijke bevolking zou winnen, met dezelfde maatregelen waardoor zelfs een Katholijke Vorst ze had verspeeld. Ik heb de Besluiten van 1825 betreurd, die ik als eene voorname oorzaak der gebeurtenissen van 1830 beschouw. Ik heb bejammerd dat men, met de beste bedoelingen welligt, ook aan de Belgen een onderwijs strijdig tegen hunne geloofs-overtuiging opgedrongen heeft. Ik heb elke spanning tusschen Protestanten en Katholijken met leedwezen gezien. Ik heb telkens, ook voor de R. Katholijken, de regten gevraagd die ik voor mijne geloofsgenooten vroeg. Ik ben overtuigd dat ik, bij het

verlangen van steeds in dier voege onpartijdig te zijn, ook thans spreken zal, zonder dat ik iemand billijke ergenis geef, eerst, over de terugwensching van Art. 133 der Gwt. van 1814, waarbij de Souvereine Vorst gehouden was de Hervormde Godsdienst te belijden; daarna, over de zelfstandigheid der Hervormde Kerk in betrekking tot den Staat.

Welligt is het niet aan U allen, E. M. H! bekend dat, voor weinige weken, ongeveer 600 Predikanten van deze Kerk zich aan de Synode gewend hebben, met ernstig verzoek om pogingen bij Z. M. aan te wenden, ten einde bij de herziening der Gwt. evengemeld artikel zou worden hersteld. Door de Synode zijn zij, en hoe kon het anders? niet ontvankelijk verklaard in dezen eisch; doch het komt mij voor dat hunne stem in deze vergadering wel eenige weêrklank behoort te hebben.

Evenwel zal in mijn mond die weêrklank merkelijk worden gewijzigd.

Ik zeg het openhartig, ook hier; ik zou de teruggave dezer bepaling, indien zij plaats had kunnen hebben, niet onvoegzaam en voorzeker hoogstregtmatig geacht hebben. Dit art., opgenomen in de Gwt. van 1814, overeenkomstig onze vaderlandsche herinneringen en regten, daarna door onze Hollandsche goedhartigheid en argeloosheid, wegens de vereeniging met Belgie, ter zijde gesteld, zou, ten gevolge der afscheiding, *cessante causâ, cessat effectus*, regtens en als het ware *jure postliminii* teruggekeerd zijn.

Maar ik voeg er bij:

Vooreerst, die bepaling is onmogelijk geworden. Dikwerf kan geen verdubbelde ijver herwinnen wat onverantwoordelijke ijverloosheid eenmaal verloren liet gaan.

Ten andere die bepaling is vrij onbeduidend. Welken invloed kan zij hebben in een Constitutionelen Staat, waar de Overheid, zonder eenige voorkeur ten aanzien eener bepaalde Gezindheid, te werk behoort te gaan?

Eindelijk, die bepaling zou eene zeer gevaarlijke strekking kunnen hebben. Zij zou niet slechts de aanleiding kunnen zijn tot bedriegelijke gerustheid; maar het schijnt, en dit blijkt ook weder uit den inhoud van meer dan een der adressen die bij de Synode ingekomen zijn, dat men zeer ligt, op grond der persoonlijke belijdenis van den Koning, de suprematie van den Staat wettigen, voor het minst verontschuldigen zou. Weg met zoodanig artikel, indien het de koopprijs moet worden der regten en vrijheid van de Kerk!

Doch, zoo ik weinig waarde aan deze bepaling hecht, ik moet mij te meer verklaren tegen de suprematie van het wereldlijkgezag.

Deze werd, en zeer te regt, als onregtmatig beschouwd reeds tijdens het Gemeenebest. Alle pogingen ter vestiging daarvan werden, het is overbekend, telkens door de Vorsten uit het Huis van Oranje gekeerd. En toen echter was de belijdenis der Kerk de grondslag van den Staat; en had men een waarborg voor de handelwijs der Overheid in dit algemeen en erkende fundament. Thans is deze suprematie, in een Staat waar de Overheid, als zoodanig, niet tot de Kerk behoort, drukkender, gevaarlijker nog; zij is tevens in den hoogsten graad onregtvaardig, en waarlijk, in verband met de bepalingen der Gwt., ongerijmd.

Zij geeft aanleiding dat de Regering, ter handhaving van dit stelsel zich, tegen wil en dank, en op de meest ongelukkige wijs, inlaat met theologische geschillen en dat zij allengskens, hoe ook tot vervolging ongezind, gebragt wordt tot maatregelen, waardoor menigeen, ik mag het niet anders noemen, om der Godsdienst wille wordt vervolgd.

Ik neem deze gelegenheid waar om Z. E. den Minister van Justitie te verzoeken, zijn veelvermogenden invloed te willen gebruiken om eene handelwijs te doen ophouden die, sedert zoo vele jaren, zoo menig vriend van Vorst en Vaderland ergert en bedroeft.

Onze Katholijke ambtgenooten hebben mij, ook nu, ten aanzien van de regten der Afgescheidenen ondersteund. Het verheugt mij, doch het heeft mij niet bevreemd; ik doe hulde aan hun gevoel van billijkheid, hetwelk zich hier op schoone wijs vereenigt met hun welbegrepen belang. Ik moet verwachten dat dezelfde hulp door hen zal worden betoond, waar het de wegneming of de matiging van een soort van overgezag geldt, hetwelk de grondwettige gelijkstelling der gezindheden verbreekt. Ik mag hun de vraag doen: Worden ook uwe Hoogleeraren door den Koning benoemd? Kan er ook bij u geene aanstelling of verplaatsing, zelfs niet der minste Kerkelijke Overheid, geschieden zonder goedkeuring van het Gouvernement? Heeft men ook Uwe Gezindheid op eene tegen haar beginsels strijdige wijs, bij Koninklijk Besluit, tot een Kerkgenootschap georganiseerd? Worden zij die zich, om gemoedsbezwaar, aan dat genootschap, aan die officiële afperking en omtuining onttrekken, ten aanzien hunner Godsdienstoefening, ook bij U gesteld buiten de bescherming der Wet? Mogen zij ook bij U geen lofzang aanheffen, geen gebed opzenden zonder voorafgaand verlof van het Bestuur? En zoo gij, in meer dan een opzigt eene vrijheid geniet, die men ons willekeurig onthoudt, zoudt gij

het ons dan ten kwade kunnen duiden dat wij, met eenige ernst, datgene verlangen waarop wij met U ten minste gelijke aanspraak bezitten.

Doch genoeg, Ed. Mog. Heeren! indien het mij gelukt is U te overtuigen dat, in een land waar nog eenige prijs op vrijheid wordt gesteld, een onderwerp van dien aard geenszins aan de willekeur van het Gouvernement mag overgelaten zijn. Dit onderwerp moet, evenzeer als het onderwijs, geregeld worden *bij de Wet.*

Doch, voert men ons te gemoet (en het is der moeite overwaardig op den aard en de strekking dezer redenering te letten), wat behoeft dit alles, bij de herziening der Gwt., in het midden gebragt en, als bij de hairen, in deze Vergadering te worden gesleept: wil de Gwt. eene regeling van het Onderwijs bij Besluit? heeft de Gwt. eene onderwerping van de Kerk aan den Staat, òf bepaald òf bedoeld? Van de handhaving der Gwt., van de gewone wetgeving, niet van eene herziening, moet verbetering worden verwacht.

Nu ja, Ed. Mog. Heeren! doch met meer blijdschap en vertrouwen zouden wij de wenk ontvangen, indien deze vermaning kwam van hen die tot handhaving der Gwt. bij de gewone wetgeving hun kracht en invloed hebben besteed. Thans mogen wij aan deze ijverige berispers, en aan hen vooral, doen opmerken dat het niet handhaven der Gwt., in veler oog, eene verkeerde uitlegging heeft gewettigd; zoodat eene uitdrukkelijke bepaling, vroeger overbodig, thans daarentegen even hierdoor onmisbaar is geworden. Wij ontvangen somtijds, naar mijn inzien, ik beken het, zonderlingen raad. Riepen wij de hulp der gewone wetgeving in, men wees ons naar het tijdstip der herziening; nu dit tijdstip eindelijk aangebroken is, acht men de herziening noodeloos en ongepast, terwijl men ons, met heusche bereidwilligheid, naar de gewone wetgeving verzendt. Men verwondere zich ook niet, zoo wij, na de traagheid der gewone wetgeving, en de moeijelijkheid ondervonden te hebben, waarmede ook hetgeen in de Gwt. ligt als diep verholen goud te voorschijn wordt gehaald, altijd aandringen op hetgeen ons tot dusver altijd wordt ontzegd, en zoo wij ook deze gelegenheid niet ongebruikt hebben laten voorbijgaan, om onze billijke wenschen onder het oog te brengen van Hun Ed. Mog., van de Natie, en van het Gouvernement.

III. Er blijft mij een derde punt over, *de onaannemelijkheid van het eerste ontwerp van 1840.*

Eene voorloopige aanmerking nog. Hetgeen door een vorig redenaar omtrent de wenschelijkheid eener verwerping van alle de

wetten, wegens ongenoegzaamheid, aangedrongen is; heeft ook mij getroffen; ik verlang tegenbeschouwingen hieromtrent te vernemen; tot dusver evenwel heeft mij zijne redevoering geenszins overtuigd. Ik ben nog in twijfel omtrent onze bevoegdheid, en ik zou stellig verzekerd moeten zijn van onze verpligting, eer ik zou medewerken tot eene soort van dwang, die, in verband met de tegenwoordige gesteldheid der zaken, een zeer nadeeligen invloed zou hebben. Een van beide: òf de Regering waagt het de herziening, als eene door de afstemming afgedane zaak, te beschouwen; en dit zou, indien het geen nieuwen en sterken aandrang te weeg bragt, het wel gegrond, maar noodlottig vertrouwen op onzen welligt al te verdraagzamen aard nog versterken, òf wel de Regering onderwerpt zich aan het bevel; en dan zou ik eene toegeeflijkheid, verkregen op die wijs, vooral na hetgeen in den laatsten tijd reeds plaats gehad heeft, als eene zoo diepe vernedering der Koninklijke waardigheid beschouwen, dat ik daartoe niet gaarne de hand zou hebben geleend, maar liever wensch dat het Gouvernement, tot voortzetting van het werk, uit eigene beweging in de gelegenheid worde gesteld.

Omtrent het Ontwerp van Wet zal ik, na al hetgeen door anderen daar tegen ingebragt is, zeer kort kunnen zijn.

Mijne eerste bedenking betreft Limburg.

Waarom wordt hier over de inwoners van het Hertogdom, zonder hunne medewerking, als door eene soort van inlijving, beschikt? Om de onmogelijkheid, zegt men, eener organisatie, ten gevolge waarvan zij Afgevaardigden zouden hebben benoemd. Doch hierop is te regt geantwoord dat de organisatie, wanneer de wet aangenomen wordt, toch plaats hebben zal, en zulks bij voortduring derzelfde bezwaren om welke men haar thans onmogelijk noemt.

Bovendien had ik Limburg liever zien blijven onder een afzonderlijk Bestuur. Niet enkel wegens de betrekkingen op Duitschland, waardoor wij in moeijelijkheden kunnen worden gewikkeld, maar ook om de eigenaardige zeden en gewoonten van het gewest. Wij ontmoeten hier op nieuw het stelsel van ineensmelting, dat ons, ten aanzien van Belgie, zoo duur te staan gekomen is. . . . . . .

Mijne tweede zwarigheid betreft Luxemburg.

Ik wensch de hereeniging niet. Ik wil niet ontkennen dat de Luxemburgers, onder hunne nieuwe instellingen, welligt gelukkiger zullen zijn dan toen zij deelgenooten waren der zegeningen van ons constitutioneel beheer; doch ik zie hier (en dit is voor mij, die

aan de Gwt. hen gehouden, een onoverkomelijk bezwaar) eene Provincie, waarvan geen afstand is gedaan, zonder toestemming van de Stat.-Gen. bij Koninklijk besluit buiten de Gwt. gesteld.

Doch, zeggen sommigen, die vereischte toestemming zal juist nu, door het aannemen der wet, worden verleend. In geenen deele Ed. Mog. Heeren! Nog in het laatste antwoord der Regering volhardt zij in het beweren dat Luxemburg buiten den kring uwer bemoeijenissen ligt; gij zult dus lijdelijk toezien dat een gewest, zonder tusschenkomst der Stat.-Gen., beroofd worde van zijne grondwettige regten; gij zult daarstellen een allerdroevigst antecedent.

Mijne laatste zwarigheid betreft Holland.

De splitsing *is onnoodig*.

Een Provinciaal Hof, eene andere wijs van benoeming voor de Criminele Regtbank (daargelaten of de behoefte aan dergelijke wijzigingen is) kan verkregen worden zonder willekeurige doorhakking van het Gewest. Men is bevreesd voor de suprematie van het overmagtige Holland. Niet onaardig is het dat zij die dit argument willen doen gelden, het zelf hebben wederlegd ten aanzien van het overmagtige Amsterdam. De veranderde regeringsvorm is, ten aanzien evenzeer van de Provincie als van de Stad, een waarborg tegen terugkeering der ongelegenheden die men bedoelt.

De afscheiding, zegt men, *is facto* reeds daar; eilieve is hetgeen ge door de splitsing verkrijgen zult, zoo onbeduidend, waarom dan zoo gedrongen op hetgeen ge eigenlijk reeds bezit?

De splitsing is bovendien *nadeelig*.

Voor het Gewest zelf. — De eenheid, het in een gevlochten zijn der belangen zal, ten gevolge der afscheiding, tallooze moeijelijkheden doen ontstaan. Het is te vreezen dat er ligt tegenwerking, naijver, en wat hiermede al verder zamengaat, tusschen Zuid- en Noord-Holland plaats hebben zal.

Voor het Rijk in 't algemeen. — Het onverdeelde Holland heeft ten alle tijden de gewigtigste diensten bewezen aan alle de Vereenigde Gewesten. — De splitsing zal de kracht verhoogen van het Centraal Gouvernement.

De splitsing is ongeoorloofd.

De hoofdbeginselen van het Staatsregt worden miskend, indien wij, ik zeg niet zonder kennisgeving, maar zonder toestemming der Staten van Holland, eigendunkelijk beschikken over dit Gewest.

De Provincien, gelijk men te regt aangemerkt heeft, bestaan niet *door*, maar voor de Gwt. Haar regten zijn in 1795 door den

revolutionnairen stroom wel overdekt, niet vernietigd; evenmin als de regten van het Huis van Oranje, evenmin als de regten van den Nederlandschen Staat. In 1813 is wel de Souvereiniteit, wel het onafhankelijk bestaan, maar geenszins het zelfstandig aanwezen vernietigd.

De strijd is hier tusschen het historische en het revolutie-beginsel, tusschen eerbied voor verkregene regten en toegeeflijkheid aan willekeurige beschikking. Het is te doen om het grondwettig aanzijn van Gemeenten; zullen wij het prijs geven, bij de overtuiging dat in die zelfstandigheid een onmisbare grondslag ligt voor de reorganisatie van elken gerevolutioneerden Staat?

De behoefte aan de centralisatie wordt algemeen gevoeld; en hetgeen men nu van ons verlangt, is de centralisatie in haar meest buitensporige werking. Hiet zal uitgemaakt worden of, naar Uw inzien, Gemeenten en Gewesten, behoudens eene welgeregelde ondergeschiktheid aan de Algemeene Regering, *corpora moralia* zijn, die niet slechts eigene belangen hebben, maar ook *eigene* regten, waarover, evenmin als over de regten van bijzondere personen, door de Regering mag worden beschikt, dan wel of gij ze enkel als afdeelingen beschouwt, als *departementen* van den Staat; waaraan, nuttigheidshalve en bij wijze van gunst, de behandeling van locale aangelegenheden somtijds overgelaten wordt, doch waarover het Centraal Bestuur naar welgevallen, ter verdeeling of vereeniging of ineensmelting, of afscheuring beslist; thans geldt het Holland; straks zal het, òf Gelderland òf Drenthe, òf elk ander Gewest kunnen gelden. De eene Provincie zal te groot wezen en de andere te klein. Reeds hebben mannen van kunde en invloed de wenschelijkheid, naar hun inzien, betoogd eener verdeeling van het Rijk in vier of vijf Districten! Het verwondert mij dat men ze niet liever Groot-Militaire Commandos genoemd heeft. Ook ik geloof dat dit zeer gemakkelijk zijn zou voor de administratie; maar het zou doodelijk wezen voor Nationale ontwikkeling en Vaderlandschen zin.

Doch tegen over dit alles wordt, zelfs door velen in wier oog de wet verderfelijk is, eene algemeene bedenking gesteld. Wij moeten de wet aannemen, wegens de omstandigheden, om de *gevolgen*, die eene verwerping zou kunnen hebben. Door wie wordt deze bedenking gemaakt, Ed. Mog. Heeren! Door hen vooral die ons de bevoegdheid ontzeggen om de Ontwerpen van wet in verband met de aangelegenheden van het Vaderland in het algemeen te beschouwen.

Doch ik wil mij van deze exceptie van niet ontvankelijkheid geens-

zins bedienen. Ik heb ze niet noodig; want, hoewel ik de gevolgen der aanneming zoo even meer aangeduid heb dan ontwikkeld, mag ik echter vragen: zouden de gevolgen der verwerping ligt erger kunnen zijn? Op alle aanmerkingen van dezen aard is eigenlijk slechts een antwoord. Wij zijn niet verantwoordelijk voor de gevolgen; dit is de zaak van hen die eene niet aannemelijke wet voorgedragen hebben; maar, als die wet niet onpartijdig door ons wordt getoetst, zijn wij verantwoordelijk voor het verzaken van den ons opgelegden pligt.

Het te berde brengen van dit argument heeft mij, ik erken het, in deze Vergadering dubbel bevreemd. Wij mogten hopen hier althans van te worden verschoond. Of is het niet met deze zelfde jammerlijke redenering dat de Tweede Kamer zich jaren achtereen voor baar meer dan zonderlinge handelwijzen een door de Nederlandsche Natie niet geratificeerden vrijbrief heeft verleend? En wat was nu, van dit zien op de gevolgen, het gevolg? Dat, zonder eenig nut, de Staatsschuld met eenige honderde Millioenen vergroot, het Vaderland telkens nader aan het verderf, de Koning telkens meer in zorg en moeijelijkheden is gebragt.

Laat ons eindelijk onderzoeken welke die schroomelijke gevolgen der verwerping zullen zijn.

Het Gouvernement kan onmiddellijk de intrekking der overige Ontwerpen gelasten. Zoodanig besluit *ab irato* mag naauwelijks worden ondersteld; het zoude aanleiding tot billijk misnoegen zijn.

De Regering kan, in haar stelsel, de zaak laten gelijk zij is, zij heeft geene wet noodig. Het kind leeft niet, omdat het ingeschreven is bij den burgerlijken stand, en evenmin hangt het aanwezen van het Rijk van de juiste optelling der Provincien af. Limburg is het eenige bezwaar, in zoo ver het aantal Vertegenwoordigers bij de Gwt. dient te worden bepaald; maar, in de wijze van zien van het Gouvernement, kan Limburg, evenzeer als Luxemburg, provisioneel of definitief, van het Rijk worden gescheurd.

De Regering kan het ontwerp, bij de aanstaande gewone Vergadering, door eene andere wet, waarbij Holland onverdeeld blijft, vervangen; en deze wet, zonder meer, aan de beraadslaging eener andere Dubbele Kamer onderwerpen.

De Regering kan eindelijk die wet vergezeld doen gaan van andere verbeteringen, wier noodzakelijkheid haar nader is gebleken. In 1841 zal aangevuld worden wat in 1840 ontbrak, en eene herziening, eenigzins evenredig aan de behoefte, zal op die

wijs in twee termijnen tot stand worden gebragt. En dit acht ik, nu de gelegenheid dit jaar verzuimd is geworden, eene zeer wenschelijke zaak.

Onder eene voorwaarde evenwel. Mits de Regering in waarheid gebruik make van haar initiatief. Mits zij verbeteringen voorstelle, uit eigene beweging en naar een vast plan; niet op aandrang en als ware het, onder dictée der Stat.-Gen. Mits zij kracht zoeke, niet in constitutionele fictien, maar in hetgeen wezenlijk en onwankelbaar is. Doet zij het niet, dan is het vooruitzigt bang; geenszins evenwel ten gevolge der verwerping van deze wet; maar dewijl de Natie aan den invloed van elken wind van leering overgelaten wordt. Ik heb, E. M. H.! in deze beraadslaging, ons Land gelukkig hooren noemen, dewijl er bij ons geene partijen bestaan, geen banier opgeheven wordt; ook ik roem het geluk van een land, waar geene partijen bestaan, namelijk als die eensgezindheid op eenheid en niet op gemis van beginsels berust. Ik beklaag het land waar de meesten, ook dengenen die een werkzaam aandeel aan de behandeling der Staatszaken hebben, geenerlei vastheid van overtuiging bezitten, lijdelijke volgzaamheid beschouwen als ondersteuning van het Gouvernement, en gemeenschappelijk overleg, ook in de hoogste Vergadering des Lands, als zamenspanning tegen den Staat. Ik geloof dat alsdan het niet aanwezig zijn van partijen een voorteeken is, dat er spoedig partijen zullen ontstaan: ik vrees dat, als geenerlei banier, ook niet ter plaatse alwaar zij behoort gezien te worden, opgerigt is, weldra velerlei banieren, ter plaatse waar het niet behoort, opgerigt en door velen, ook van hen die vruchteloos naar beter leiding gezocht hebben, zullen worden gevolgd. Men spreekt van opgewondenheid, van bedenkelijken toestand, van gevaar. Ik geloof dat de omstandigheden bedenkelijk zijn; dat de rampzalige toestand onzer geldmiddelen voor sommigen een gewenschte hefboom zou kunnen worden. Doch men zie ook op het goede dat ons overgebleven is. De Natie bemint den Koning, bemint het *Huis van Oranje*, wil eendragt en rust, vreest elke verandering, is tot groote opofferingen gereed; wat wil men meer? Maar de Natie moet worden geleid. Zoo die leiding ontbreekt; zoo de Regering de omstandigheden afwacht, zich naar de gevoelens van anderen regelt; zoo er in haar maatregelen geen eenheid of plan is te ontdekken; zoo de Regering niet regeert; zoo de raadslieden der Kroon niet in de mogelijkheid zijn ons het ontwerp en de grondregels hunner Staatkunde te doen kennen; zoo zij geen middelpunt der welgezinden kunnen vormen, dan is het ontwijfelbaar dat,

vroeg of laat, eene partij van kwalijkgezinden de zege behaalt. En wat zal dan gedaan worden door onze talrijke conservativen, die zich zoo veel laten voorstaan op hun behoudende kracht? Dat conservatief systema, het stelsel van hen die geen stelsel hebben, behoudt zoo veel mogelijk, zoolang mogelijk, en eigenlijk behoudt het niets. Wat is er gebeurd in de vorige zitting? De vijf wetten van Januarij waren het *nec plus ultra* van dat systema; en zeer spoedig zijn zij door andere wetten gevolgd. Niet dat ik deze afkeur, maar dit keur ik af, dat ze successivelijk afgedwongen zijn; dat het *veto* der Eerste Kamer en des Konings, door den op onvoorzigtige wijs uitgelokten en versterkten aandrang der Tweede Kamer, te niet is gegaan; dat de Regering, door de wijs waarop zij geweigerd en door de wijs waarop zij toegegeven heeft, zonder noodzaak, aan het Koninklijk gezag hier te lande een nadeel toegebragt heeft, hetwelk welligt in vele jaren niet zal worden hersteld; zoo zal verder afgedaald worden, van trap tot trap, indien er geen andere maatstaf der toegeeflijkheid dan de wezenlijke of schijnbare noodzakelijkheid van het oogenblik bestaat. Om te zeggen: « tot hiertoe en niet verder! » moet men den voet hebben gezet, niet op eene glibberige helling, maar op vasten grond. Daardoor alleen is men magtig om wederstand te bieden. En, zoo men daartoe eenmaal magteloos wordt, wat zou er dan plaats kunnen hebben? Ontveinzen wij het ons niet, Ed. Mog. Heeren! indien nergens, nergens eenige trouw aan deugdelijke beginsels bestaat, dan zal, uit den aard der zaak, vermeerdering van tweedragt en toenemende overmagt van woelgeesten en eerzuchtigen ontstaan. Dan zullen de gevolgen onberekenbaar zijn. Dan is de gesteldheid van het Vaderland, de gesteldheid van Europa zoodanig dat, hetgeen God verhoede, de dag zou kunnen aanbreken waarop, niet in deze Vergadering over de splitsing van Holland, maar elders, door eene revolutionnaire Diplomatie, welke eenmaal reeds de scheuring van onzen Staat door haar willekeur heeft bevestigd, over de splitsing en inlijving van het nu reeds gehalveerde Rijk der Nederlanden zou worden beslist.

XIII. De heer Collot d'Escury van Heinenoord:

Bij gelegenheid der beraadslagingen over het ontwerp van wet, tot verandering van het 1ste, van het 2de en van het 153ste artikel der Grondwet, heb ik gemeend, met het daaromtrent voorgedragene niet te moeten instemmen, omdat ik in de splitsing van Holland in twee deelen, noch nut noch voor-

deel gelegen achtte, en het mij toescheen, dat hetgeen daarmede beoogd werd, zeer gereedelijk had kunnen bereikt worden, zonder tot zoodanigen maatregel de toevlugt te nemen.

Maar, nu de Tweede Kamer het anders besist, nu de Eerste deze beslissing bekrachtigd heeft, en het ontwerp alzoo wet geworden is, meen ik te moeten berusten in hetgeen door de onderscheidene takken der wetgevende mag bestemd werd, om aan de sanctie van deze dubbele vergadering te worden onderworpen.

Ik ben overtuigd, dat het als wenschelijk voor den lande te beschouwen is, dat het verrigte betreffende de veranderingen en bijvoegingen in de Grondwet, welke bij de wetten van den 13den en 21sten Junij noodzakeklijk zijn verklaard, van de bekrachtiging der dubbele vergadering worde achtervolgd, en ik moet het daarom bedenkelijk keuren, mij tegen eene wet te verklaren, over welke het, naar mijn oordeel, niet raadzaam is, dat nieuwe discussiën in het vervolg worden uitgelokt.

In het lengen, weder opvatten en vernieuwen van zoodanige discussiën nopens verandering, wijziging of verbeteringen in de Grondwet, zie ik groote en wezenlijke bedenking gelegen, en nog grootere, om dat ten allen stonde te willen beproeven. — Alles blijft dan onvast en onbestemd, en ongetwijfeld zoude het, zoo al niet ondoenlijk, ten minste hoogstbedenkelijk te achten zijn, om dit in de volgende zitting te ondernemen, in welke zoo vele gewigtige bemoeijenissen en beraadslagingen, de finantien van den Staat betreffende, voor de Tweede Kamer te wachten zijn; ja, ik ga verder, en durve het voor zeker houden, dat de bekrachtiging van het voorgedragene daarop een gewigtigen en heilzamen invloed zal uitoefenen, terwijl, in een tegenovergesteld geval, de gevolgen voor deze zoo hoogstbelangrijke aangelegenheden schier niet te berekenen zouden zijn.

Ik wil hiermede niet beweren, dat de vruchten van den arbeid, aan de veranderingen en wijzigingen der Gwt. besteed, en thans aan deze dubele vergadering aangeboden, niets te wenschen zouden overlaten; neen, Ed. Mog. Heeren! alle menschelijk werk zal wel altijd het kenmerk der onvolkomenheid dragen, en ook hier, ik schroom geenszins het openlijk te erkennen, ook hier is hetzelve zigtbaar; maar zoo dan niet alles is daargesteld wat men gemeend heeft te mogen of te kunnen verwachten, het is er echter verre van af, dat niet veel, zeer veel, in de voorgedragene ontwerpen zoude

aangetroffen worden, waaraan men gewigt en prijs hechten mag en moet; ik meen toch hier in der daad Gwt. — verbeteringen te kunnen opmerken, en onder deze de zoodanige, die voor het finantie-wezen voordeelen zullen opleveren, welke in der daad het onbevangen oordeel niet miskennen zal.

Dan het zijn de finantien niet alleen, waarop men de aandacht, als bij uitsluiting, vestigen moet; neen er zijn andere maatschappelijke belangen welke zich hier voordoen en in de Gwt. — verbeteringen, thans het onderwerp onzer overwegingen, zijn opgenomen, welke dezelfde opmerkzame aandacht in geene geringe mate verdienen.

Ik zal ze niet optellen; ze zijn U Edel Mogenden bekend, en ik behoeve dus daaromtrent in geene ontwikkeling te treden; doch ik zal alleen mij de opmerking veroorloven, dat ook de aandacht van het algemeen op dezelve gevestigd is, en dat de belangneming, onder meer dan een opzigt, allerwege zigtbaar is.

De teleurstelling zou dan voorwaar groot wezen indien het aangevangen werk heden niet gelukkig wierd ten uitvoer gebragt; men zoude toch zich daardoor van gewigtige voordeelen verstoken zien, welke de voorgestelde verbeteringen, voor de Natie waarborgen: verbeteringen, naar het genot van welke zoo vele onzer landgenooten met verlangen uitzien, en die alzoo niet uit het oog mogen verloren worden, alleen in de ongewisse verwachting van meerdere, of van dat alles, wat eene opgewekte verbeelding ons zoude kunnen voorspiegelen, als na verloop van tijd misschien te verwerven, doch waardoor in der daad het zekere van het tegenwoordige aan het onzekere der toekomst zou worden prijs gegeven.

Wie verzekert ons, mag ik vragen, dat het betere ons in het vervolg ten deel zou vallen? Wij leven in eene eeuw, waarin de eene theorie als het ware de andere verdringt, waarin schier allen, die zich met staatkundige bespiegelingen inlaten, zich wanen bouwmeesters van den echten stempel te zijn, en Staatsinrigtingen te kunnen daarstellen, welke aan de volkomenheid grenzen. — Ik voor mij geloove dat wij, door ons met dat onvolkomene, dat thans wordt aangeboden, te vergenoegen, der Natie eene meer wezenlijke dienst zullen bewijzen, dan wanneer wij naar het volmaaktere wilden streven, dat wij misschien niet zoo gemakkelijk zouden bereiken, als velen zich voorstellen.

De Natie intusschen verlangt den staat van onzekerheid,

waarin wij verkeeren, te zien ophouden; die gesteldheid is, dit zal men mij, geloove ik, niet betwisten, in der daad nadeelig voor onze groote en algemeene belangen: die staat kan geene gunstige werking te weeg brengen, wanneer de tijd dáár zal zijn voor de behandeling en regeling van onze zoo belangrijke finantiele aangelegenheden; deze toch, men verlieze dit niet uit het oog, is de taak, welke nog in den loop van dit jaar moet ten einde gebragt wezen, zal orde en een geregelde gang van zaken, niet voor eene noodlottige verwarring, met alle hare nadeelige gevolgen, plaats maken, en ons Grondwettig Staatsgebouw onvoltooid, en van eene duurzame vestiging verstoken blijven.

Wanneer ik, Ed. Mog Heeren! in aanmerking neem, dat wij hier aan geene geheele verandering der Gwt. te denken hebben, dat het niet vele en velerlei wijzigingen, maar goede, en de hoop eener gunstige werking in de toekomst opleverende, verbeteringen zijn, welke men bedoelen moet, dan mag ik het daarvoor houden, dat de thans ter bekrachtiging aangebodene wetten dit kunnen te weeg brengen.

Raadpleeg ik al verder met den toestand van onderscheidene Volken en Staten, dan zie ik de nationale welvaart dáár het zekerste gevestigd, waar vaste instellingen, met geene gedurige verandering bedreigd, onafgebroken bestaan, en het maatschappelijk verdrag alzoo op hechte gronden rust; dan mag ik zoodanig een stand van zaken, voor de Natie, welke ik hier help vertegenwoordigen, begeerlijk achten, en mij onder de verpligting schatten, van het mijne toe te brengen, om iets zoo wenschelijks te helpen bevorderen.

En welke is nu, Ed. Mog. Heeren! onze toestand? - Onze maatschappelijke inrigtingen behoefden die verbeteringen, welke de ondervinding van den tijd, en de omstandigheden, waarin wij verkeeren, noodzakelijk hebben doen keuren: aan die behoefte is door de voorgedragene wetten ten minste grootendeels voldaan: dit is met die omzigtigheid geschied, welke de aard van een zoo gewigtig werk vordert; daarbij is dat alles in het oog gehouden, wat de Gwt. voorschrijft; de Staatsmagten zijn in haren geest werkzaam geweest, en, verleent nu de Dubbele Kamer de bekrachtiging, welke vereischt wordt, dan zij wij aan het einde onzer zwaarwigtige bemoeijenissen gekomen; dan mogen wij op eene zekere gesteldheid van zaken, voor de toekomst hopen; het ontzeggen van bekrachtiging, het zij ten deele, zou, ik mag het niet verbergen, naar

mijne overtuiging, tot nieuwe en in de gevolgen onberekenbare moeijelijkheden leiden; de wetgevende magt zou de taak van veranderen en wijzigen op nieuw moeten aanvangen, op nieuw zou de Tweede Kamer, in dubbel getal, moeten zaamgeroepen, en gelijksoortige beraadslagingen, als ons thans bezig houden, worden hervat, zonder daarom meerdere zekerheid voor eenen goeden uitslag aan te bieden of te verzekeren; wij zouden zoo dagen, maanden en jaren, met nimmer eindigend wikken en wegen, kunnen doorbrengen, zonder de eindpaal te bereiken, welke voor ons slechts in het vergezigt zou blijven opgerigt.

Ik blijf niettemin de splitsing van Holland betreuren, en ik heb er mij daarom tegen verklaard, toen het nog tijd was, en er mogelijkheid bestond, om daarin verandering te zien gebragt; maar, nu de wetgevende magt, nu de Koning en de beide Kamers het alzoo hebben bepaald, nu wijk ik voor de wet der noodzakelijkheid, en zal het meerdere niet aan het mindere wagen, het provinciale belang niet ten koste van het algemeene voorstaan.

Ik brenge dan alzoo mijne bijzondere meening en mijn bijzonder verlangen, uit overtuiging, hier ten offer, maar daarmede geenszins mijne afscheids-groet aan het Noorderdeel van het gewest, waartoe ik behoore, geenszins aan de hoofstad van het Rijk: wij zullen elkander te zijner tijd wedervinden: er bestaat één levenbegineel voor allen: dat levensbeginsel is de handel, en geldt het zijn belang en zijne regten, dan is Zuider-en Noorder-deel één; dan worden de handen in elkander gelegd,en, in vaderlanschen zin vereenigd, blijft dan Holland voor het algemeene Vaderland, hetgeen het van de eerste grondlegging van den Staat geweest is.

XIV. De heer SchoonevelD zegt hoofdzakelijk:

Dat het voor hem, die mede eene meer systematische, niet enkel gedeeltelijke revisie der Gwt. had gewild, die ingsgelijks de algemene herziening gegrond had willen hebben op het beginsel, om de meest mogelijke eenvoudigheid en zuinigheid in onze Staatshouding te doen heerschen, een harde tweestrijd is, over de al of niet aanneming der tegenwoordige wetten te beslissen. Meende hij door de verwerping van al die wetten het welzijn van het Vaderland te bevorderen, hij zou geen oogenblik aarzelen, om te dien opzigte den bree-

den weg op te gaan. Naauwkeurig heeft hij echter die vraag onderzocht; oplettend heeft hij de vroegere beraadslagingen en handelingen der Kamer gadegeslagen, en hij is in gemoede verpligt te zeggen, dat hij de overtuiging bekomen heeft, dat men door de verwerping van alle voordragten 's Lands welzijn niet zal bevorderen, dat de meerderheid der Kamer geene geheele herziening der Gwt. wil, en dat hij het Vaderland niet onthouden wil die verbeteringen en meerdere waarborgen in de Staatsregeling, die althans verscheiden der onderhavige voordragten aanbrengen. Daarenboven is hij volstrekt niet van meening, dat onze Gwt. zoo ellendig is en blijven zal, als thans in en buiten de Kamer wel eens wordt beweerd. Het is waar, er zijn artikelen in, die verbetering behoeven, maar dit is geene reden om het geheel broddelwerk te noemen. De hevigste en kundigste Belgische opposanten, zoo als Beyphins, Dotrenge, de Meulenaere en Lehon, hebben, welke verlangens zij ook uitdrukten, nooit op eene herziening der Gwt. aangedrongen.

Maar waar van daan wordt de Staatregeling thans wel eens als ellendig voorgedragen? Men zoeke het kwaad waar het ligt. Het hapert hier minder aan de instellingen dan aan de menschen, die het bestaande moeten uitvoeren en handhaven. De spreker twijfelt er niet aan, dat men nog genoegzaam algemeen de Gwt. voortreffelijk hadde gekeurd, ware zij steeds naar haren waarachtigen geest uitgevoerd en uitgelegd. Hij beaamt ten volle wat de heer de Gerlache in de inleiding van deszelfs geschiedenis van het Koningrijk der Nederlanden zegt: *que la Constitution elle-même était bonne, mais que les explications qu'on en donnait, étaient mauvaises.*

Er zijn misslagen in de staatkunde begaan, die men op rekening van de Gwt. schuift, ofschoon men ze den uitvoerders daarvan moest wijten, die haar niet strikt hebben nageleefd. Waarlijk, indien men voortaan altijd zoo overdreven naauwgezet was in de stipte handhaving der Gwt., als deze vergadering onlangs, toen het er op aankwam, om de perken harer bevoegdheid te bepalen, dan zou de redenaar zich over de toen geledene nederlaag verheugen.

Van deze algemeene oogpunt uitgaande acht de redenaar het zijn pligt de onderhavige voordragten op zich zelve te onderzoeken, en, naar mate dat oordeel gunstig of ongunstig uitvalt, dezelve aan te nemen of te verwerpen.

Het laatste zal hij reeds dadelijk moeten doen, met opzigt

tot de eerste voordragt. Niet zoo zeer zal hij die afstemmen om de Limburgsche of Limburgsche quaestie, maar omdat hij in de scheiding van Holland groot nadeel ziet voor dat gewest, en tevens voor het Vaderland. Amsterdam geeft deszelfs verlangen tot scheiding te kennen, en naauwelijks is dit verlangen geuit, of de vertegenwoordigers van alle andere gewesten beamen dit. Zij vergissen zich echter waarschijnlijk in het doel, waarmede die verbrokkeling van eene zoo aanzienlijke Provincie gevraagd wordt.

Waarom toch vraagt Amsterdam de scheiding? Is het tot bevordering van de algemeene belangen van Noord-Holland? Is het om zoogenaamde grieven? Of is het welligt, omdat men aan inwoners uit het Zuiderdeel van Holland meer posten, meer eerbewijzen verleent? Is het omdat er strijdige belangen tusschen de twee deelen van Holland bestaan? Niets van dit alles is hier het geval. Dezelfde bronnen van bestaan en welvaart bestaan in beide afdeelingen van het gewest; dezelfde belangen en inzigten drijven deze: er is inderdaad maar ééne reden voor het verlangen van Amsterdam: de hoofdstad wil mede een Provinciaal Geregtshof ten civile bezitten.

Gesteld die vordering zij gegrond, moet daarom de Provincie Holland in twee deelen gescheiden worden? Kan niet veel eenvoudiger art. 182 der Gwt. zoodanig worden veranderd, dat er in dit gewest twee Hoven zijn? De regtsbedeeling zou er niet te beter om zijn, vermits dit nog meer verschil in de jurisprudentie zal geven, maar er bestaan in ons klein land reeds zoo vele Hoven, er zijn reeds zoo vele raadsheeren, dat één Hof, eenige raadsheeren meer wel weinig ter zake doen zou.

Dus *fiat* een nieuw Hof!

Maar moet, om aan het verlangen van Amsterdam daarnaar te voldoen, — een verlangen dat zoo gemakkelijk anders ware te voldoen — nu de materiële bloei, de eendragt van een gansch gewest op het spel gezet worden? Splitsing zal toch, volgens den redenaar, scheuring veroorzaken; bij scheuring zal het eene gewest boven het ander den boventoon zoeken te krijgen, en beide gewesten zullen daardoor benadeeld worden. Neen, de eenheid der Provinciale Staten, de *nexus*, die dit aanzienlijk gewest zamenhoudt, moet verbroken worden.

Wordt die band verbroken, dan kan Amsterdam zelf daarvan eenmaal de verderfelijke vruchten plukken. Zou het ge-

val zich niet kunnen opdoen, dat het mededingend Rotterdam eenmaal de hoofdstad van hare geldmarkt zou willen berooven?

De redenaar onderzoekt verder, waarom de afgevaardigden der andere Provincien zoo ijverig de zaak der afscheiding van Holland kunnen hebben opgenomen. Daartoe kunnen twee redenen bestaan, de eene om Amsterdam te believen; de andere, en wel de meest waarschijnlijke, omdat zij de 22 afgevaardigden uit de enkele Provincie Holland vreezen, en zij die liever *en détail*, dan *en bloc* hebben. Doch zij verzinnen zich alsdan grootelijks. Er worden in deze Kamer twee soorten van quaestien behandeld, de materiële en de politieke. Wat de eerste betreft, ook na de scheiding, zullen de leden uit de voorname handelprovincien, steeds vereenigd, pal blijven staan. Wat de politieke quaestien aangaat, daaromtrent zijn de leden van Holland altijd verdeeld geweest, en dus zal men, gelooft de redenaar, geenszins die voordeelen uit eene scheuring van dat gewest trekken, die men daarvan schijnt te verwachten.

Overigens is het voor de kleine landprovincien gevaarlijk een antecedent als het onderhavige te stellen; want wil men thans Holland scheiden, omdat het te groot is, morgen kan men eenige dier Provincien wel bij anderen voegen, omdat zij afzonderlijk te klein zijn. De scheiding zoo voetstoots is eindelijk onregtvaardig; want men heeft de Staten daarover niet eens gehoord!

De redenaar zal, om al deze redenen, stemmen tegen het eerste ontwerp, en nopens de andere zich welligt nader verklaren.

Hierna wordt de volgende zitting bepaald op morgen, ten 10 ure.

Zitting van Vrijdag 28 Augustus.

De beraadslagingen worden voortgezet. Opening ten tien ure. — Lezing en goedkeuring der notulen.

XV. De Heer van Rappard:

Ten tweedemale geroepen om mijne stem uit te brengen over de voorgedragene veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., is het mijn voornemen niet in het breede de gronden te ontwikkelen, die mij ook nu tot aanneming van dezelve

doen besluiten, ik wenschte alleen gedurende eenige oogenblikken met UEd. Mog. de redenen na te gaan, die tot de bestrijding van de ontwerpen in het algemeen en van het eerste in het bijzonder zijn aangevoerd.

UEd. Mog. hebben het herhaaldelijk hooren aanvoeren, de geheele herziening van de Gwt. is onvolledig; de noodzakelijkheid van meerdere veranderingen is onbetwistbaar. Om nu deze te verkrijgen, moeten wij dit onvolmaakte herzieningswerk ter zijde leggen en eene afkeurende stem aan alle ontwerpen geven, ofschoon ook sommige ons nuttig, doelmatig, ja noodzakelijk mogen voorkomen. — Belangrijke tegenwerping, die ons in de daad bij eene oppervlakkige beschouwing allezins aannemelijk voorkomt; hoe zouden wij het immer kunnen verdedigen, een werk tot stand gebragt te hebben, hetwelk wij vooraf reeds moeten erkennen gebrekkig te zijn, — hoe zouden wij voor de Natie kunnen regtvaardigen — wij, geroepen om de zoo lang gewenschte veranderingen en verbeteringen in de Gwt. te helpen daarstellen, — dat wij reeds door de aanneming van weinig beduidende wijzigingen waanden aan onze verhevene roeping te hebben voldaan? — En evenwel, Ed. Mog. Heeren! meen ik te mogen beweren, dat die tegenwerping van allen grond is ontbloot, dat dezelve ons niet kan, ons niet mag terughouden, om onze stem aan die ontwerpen te geven, welke wij nuttig, heilzaam voor het Vaderland beschouwen.

Laat ons voor een oogenblik aannemen, dat er veel meer belangrijke veranderingen in de Gwt. hadden behooren voorgedragen te worden — ik kom hierop straks terug — laat ons voor een oogenblik toegeven, dat de verwerping van alle de wets-ontwerpen het middel zoude wezen, om die verlangde veranderingen te bekomen, dan toch zal wel geen onzer het middel door het doel geregtvaardigd achten; het verdient dus wel een opzettelijk onderzoek, of dit middel geoorloofd is? en dan schroom ik niet, deze vraag ontkennend te beantwoorden, te beweren dat dit middel *ongrondwettig* is, dat wij door hetzelve aan te wenden ons eene afwijking van de Gwt. zouden veroorloven, hoedanige afwijking door gelegenheid noch voorwendsel kan geregtvaardigd worden: trouwens wat is het doel en de strekking van deze buitengewone vergadering? waartoe is dezelve zamengekomen? is het om de geheele Gwt. te herzien en te wijzigen? — Neen, Ed. Mog. Heeren! het is in de afgeloopene week reeds overtuigend betoogd,

uitsluitend om de voorgedragene veranderingen goed- of af te keuren: al hetgeen buiten die ontwerpen ligt, ligt buiten onze bemoeijenis; het staat ons dan ook niet vrij, thans te onderzoeken of ook andere artikelen der Gwt. wijzigingen of bijvoegingen behoeven, en mag dit zelfs geen onderwerp van onderzoek uitmaken, dan kan het veel minder nog van invloed zijn op onze oordeelvelling over de aanhangige wetten; wij hebben ons slechts af te vragen: bestaat er noodzakelijkheid voor die veranderingen, welke zijn voor te dragen? Is de voorgestelde wijze van verandering juist, doelmatig, heilzaam voor het lieve Vaderland? Is ons antwoord op deze vragen toestemmend, dan zijn wij verpligt om, aan den ons afgelegden eed getrouw, onze stem aan de ontwerpen te geven.

Een tegegesteld systema leidt naar mijn gevoelen tot geheele omverwerping van de Gwt., tot dwingelandij der minderheid; gesteld toch, dat de loop der omstandigheden eene verandering in de Gwt. zoodanig noodzakelijk had gemaakt, dat zonder dezelve de Gwt. niet langer kon uitgevoerd worden, dat die noodzakelijkheid door eene wet was verklaard, dat later in eene Dubbele Kamer alle de leden eenstemmig de noodzakelijkheid erkenden en de voorgedragene wijziging goedkeurden, doch dat acht en twintig leden hierin niet wilden toestemmen, zonder dat ook nog andere wijzigingen werden aangenomen, in welke evenwel de overige leden evenmin als de andere Staatsmagten konden toestemmen, dan zou hieruit als van zelf de grootste wanorde, ja geheele omverwerping van de Gwt. voortvloeijen. Ik ga verder, indien eens de acht en twintig leden tegenstrijdige oogmerken wilden bereiken, indien sommigen hunner het oog op alleenheersching, anderen op volksregering hadden gevestigd (en heeft U Ed. Mog. de beraadslaging van gisteren niet overtuigd, dat zich tegen de wetsontwerpen stemmen vereenigen die gewis niet naar hetzelfde doel streven), dan zou als van zelf de meerderheid tot voorkoming van Staatsomwentelingen, zich aan de eene of andere minderheid moeten aansluiten en hierdoor voor die minderheid moeten bukken. Neen, Ed. Mog. Heeren! het kan geene gezonde staatkunde wezen die tot verderf moet leiden; ik zoude mijn Vaderland beklagen, wanneer eenmaal onze plaatsen in deze Vergadering zouden bekleed zijn met mannen, aan welke in hunne jeugd zulke grondbeginselen waren ingeprent.

Ik heb het verwerpen van alle de wetten het eenige grond-

wettige middel hooren noemen om meer te verkrijgen; ik meende dat er een ander door de Gwt. zelf was aangewezen; ik meende dat, terwijl aan ieder lid van de gewone Tweede Kamer het regt toekwam, om voorstellen te doen, hiervan zou kunnen gebruik gemaakt worden, om meerdere en andere belangrijke veranderingen te verkrijgen: indien dan zulk een voorstel door de meerderheid van de Tweede Kamer en door de beide andere takken van wetgeving werd aangenomen, zou hieruit eene bijeenroeping van de Tweede Kamer in dubbelen getale volgen, en zouden die meerdere en andere belangrijke veranderingen op die wijze grondwettig kunnen daargesteld worden; ik erken, dat, indien de meerderheid van de gewone Tweede Kamer, indien een van de beide audere takken van wetgeving hieraan hunne goedkeuring niet hechtten, dit een onoverkomelijk bezwaar zoude opleveren; doch dit is het noodwendig gevolg van den regel, dat de magt niet bij de minderheid, maar bij de meerderheid moet zijn en blijven.

Ik sprak tot nu toe in de veronderstelling, dat veel meer belangrijke veranderingen in de Gwt. hadden behooren voorgedragen te worden, en dat de verwerping van alle wets-ontwerpen het middel zou kunnen zijn, om hiertoe te geraken. Dan is die noodzakelijkheid zoo geheel gegrond? Hebben wij in de daad zooveel redenen, om ons te beklagen over de weinig beteekenende wijzigingen, die ons thans zijn voorgedragen! Ook dit, Ed. Mog. Heeren, verdient wel eenig onderzoek.

Ik heb gister uitnemende Christelijke staatkundige beginselen hooren ontwikkelen; overtuigd, dat de beste Christen ook de beste burger is, wenschte ik dezelve zoo gaarne in toepassing gebragt te zien, en zag dus reikhalzend uit naar middelen, die ons aan de hand zouden gegeven worden om die beginselen in ons dierbaar Vaderland in werking te brengen; ik deelde zoo geheel het denkbeeld, dat er een dam moet opgeworpen worden tegen toenemende losbandige liberaliteit. Behalve vrijheid van Godsdienst (een onderwerp waarvan nader), hoorde ik intusschen alleen gewag maken van eene vrucht der Fransche omwenteling van 1830, de openbaarheid van de beraadslagingen van de Eerste Kamer. Hoe evenwel hierdoor die Christelijke staatkunde zou worden ingevoerd, hoe hierdoor vastheid van de Regering, behoud van het constitutioneel monarchaal beginsel zoude worden bevorderd, verklaar ik niet te beseffen.

Ik heb algemeene onbepaalde gezegden gehoord, dat de herziening der Gwt. is onvolledig, dan deze mogen van eenigen invloed zijn op de menigte, die zonder nadenken aan zulke onbepaalde uitdrukkingen eenig gewigt hecht, dezelve mogen stof kunnen opleveren voor de dagbladen, die gezegden zullen gewis bij U Ed. Mog. niet wegen; — juist door derzelver onbestemdheid vallen dezelve buiten het bereik van wederlegging en behoeven die ook niet; die algemeene waarheid, dat de inrigting van het bestuur in dit Rijk tot meer eenvoudige grondslagen moet worden teruggebragt, dat onze huishouding van Staat in overeenstemming moet worden gebragt met onzen ongunstigen finantiëlen toestand, vindt geene tegenspraak; dan, hoezeer ook ieder van het wenschelijke hiervan moge overtuigd zijn, heb ik te vergeefs naar de middelen gezocht, om hiertoe door verandering van de Gwt. te geraken; bij de overwegingen in de afdeelingen, zoo wel van de gewone als van de buitengewone Vergadering, werden dan ook geene bepaalde wijzigingen tot bereiking van dit doel aangewezen; mogt afschaffing van Staatsraad, Rekenkamer en Eerste Kamer der Stat.-Gen., zonder nadeelen aan het Staatsbestuur te veroorzaken, kunnen plaats hebben, mogt het inkomen van de Kroon zonder schending van regt en billijkheid kunnen verminderd worden, dan is ieder onzer in de gelegenheid gesteld, hierover zijn gevoelen uit te brengen, daar juist alle die onderwerpen in de voor ons liggende ontwerpen worden behandeld. Sommige van die ontwerpen mogen dan uit een finantieel oogpunt aan sommigen onaannemelijk voorkomen; uit de noodzakelijkheid eener vereenvoudiging van het bestuur kan wel een beweeggrond tegen eenige der aangebodene wetten worden geput, hierin ligt geen bewijs voor de onvolledigheid van de voorgedragene wijzigingen.

Dan die onvolledigheid blijkt uit de menigvuldige veranderingen, welke zoo herhaaldelijk en met nadruk bij de eerste beraadslagingen over deze wets-ontwerpen, vooral in de volumineuse processen-verbaal, aan de Regering zijn kenbaar gemaakt. Vergunt mij, Ed. Mog. Heeren! die voorgedragene veranderingen eens kortelijk naderbij te beschouwen; en dan beweer ik dat ten aanzien van vele geene verandering in de Gwt. noodig is; dat andere, ofschoon door eenigen onzer verlangd, nimmer door de meerderheid zouden worden aangenomen, en dat, eindelijk, de wijzigingen, welke men alsnog

zoude kunnen verlangen, in belangrijkheid verre moeten achterstaan voor die, welke in de daad zijn verkregen.

Algemeen is de wensch geuit, dat in het vervolg de aanspraak op en de hoegrootheid van de pensioenen door de wet zouden moeten geregeld worden. Wanneer ik het oog vestig op die schrikverwekkende som, die jaarlijks voor pensioenen wordt besteed, dan komt mij die wensch billijk en regtvaardig voor; wanneer evenwel noch in art. 59, noch in art. 61 aan den Koning uitsluitend de bevoegdheid is toegekend, om de aanspraak en de hoegrootheid van de pensioenen te regelen; wanneer ik daarentegen in art. 121 van de Gwt. leze, dat de inwilliging van de Stat.-Gen. wordt verzocht op de begrooting van de uitgaven van het Rijk, waaronder zeker ook de pensioenen behooren, dan meen ik dat aan onzer aller wensch, ook zonder verandering in de Gwt., kan worden voldaan, en dat er mitsdien te dezen aanzien geene verandering of bijvoeging in de Gwt. noodig is.

Niet zonder grond heeft men zich beklaagd, dat de belangrijke materie der *conflicten* voor als nog niet is geregeld; dat, terwijl er ligtelijk botsingen kunnen ontstaan tusschen de administrative en regterlijke magt, het gebiedend noodzakelijk is bepalingen daar te stellen, om die botsingen te voorkomen, om te zorgen, dat die magten geheel van elkander onafhankelijk blijven; dan is ook hiertoe eene verandering in de Gwt. noodig? — Vroeger, in 1827, toen bij de wet op de regterlijke organisatie eenige bepalingen omtrent de conflicten waren voorgedragen, omhelsde men dit gevoelen niet; men meende, dat het was een onderwerp van *gewone* wetgeving; ook thans komt mij eene verandering in de Gwt. niet alleen niet noodzakelijk voor, maar zou dezelve moeijelijk mijne goedkeuring kunnen wegdragen, omdat die verandering zoude kunnen worden eene uitzondering op den gulden regel: *dat alle twistgedingen over eigendom of daaruit voortspruitende regten bij uitsluiting behooren tot de kennis van de regterlijke magt.*

Ook thans verheffen zich weder stemmen voor vrijheid van onderwijs; beperkingen alleen ten aanzien van scholen, welker onderwijzers door Land of Stad worden bezoldigd; overigens slechts bewijzen van bekwaamheid en zedelijkheid gevorderd om onderwijs te mogen geven. Diezelfde kreet ging elf jaren geleden ook op, toen ons Rijk nog niet was vaneen gescheurd, maar was er wel iemand die toen beweerde, dat

aan dien wensch niet zoude kunnen voldaan worden zonder verandering in de Gwt.: en hoe zou hiervoor dan thans noodzakelijkheid bestaan? Is het openbaar onderwijs een aanhoudend voorwerp van de zorg der Regering, dan vordert art. 226 der Gwt. uitdrukkelijk dat aan de Stat.-Gen. jaarlijks een uitvoerig verslag moet worden gegeven van den staat der scholen. Wel verre dus dat de Gwt. de bemoeijingen van de wetgevende magt ten aanzien van het onderwijs zoude uitsluiten, geeft dezelve de noodige aanwijzing, dat ook dit onderwijs door de wet kan en behoort geregeld te worden; blijkens het in 1830 aangeboden ontwerp van wet is dit ook het gevoelen der Regering. Kan het dus wenschelijk zijn, dat meerder vrijheid in het onderwijs worde toegekend, dan nog bestaat er alweder, om hiertoe te geraken, geene noodzakelijkheid tot verandering van de Gwt.

Men is evenwel, naar mijn gevoelen, te verre gegaan, wanneer men beweerde, dat het onderwijs in dit Rijk *zoodanig* aan banden zoude zijn gelegd, dat niemand vrij zoude zijn om zijne kinderen naar eigene verkiezing te doen onderwijzen. — Neen, Ed. Mog. Heeren! er mogen beperkingen zijn ten aanzien van het openbaar onderwijs; aan ieder ingezeten staat het vrij zoodanig huisselijk bijzonder onderwijs aan zijne kinderen te doen geven als hij verlangt.

Vrijheid van Godsdienst. Het zou mij genoegen gedaan hebben het ultra-catholicismus de hand te zien reiken aan het ultra-protestantismus; ik zoude gewenscht hebben dat èn door het een èn door het ander de hand ware gegeven aan het ultra-liberalismus, wanneer mij dit alles niet herinnerd had die wandrogtelijke Unie, in der tijd zoo meesterlijk afgeschetst door eenen geachten afgevaardigde uit *Leyden*, eene Unie, die nu ruim tien jaren geleden eene Staatsomwenteling te weeg bragt: verdrukking van een millioen Roomschgezinde ingezetenen, ziet daar de klagt, aan de eene zijde, despotismus over het Hervormd Kerkgenootschap, ziet daar de klagt aan de andere zijde aangeheven; zijn dan onze grondwettige bepalingen zoo verre afgeweken van die Godsdienstige verdraagzaamheid, die zoo veel heeft toegebragt tot heil van ons Vaderland! Is dan het verdraagzaam Nederland in eens veranderd in eenen Staat, waarin, onder eene andere gedaante en in eenen anderen zin, de Spaansche inquisitie heerscht? Gode zij dank, neen. Ik lees nog in de Gwt. *dat de volkomene vrijheid van Godsdienstige begrippen aan ieder wordt gewaar-*

borgd; dat aan alle Godsdienstige gezindheden in het Koningrijk bestaande, gelijke bescherming wordt verleend; dat de belijders van de onderscheidene Godsdieneten alle dezelfde burgerlijke en politieke voorregten genieten; dat alle gelijke aanspraak hebben op het bekleeden van waardigheden, ambten en bedieningen. Ik vrage het, Ed. Mog. Heeren! heeft er immer bestaan, bestaat er op dezen oogenblik in geheel *Europa*, eene Gwt., die, bij eene naauwgezette uitvoering, de vrijheid van Godsdienst meer waarborgt dan de onze?

Onteigening ten algemeenen nutte moet noodwendig ter sprake komen, op een oogenblik dat grootsche werken ook in ons Vaderland worden tot stand gebragt; men beklaagt zich te regt over de weinige overeenstemming, die er bestaat tusschen de Gwt. en de verordeningen, die ten aanzien van dit onderwerp alnog worden opgevolgd; men beklaagt zich dat de verordeningen zijn onvolledig, dat dezelve geen voldoende waarborgen opleveren voor de eigenaars, dat de gevallen en de wijze van ontzetting ten algemeenen nutte nog niet door eene Nederlandsche wet zijn geregeld; dan ook hier betreffen de klagten niet zoo zeer de veranderingen in de Gwt. voorkomende, want ieder stemt de noodzakelijkheid toe van onteigening ten algemeenen nutte, maar die klagten betreffen de uitvoering; indien eens de wet, bij art. 164 der Gwt. gevorderd, met inachtneming van milde beginselen, zal zijn daargesteld, zal niemand volhouden dat er ten deze noodzakelijkheid zoude bestaan tot wijziging der Gwt.

Allezins gegrond zijn de klagten, die over onze wetgeving worden aangeheven, hoe dezelve een chaos van verwarring oplevert; hoe het voor ieder ingezeten, ja zelfs voor den regtsgeleerde, hoogst moeijelijk is te weten, of deze òf gene wet alnog van kracht is.

Met levendige kleuren, maar geheel naar waarheid, is ter gelegenheid van het tweede additionele artikel het wenschelijke afgeschetst eener herziening van onze geheele wetgeving, dan ik vraag het, Ed. Mog. Heeren! om dit gewenscht doel te bereiken, indien hetzelve bereikt kan worden, is hiertoe eene verandering in de Gwt. noodig?

Ziet daar dan, Ed. Mog. Heeren! hoogst belangrijke onderwerpen in de gewone en buitengewone zitting behandeld; ziet daar dan aan de Regering met nadruk kenbaar gemaakt, hoe veel er nog tot regeling van ons Staatsbestuur, tot nut van onze ingezetenen, van het Vaderland kan worden gedaan;

doch in dit alles vinde ik geene onvolledigheid in de herziening der Gwt.; ik vinde ten aanzien van dit alles geene noodzakelijkheid tot herziening van deszelfs bepalingen, ik treffe alleen noodzakelijkheid aan, voor de gewone wetgevende magt, om aan zoo veel billijke wenschen van de Nederlandsche Natie te gemoet te komen; in de daad, Ed. Mog. Heeren! elf jaren geleden werd het erkend, ook door hen, die aan onze Regering het meest vijandig waren, de Gwt. onder welke wij leven, vordert op zich zelf zoo veel berisping niet: alles hangt af van eene algeheele, onbekrompene uitvoering van de daarin voorkomende bepalingen.

Er is een onderwerp, zoo wel vroeger als in deze beraadslagingen ter sprake gebragt, hetwelk in de daad is van het meeste gewigt: indien ten aanzien van dat onderwerp verandering noodzakelijk mogt geacht worden, dan is de herziening onvolledig, want hierin zoude de gewone wetgevende magt niets vermogen, ik bedoel *de verkiezingen:* ik maak thans geen gewag van de veranderingen die te dezen aanzien in de aangebodene ontwerpen worden voorgedragen, ik heb thans het oog op eene geheele verandering van het verkiezingstelsel, op *vrije en directe verkiezingen*, in verband met *een verantwoordelijk ministerie* en *ontbindbaarheid van de vertegenwoordiging;* ik trede hier niet op, om het verkiezingstelsel bij de Gwt. daargesteld in alle leden en deelen te verdedigen: gelijk in elk menschelijk werk tref ik ook hierin gebreken aan: — ik wil ook de nadeelen niet afschetsen, die voor *onzen* Staat uit de directe verkiezingen zouden kunnen voortvloeijen; ik wil niet treden in het betoog, hoe de ondervinding, ook van andere Rijken, ons leert, dat de uitkomsten zoo weinig beantwoorden aan de verwachtingen die theoretische bespiegelingen beloofden; ik wenschte slechts eene vraag aan U, Ed. Mog. te doen: indien al eens door de Regering aan ons waren voorgedragen directe verkiezingen, ontbindbaarheid der Kamer, en een verantwoordelijk ministerie, zoude dit bijval bij de meerderheid van U Ed. Mog. hebben gevonden? Zou dit door het meest verlichte gedeelte der Natie eenparig zijn toegejuicht? Of blijkt het niet uit alles dat (gelijk dit reeds gisteren door een bekwaan en begaafd spreker uit *Noord-Braband* is opgemerkt) wel eenige dagbladschrijvers, die zoo gaarne onrust willen aankweeken, die zoo gaarne eenigen invloed zouden willen uitoefenen, waartoe de keus ook door minder doorzigtigen zoo ruimschoots de gelegen-

heid zoude aanbieden, dit met gretigheid zouden aannemen, om spoedig nieuwe vorderingen te doen, doch dat de groote meerderheid dezer vergadering, even als de groote meerderheid van het Nederlandsche Volk, de hoofdbeginselen van het Nederlandsche Staatsregt onaangeroerd wenschen te laten; — voor ieder, die geene regtstreeksche verkiezingen, geen verantwoordelijk ministerie, geene ontbindbaarheid van de Kamer verlangt, kan zeker op dien grond de herziening niet onvolledig voorkomen.

Met dit alles betwist ik het niet, dat het wenschelijk ware geweest dat bij deze gelegenheid eenige veranderingen of uitlegging aan sommige bepalingen der Gwt. waren gegeven; dan, zijn in de daad de daartoe aangewezene punten van zoodanig overwegend belang, dat het niet voldoen aan de geuite verlangens grond zoude opleveren om de gewigtige veranderingen, die in de voor ons liggende wetten worden voorgesteld, te verwerpen? Met andere woorden, is dan de herziening zoo onvolledig, dat dit van beslissenden invloed op onze stem moet zijn?

Ik vestig het oog op het aangegeven artikel 58 van de Gwt., ik ontveins het niet, dat de magt om zonder goedkeuring van de Stat.-Gen., bij verbonden in tijd van oorlog gesloten, een gedeelte van het grondgebied van den Staat af te staan of te ruilen, groot, ja te groot is: ik vind in artikel 67 het regt van gratie wel wat al te onbeperkt toegekend; ik tref in geene constitutie aan, dat de Souverein het regt van dispensatien, ook in de gevallen niet bij de wet voorzien, kan uitoefenen, ik zie thans door het gebruik ingevoerd, dat, tegen de bepaling van artikel 68, de dispensatien nimmer door de wetgevende magt worden verleend, maar dat de uitzondering regel is geworden; ik kan het wel toegeven, dat de bepaling van artikel 4 der Gwt., betreffende het regt van toezigt van de Regering op vreemdelingen, duidelijker zou kunnen wezen; het was welligt niet onraadzaam, om, terwijl de commissarissen des Konings veelal deel nemen aan de verkiezingen, even als of ook zij waren leden der Provinciale Staten, uitdrukkelijk te bepalen, dat zij dit niet zijn, en dus geen regt van stem hebben; het kan ook verdedigd worden, dat de hoofden van de departementen van algemeen bestuur geene beslissende stem in de Stat.-Gen. mogen hebben en dus niet als zoodanig zijn verkiesbaar (andere of meerdere wijzigingen van eenig overwegend belang heb ik noch in de processen-verbaal, noch in de discussien hooren aanvoeren); dan ik

vraag het ter goeder trouw, indien al eens de magt des Konings om, in tijd van oorlog, verbonden of verdragen te sluiten, indien al eens het aan Hoogstdenzelven toegekend regt van gratie of dispensatie wierd beperkt; indien al artikel 4 van de Gwt. wierd verduidelijkt; indien, eindelijk, aan de Gouverneurs in de Provincien het regt van stemming uitdrukkelijk wierd ontzegd en de Ministers uitgesloten uit de Stat.-Gen., zoude dan, zonder dit alles, de ware belangen van het Vaderland zoo weinig zijn bevorderd, de vrijheid der ingezetenen zoo weinig gewaarborgd, dat wij voor alles doof zouden moeten blijven, tot dat aan deze onze wenschen zoude zijn gehoor gegeven? Zijn dan de voorgedragene wijzigingen van zoodanig ondergeschikt belang, dat wij geheel onverschillig kunnen blijven of dezelve al of niet worden aangenomen?

Ed. Mog. Heeren! Ik verberg mijne wijze van beschouwing niet; ik stel hoogen prijs op de algemeene en bijzondere *vrijheid* der ingezetenen; ik ben intusschen van gevoelen, dat dezelve zoo veel maar eenigzins mogelijk door onze Gwt. is gewaarborgd, en dat hiervoor geene verandering of bijvoeging gebiedend noodzakelijk is; maar ik stel ook hoogen prijs op den materiëlen toestand van het Vaderland, op het rigtig beheer van 's Rijks geldelijke aangelegenheden: het is te dezen aanzien, dat het mij meer dan eens is voorgekomen, dat onze Gwt. was onvolledig; het is te dezen aanzien, dat de aangebodene wets-ontwerpen onmiskenbaar belangrijke verbeteringen bevatten; ik verheug mij hierover te meer, omdat dit bij mij de hoop opwekt, dat wij in het vervolg werkelijk nuttig voor het Vaderland zullen kunnen worden, dat wij iets zullen kunnen toebrengen tot verbetering van den benarden toestand van 's Rijks finantien.

De hulpbronnen, die onze bezittingen in andere werelddeelen ons opleveren, bleven tot nu toe voor de Stat.-Gen. verborgen; eerst in de vorige gewone zitting werden hieromtrent inlichtingen aan ons gegeven, toen men ons eene nieuwe geldleening ten laste van die bezittingen voordroeg; op de begrooting werd jaarlijks door de Regering eene bepaalde uitkeering uit de overzeesche bezittingen onder de ontvangsten voorgedragen; of die bezittingen in staat waren om die uitkeering te doen, of niet meerder ten behoeve van het moederland kon worden uitgekeerd, bleef ons onbekend; aanzienlijke uitgaven werden er uit de koloniale kas

buiten onze inwilliging en toestemming gedaan; de grondwettige magt der Stat.-Gen., ten aanzien van 's Rijks uitgaven en ontvangsten, werd hierdoor noodwendig verkort. — Het was meer dan tijd, dat hieraan paal en perk werd gesteld; wij drongen algemeen aan op eene nadere uitlegging of uitbreiding van art. 60 der Gwt.; wij mogen ons thans verheugen, dat wel uitdrukkelijk aan de Regering de verpligting is opgelegd, om jaarlijks aan ons mede te deelen de laatst ingekomene staten van ontvangsten en uitgaven van 's Rijks volkplantingen en bezittingen in andere werelddeelen, en dat het gebruik van het batig slot, beschikbaar ten behoeve van het moederland bij de wet, dat is met gemeen overleg van de Stat.-Gen., moet worden geregeld: hoogstgewigtige bepaling, die op zich zelve opweegt tegen vele andere aangegevene veranderingen.

De ondervinding leerde het reeds sedert veel jaren, dat de bepalingen van de Gwt. ten aanzien van de begrootingen veel te wenschen overlieten.

Eene splitsing tusschen *gewone*, *zekere* en *steeds voortdurende* en *buitengewone*, *onvoorziene* en *onzekere uitgaven* is hierop gebouwd, en de scheiding tusschen tien- en eenjarige begrooting had in het afgetrokkene iets aanlokkelijks, doch bij de uitvoering ontmoette men alras onoverkomelijke zwarigheden.

Als van zelf moest het einde van elk tienjarig tijdvak, wanneer de tienjarige begrooting moest worden vastgesteld, zich kenmerken door eenen strijd tusschen Regering en Volksvertegenwoordiging, die te heviger werd gevoerd, naar mate de gelegenheid hiertoe zeldzamer was.

Gedurende een tijdvak van tien jaren konden de meeste belastingen niet ter sprake komen, ten ware de Regering zelve hierin eene wijziging mogt voordragen.

Ontvangsten en uitgaven werden voor tien jaren geregeld door Vertegenwoordigers, die in het bezit waren van eenen lastbrief voor niet meer dan drie jaren.

Over de geheele begrooting werd slechts ééne stem uitgebragt; wij waren alzoo geplaatst in de hoogstonaangename stelling, om òf wel den Staat in deszelfs grondvesten te schokken, òf wel onze bewilliging tot uitgaven te geven, die op den duur het Vaderland ten verderve moeten leiden.

Al dat kwade is weggenomen, geene onuitvoerlijke splitsing tusschen gewone, zekere en steeds voortdurende en bui-

tengewone, onvoorziene en andere uitgaven kan ons meer bemoeijelijken; telken twee jaren komen alle de belastingen ter sprake; een voorstel, reeds voor zeven jaren gedaan door een bekwaam afgevaardigde uit *Utrecht*, die thans uit een ander gewest in deze Vergadering zitting heeft, wordt thans eene grondwettige bepaling: onze stem over de uitgaven zal meer vrij zijn, nu elk hoofdstuk eene afzonderlijke wet zal moeten uitmaken; dat voorstel in eene grondwettige bepaling herschapen, zal te meer vruchten dragen, nu bij diezelfde Gwt. de verantwoordelijkheid van de hoofden van de departementen van algemeen bestuur uitdrukkelijk is verklaard, en hierdoor een bestaande twijfel is weggenomen.

Niettegenstaande het uitvoerig verslag van het gebruik van 's Rijks geldmiddelen, was er veel, zeer veel, hetgeen aan de verantwoording van die geldmiddelen, ontbrak; de Gwt. had hiertoe eene Rekenkamer ingesteld, doch haar werkkring bepaalt zich bij de uitgaven: thans zullen de ontvangsten niet langer buiten contrôle blijven; in het vervolg zullen jaarlijks de rekeningen van ontvangsten en uitgaven door de Rekenkamer worden afgesloten en aan de Stat.-Gen. medegedeeld.

Op die wijze zullen met der daad geene ontvangsten of uitgaven kunnen worden gedaan, zonder bewilliging der Stat.-Gen.; op die wijze zal aan de Vertegenwoordiging van de Natie, van alle die ontvangsten en uitgaven behoorlijk rekenschap worden gedaan.

Belangrijke uitkomsten voorwaar, te belangrijker omdat dezelve in werking zullen gebragt worden op een oogenblik, dat er een nieuw tijdperk voor het finantieel beheer aanvangt; wie onzer heeft den moed om alles, om het gemis van andere minder belangrijke verbeteringen, te verwerpen? — Ik erken het volgaarne, die moed is niet in mij.

Na deze algemeene beschouwingen zou mij thans nog overblijven, om te onderzoeken, of de tegen het eerste wets-ontwerp in het bijzonder aangevoerde gronden, voldoende redenen tot verwerping van hetzelve opleveren; dan, na alles hetgeen hieromtrent reeds gezegd is, bepaal ik mij bij slechts weinige aanmerkingen.

De bedenking, dat afgevaardigden uit *Limburg* zouden moeten geroepen zijn om mede te werken tot het daarstellen van veranderingen in het eerste wets-ontwerp vervat, kan toch in de daad hen niet terughouden om hunne stem aan

dit ontwerp, te geven, die, leden van de Gewone Kamer, ook door hun votum de wet van noodzakelijkheid hielpen tot stand brengen, want de zaak is volkomen dezelfde gebleven; die bedenking weegt bij mij minder ten aanzien van dat gedeelte van *Limburg*, hetwelk door oproer en geweld zich van ons Vaderland heeft losgerukt; heeft dit gedeelte zich geregtigd gevoeld om, zonder eenige toestemming van Koning of van Vertegenwoordiging, zich van *Nederland* af te scheiden, dan kunnen zij zich over eene hereeniging zonder hunne toestemming niet beklagen; die bedenking kan ten aanzien van het getrouw gebleven gedeelte weinig gelden, want dat gedeelte heeft een gedeelte van Nederland blijven uitmaken; hierin wordt door het eerste wets-ontwerp geene verandering toegebragt.

Ook ik zou het intusschen raadzaam geoordeeld hebben, dat afgevaardigden uit *Limburg* tot de verdere herziening hadden kunnen medewerken; ik kan mij evenwel niet voorstellen, dat dit regtmatigen grond tot klagten kan opleveren, daar toch door de voorgestelde wijzigingen niet alleen geene grootere verpligtingen aan de ingezetenen worden opgelegd, maar hunne regten zelfs vermeerderd: die wijzigingen zijn in het algemeen belang van het geheele Vaderland; hetgeen met dit belang overeenstemt, kan met het bijzonder belang van *Limburg* niet strijden.

Opmerkelijk is het mij daarenboven voorgekomen dat, terwijl vroeger door een hooggeacht afgevaardigde uit *Utrecht* zoo overtuigend de onmogelijkheid is aangetoond, dat *Limburg* thans zoude kunnen vertegenwoordigd worden, geen der sprekers voor *Limburg* — en in der daad, Ed. Mog. Heeren! derzelver belangen vinden verdediging genoeg in deze vergadering — het tegendeel heeft aangetoond.

Zij die op grond dat *Limburg* niet vertegenwoordigd is hunne stem tegen de ontwerpen zullen uitbrengen, kunnen met denzelfden grond beweren, dat onze zitting in deze Dubbele Kamer is ongrondwettig. Even toch als in 1832 een lid der Stat.-Gen. beweerde, dat hij niet langer zitting kon nemen in eene vergadering, die niet volgens de Gwt. uit 110 leden bestond, en die om die reden gedurende twee jaren geen deel nam aan de werkzaamheden, maar zich vergenoegde met de verblijfkosten te ontvangen; evenzeer zouden wij allen kunnen volhouden, dat er volgens de Gwt. 220 leden moeten wezen om de Dubbele Vergadering uit te maken; hij die

waande, door deel te nemen aan eene gewone vergadering van 55, zijn eed te schenden, zoude ook thans moeten meenen aan denzelven ongetrouw te zijn, door deel te nemen aan eene Dubbele Vergadering van 110 leden.

Veel is er aangevoerd tegen de splitsing van Holland in twee gewesten; in het breede heb ik vroeger mijn gevoelen hierover ontwikkeld; ik herhaal dit thans niet; slechts eene enkele tegenwerping mag ik niet met stilzwijgen voorbijgaan; dezelve is deze: het is hoogstgevaarlijk, om in de op de geschiedenis berustende, door de Gwt. gewaarborgde gewestelijke verdeeling van het Vaderland eenige verandering te maken; ik begin met de verklaring, dat ik een groot gewigt hechte aan de Provinciale beginselen (vergunt mij de uitdrukking) in onze Gwt. opgenomen; dat ik het, in verband met onze Staatkundige geschiedenis, zoude betreuren, wanneer het denkbeeld van afschaffing van de gewesten veld won; dat, wanneer de aanneming van dat wets-ontwerp *hiertoe* eenigermate zou leiden, of wel aanleiding geven tot verdeeling van het Rijk in drie of vier hoofddepartementen, ik de eerste zoude zijn, om hetzelve te bestrijden; dan, ik vraag het, zouden niet de kleinere gewesten van ons Vaderland juist daarin eenen waarborg voor hun voortdurend bestaan vinden, dat een veel grooter gewest, ten gevolge van de splitsing in grootte en bevolking meer gelijk aan de overige zal worden; ligt niet die splitsing reeds in de bepalingen der bestaande Gwt., bepaaldelijk in art. 153? Kan men ten aanzien van een ander gewest in diezelfde Gwt. eenige kiem vinden van splitsing of vereeniging? Kan het niet thans, vooral na de invoering van de regterlijke organisatie, na de vestiging van een geregtshof in elke Provincie, schier onder de onmogelijkheden gerangschikt worden, dat er immer verder eenige splitsing of vereeniging ter sprake worde gebragt?

Wil men intusschen *Holland* vereenigd houden, *ook ik* zal hierin toestemmen; maar onder voorwaarde, dat het dan ook werkelijk vereenigd zal zijn; dat namelijk in hetzelfde gewest geene twee afzonderlijke collegien van Gedeputeerde Staten blijven bestaan; dat in het finantiële, administrative, in één woord, in alles dat gewest vereenigd blijve; dat de Regering van dat gewest naar de hoofdplaats worde overgebragt, en dat in één woord de ongelijkmatigheid verdwijne, die thans tusschen *Holland* en de andere gewesten bestaat.

Holland zal in twee gedeelten worden verdeeld; *Holland* zal *Holland* niet meer zijn! — Ed. Mog. Heeren! laat ons toch niet op woorden, maar op het wezen der zaak letten: *Holland* is met der daad reeds in twee gedeelten gesplitst; wegens de uitgestrektheid van dat gewest zullen in *Holland* voortaan twee Staatsvergaderingen worden gevestigd: ziet daar het eenige gevolg, het eenige uitwerksel van de aanneming van deze wet. Dan neen, Ed. Mog. Heeren! de vraag of *Holland* al of niet zal gesplitst worden is op dit oogenblik niet meer het standpunt, waaruit dit wets-ontwerp moet beoordeeld worden; dat standpunt is veel hooger; het geldt de vraag, of wij eerlang, zonder ons met staatkundige bespiegelingen onledig te houden, ons uitsluitend zullen kunnen bepalen bij de bevordering van de wezenlijke belangen van het lieve Vaderland, of wij rustig, doch krachtdadig, de hand zullen kunnen leggen aan eene verbetering van ons finantieel beheer, en het herstel of de bevestiging van ons crediet, dan wel, of wij nog langer de treurige gevolgen zullen ondervinden van opstand en geweld, of de staat van spanning en onrust, onmiskenbaar verbonden aan eene verandering in het Staatsverdrag, nog langer zal voortduren, of de Regering, eindelijk, door de verwerping van dit wets-ontwerp en door de latere verwerping van een ontwerp waarbij de splitsing niet wordt voorgedragen, in eene stelling worde gebragt, uit welke geene grondwettige redding mogelijk is! De hemel behoede ons voor dit laatste.

En de verantwoording van dit alles, kunnen wij die van ons afwerpen? Gewis neen, want niet alleen hij die de eerste oorzaak is van een onheil, maar ook hij die, in staat om hetzelve met eigene opoffering te voorkomen, zulks niet doet, is verantwoordelijk voor de gevolgen; ik erken het volgaarne, het is der Regering niet te wijten, dat er thans zoo hevig over de scheiding van *Holland* wordt getwist; de Regering droeg die splitsing niet voor; dezelve werd door de meerderheid van de gewone Tweede Kamer verlangd; de Regering gaf een bewijs, dat zij aan billijke verlangens wilde te gemoet komen. Vijf en dertig leden wenschten de splitsing, en daaronder die thans welligt de wet zullen verwerpen? Dan, hoe het hiermede moge gelegen zijn, het ontwerp werd op het verlangen der gewone Kamer voorgedragen; zijn er nu Provinciale belangen, die tegen de splitsing pleiten, het algemeene belang vordert de aanneming van de wet; getrouw aan den eed, door UEd. Mog. afgelegd, zullen UEd. Mog. gewis *het algemeen belang bevor-*

deren, zonder zich daarvan door Provinciale of andere belangen te laten aftrekken. — Dat geve God!

Ik stem voor de wetten.

XVI. De Heer Spandaw:

Ed. Mog. Heeren! Ik heb het voornemen niet om over het wetsontwerp, dat thans in overweging is, opzettelijk te spreken.

Daarover is zoo veel gezegd in de laatste zitting der gewone Kamer, in de afdeelingen van deze buitengewone Vergadering en nu wederom bij onze openbare beraadslagingen, dat men het onderwerp als uitgeput kan beschouwen.

Het is gebleken, dat de meeste en gewigtigste bedenkingen tegen dit ontwerp de verdeeling der Provincie Holland betroffen. Doch, hoe groot dit bezwaar in den aanvang ook moge geweest zijn, thans ligt dáár de wezenlijke quaestie niet meer. De Provincie Holland kan gescheiden worden; zij kan vereenigd blijven, en het geheele land zal er niet meer of minder gelukkig om zijn.

Een geacht lid uit 's Gravenhage heeft het willen doen voorkomen, als of de afgevaardigden uit de landprovinciën vóór de verdeeling van Holland zouden stemmen, om zich aangenaam bij de hoofdstad te maken. Ik begrijp niet regt, wat de bedoelde afgevaardigden, doorgaans eenvoudig en rond, tot zulk eene hoffelijkheid zoude bewegen. Wat hebben de landprovinciën ook van die hoofdstad te hopen of te vreezen? Dat haar bestaan voor het geheel nuttig is, en haar invloed doorgaans heilzaam werkt op de welvaart van de overige deelen des Rijks, ligt in den aard der zaken en is het gevolg van de gesteldheid der hoofdstad; geenszins van hare goede gunsten. Voor mij-zelven echter maak ik er geen geheim van, dat ik voor het magtig en roemrijk Amsterdam steeds eerbied heb gekoesterd, en ik ben ook nu van meening (het zij gezegd met bescheidenheid en zonder vleijerij), dat Amsterdam, als hoofdstad des Rijks, als handel- en wereldstad, als zetel van kunsten en wetenschappen, als groot geworden door vrijheid en de waardering van verdiensten en als de heerlijkste vaderlandsche herinneringen bij ons opwekkende, wel op eenige onderscheiding aanspraak heeft. Ook verkeert dezelfde geëerde spreker in dwaling, wanneer hij meent, dat de vrees voor de suprematie van Holland en voor zijne twee en twintig afgevaardigden, in de Tweede Ka-

mer der Stat.-Gen zitting hebbende, ons de verdeeling van dat gewest zoude doen wenschen. Wanneer wij ook alzoo bekrompen dachten, zouden wij toch niet kortzigtig genoeg wezen, van niet te begrijpen, dat het gescheiden Holland zich zeer wel zal weten te vereenigen, als het zijne handels-belangen of andere groote aangelegenheden geldt.

Doch laat mij hierover niet verder uitweiden. Er is zoo veel voorgevallen, dat de vereeniging of verdeeling van Holland, op zich-zelve, bijna onverschillig is geworden, althans als eene zaak van zeer ondergeschikt gewigt moet worden beschouwd. De quaestie daarover is verdrongen geworden door overwegingen van hooger, van meer algemeen belang.

De wensch tot verdeeling der Provincie Holland is uit den boezem van de Tweede Kamer der Stat.-Gen. voortgekomen; de Regering heeft aan dien wensch toegegeven; haar voorstel is door de gewone wetgeving aangenomen; de noodzakelijkheid der scheiding is verklaard. Wanneer nu deze Dubbele Kamer de wet verwerpt, dan brengt zij het Vaderland en de Regering (en beider belangen zijn te naauw vereenigd, om gescheiden te kunnen worden) in een' zeer moeijelijken toestand.

De bestaande spanning over het herzieningswerk zal voortduren. Een gedeelte van de Natie zal, bij voorkeur, op die aangelegenheid de aandacht gevestigd houden en steeds veel verwachten; de Regering wordt belemmerd in den gang harer werkzaamheden en afgetrokken van meer noodzakelijken, meer dringenden arbeid.

Ik stel mij voor, over dien toestand hoofdzakelijk te spreken. Ik waag het, de welwillende aandacht van UEd. Mog., voor eenige oogenblikken in te roepen, wanneer ik eene poging zal doen, om te betoogen, dat het in dit tijdsgewricht, en bij een' zamenloop van omstandigheden, noodzakelijk is, de voorgestelde veranderingen in de Gwt. niet te verwerpen, maar aan te nemen.

Sommige leden dezer Vergadering zijn van meening, dat wij al de ons aangebodene wets-ontwerpen behooren af te stemmen, omdat de voorgestelde veranderingen in de Gwt. onvoldoende zijn, ten einde, op die wijze, de Regering te noodzaken, om tot eene geheele, althans meer volledige, herziening der Gwt. over te gaan.

Volgaarne doe ik hulde aan de goede bedoelingen van hen, die deze meening voorstaan: maar met die meening zelve kan ik mij niet vereenigen.

Wat toch verlangt men? Het optrekken van een geheel nieuw Staatsgebouw, op andere grondslagen berustende? Aan het hoofd der instellingen, welke men wil invoeren, staan: regtstreeksche verkiezingen; geene verantwoordelijke Staatsdienaren, maar een verantwoordelijk ministerie, in den uitgebreidsten zin; de magt, aan den Koning te geven, om de Kamer te ontbinden, enz. enz. Sommige van de verlangde instellingen rusten, naar mijn inzien, op goede beginselen: maar dwaal ik niet, dan bestaat er een groot onderscheid tusschen beginselen en derzelver toepassing op een' reeds gevestigden Staat, tusschen theorie en praktijk.

Eenige beginselen hebben de proef des tijds doorgestaan, en zijn in alle constitutionele Staten, ook bij onze Gwt., erkend en aangenomen. Andere, bloot bespiegelend, zijn steeds met zoo ongunstigen uitslag in werking gebragt, dat het ongeraden, ja gevaarlijk zoude zijn er verdere proeven mede te nemen.

Om hiervan overtuigd te worden, raadplege men slechts de staatkundige ondervinding, welke sedert de Fransche omwenteling, in het constitutionele Europa, met uitzondering van Engeland, zoo overvloediglijk verkregen is. Zij was een kind, die ondervinding, toen ik reeds een jongeling was. Zij is met mij opgegroeid, met mij grijs geworden. En wat heeft ze mij geleerd? Dat vele beginselen en theoriën, in mijne jeugd door mij gehuldigd, in het afgetrokkene gegrond en waar, in de toepassing nadeelig en verderfelijk zijn; dat ik mij, even als zoo velen, die het met mij zullen erkennen, maar al te dikwijls heb laten wegslepen door begoochelingen en droomen, en mij van menschen en zaken geheel verkeerde voorstellingen heb gemaakt. De beste wijsgeeren en edelste menschenvrienden hebben, helaas! zich-zelve misleid. Eene eerste dwaling was, dat zij over de gesteldheid en den staat van verlichting en beschaving der menigte veel te gunstig dachten, in den waan verkeerende, dat zij de Volken gelukkig konden maken door liberale instellingen, zonder hen daartoe te hebben voorbereid door die staatkundige opvoeding, welke te gelijk verstandelijk en zedelijk-godsdienstig behoort te zijn. Eene tweede dwaling was, dat zij te weinig gelet hebben op de vroegere instellingen der verschillende Natiën, op derzelver zeden, gewoonten en begrippen, zoowel als op den aard, het karakter, de denkwijze en den trap van beschaving, waarop ieder bijzonder Volk stond. Hiervan moest het gevolg

wezen, dat dezelfde theoriën niet overal konden worden toegepast. Het zaad, dat hier welig opschoot en groeide, werd dáár door den wind verstrooid, of vond een' bodem, ongeschikt, om het te doen kiemen en ontwikkelen. Hetgeen men ginds als nuttig en heilzaam hemelhoog verhief, werd elders voor schadelijk en verderfelijk uitgekreten. Wat het eene Volk met dankbaarheid aannam, beschouwde het andere als eene opgedrongen weldaad.

Ziet, Edel. Mog. Heeren! dat overgroote aantal van Staatsregelingen, schier alle naar hetzelfde model vervaardigd, elkander opvolgende en opdringende, alsof het periodieke geschriften waren. Wat is er van geworden? Zijn ze tegen den invloed van den partijgeest, tegen de woeling der hartstogten, tegen de werking van het eigenbelang bestand geweest? En welk eene nationale kracht lag er in? Hebben zij een enkel te ver gedreven beginsel der Fransche omwenteling kunnen wijzigen? eene enkele uitbarsting der volkswoede kunnen voorkomen? eene enkele gruweldaad van het schrikbewind kunnen verhinderen? En nogtans ontbrak het die Staatsregelingen niet aan goede grondslagen. Derzelver opstellers waren veelal mannen, die het Staatsregt wetenschappelijk en op eene wijsgeerige wijze hadden beoefend. Maar Constitutiën (wij hebben het steeds gezien) in het studeervertrek en bij de nachtlamp opgesteld, mogen op het papier goed en zelfs geschikt zijn voor nieuw opgerigte maatschappijen, het ontbreekt haar aan levenskracht en praktische bruikbaarheid in reeds bestaande Staten, eene eigene geschiedenis bezittende, met instellingen, zeden en gewoonten, waaraan de burgers gehecht zijn geworden. Het kon de vraag niet zijn, op welk eene wijze eene nieuwe maatschappij ingerigt moest worden; het kwam er op aan, om te weten, hoedanig eene bestaande maatschappij oorspronkelijk was tot stand gekomen, zich trapsgewijze had gevormd, met den tijd al meer en meer ontwikkeld, en welke instellingen zij alreede bezat.

Dit alles hebben zich de ontwerpers van onze Gwt. voorgesteld. Ook nu moeten wij ons dat voorstellen. Wij mogen niet afbreken, om van gronds op weder op te bouwen. Wij moeten het bestaande goede behouden. Grondwettige instellingen ontleenen waarde en kracht van den tijd, en ten haren aanzien proeven met nieuwigheden en theoriën te nemen is het gevaarlijkste, dat men verrigten kan.

Onze roeping, Edel. Mog. Heeren! is, die veranderingen

in onze Gwt. te brengen, welke door den tijd en de omstandigheden noodzakelijk zijn geworden, en die verbeteringen te bekrachtigen, welke de gewone wetgeving heeft onderzocht en, als wezenlijke verbeteringen aan ons voorgedragen. Wij moeten zulks doen op eene grondwettige, en dus op eene bedachtzame wijze.

Dit zij gezegd, met betrekking tot die door sommige verlangde instellingen, welke geheel op afgetrokken beginselen rusten. Ik kan er mijne goedkeuring niet aan geven: want het historisch element ontbreekt er aan. Ik vrees ook derzelver invoering niet: want de tijd voor staatkundige theoriën is voorbij.

Voor zoo verre men echter den geest van onze Gwt., welke het tegenwoordig Staatsregt van Nederland uitmaakt, wil behouden en op hare fundamenten verbeteringen tot stand brengen, zal ik mij geenszins daartegen verklaren. Ook ik wensch, zoo zeer als iemand, vooruitgang op den constitutionelen weg, maar bezadigden vooruitgang, volgens de regelen en voorschriften van de Gwt. zelve. Wachten wij ons, Edel. Mog. Heeren! voor onberaden stappen! De Voorzienigheid werkt ook hier door middelen, welke wij niet kunnen doorgronden. Langzaam is Haar gang. Met wijze behoedzaamheid en allengskens moeten onze maatschappelijke instellingen verbeterd worden. Onze Gwt. biedt daartoe zelve de gelegenheid aan: zij heeft voorzien in het geval, dat de tijd veranderingen en bijvoegingen noodzakelijk zoude maken. De Koning en de Tweede Kamer der Stat.-Gen., maar deze ook alleen, kunnen deswege voorstellen doen.

Ten aanzien van de thans voorgestelde veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., is ons de vereenigde wil van de wetgevende mag kenbaar geworden. Wij moeten nu niet vragen: zijn die veranderingen en bijvoegingen voldoende, voor het tegenwoordige en voor de toekomst? Laten zij niets te wenschen over? Had men ons geene andere, geene meer afdoende, meer volledige veranderingen kunnen voordragen? Het komt er, naar onze meening, thans alleenlijk op aan, of de voorgestelde veranderingen op zich zelve goed en nuttig en heilzaam zijn, of men die als wezenlijke verbeteringen kan aanmerken? Zoo dit werkelijk het geval mogt wezen, en zoo wij in gemoede overtuigd zijn, dat de voorgestelde veranderingen tot heil van het gemeene Vaderland zullen strekken, zouden wij dan wel de vrijheid hebben, om ze te verwerpen? Vroeger heb ik

nooit de parlementaire loopbaan betreden, en ik kan mij dan ook van den aard en de strekking eener *stelselmatige* oppositie geen regt begrip vormen. Grootelijks zoude ik mij echter bedriegen, indien de stelselmatige oppositie, welke wij thans bestrijden, niet ongehoord en vreemd was, althans in ons land.

Volgaarne zoude ik mij vereenigen met de voorstanders eener vrije discussie, eener edelmoedige, loijale oppositie, maar mijne stem uit te brengen, tegen mijne subjective overtuiging, dit schijnt mij onmogelijk te zijn, zonder opoffering van hetgeen mij het dierbaarste is, mijne vrijheid en zelfstandigheid. Het is, naar mijn inzien, echt liberaal, aan te nemen, wat aannemelijk — te verwerpen, wat verwerpelijk schijnt, onverschillig, of het komt van den kant van het ministerie, of van de zijde der oppositie.

Ik weet wel, dat het in die constitutionele Staten, waar men een verantwoordelijk ministerie en eene ontbindbare Kamer heeft, somtijds de gewoonte is, aan de Regering fondsen te weigeren, ten einde haar daardoor te noodzaken tot den een' of anderen maatregel. Maar als aan ons worden voorgesteld veranderingen in de Gwt., welke ons voorkomen nuttig en heilzaam te zijn; als de Tweede Kamer der Stat.-Gen. vroeger bij de Regering heeft aangedrongen op eenige voorgestelde veranderingen, en de Regering daaraan heeft toegegeven; als de verschillende takken van wetgeving, met gemeen overleg, de noodzakelijkheid van de voorgestelde veranderingen verklaard hebben, en de oppositie zelve erkent, dat sommige van die veranderingen als wezenlijke verbeteringen moeten beschouwd worden, dan betuig ik niet regt te begrijpen, van waar men den moed ontleent, om tegen zoodanige verbeteringen te stemmen. Hoe! omdat de Regering niet zoo veel geeft, als wij verlangen, zullen wij daarom het goede, dat zij ons aanbiedt, verwerpen? Kunnen wij het voor de Natie verantwoorden, dat wij haar, door onze weigering, noodzakelijke en heilzame instellingen, misschien voor langen tijd, onthouden? Neen! Ed. Mog. Heeren! al deelden wij ook allen in het gevoelen van hen, die het aangebodene als onvoldoende en onvolledig aanmerken, datgene van het aangebodene, hetwelk, naar ons oordeel, op zich-zelve verbetering is, mogen wij niet afstemmen. Wij moeten het volmaakte najagen, maar nimmer ten koste van het goede, dat wij bezitten of verkrijgen kunnen.

En, Ed. Mog. Heeren! in deze oogenblikken vooral moeten

wij het goede, dat ons aangeboden wordt, niet verwerpen. Er is een zamenloop van omstandigheden, welken wij allen kennen, en dien ik dus niet behoef open te leggen, waardoor, volgens mijne innige overtuiging, de aanneming van de ons voorgestelde veranderingen in de Gwt. niet alleen wenschelijk, maar gebiedend noodzakelijk wordt. De Natie en de Regering beide hebben thans vooral de grootste behoefte aan onderling vertrouwen. Door de bekrachtiging der in overweging zijnde wetten zullen wij toonen, dat er eensgezindheid bestaat bij de onderscheidene afdeelingen der wetgevende magt in ons Vaderland. Het door ons gegeven voorbeeld zal krachtig werken op den geest der Natie. Men zal leeren inzien, dat onze Gwt., hoe onvolkomen dan ook, niet zoo vele leemten bezit, als men het wil doen voorkomen; dat zij, integendeel, op beginselen rust en bepalingen bevat, welke men anderen Volken als modellen, ter navolging, zou mogen aanbevelen; dat de Regering reeds veel, zeer veel heeft gedaan, om aan het verlangen van de Vertegenwoordigers der Natie te beantwoorden; dat de voorgestelde veranderingen aanzienlijke verbeteringen opleveren, ook in den zin van diegenen, die meer liberale instellingen vragen, en dat onder het gebied van deze Gwt. vrijheid en volksgeluk ook in Neêrland geene ijdele klanken behoeven te zijn. Men zal moeten erkennen, dat het niet zoo zeer aankomt op hooggeprezen theoretische instellingen, welke nimmer dan met moeite en gevaren te verkrijgen zijn, als wel op eene getrouwe, gemoedelijke en onbekrompene naleving van de Gwt., welke wij bezitten; dat het ten allen tijde moeijelijk is eene constitutie te herzien en te verbeteren, zonder spanning, zonder schokken en zonder het opwekken van driften en eeren baatzuchtige begeerten, en dat het ook in deze oogenblikken bedenkelijk is wenschen en verlangens te uiten, welke men vooraf reeds weet, dat niet vervuld kunnen worden; dat het gevaarlijk is de gemoederen in beweging te brengen en de verwachtingen zoo hoog op te voeren, dat er noodzakelijk teleurstelling op volgen moet. Vertrouwen dus Ed. Mog. Heeren! wederkeerig vertrouwen — dit kunnen wij niet genoeg bevorderen. Door de aanneming van de ons aangeboden wetten zullen wij het aankweeken en versterken. Door die aanneming zal, al verder, de aangelegenheid der noodzakelijke veranderingen in de Gwt., ten minste vooreerst, geregeld zijn, en de Regering zal zich met andere zaken ijverig en meer uitsluitend kunnen bezig houden. Ik behoor tot diegenen, die van mee-

ning zijn, dat wij meer behoefte hebben aan eenige goede wetten, dan aan verdere verbetering van onze constitutie. Wat men ook zeggen moge van de noodzakelijkheid eener geheele herziening, het tegenwoordige tijdstip is er niet vóór geschikt; het vordert andere werkzaamheden; het heeft dringender behoeften. Men verlangt wetten op de onteigening ten algemeenen nutte, op de conflicten, op de heemraadschappen enz. Men verlangt vereenvoudiging in het bestuur, en vooral herstelling van ons finantiewezen, openbaarheid in hetzelve en eene wijze spaarzaamheid, wel te onderscheiden van bekrompen bezuiniging, in het beheer der geldmiddelen. Welnu, volbrengen wij onze taak op eene wijze, dat de spanning, over de herziening der Gwt. bestaande, met den meesten spoed ophoude! Stellen wij, van onze zijde, de Regering in de gelegenheid, om zich aan andere, voor het oogenblik meer noodzakelijke, werkzaamheden te kunnen toewijden, en om de aangeduide en soortgelijke onderwerpen met naauwkeurigheid te onderzoeken, met kalmte te overwegen! Ontveinzen wij het niet, Ed. Mog. Heeren! ons finantiewezen levert voor het oogenblik de gewigtigste, de meest dringende aangelegenheid op. Van den nieuwen Minister van Finantiën, wiens werk even moeijelijk, als veelomvattend is, en die, door niet voor dat werk terug te deinzen, reeds getoond heeft een man van moed en zelfstandigheid te zijn, mogen wij met reden veel verwachten. Op hem inzonderheid zijn de oogen der Natie gevestigd. Maar men moet het onmogelijke niet van hem vorderen. Vóór alles behoort men hem den tijd te geven, om de wonden te peilen, ten einde de middelen ter genezing te kunnen voordragen. Laat ons van den wakkeren man niet vergen, dat hij met overijling te werk ga, maar den uitslag van zijnen arbeid en de ontwerpen der Regering omtrent het finantiewezen met gerustheid afwachten, en inmiddels het goede, dat ons thans aangeboden wordt, niet verwerpen. Wat toch zouden de gevolgen van zoodanige verwerping zijn? Wat anders, dan voortdurende onzekerheid en onrust; belemmering van den gang der Regering; vertraging in het vorstellen van noodzakelijke wetten, in het nemen van maatregelen, welke tot heil van den lande kunnen strekken; nieuwe wenschen en verwachtingen, maar ook nieuwe teleurstellingen; nieuwe opwekking van driften, vermeerderde onrust der gemoederen; stouter eischen, maar nog meer onbevredigde uitkomsten;

vernieuwde spanning tusschen de onderscheidene deelen der wetgevende magt, nuttelooze tijdverspilling.

« Maar voor die gevolgen zijn *wij* niet aansprakelijk, » heeft een der geëerde sprekers uit 's Gravenhage gezegd. Door den redenaar uit Gelderland, die onmiddellijk vóór mij gesproken heeft, is hij reeds zegevierend beantwoord. Al zijn wij de oorzaken van die gevolgen niet, als wij dezelve kunnen voorkomen en het niet doen, zijn wij voor onze palatigheid verantwoordelijk. Men vergunne mij er bij te voegen, dat de bewering van niet-aansprakelijkheid eenigen schijn van waarheid kan hebben, in een bloot regtskundigen zin. Doch laat ons niet uit het oog verliezen, dat wij leden zijn van eene Staatsvergadering, die in alles, wat zij doet, behoort acht te slaan op de algemeene belangen der Natie. De aanneming of verwerping van eenig wets-ontwerp staat met 's Lands hoogere aangelegenheden in een onmiddellijk verband, en wanneer wij kunnen vooruitzien, dat ons besluit het Vaderland onheil berokkenen, of in het verderf storten zal, dan zijn wij wel degelijk verantwoordelijk voor de gevolgen, uit ons besluit van aanneming of verwerping ontstaande.

Ik eindige met de uitdrukking van mijne hoop en verwachting, dat mijne bedoelingen door allen zullen begrepen, door niemand miskend worden. Velen uwer, de ware toedragt van zaken en het gewigt der omstandigheden beseffende, zullen gewisselijk met mij den invloed van dit plegtig, misschien beslissend, oogenblik op het welzijn des Vaderlands levendig en diep gevoelen. Ik eerbiedig de meening van andersdenkenden. Ik waardeer vooral en erken het gewigt der bezwaren van sommige leden dezer vergadering tegen de verdeeling der Provincie Holland. Ik zal geene poging meer aanwenden, om die bezwaren uit den weg te ruimen. Maar — zoo de door mij bedoelde leden, die ik, om hunne eerlijke naauwgezetheid en goede bedoelingen, de hoogste achting toedrage, door het overwegende belang, hetwelk het geheele Vaderland er bij heeft, dat het vertrouwen herleve, dat rust en kalmte weder de plaats innemen van opgewondenheid en spanning, en dat het gemeen overleg tusschen de Regering en de Stat.-Gen. bevorderd worde — zoo die leden, zeg ik, in den loop onzer beraadslagingen, in zoo verre tot andere gedachten mogten komen, dat zij begrepen hunne bijzondere gevoelens een offer te kunnen brengen aan den drang der omstandigheden, aan

het gewigt van het oogenblik, zonder aan hunne pligten te kort te doen of met hun geweten te dadigen, met geheel mijne ziel zoude ik hunne vaderlandsliefde toejuichen. Want, Ed. Mog. Heeren! (ik zeg het met volle overtuiging en met de hand op het hart) als deze Dubbele Kamer aan al de wets-ontwerpen haar zegel hecht, zal zij hare roeping met eere volbrengen en het Vaderland eene onwaardeerbare dienst bewijzen.

Zijn echter de bedoelde bezwaren onoverkomelijk, en moeten wij het eerste wets-ontwerp zien afstemmen; dragen wij dan ten minste zorg, dat de overige wetten, welke noodzakelijk of heilzaam voor het Vaderland zijn, niet mede worden verworpen. Dan mogen wij ten minste nog hoop voeden, dat aan het herzieningswerk, althans bij voorraad, en in oogenblikken, dat het land hoogere belangen, meer dringende behoeften heeft, een einde kan gemaakt worden.

Doch, men zal vragen, hoe zal het dan gaan met de artikelen 1 en 2 van de Gwt.? en hoe met de inlijving van Limburg? zullen dan Zuid-Braband, Luik, enz. onder onze provinciën blijven opgenomen? Ik antwoorde: het was eene gelukkige uitdrukking van een' der vorige sprekers, dat het kind niet leeft, omdat het in de registers van den burgerlijken stand wordt ingeschreven. Ook zal het, van nu af, wereldkundig worden, waarom de namen dier Provinciën in onze Gwt. blijven staan. Men zal weten, dat zij er niet kunnen uitgewischt worden, dan door eene nieuwe Dubbele Kamer, en men zal die namen beschouwen als drukfeilen, veroorzaakt door het afwezen van den corrector.

Wat Limburg aangaat, ik ben zoo vreemd niet aan het denkbeeld, door denzelfden redenaar geuit, dat het voor Limburg misschien gelukkiger zoude wezen, afzonderlijk door den Koning bestuurd te worden, en dat het voor ons, om meer dan eene reden, juist zoo wenschelijk niet is, dat hertogdom onder de rij van onze Provinciën te tellen.

Doch, wij kunnen deze aangelegenheden aan de nadere overweging der Regering veilig overlaten.

Hetgeen ons onmiddellijk aangaat, is de zorg, dat wij door de onvoorzigtige afstemming van eenige wet de bijeenkomst van eene andere Dubbele Kamer niet onvermijdelijk maken. Onder de plaatshebbende omstandigheden, acht ik zoodanige nadere bijeenkomst zeer bedenkelijk. Wat men bedoelt, is niet twijfelachtig meer; in den loop onzer beraadslagingen hebben wij uitdrukkingen gehoord, welke ons alleen stoffe genoeg tot

nadenken zullen geven. Gelijk in de natuur zich somtijds de meest tegenstrijdige elementen vereenigen en verwoesting en ellende voortbrengen, zoo ook zien wij, nu en dan, hetzelfde verschijnsel, meestal voor een' korten tijd, in de zedelijke wereld. En wat zoodanige *heterogene* vereeniging kan uitwerken — dat leert ons de geschiedenis. Wij zelve, helaas! hebben, nu tien jaren geleden, tot onze smarte en tot ons nadeel, er de gevolgen van ondervonden, door de vaneenscheuring van een der schoonste en bloeijendste Koningrijken van Europa.

Met de meest uiteenloopende beginsels, heeft men slechts éénе bedoeling: *eene geheele en radicale herziening van de Grondwet.* Al streed nu ook zoodanige radicale herziening niet lijnregt met den geest en de letter dier Gwt. zelve; al konde men daartoe ook geraken, zonder verkrachting of omverwerping van die Gwt., en al konden de verlangde instellingen en hervormingen ook verkregen worden, met inachtneming der constitutionele voorschriften, dan nog zoude ik het *van mijn'* pligt achten, mij er tegen te verzetten met al mijne krachten: omdat ik maar al te zeer vrees, dat de herhaalde bijeenroeping eener Dubbele Kamer eigenaardig zoude leiden tot onrust, spanning, opwekking der eerzucht en woeling der hartstogten, en vooral tot gevaarlijke uitbreiding van magt, waarvoor, blijkens de geschiedenis, soortgelijke buitengewone Staatsvergaderingen zoo zeer vatbaar zijn.

En zouden wij dan, Ed. Mog. Heeren! door de onbedachtzame verwerping van eenige wet aanleiding geven tot de zamenroeping van eene nieuwe Dubbele Kamer? Zouden wij, op die wijze, onzes ondanks, niet medewerken ter bevordering van het oogmerk, om eene Vergadering tot stand te brengen, welke zich aanmatigen over eene geheele herziening der Gwt. te beraadslagen? En zouden wij daardoor ons bloeijend en gelukkig Vaderland niet blootstellen aan het gevaar, van door twisten en verdeeldheden in eene zee van ellenden en rampen gestort te worden? Ik houd het, Mijne Heeren! voor een' van onze duurste pligten, daartoe ten minste niet mede te werken. Voor de gevolgen daarvan zouden wij niet alleen de verantwoordelijkheid op ons laden, maar ons tevens blootstellen aan de bittere verwijten van het beste gedeelte der Natie; vooral van dien gelukkigen en achtenswaardigen middelstand, die er de kern van uitmaakt, en als de zenuw van het Staatsligchaam mag beschouwd worden; een middel-

stand, die, wat men er ook van zeggen moge, over het geheel, niets vuriger verlangt, dan, bij het genot van vrijheid en bij echt liberale instellingen, het behoud van den vrede van buiten, en rust, orde en veiligheid van binnen, en, waar het te pas komt, aanmoediging en ondersteuning, om den vooruitgang van zedelijke en verstandelijke beschaving te kunnen bevorderen, en om, door de beoefening van den landbouw, den handel, de scheepvaart en van andere takken van nijverheid, zoo wel, als van de kunsten des vredes, de materiële welvaart des Lands aan te kweeken, uittebreiden en allengskens hooger en hooger op te voeren.

Ik heb gezegd.

XVII. De Heer DE MAN:

Na rijpe overweging, Ed. Mog. Heeren! van al hetgeen, zoo in deze als in de gewone zitting, is bijgebragt nopens de wijzigingen, die *in het algemeen* ons Staatsverdrag zoude behooren te ondergaan; na te hebben onderzocht alles wat voor en tegen, toen en nu, is gezegd nopens de dertien ontwerpen *in het bijzonder;* na vooral mijn oog te hebben gevestigd op den toestand van mijn Vaderland en op de omstandigheden die ons van alle zijden omringen, ben ik gekomen tot het besluit om mijne bedenkingen tegen sommige van die ontwerpen op te offeren en mijne stem in het voordeel van *allen* uit te brengen, ten zij de loop dezer debatten mij aanleiding tot het tegendeel mogt opleveren.

Bij dit voornemen spreek het van zelven, dat ik mij niet begeven zal in een betoog of wederlegging van de gronden, die, in mijne schatting, *voor* die ontwerpen pleiten of *tegen* dezelve kunnen worden aangevoerd.

Ik zoude, dus handelende, moeten kunnen doen vergeten, dat de meeste en belangrijkste van dezelve de uitkomsten zijn van oneindige moeite en inspanning, — verkregen door mannen verre boven mij rijk in kennis en ondervinding — tot stand gebragt, na van alle kanten en uit alle denkbare gezigtspunten, maanden lang te zijn overwogen en uitgeput.

Ik zoude dan moeten doen vergeten, dat mijn zeggen niets anders was dan te herhalen wat door anderen reeds vóór mij en veel beter is gezegd: — ik zoude eindelijk moeten doen vergeten dat ik UEd. Mogs. kostbaren tijd nutteloos verspilde.

En ongeacht dit alles mag en kan ik niet zwijgen. — Ik mag het niet verzwijgen, dat ik *vele* van de voorgestelde veranderingen wel als wezenlijke en belangrijke verbeteringen voor het Vaderland beschouw en aanneem, — maar daarmede het werk tot verbetering der Gwt. *niet* voltooid — *niet* volledig acht.

Ik ben verpligt het te zeggen, dat ik, eenige mijner bezwaren voor het oogenblik opofferende, mijne hoop blijf vestigen op een latere meer stelselmatige herziening, waartoe zoo vele kostbare bouwstoffen voorhanden zijn, en waarvoor, wat men er ook tegen zegge moge, onze Gwt. juist door haar elfde hoofdstuk de deur niet heeft willen sluiten.

Als lid dezer Vergadering, hoe kort van duur mijne zending dan ook zij, acht ik mij bevoegd, en ik zal mij die bevoegdheid niet laten ontnemen, om hier en te dezer gelegenheid den eenigen mij bekenden grondwettigen weg te volgen en mijne wenschen in dat opzigt aan de Hooge Regering eerbiedig te doen kennen.

Ik wijs intusschen openlijk het vermoeden van mij af, dat ik eene hervorming dat ik eene omverwerping onzer grondwettige instellingen, zoude beoogen.

In tegendeel ik acht de hoofdbeginselen van ons Staatsverdrag hoog, beter geschikt voor ons dan die van anderen, want zij zijn *uit* en *op* onze zeden en geschiedenis geput en gegrond. Ik ben gehecht aan hetgeen *bestaat*, ook met geringe, maar *bekende* gebreken, die wel altijd aan alle menschelijke instellingen zullen blijven kleven. Ik heb eindelijk een afkeer van alle bespiegelingen, vooral in een onderwerp als het onderhavige, wanneer daarin voor mij geen practisch nut op den achtergrond te vinden is.

Maar die beginselen, dat bestaande, liepen daarom geen gevaar (naar mijn oordeel), wanneer men had gebruik gemaakt van ondervinding en de gegevene gelegenheid, — wanneer men nog andere bepalingen der Gwt. had verbeterd, die blijkbaar vicieus en onduidelijk zijn, — bepalingen, vele van bloote toepassing en sommige belemmerend voor de Regering zelve.

Het is voor mijn doel genoeg, wanneer ik de door mij beoogde beschikkingen slechts aanstippe, want zij zijn *alle* in de processen-verbaal der gewone Kamer in het breede behandeld en toegelicht.

Waarom, vraag ik eerbiedig, wordt Art. 130 niet verbeterd

en *nu dadelijk* in overeenstemming gebragt met de belangrijke wijziging, die in Artikel 6 is voorgesteld?

Waarom, vraag ik verder, wordt niet weggenomen de aangetoonde moeijelijkheid, die voor de Regering zelve uit Artikel 4 voortvloeit?

Waarom konde bij deze gelegenheid niet voldaan worden aan den wensch van zoo velen, die in de artikelen 58, 67 en 68, 84, 120 en 222 gebreken hebben aangewezen, waarvan de juistheid niet te loochenen is, en die, met instandhouding onzer grondwettige beginselen, weggenomen hadden kunnen worden?

Waarom niet bepaald dat de pensioenen door de wet geregeld, — dat de materie der conflicten door dezelfde wet bepaald, — dat de ongenoegzame vertegenwoordiging van Gelderland en Noord-Braband zal worden aangevuld?

Ik zoude mij niet bepalen tot het uiten van deze wenschen, wanneer ik in mij de magt erkende om te kunnen *handelen*, — ik zoude dan zeker met ernst op de wegruiming mijner bezwaren bij de Hooge Regering helpen aandringen. Maar het kan de vraag niet zijn, wat ik zoude *willen* doen, maar wat mij *geoorloofd* is te doen? — Het kan de vraag niet zijn of *ik* de bepalingen der Gwt. anders zoude willen, maar wat zij mij oplegt.

Met die Gwt. in de hand en gedachtig aan den eed op dezelve afgelegd, heb ik op die gewigtige vraag *moeten* antwoorden, moeten antwoorden dat het vereerende mandaat, hetwelk mij in deze hooge vergadering bragt, is *eng beperkt* — beperkt tot de voorgestelde wets-ontwerpen, die *onveranderd* door mij moeten worden goed- of afgestemd.

Ook dit belangrijk beginsel is van alle zijden overwogen en reeds door de meerderheid gepræjudicieerd. Ik ben evenwel aan mij-zelven verschuldigd hier openlijk met weinige woorden de beweegredenen van mijn gevoelen daaromtrent op te geven, omdat hetzelve een aanzienlijken invloed op het uitbrengen van mijn votum uitoefent.

Het elfde hoofdstuk der Gwt. *regelt een bijzonder* onderwerp, hetwelk ons hier heeft gebragt: *het maken van veranderingen of bijvoegingen in de Gwt.*

Alle de bepalingen zijn op dat denkbeeld geschoeid; de *wijze* hoe daaromtrent te verwaren (*de modus procedendi*) is daarom geheel afwijkend en exceptioneel tot aan de 3de § van Artikel 232.

Daar eerst treedt de wetgever op den gewonen weg terug; nadat alles zal zijn vervuld hetgeen vooraf gaat, wil hij dat *nu voor het overige* in alles zal worden gevolgd hetgeen over het maken van wetten is bepaald.

Maar deze beschikking, dit renvooi, waarop men zich, tot verdediging van een tegenovergesteld gevoelen, zoo zeer beroept, staat niet op zich-zelve, hangt niet, om het zoo uit te drukken, in de lucht.

Die beschikking is niet af te scheiden van hetgeen voorafgaat, en deze Kamer kan niet vergeten *hoe* en *op wat wijze* deze wets-ontwerpen op hare tafel zijn gekomen.

Immers niet regtstreeks als een voorstel der Regering, maar als het gewrocht, het uitvloeisel der drie takken van de gewone wetgevende magt, — niet als vrij en onbelemmerd uit *den wil* van de Regering afkomstig, maar als het gevolg van vooraf door diezelfde wetgeving verklaarde *noodzakelijkheid*.

Geene magt in den Staat is derhalve bevoegd, — geene andere *wettige* wijze weet *ik* te vinden, om in of buiten die wetten eene verandering, hoe gering ook, te verkrijgen, dan op *dezelfde* wijze en door *dezelfde* magt, die die wetten vroeger heeft tot stand gebragt.

En al moest dit altijd geldend beginsel *hier* niet gelden, dan nog zie ik niet in, hoe men op eene *grondwettige* wijze kan wegruimen de *stellige* voorwaarde, dat de *noodzakelijkheid* van iedere verandering *vooraf* door de gewone wetgeving *moet* worden *verklaard*, *duidelijk aangewezen* en *uitgedrukt*.

Andere veranderingen in de Gwt., als die ons zijn aangewezen, *modificatien* in de voorgaande veranderingen — in beide gevallen mist men het grondwettige vereischte van *verklaarde noodzakelijkheid;* zij houden op datgene te zijn, waardoor en waarvoor wij door onze committenten herwaarts zijn gezonden.

Het is mij derhalve grondwettig verboden te doen, wat ik zoude willen doen. — Ik mogt mij alleen bepalen om, in mijne betrekking, aan de Regering voor te leggen, wat ik, boven het reeds verkregene, voor het Vaderland als nuttig en dienstig oordeel.

De magt blijft mij over (ik weet het) om *alles* te verwerpen, om *alle* de gedane voorstellen te weigeren en van de Regering, zoo mogelijk, af te persen, wat ik als noodzaklijk meen te moeten beschouwen.

Ik kan en ik zal, Ed. Mog. Heeren! tot een dusdanig

uiterste, ook gesteld het beoogde doel ware daarmede te bereiken, *nimmer* besluiten!

De reeds verkregene verbeteringen komen mij daartoe grootendeels *te* belangrijk voor; zij zullen, *mits met ernst en onbekrompen gehandhaafd wordende* (en zonder dat is iedere verandering zonder nut), aan onze Gwt. die uitvoering verzekeren, welke alleen eene minder vrijgevige opvatting of uitlegging aan dezelve heeft doen missen.

Ik ga verder, en ik heb voor mij de innige overtuiging, dat het oordeel van velen over hetgeen verkregen is, geheel anders en veel gunstiger zoude zijn, wanneer de Regering had kunnen besluiten om het initiatief te nemen en in den aanvang dat alles en *in eens* aan te bieden, wat nu ter onzer beoordeeling ligt.

Maar daarenboven, en dit weegt bij mij boven en meer dan alles, de toestand van het Vaderland is het, het zijn de omstandigheden die ons van alle zijden dreigen, die mij van een dergelijken geweldigen maatregel zullen terughouden, die mij mijne bedenkingen zullen doen opofferen, die ik tegen sommige der wets-ontwerpen bezit.

Ik mis de noodige kennis en het is ook misschien beter over dien toestand en omstandigheden hier niet uit te weiden.

Dit evenwel zegt en leert mij mijn innerlijk gevoel, dat in deze oogenblikken rust en kalmte *van binnen* eene dringende behoefte is voor het land; dat deze *niet* zullen bevestigd worden door den onzekeren toestand langer te doen voorduren; dat deze *zeker* zullen worden bevorderd door eene spoedige regeling onzer grondwettige instellingen.

Ik zal, bij deze overtuiging, het *goede* niet verwerpen, hetgeen dan toch eenmaal verkregen is, ter bereiking van het *betere.*

Ik zal, onbekend met datgene, wat mij den dag van morgen zal aanbrengen, ook in dit geval de verdere verbetering wel *mogen* en ook moeten overlaten aan den tijd en aan de ondervinding.

Dit zijn, Ed. Mog. Heeren! *in het algemeen* geschetst de overwegingen, waarnaar ik mij in het uitbrengen van mijne stem denk te gedragen.

De niet-vertegenwoordiging van Limburg zal mij niet terughouden, omdat men, buiten zoo vele andere consideratien, door anderen bijgebragt, naar mijn oordeel, bij het opgeven van deze zwarigheid en die omtrent Luxemburg, vooral het

gebeurde uit het oog verliest, uit het oog verliest wat de drang der omstandigheden medebrengt.

Men wil hier, op dit oogenblik, in deze zaal, afgevaardigden van Limburg zien, maar — en deze omstandigheid oordeel ik hoogst opmerkelijk — door niemand van de geëerde sprekers, die dit willen en tot heden door mij zijn gehoord, is aangegeven het *grondwettige* middel om daartoe te geraken. Ik heb dus regt te gelooven dat ook hun, evenmin als aan mij, zoodanig middel bekend is, en tot het onmogelijke is dan toch ook de Regering niet gehouden.

De splitsing van Holland is door de afgevaardigden uit dat gewest met ernst en talent verdedigd en weêrsproken; moeijelijk is het voor ons, die aan die Provincie vreemd en met die bijzonderheden minder bekend zijn, daar tusschen te beslissen; *twee* overwegingen intusschen, in het voordeel van die splitsing, hebben bijzonder mijne aandacht gevestigd.

De *eerste* is — dat bij *aanneming* van deze wet slechts grondwettig bestendigd zal worden wat *de facto* reeds bestaat, — en *de tweede*, dat de *verwerping* der wet noodzakelijk nadeelig zal werken, nu eenmaal de splitsing is voorgedragen geweest.

Het voorstel, ons sub n.° 10 gedaan, en waarbij de periodieke aftreding der stedelijke raadsleden wordt ingevoerd, heeft bij mij groote bedenking opgeleverd.

Als collegie van *bestuur*, beschouw ik het *blijvend* bestaan van deszelfs leden nuttig en in het welbegrepen belang der geadministreerden.

Maar, van den anderen kant is aan datzelfde ligchaam de keuze opgedragen van de leden voor de Provinciale Staten, en uit dat standpunt bezien, is het voortdurend aanblijven van deszelfs leden strijdig met onze grondwettige beginselen.

Gaarne had ik hier den middenweg gevolgd, en stond het mij vrij veranderingen voor te stellen, dan zeker zoude ik er bij de Regering op aandringen, dat de stedelijke raden *ad vitam* behouden en dat de benoeming van de Provinciale afgevaardigden wierd opgedragen aan de gewone stedelijke kiezers.

Maar die magt ontbreekt mij, en daar de nieuwe bepaling overeenstemt met het geheel van ons verkiezings-stelsel, zal ik ook voor deze voordragt stemmen, ten zij de tegenwoordige beraadslagingen mij tot een ander besluit mogten brengen; — een voorbehoud, hetwelk ik tot alle andere wets-ontwerpen uitstrek.

XVIII. De Heer Storm

zegt dat hij zal spreken zonder gunstbejag of bijoogmerken, maar naar zijne innige overtuiging. Die overtuiging duldt niet dat hij de herziening der Gwt. op den tegenwoordigen voet aanneme.

Eene *eerste* bijzondere aanmerking daartegen is de uitsluiting der Limburgsche afgevaardigden uit deze Vergadering. Het doet hem leed in de 19e eeuw aldus eene daad van overmagt te zien bekrachtigen. De Limburgers hebben door eenen vijandelijken inval, dien zij niet hebben kunnen beletten, hunne grondwettige regten niet kunnen verliezen. De ondervinding in Belgie heeft geleerd, hoe, door een gebrek in de vestiging der grondwettige instellingen, het zaad van ongenoegen wordt uitgestrooid, dat naderhand maar al te welig opschiet. De uitsluiting der Limburgers strijdt, volgens den spreker, met eene gezonde Staatkunde, met de waarachtige belangen des Vaderlands.

Ten andere: tot meer algemeene bedenkingen overgaande, vraagt de spreker zich af, of de ontwerpen nopens de Gwt.-herziening beantwoorden aan de behoeften des tijds en van ons land? Hij moet dit ontkennend beantwoorden. Hij moet er bijvoegen, dat deze voordragten buiten de Vergadering niemand bevredigen, en hier slechts goedgekeurd zullen worden door hen, die toch beweren, dat er nog meer verbeterd had moeten worden.

Door de tegenwoordige onbeduidende veranderingen zal men de kostbaarheid van het Staatsbestuur niet kunnen verbeteren, en krachtig de handen slaan aan de opbeuring van 's lands achteruitgeganen toestand.

De spreker ziet de gelijkheid in de bedeeling van ambten en bedieningen miskend; hij vindt dat de vrijheid van onderwijs en eeredienst aanstoot lijdt; hij klaagt over bemoeijenissen, die tot een tijdperk van onverdraagzaamheid terugvoeren, hetwelk reeds lang voorbij scheen te zijn; hij betreurt dat spanning en misnoegdheid daardoor veld winnen.

Het eenige middel, om die weg te nemen, is eene algemeene herziening van de Gwt.

Bij die herziening moeten tot beginsels worden aangenomen: de daarstelling van eene wezenlijke Volksvertegenwoordiging, Regtstreeksche verkiezingen, Ministeriële verantwoordelijkheid en ontbinding der Kamer.

Eene Commissie, bestaande uit onafhankelijke, regtschapen mannen, moest met de vervulling van die taak belast worden, om de noodige voordragten daartoe te beramen.

Aldus zouden de algemeen gekoesterde en uitgedrukte wenschen verhoord, de behoeften des Volks voldaan worden. Doet men zulks nu niet, vroeg of laat zal men het toch moeten doen, doch het is te vreezen, dat zulks alsdan niet zonder schokken zal geschieden.

De spreker kan aan het tegenwoordig onvoldoend werk zijn zegel niet hechten; hij kan niet goedkeuren dat men jaarlijks als 't ware nieuwe herzieningen, met wisselvallige kansen zal beproeven, en kan dus niet aan halve maatregelen zijne goedkeuring hechten.

Het is zijn doel niet de Regering te belemmeren, maar hij mag zijne roeping niet miskennen, niet datgene doen, waarmeê hij zou gelooven te kort te doen aan zijnen lastbrief en aan zijne pligten jegens het Vaderland.

XIX. De Heer DE KEMPENAER:

Ed. Mog. Heeren! Het tegenwoordig oogenblik is uiterst belangrijk voor het Vaderland.

Toen de groote geweldenaar in 1813, de alleenheersching over de wereld bejagende, zijn eigen troon aan het wankelen bragt en genoodzaakt werd van denzelven afstand te doen, bleven wij niet achterlijk, de ketenen, die zijne overmagt ons had aangelegd, te verbreken, ons volksbestaan te heroveren, en onze onafhankelijkheid op nieuw te vestigen.

Dat gezegende tijdstip, hoe vurig ook gewenscht, kwam altijd nog onverwacht; want niemand had durven hopen, dat met eigen hand, zoo overijld, aan de slooping van dat reuzengevaarte gearbeid zou worden.

Die groote gebeurtenis vond ons alzoo onvoorbereid, om dadelijk op de puinhoopen onzer slavernij het gebouw onzer wel-begrepene en wijs-geregelde volksvrijheid op te trekken.

Gij kent de geschiedenis van die onvergetelijke dagen, de namen van die onvolprezene mannen, die zich voor allen in de gevaarvolle bresse stelden, en den gezegenden grondslag legden voor de regering van het herboren Nederland.

Maar daarbij ontgaan uwe opmerking de duizende moeijelijkheden niet, die dat belangrijke werk aankleefden.

Het Vaderland, weleer magtig en rijk, was door tweespalt en onlusten verzwakt en verarmd. De eene omwenteling had

de andere verdrongen, verschillende Staatsregelingen elkander vervangen, tot dat het geteisterde overschot van der vaderen voormalige grootheid tot een armzalig Koningrijk werd verheven, om door het Keizerrijk te worden verslonden.

Uit dat graf weder tot het leven geroepen moest het Vaderland een geheel nieuw bestaan ontvangen, de geschiedenis en de ervaring moesten worden geraadpleegd, om uit dat verledene, voor de toekomst lessen van wijsheid te garen ter voorkoming van dezelfde kwalen, welke nu dezen ondergang hadden berokkend, ten minste voorbereid; daarbij moest het toen bestaande karakter van deze weder vrij gewordene Natie worden geraadpleegd: nagegaan welken invloed al die woelingen, die rampen, die vernederingen, deze slavernij op dat karakter hadden uitgeoefend, en daaruit afgeleid voor welke mate van vrijheid dat Volk nu geschikt was; welke regeringsvorm voor hetzelve geacht moest worden de heilzaamste te zullen zijn: — en, of dit nog niet genoeg ware, zoo moest daarbij nog in het oog worden gehouden, welke plaats dit herborene Nederland onder de Volken van dezen aardbol zou innemen, en welke waardigheid hetzelve naar buiten moest verspreiden.

In dat moeijelijke tijdsgewricht ontmoetten zich ter goeder ure Gijsbert Karel v. Hogendorp en Joan Melchior Kemper, uit verschillende standen voortgesproten, verschillend opgevoed, verschillende loopbanen bewandeld hebbende, en dus in zeer vele opzigten verschillende, doch daarin overeenkomende, dat beide reeds lang naar dit oogenblik der verlossing hadden uitgezien; dat beide blaakten van opregte liefde voor het Vaderland; en dat beiden niets anders beoogden, dan de waarachtige bevordering van het welbegrepen belang en het duurzame geluk van dit Volk.

Die ontmoeting en dat verschil hebben rijke vruchten gedragen. Eene geheele en volledige vernieuwing van al het oude is daardoor voorgekomen, en daaruit het denkbeeld geboren, om in eene getemperde souvereiniteit, aan het Huis van Oranje opgedragen, en in eene voorzigtige verdeeling der Staatsmagten, eenen vasten grondslag voor het nieuwe Staatsgebouw en eenen schutsmuur tegen vroegere onheilen te zoeken.

Daarvan is de Gwt. van 1814 de uitdrukking geweest.

Zij had nog te kort gewerkt om in genoegzaamheid en doelmatigheid beoordeeld te kunnen worden, toen 1815 reeds de

opgelegde noodzakelijkheid eener vereeniging van dit Vaderland met Belgie medebragt, en het verheffen der beide vereenigde landen tot een Koningrijk.

Voor dat Koningrijk werd de Gwt. van 1815 ontworpen en vastgesteld, in welke dieselfde beginselen zijn behouden, alleen gewijzigd naar het veranderde voorwerp en vermeerderd met het een en ander, dat dien Troon eenigen luister moest bijzetten.

Die Gwt. had de proef van 15 jaren doorgestaan toen die vereeniging met Belgie, door een afval van Belgie, is gesloopt, en onder den schepter van onzen Vorst niets meer getrouw is gebleven dan het Nederland, dat hem naar deze stranden riep.

Die scheuring, vooral toen zij gebleken was eene onherroepelijke scheiding op te leveren, bragt de noodzakelijkheid mede, om dat kostbare huishouden te doen inkrimpen en op zediger voet voort te zetten; af te schaffen, hetgeen alleen om den Belgen wil ingevoerd was, en bij het licht der ondervinding te wijzigen en te verbeteren hetgeen het Staatsverdrag geacht meest worden onvolledigs of verkeerds te bevatten.

Die behoefte werd in 1831 algemeen gevoeld, door de Regering erkend, en reeds op den 20sten Januarij van dat jaar sprak Z. Exc. de Minister van Buitenlandsche Zaken, namens den Koning, in deze Kamer de opmerkelijke woorden uit: *onder zoodanige omstandigheden roept onze eigene Staatshuishouding de bijzondere aandacht in, en het oogenblik is dáár, om in de Gwt. van het Koningrijk die wijzigingen te brengen, welke hare toepassing alleen op Noord-Nederland, ten gevolge der scheiding, vordert.*

Die erkentenis werd onmiddellijk opgevolgd door de stellige toezegging, dat *binnen kort* eene wet zou worden aangeboden, waarbij in ruime mate aan die behoefte voldoening zou worden verschaft.

Maanden en jaren zijn er verloopen, zonder dat die stellige toezegging vervulling heeft bekomen, zonder dat in die erkende behoefte is voorzien.

Inmiddels zijn er opofferingen bij opofferingen van goed en van bloed van de Natie verlangd, om het Vaderland in dien benarden staat en bij dat kostbare huishouden staande te houden; en al die opofferingen zijn door de Natie gewillig, zelfs blijmoedig gebragt; — in dat brengen van die offers heeft deze Natie negen jaren volhard.

Eindelijk brak de 19de April 1839 aan, en daarmede het

oogenblik waarop men mogt vertrouwen dat kommervolle tijdperk gesloten te zien, en het blijdere tijdperk van ontheffing van lasten en vermindering van bezwaren te zijn ingetreden.

De eerste gedachte was nu aan de herziening der Gwt. gewijd, omdat daarvan de doelmatigste en meest afdoende verbetering der bestaande gebreken en overtolligheden met reden werd verwacht.

Maar op den 21sten October 1839 maakte de Koninklijke aanspraak daarvan slechts met weinige en niet veel belovende woorden eene flaauwe melding. De Vertegenwoordigers der Natie hebben dit niet onopgemerkt gelaten; die erkentenis en toezegging van 1831 herinnerd; met mannelijke standvastigheid en bedaard overleg de vervulling daarvan gevraagd; op die vervulling aangedrongen.

En nu zijn wij in deze dubbele Kamer, uitmakende een gedeelte der grondwetgevende magt van dit Rijk, opgeroepen, om de bijzondere deugdzaamheid van elk, en de algemeen voldoende volledigheid van al de ontwerpen te beoordeelen, welke worden aangeboden om de huishouding van het tegenwoordige Koningrijk der Nederlanden eigenaardig en doelmatig te regelen, en in de Gwt. van dat Rijk al die wijzigingen te brengen, welke hare toepassing alleen op Noord-Nederland vordert; dat is — het oogenblik der herziening van de geheeel Gwt., der vereenvoudiging van het huishouden des Rijks, is dáár.

Dat oogenblik is ongetwijfeld uiterst belangrijk voor het Vaderland!

Dat is het op zich zelf en in het afgetrokkene beschouwd.

Maar *belangrijker* nog zal het blijken te wezen, wanneer men het oog vestigt op het *Volk*, ten behoeve van hetwelk dat gewigtige werk moet worden verrigt.

Het is het Volk van Nederland, weleer in de geschiedenis groot, later rampspoedig, verdoold, ongelukkig: — maar nu in die school wijs geworden; arm in aanzien en magt, maar rijk in zelfstandigheid en deugden; vol eerbied voor regt en wet, ondergeschikt aan elk wettelijk gezag; belangstellende in zijne herinneringen, in de bronnen van zijn bestaan, in zijne vrijheid en welverkregene regten; taai-geduldig, maar ook onoverwinnelijk wanneer het ter verdediging zijner regten is opgerezen.

Dat Volk heeft die vereeniging met Belgie ongaarne gezien,

onder haar bestaan geleden, de scheiding toegejuicht, en sedert bijkans tien jaren ziet het naar de vruchten daarvan reikhalzende uit.

Om de vruchten later in ruime mate te kunnen genieten, heeft het zich al de gemelde opofferingen getroost; — maar nu de tijd des oogstes eindelijk dáár is, verlangt het ook in te zamelen.

Aan onverschilligheid bij hetzelve, te dezen opzigte, valt niet te denken; de belangstelling blijkt duidelijk: het geduld is uitgeput; de krachten om de opgelegde lasten langer te dragen, zijn verzwakt; de lust, om deze te torschen, is aanmerkelijk afgenomen; de verwarring, welke hier en daar blijken te bestaan, de last der schulden, die dagelijks schijnt aan te groeijen, en de ondoordringbare sluijers, welke bedekt houden hetgeen men *belang*, hetgeen men *regt* heeft zeer naauwkeurig te kennen, — dat alles brengt pijnigende bekommering voor de toekomst te weeg: en het Volk vraagt luide om verbeteringen, openbaarmaking van hetgeen bestaat, waarborgen voor de toekomst, en, voor dit alles, herziening der Gwt.

Die staat, waarin dit Volk verkeert, *kan*, *mag* hier niet worden voorbijgezien; en wij, Vertegenwoordigers van hetzelve, zijn verpligt daarop te wijzen.

Men wiege zich niet in slaap door zich op te dringen, dat dit maar het werk van enkele woelgeesten, van weinige opgewondene schrijvers zoude zijn.

Die soort van slaapdranken is in 1830 gebleken doodelijk te zijn. Men wachte zich voor dezelve.

Liever rondborstig gevraagd: heeft het Volk van Nederland *gelijk* — heeft het *regt* om op de voldoening van die uitgedrukte verlangens aan te dringen? En die dan regtschapenheid bezit, en het met het Vaderland en zijnen Koning wel meent, zal op die vraag geen *ontkennend* antwoord kunnen geven.

En is dat zoo, waarom dan niet bereidwillig en vaardig gegeven, hetgeen dat Volk *gelijk* en *regt* heeft te vragen?

Of acht men het staatkundiger te wachten, tot dat ditzelfde Volk zal zijn opgestaan om te *eischen*?

Kan het streelender genot verschaffen, zich het *goede* — mag ik niet zeggen het *verschuldigde* — te laten *afpersen*, dan het *als weldaad uit te reiken*?

Ik begrijp deze ondoorgrondelijke wijsheid niet: maar ik wijs alleen op dezen toestand des Nederlandschen Volks, ten wiens behoeve dit werk wordt ondernomen, o tem levendiger

te doen beseffen, hoe uiterst belangrijk het tegenwoordige oogenblik voor het Vaderland is.

Dat zelfde oogenblik wint nog eens in belangrijkheid, wanneer men *het werk*, dat hier verrigt moet worden, overweegt.

In de meergenoemde boodschap van 20 Januarij 1831 is het door onzen geëerbiedigden Koning zelven omschreven als te bestaan in het aanbrengen van al die wijzigingen in de Gwt., welke de verminderde huishouding van Staat, de afscheiding van Belgie en de ervaring, in overeenstemming met de beginselen onzer instellingen en de belangen van Noord-Nederland, zullen blijken te vorderen; — en dat alles wordt werkelijk in de bestaande omstandigheden gevorderd.

Dat kostbare bestuur, met zijne ontelbare takken, moge voegzaam zijn geweest voor het Koningrijk van al de Nederlanden, ik beoordeel dat te dezen oogenblik niet; — maar dien last kan het Koningrijk van Noord-Nederland, of laat ik liever zeggen der *Vereenigde Nederlanden*, niet torschen. Vereenvoudiging is dus de eerste taak.

Die Gwt., van welker herziening hier de rede is, heeft niet al de gebreken te weeg gebragt, over welke zoo luide is geklaagd: maar de afwijkingen van die Gwt., welke aan de eene zijde gewaagd en aan de andere zijde toegelaten zijn, hebben dat kwaad veroorzaakt; de uitleggingen, aan deze Gwt. gegeven, bij welke hare onmiskenbaarste beginselen miskend, hare uitdrukkelijke bepalingen verijdeld zijn geworden, hebben dat kwaad verergerd, en langs dien weg is hier een staat van zaken geboren geworden, bij die Gwt. niet gekend, door die Gwt. niet gewild.

De tweede taak, hier te vervullen, moet alzoo bestaan in het terugbrengen tot de zuivere beginselen der Gwt. en het te niet doen van alle inbreuken op dezelve.

Deze inbreuken zijn menigvuldig en van verschillenden aard; ik wil er maar een tweetal aanwijzen.

1°. De grondslag van alles, de invoering eener getemperde eenhoofdige Regering en wijze verdeeling der drie Staatsmagten, is uit het oog verloren, ja zelfs geloochend; in 1827 verdedigde reeds een minister in de Tweede Kamer, dat die verdeeling van magten in ons Staatsverdrag niet is opgenomen, maar dat er volheid van magt bij den Koning bestaat.

Die misvatting moest wel de moeder van ontelbare afdwalingen worden, onder welke eene overdrevene centralisatie

niet de laatste plaats bekleedt. De Regering zelve heeft dit erkend, en ik mag mij, ten bewijze daarvan, beroepen op een Koninklijk besluit van 1 Maart 1831, te vinden in de *Staats-Courant* van 11 April 1831, en genomen om aan de Provinciale- en Gemeente-besturen het genot hunner grondwettige regten voor het vervolg te verzekeren.

2°. Openbaarheid betrekkelijk den staat van 's lands geldmiddelen, en naauwkeurige bekendheid daarmede bij de Vertegenwoordigers des Volks bestaande, waren buiten kijf voorname voorwerpen, door deze Gwt. gewild en bij dezelve in bescherming genomen.

Wat daarvan is geworden, is allen bekend.

Art. 202 der Gwt. heeft zeker gewild, dat de Rekenkamer met de kleinste bijzonderheden van den juisten staat dier geldmiddelen bekend zou zijn, en al de geheimen der schatkist, zoo die er mogten bestaan, zoude bezitten: dat artikel schijnt daartoe ook genoegzaam voldoende te zijn gesteld. Doch dat voorschrift is bij de uitvoering van alle kracht en waarde beroofd geworden, en de Rekenkamer zelve, zoo weldadig en onmisbaar volgens de Gwt., is in wezenlijkheid vernederd tot een nutteloozen ballast voor den Staat: in der daad tot eene bespotting. Dat artikel zegt letterlijk: *Er zal eene algemeene Rekenkamer zijn, ten einde jaarlijks de rekeningen der verschillende departementen van algemeen bestuur op te nemen en te liquideren:* en men heeft haar alleen het *cijfer* van *uitgaven* doen beoordeelen, van de *ontvangsten* onkundig gehouden.

Eene derde taak moet dus hier bestaan, niet slechts in het herzien der Gwt. zelve, maar in het ter toetse brengen van de uitvoering, aan dezelve gegeven, ten einde de Gwt. zelve tegen deze misduidingen in bescherming te nemen, en door bijvoeging en verduidelijking en versterking voor te komen, dat in het vervolg zoodanige afwijkingen weder plaats kunnen vinden.

Door deze verkeerde uitkomsten misleid, heeft men gemeend, het nadeel, daarvan ondervonden, op rekening der Gwt. zelve te moeten plaatsen, ofschoon deze daaraan, immers voor het grootste gedeelte, onschuldig was; daaruit is eene *miskenning van de Gwt.* voortgevloeid, en zij heeft opgehouden der Natie vertrouwen in te boezemen. Dat vertrouwen te herstellen is eene vierde taak, welke hier vervuld moet worden.

En dat alles om deze Gwt. te verheffen tot het brandpunt eener zedelijke kracht, door welke alleen het Nederland onzer dagen zich staande kan houden, en aan allen, die met hetzelve in aanraking komen, ontzag en achting kan inboezemen. Alleen daardoor zal deze Gwt. kunnen worden, hetgeen zij thans niet is, maar hetgeen U Ed. Mog. met regt verlangen, dat zij zal wezen: *een plechtanker van Neêrlands Vrijheid en Volksgeluk*. . . .

Tot dit werk zijn *wij* in deze Dubbele vergadering op dit gewigtige tijdstip opgeroepen. . . .

Hoe moeten wij ons daarbij gedragen? Ik vraag niet welke onze magt, de grenzen onzer lastgeving zijn? Ik heb die vraag reeds vroeger geopperd en beantwoord in deze Kamer. Ik stel mijnen lastbrief, met betrekking tot de ingezondene dertien ontwerpen van wet, volkomen gelijk met den gewonen lastbrief, aan al de leden der gewone Tweede Kamer uitgereikt. Ik mis in mijne bevoegdheid alleen het regt, om ten opzigte van *andere onderwerpen* dan in deze dertien ontwerpen zijn behandeld, naar aanleiding van art. 114 der Gwt., voorstellen te doen; omdat, ten opzigte van die vreemde onderwerpen, de wetten ontbreken, bij art. 229 gevorderd, waarbij de *noodzakelijkheid* der verandering of bijvoeging is verklaard.

Maar ik vraag in eenen anderen zin: *hoe* moeten wij ons hier gedragen?

Moeten wij ons regelen naar het gevoelen, naar de wenschen, naar de inzigten van anderen, naar de omstandigheden die gezegd worden te bestaan, naar de mogelijkheid, of beweerde onmogelijkheid, om iets meer, om iets beters te bekomen, dan hier aangeboden is?

Treurig in der daad zou onze toestand zijn, wanneer ik dezelve met deze trekken naar waarheid had geschetst. Maar neen! die trekken beelden de waarheid niet af.

Art. 83 der Gwt. staat ook voor ons geschreven, en luidt: *de leden dezer Kamer stemmen door zich-zelven, en zonder last of van ruggespraak met de vergadering, door welke zij benoemd zijn.*

Die bepaling geeft mij aan mij-zelven terug; zelfstandig mag ik hier verschijnen, om naar eigene overtuiging te oordeelen, te spreken, te stemmen; — en al ware het dat de meening, welke opregt de mijne is, geheel op zich zelve

stond, en door niemand uwer wierd gedeeld, dan nog zou ik geroepen, zelfs verpligt zijn, die meening, en geene andere te uiten. Want het is mijn subjectief gevoelen dat hier wordt gevraagd: om dat hier te uiten, ben ik gekozen en herwaarts gezonden; en juist daarom is deze Vergadering zoo talrijk. Meende men, dat het gezag van enkelen de uitspraak van meerderen hier moest regelen, — dan zoude het oproepen van weinigen, maar uitgelezenen, voldoende en zelfs verkiesselijk zijn.

Maar neen! de oproeping van zeer velen, uit alle standen der Maatschappij, uit alle oorden des Vaderlands gekozen, is hier wenschelijk geacht, opdat elk zijne bijzondere meening in het belang des Vaderlands zou uiten, en in de meerderheid van drie vierden dier uitgebragte gevoelens een waarborg voor de juistheid en verkieslijkheid dier oordeelvellingen gelegen zoude zijn.

Wanneer ik dan nu door velen uwer de bijzondere gebreken van deze dertien ontwerpen hoor aanduiden, en vooral de ongenoegzaamheid van allen erkennen, en evenwel tot derzelver aanneming zie besluiten, omdat er toch iets door wordt gewonnen; omdat dit te overwinnen reeds veel moeite heeft gekost; omdat men het onmogelijk acht, vooral thans, meerder te verkrijgen, — dan eerbiedig ik gaarne uwe overtuiging, die u tot dat besluit kan voeren; maar de mijne verbiedt mij stellig uwe voetstappen te drukken; zij zegt mij, dat ik niets mag aannemen, hetwelk mij niet volledig aannemelijk toeschijnt, en dat al weder daarom deze Vergadering zoo talrijk is, opdat de kortzigtigheid van enkelen geene schade zou kunnen doen aan de goede zaak, maar overwonnen zou worden door de betere inzigten van meerderen.

Zij zegt mij, dat moedeloosheid hier onverschoonlijke zwakheid is, al mogt zij dan ook voortspruiten uit afmatting na lang volgehouden strijd.

Zij wijst mij op de ontwerpen n°. 6—12, welke de vruchten zijn van de pligtmatige bemoeijingen der gewone Kamer.

Zij herinnert mij, eindelijk, den oorsprong van het laatste dezer wets-ontwerpen; en de niet afgeschafte bepaling van Art. 114, voor de gewone Tweede Kamer in de Gwt. geschreven.

Van de juistheid dezer ontwikkelde waarheden doordrongen, valt mij de beoordeeling dezer aangebodene wets-ontwerpen, helaas! niet moeijelijk.

Ik heb duidelijk vermeld wat ons van den Troon is toegezegd; ik heb omstandig betoogd, waaraan thans volstrekt behoefte is; ik heb opgesomd wat ons hier al te verrigten staat; ik heb herinnerd wat in het tegenwoordige tijdsgewricht door de Natie wordt verwacht, met belangstelling, met aandrang, ook van ons verlangd.

En zal ik dan nog noodig hebben in het breede aan te toonen, dat deze dertien ontwerpen van wet, — al ware ook ieder op zich zelf even uitnemend en voldoende, als zij thans bijna allen in mijn oog gebrekkig en onvoldoende zijn, — verre, zeer verre af zijn van die herziening der Gwt. op te leveren, welke erkend wordt thans noodig en noodzakelijk te wezen?

Ik verwachte daaromtrent maar ééne stem in deze Vergadering te zullen hooren: maar tot mijne verwondering zag ik zoo even in ons midden eenen geachten vertegenwoordiger uit Gelderland opstaan om te betoogen, dat het aangebodene in deze dertien voorstellen voldoende is.

Hij staat, zoo ik mij niet bedrieg, ten minste tot dezen oogenblik, nog alleen. Maar, hoe dit zij, zijne redeneringen verdienen, dat ik een oogenblik de aandacht van U Ed. Mog. bij dezelve bepale.

En zal ik wel veel behoeven te zeggen, om die redenering te wederleggen?

Mag ik mij niet op de processen- verbaal der Afd. van de jongste zitting der gewone Kamer beroepen, om het tegendeel van hetgeen hij beweerde te staven? Zijn zijne eigene gedragingen, zoo vele in diezelfde zitting uitgebragte adviezen, en nog meerdere in deze Kamer herhaalde klagten over de onvolledigheid dezer herziening, geene onwederlegbare bewijzen voor het tegendeel van hetgeen hij thans beweert?

Maar het ontbrekende, zeide hij, kan door de gewone wetgeving worden aangevuld. Doch het geldt hier voorwerpen van het Staatsregt.

Men heft luide klagten aan met betrekking tot het *onderwijs*, de *godsdienst*, de *onteigening ten algemeenen nutte.* De Gwt. houdt dienaangaande bepalingen in, — en nu klaagt men juist óf dat die bepalingen niet voldoende zijn, óf dat derzelver milde beginselen, door de gewone wetgeving verzaakt, door de uitvoerende magt verijdeld, door de regtspraak miskend zijn geworden? En in dezen stand der zaken

kunnen de beginselen der Gwt. niet anders dan bij de Gwt. zelve gered, gezuiverd of versterkt worden.

Is het dan nu waar, zoo als die geachte redenaar dit zelf erkent, dat deze onderwerpen andere, meer uitvoerige, soms gewijzigde bepalingen vorderen, dan is het ook waar, dat deze bij de Gwt. moeten worden vastgesteld.

Maar hij heeft meer dan dit erkend. Hij heeft toegestemd, dat de bepalingen in deze Gwt. aangaande het regt van *gratie* en *dispensatie*, en het *sluiten van tractaten* voorkomende, verbetering behoeven, en die verbetering kan immers niet anders dan bij de Gwt. worden aangebragt.

Hij heeft de *pensioenen* genoemd; en het regt om dezelve te verleenen, aan den Koning toegekend, zal, zoo het beperkt moet worden, die beperking in de Gwt. moeten vinden.

Hij heeft gemeend dat de conflicten bij eene gewone wet geregeld zouden kunnen worden; maar wie zal ontkennen dat deze, zoo als zij zich langzamerhand hebben ontwikkeld, en nu tot een gevaarlijk wapen in de hand der uitvoerende magt zijn geworden, eene treurige rij van inbreuken op de bepalingen van Art. 165, 166 en 167 der Gwt. opleveren, en deze Artt. alzoo bij de herziening der Gwt. daarentegen in ijverige bescherming dienen te worden genomen.

Bij deze ontwerpen, door dezen spreker zelven genoemd, zou ik er nog meer en niet minder gewigtige kunnen noemen, die evenzeer bij de herziening der Gwt., verbetering der bestaande bepalingen vorderen. Ik wil alleen maar van Art. 4 en 58 der Gwt. gewagen, en de gegronde klagte aanheffen, dat, door de onbeperkte bepaling van dat laatstgenoemde Artikel, de kracht en waarde van het eerstgenoemde geheel is verloren gegaan, en daaruit het noodlottige gevolg is voortgevloeid, dat de gastvrijheid in het voormaals herbergzame Nederland geheel is te gronde gegaan, en geen vreemdeling, zelfs niet de zoodanige die volgens Art 8 van het Burgerlijk Wetboek met Nederlanders wordt gelijk gesteld, binnen onze landpalen meer veilig is. Hetgeen ik hier zeg, rust op daadzaken, en ik zal voor den geachten spreker dien ik bestrijde, een bewijs hebben geleverd, wanneer ik den naam van Cornelis Nierraad zal hebben uitgesproken.

Genoeg, naar het mij voorkomt, om voor betoogd te mogen houden, dat de inhoud dezer dertien wets-ontwerpen, al ware dezelve ook onberispelijk, op verre na niet voldoende is, om te voorzien in de behoefte van het oogenblik.

En is dat waar, dan mogen wij ons daarmede niet laten tevreden stellen, maar dan is het onze roeping, op die onvolledigheid al dadelijk en met ernst te wijzen, en ons daarom alleen van de aanneming te verschoonen.

Maar die herziening der Gwt., zegt men, kan niet in eens worden volbragt; zij wordt het best bij gedeelten, en naar omstandigheden geleverd.

Neen, waarlijk niet! Het eerste vereischte van iedere wet, maar vooral van eene Gwt., is éénheid.

Die kan niet bestaan, wanneer op verschillende tijden, door verschillende personen, onder verschillende omstandigheden, nu eens het eene, dan weder het andere gedeelte derzelve veranderd wordt.

Het gezag van — en de eerbied voor — die wet, moeten daarbij lijden; en wil men beide in verstandige bescherming nemen, dan zal niet dan uiterst zeldzaam, en op zeer verwijderde tijdstippen, tot herziening eener Gwt. de hand moeten worden uitgestrekt.

Het is in der daad te betreuren, dat de Regering, vroeger eenen beteren weg bewandeld hebbende, en nu ook weder aanvankelijk eenen beteren ingeslagen zijnde, op hare schreden is teruggekomen, en aan dit kronkelpad de voorkeur heeft gegeven.

Toen in 1815 de vereeniging met Belgie was voorgeschreven, werd bij de Wet van 23 Maart 1815 de noodzakelijkheid verklaard, om de bestaande Gwt. van 1814 te veranderen en aan te vullen, in voege daarbij vermeld: maar daarbij bleef het niet. Bij besluit van 22 April 1815 is eene commissie tot geheele herziening der toen bestaande Gwt. benoemd; daaruit vloeide eene geheel nieuwe Gwt. voort, die, door eene Dubbele Vergadering der toenmalige Stat.-Gen. goedgekeurd, door den Koning bekrachtigd en afgekondigd is geworden.

Dezelfde reden, welke er bij de vereeniging met Belgie bestond, om de geheele Gwt. aan eene herziening te onderwerpen, en daaruit een nieuw geheel te vormen; — diezelfde reden bestaat ook nu na de scheiding van Belgie, om hetzelfde te doen. Ja, daarvoor bestaat thans nog meer reden, zelfs meer noodzakelijkheid dan toen. Destijds was het alleen om uitbreiding te doen, en om onze staatsbeginselen aannemelijk te maken voor de Belgen; thans is het niet alleen noodig in te krimpen en bezuinigingen te bejagen, maar ook onze eigene staatsbeginselen te redden van de ondermijning, welke zij

reeds hebben ondergaan, en bij het licht der ondervinding te wijzigen, te verduidelijken, te verbeteren wat minder bruikbaar of verduisterd wordt bevonden. Ik verg daarbij, in geenen deele, dat men de grondslagen en grondbeginselen, welke bij dit Staats-verdrag zijn genomen, zal verwerpen, en daardoor eene geheel nieuwe huishouding van staat opzetten: dat is zeer verre van mij.

Neen! ik geloof wel, dat het misschien wijzer, weldadiger zoude zijn geweest, wanneer in 1813 minder eerbied voor, of gehechtheid aan historische herinneringen en overblijfselen ware betoond: en op geheel nieuwe grondslagen een nieuwe Nederlandsche Staat ware gevestigd, — maar ik beken, dat ook mijn hart aan die herinneringen en overblijfselen hangt, en dat ik gaarne de proeve voortzette, door VAN HOGENDORP en KEMPER opgezet; maar daarbij ijver ik er dan ook voor, dat binnen dat spoor, door hen afgebakend, worde gebleven, en dat geene aanmatigingen, noch van de eene, noch van de andere zijde, het doel verijdelen, daarbij alleen beoogd, dat is: Welvaart en Volks-geluk.

Men kan dus veilig deze Gwt. van 1815 op hare beurt aan eene geheele herziening onderwerpen, en daartoe is het tegenwoordige tijdstip bijzonder geschikt; wij hebben vrede met alle mogendheden, wij hebben rust binnen onze landpalen. *Rust* die juist door zoodanige herziening zal worden bevestigd: maar die door onrust zal worden verdrongen, wanneer aan dit luide uitgedrukt verlangen naar deze herziening niet wordt voldaan. Het oogenblik is dus niet slechts *gunstig*, het is *dringend.*

Men verontruste zich niet door schrikbeelden, uit de gevaren, die men van zoodanige herziening meent te duchten te hebben, ontleend: alles wat de verbeelding van dien aard schept, is aan andere volkskarakters en aan andere bodems ontleend, maar geheel vreemd aan het volk en aan den grond van Nederland.

Maar men sluite daarentegen de oogen niet voor de wezenlijke gevaren, welke het Nederlandsche karakter in Nederland kan doen ontstaan voor de Regering, wanneer zij mogt willen weigeren op dat gunstige, zelfs dringende tijdstip, aan dit billijke en welgemeende verlangen te voldoen.

Doch zoo mij niet alles bedriegt, doet men de Regering onregt aan, wanneer men hier aan eene *weigering* van hare zijde denkt, om tot zoodanige herziening over te gaan.

Wij hebben immers de boodschap van 20 Januarij 1831; en het is bekend, dat, omstreeks dienzelfden tijd, eene commissie tot herziening van deze Gwt. is benoemd, welke gezegd wordt haar verslag reeds voor lang te hebben ingediend.

In deze handelingen der Regering ligt immers de ondubbelzinnige erkentenis, dat de herziening, van welke wij spreken, wenschelijk en noodig is; en er bestaat reden om te verwachten, dat, wanneer met voordurenden enrst, daarop wordt aangedrongen, aan dat verlangen voldoening zal worden gegund.

Mogt ik mij te dezen opzigte ongelukkig vergissen, dan is de zaak zelve daarom nog niet geheel verloren: want dan blijft voor de gewone Tweede Kamer der Stat.-Gen. de weg open, dien zij in hare laatste zitting zich zelve aangewezen gezien, doch niet bewandeld heeft.

En is deze oproeping van een dubbeltal der leden van deze Kamer te beschouwen als een beroep, op het Volk gedaan, — dan acht ik, als onder dat dubbeltal gekozen, het mijnen pligt, der Regering dringend te verzoeken, dat meergenoemde verlangen zoodra en zoo volledig mogelijk te volgen, en niet minder pligt, den leden der gewone Kamer uit te noodigen en aan te sporen, om, wanneer onverhoopt dat verzoek bij de Regering geen verhoor mogt vinden, van hunne zijde gebruik te maken van het regt, hun toegekend, om daartoe den eersten en belangrijksten stap toedoen.

Nu zal het niemand verwonderen, dat ik, hoe noode ook, zwarigheid moet maken, een eenig dezer aangebodene ontwerpen aan te nemen; daar dezelve alle te zamen erkend zijn onvolledig en onvoldoende te wezen om de erkende noodzakelijke herziening der Gwt. op te leveren, maar het in tegendeel pligt achte op die herziening zelve aan te dringen.

Het zal niemand verwonderen, dat ik er niet toe kan besluiten, het weinige goede, dat geacht kan worden in deze ontwerpen gelegen te zijn, al vast aan te nemen, in hoop op meerder; maar het in tegendeel pligt acht, alles voor die herziening in zijn geheel te houden; om heden welligt geene op zich zelf staande beginselen aan te nemen, die morgen geacht zullen kunnen worden in het geheel niet te passen, en daarom weder verworpen te moeten worden.

Maar het zal ook niemand verwonderen, dat ik tegen dat aanvankelijk aannemen van *iets* in het vooruitzigt op *meerder*, ernstig waarschuwe, als juist geschikt, om dat vooruitzigt zelf

te verijdelen, door voedsel te geven aan het beweren, dat de weg, door de Regering ingeslagen, goedkeuring heeft gevonden; dat de Regering dien weg bewandelende, alles heeft gedaan, wat zij meenden te moeten doen, dat de Vertegenwoordiging goed heeft gevonden slechts een gedeelte daarvan aan te nemen, en de Regering nu hare taak, te dezen opzigte, heeft volbragt. Dat beweren zie ik bij zoodanig aannemen vooruit. De moeijelijkheden, die daaruit zullen voortspruiten, komen mij voor, grooter te zullen zijn dan de moeijelijkheden, die eene gave en volledige afwijzing zal medebrengen.

In het eerste geval zal men zich met stukswijze verbeteringen, op verschillende tijdstippen verworven, moeten vergenoegen: d. i. stellig de Gwt. bederven.

In het laatste geval zal men de mogelijkheid tot geheele herziening, d. i. tot wezenlijke verbetering der Gwt. behouden, ja tot noodzakelijkheid verheffen.

Ik acht het daarom pligt, deze laatste gelegenheid, ter verkrijging van het afwenden van dat noodzakelijk gekeurde herstellingsmiddel, niet ongebruikt voorbij te laten gaan; maar, overeenkomstig mijne roeping, voor zoo veel in mij is, in het belang des Vaderlands daarop aan te dringen.

Ik heb in de afdeeling, tot welke ik de eer heb te behooren, het denkbeeld geopperd, om door deze Dubbele Kamer, bij eerbiedig adres, deze dertien ontwerpen voor den troon Zijner Majesteit te doen nederleggen, en Hoogstdenzelven dringend te verzoeken, deze vergadering te verschoonen van de noodzakelijkheid, om over die ontoereikende voorstellen een ongunstig oordeel te vellen, maar onverwijld, naar aanleiding der aanmerkingen en verlangens, door de gewone Kamer reeds geuit en aan Zijne Majesteit bekend, eene algemeene herziening der Gwt. te doen bewerkstellingen: maar dat denkbeeld heeft bij niemand ondersteuning mogen vinden.

Ik heb met een drietal geachte mededelen dezer vergadering een voorstel gedaan, strekkende, onder anderen, om zoodanig denkbeeld, vooraf afzonderlijk, ter sprake en ter beoordeeling dezer vergadering te brengen, — maar dat voorstel is, reeds in de afdeelingen, met 83 tegen 17 stemmen verworpen.

Mij blijft dus niets overig dan de oordeelvelling uit te brengen, waarvan ik nu de gronden heb ontwikkeld.

En dat gedrag is ten onregte als ongrondwettig zoo even veroordeeld. Het is integendeel het eenige middel, bij de Gwt.

mij aan de hand gegeven, om mij in dezen stand van zaken van mijnen grondwettigen pligt te kwijten.

Zoo deze *onvolledigheid* dezer voorstellen mij niet reeds verhinderde mijne goedkeuring aan dezelve te schenken, zoude eene andere reden mij moeten weêrhouden aan deze vergadering, zoo als zij is te zamengesteld, de bevoegheid toe te kennen, om over die voorstellen te beraadslagen, en te besluiten; en dat wel omdat in dezelve over Limburg wordt beschikt, zonder dat Limburg hier vertegenwoordigd is. Over dit geschilpunt is van weêrszijden reeds veel aangevoerd. Ik zal dat niet herhalen.

Ik laat aan anderen de toepassing over der regtsleer aangaande het *jus postliminii*, vermits zij zich daarmede hebben ingelaten.

Ik laat aan anderen de vergelijking over van het thans bestaande geval met dat, hetwelk in 1674 heeft bestaan, omdat ik reeds gelegenheid had te openbaren dat ik aan *antecedenten* wel eene *ophelderende*, maar geene *beslissende* kracht toeken.

Ik stel maar eene, hoogst eenvoudige vraag, welker beantwoording mij toeschijnt alles te beslissen:

Met welk *regt* zal hier gehandeld worden over Limburg zonder Vertegenwoordigers uit die landstreek afgezonden? Ik vraag hier naar *regt*, en dat *regt* kan ik nergens vinden.

Beschouwt men de Gwt. van 1815 te zijn vervallen, door de scheuring en scheiding van Belgie, en de daaruit voortgevloeide slooping van het Koningrijk der Nederlanden, dat uit die vereeniging zijn aanzijn ontleende (eene beschouwing, die niet eerst onlangs door enkele ultra-liberalen, gelijk men ze noemde, is uitgevonden, maar reeds in 1831 door een bezadigd regter mr. W. H. van Voorst, in zijn geschrift *de Herziening der Gwt.* werd verdedigd), dan hebben wij allen met de daad, de beginselen en voorschriften van deze Gwt. nog in uitoefening gebragt, tot dat een nieuw Staatsverdrag ons wettelijk bepalingen in de plaats zal hebben gegeven, en dan is het nu de tijd dat nieuwe Staatsverdrag te sluiten. Wil men dan daarbij de Limburgers opnemen; wil men dezelve in dat verdrag zoodanig opnemen, als dat hier wordt voorgesteld; wil men ook Maastricht en Venlo, als tot dat Limburg, in Hertogdom herschapen, behoorende, op dien voet, aan dat verdrag doen deelnemen, — dan moeten de bewoners van die landstreek en van deze steden daartoe hunne toestemming geven; en

om dat te kunnen doen, moeten zij, even als de overige Provinciën, die tot dat verdrag worden toegelaten, hunne vertegenwoordigers tot deze Vergadering afzenden: en dan is deze Vergadering niet voltallig en bij gevolg hare beraadslaging niet wettig, zoo lang die vertegenwoordigers worden gemist.

Beschouwt men daarentegen de Gwt. van 1815 als nog bestaande en verbindende, — dan is die noodzakelijkheid dezer vertegenwoordiging nog klemmender; want dan is Limburg, zelfs Luxemburg, voor zoo verre niet aan België afgestaan, nog gedeelte van dit overgebleven Koningrijk der Nederlanden, zoo als dat in Art. 1 en 2 staat beschreven; dan kan daaraan zonder de toestemming van die landstreken geenerlei verandering worden toegebragt; dan kunnen de Luxemburgers buiten hun weten en tegen hunnen wil van dit, bij voortduring bestaande verdrag, niet worden uitgesloten.

De handeling, die men hier wil hebben gepleegd, is alzoo *onregtmatig*, en daarom mag tot hare uitvoering niet worden besloten.

Ik zeg niet slechts met anderen: het is *onvoorzigtig*, het zal later *onaangenaamheden* berokkenen, — ik zeg: het is *onregtmatig!*

En op deze opmerking, zoo zij juist is, moet het geheele voorstel dezer handeling afspringen; of men zoude met de daad willen bewijzen, dat men het gevoelen is toegedaan, dat het Staatsregt onzer dagen geene beginselen, immers geene verbindende beginselen bezit. Zoo verre is het in onze verlichte eeuw met het *Volkerenregt* gekomen, zoo het niet altijd daarmede alzoo gelegen is geweest. Ten opzigte van dat Volkenregt bezitten wij uitnemend geschrevene boekwerken, waarin zeer oordeelkundig ineensluitende regten en verpligtingen worden ontwikkeld; maar van dat alles wordt *zeer zeldzaam*, om niet te zeggen *nooit*, iets in praktijk gebragt; daar gelden alleen *het belang van het oogenblik* en *het regt van den sterkste.*

Zoo diep is het Staatsregt nog niet gevallen, maar daarin geldt nog het beginsel, dat tot het bestaan en wezen zoo wel als tot de ontbinding en verandering eener wederzijdsche overeenkomst gevorderd wordt de toestemming van al de belanghebbende partijen.

Dat beginsel wederlegt de tegenwerping der Regering, dat het regt van Limburg, om deel te nemen aan deze beraadsla-

gingen moeijelijk te betoogen, de verkiesdijkheid daarvan twijfelachtig zoude zijn.

Maar men gewaagt ook van de onuitvoerlijkheid der oproeping van Vertegenwoordigers uit Limburg. Ik antwoord: *volentibus nihil arduum est*, — en met reden.

Is het toch waar, dat het Koningrijk der Nederlanden, bij de Gwt. van 1815 geregeld, met die Gwt. (gelijk men dat vaststelt) nog bestaat, al is het ook dat meer dan de helft daarvan afgescheurd is, dan is het ook waar, dat de Provincie Limburg, bij Art. 1 en 2 dier Gwt. als deel in dat Koningrijk opgenomen, als zoodanig is blijven bestaan, al is het ook dat meer dan de helft daarvan moge zijn afgescheurd.

Is het waar dat deze Gwt. die scheuring van het Rijk heeft overleefd (gelijk men dat vaststelt) dan is het ook waar, dat de reglementen, voor de verkiezingen in Limburg uitgevaardigd, en van deze Gwt. een deel uitmakende, in dat leven dier Gwt. nog deelen op dezen oogenblik.

Is het waar, dat de Tweede Kamer der Stat.-Gen., na de scheiding, uit 55 leden wettig kan gerekend worden te bestaan, niettegenstaande Art. 79 dier Gwt. er 110 vordert (gelijk men dat vaststelt) dan is het ook waar, dat gelijke toepassing van de kies-reglementen in Limburg zoude kunnen worden geduld; en zelfs Limburg door een tweetal afgevaardigden zou kunnen worden vertegenwoordigd.

Ik begrijp niet waarom het overschot van Limburg, dat niet aan Belgie is afgestaan; waarom de vesting Maastricht, die op geenerlei wijze in den afval heeft gedeeld; waarom Venlo, dat bij gebrek aan verdediging door de opstandelingen alleen is bezet geworden, niet op eene lijn worden gesteld met de overige getrouw geblevene Provincien, en men deze Gwt. van 1815 niet voor al deze gelijkelijk verbindende houdt.

Ik begrijp het niet, op welken grond men Maastricht van dat regt berooft, aan Venlo het genot daarvan ontzegt, en het wedergegevene van Limburg, ofschoon dan nu Hertogdom geworden, daarvan wil hebben uitgesloten.

Ik begrijp het niet, waarom men voor deze genoemde steden en landstreken eenen zekeren tijdelijken tusschen-staat heeft geschapen, die eene rijke bron van moeijelijkheden en verwarringen nu reeds is, en welks opheffing later weder eene nieuwe soortgelijke bron zal opleveren. Ja, ik begrijp volstrekt niet, met welk regt Limburg, Venlo, en zelfs Maastricht thans bij Koninklijke Besluiten worden geregeerd.

Maar Limburg is hier vertegenwoordigd, hoorde ik zeggen, want wij, wij vertegenwoordigen het Nederlandsche Volk. Kan dat wezenlijk in ernst zijn gezegd? Ik betwijfel het; maar zoo al, dan antwoord ik: ja wij vertegenwoordigen geheel het Nederlandsche Volk, wanneer wij voltallig zijn; en, om die voltalligheid op te leveren, elke Provincie hare, bij de Gwt. gevorderde Vertegenwoordigers heeft afgezonden: maar ik antwoord ook: Maastricht, Venlo en het teruggegeven gedeelte van Limburg, thans in tijdelijken staat van afzondering gesteld, worden (zonderling genoeg) beschouwd voor het oogenblik niet tot Nederland te behooren: en de vraag wordt geopperd, of zij, op den voorgestelden voet, in Nederland zullen worden opgenomen: en daarover dienen ook zij zelve te worden gehoord.

Maar ik zal geene verdere tegenwerpingen wederleggen, om het geduld van U Ed. Mog. niet te misbruiken. Ik meen genoeg gezegd te hebben, om mijn gevoelen te regtvaardigen, dat deze Kamer, zoo als zij is te zamengesteld, niet bevoegd is over de voorgedragene ontwerpen van wet te beraadslagen, zoo daartegen ook al geene andere overwegende reden bestond.

Het gewigt der zaak noopt mij het bewijs te leveren, dat het niet deze algemeene gronden alleen zijn, welke mij verbieden mijne goedkeuring te geven aan het ontwerp van wet, dat thans in beraadslaging is; maar dat daarvoor ook nog bijzondere redenen, in het ontwerp zelf, door mij worden aangetroffen.

Dat ontwerp behelst, onder meerdere, twee belangrijke zaken:

1°. De opneming van het Hertogdom Limburg in het Koningrijk der Nederlanden;

2°. De splitsing van Holland.

Na al hetgeen ik ten voordeele van de voorgestelde vereeniging van het teruggegeven gedeelte met Nederland, heb hooren aanvoeren, wel te hebben overwogen, komen mij de voordeelen, daarbij opgesomd, voor, niet te worden opgewogen door de nadeelen, welke daaruit met reden zijn te voorzien.

Deze voorgestelde vereeniging is bij het tractaat van 19 April 1839 niet bedongen, maar in tegendeel, daarvan leest men in Art. 4 van dat tractaat: *En exécution de la partie de l'article 1,*

relative à *la Province de Limbourg, et par suite des cessions indiquées dans l'article 2, il sera assigné à Sa Majesté le Roi des Pays-Bas, soit en sa qualité de Grand-duc de Luxembourg, soit pour être réunis à la Hollande, les territoires dont les limites sont indiquées ci-dessous.*

Deze vereeniging is dus niet verpligtend; en wenschelijker komt het mij voor, dat zij geene plaats vinde. Ik maak hier onderscheid tusschen het grondgebied dat van ouds aan den Staat behoorde, en de landstreek, die, ten gevolge der vereeniging met Belgie, verkregen en nu weder ingeruimd is.

Dat eerstgenoemde grondgebied is en blijft eigendom van den Staat, voor zoo verre het bij dat tractaat niet afgestaan, en die afstand zelf wettig is. Die laatstgenoemde landstreek alleen kan geacht worden aan den Grootbertog van Luxemburg te zijn afgestaan tot vergoeding van hetgeen Hoogstdezelve, volgens Art. 1 van datzelfde tractaat, aan grondgebied in Luxemburg verloor.

Die omruiling wenschte ik nu geheel voor rekening van den Grootbertog, en het beheer over die meergenoemde landstreek, het zij dan vereenigd met, het zij afgescheiden van het hem overgeblevene gedeelte van Luxemburg, uitsluitend aan Hoogstdenzelven te hebben overgelaten.

Ik kan het groote belang niet ontdekken, dat het Vaderland bij de aanwinst van die landstreek bij zijn gebied zoude bezitten.

Ik vrees, dat de betrekking van die landstreek tot den Duitschen Bond groote moeijelijkheden en nadeelen voor het Vaderland bij vervolg van tijden en verandering van omstandigheden zal opleveren.

Ik zie uit eene latere, altijd mogelijke scheiding dezelfde bezwaren te gemoet, ten opzigte der verrekening van de gemeenschappelijke schuld, welke nu uit de voorgestelde scheiding van Luxemburg voortvloeijen, en niet gemakkelijk te vereffenen zullen zijn.

En ik meen eindelijk in dit overlaten van de bedoelde landstreek van Limburg, met het overschot van Luxemburg, aan den Grootbertog, alles afdoende reden te zullen vinden, om voor vervallen te houden of te doen intrekken de wet van 25 Mei 1816, vermits dan daardoor de reden en het doel dier wet zullen zijn vervallen.

Maar zoo al tot die vereeniging wordt besloten, dan kan zij, naar mijn inzien, nog niet geschieden op de voorge-

stelde wijze. Men kan toch wel de meergenoemde landstreek, van het Limburgsche teruggegeven, in een Hertogdom herscheppen, en dat Hertogdom inlijven in dit Koningrijk, — maar men kan in die herschepping het oude grondgebied van dezen Staat, Maastricht en Venlo, niet laten deelen. Wil men dat grondgebied bij dat nieuw geschapene Hertogdom Limburg voegen, uit deze beide bestanddeelen eene Provincie Limburg vormen, en deze Provincie dan in dit Rijk opnemen, — dat kan aannemelijk worden voorgedragen, maar aannemelijk komt het mij niet voor, dat dit grondgebied van den Staat in dat Hertogdom zoude wegsmelten; en dan dat Hertogdom, als zoodanig, worden aangeboden als bestanddeel van dit Rijk.

Daardoor zou het Vaderland gevaar loopen, bij eene latere, altijd mogelijke, afscheuring van dat Hertogdom Limburg, een belangrijk gedeelte van zijn grondgebied te verliezen.

En nu de splitsing van Holland.

Ik kan mij niet genoeg verwonderen, dat dezelve is voorgesteld; niet genoeg betreuren, dat zij hier voorstanders, dat zij hier ijverige verdedigers in afgevaardigden uit Holland zelf vindt.

Ik zal niet alles ophalen wat daarover gezegd kan worden, maar slechts één oogpunt van beschouwing kiezen.

Men huivert, en met reden, om, bij de herziening dezer Gwt., de grondslagen van dit Staatsgebouw zelf aan te raken; men vordert, en zeer wijs, dat deze als heilig zullen worden geëerbiedigd.

En ziet men dan nu niet, dat deze voorgestelde scheiding dat heilige niet ongeschonden laat; dat dit voorstel die grondslagen omwroet!

Wat is er in 1813 gebeurd? Is toen de Souvereine Vorst ongeroepen overgestoken van het Britsche strand, en heeft hij zijn Vaderland, door de overweldigers ontruimd, in bezit genomen, om het naar zijn goedvinden in te deelen en te regeren?

Neen! de Nederlanders het opgelegde juk verachtende, hebben de eerste mogelijkheid, welke zich aanbood, aangegrepen, om dat juk af te werpen. Zoodra zij zich vrij gevoelden, zijn de voormalige Vereenigde Provincien weder opgetreden; zij hebben hare vroegere Unie van Utrecht ingezien, doch voor het oogenblik minder bruikbaar geoordeeld. Zij hebben

daarom besloten zich op andere grondslagen op nieuw te vereenigen; de landschappen Noordbraband en Drenthe in hun verbond op te nemen, en op den wijzen raad van KEMPER, door VAN HOGENDORP ondersteund, ten algemeenen nutte, afstand te doen ieder van hare Souvereiniteit.

Die vereenigde Souvereiniteit over de Vereenigde Nederlanden is door die Vereenigde Provincien opgedragen aan den vurig terug gewenschten telg uit het stamhuis van Oranje, en deze heeft die Souvereiniteit aangenomen, om geregeld te worden bij eene Gwt.

Deze Provincien zijn alzoo de bondgenooten, die dit nieuwe verbond hebben gesloten: daarom is hét zeer juist dat die bondgenooten in art. 53 der Gwt. van 1814 met namen worden genoemd, eene vermelding die anders in eene Gwt. zeer wel kan worden gemist: en daarom is het mede zeer juist, dat bij Art. 54 en 55 de uitgestrektheid en de grenzen dier Provincien in ijverige bescherming zijn genomen, hetgeen anders voor eene Gwt. eene onverschillige zaak is; terwijl ik juist daarin de oplossing vinde van het anders onverklaarbaar raadsel, waarom in geene deze beide Grondwetten melding is gemaakt van de overzeesche koloniën, als grondgebied van den Staat.

De Unie van Utrecht bleef bij dat alles voor den geest zweven, en is te dier oorzake in Art. 121 met name genoemd.

Niets van dat alles is veranderd bij de Gwt. van 1815. Daar treden 17 Provincien, als zedelijke ligchamen, in verbond, in dezelfde orde, in welke zij door KAREL V gerangschikt waren, en gunnen Luxemburg het genot van het deelgenootschap aan dien bond; daar wordt ook bijzonder zorg gedragen voor de grenzen van elk dezer landschappen, en daar wordt ook, in Art. 203, benevens de Pacificatie van Gent, de Unie van Utrecht genoemd.

Van die grondbeginselen uitgaande, heeft men bij beide die Gwtn. voor de Staten in de Provincien, en voor de gemeente-besturen in de steden en ten platten lande, de vrije beschikking over hunne huishoudelijke belangen, het maken hunner reglementen en keuren, en het inschrijven hunner bijzondere belastingen bewaard, en in het algemeen van de vroegere voorregten zoo veel bijbehouden, als het doel der nieuwe vereeniging maar eenigzins — misschien meer dan hetzelve — gedoogde.

Maar de grond van dit alles, werpt men mij tegen, is ver-

beelding, schildering, poëzy? Waar zijn die Staten dezer Provincien vergaderd geweest? Hoe, en wanneer hebben zij dat dat alles gedaan, wat gij daar noemdet?

Ik antwoord met te vragen: Waar en wanneer en door wien is de lastbrief geschreven, krachtens welken de verdienstelijke mannen van November 1813 de geboorte aan ons vernieuwd Volksbestaan hebben gegeven, den Prins van Oranje tot souvereinen Vorst uitgeroepen?

Zij hebben de aangeduide denkbeelden aangenomen; in den geest, namens die Provincien, in afwachting der latere goedkeuring, gehandeld, omdat er geen oogenblik te verliezen was; en die goedkeuring is niet uitgebleven, maar dankbaar en volledig gegeven.

De opgevolgde Gwt. heeft het bewijs der verwezenlijking van dat verbond opgeleverd.

Tot dat verbond is Holland onverdeeld toegetreden en als één geheel onder de bondgenooten opgenomen: onverdeeld maakt het een bestanddeel van het Rijk uit.

Dat geheel te splitsen en dus te vernietigen, daarvoor andere, meerdere deelen in de plaats te stellen, — dat is de grondslagen van dit Staatsgebouw niet onaangeroerd te laten, maar op te delven en te verwisselen.

En matigt men zich dit aan, verdeelt men hetgeen men te *groot* acht, dan is het evenzeer pligt om te vereenigen hetgeen de ondervinding leert te *klein* te zijn, om als op zich zelf staand bestanddeel te worden bijbehouden.

Dan is dat geheele denkbeeld der toetreding van onderdeelige Provinciën verworpen, dan moeten ook Zeeland, Utrecht, Drenthe, als op zich-zelve te klein, bij andere gewesten ingedeeld worden.

Dat denkbeeld alleen heeft tot heden het verwijt teruggehouden, dat het weelde is, in elk der drie genoemde Provinciën eenen Gouverneur en Collegien van Gedeputeerde Staten te bekostigen.

Datzelfde denkbeeld alleen heeft het kunnen goedmaken, dat, naar aanleiding van Art. 182 der Gwt., in elk der drie genoemde Provinciën, zelfs in Drenthe, een Geregtshof is gesticht, hetgeen zonder dat als verkwisting zoude hebben moeten worden uitgekreten.

En wat zal dan nu het redelijke gevolg der aanneming van deze voorgestelde splitsing van Holland moeten zijn? Immers dit, dat die genoemde drie Provinciën vernietigd, die Gou-

verneurs en Gedeputeerde Staten en Provinciale Staten afgedankt; die Geregtshoven weder afgebroken zullen moeten worden; ja, het geheele Rijk in vier of vijf groote departementen verdeeld. —

En ik durf het eenen ieder vragen, of daardoor niet alles het onderste boven zoude worden gekeerd, en alzoo die splitsing eene daad van roekeloosheid zoude zijn!

Ik verheug mij te mogen opmerken, dat dit denkbeeld niet van de Regering afkomstig is.

Ik verheug mij te bevinden, dat dit verlangen naar scheiding in de Vergadering der Staten van Holland geen weêrklank, geene ondersteuning heeft gevonden: en ik verzoek dat men het niet vergete: het is de Provincie van Holland, het zijn de behartigers van hare belangen, de Staten van Holland niet, die deze splitsing vragen, de voordeelen daarvan uitmeten, de noodzakelijkheid betoogen.

Maar die Vergadering, zegt men, met dit ontwerp bekend gemaakt, heeft gezwegen. Juist dit zwijgen behelst eene luide afkeuring. Opdat dit verlangen ergens gehoor zoude kunnen vinden, moest die Vergadering hetzelve hebben geuit; en zoo lang zij daarvoor niet in de bresse treedt, mag, naar mijn oordeel, dat verlangen als het verlangen van Holland niet worden gegroet.

En wie zal dan in dit Rijk het regt hebben Holland, het voornaamste der bondgenootschappelijke landschappen, tegen zijnen wil te scheuren?

Van waar is dan dat verlangen afkomstig? Gij weet het, van enkele leden der gewone Tweede Kamer. Dat is hun bijzonder gevoelen, hun verlangen.

De gronden, daarvoor uitgedacht, hebt gij hooren voordragen. Ik zal dezelve niet bestrijden, want zoo wel voor de verdedigers derzelve uit Holland — als voor die buiten Holland afkomstig, zoude ik bronnen moeten aanwijzen, welker namen veler ooren zouden kunnen kwetsen.

Ik zeg liever, ik heb een algemeen en alles afdoend geneesmiddel voor alle deze opgenoemde kwalen; en dat middel is hoogst eenvoudig, onkostbaar, weldadig. Het voorschrift luidt:

Men ontneme voor het vervolg aan het tweede gedeelte van Art. 153 der Gwt. van 1815 zijne toepassing, dat is, men heffe die scheidingen op, welke U Ed. Mog. zijn voorgehouden, en alleen uit die toepassing zijn voortgevloeid. In plaats

van de nadeelen dezer scheidingen met de nadeelen eener nieuwe en grootere scheiding te vermenigvuldigen, taste men de kwaal in het hart aan, en heffe alle scheidingen op.

Men brenge Holland onder éénen Gouverneur en één kollegie van Gedeputeerde Staten, en men vereenige dat kwalijk gesplitste huishouden. . . . .

Maar de werkzaamheid daaraan verbonden, zal te uitgebreid zijn. Ook daarvoor is hulpmiddel voorhanden. Men besnoeije de centralisatie, men legge de bureaucratische overheersching aan banden, men gedooge zelfstandigheid, men verschoone van oneindig vele noodelooze schrifturen, en gunne tijd om te denken en te handelen; in één woord, men legge het Koninklijke besluit van 1 Maart 1831 onbekrompen ten uitvoer. Het verlangen naar een tweede Geregtshof in Holland verraadt, naar mijne overtuiging, niets anders dan miskenning van de waarachtige belangen der regtsbedeeling, en eene ondoordachte vermeerdering van de overdaad van Geregtshoven, onder welke het Vaderland gebukt gaat, strekkende om deszelfs lasten noodeloos te vermeerderen. En is er dan nog iemand die klaagt: *Holland is, om als één geheel bestuurd te kunnen worden,* TE GROOT: zoo zal ik dien man van bekrompene inzigten, alleen naar het tijdvak van Hollands luisterrijkste geschiedenis verwijzen, en niet tot hem, maar tot mij zelven, en volstrekt niet luide, zeggen: de Provincie Holland was nog nooit voor hare regenten te *groot*; misschien zijn voor het tegenwoordige hare regenten voor Holland te *klein*.

Ik heb Ed. Mog. Heeren, naar mijne innige overtuiging, vrijmoedig gesproken. . . . .

Ik heb van uw geduld veel gevergd. Het belang der zaak en van het tijdstip, en mijne liefde voor het Vaderland moge dit verschoonen. Ik veroorloofde mij dit te eerder, om later of niets of weinig meer te zeggen te hebben.

En ik heb bij dit alles mij beijverd, zoo als ik dat zal voortgaan te doen, om, overeenkomstig den eed, door mij gezworen, *de onafhankelijkheid van den Staat, de algemeene en bijzondere vrijheid der ingezetenen te bewaren en te beschermen, en het algemeen belang met al mijn vermogen te bevorderen, zonder mij daarvan door eenige Provinciale of andere bijzondere belangen te laten aftrekken.*

XX. De Heer VAN NAGELL TOT WISCH

acht onderzoek ijdel, wanneer het niet kan opleveren uit

de wegruiming van bezwaren. Hij verklaart zich dan ook tegen het gevoelen dergenen, die aan de Vergadering slechts het regt om *ja* of *neen* te zeggen, willen toekennen. Eenige der dertien Wets-ontwerpen noemt hij ongenoegzaam of ongeschikt, om aan de eene of aan de andere partij te voldoen.

Ook hij vindt dat de vertegenwoordigers van Limburg tot deze Vergadering hadden behooren geroepen te worden. Waarom dat Hertogdom, waarom zeker de Hoofdstad Maastricht van de deelneming aan deze herziening der Staatsregeling uitgesloten? Onmogelijkheid bestond daartoe niet.

De spreker meent dat de tegenwoordige handelwijs hieromtrent in het vervolg tot botsingen aanleiding zal geven, en, wat de splitsing van Holland betreft, dat er meer *tegen*, dan *voor*, kan gezegd worden. De zucht om door deze Gwt.-herziening minder Staats-huishouding daar te stellen is geheel voorbijgezien.

Met diep leedwezen heeft hij dan ook, in plaats van eene algemeene herziening, de aanbieding van de onderhavige dertien voordragten gadegeslagen. De Gwt. was, zoo hij zegt, vroeger niet kwaad, maar is thans niet meer gepast geworden. En waar moet het henen leiden, indien men nu weder eene gebrekkige verandering daarstelt? Neêrlands Vrijheid en Volksgeluk zijn aldus op het spel gezet.

Na een bepaald onderzoek is het hem gebleken dat hij juist aan eenige der onbeduidenste van de tegenwoordige wetten zijne stem zou kunnen geven, en hij zal daarom, zonder onderscheid, tegen alle stemmen.

De spreker verklaart zich verder voor de vrijheid van onderwijs. Hij gelooft dat door de invoering daarvan de soort van *malaise*, die men thans vrij algemeen gevoelt, zou worden opgeheven.

De vrijheid van Godsdienst wenscht hij zoo ver te hebben uitgestrekt, dat ook allen, die geene Christenen zijn, daarin deelen. Hij wil dus ook alle beperkingen van openbare vermakelijkheden op den Zondag afgeschaft hebben, die, zoo als uit het gebeurde met den koffijhuishouder ALLEBRANDI blijkt, voor overdrijving vatbaar zijn, en tot ongerijmde gevolgen leiden. Ook de Nederlandsche Israëlieten maken deel uit van onzen Staat; en het wordt tijd, het is regtvaardig dat men te hunnen aanzien Art. 190, 191 en 192 der Gwt. op eene ondubbelzinnige wijze toepasse.

Des sprekers leuze is *vrijheid van* ALLEN *in* ALLES!

XXI. De Heer van der Heim van Duivendijke:

betoogt voornamelijk drie punten: 1°. De tegenwoordige Vergadering is niet geroepen, om het Nederlandsche Volk in dien ruimen zin, als de gewone Tweede Kamer, te vertegenwoordigen; zij is niet geroepen om verder te gaan dan de haar voorgedragene wijzigings-ontwerpen; zij heeft te handelen, niet *de jure constituendo*, maar *de jure constituto*. 2°. Alle noodzakelijke verbeteringen zouden moeten achterblijven, indien de tegenwoordige Wetten alle verworpen werden, om in de plaats daarvan iets beters te verkrijgen. Naar wiens wenschen zou men zich toch in zulk een geval moeten schikken? Naar de vertoogen der periodieke drukpers, die regtstreeksche verkiezingen willen, zonder dat het blijkt, dat de stem des Volks zich daarvoor verheft? Zou men de wenschen moeten volgen dergenen, die eene herziening willen in eenen Nederlandsch- Christelijken zin, waarvan de ware bedoeling den spreker, hoe veel eerbied hij ook koestert voor Christelijke beginselen, steeds duister blijft. Zou men ook aan het verlangen moeten voldoen van hen, die, de Gwt. in haar geheel latende, den tekst van een groot aantal Artikelen eene verandering willen doen ondergaan? Zou men, eindelijk, moeten luisteren naar degenen, die meenen, dat reeds veel te veel aan het democratisch beginsel is toegegeven? Maar hoe zou bij eene herziening uit elk dezer vier oogpunten voor het toestemmen daarvan de vereischte meerderheid van drie vierden kunnen worden verworven? 3°. Acht de spreker voor het oogenblik verdere wijzigingen der Gwt. min noodzakelijk. Die Gwt. is oorspronkelijk goed, en zoo men somtijds daarvan is afgeweken, of sommige beginselen niet in het leven heeft geroepen, moet men niet uit het oog verliezen, dat de Regering sedert de invoering der Gwt. te strijden heeft gehad met de uiteenloopende denkwijze van twee in den geest en karakter onderscheidene Natiën, met allerlei geheime tegenwerking, met ultra-liberalen aan den eenen, eene heerschzuchtige priesterpartij aan den anderen kant, en vervolgens door de rampen des Belgischen opstands is getroffen. Thans, nu het getrouwe Nederlandsche Volk tot zich zelf is teruggebragt, verwacht hij eene betere uitvoering der Gwt., eene gelukkige toekomst. In Nederland is het Huis van Oranje eene nationale kracht. Het geëerbiedigd Hoofd van den Staat zal later aan billijke wenschen geen gehoor weigeren. Vooruitgang is de on-

veranderlijke wet die de Voorzienigheid heeft voorgeschreven. Stilstand is achteruitgang. Nederland is steeds op vooruitgang gesteld geweest; zou dan de Gwt. stilstaan bij onze constitutionele instellingen; zou er geene overeenstemming moeten gebragt worden tusschen meer verlichte denkbeelden omtrent ons Staatsregt? Maar men erlangt thans reeds verbeteringen; veler wenschen worden reeds verhoord. Het is onjuist, wat men gezegd heeft, dat de tegenwoordige Wetten van den Koning zijn afgeperst. Reeds in de Koninklijke boodschap, waarbij de eerste vijf ontwerpen zijn ingezonden, werd het uitzigt op meerdere geopend. Eene nadere herziening laat zich door den tijd verwachten; maar zij moet, zoo als alle wezenlijke verbeteringen, langzamerhand tot rijpheid komen. De toestand des Vaderlands is bedenkelijk: wet, orde, vertrouwen zijn noodig; spanning, strijd tusschen lijnregt tegen elkander inloopende beginselen bestaan; men moet geene driften opwekken, de gemoederen niet in gisting brengen. Dat kan noodlottige gevolgen hebben, vooral daar eene geheime propaganda ongemerkt hier zaden van tweedragt poogt te strooijen, wier gevolgen men te laat zou betreuren. Vooral de opheffing van het Staats-crediet, vooral de ongunstige toestand van ons Finantiewezen vordert, tot grondige verbetering daarvan, orde en rust. Ook daarom acht de spreker het niet wenschelijk, de wijzigingen verder uit te strekken, en daardoor een nieuwen twistappel op te werpen. De liefde tot het Vaderland, gemoedelijke overtuiging brengen den spreker alzoo tot goedkeuring der voordragten.

XXII. De Heer Rau:

Ed. Mog. Heeren! Het aangebodene eerste wets-ontwerp, dat op dezen oogenblik het onderwerp der beraadslagingen dezer Vergadering uitmaakt, bevat drie hoofdpunten in zich, die, elk afzonderlijk, aanmerkingen van verschillenden aard hebben uitgelokt en opgeleverd, te weten:

1°. uit hoofde in hetzelve geene vermelding van het Groot-hertogdom Luxemburg wordt aangetroffen;

2°. omdat het nieuw opgerigte Hertogdom Limburg, en dat gedeelte van de gewezene Provincie Limburg, hetwelk gedurende den opstand der Zuidelijke Gewesten van het Koningrijk der Nederlanden niet is afgescheiden geweest, bij het vaststellen van veranderingen in de Gwt., waaronder laatstge-

meld gedeelte steeds is blijven voortleven, geen van beiden zijn vertegenwoordigd; en eindelijk,

3°. Ten aanzien van de splitsing van de Provincie Holland in twee deelen.

Wat het eerste punt, de niet-vermelding van het Groothertogdom Luxemburg betreft, zoo dient daaromtrent te worden opgemerkt, dat, vermits aan den Koning bij Art. 58 der Gwt. de magt is opgedragen, om in tijden van oorlog een gedeelte van het grondgebied des Rijks af te staan of te ruilen, Hoogstdezelve allezins bevoegd en geregtigd was, om bij traktaat, ter beëindiging van den staat van oorlog, waarin dit Rijk met Belgie verkeerde, en tot verwezenlijking van den algemeenen wensch naar Vrede, den band, die het Groothertogdom Luxemburg met het Koningrijk der Nederlanden vereenigde, te verbreken, alsmede om een gedeelte van dit gewest aan eene vreemde mogendheid af te staan; zoodat de afstand van het ééne gedeelte, en het behoud van het andere vóór zich zelven als Groothertog, met verbreking van den band, die vóór het uitbarsten der onlusten hetzelve met het Koningrijk der Nederlanden vereenigde, als daden en gevolgen van het Grondwettig gezag des Konings moeten worden beschouwd, waarvan de beoordeeling buiten de bevoegdheid dezer Kamer is gelegen. De niet-vermelding derhalve van het Groothertogdom Luxemburg in het aangeboden ontwerp, wordt door Art. 58 der Gwt. geregtvaardigd.

Het tweede punt, de zoogenaamde Limburgsche quaestie, hetwelk als bezwaar tegen de aanneming van dit Art. wordt aangevoerd, is door de bondige redevoering van een Lid dezer Kamer in de afgeloopene gewone Zitting der Stat.-Gen., zoo naauwkeurig en uitvoerig behandeld, dat daaromtrent weinig of niets meer in het midden te brengen is. Geene oproeping toch van Vertegenwoordigers is denkbaar, bevorens op eene Grondwettige wijze de kies-kollegiën, de verkiezing der veregenwoordigers regelende, zijn ingevoerd en in werking gebragt. En op welke wijze, Ed. Mog. Heeren! zoude onder de bestaande omstandigheden eene *Grondwettige* vertegenwoordiging van Limburg in de Kamer plaats hebben kunnen vinden? Zij was, ik zeg dit met vertrouwen, *onmogelijk*. Voorzeker is op dit vraagstuk in den ruimsten zin het gezegde van eenen Minister in de Kamer van gedeputeerden in Frankrijk van toepassing: « *La plus forte des lois est celle de la nécessité.* » Grondwettig kan, mijns inziens, dàn alleen

de invoering der kies-collegien plaats vinden, wanneer, na de aanneming dezer Grondwettige veranderde bepalingen, de Wetten op het kies- en stemregt voor elke Provincie zullen zijn vastgesteld en afgekondigd.

Met betrekking zoo wel van de Luxemburgsche als van de Limburgsche quaestie, gelieve men niet uit het oog te verliezen, dat noch de inwoner van het eene, noch van het andere Hertogdom; het zij bij verzoekschrift, het zij bij wijze van protest tegen de reeds voor langen tijd ontworpene, en alomme bekend gemaakte wijzigingen der Gwt., zonder hunne oproeping en medewerking daar te stellen, zijn opgekomen, waardoor allezins aannemelijk wordt, dat zij zich-zelven als zonder belang zijnde hebben beschouwd: mijnes inziens derhalve kan geen dezer beide punten tot eenen grond van verwerping van dit eerste wetsontwerp aanleiding geven.

Maar het derde punt, de splitsing der Provincie Holland in twee deelen, levert, om meer dan eene reden, onoverkomelijke zwarigheden op; al dadelijk toch kan de onbevoegdheid dezer Kamer tot vaststelling dezer splitsing op goede gronden worden beweerd; want naar de beginselen van het Nederlandsche Staatsregt bezitten, noch de Koning, noch de Stat.-Gen., noch beide gezamelijk, de Grondwettige bevoegdheid, om, zonder den uitgedrukten wil der Provincie zelve, eene Provincie van het Koningrijk der Nederlanden in onderdeelen te splitsen. Toen in November 1813 de Souvereiniteit der Vereenigde Nederlanden aan den Prins van Oranje-Nassau, onder den titel van Souverein Vorst, werd opgedragen, en op dat tijdstip, ten gevolge van het verlaten of verdrijven der Franschen van onzen Vaderlandschen boden, de Souvereiniteit in den boezem der voormalige door de Unie van Utrecht vereenigde Provincien was teruggevallen, is echter bij die opdragt der souvereiniteit hun zelfstandig aanwezen als afzonderlijke Provincien bewaard gebleven, al ware het ook, dat men de Unie van Utrecht, door de zich opgevolgd hebbende constitutien, sedert 1798—1810, als vervangen, en de verdeeling van het Koningrijk der Nederlanden in Provincien door de Grondwetten van 1814 en 1815 als eene wederopstanding wilde beschouwen.

Zulks is duidelijk te lezen in het rapport der commissie tot herziening der laatstgemelde Gwt. uitgebragt, en daar te boven door den inhoud dier Grondwetten zelve ontegenzeggelijk bewezen, doordien elke Provincie afzonderlijk in die Gwt.

wordt opgenoemd; — de vertegenwoordiging van elke Provincie afzonderlijk wordt geregeld; — de huishoudelijke toestand van elke Provincie, zoo met betrekking tot het regts- als finantie-wezen is geëerbiedigd en verzekerd: — in één woord naar de beginselen van het Nederlandsche Staatsregt, is het Koningrijk der Nederlanden uit meerdere Provincien te zamen gesteld, waarvan de Souvereiniteits-regten op een eminent hoofd van Staat zijn overgegaan, met voorbehoud van hun afzonderlijk bestaan en der vrije regeling hunner inwendige huishouding, voor zoo verre die met de inrigting van Staat in overeenstemming konde worden gebragt; en dit beginsel is bij de vervaardiging der voormelde Grondwetten zoo angstvallig in het oog gehouden, dat, volgens Art. 3 der thans bestaande, de minst beduidende verandering van grenzen tusschen Provincien onderling bij eene Wet moet worden geregeld.

Hieruit volgt dat de splitsing of ineensmelting van Provincien niet kan plaats hebben dan ten gevolge van een gemeenschappelijk overleg met de vertegenwoordigers van het gewest, waarvan de splitsing of ineensmelting noodzakelijk is bevonden. — Van dit overleg, van het bewijs dier dringende behoefte, van dat alles is niets voorafgegaan aan den wensch door eenige Hollandsche leden der Stat.-Gen. geuit, om de Provincie Holland in twee deelen Grondwettig gesplitst te zien; die wensch echter had, bevorens te worden verwezenlijkt, door veel, zeer veel, moeten zijn voorafgegaan; en het is zoo verre, dat dit gemeenschappelijk overleg ten gevolge eener zoo gewilde noodzakelijkheid heeft plaats gevonden, dat de Provinciale Staten van Holland in hunne laatste Vergadering een request *tegen* de splitsing ter tafel hebben gebragt, doch uit een gevoel van kieschheid jegens hunne geeommitteerden niet hebben ingezonden, en wordt mitsdien ten opzigte dier splitsing zoo wel het gemeenschappelijk overleg, als het bewijs der noodzakelijkheid ten eenemale gemist: dien ten gevolge, ik herhaal zulks met vertrouwen, is, zonder de toestemming der Provinciale Staten en zonder eenig ander blijk van het algemeen verlangen ten aanzien der voorgedragen splitsing, de Kamer voor alsnog onbevoegd om in dezen uitspraak te doen.

Zonder in het onderzoek te willen treden of de voorgestelde splitsing in het voor- of nadeel van de Provincie Holland zoude werken, wil ik mij bij de opmerking bepalen, dat

de miskenning van het aangehaalde beginsel van Nederlandsch Staatsregt, om der gevolgen wille, van het hoogste gewigt is. Welken waarborg zouden wij, bewoners en ingezetenen der verschillende Provincien van dit Rijk, bij miskenning van dat beginsel, bezitten, dat niet om deze of gene staatkundige reden het gewest, dat wij bewonen, bij meerderheid van de leden der vertegenwoordiging uit andere Provincien, niet in twee, welligt in meerdere onderdeelen zal worden gesplitst of bij andere Provincien ingedeeld? Het is dus zaak te waken, dat dergelijke miskenning van beginselen nadrukkelijk worde tegengegaan: het behoud der Provinciën en van derzelver regten is de zekerste waarborg tegen elk despotismus, hoedanig deszelfs aard en vorm ook moge wezen; het was eerst na de vernietiging der wingewesten in Frankrijk, alsmede van derzelver parlementen en vrijheden, dat het Volks-despotismus, door gelijkmaking van alle regten, het regt zelf vernietigde en den bijl vermogt te zwaaijen, die later in den schepter van Napoleon herschapen werd. Provinciale regten zijn de sterkste waarborg tegen willekeur; zij zijn het zekerste plechtanker van ware Vrijheid en Volksbestaan.

Indien dat wets-ontwerp, om deze of andere redenen, mogt worden verworpen, zoude hetzelve geheel uit de Gwt. kunnen worden weggelaten. De territoriale omschrijving toch is een onderwerp van Volkenregt (*jus gentium*), maar kan nimmer als tot het Staatsregt (*jus publicum*) behoorende, worden beschouwd. Ten aanzien van naburige Rijken is die omschrijving noodig, opdat men wete, dat deze of gene Provincie een gedeelte van het Koningrijk der Nederlanden en niet van een naburig Rijk uitmaakt; maar tot regeling der regten en verpligtingen tusschen Vorst en Volk is de territoriale omschrijving geheel overbodig, daar *alle* ingezetenen des Rijks zonder onderscheid van Provincie, tot handhaving van het Staatsverdrag te zamen werken, en uit hetzelve hunne wederkeerige regten en verpligtingen ontleenen. Deze mijne stelling, dat eene territoriale omschrijving in eene Gwt. als overtollig kan worden beschouwd, wordt bevestigd, doordien in geene Gwt. van andere Rijken, voor zoo verre mij bekend is, eene dergelijke bepaling gevonden wordt; alleen eerst dan is de vermelding van de onderdeelen des Rijks onmisbaar, wanneer de Vertegenwoordiging, naar gelang dezer onderdeelen, wordt bepaald of geregeld, gelijk dit ter zijner plaatse in Art. 79 onzer Gwt. is geschied.

Doch buiten en behalve dit alles is art. 1 en 2 in tweestrijd met art. 58 der Gwt., waarbij aan den Koning de magt wordt opgedragen, om bij het sluiten van tractaten in tijden van oorlog, afstand van grondgebied te doen. Na elken afstand dus van grondgebied zoude Hoogstdezelve verpligt zijn om eene Dubbele Kamer der Stat.-Gen. bijeen te roepen, om de nieuwe, noodzakelijk gewordene, territoriale omschrijving des Rijks goed te keuren; en het des overeenkomstig 1ste en 2de veranderde Art. te bekrachtigen. Wil men nu, bij het bestaan van dergelijke omstandigheid, de Dubbele Kamer tot geen bloot werktuig vernederen, slechts geroepen om het voorgestelde goed te keuren, dan moet men het geval veronderstellen, dat zij bij magte is de bekrachtiging van het voorgestelde ontwerp te verwerpen; in welk geval noodwendig het eerste en tweede Art. met Art. 58 in tweestrijd zullen zijn. Door het weglaten derhalve dezer beide Artikelen zoude, mijns inziens, eene bestaande antinomie worden weggenomen. Deze bezwaren tegen de splitsing van Holland, hebben mij genoopt om mijne gedachten eenigzins breedvoerig tegen dit wets-ontwerp uiteen te zetten, en ik achte mij bovendien verpligt, om aan hen die mij met een aandeel in de gewigtige taak vereerden, die ons thans bezig houdt, rekenschap te geven der redenen, die, hoe ongaarne ook, mij welligt zullen noopen, om eene afkeurende stem aan dit wets-ontwerp te geven. Mogt ik door dit weinige iets hebben bijgebragt om een beginsel van Nederlandsch Staatsregt bij deze plegtige gelegenheid en voor het vervolg te behouden en te handhaven.

XXIII. De Heer van Nes (1):

Bij de behandeling van het gewigtig onderwerp, waartoe deze Dubbele Vergadering is te zamen geroepen, moet ik

(1) Op bladz. 232 hier-voren, hebben wij slechts kortelijk melding gemaakt van het advies van denzelfden spreker bij gelegenheid dat in de Zitting van den 19 Augustus over het verzoekschrift van de zoogenaamde Afgescheidenen werd gehandeld. Wij deelen hetzelve, volledigheidshalve, nog in zijn geheel mede; het is trouwens juist hier niet buiten zijne plaats, daar het voornamelijk het ook nu aanhangige vraagstuk van de mate van bevoegdheid der Dubbele Kamer gold.

Het bedoeld advies van den Heer van Nes luidt aldus:

«Het is mij leed dat de commissie van petitien bij gelegenheid van dit verzoekschrift het grondbeginsel vooruitzet, dat de kring der werkzaam-

mijn diep leedwezen betuigen over de naauwe palen, waar binnen, niet alleen de Hooge Regering, maar ook een groot

heden van deze Vergadering in dubbeltal door de Gwt. bepaald zoude wezen tot de beraadslagingen over de dertien voorgestelde Wetten, zonder meer, en dat zij daardoor aanleiding gegeven heeft tot eene ontijdige en geïmproviseerde discussie over een onderwerp waarover de meest uiteenloopende gevoelens bestaan, een onderwerp, hetwelk in de sectien behandeld is, waarvan de verschillende Verbalen nog niet ter kennis van de Vergadering gebragt zijn, en waarover de discussie eerst naderhand, bij de behandeling der wetsontwerpen, kan plaats hebben.

Indien dat besluit over het onderhavig verzoekschrift op zulken grond moest rusten, dan wierd daardoor gepraejudicieerd aan de opinien van verschillende Leden over dit gewigtig onderwerp, opinien, waarvan verschillende nuances, blijkens de huidige deliberatien, bestaan; opinien, welke nog niet alle zijn uitgedrukt. — Een mede-lid heeft gezegd, dat geen van de sprekers het gevoelen heeft voorgestaan als of het vrijstond nieuwe voorstellen buiten de aanhangige dertien wetten te doen! Wel nu, Ed. Mog. Heeren, dit gevoelen is het mijne, en die spreker weet dat hetzelve voorgesteld en ontwikkeld is in het Verbaal der eerste Sectie, waarvan wij beiden Leden zijn; daar nu de zaak eenmaal ter sprake gebragt is, zal ik kortelijk zeggen dat de Gwt. ons dat vermogen geenszins beneemt: men beroept zich wel op het 229ste Art., waarbij de verklaring van noodzakelijkheid, alsmede duidelijke aanwijzingen en uitdrukking der veranderingen of bijvoegingen gevorderd worden, maar in dit Art. wordt alleenlijk over de werkzaamheden der gewone wetgevende magt en van de gewone Tweede Kamer gehandeld, het is derhalve een voorschrift voor de Tweede Kamer alleen — maar niet voor dezelfde Kamer in dubbeltal vergaderd, waarvan eerst in het 232ste Art. gesproken wordt, en welke derhalve alleenlijk in dit laatste Art. het rigtsnoer van hare handelingen moet zoeken; maar nu lees ik daarin, behalve bijzondere voorschriften over de wijze van eenig besluit te nemen, de navolgende woorden: *Voor het overige wordt in alles gevolgd hetgeen over het maken van Wetten is bepaald*: die bepalingen zijn te vinden in de vijfde afdeeling der Gwt., alwaar bij Art. 113 en 114 gezegd wordt, dat *de Stat.-Gen. het regt hebben om aan den Koning voorstellen te doen*, en *dat de voordragt daartoe bij uitsluiting aan de Tweede Kamer behoort*, *die dezelve overweegt op gelijke wijze als sulks ten aanzien van des Konings voorstellen is bepaald*. Deze woorden laten geen twijfel over; die geven ons een regt, waarvan ik niet gezind ben iets in het allerminste af te staan, indien ik noodig of nuttig oordeelde daarvan in het belang des Vaderlands gebruik te maken.

Verscheiden sprekers hebben beweerd dat dit voorregt alleenlijk aan de Tweede Kamer, in enkeltal vergaderd, zoude toekomen; dat wij, Leden dezer Dubbele Kamer, slechts mandatarissen zijn tot het bepaalde oogmerk om te oordeelen speciaal over de voorgestelde wetten, welke daarvan vooraf aan de Staten der Provinciën zijn toegezonden, volgens het 230ste Art. der Gwt., maar dat wij geen Vertegenwoordigers der Natie zouden wezen, en dus geen deel uitmaken van de *Stat.-Gen.*

Maar de wederlegging hiervan is dadelijk te vinden in het 232ste Art. der Gwt., alwaar wij den naam van *Stat.-Gen.* uitdrukkelijk erlangen; dit Art. spreekt van de veranderingen of bijvoegselen in de Gwt. *door den Koning en de Stat.-Gen. vastgesteld:* om dezelve *plegtig te doen afkondigen;*

deel medeleden, onze werkzaamheden willen doen inkrimpen, en dit leedwezen zal worden gedeeld door alle de vrienden des Vaderlands, die met mij van oordeel mogten wezen, dat deze dertien wets-ontwerpen geenszins genoegzame verandering en verbetering in de bestaande Gwt. kunnen te weeg brengen, en derhalve ook niet voldoen aan de behoeften der Natie en den drang der omstandigheden.

Indien ik mij niet bedrieg, dan bestaat dit gevoelen niet alleen bij het verlicht publiek, maar ook bij zeer vele leden dezer Vergadering; althans de redevoeringen der voorgaande sprekers doen dit laatste vermoeden. Ik mag derhalve vertrouwen dat het aan die mede-leden niet ongevallig zal wezen, met mij te onderzoeken, waar die palen staan, welke aan de Dubbele Vertegenwoordiging der Natie zouden beletten, om met de toestemming des Konings en den bijval der Eerste Kamer, aan het Volk van Nederland de grootste weldaad, eene genoegzaam gelouterde Gwt., te schenken!

Het onderwerp van veranderingen en bijvoegselen wordt in het elfde hoofdstuk der Gwt. behandeld. De eerste stap daartoe wordt bij Art. 229 aan de gewone Wetgeving opgedragen, in den vorm van eene *Wet*, waartoe derhalve het gemeen overleg tusschen Zijne Majesteit, de Eerste en de gewoneTweede Kamer, gevorderd wordt; — die gewone Wetgeving ontvangt het voorschrift *om de verandering of bijvoeging zelve naauwkeurig aan te wijzen, en uit te drukken*: een voorschrift waarmede de opvolgende Dubbele Kamer niets te doen heeft; de twee volgende Artikelen 230 en 231 gelden alleenlijk en bij uitsluiting de werkzaamheden der Provinciale Staten, en al wat deze Dubbele Kamer aangaat, is uitsluitend in het 232ste Art. vervat, — daaraan, en daar-

hier is de rede ongetwijfeld van ons, en van het werk dezer Vergadering, en wij zijn die *Stat.-Gen.*, benevens de Eerste Kamer. Daar nu de Stat-Gen., volgens het 77ste Art. der Gwt., *het geheele Nederlandsche Volk vertegenwoordigen*, zijn wij die Vertegenwoordigers, en ik laat mij die gewigtige betrekking niet ontnemen, ook niet door een verschillend gevoelen van de meerderheid dezer Vergadering; ik sta niet af van het regt, aan mij in die betrekking toekomende, om voorstellen tot verbetering der Gwt., in het belang des Vaderlands, te doen, al is het ook dat ik misschien geen gebruik daarvan maak, ziende den geest en de begrippen der meerderheid van deze Vergadering, welke dit voorregt aan zich zelve schijnt te zullen ontzeggen, in welk geval mijne pogingen geen nut zouden stichten.

Ik eindig met de verklaring, dat, hoedanig ook het besluit over het onderhavige verzoekschrift moge uitvallen, de quaestie over de bevoegdheid der Kamer daardoor niet in het allerminste kan worden gepraejudicieerd.

aan alleen, moeten wij ons houden, en dit doende, zullen wij onzen weg duidelijk gewezen vinden in de verwonderlijke beknoptheid van datzelfde Art., waarbij wij eenvoudig gelast worden: *in alles te volgen hetgeen over het maken van Wetten is bepaald*: alleenlijk de *wijze van besluiten* wordt anders geregeld; derhalve is deze Dubbele Kamer bevoegd, ja verpligt, om *in alles* de voorschriften der Gwt. *over het maken van Wetten* na te komen; — die voorschriften zijn vervat in de vijfde Afdeeling, handelende *van de Wetgevende magt*, alwaar wij in Art. 113 en 114 lezen: dat *de Stat.-Gen. het regt hebben om aan den Koning voorstellen te doen*, en *dat die voordragt daartoe bij uitsluiting aan de Tweede Kamer behoort*. Ziet daar een regt *over het maken van Wetten* in de Gwt. *bepaald*, waarvan wij bij Art. 232 gelast worden, de bepalingen te *volgen*, en ziet daar een regt, dat ik in het waar belang van Koning en Vaderland hier voor ons allen pligtig reclameer.

Maar, Ed. Mog. Heeren! van waar komt toch die droevige noodzakelijkheid, om het kostbaarste kleinood, het regt van initiatief, aan de gewone Vertegenwoordiging dezer Natie, boven vele andere Volken bij onze Gwt. geschonken, om dat onschatbaar kleinood nu ten behoeve van deze Dubbele, nog meer eerbiedwaardige, nog meer vermogende Vertegenwoordiging van het Volk van Nederland te moeten reclameren! Is dan die Gwt. in der daad zoo duister, dat mijne geachte medeleden door een gemoedelijk bezwaar worden teruggehouden, daar waar het aankomt op het behoud en op de regeling van 's Lands dierbaarste belangen! Aan mij komt het anders voor, en ik zal de tegenwerping naar mijn vermogen beantwoorden.

Dat *overige*, waarvan in Art. 232 gesproken wordt, wil men doen inkrimpen tot den inhoud van Art. 107, 8, 9 en 10 van de Gwt., alwaar niets anders dan de wijze van behandeling der Koninklijke voorstellen in de Tweede Kamer geregeld wordt, namelijk de overweging in de afdeelingen, de openbaarheid der Zittingen, en de formulieren van goed- of afkeuring, want meer, de Tweede Kamer betreffende, staat er niet: — het zijn dan alleenlijk die minder beduidende bepalingen, welke, naar het oordeel van sommigen, hier ingeroepen zouden worden, terwijl de hoogstgewigtige inhoud van Art. 113, 14, 15, 16, 17 en 18, aldus geheel uitgesloten wordt van de bedoeling eener algemeene en alles omvattende

uitdrukking? En de grond voor dit gevoelen wordt gezocht in die omstandigheid, dat de voorstellen, eventueel in de Dubbele Kamer zelve geboren, niet bekleed kunnen wezen door eenige voorafgaande goedkeuring en letterlijke omschrijving van de zijde der gewone wetgevende magt, gelijk die bij het 229ste Art. gevorderd worden. — Maar, Ed. Mog. Heeren! zulke redenering schijnt eveneens tegen den geest als tegen de letter van de Gwt. aan te druischen. Tegen *de letter;* dit hebben wij reeds gezien, want men wil *slechts gedeeltelijk* volgen hetgeen over het maken van Wetten is bepaald, terwijl de letter zegt *in alles;* en tegen *den geest*, want men wil op deze Dubbele Vergadering toepassen wat in Art. 229 alleenlijk aan de gewone Wetgeving wordt voorgeschreven! — Het is baarblijkelijk, dat er voldoende redenen voor dit *voorschrift aan de gewone Wetgeving* bestaan, want verandering in de Gwt. behoort niet ligtvaardig voorgesteld te worden door zulke gewone wetgevende magt, welke geheel onbevoegd is om dezelve tot stand te brengen; wanneer echter die begeerte werkelijk bij haar bestaat, dan wordt haar gelast zich duidelijk uit te drukken, opdat niet de gansche omslag van eene Dubbele Vertegenwoordiging uit eenig onbestemd of oppervlakkig voorstel kunne voortvloeijen.

Maar hoe kan nu deze salutaire precautie als een band, als eene beperking voor de Dubbele Kamer gelden, terwijl zij aan de gewone Tweede Kamer gerigt is? Gesteld dat de Tweede Kamer daaraan niet, of niet genoegzaam voldoet; dat zij zich onduidelijk uitdrukt, dat zij verzuimt, bij eene, anders wenschelijke zaak, deze of gene onmisbare bepalingen te voegen, zal dan de Dubbele Kamer, de meest eerbiedwaardige, de meest vermogende Vergadering in Nederland, aan slaafsche navolging gebonden zijn? Zal zij geene andere keus hebben dan, òf in den misslag te deelen, òf onverrigterzake uiteen te gaan, in afwachting dat het aan de Tweede Kamer gelegen komt haren misslag te herstellen? Ziet daar, Ed. Mog. Heeren! ziet daar, de ellendige roeping, welke aan uliëden door zulk een systema wordt aangeboden! Aan mij is de eer der zitting in uw midden te lief, dan dat ik mij zulke vernedering zoude laten welgevallen. Voor mij is het duidelijk, dat de Gwt. aan ons de meest verhevene roeping schonk, ja, datgene, wat zij buiten ons aan niemand gaf, het regt namelijk, om haar zelve te mogen verbeteren, om aan het palladium van Neêrlands vrijheid de meest mogelijke volmaakt-

heid te kunnen bijzetten. En zoude zij dan aan ons, in die verhevene zending, datzelfde hulpmiddel ontzeggen, wat aan de Tweede Kamer tot vrije behandeling van alledaagsche zaken verleend is? Neen, Ed. Mog. Heeren! ook wij mogen *in alles volgen hetgeen voor het maken van wetten is bepaald:* ook wij derhalve bezitten *het regt om voorstellen te doen:* en zoo kan geene kortzigtigheid, geene dwaling der gewone wetgevende magt ons verhinderen, om de meestmogelijke dienst aan het Vaderland te bewijzen, want al wat aan de voorstellen der gewone wetgeving ontbreken mogt, kan hier in nieuwe voorstellen opgenomen en benevens de Eerste Kamer aan het beslissend oordeel van Z. M. worden onderworpen.

Maar kan het ook zijn dat hierdoor aan den regtmatigen invloed, aan de medewerking van de gewone wetgevende magt wordt te kort gedaan? Immers neen! Bij den Koning blijft het regt van *in overweging te houden.* — Bij de Eerste Kamer het vermogen om beleefdelijk af te wijzen; en de Tweede Kamer is hier tegenwoordig. Dit niet alleen, maar geen voorstel kan hier tegen den wil van de meerderheid der gewone Tweede Kamer aangenomen worden, want die meerderheid zal hier ook meer uitmaken dan het een vierde deel, hetwelk toereikend is om elk voorstel te doen afwijzen. De leden der gewone Tweede Kamer verliezen derhalve niets van hunnen invloed; wat zeg ik, zij zitten in diezelfde Tweede Kamer, met meer magt bekleed, en daartoe door meer ambtgenooten omgeven en bijgestaan, maar in geen geval overstemd, en zij behouden alhier datzelfde onschatbare vermogen tot het doen der noodige voorstellen, wat bij de Gwt. aan de Nationale Vertegenwoordiging is toegekend.

Ik zeg *dezelfde Tweede Kamer,* want hoe zoude men diezelfde leden, en ons allen te gader, met sommige sprekers in speciale mandatarissen kunnen herscheppen? Hoe kan men aan deze vergadering de hoedanigheid betwisten van, benevens de Eerste Kamer, de Stat.-Gen. van het Koningrijk uit te maken, terwijl diezelfde hoedanigheid, ja diezelfde naam, aan ons bij art. 232 van de Gwt. gegeven wordt? Hoe kan men aan de Staten der Provincien de bevoegdheid toekennen, om eenen specialen last tot een bijzonder oogmerk, aan de Vertegenwoordigers der Natie op te dragen, terwijl die Vertegenwoordigers bij art. 83 der Gwt. verpligt worden om *zonder last van* of *ruggespraak met* die Staten te handelen? Die Staten

zijn in dit opzigt kies-kollegien, zonder meer, en indien het 130ste artikel voorschrijft, dat de voorgedragene wetten *aan de Staten der Provincien worden gezonden*, dan geschiedt dit tot onderrigting der nieuw te kiezen Vertegenwoordigers, opdat die zich vooraf zouden kunnen bekwamen, en ten dage dienende met de gewone Vertegenwoordigers gelijk staan in kennis met de *ante-acta* der wetgeving, — maar geenszins om aan de Provinciale Staten eenen elders verboden invloed toe te voegen, die even strijdig is met het algemeen belang, als met de uitgedrukte beginselen der Gwt! Neen, Ed. Mog. Heeren! indien de Gwt. had kunnen begeeren, dat deze Dubbele Vergadering der Tweede Kamer zich alleenlijk en bij uitsluiting bezig hield met de voordragten der gewone wetgeving, dan had zij dit uitdrukkelijk bepaald, want dan ware zulk een voorschrift onmisbaar; maar het tegendeel vloeit vooral uit den geest, uit den zamenhang van alles voort; — en datzelfde tegendeel heeft zij juist met zoo veel woorden bevestigd, door te zeggen, dat wij *in alles* moeten volgen *hetgeen over het maken van wetten is bepaald.*

Wel is waar dat wij verpligt zijn om bepaaldelijk over de voorgestelde wetten te stemmen zoo als die liggen, wanneer de Hooge Regering niet goedvindt daarin verandering te maken, maar de gewone Tweede Kamer ligt onder dezelfde verpligting, en wij staan dus al wederom met haar gelijk; de gewone Kamer mag een voorstel *in nadere overweging geven*, en dadelijk daarna eene andere project-wet op hetzelfde onderwerp voorstellen; wij kunnen dit ook! — de enkele Tweede Kamer is eerder gewoon haren wensch, tot wijziging van eenig voorstel der Hooge Regering, op eene officieuse wijze in hare processen-verbaal uit te drukken, — ook deze Dubbele Kamer had ditzelfde kunnen doen; met één woord, er bestaat geene enkele reden, waarom wij niet bevoegd zouden zijn om het voetspoor der gewone Tweede Kamer in de wijze van onze deliberatien te volgen.

Het is waar, die officieuse consideratie konde niet dadelijk tot verandering in de voorgestelde wetten van de zijde van Zijne Majesteit alleen, aanleiding geven, omdat dit voorafgegane werk de voorloopige sanctie der gewone wetgeving verkregen heeft, maar diezelfde wetgeving is hier thans in dubbeltal bijeen! zij is bekleed met alle die magt, welke het onderwerp vordert, en welke buiten haar nergens bestaat; zij is gereed om het initiatief, hetwelk aan den Koning in de eerste

plaats toekomt, volgens haren pligt te eerbiedigen, en dienvolgens alle nadere voorstellen van wet, van hooger hand komende, in deliberatie te nemen, en daartoe konden hare officieuse consideratien den grond hebben gelegd; zoo wierd dan de aanleiding tot eenig nieuw voorstel uit den boezem van deze Vergadering zelve geheel voorgekomen, indien het aan Zijne Majesteit goeddacht om, ten gevolge van onze deliberatien, tot eenige nadere voorstellen over te gaan.

Maar waarom meer gezegd? Staat niet het voorbeeld van het jaar 1815 nog levendig voor den geest? Heeft niet de Tweede Kamer zich toen vergenoegd met in algemeene uitdrukkingen te verklaren, dat er verandering in de Gwt. vereischt wierd, en heeft niet de Dubbele Kamer toen een nieuw ontwerp, op voordragt der Hooge Regering zelve, aangenomen, hetwelk aan de gewone Kamer geheel onbekend was gebleven? Of luidde de Gwt. van 1814 in hare voorschriften op dat stuk geheel anders dan de tegenwoordige? Immers neen, de woorden zijn hier dezelfde; ik haal dit voorbeeld aan ten dienste van die mede-leden, die op eenige *ante-acta* gesteld mogten wezen; voor mij is het genoeg te doen opmerken, dat, indien mijn systema niet doorgaat, indien noch Koning noch Dubbele Kamer bevoegd zijn om de voorstellen der gewone wetgeving uit te breiden, de tegenwoordige Gwt., bij onvermijdelijke gevolgtrekking, geheel onwettig is ingevoerd. De verdere toepassing van dit laatste denkbeeld laat ik over aan de gemoedelijke beschouwing van anders denkenden, die zich de handen al te zeer door diezelfde Gwt. gebonden rekenen, om eenen enkelen stap buiten de voorliggende ontwerpen te gaan, zelfs niet in het onmiskenbaar belang van den Staat; ofschoon zij in tegendeel niet schijnen te aarzelen om, uit redenen van Staatkundige convenientie, eensdeels aan die van Limburg nieuwe grondwettige regels voor te schrijven, zonder medewerking van eenige vertegenwoordiging van die zijde, ook niet van het getrouw gebleven Maastricht, en anderdeels evenmin zwarigheid maken, om die van Luxemburg geheel uit te sluiten van de eenmaal aangegane grondwettige gemeenschap van regten en van belangen, en dit zonder waarborg voor derzelver aandeel in de publieke schuld.

Ik voor mij zoude *kunnen* aannemen, dat er majeure consideratien voor dit een en ander kunnen bestaan, en voor zulke overtuiging kunnen zwichten; maar geen wonder, want ik

zie niet dat mijne handen zoo slaafsch zijn gebonden, wanneer het aankomt op de vitale belangen des Vaderlands!

Ziet daar, Ed. Mog. Heeren! de gronden voor mijn gevoelen kortelijk ontwikkeld; ik was daartoe genoodzaakt door de tegenspraak van een aantal leden dezer Vergadering; — het zij met bescheidenheid aangemerkt, dat die redenen mij zoo tastbaar voorkomen, dat ik die tegenspraak naauwlijks aan iets anders dan aan Staatkundige consideratien weet toe te schrijven: is het ook dat men gevaarlijk acht zulk eene wijde deur open te zetten, zoo veel magt aan deze Dubbele Kamer aan te betrouwen? Is het ook dat het ongeraden voorkomt in dezen tijd, en onder de tegenwoordige omstandigheden, eenige meer gewigtige wijzigingen der Gwt. ter sprake te brengen? Deze vragen verdienen wel ernstige overweging!

Wat de eerste betreft, elke Natie, welke geschrevene instellingen van regering bezit, en belang stelt in de handhaving daarvan, moet zorg dragen dat die instellingen blijven overeenstemmen met den toestand des lands, met de behoeften der ingezetenen, met den voortgang der beschaving, en met de bijzondere omstandigheden, waarin dat Volk zich bevindt. Daar nu dit alles aan voortdurende verandering onderhevig is, zoo dient men ook de Staatsinstellingen, wanneer het tijd is, daarnaar te wijzigen. — De Gwt. heeft deze waarheid erkend; zij heeft het geval voorzien, dat òf hare instellingen bij de ondervinding bevonden zouden worden onvoldoende te wezen, òf dat uit opvolgende omstandigheden de noodzakelijkheid tot meerdere of mindere wijziging geboren kon worden; en zij heeft den weg daartoe afgebakend. Zij deed dit met zulke overgroote voorzigtigheid, dat het niet wel mogelijk schijnt de voorbijgaande driften en opvattingen der blinde en wufte menigte aan meer vaste banden te leggen. Zulk eene Vergadering, als deze, zoo uiterst behoedzaam te zamen gesteld, moet dan toch geacht worden genoegzame Vaderlandsliefde, genoegzame bekwaamheid, en vooral genoegzamen afkeer van gevaarlijke nieuwigheden te kunnen bezitten, om die magt tot wijziging der Gwt., welke door de omstandigheden gevorderd wordt, niet roekeloos te misbruiken. Trouwens, Ed. Mog. Heeren! die magt behoort toch ergens te bestaan! en indien die aan ons, veiligheidshalve, ontzegd wordt, waar en van wie zullen dan onze landgenooten de noodige voorziening in de gewigtigste aangelegenheid des Vaderlands kunnen afsmeeken? Er bestaat immers geen

ander, geen hooger, geen meer competent ligchaam, dan juist deze Vergadering in dubbeltal, om, benevens den Koning en de Eerste Kamer, de noodige veranderingen of bijvoegselen aan de Gwt. toe te voegen!

Die magt, die bevoegdheid bezitten wij in gemeenschap met den Koning, en niemand buiten ons! En zullen wij dan eenige onbestemde uitdrukkingen der Gwt. te baat nemen, om dien gewigtigen, dien vereerenden last van ons af te werpen? Zullen wij dan met een medelid uitroepen, *dat ons de handen gebonden zijn*, of met een ander op het denkbeeld vallen, dat wij ons slechts op een bepaald, een bekrompen mandaat kunnen beroepen, en de betrekking van Vertegenwoordigers der Natie als het ware verloochenen?

Ik vraag, Ed. Mog. Heeren! is dan helaas de tijd nu gekomen dat de aanzienlijkste, de achtbaarste Vergadering van Nederland hare roeping niet misziet en zich zelve vernedert, met het vroom oogmerk om toch vooral niet te schaden! Ik kan, ik mag dit niet gelooven!

De tweede vraag, welke ik mij voorstelde, is deze: of het thans, uit een Staatkundig oogpunt, de regte tijd is om alle die wijzigingen in de Gwt., waarvan het nut door de verkregene ondervinding is aangewezen, met der daad tot stand te brengen?

Ed. Mog. Heeren! reeds vòòr negen jaren is de noodzakelijkheid hiertoe van 's Konings wege aan de Stat.-Gen. medegedeeld, en het kan dus eerder te laat schijnen, dat wij eerst thans zijn bijeengekomen om dat werk te verrigten.

Sommige wijzigingen zijn nu voorgesteld, en ik heb zoo even betoogd dat wij bevoegd zijn meerdere uitbreiding daaraan te geven; maar nu heeft een hooggeacht medelid uit de Provincie Utrecht in eene voorgaande zitting wel en te regt opgemerkt, *dat onze bevoegdheid en onze verpligting binnen dezelfde grenzen bevat zijn*: is dit nu zoo, dan spreekt het van zelf, dat wij verpligt zijn al datgene ten dienste des Vaderlands te volbrengen, waartoe wij de bevoegdheid mogten erlangen; een welsprekend redenaar uit Gelderland heeft nog zoo even verscheiden punten daartoe opgenoemd. Van andere onderwerpen zal ik mede, ofschoon ter loops, moeten gewagen, — de tijd is nu daar, de omstandigheden zijn dringende, en indien wij niet onderzoeken waar, en welke voorziening in de Gwt. noodig is, dan gaat de kostbare gelegenheid ongebruikt voorbij, en wij, die dezelve volvaardig

moesten aangrijpen, wij blijven beneden onze roeping!

Waarin bestaat de aanleiding, ja de noodzakelijkheid tot de bijeenroeping van deze Vergadering? In de eerste plaats heeft de omwenteling in Belgie, en de opgevolgde afscheuring van een groot deel des Koningrijks, reeds voorlang de onvermijdelijke noodzakelijkheid daargesteld om de Gwt., naar de nieuwe gesteldheid van het verkleind Koningrijk, naar den Volksgeest en naar de behoeften van het getrouw gebleven Nederland, te wijzigen.

Maar dit is niet alles; de Tweede Kamer der Stat.-Gen. heeft in de tweede plaats reeds een aantal verdere wijzigingen in de bestaande Gwt. verlangd, en dit nog ongerekend andere gewigtige bedenkingen, waarin òf de meerderheid toen niet deelde, òf waarop de attentie minder gevallen is. De Hooge Regering heeft aan dat verlangen slechts gedeeltelijk voldaan; en deze dertien wets-ontwerpen behelzen alles, wat tusschen haar en de beide Kamers tot stand gebragt heeft kunnen worden. Indien die Tweede Kamer meer gehoor had gegeven aan het voorstel van mijne hooggeachte vrienden, de heeren Luzac, van Dam van Isselt, Schimmelpenninck van der Oije en Corver Hooft, om eene commissie tot voordragt van doelmatige veranderingen in de Gwt. te benoemen, dan had de Tweede Kamer een volledig stuk kunnen daarstellen, dan had zij het resultaat van hare beraadslagingen, genoegzaam gelouterd, in den vorm van een voorstel aan Zijne Majesteit en aan de Eerste Kamer kunnen aanbieden; en het is ontwijfelbaar, dat de Hooge Regering op zulk een gewigtig stuk, het verlangen van de Vertegenwoordiging der Natie behelzende, de meest mogelijke attentie geslagen zoude hebben; maar nu hebben de processen-verbaal dier Vergadering niet anders kunnen uitdrukken dan de gevoelens van individuele leden, in de afzonderlijke sectien over partiële onderwerpen ontwikkeld; zulke voordragt moest eveneens verstoken zijn van stelselmatige waarde, van volledigheid en van allen klem, en geen wonder dan, dat de Hooge Regering, niet genoeg van het bestaande, meer uitgebreide verlangen onderrigt, slechts een dertiental ontwerpen geleverd heeft, waarvan de gezamenlijke inhoud althans geheel ontoereikend schijnt te wezen, om in de bestaande dringende behoefte te voorzien!

Dat zulke behoefte thans werkelijk bestaat, om ons Nederland voor noodlottige schokken te beveiligen, dit wordt oogenschijnlijk aangewezen door de gevolgen, welke de

bestaande Gwt. in de afgeloopen vijf en twintig jaren op den toestand des Vaderlands heeft uitgeoefend.

Wanneer wij den tegenwoordigen toestand van ons Nederland aandachtig beschouwen, dan vinden wij, dat onze materiële welvaart is voortgevloeid uit den gunstigen voortgang van landbouw en veeteelt, van nijverheid en van koophandel, bij het herstel der commerciele betrekkingen in het bevredigd Europa; dan zien wij de vrijheid en veiligheid van personen en goederen niet alleen gewaarborgd door grondwettige bepalingen, maar ook doorgaans gehandhaafd door eene zachte en milde Regering (want van enkele uitzonderingen wil ik nu niet spreken).

Maar indien wij het oog slaan op de groote huishouding van den Staat, hoe bedroevend is dan de herinnering aan het verledene, en hoe donker zijn dan de vooruitzigten in de toekomst? In het verledene zien wij vijf en twintig jaren lang de geldmiddelen kwistig besteed; de uitgaven verre boven de inkomsten opgedreven; de schulden overmatig vermeerderd; de eene geldleening gestapeld op de andere, en de nationale schuld van 14 tot bijkans 42 millioen gulden aan jaarlijksche renten geklommen!

Ja, Ed. Mog. Heeren! de toestand is tot dit uiterste geklommen, dat, ondanks de vermeerdering van belastingen, van tijd tot tijd door de Stat.-Gen. ingewilligd, de zaken onmogelijk zoo lang gaande konden gebleven zijn, zonder die voortreffelijke uitkomsten, welke door het genie van *een* man in een ander werelddeel zijn verkregen! Uit die onschatbare bron is nieuwe welvaart voor alle klassen van den Staat, en krachtdadige ondersteuning van 's Lands schatkist voortgevloeid.

Maar ook die bron is reeds zoo bovenmatig aangetast, dat 140 millioen gulden in kapitaal aan publieke schuld op hare toekomstige vruchten gevestigd zijn, en bovendien nog omtrent 38 millioen schats bij de Handelmaatschappij op de eerstkomende vruchten geanticipeerd zijn geworden! Zoo doende is reeds verteerd datgene, wat nog gewonnen moet worden, en wat tot onze meest noodzakelijke behoeften had moeten dienen; en dit gaat zelfs zoo ver, dat in het verleden najaar, bij de deliberatien der Tweede Kamer, gebleken is, dat die gelden, welke onvermijdelijk vereischt werden tot voortzetting en uitbreiding der cultuur op Java, insgelijks in dien grondeloozen put, de Schatkist genaamd, geabsorbeerd

zijn geworden! Van hier dat thans op Java het meest knellend geldgebrek bestaat, en dat de cultuur van dienzelfde kostbare producten, welke voor de schatkist geheel onontbeerlijk geworden zijn, door dat geldgebrek wordt verachterd. Met een woord, Ed. Mog. Heeren! ook die rijke bron is voor het tegenwoordige verdroogd, alle andere inkomsten schieten verre te kort, en om de maat vol te meten, komt nog het Amortisatie-Syndicaat, die noodlottige instelling, welke in der tijd door middel der Belgische medeleden, tegen den zin der Noordelijken, bij de Tweede Kamer werd doorgedreven, thans den nijpenden nood met een nog geweldig deficit, misschien wel van 80 millioen, vermeerderen.

Ziet daar, Ed. Mog. Heeren! ziet daar de vruchten van het verledene, ziet daar onzen tegenwoordigen toestand! Is er nog iemand die twijfelt? Die wachte slechts tot dit najaar, want ik vertrouw dat de waardige nieuwe Minister van Finantien voorzigtig genoeg zijn zal, om den waren staat van zaken open te leggen. En dit alles heeft onder de tegenwoordige Gwt. kunnen gebeuren! Behoef ik nu wel uw oog naar de toekomst te rigten? Is het wel noodig te zeggen, dat de uiterste krachts-inspanning van alle bevoegde magten in den Staat naauwelijks toereikend zal wezen om het nakend onheil te verhoeden? Het nakend onheil, zeg ik! want de geldmiddelen zijn de zenuw van den Staat; indien de middelen eenmaal te kort schieten om het raderwerk van het bestuur in alle vakken te doen voortwerken, en te gelijk ook de schuldeischers van het Rijk te bevredigen; indien de Natie bovendien met zeer aanmerkelijke verzwaring van lasten moet worden gedrukt, dan zijn de gevolgen niet te berekenen.

De eerste en voornaamste poging om tot een beteren staat van zaken te geraken, bestaat in doelmatige verbetering der Gwt., en de bevoegdheid daartoe berust voor een groot deel bij deze vergadering. Het zoude eene grove dwaling zijn den schier wanhopigen toestand van onze finantien voornamelijk te willen toeschrijven aan de gevolgen der Belgische onlusten! Ja, de Belgische omwenteling komt ons op vele millioenen schats te staan, maar bedriegen wij ons niet, die heeft alleenlijk den val van onze finantien verhaast, want van den beginne af heeft een schrikbarend overwigt van uitgaven boven de inkomsten bestaan en gestadig voortgeduurd. — Reeds bij de staatsbegrooting van het jaar 1818 heb ik mij tegen dat kwaad vruchteloos verzet, vruchteloos zeg ik, want

slechts drie medeleden uit de noordelijke Provincien ondersteunden mijne poging; maar in dat drietal was Gijsbert Karel van Hogendorp! — Reeds toen heb ik aangemerkt, dat het Staatsgebouw te hoog was opgetrokken, dat hierdoor, zoo wel als door gebrekkig beheer in andere opzigten, alle verhouding tusschen uitgaven en inkomsten verbroken werd, en ik heb het gewaagd die gevolgen te voorspellen, welke nu twee en twintig jaren later maar al te zeer worden verwezenlijkt! In het volgend jaar werd de begrooting van oorlog met twee millioen, op het papier ten minste, verminderd, en de roekelooze spreker is dadelijk uit de Tweede Kamer verwijderd! Maar dit heeft mij niet afgeschrikt om in het tijdvak van 1830 tot 1836, benevens andere hooggeachte medeleden der Tweede Kamer, in denzelfden geest te handelen: wij hebben aangedrongen op eene nieuwe Gwt., vooral om daardoor de noodige bezuiniging te verkrijgen, zoowel door vereenvoudiging van het bestuur op eene minder kostbare schaal, als door het gezag der nationale Vertegenwoordiging over het gebruik der nationale middelen, op eene grondwettige wijze te versterken? Maar het heette toen, dat de verwikkeling met Belgie, welke noch naar vrede noch naar oorlog mogt gelijken, een' onoverkomelijken hinderpaal daartoe uitmaakte.

Ongetwijfeld zijn mijne pogingen steeds al te zwak, al te flaauw uitgevallen, want ik heb tot twee malen toe aan de meerderheid van mijne kiezers in de Staten van Utrecht mishaagd, maar thans is het mij nogmaals vergund voor mijn Vaderland te spreken, thans, nu deze Dubbele Vergadering hare beraadslagingen over grondwettige verbetering heeft geopend; en nu is het tijd om zonder omwegen te zeggen, dat het vooral de bestaande gebrekkige Gwt. is, welke, èn aanleiding èn voedsel gegeven heeft aan de verwoesting van onze finantien; dat hieraan paal en perk moet worden gesteld, indien men nog eenigen prijs stelt op het crediet van den Staat en op dat Volksgeluk, waarvan de Gwt. het plechtanker *behoorde* te wezen; maar dat de voorgestelde wijzigingen geheel ontoereikend zijn om dat oogmerk te verkrijgen.

Vele leden der gewone Tweede Kamer hebben in de jongste zitting getoond in dit mijn gevoelen te deelen; in de processen-verbaal der sectien is een schat van doelmatige aanmerkingen, van nuttige wenken te vinden; andere zijn door voorgaande sprekers ontwikkeld: ik reserveer mij, om daar-

op bij gelegenheid der volgende ontwerpen terug te komen; nu zal ik slechts sommige punten aanstippen, om het naauw verband tusschen goede constitutionele instellingen en een goed finantieel beheer te doen zien.

Voor het 1ste punt merk ik aan:

1°. dat het Staatsgebouw, van het begin af, op al te groote schaal opgezet is, zelfs voor de vereenigde 17 Provinciën, benevens het Hertogdom Luxemburg. Men zoude nu ten minste verwacht hebben, dat de afscheuring van de grootste helft van het territoir en de evenredige vermindering in de inkomsten van den Staat, aanleiding gaf tot het bezuinigen van eene niet onmisbare instelling, welke juist bij gelegenheid der vereeniging met Belgie in de Gwt. van 1815 werd opgenomen; ik bedoel de Eerste Kamer, waarvan de Gwt. van 1814 niets wist, en waarvan het nut in de afgeloopene 25 jaren niet is gebleken. — Aan dezen wensch is niet toegegeven, en ik vrees daaruit te moeten besluiten, dat er weinig vooruitzigt bestaat op andere vermindering, andere vereenvoudiging in het bestuur, welke buiten het bereik der Gwt., of zelfs van de wetgeving valt, — en zonder dewelke wij ons vruchteloos met genoegzame bezuiniging zouden vleijen!

2°. Een tweede punt is gelegen in de gebrekkige verantwoordelijkheid der dienaren van den Staat, zoo als die voorgesteld wordt bij eene der onderhavige wetten, en waarop ik bij de bijzondere behandeling dier wet zal terugkomen.

Een geacht medelid uit Noord-Braband heeft gezegd: *het kwaad zit niet in de menschen, maar in de instellingen.* Ik zoude in dienzelfden geest nog liever zeggen: « het kwaad kan niet in de menschen worden verbeterd, maar wel in de instellingen; » want het is vruchteloos te wenschen, dat elk ambtenaar, elk staatsdienaar steeds zijnen pligt zal betrachten, indien hij daartoe niet door doelmatige banden gedwongen wordt. Voor de staatsdienaars is de ware, de eenige band *verantwoordelijkheid voor hun gansche gedrag*, en de geschiedenis heeft dit ten overvloede bewezen; maar hier wordt ons nagenoeg diezelfde verantwoordelijkheid aangeboden, welke naar de bestaande wetten voor elk lid der maatschappij reeds bestaat.

3°. Die algemeene verantwoordelijkheid der ministers aan den Koning en aan de Natie, door de Tweede Kamer vertegenwoordigd, leidt mij tot een derde punt, de meerdere magt

namelijk, welke aan die Kamer aanbetrouwd dient te worden, niet alleen om die verantwoordelijkheid met der daad te doen gelden, maar ook om te waken tegen alle overschrijding van magt, en vooral om het gebruik der inkomsten van den Staat zoo naauwkeurig als mogelijk te regelen. — Dit laatste is nimmer geschied, omdat de Gwt. het niet uitdrukkelijk voorschreef, en de middelen daartoe maar al te karig verleende. De thans voorgestelde wetten brengen hier wel eenige, maar geene voldoende verbetering aan. Trouwens aan de Kamer ontbreekt een voornaam hulpmiddel, om dat meerder gezag te doen gelden, het regt namelijk om *amendementen* voor te stellen; door dit gebrek wordt de invloed der Tweede Kamer verlamd, en wij hebben dan ook bij herhaling gezien, dat die Kamer zich bijkans nimmer bij magte gevonden heeft, om de meest desastreuse finantiële maatregelen te weigeren of te beletten.

Ik vertrouw toch dat die Kamer (om dit in het voorbijgaan te zeggen) wel eene andere toepassing van dat regt van amendement zoude maken, dan in het jongste comité-generaal, toen de meerderheid begreep, dat *eerst* het voorstel en *daarna* het amendement in rondvraag gebragt moest worden, even als of er nog eenig amendement denkbaar ware op een voorstel, dat òf reeds gaaf is aangenomen, òf door afkeuring reeds in het niet is terug gekeerd! Ik wenschte wel, om deze omstandigheid alleen, dat die deliberatien met den sluijer der geheimhouding bedekt waren geworden!

4°. Ik ga over tot eene gewigtige tegenwerping. Die meerdere magt der Kamer, welke door de ondervinding gebleken is, althans in het finantiële, onmisbaar te wezen, doet de vraag ontstaan, of zulk een gezag wel aan dezelve, zoo als zij thans geconstitueerd is, veilig kan worden aanbetrouwd?

Van waar ontleent onze Tweede Kamer haar aanwezen? zij heeft den naam van het Nederlandsche Volk te vertegenwoordigen, maar dat Volk heeft geen noemenswaardig deel in hare verkiezing. — Indien het nu waar is, dat geen persoon, geene corporatie, geene maatschappij zonder behoorlijke volmagt gerepresenteerd kan worden, dan is het blijkbaar dat niet het Nederlandsche Volk, maar alleenlijk de Staten der Provincien, derzelver vertegenwoordigers in de Tweede Kamer zenden. Moet dit nu zoo wezen, wordt het door eenige staatkunde gevorderd, de gansche Natie van de vertegenwoordiging uit te sluiten, welaan, laat dan het 77ste artikel

der Gwt. gewijzigd worden, en lezen wij voortaan aldaar: *de Stat.-Gen. vertegenwoordigen de Staten der Provincien*, — eene Gwt. dient ten minste waarheid te behelzen; maar ik oordeel het beter den tekst te behouden, en tot waarheid te maken.

Trouwens de Provinciale Staten komen in deze zaak als *kiescollegien* voor, als kiescollegien, welke derzelver bestaan uit andere keuzen ontleenen; maar die kiescollegien zijn hier *blijvende* ligchamen, met eigene begrippen, eigene grondbeginselen, en vooral ook met bijzondere, ja zelfs persoonlijke belangen! Die eigene begrippen, die bijzondere belangen der kiezers vinden nu wel den weg naar de Tweede Kamer, maar niet de denkwijze, niet de belangen der Natie, voor zoo ver die eene andere strekking mogten hebben; en het noodwendig gevolg is, dat die begrippen in de Tweede Kamer de denkwijze der Natie vervangen, en dat die bijzondere belangen van eenige familien boven het nationaal belang kunnen worden bevorderd. — Elke familie heeft belang om niet aan de Hooge Regering te mishagen, en ziet daar reeds aanleiding genoeg om een onafhankelijk man uit de Tweede Kamer te weren, en dit gevaar is des te grooter, omdat bij een permanent kies-collegie de gelegenheid openstaat, om jaren achtereen op den geest, op het gemoed, op de bijzondere belangen der leden daarvan, eenen schier onwederstaanbaren invloed uit te oefenen; en dit is nog het minste kwaad!

Bij zoo veel magt als de Tweede Kamer uit den aard der zaak zal moeten bezitten, is er een tegenwigt ten behoeve der Hooge Regering noodig: zij dient het vermogen te bezitten om de Kamer te ontbinden, en zoo doende zich van de Kamer op de Natie zelve te kunnen beroepen (eene bepaling, welke insgelijks in de Gwt. ingelascht behoort te worden); maar hier zoude nu dit beroep niet aan de Natie, maar aan de Provinciale Staten gerigt wezen, die dan bij magte zijn om, door de herkiezing van dezelfde personen, de wet aan de Hooge Regering in meest alle opzigten te kunnen stellen; — nu is het wel waar, dat elke Regering den geest, de denkwijze, ja zelfs de vooroordeelen der Natie behoort te eerbiedigen, maar anders is het gelegen met de begrippen en de belangen van ettelijke bijzondere familien; en het is hieraan dat de Hooge Regering zich evenwel zoude moeten onderwerpen, zoo lang het kiesregt in derzelver handen bleef berusten, — dan wierd het Vaderlandsch belang ondergeschikt aan dat van

eenige familien, op de Provinciale kussens gezeten, zoo wierd de Koninklijke magt gefnuikt, en de oude oligarchie, met alle hare verderfelijke gevolgen herrees in ons Nederland!

Ed. Mog. Heeren! het is in het belang der Koninklijke Dynastie dat ik hier spreek: van den Koning, aan wien de klem der Regering behoort; van den Koning, zeg ik, die door geen Provincialen of plaatselijken invloed, en vooral niet door de bijzondere belangen van eenige familien in zijne wettige regten, in de handhaving van het Staatsbelang moet verhinderd worden: — voor dit gevaar werd onze eerbiedwaardige en geliefde Vorst reeds vroeg door zijnen getrouwen vriend, den waardigen Jan Melchior Kemper, gewaarschuwd, en 's mans nagelatene brieven getuigen daarvan; — zijn vroege dood was een onberekenbaar verlies voor de Tweede Kamer, waarvan ik hem het sieraad heb zien uitmaken, en voor den Koning, die in hem eenen verlichten en getrouwen vriend verloor! Het verlies van zulke vrienden is voor Koningen onherstelbaar! Ware die man voor het Vaderland bewaard, dan had hij met hem eigene klem van welsprekendheid betoogd, wat *ik* slechts met bescheidenheid kan zeggen, dat de keus der Provinciale Staten tot de Nationale vertegenwoordiging niets anders is dan een overblijfsel uit de bouwvallen der oude oligarchische Republiek? Zoo lang de Souvereiniteit bij de Staten der Provincien berustte, ja zoo lang kwam het te pas afgevaardigden ter Algemeene Vergadering van het Bondgenootschap te zenden, — die afgevaardigden handelden op last en met ruggespraak van hunne committenten, het eene beginsel vloeide natuurlijk uit het andere voort, maar voor 26 jaren heeft de Gwt. reeds den eersten stap gedaan, door die ruggespraak af te snijden; dit oude systema moest wel vervallen, omdat de grondslag daarvan, de Provinciale Souvereiniteit, niet meer bestaat; maar nu is ook de zamenhang der oude nationale instellingen verbroken, en nu vraag ik, met welk regt, of om welke staatkundige redenen, de leden van een administratief bestuur de plaats der Natie zelve en de keus van hare Vertegenwoordigers moeten bekleeden? De nadeelen daarvan heb ik aangestipt, de gevolgen zijn uit 25 jarige ondervinding gebleken. Tot hiertoe heeft de Tweede Kamer niet aan hare bestemming kunnen voldoen, bij gebrek aan de vereischte magt; de verwoesting der finantien is het gevolg: maar die zelfde noodzakelijke magt, kan haar niet worden aanbe-

trouwd, zoo lang zij niet door het verlichte gedeelte der Natie verkozen werdt.

Ik weet het, Ed. Mog. Heeren! mijne taal is gerigt aan eene Vergadering, uit diezelfde Provinciale Staten voortgevloeid, en ik zelf heb de eer, welke mij te beurt viel, aan de keus der Staten van Holland te danken; ik schroom niet te erkennen dat die vleijende onderscheiding aan mij, in mijne bijzondere positie, hoogst aangenaam was. Maar diezelfde Staten hebben daardoor getoond, de taal van een onafhankelijk en onbaatzuchtig man te willen doen hooren, en van daar tot de goedkeuring is slechts een stap voor elken vriend des Vaderlands, die de hooge aangelegenheid van onze tegenwoordige deliberatien beseft. Ik kan, ik mag niet deelen in de opinie van een spreker uit Gelderland, dat de Hooge Regering elk voorstel tot een verbeterd kiesstelsel vruchteloos aan deze Vergadering zoude voordragen, want die verbetering is in het waar belang des Konings, in het welbegrepen belang des Vaderlands, en ik meen in deze Vergadering geene andere dan vrienden van Koning en Vaderland te mogen tellen. — Zulke vrienden zijn voor overtuiging vatbaar, zulke vrienden worden door geene secondaire consideratien weêrhouden, en het is tot zulke mannen dat ik spreek! Men zegge niet, dat mijne stellingen slechts op theoretische gronden berusten, want mijn betoog was hier gegrond enkel op de finantiële ongelegenheid des lands, ten gevolge der bestaande instellingen en dus op practische ondervinding; en evenmin komt hier de vergelijking met de Fransche revolutie te pas, want men vergeet, dat die omwenteling het onmisbaar gevolg was van de woede eener mishandelde en vertrapte Natie, jaren lang het slagtoffer van dwingelandij, bij gebrek aan goede constitutionele instellingen. — Het zijn zulke instellingen die wij begeren, zulke instellingen zijn veilig aanbetrouwd aan het bedaarde karakter van onze landgenooten. En het is aan hun oordeel, dat ik mijn gevoelen onderwerp; dat gevoelen kan ten aanzien der voorgestelde wetten niet twijfelachtig zijn, gelijk bij de stemming nader zal blijken. Ik heb deze Vergadering nu misschien reeds al te lang bezig gehouden.

Hierna wordt de Vergadering gescheiden tot den volgenden dag.

Zitting van Zaturdag den 29 Augustus.

Aanwezig dezelfde leden en Ministers.

XXIV. De Heer van Beusichem tot Harmelen zal zich bepalen tot het ontvouwen der redenen, die hem voor het eerste wets-ontwerp zullen doen stemmen. Hij had wel gewenscht, dat men dit wets-ontwerp in twee deelen gesplitst had, opdat men de scheiding van Holland op zich zelve had kunnen beoordeelen. Als hij echter in aanmerking neemt, dat de scheiding tusschen Zuid- en Noord-Holland in de meeste opzigten reeds daadwerkelijk bestaat; dat de grenzen tusschen beiden goed genoeg geregeld zijn, om de scheiding nu reeds mogelijk te maken; dat er voor de overmagt van Amsterdam en soortgelijke bezwaren minder vrees bestaat, zoolang Art. 69 der Gwt. van kracht blijft, voelt hij zich genoopt, om zich voor dit gedeelte der wet te verklaren. De zwarigheden, die omtrent Limburg bestaan, zijn reeds vroeger door Z. Exc. den Minister van Buitenlandsche zaken en den Heer van Asch van Wijck op eene uitmuntende wijze opgelost. Hoe specieus dan ook de redenen zijn, die tegen deze en andere wetten zijn in 't midden gebragt, de spreker ziet daarin te veel wezenlijke verbeteringen, dan dat hij zich niet in gemoede verpligt zou achten, aan die wetten zijne stem te geven.

XXIV. De heer van Lijnden tot Sandenburg:

Ed. Mog. Heeren! Indien ik al gemeend heb bij deze beraadslagingen het woord te moeten vragen, is het echter niet uit begeerte om het reeds zoo aanzienlijk getal sprekers in deze vergadering onnoodig te vergrooten en zonder nut onze deliberatien te verlengen, maar alleen uit pligtgevoel.

Want hoezeer dan ook zonder lastgeving of ruggespraak tot deze buitengewone zitting der Stat.-Gen. afgevaardigd, om over de dierbaarste belangen van het Vaderland, de verandering en verbetering van hare grondwettige regten en instellingen, te komen beraadslagen en daaromtrent te beslissen, gevoel ik al te zeer het gewigt dier roeping en der op mij rustende verpligting, om niet dan na een naauwgezet onderzoek en met volkomene overtuiging, datgene te helpen tot stand brengen, hetwelk voor 's Lands welzijn en dat van deszelfs ingezetenen zal kunnen bevorderlijk zijn, dan dat ik

zoude meenen deswege geene verantwoording schuldig te wezen; die verantwoording namelijk, welke voor ons gelegen is in de openbaarheid onzer beraadslagingen en het daarbij openleggen der gronden waarop zich onze overtuiging heeft gevestigd tot het nemen eener beslissing, welke in zulk een naauw verband staat met het duurzaam welvaren van het Vaderland, dat wij allen wenschen te bevestigen.

Ik moet aanvangen met rondborstig te verklaren, dat ik tot diegenen behoor, die, hoezeer ook verwijderd van alle zucht tot omverwerping van de beginselen onzer Staatsregeling, welke ik verre ben van af te keuren, en waarvan ik integendeel de behoorlijke naleving steeds zal trachten te bevorderen, onze Gwt. evenwel niet zonder gebreken beschouwen, en thans, nu zich, door de noodzakelijke veranderingen die sommige artikelen of bepalingen in dezelve, ten gevolge van den afval der Belgische Provincien, moeten ondergaan, daartoe de geschikte gelegenheid heeft aangeboden, eene ruimere en betere herziening dier Gwt. hadden gewenscht; en ik betreur met velen, dat daarvan geen beter gebruik is gemaakt en niet, even als in den jare 1815, dit herzieningswerk is opgedragen geworden aan eene commissie van kundige en ervarene mannen, waarvan toch een beter resultaat ware te verwachten geweest, dan dit, op de wijze waarop die herziening thans heeft plaats gevonden en de aanhangige ontwerpen zijn tot stand gekomen, mogelijk was. Zoo zoude ik, nevens het goede dat sommige van de ons thans voorgestelde veranderingen en wijzigingen behelzen, gaarne daaronder nog verbeteringen hebben zien opnemen ten aanzien van de regten der vreemdelingen; van het regt des Konings om verdragen te sluiten, met de in mijn oog al te groote magt om buiten vredestijd, zonder nadere bekrachtiging der Stat.-Gen., afstand te mogen doen van grondgebied van het Rijk of van deszelfs kolonien, die thans eene der plechtankers van den Staat uitmaken; voorts bepalingen omtrent de regten der heemraadschappen, en de regeling der conflicten, der pensioenen, der onteigeningen ten algemeenen nutte, en van het onderwijs, bij daartoe voor te dragen wetten; alle welke onderwerpen reeds meermalen aanleiding hebben gegeven of blijven geven tot moeijelijkheden en klagten, welke, in het belang der Regering zoo wel als der ingezetenen, voor de toekomst behoorden te worden voorgekomen.

Maar in het systema, door eenige onzer medeleden

gevoerd, dat, uit hoofde van het onvolledige dezer herziening, het algemeen belang zoude vorderen alle de thans voorgestelde ontwerpen tot veranderingen in de Gwt. af te wijzen, om dit herzieningswerk op nieuw aan te vangen, daarin, Ed. Mog. Heeren! deel ik niet, omdat ik mij niet kan overtuigen dat zoodanig middel, waardoor alles in het onzekere zoude terugkeeren, met het welbegrepen belang des Vaderlands zoude zijn overeen te brengen, en ik althans de verantwoordelijkheid eener zoodanige algemeene verwerping, waarvan ik gaarne erkennen wil de gevolgen niet genoegzaam te kunnen berekenen, niet op mij zoude durven laden. Zoodanige verwerping zoude toch, naar mijne meening, het Vaderland op nieuw in eenen staat van onzekerheid en daardoor te weeg gebragte spanning terugvoeren, waarin wij nu reeds onderscheidene jaren hebben verkeerd, als het gevolg der hevige schokken die het Rijk heeft ondergaan en de daardoor veroorzaakte ongeregeldheid van onzen staatkundigen toestand en staatshuishouding, zoo geschikt om den geest van ontevredenheid op te wekken en in de hand te werken, en aan welken staat van zaken wij het wel allen zullen eens zijn, dat het meer dan tijd is een einde te maken.

En wat ook vooral, in mijne schatting, die geheele verwerping als noodlottig zoude moeten doen beschouwen, is, dat wij daardoor wezenlijke verbeteringen zouden afwijzen, die (ik bedoel hier onder anderen de *Ministeriele verantwoordelijkheid* en het *contreseing*) eene bijna algemeene goedkeuring wegdragen, verbeteringen die niet dan met moeite van de Regering zijn verkregen, die ik verklaar op hoogen prijs te stellen en die, thans door ons wordende afgestemd, welligt geheel zullen verloren gaan, daar immers de afwijzing derzelve door de verdubbelde Volksvertegenwoordiging, aan de Regering genoegzamen grond zoude kunnen opleveren, om dezelve later nimmer wederom voor te stellen of daarin toe te stemmen.

Ook wordt door de aanneming van de thans aan ons voorgestelde veranderingen in de Gwt., voor zooverre wij dezelve als noodzakelijk, of als nuttige verbeteringen daarstellende, beschouwen, de weg niet gesloten om, bijaldien dit later mogt blijken noodig te zijn, meerdere verbeteringen te verkrijgen, waartoe de gewone Tweede Kamer der Stat.-Gen., ook voor het vervolg, middelen genoeg in handen heeft, indien het haar daartoe maar niet aan de vereischte zelfstan-

digheid ontbreekt, zonder welke van eene algemeene verwerping der aanhangige voorstellen, en de daarna wederom aan te vangen herziening der Gwt., evenmin iets goeds te verwachten is.

Ik kan echter niet ontveinzen, Ed. Mog. Heeren! het zeer te betreuren, dat door de meerderheid dezer Kamer en ook door de Regering het gevoelen wordt omhelsd, dat de thans aan ons voorgestelde ontwerpen geene de minste wijziging, zelfs niet in de redactie, mogen ondergaan, maar letterlijk moeten blijven zoo als zij door de gewone wetgevende magt zijn ontworpen, omdat ik het er voor houde, dat eene minder bekrompene uitlegging van art. 229 en 232 der Gwt. noch met de letter noch met den geest dier bepalingen strijdig is, als waaruit, mijns bedunkens, wel volgt dat men geene andere artikelen of onderwerpen mag wijzigen dan die, welker verandering bij eene voorafgaande wet noodzakelijk is verklaard, noch daaromtrent door deze Kamer voorstellen mogen worden gedaan, maar daaruit af te leiden, dat ten aanzien van die artikelen of onderwerpen waarvan de verandering bij zoodanige wet als noodzakelijk is aangewezen, aan deze Kamer alle bevoegheid zoude zijn ontzegd om, met overleg der Regering en onder nadere goedkeuring van de Eerste Kamer der Stat.-Gen., in de daartoe voorgedragene ontwerpen eenige wijzigingen te brengen, dit strijdt al te zeer met mijne overtuiging omtrent den zin en de bedoeling dier bepalingen en acht ik te strijdig met het belang der zaak, om mij daarmede te kunnen vereenigen, en ik geloof dat het aangekleefde gevoelen, volgens hetwelk de voorgestelde ontwerpen, zoo als zij daar liggen, moeten worden aangenomen of verworpen, zonder door een gewijzigd voorstel te kunnen worden vervangen, tot veel grooter moeijelijkheden zoude kunnen leiden en voor de rust van het Vaderland veel gevaarlijker zoude kunnen zijn, dan het toekennen dezer bevoegdheid aan deze Kamer dit immer zoude kunnen worden, als waardoor veeleer eene gewenschte afdoening zal kunnen worden verkregen. Dan ik zal hierover niet verder spreken, omdat zoodanige wijzigingen, in allen gevalle niet anders dan met overleg en onder goedkeuring der Regering kunnende plaats hebben, haar gevoelen dienaangaande beslissende is. Ik vinde mij hierdoor, ten opzigte van eenige der voorgestelde ontwerpen, in den moeijelijken tweestrijd gebragt of ik dezelve om het goede, dat zij bevatten, moet aannemen, dan wel, om het onvolledige, moet verwerpen.

Alvorens tot de beschouwing van het aanhangige eerste wetsontwerp over te gaan, vinde ik mij verpligt een enkel woord te zeggen aangaande eene, door sommige leden geopperde bedenking, omtrent de grondwettigheid van de tegenwoordige zamenstelling dezer Kamer, zonder vertegenwoordigers van het niet aan Belgie afgestane gedeelte der Provincie (thans Hertogdom) Limburg, en van het Groothertogdom Luxemburg. Ik geloof, Ed. Mog. Heeren! dat ook op deze bedenking van toepassing is, hetgeen ik bij gelegenheid van eene andere quaestie die ons vroeger heeft bezig gehouden, in deze Kamer heb hooren zeggen, en dat de begeerte om de vertegenwoordigers der ingezetenen van Limburg, die wij, na eenige jaren gescheiden te zijn geweest, thans wederom gaarne als onze broeders aannemen, onder ons te zien zitten, om over onze gemeenschappelijke belangen te beraadslagen, daarvan de voornaamste oorzaak is. Want bij het opperen dier bedenking, is door niemand de grondwettige onmogelijkheid van die vertegenwoordiging in deze vergadering, zoo als dit bij eene vorige gelegenheid door een geacht lid dezer Kamer uit de Provincie Utrecht is aangetoond, wederlegd, noch het grondwettig middel aangewezen om dezelve te kunnen doen plaats vinden. Ik heb wel hooren aanvoeren, dat bij de reeds bestaande ongrondwettigheid in het geringere getal leden dezer Kamer, dan waaruit dezelve volgens de bepalingen der Gwt. moet zijn te zamen gesteld, ook wel door een of anderen maatregel buiten de Gwt. het middel zoude te vinden zijn geweest, om die vertegenwoordigers van Limburg in deze Kamer te roepen; dan ik moet verklaren niet te kunnen begrijpen, dat deze uit den loop der staatkundige gebeurtenissen van zelve voortgevloeide vermindering van het grondwettig getal van de leden dezer Kamer, aan de Regering eenige bevoegdheid zoude kunnen geven tot het nemen van ongrondwettige maatregelen en dat wij, die gezworen hebben onder geen voorwendsel hoe ook genaamd van de Gwt. te zullen afwijken, of te zullen toestemmen dat daarvan afgeweken worde, daartoe de hand zouden mogen leenen, en de op zoodanige ongrondwettige wijze benoemde afgevaardigden in deze Kamer zouden mogen toelaten. Maar ook wat hun regt aangaat, komt het mij voor, dat, met uitzondering alleen van de stad Maastricht, die de wet der noodzakelijkheid ondergaat, er weinig grond bestaat om aan de ingezetenen van het thans weder met het Nederlandsche grondgebied hereenigde

gedeelte van de vorige provincie Limburg, welke vrijwillig aan den opstand tegen hunne wettige overheid hebben deel genomen, zich aan een ander gezag hebben onderworpen, tot eene andere constitutie zijn toegetreden, en eerst na verloop van onderscheidene jaren bij tractaat, hunnes ondanks, onder ons staatsbestuur zijn teruggekeerd, reeds *a priori* en vóór dat de indeeling en regeling van derzelver met ons Rijk hereenigd grondgebied op eene grondwettige wijze heeft plaats gevonden, het regt van vertegenwoordiging in deze Kamer toe te kennen, op den grond van een staatsverdrag waarvan zij zich moedwillig hebben losgescheurd en waarvan zij daardoor ook de regten hebben verloren, die hun thans eerst zullen worden teruggegeven.

Overgaande tot de beschouwing van het eerste ontwerp, zal ik daarbij zeer kort kunnen zijn, omdat de argumenten voor en tegen de daarin voorgestelde verandering in de territoriale omschrijving en indeeling van het Rijk, reeds door zoo vele der vorige sprekers in het breede zijn ontwikkeld. Het komt mij niet zeer voorzigtig voor, dat in dit eene ontwerp drie verschillende quaestien, waaromtrent de gevoelens verdeeld zijn, zijn vereenigd geworden, en het is dan ook om die reden, dat ik het wenschelijk had geacht, dat men zich met de hiervoren door mij reeds geuite meening omtrent de mogelijkheid tot wijziging zoude hebben kunnen vereenigen, al ware het slechts geweest om dit eerste ontwerp te kunnen splitsen, en tevens eene, in mijne oogen onjuiste redactie van artikel 2 van hetzelve te kunnen verbeteren, volgens welk artikel de Provincien Zuid- en Noord-Holland hare tegenwoordige grenzen zullen blijven behouden; terwijl zij thans, geene twee afzonderlijke Provincien zijnde, ook niet als zoodanig zijn begrensd.

Ten aanzien van de splitsing der Provincie Holland, zal ik mij de moeite kunnen besparen om alle de argumenten te herhalen, die voor en tegen dezelve zijn aangevoerd, van welke er vele zijn, die, met locale omstandigheden of belangen in verband staande, door mij minder juist kunnen worden beoordeeld. Jammer is het dat die splitsing van een gewest, dat steeds de steun van het Vaderland was en waaraan het zijne welvaart grootendeels te danken heeft, immer ter sprake is gekomen, en dat de exceptionele toestand waarin zich de hoofdstad en het Noordelijk gedeelte dier Provincie ten aanzien der regtsbedeeling bevindt, — waarin immers evenzeer

op eene andere wijze, door de wijziging van art. 182 der Gwt. had kunnen worden verholpen, — daartoe de eerste aanleiding is geweest, want ik hecht ook nog veel aan de integriteit eener Provincie, waaraan zich zoo vele geschiedkundige herinneringen van voorvaderlijke grootheid, roem en welvaart verbinden, herinneringen zoo geschikt om Vaderlandsliefde en Volksgeest op te wekken en te onderhouden, die bij de verbrokkeling onzer oude Provincien en eene indeeling van het Rijk in administratieve departementen, zoo als wij dit onder het Fransche bestuur hebben ondervonden, meer en meer zal verloren gaan; een Volksgeest dien ik van groot belang acht en op hoogen prijs stel, en die in de Provincie Holland, die alle Nederlandsche belangen, koophandel, scheepvaart, veeteelt, landbouw en nijverheid in zich bevat en de groote slagader is van onze staatkundige en materiële welvaart, nimmer in een voor de overige gewesten nadeelig Provincialismus zoude kunnen ontaarden, omdat wat elders Provincialismus zoude heeten, in Holland, waarin zich bijna alle onze Vaderlandsche belangen vereenigen, niet anders dan nationaliteit kan zijn.

Maar daarom kan ik er evenwel niet in toestemmen, dat de integriteit der Provincie Holland, even als die der overige Provincien, als een overblijfsel van derzelver voormalige afzonderlijke Souvereiniteit, en als een verkregen regt zoude zijn aan te merken, waarin, zonder toestemming der belanghebbende ingezetenen, geene verandering zoude kunnen worden gemaakt. Sedert den jare 1795 heeft die afzonderlijke souvereiniteit der Provincien opgehouden te bestaan, en zijn dezelve onder één Staatsbestuur vereenigd geworden. Onder alle de zich van dien tijd af aan opgevolgd hebbende Staatsregelingen, hebben zij steeds eenen onverdeelden Staat uitgemaakt, en in den jare 1813, na de afschudding van het Fransche juk, is niet namens iedere Provincie afzonderlijk, maar namens de gezamenlijke Provincien, uitmakende den Staat der Vereenigde Nederlanden, de souvereiniteit over dezelve aan onzen tegenwoordigen Koning als souvereinen Vorst opgedragen, zonder eenig voorbehoud en zonder dat de integriteit der Provincien daarvan eene voorwaarde heeft uitgemaakt, hoezeer men ook in de Gwt. van den jare 1814, uit een nationaal beginsel, die voormalige indeeling der Provincien wederom heeft daargesteld. Dat dit evenwel toen reeds geenszins als verpligtend werd aangemerkt, blijkt onder anderen

uit het rapport der commissie tot herziening der Gwt. in den jare 1815, waarin gezegd wordt, dat bij *de verdeeling van het Rijk*, voor de Noordelijke Provincien, die der eerste Gwt. was behouden, met weinige veranderingen in de oude grenzen van elke Provincie, en dat ten opzigte van de Zuidelijke Provincien een tegengestelde grond was aangenomen en de uitgestrektheid der Fransche departementen was behouden, alleenlijk met verandering der benamingen, zoodat er toen alleen quæstie was van eene administrative verdeeling van het Rijk, als één geheel, in Provincien, als onderdeelen van hetzelve, waardoor ook het argument tot staving van het regt der Provincien op de integriteit van derzelver grondgebied, ontleend uit de herstelling der voormalige Nederlandsche gewesten, op den voet als ten tijde van Karel V, die destijds zoude hebben plaats gehad, geheel wegvalt.

Het niet hooren der Provinciale Staten van Holland over eene voor hunne Provincie zoo belangrijke zaak als de splitsing derzelve, kan ik echter geenszins goedkeuren, want, behalve het onvoegzame daarvan, zoude men hierdoor gewis beter omtrent de belangen en het verlangen der ingezetenen van dat gewest te dezen opzigte ingelicht zijn geworden; maar dit verzuim is thans niet meer te herstellen en kan ter beoordeeling van de zaak zelve van geen afdoenden invloed zijn.

Na eene naauwgezette overweging van alle de argumenten die voor en tegen de splitsing van Holland zijn aangevoerd, en bij herhaling door onderscheidene sprekers uit die Provincie zijn ontwikkeld, moet ik erkennen, dat de eerste, en wel voornamelijk de wezenlijke ongelegenheden, die mij toeschijnen uit de reeds werkelijk bestaande administrative splitsing voor het dagelijksch beheer, bij het behouden eener vereenigde Staten-vergadering voor de geheele Provincie, zoo gemakkelijk te zullen kunnen voortvloeijen, uit hoofde van de daardoor te weeg gebragte onregelmatigheid, als onder anderen het telken jare vaststellen der voor ieder van de beide gedeelten afzonderlijk opgemaakte begrootingen en verdere finantiële belangen, en het doen der keuzen voor de beide collegien van Gedeputeerde Staten, door eene vergadering van welke de helft der leden daarbij volstrekt geen belang hebben, mij overhalen, om mij niet tegen de splitsing dier Provincie te zullen verklaren, alzoo de argumenten, daartegen aangevoerd, die hoofdzakelijk het zij op eventuele verdeeldheid en oneenigheid der beide gedeelten omtrent zaken van gemeenschap-

pelijk belang, het zij op gevreesden overwegenden invloed der stad Amsterdam, in Noord-Holland nederkomen, mij weinig afdoende toeschijnen, en ik in die splitsing geen direct of wezenlijk nadeel voor de materiële belangen van de ingezetenen der beide af te scheiden gedeelten kan ontdekken.

De indeeling van het Hertogdom Limburg in ons Rijk op de voorgestelde wijze, gebaseerd op de geslotene traktaten, levert bij mij geen bezwaar tegen de aanneming van dit eerste ontwerp op, hoezeer ik ook de betrekkingen met den Duitschen Bond, daaraan verknocht, met uitzondering van de vestingen Maastricht en Venlo en derzelver kringen, als eenen bezwarenden last beschouw, daar wij immers met het Groothertogdom Luxemburg hebben ondervonden, dat van die betrekkingen weinig voordeel in tijd van gevaar is te verwachten, en er veeleer in tijd van oorlog moeijelijkheden van te vreezen zijn, terwijl de beide genoemde vestingen, van rondsomme door den Duitschen Bond ingesloten, met Bondvestingen kunnen gerekend worden gelijk te staan, met dit onderscheid, dat wij er alleen de kosten van zullen dragen. Maar die lasten wegen bij mij niet op tegen de voordeelen, die het bezit van die landstreek ons in vele opzigten aanbiedt, zoo als dit onder anderen in eene bij de discussien over dit onderwerp in de gewone Tweede Kamer der Stat.-Gen. door Z. Exc. den Minister van Buitenlandsche Zaken gehouden redevoering, is aangetoond; terwijl de schikkingen omtrent Limburg tusschen den Koning en de Agnaten van het Huis van Nassau getroffen, alle waarschijnlijkheid voor eene eventuele latere afscheiding van die landstreek van ons Koningrijk hebben weggenomen, welke alzoo als eene blijvende Provincie van het Rijk is aan te merken.

Maar het is de derde of laatste quaestie die zich in dit ontwerp voordoet, namelijk de weglating en alzoo stilzwijgenden afstand van het niet aan Belgie afgestane gedeelte van het Groothertogdom Luxemburg, die mij is voorgekomen een bezwaar tegen de aanneming van hetzelve op te leveren, hetwelk nog niet geheel is weggenomen. Deze *facto* reeds bestaande afstand of afscheiding van dit gedeelte van het Groothertogdom, hetwelk vroeger ingevolge de Gwt. eene Provincie en als zoodanig een integrerend gedeelte van het Koningrijk der Nederlanden heeft uitgemaakt, is niet, krachtens art. 58 der Gwt., op grond van een vredestractaat, geschied. Het onderzoek der geslotene tractaten, waarbij de vroeger be-

staan hebbende vereeniging tusschen de Noordelijke en de Belgische Provincien is verbroken verklaard, heeft voor mij althans het bewijs opgeleverd dat de quaestie omtrent het Groothertogdom Luxemburg, welke daarvan steeds is afgezonderd geworden, met uitzondering alleen van eenige bepalingen omtrent eene gedeeltelijke ruiling van grondgebied, daarbij onbeslist is gebleven; en er is dan ook door de Regering zelve, in hare memorie van antwoord op de bedenkingen der afdeelingen, verklaard: dat alleen *door den zamenloop der omstandigheden* de band, welke voorheen het Groothertogdom Luxemburg aan Nederland hechtte, van zelve is losgeraakt, zonder dat deze ontknooping vooraf beschikkingen van hoogerhand behoefde of den weg daartoe open liet, en dat de gang der Regering ten aanzien van dit Groothertogdom gevolgd, geregtvaardigd wordt door eene der hoogste wetten, die der noodwendigheid. Deze inlichtingen aan de zijde der Regering gegeven, zouden mij dan ook, uit aanmerking der plaats gehad hebbende politeke omstandigheden, over den onregelmatigen vorm van dezen afstand kunnen doen heenestappen en in de bevestiging der *facto* reeds bestaande afscheiding van het voor den Koning behouden gebleven gedeelte van het Groothertogdom Luxemburg doen toestemmen, daar ik de duurzame vereeniging van die landstreek met ons Rijk, waarvan dezelve door hare geographische ligging geheel is afgescheiden, voor geen van beide partijen wenschelijk acht, zoo daarmede niet in een onafscheidbaar verband stond de regeling van geldelijke aangelegenheden, welke, bij den ongunstigen toestand onzer geldmiddelen, zoo veel te minder nog met onverschilligheid mogen worden voorbij gezien, en welke bij die afscheiding in billijkheid behooren te worden geregeld: die geldelijke aangelegenheden betreffen het aandeel door dat gewest te dragen in de gedurende de vereeniging gemaakte gemeenschappelijke schulden, maar ook de, wegens de vroegere vereeniging van het Groothertogdom met dit Rijk en de daardoor plaats hebbende vermeerdering van magt en inkomsten van den Staat, bij de wet van 25 Mei 1816 (Staatsblad n°. 25) aan Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden voor het verlies zijner regten op de eventuele souvereiniteit van dit Groot-hertogdom, toegestane schadeloosstelling, bestaande in eene dotatie in Rijks domeinen, ten bedrage van een jaarlijksch inkomen van *f* 190,000, waarvan immers de praestatie, na het ophouden dier vereeniging, niet

ten onzen laste zal kunnen blijven. Het is omtrent de regeling van deze aangelegenheden, waarop ook reeds vroeger bij de behandeling dezer zaak in de afdeelingen bij de laatste gewone zitting der Tweede Kamer is aangedrongen — doch waarop door de Regering steeds een ontwijkend antwoord is gegeven, en waaromtrent ook in hare laatste antwoorden niets stelligs is gezegd — dat wij ons mogen geregtigd achten, als zijnde niet zonder invloed ter beoordeeling der verlangde stilzwijgende bekrachtiging der reeds daadwerkelijk tot stand gebragte scheiding van het Groothertogdom Luxemburg, meer bepaalde inlichtingen en verzekeringen van de Regering te vragen. Indien ik, in afwachting hiervan en van den loop der discussien, mijne over dit onderwerp uit te brengen stem meen te moeten voorbehouden, zoo verkeer ik echter in de hoop, dat de deswege nog te bekomene inlichtingen zullen kunnen strekken om het bezwaar weg te nemen, hetwelk bij mij uit dien hoofde overig blijft; terwijl ik, wegens het minder belang dat in die geldelijke aangelegenheden dan in de aanneming dezer wet voor het gemeene best gesteld wordt, daarin ook thans te eerder zonder eene voorafgaande regeling zal moeten berusten, daar ik ook gaarne iets van mijn individueel gevoelen ten offer wil brengen aan hetgeen voor de rust van mijn Vaderland bevorderlijk kan zijn, getrouw aan het door ons nimmer uit het oog te verliezen *salus reïpublicae, suprema lex.*

XXV. De heer Junius van Hemert:

Gewigtig is het standpunt, waarop deze vergadering ook mijns inziens is geplaatst, daar zij geroepen wordt, om als in het hoogste ressort te beslissen omtrent die veranderingen en bijvoegingen in de Gwt., welke door de gewone wetgevende magt noodzakelijk zijn gekeurd. Hetzelve is gewigtig zoo wel uit hoofde van den invloed, dien elke wijziging onzer grondwettige instellingen op 's lands belangen, èn nu, èn voor het vervolg kan uitoefenen, alsook uit aanmerking dat aan haar het resultaat wordt onderworpen van al datgene, waartoe het gemeen overleg der Stat.-Gen. met de Regering heeft geleid. Dat resultaat zoude naar individuele beschouwingen niet volledig genoeg mogen wezen en als te beperkt aan te merken zijn; daarin zoude echter naar mijne wijze van zien grondwettig nog geen afdoend motief, om het voorgestelde te ver-

werpen, mogen gelegen zijn, omdat ik vermeen, dat daar waar eene wet van noodzakelijkheid en dus de zamenstemming der geheele gewone wetgeving tot het aan de Dubbele Kamer voorstellen van veranderingen en bijvoegingen in de Gwt. noodig is, individuele beschouwingen omtrent noodzakelijkheid, op zich zelve, gerekend zouden moeten worden te kort te schieten en ontoereikende te zijn.

Trouwens hoe verschillend, hoe geheel uiteenloopend, ja dikwijls onderling strijdig zijn niet de individuele gevoelens, wenschen, verlangens omtrent hetgeen in de Gwt. al zoude herzien worden; en hetgeen de één wenscht en verlangt, hoe wordt het niet dikwijls door den ander als onverschillig beschouwd, ja zelfs als schadelijk verworpen; en hoe zoude het dan mogelijk zijn geweest, om ten aanzien der uitgestrektheid van den kring der te maken veranderingen immer tot eenig voldoend resultaat te komen, wanneer men niet, zelfs door gedeeltelijke opoffering van eigen gevoelens en individuele denkbeelden, tot elkander genaderd en als het ware overeengekomen was omtrent die punten, waarvan de herziening naar het gemeen oordeel geacht werd nuttig en noodig te wezen.

Zoo zijn de dertien wetten van noodzakelijkheid successivelijk door de gewone wetgeving daargesteld. Zij zijn het uitvloeisel van het gemeen overleg, en zoo moeten zij, naar mijn inzien, alleen uit het oogpunt van haren inhoud, d. i. van het nut der daarbij voorgestelde verandering op zich zelve, en niet in verband beschouwd worden met hetgeen volgens individuele beschouwingen ook nog bovendien herziening noodig zoude gehad hebben, en toch niet herzien is geworden.

Zoodra dus de aangeboden dertien ontwerpen van wet zich, wat hunnen inhoud betreft, aanbevelen, zoude ik vermeenen dezelven te moeten aannemen; welke ook overigens mijne individuele beschouwing zoude mogen wezen omtrent den kring, tot welken die herziening zoude behooren te worden uitgestrekt.

Omtrent geen dier dertien ontwerpen is het mij zoo bezwaarlijk geweest mijn gevoelen te vestigen, dan omtrent dat, hetwelk in de eerste plaats aan de deliberatien van U Ed. Mog. is onderworpen, en waarover ik thans alleen spreek; het ontwerp namelijk houdende grondwettige zamenstelling van het Koningrijk der Nederlanden, omdat daarbij de splitsing van Holland in twee Provincien is voorgedragen.

Het denkbeeld dier splitsing, het eerst in de afdeelingen der enkele Kamer opgeworpen, was naar mijne wijze van zien een ongelukkig denkbeeld, in strijd met geschiedkundige herinneringen en met de belangen zoo wel van de Provincie als van het algemeen. In plaats van hetzelve zoo veel mogelijk, als ware het slechts eene losse gedachte, onopgemerkt te laten voorbijgaan, heeft de Regering dat denkbeeld, uit de afdeelingen ontleend, ongelukkig opgenomen in de wet zelve van noodzakelijkheid; en tot groot leedwezen van mij, die mijne stem tegen die wet heb uitgebragt, is door de aanneming dier wet de zaak thans naar mijne gedachten gebragt uit haar geheel. De behandeling toch van dat teedere onderwerp heeft (het is niet te loochenen) naijver opgewekt, heeft verlangens zoo binnen als buiten de Provincie doen ontstaan, en ook in de Provincie van Holland zelf heeft zich de wensch tot scheiding doen hooren. Wij weten, met hoe veel kracht zich de wensch daaromtrent heeft geopenbaard, en hoe het begrip als of bij de bestaande vereeniging het eene deel der Provincie aan het ander opgeofferd zoude worden, daarop invloed heeft uitgeoefend. Zaden van onvergenoegdheid en naijver zijn daarbij ook in de Provincie zelve ontkiemd, en de wensch tot scheiding heeft door het aannemen der wet van noodzakelijkheid ook in de Provincie zelve kracht en zelfstandigheid bekomen.

Die ontevredenheid met het bestaande, hoe ongegrond dan ook, die wensch ton scheiding, eenmaal in de Provincie zelve onvoorzigtig gaande gemaakt, zoude blijven voortduren en werken, ook wanneer de tegenwoordig aangeboden wet wierd afgestemd. Daarom zeide ik, dat de zaak naar mijn gevoelen niet meer is in haar geheel.

Ik bejammer, dat het denkbeeld tot scheiding aan den dag gelegd en door de Regering versterkt en aangekweekt is geworden; — maar ik ontveins tevens niet dat, nadat de wensch tot scheiding ook in de Provincie zelve wortel heeft gevat en door de aangenomen wet van noodzakelijkheid in hoop en verwachting is veranderd, het eenigzins aan bedenking onderhevig zoude kunnen worden geoordeeld, om de thans voorgestelde wet in de gegeven omstandigheden te verwerpen. Ik zie onder deze omstandigheden bezwaar in dusdanige afstemming, ten gevolge waarvan grondwettig vereenigd zoude blijven hetgeen men, hoe verkeerd dan ook, wenschen zoude gescheiden te zijn. Ik zoude vreezen, dat onder deze

omstandigheden eene gedwongene vereeniging tot botsingen in de Provincie zelve zoude kunnen aanleiding geven; en dat waar eenmaal de hartstogtelijke wensch tot scheiding in een aanzienlijk gedeelte der Provincie is opgewekt, bij eene gedwongene vereeniging voortaan geene zoo welwillende medewerking meer van beide deelen der Provincie tot één gemeenschappelijk doel zoude te wachten zijn, als waarin wij ons tot dus verre steeds mogten verblijden.

Hierbij komt nog, dat art. 1 der Gwt., als bevattende de zamenstelling des Rijks, toch eene noodzakelijke herziening behoeft, en dat, wanneer bij de eventuele verwerping der thans aangeboden eerste wet, eene nadere wet van noodzakelijkheid aan de enkele Tweede Kamer moest worden voorgedragen, waarbij onder de opgenoemde Provincien, die van Holland ongesplitst zoude voorkomen, het alsdan te duchten zoude zijn, dat ook die wet geene meerderheid zoude kunnen erlangen, en dat alzoo de mogelijkheid zoude zijn afgesneden, om, op welke wijze dan ook, tot grondwettige zamenstelling van het Rijk te komen.

Ik zoude dan uit de afstemming der onderwerpelijke eerste wet vele moeijelijkheden verwachten, en op ieder geval zoude daaruit een groot kwaad resulteren, namelijk vertraging in de mijns oordeels voor de rust des lands zoo wenschelijke afdoening van het tegenwoordig werk van herziening onzer grondwettige instellingen.

Ik heb, naar mijne wijze van zien strijdig met de Gwt., de ongenoegzaamheid der aangeboden ontwerpen als grond hooren aanvoeren, om alle af te stemmen, en ik heb ook eenen spreker uit Noord-Braband zijne stem, als ware zij het orgaan van een millioen Katholijken, hooren verheffen, met verklaring dat het tijd zoude worden aan de dringende vorderingen zijner geloofsgenooten te voldoen, en dat hij zijn negatief votum tegen alle de dertien ontwerpen zoude bezigen als een middel om tot eene geheele omwerking der Gwt. in eenen, gelijk hij zich uitdrukte, vrijzinnigen geest, waartoe ook de directe verkiezingen zouden behooren, te geraken.

Bedenkelijk is mij die redenering, uit den mond van dien spreker gehoord, vooral ook uit aanmerking van hetgeen ons de ondervinding geleerd heeft, voorgekomen, zoo bedenkelijk, dat ik uit dien hoofde de afstemming ook van het eerste ontwerp, door deze Dubbele Kamer gevaarlijker voor het

belang des lands moet keuren, dan dat ik van mij zoude kunnen verkrijgen, om daartoe immer de hand te bieden.

Ed. Mog. Heeren! wanneer ik dan, betreurende dat de quaestie omtrent de scheiding van Holland na de daarstelling der wet van noodzakelijkheid, niet meer is in haar geheel, mij mijns ondanks verpligt zal achten, mijne stem te geven aan het onderwerpelijk eerste voorstel van wet, — zoo verklaar ik zulks alleen te doen, omdat ik uit hoogere consideratien in het algemeen belang des lands moet bukken voor den drang der omstandigheden, en omdat ik, na met aandacht te hebben gevolgd den loop der discussie en de gevoelens daarbij ontwikkeld, in den tegenwoordigen stand van zaken, uit eene verwerping dier wet in velerlei opzigt meer nadeel nog, dan uit hare aanneming te gemoet zie.

XXVII. De heer Luzac:

Ed. Mog. Heeren! Hoewel ik bij de vroegere deliberatien in deze Kamer over de aanhangige wets-ontwerpen, den 2, 3 en 4 Junij jl. gehouden, misschien wel eens misbruik van het geduld mijner hooggeachte medeleden gemaakt heb, door over vele derzelve, bepaaldelijk over dit eerste, in breedvoerige ontwikkelingen te treden, en ik waarlijk, na al hetgeen toen en ook nu weder is gesproken, geen kans zie veel licht noch aan de Limburgsche quaestie, noch aan die der splitsing van Holland bij te zetten, kan ik echter (zoo gemakkelijk wordt eene gewoonte tot eene tweede natuur), niet van mij verkrijgen bij deze plegtige en belangrijke gelegenheid het stilzwijgen te bewaren. Ik gevoel mij als gedrongen, ook voor eenigen tijd de aandacht van U Ed. Mog. te verzoeken.

Ik doe zulks, om al dadelijk op den voorgrond te stellen het diep leedwezen, hetwelk ik gevoel, over het onbeduidende resultaat der werkzaamheden van de Stat.-Gen., ten opzigte der herziening van de Gwt., en om mij te beklagen zoo wel over den droevigen loop, welken de Regering aan deze zoo belangrijke zaak gegeven heeft, als over de enge en beperkte opvatting, welke de groote meerderheid van U Ed. Mog., aan het mandaat, waarmede U Ed. Mog. in deze vergadering zijt bijeen gekomen, vermeend heeft te moeten geven.

Ik heb steeds gaarne toegestemd, dat het herzien der Gwt. van eenen Staat eene zaak van het alleruiterste gewigt is, en

dat het kiezen van het geschiktste tijdstip, om hiertoe over te gaan, zeer veel omzigtigheid vordert; — doch ik heb tevens begrepen, « dat, wanneer de onverbiddelijke loop der omstandigheden, die *hoogste wet der noodwendigheid*, waarvan hij de antwoorden der Regering, op pag. 3 (zie hiervoren bl. 199) gesproken wordt, *daar is*, en eene Gwt. *moet* herzien en veranderd worden, eene voorzigtige Regering dan ook met ernst en cordaatheid hierin behoort te werk te gaan, » dat zij alles moet aanwenden wat maar kan bijgebragt worden, om die herziening, waaromtrent dan niet te aarzelen valt, zoodanig onbekrompen te doen plaats hebben, dat er wezenlijk iets goeds en volledigs uit voortkome; dat men in gemoede genoodzaakt worde te erkennen: de lessen der ondervinding zijn ruimschoots toegepast, alle leemten zijn aangevuld, alle duisterheden, voor zoo verre deze gebleken waren, zijn voldoende toegelicht en geweken.

In de bedoelde omstandigheden is Nederland geplaatst geworden: afgescheiden van Provincien die aan haar door den vreemdeling, in het belang van Europa, niet van het onze, toegevoegd waren, en die haar nu weder door de zoogenoemde groote mogendheden ter bewaring van den vrede in Europa zijn ontnomen, ziet zij zich genoodzaakt hare Gwt. te herzien, deze te brengen in harmonie met hare tegenwoordige staatkundige gesteldheid.

En in welk tijdstip, Ed. Mog. Heeren! komt die noodzakelijkheid voor Nederland op? Is dit in een tijdstip van burgerlijke twisten? In een tijdstip van oorlog? Onder het verduren van rampen en slagen? O neen, Ed. Mog. Heeren! Nederland ziet zich deze verpligting opgelegd in een tijdstip van innerlijke rust, in een tijdstip dat wel over diverse punten van ons Staatsregt verschil van denkwijze bestaat, edoch dat dit verschil nog geenszins tot bittere twisten en vete, veelmin tot partijschappen is ontaard; — op een tijd dat in landbouw, koophandel, zeevaart en fabrijken, zoo al niet bloei en voorspoed, ten minste eenige verandering en vooruitgang bespeurd wordt.

En welk gebruik heeft men nu van dit gunstig oogenblik gemaakt? Heeft men de lessen der ondervinding volledig toegepast? Heeft men opregt, naauwkeurig en onbekrompen onderzocht, wat nu in de Gwt. zoude kunnen, wat nu noodzakelijk moest verbeterd worden?

De Regering heeft dit niet gedaan; zij was van den aanvang

af niet van oordeel, de lessen der ondervinding te raadplegen, doch alleen de dure noodzakelijkheid in het oog te houden, en zij stelde daarom, in December jl., niets meer voor dan de vijf eerste ontwerpen; zij deinsde voor het overige gedeelte van hetgeen ik hare taak en verpligting durf noemen terug.

Nu had de Tweede Kamer der Stat.-Gen., met gelijk initiatief als de Regering begiftigd, het tweede gedeelte van de taak kunnen aanvullen, en met alle de bedaardheid, welke haar kenschetst, de herziening van de geheele Gwt., uit het oogpunt der ervaring, kunnen onder handen nemen, om haar, bij zoo vele wets-ontwerpen als men noodig bevinden zou, den Koning aan te bieden.

En hiertoe had de Kamer aanleiding gekregen bij de Koninklijke boodschap zelve van 28 December 1839, waarmede de vijf eerste ontwerpen aan de gewone Kamer ingezonden werden, en waarin wij bij het slot deze opmerkelijke periode aantreffen: « Wij hebben gemeend Onze voorstellen tot het-»geen door de verandering van zaken volstrekt noodzakelijk »geworden was, te moeten bepalen; zoo evenwel, dat wij »geneigd blijven, al datgene wat ons ter bevordering van het »geluk der Natie mogt voorkomen in dit opzigt noodzakelijk »te zijn, altijd tot een nader onderwerp onzer Landsvaderlijke »zorg en overweging te maken.» Bij deze uitdrukking toch van «*geneigdheid* om nader in overweging te nemen wat tot bevordering van het geluk der Natie mogt voorkomen noodzakelijk te zijn,» werd naar mijn oordeel eene wijde deur voor de Tweede Kamer opengezet, om dat te beproeven, wat de Regering verklaarde niet te durven aanvaarden.

De Kamer heeft dit niet gedaan in den geest waarin vier onzer geachte medeleden (de heeren Schimmelpenninck, van Rappard, van Dam van Isselt en Corver Hooft) met mij, zulks bedoelden en hadden voorgesteld, en zij heeft, ik moet het altoos betreuren, de beste gelegenheid laten voorbijgaan, welke haar als door de Regering zelve was aangeboden, om eene volledige herziening voor te bereiden; zij had dit kunnen en moeten doen, na het alvorens fixeren der hoofdpunten welke hierbij in aanmerking moesten komen, en die bij eene Kamer als de onze voorwaar zonder eenig gevaar hadden kunnen in overweging genomen worden. — De gewone Kamer heeft desniettemin een groot aantal bruikbare bouwstoffen bijeengebragt; deze aan den voet des Troons

neêrgelegd, en de ineenzetting van het gebouw, hetwelk zij had kunnen oprigten, eerbiediglijk van de Regering gevraagd. Hare bede is echter niet in derzelver vollen omvang verhoord geworden. — Wij ontvingen, gij weet het, Ed. Mog. Heeren! den 18den Maart jl., bij de *vijf* boven bedoelde, slechts *zeven nieuwe ontwerpen*, welke nu aan het hoofd, met de verklaring prijkten, « dat de ervaring het noodig had doen oordeelen, die veranderingen in de Gwt. te doen opnemen, » doch bij welke men zich dadelijk moest afvragen, of die ervaring dan niets meer ter verandering en verbetering aan de hand had moeten geven?

Te regt begrepen de leden der Kamer hiermede niet tevreden te kunnen noch te mogen zijn; zij drongen andermaal op het voorstellen van vele verbeteringen aan; doch hoe eenparig zij ook op sommige punten aanhielden, zij konden niets meer verwerven, dan het tegenwoordige 12de ontwerp over de verantwoordelijkheid der ministers; met hetzelve werd de kring der verbeteringen, in de Gwt. te brengen, van Regeringswege gesloten. Ik moet hier echter niet onopgemerkt voorbij gaan, dat dit onderwerp nog niet eens kan gezegd worden het directe uitvloeisel van ons herzienings-werk te zijn, daar het eerder zijne geboorte verschuldigd is aan de krachtige en ernstige houding door de Kamer aangenomen bij de regeling onzer finantiële aangelegenheden voor dit jaar. Drie onzer geachte medeleden, de heeren van Asch van Wijck, Corver Hooft en van Sytzama, stelden eindelijk het 13de ontwerp voor, toen reeds twee vijfden der leden van de Kamer huiswaarts waren gekeerd, en wij namen het gretig aan, omdat het art. 130 eenigzins verbeterde, niet omdat wij dachten hiermede de kroon op een volledig herzienings-werk te stellen.

Dit verwachtte ik, met velen uwer, door deze Dubbele Vergadering te zien voorbereiden: zij, met een geheel versch en jeugdig leven bezield; zij, niet afgemat, zoo als de gewone Kamer, eindelijk, na werkzaamheden, welke van 13 Januarij tot in Junij geduurd hadden, geworden was, moest, dacht mij, het aan haar ingezonden werk met alle zorgvuldigheid en met terugzigt op de dringende omstandigheden des Vaderlands overzien; zij was bij magte aan de vorige wetgeving te zeggen: « Wij hebben uw werk ontvangen, wij hebben uwe deliberatien gadegeslagen; zeker is er iets gedaan, doch niet dat, noch ook zoo veel, als de ervaring en de omstandigheden

vorderen. Onze ijver zal zich nu aan den uwen paren, en nieuwe geestkracht, hierdoor in allen opgewekt, zal ons wederzijds ondersteunen en onze vereenigde pogingen tot het gewenschte doel kunnen leiden.»

Vier van U Ed. Mog., de heeren Thorbecke, Rau, Groen van Prinsterer en de Kempenaer, hebben beproefd dien ijver op te wekken en ons eenen weg aan te wijzen, op welken wij misschien tot het beoogde doel hadden kunnen geraken, en ik zeg hun hiervoor nogmaals dank, betreurende dat de zeer geringe ondersteuning welke hun voorstel bij de Kamer ondervond, hen genoopt heeft hetzelve als verworpen te beschouwen; het jammert mij, dat ons hierdoor de gelegenheid is ontnomen, op de hooge noodzakelijkheid eener verandering in onze wijze van werken en raadplegen, bij de Kamer te brengen, met alle kracht, en door het bijbrengen van onloochenbare feiten, aan te dringen. Doch hetgeen mij in dezen eenigzins kan troosten is de overtuiging, dat de loop, welken onze werkzaamheden van den beginne af aan gevolgd hebben, en het onzamenhangende der deliberatien, welke nu reeds drie dagen duren, en waarbij de meest uiteenloopende onderwerpen vermengd worden, de noodzakelijkheid van hierin eenige orde te brengen, daadwerkelijk voor iederen redelijken mensch tastbaar zullen gemaakt hebben.

Na het mislukken dezer poging, is de meening omtrent de beperktheid van het mandaat aan deze Kamer verstrekt, waarvan onze deliberatien over het adres in antwoord op de troonrede reeds eenige sporen hadden aangewezen, mijne beste wenschen komen verstooren, en zoo wel de beraadslagingen over de 13 wets-ontwerpen, als die over het rapport der petitie-commissie onlangs gehouden (19 Augustus jl.), en vooral de stemming over hetzelve, hebben mij aangetoond, dat het voorgelegde onvolledige herzienings-werk grooter kans heeft in dien stand te blijven, waarin het is, en de goedkeuring van U Ed. Mog. te zullen verwerven.

Ik acht dit een ongeluk voor het dierbaar Vaderland. Ik acht het betreurenswaardig, dat wij, uit liefde voor eene, zoo men zegt letterlijke, doch naar mijne schatting altoos onjuiste opvatting van een artikel der Gwt., hetwelk, door de gezonde en eenvoudige uitlegging van een ander artikel, victorieus schijnt bestreden te kunnen worden, de zoo zeldzame gelegenheid, om op eene geleidelijke wijze en onder gunstige omstandigheden, tot een volledig werk te geraken,

zullen veronachtzamen, en den kring der herziening voor, de Hemel weet hoe vele, jaren zullen sluiten.

Ik sprak van eene onjuiste, doch zoo men beweert letterlijke opvatting van een artikel der Gwt., en bedoel hiermede die, waardoor men in art. 229 leest: dat de wetten waarbij de noodzakelijkheid vastgesteld wordt, de te maken veranderingen of bijvoegingen tekstueel moeten bevatten; en ten gevolge waarvan men volhoudt, dat de bewoording dier wetten alleen, het onderwerp der cognitie van de dubbele vergadering mogen uitmaken!

Doch van waar heeft men dan toch die *letterlijkheid*, als ik mij zoo mag uitdrukken, gehaald? In het artikel zelf is daarvan niets te vinden! — De wetgever zegt wel (in art. 229), dat de noodzakelijkheid bij eene wet moet worden *verklaard*; doch wanneer hij nu van de veranderingen en bijvoegingen zelve gaat spreken, zegt hij niet dat deze *letterlijk*, *in hetgeen hij wet noemt*, *moeten worden opgenomen;* neen, Ed. Mog. Heeren! de stellers der Gwt. gebruikten hier, hetgeen zeer opmerkelijk is, *twee* woorden: de veranderingen, zeggen zij, worden *aangewezen* en *uitgedrukt*, hetgeen, indien ik de kracht van het woord *aanwijzen* niet zal miskennen, wil zeggen, dat de wet duidelijk moet laten zien en doen kennen, op welk punt de noodzakelijkheid verandering gebiedt, en tevens die aanwijzing moet *uitdrukken*, dat is weder duidelijk te kennen geven: want in dit woord *uitdrukken* die letterlijke vermelding te zoeken, ontneemt aan het eerste woord *aanwijzen* geheel deszelfs kracht en noodzakelijkheid, vermits toch zeker bij het *uitdrukken* in den zin van *letterlijke vermelding* genomen, de *aanwijzing* wel van zelven spreekt, en het dan voldoende geweest was dit laatste woord alleen te bezigen; deze uitlegging kan ook den Franschen tekst der Gwt., welke vroeger niet minder officieel dan de Hollandsche beschouwd werd, tot staving van hare juistheid inroepen, nademaal aldaar het ware denkbeeld des wetgevers bij den Hollandschen tekst, met de twee woorden *aanwijzen en uitdrukken* kenbaar gemaakt, door slechts één woord wordt vermeld. Men leest aldaar: « *Si l'expérience faisait* connaître que » des changemens ou des additions à la loi fondamentale sont » nécessaires, *une loi les désignera avec précision* en même » temps qu'elle déclarera cette nécessité. » — *La loi les désignera*, dat is *aanduiden*, *aanwijzen* en niets meer; ware ene letterlijke opneming bedoeld geworden, de kundige

leden der commissie tot de Gwt. zouden hier geschreven hebben: *une loi en exprimera le texte*, of *les énoncera littéralement.*

Doch al ware het eens zoo, dat de wetten, door de gewone wetgevende magt ter eerster instantie te maken, tot den laatsten tittel of jota toe alle de veranderingen moeten inhouden, en art. 229 dit bewees, blijft het echter altoos eene waarheid, dat dit artikel slechts een preceptum bevat, verbindend voor de gewone vergadering, waarmede aan de Dubbele Kamer niets wordt voorgeschreven, en dat hare werkzaamheden eerst later worden vermeld, in art. 232; want art. 230 en 231 zeggen dan toch niets meer dan hoe de Dubbele Vergadering moet worden bijeengeroepen, niet wat zij doen kan of mag. En leert dit artikel nu, dat die Dubbele Vergadering over niets anders dan over de doode letter der wetten, aan de Staten der Provincien gezonden, zal mogen oordeelen? Immers neen. Het tegendeel schijnt geheel waar. — Dit art. 232 maakt in de eerste plaats die wetten, in de drie vorige artikelen bedoeld, weder tot gewone *ontwerpen:* het ontneemt aan die zoogenoemde wetten geheel derzelver heiligheid en kracht, en noemt ze slechts *voorstellen:* — maar het artikel spreekt daarenboven in de tweede plaats niets over eene simple stemming voor of tegen, hetgeen, naar het gevoelen van hen die het speciale mandaat zoo sterk vasthouden, dan toch had moeten plaats hebben, doch noemt bijzonderlijk het resultaat der werkzaamheden van de Dubbele Kamer *besluiten*, een woord oneigenaardig gebezigd in den zin wanneer het slechts op het uitbrengen van een simpel votum, voor of tegen, zoude neêrkomen.

Doch hetgeen alles, dunkt mij, voor een ieder, die de zaak uit een onbekrompen oogpunt wil beschouwen, moet afdoen, is de laatste periode des artikels: *Voor het overige wordt in alles gevolgd hetgeen over het maken der wetten is bepaald.* De Fransche tekst zegt, op eene andere wijze, doch niet min duidelijk: *toutes les règles prescrites pour la confection d'une loi, sont exactement observées*, — want deze weinige woorden roepen in eens voor de Dubbele Kamer in het leven alle de regelen en voorschriften, welke de Tweede Kamer bij het maken van wetten gewoon en verpligt is in acht te nemen.

De vervaardigers der Gwt. hebben het namelijk overbodig geacht aan die Dubbele Kamer eenen afzonderlijken *modus procedendi* voor te schrijven; zij begrepen, dat zij niet achter

de gewone moest gesteld worden, en met eene pennestreek hebben zij dus gezegd: «Gij kunt, gij moogt, gij moet doen,— » binnen den kring uwer werkzaamheden, de revisie der Gwt.,— » wat de Gewone Kamer bij het maken van wetten verrigt en » naleeft. »

En laat deze het nu bij eene simpele aanneming of verwerping der Regerings-voorstellen berusten? — Immers neen! — Deze maakt bedenkingen, stelt veranderingen voor, die soms worden aangenomen, soms door de Regering worden ter zijde gelegd; zij kan en mag bij herhaling op veranderingen aandringen; zij kan ook voorstellen van zich doen uitgaan, en komt alzoo van lieverlede tot het daarstellen van hetgeen men een goed overleg kan noemen. — Dit overleg nu kan en moet de Dubbele Kamer ook trachten daar te stellen, — zij kan, over de Grondwet-herziening en de haar aangeduide veranderingen, het eenige nut harer zamenkomst, besluiten nemen, zegt het begin van art. 232, en zij moet al datgene doen wat gewoonlijk bij het maken van wetten plaats heeft.

Het tegenovergesteld gevoelen, hetwelk dan nu ook uit de antwoorden gebleken is, door de Regering ongelukkigerwijze te worden aangekleefd, zal dan ook volkomen juist zijn, en alle aanbeveling verdienen, zoo door ons zal bewezen zijn, dat hier in de slot-periode van art. 232 eene zeer erge zinstorende drukfout, nog door niemand opgelet, is ingeslopen, en hier moet gelezen worden: *voor het overige wordt in niets gevolgd hetgeen over het maken van wetten is bepaald.*

Want, Ed. Mog. Heeren? wat toch is bij onze Gwt. het hoofdpunt, hetwelk wij bij het maken der wetten moeten trachten te bereiken? Wat is hieromtrent bepaald? Is het niet, dat er *een gemeen overleg* zal moeten plaats hebben? — Is niet alles op zoodanige wijze voor de Gewone Kamer ingerigt, dat met gemeen overleg de wetten tot stand kunnen komen? — En nu vraag ik u, Ed. Mog. Heeren! met vertrouwen, zal en kan dit hier plaats hebben met de vasthouding aan de uitlegging, welke ik bestrijde, eene uitlegging welke, ongelukkiglijk door de Regering uit eene te ver gedrevene bezorgdheid vastgehouden, haar als het ware nu geheel heeft vastgezet, en alle mogelijkheid, om bij het vallen b. v. van het ontwerp thans in deliberatie, eenigen uitweg te vinden, en het begonnen herzienings-werk geleidelijk bij deze Kamer te doen voortgaan, heeft versperd en afgesneden. —

Doch keeren wij tot ons betoog terug. — De voorgestelde wetten, nu eenmaal aangenomen, zullen prijken, met den fraaijen aanhef: « Wij Willem, bij de gratie Gods, enz.;

» Alzoo Wij in overweging genomen hebben enz.,

» *Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met » gemeen overleg der Stat.-Gen., hebben goedgevonden en ver- » staan:* » — doch zal die aanhef nu niet eene tastbare onwaarheid behelzen; zullen wij niet even als de Romeinsche auguren, elkander glimlagchend moeten aanzien, wanneer wij zullen lezen, dat deze wetten *met gemeen overleg der Stat.-Gen.*, thans in eene buitengewone zitting, de Tweede Kamer in dubbel getal opgeroepen, zijn in de wereld gekomen, en wij ons hierbij herinneren, dat er volstrekt geen gemeen overleg heeft plaats gehad; dat dit in het systema der Regering en in dat der groote meerderheid van U Ed. Mog. niet heeft *kunnen*, niet heeft *mogen* plaats hebben; — of is dit *gemeen overleg*, wanneer de Koning wets-ontwerpen inzendt, die door de Kamer ontvangen, aan alle zijden bezien worden, doch op welke door haar geene verbeteringen mogen worden voorgesteld, — wanneer de Regering verklaart, ook niet bij magte te zijn, in de toegezondene ontwerpen eene enkele letter of woord te kunnen veranderen, niettegenstaande zij, vreemd genoeg, van diezelfde onveranderlijke wetten aan de Staten der Provincien toegezonden, de considerantia weggelaten, en, bij de onderhavige ontwerpen, andere in de plaats heeft gesteld. *Gemeen overleg* zal wel in eenen redelijken zin het over en weêr wisselen van bedenkingen, het voorstellen, aannemen of verwerpen van veranderingen, het wederzijds opofferen van een gedeelte zijner opinie, ten einde tot een bevredigend resultaat te geraken, willen beteekenen; doch welk *gemeen overleg* kan er in dien zin plaats hebben tusschen twee magten, van welke de een zegt; « ik kan geene verbeteringen vragen, » en de andere hierop antwoordt, « voorwaar, dat is ook zeer goed, want ik kan ook niets geven; ik heb niets toe te staan. » — Ware het dan niet meer overeenkomstig der waarheid, de bedoelde woorden uit het begin der wet weg te laten of ze te vervangen door deze: « Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, *zonder nader gemeen overleg, doch desniettemin met toestemming der Stat.-Gen., hebben goedgevonden en verstaan.* »

Ja, Ed. Mog. Heeren! ik bid u toch niet uit het oog te ver-

kiezen, dat de Dubbele Vergadering op deze wijze zich zelve verre achter de Gewone Kamer stelt, en zich als het ware een certificaat van onbekwaamheid of onbevoegdheid geeft, tot datgene wat de laatste periode van art. 232 haar uitdrukkelijk voorschrijft: *alles te volgen hetgeen over het maken der wetten is bepaald;* maar blijkt ook niet de onjuistheid van het door mij bestreden gevoelen uit de formule zelve, welke in art. 110 is voorgeschreven, en die wij misschien al spoedig bij het afstemmen van dit wets-ontwerp door onzen geachten voorzitter zullen hooren uitspreken. De Dubbele Kamer, zegt men, kan alleen aannemen of verwerpen: veranderingen kunnen niet worden verzocht, want de Regering kan ze niet voorstellen: het is buiten de magt des Konings iets toe te staan; dit is de leer in hare zuiverheid. Maar nu neemt de Kamer eene wet niet aan, wat dan, — dan valt immers het besluit in de termen van dit artikel 110, en wat zegt de Kamer den? « Dat zij den Koning dankt voor deszelfs ijver in » het bevorderen van 's Rijks belangen, en hem eerbiedigljk » verzoekt het gedane voorstel in nadere overweging te » nemen. » — En dit zal nu aan den Koning gezegd worden door eene Kamer, die van oordeel is dat Hij het voorstel niet doet, dat dit door eene hoogere legislative magt geschiedt, dat de Koning hieromtrent niets nader overwegen kan. — Ware het dan zoo vreemd hierop het antwoord te hooren: « Waar» toe zal ik het gedane voorstel in nadere overweging nemen; » het is immers nu geheel vernietigd; en, volgens uw eigen » gevoelen, kan ik alléén hierin niets overwegen? » Ook met mijne opvatting heeft, dunkt mij, de oproeping der Eerste Kamer eenigen zin. — Als zij toch over iets anders te oordeelen kan hebben, dan waarover zij vroeger oordeelde en waarin zij toestemde, is die bijeenroeping te verdedigen, — maar geschiedt zij over dezelfde wetten, dan is die bijeenkomst òf absurd, òf wordt hierdoor de magt der Eerste Kamer exorbitant. Absurd, daar men toch verwachten kan en moet, dat zij weder in den vorigen geest zal stemmen, — òf exorbitant, indien men haar hierdoor het regt wil geven, van de besluiten der verdubbelde Tweede Kamer, en al het gedane werk te vernietigen. Bij het brengen van eenige verandering en verbeteringen aan de wets-ontwerpen, is daarentegen deze tweede bijeenroeping der Eerste Kamer geheel regtmatig en juist, want ook zij moet, tot de minste verandering toe, met hare goedkeuring bekrachtigen.

Indien wij, Ed. Mog. Heeren! waarlijk eene herziening mogelijk en vruchtbaar willen maken en hierdoor rust in den lande bevestigen, moeten wij bij de bepalingen van art. 232, omtrent eene afstemmende minderheid van een vierde der presente leden, eene opvatting vaarwel zeggen, welke geen goeden grond heeft en aan het goede overleg eenen onoverkomelijken hinderpaal in den weg stelt.

Doch gij schept hiermede, hoorden wij ons reeds meermalen in deze dagen tegenvoeren, eene *Constituante*; gij maakt hiermede alles los, en de schroomelijkste gevolgen zijn daarvan te duchten. — Voorwaar niet, Ed. Mog. Heeren! ik maak de Kamer hiermede slechts wat zij in waarheid is en wezen moet, eene overleggende Kamer, eene *Délibérante*, zoo gij wilt, eene Kamer die vragen, aanmerkingen maken en besluiten kan, die bepaalde wenschen over de herziening der Gwt. tot den Troon brengen kan, doch die zeker van hetgeen de Constituante was, nog al vrij verre verwijderd is en blijven zal. Ik geef haar dat, wat de vervaardigers der Gwt. begrepen hebben dat aan eene verdubbeling van Neêrlands Volksvertegenwoordiging gerustelijk kan gelaten worden. Maar daarentegen ontneemt het tegenovergestelde gevoelen ons geheel het karakteristieke eener deliberende, eener overleggende vergadering, en brengt ons terug tot die wetgevende collegien, glorieuser gedachtenis, bij welke het aannemen of afwijzen der wets-ontwerpen in derzelver geheel de eenige taak der leden uitmaakte; met dit onderscheid alleen, dat wij hier een vijftigtal orateurs hooren, terwijl Napoleon het getal op een paar, welke hij gemakshalve nog zelf uitkoos, had beperkt.

Het is bejammerenswaardig, ik moet het hier aanmerken, dat een geest van wantrouwen, van angst en bezorgdheid, in iedere bedaarde poging, om naar den geest des tijds eenige verbetering in onze instellingen te brengen, de strekking van omverrewerping, de bedoeling van af te breken en te vernietigen, meent te zien, en dat men zich altijd vastklemt aan doodende vormen en spitsvindige uitleggingen, welke den redelijken zin der artikelen van de Gwt. verduisteren en de invoering van het goede verhinderen. — Het is te betreuren dat de uitspattingen van andere Natien, bij gelegenheden als deze, in onze discussien steeds worden aangehaald; en de opregte en bedaarde Nederlander van het goede moet verstoken blijven, omdat—de vreemdeling het vaak misbruikte.

Maar, meen ik mij reeds te hooren vragen, wat hadt gij dan

gewenscht? Wat hadt gij gedacht dat de Kamer behoorde te doen? Mijn antwoord hierop is kort.

Ik had gewenscht, dat de Dubbele Kamer de ijverige pogingen, door de Tweede Kamer in Januarij jl. aangewend, tot het wegnemen van de meeste leemten en het brengen van heilzame verbeteringen in de Gwt., krachtig zoude ondersteund hebben; — ik had gedacht dat zij, doordrongen van de overtuiging, dat haar een zeer onvolmaakt werk geleverd is, zulks op zoodanige wijze als zij dit het best zoude oordeelen, aan de Regering zoude hebben willen te kennen geven, met aanduiding van alle die punten, op welke zij zoude vermeend hebben dat acht had behooren geslagen te worden. — Dit had op de meest eerbiedige, doch tevens op eene openhartige wijze kunnen geschieden, en het zoude voorzeker der Dubbele Kamer niet tot oneer hebben verstrekt, indien zij aldus de gewone wetgeving in de gelegenheid had gesteld een meer volledig werk aan eene volgende Dubbele Kamer te leveren.

Het spreekt van zelf, dat de taak dezer vergadering hiermede had kunnen eindigen, — en dat het met grond te verwachten was, dat de Regering, voorgelicht door eene verdubbelde Vertegenwoordiging van Neêrlands Volk, niet langer zoude geaarzeld hebben den weg in te slaan, welken de gezonde rede aan de hand geeft; dat zij, op het voetspoor van hetgeen in 1815 en 1831 door haar zelve gedaan is, eene commissie van kundige mannen zoude hebben benoemd, om eene doorgaande en volledige herziening voor te bereiden.

Deze spoedig afgewerkt, — en waarlijk na alle de bouwstoffen hiertoe reeds bijeenverzameld, kan dit werk niet zoo veel tijd kosten, — had dan, na de grondwettige wandeling, welke alle de voordragten nemen moeten, te hebben afgeloopen, reeds in October aanstaande het onderwerp der overwegingen van de Gewone Kamer kunnen uitmaken, en, door de wetgevende magt collectief aangenomen, weder aan de Staten der Provincien moeten worden verzonden, opdat zij, bij eene vernieuwde keuze van leden eener Dubbele Vergadering, bij het uitbrengen hunner stemmen, aan U Ed. Mog. een aangenaam en herhaald bewijs van vertrouwen en goedkeuring op het nu verrigte werk zoude hebben kunnen geven.

Ik geloof opregt dat op die wijze de herziening met spoed en volledigheid konde worden tot stand gebragt, en dat de Regering, niet minder dan de Natie, de heilzame vruchten

zoude plukken van de naauwgezette beoordeeling en eindelijke beslissing, welke dan had kunnen plaats hebben van zoo vele quaestien, welke nu hangende gebleven zijn, en voortdurend zeer vele stoffe tot twistgeschrijf, klagten en onrust zullen opleveren.

In hoeverre deze mijne wijze van zien en mijn vurig verlangen om tot meerdere volmaking der Grondwet-herziening mede te werken, op het uitbrengen mijner stem over deze ontwerpen invloed zal hebben, hangt van den loop der discussien, en van het lot des eersten ontwerps af: wordt dit toch, tegen mijnen wensch, aangenomen, en is er, door de alsdan meer dan waarschijnlijke aanneming der overige ontwerpen, bijna zekere kans, dat het herzieningswerk hiermede én voor langen tijd zal gesloten worden, dan schijnt er mij geene voldoende reden te zijn, om niet mede te helpen bekrachtigen wat wezenlijk goed veranderd is, alsmede dat, hetgeen de omstandigheden zelve reeds veranderd hebben, en waaraan wij slechts eene soort van registratie, eene welligt overbodige sanctie hebben te hechten, met het stellige voornemen echter om, even als vroeger door mij in Junij jl. gedaan is, mijne goedkeurende stem te weigeren aan hetgeen ik, òf slecht en verkeerd bepaald, òf geene verbetering zal achten.

Heeft daarentegen eene afkeuring van dit eerste ontwerp plaats, en moet er, naar aanleiding der banden waaraan de Regering zich zelve zoo onvoorzigtiglijk gelegd heeft, altoos eene tweede bijeenroeping eener Dubbele Kamer plaats hebben, — dan kan ik tot de allergeringste bezwaren doen gelden, alle bedenkingen doen wegen, en mag ik medewerken om de deur der herziening zoo ruim doenlijk open te houden: het zal toch wel hetzelfde zijn of de Dubbele Kamer voor een of meerdere herzienings-ontwerpen terug kome; en het is dan welligt beter aan de volledige herziening geene prejudicie hoegenaamd toe te brengen. — Om wegens de onvolledigheid van het werk te zamen genomen, welke ik erken, nu alles, ook de onschuldigste projecten, als b. v. n.° 2 en 5, af te stemmen, - hiertoe kan ik, voor als nog, en tot dat ik door hen, die dit voornemen vooruitzetten, en voor het eenige rationele houden, beter zal ingelicht zijn, niet komen, voornamelijk omdat ik, lid geweest zijnde der Gewone Kamer, en dus mede de magt gehad hebbende het werk vollediger te maken, nog niet weet wat ik antwoorden moet aan

hem die mij vragen zou: « wel gij verwerpt alles, omdat »de herziening niet volledig is afgewerkt, — waarom hebt gij »de handen niet zelf aan het werk geslagen; gij hadt hiertoe »de magt; gij wist wat vele leden der Kamer verlangden, »waarom hebt gij niet, even als uwe medeleden, de heeren van »Asch van Wijck, Corver Hooft en van Sytzama met art. 130 »gedaan hebben, het in uwe oogen ontbrekende voorgesteld?» Voor hen onder U Ed. Mog., die de magt niet hebben gehad eene wet van noodzakelijkheid te provoceren, kan deze onvolledigheid, dunkt mij, tot een ander besluit leiden, doch aan mij die, waarom zoude ik het verbloemen, uit moedeloosheid niet meer gedaan heb, niet al gedaan heb, wat ik kon en vermogt, staat het antwoord, op de bedoelde vraag te geven, nog altoos in den weg. Daarenboven stuit het mij nog altoos, een geschokt en waggelend gebouw aan zijn lot over te laten, en het niet te willen helpen schragen, wanneer ik hiertoe echter eenige middelen bij de hand heb. — Het gebouw moge wel niet in allen deele volkomen hecht en sterk door mijne hulp gemaakt worden, het zal altoos iets beter bewoonbaar worden, dan het nu is, en de inwoners zullen alzoo beter de gunstiger tijden tot de geheele herstelling des gebouws kunnen afwachten.

Wat de quaestie van Limburg en Luxemburg betreft, omtrent dezelve gevoel ik mij niet weinig belemmerd. Ik heb met alle aandacht de bondige redeneringen aangehoord van onze geachte medeleden uit Leyden en Arnhem (de heeren Thorbecke en de Kempenaer) en moet erkennen dat dezelve veel kracht en waarde hebben, — doch tegen het aannemen hunner gestrenge conclusie bestaan nog voor mij twee bezwaren.

Het *eerste*, is in het stilzwijgen der Limburgers en Luxemburgers gelegen; sedert April 1839 en vroeger weten zij wat er omgaat, hoe men omtrent hen beschikken wil, en niet éene klagte is er van hen ingekomen, niet éene poging hebben zij aangewend om weder op het oude standpunt hersteld te worden.

De Limburgers evenmin als de Luxemburgers kunnen ooit eenige ignorantie voorgeven van hetgeen hier geschiedt, van hetgeen over hen sedert December jl. is gesproken en gehandeld, en zij schijnen, door hun voortdurend stilzwijgen, als geheel te berusten in hetgeen omtrent hen wordt voorgesteld. Hadden zij, op de eene of andere wijze, gereclameerd, eenig

protest of verzoek, in welken vorm ook, ingezonden, ik zoude gelooven dat dit eene waarschuwing voor ons had moeten worden. — Hiervan is mij echter niets bekend, — en nu vraag ik mij-zelven af, of de eventuele klagten van hem die, in een openlijk gevoerd geding, waarin zijne dierbaarste belangen op het spel staan en waarvan hij niet onkundig kan zijn, niet intervenieert, ook dan wanneer het hem niets meer dan een vel papier behoort te kosten, bijzonder billijk zouden geacht worden, en men hem niet met alle regt zoude mogen tegenvoeren: *jura vigilantibus scripta.*

Mijne *tweede* twijfeling bestaat hierin, dat, naar het mij toeschijnt, de Dubbele Kamer, evenmin als de enkele of gewone, vroeger de quaestie omtrent Limburg en Luxemburg zuiver en ongeschonden heeft gehouden, door het herzienings-werk zonder hen *zoo verre* te doen voortgaan als het nu gekomen is.

Indien het toch zoo onbetwistbaar is, hetgeen ik voor een oogenblik zal toegeven, dat zij hadden moeten geroepen worden, dan is de Kamer zonder hen niet volledig zamengesteld geweest; en nu vraag ik, had dit bezwaar dan niet vroeger en reeds bij de allereerste daad, welke van haar uitging, moeten zijn opgelet? — Had dan hij, die hieraan zoo veel hechtte, wel immer in die onvolledige onwettige Kamer iets moeten helpen tot stand brengen, zonder hiertegen te protesteren? Het is zeer mogelijk dat ik mij vergis, doch een zeker innerlijk gevoel zegt mij, dat, wanneer ik hier gekomen was met de onomstootelijke overtuiging: »zonder de Limburgsche vertegenwoordigers mag ik hier niets besluiten, zij moeten ook meê delibereren,» ik dan ook niet zoude medegewerkt hebben tot het adres, uit naam der Stat.-Gen. — het *Volk van Nederland* dan onvolledig vertegenwoordigende — aan den Koning aangeboden, vooral niet zonder op te merken, dat een deel des Volks ten onregte afwezig was gebleven. Was dit dan toch ook niet eene daad van de Kamer, *strictissimo jure*, even onwettig als de deliberatien en de stemming over de aanhangige ontwerpen? Maar, aan mijne geachte medeleden der Gewone Vergadering, die nu hierin een onoverkomelijk struikelblok vinden, moet ik nog deze vraag voorstellen, en zie met verlangen hun antwoord te gemoet:

De tegenwoordigheid der Limburgers en Luxemburgers is nu voor U Ed. Mog. eene *conditio sine qua non.* — Maar waarom was dit argument dan niet even krachtig bij *de Enkele*

Vergadering? — Als die Limburgers en Luxemburgers hier nu moeten zitten, hadden zij ook dáár toen moeten zitten, — hadden zij in de sectien moeten medewerken: al zagen wij hen nu hier, kon dit nog niets helpen, want het gebrek zoude immers op den bodem zitten, bij de allereerste werkzaamheden, in Januarij jl. aangevangen. — In Junij hebben wij allen kunnen besluiten zonder hen en over hen, zoo als men nu zegt, te beschikken, en in Augustus zoude dit onmogelijk zijn? — Ik zal, ik herhaal het, gaarne dit voor mij nog moeijelijk problema opgelost zien.

Over de *splitsing van Holland*, waartoe ik eindelijk overga, zal ik zeer kort zijn. Na al wat hierover bij onze laatste processen-verbaal, en in de zittingen van eergisteren, gisteren en heden, zoo goed en krachtig gezegd is; na al wat hieromtrent reeds bij de vroegere deliberatien ook door mij is in het midden gebragt (zie *Handel.* II, bl. 59) mag ik hierop niet omstandig terugkomen, alle de argumenten voor en tegen het nuttige en in sommiger oogen wenschelijke der scheiding, zijn ook voldoende uiteengezet: wij zullen elkander hierover wel niet veel meer kunnen leeren. Doch waaromtrent ik nog van de voorstanders des maatregels eenige opheldering verwacht, is niet het voor eenige plaatsen of individus *wenschelijke* der scheiding, maar omtrent *de noodzakelijkheid voor het algemeen belang.*

Wat zegt toch de aanhef des ontwerps, steunende op art. 229 der Gwt.: — « dat er *noodzakelijkheid* bestaat voor eene verandering of bijvoeging. » Die noodzakelijkheid moet dan bewezen worden.

Zijn er nu grieven in Noord-Holland (want Zuid-Holland vraagt de scheiding niet), die op eene andere wijze dan door eene scheiding kunnen opgeheven worden, dan moeten die andere middelen eerst worden te baat genomen, alvorens men tot dit middel mag overgaan. Wanneer alle andere middelen zijn uitgeput, dan eerst verandere men de Gwt., — dan eerst kan men zeggen dat hiertoe eene *noodzakelijkheid* bestaat.

De aanhef der onderhavige wet zegt nu eene waarheid, wanneer zij aangeeft, dat er noodzakelijkheid bestaat art. 1 der Gwt. te veranderen; dit volgt ontegenzeggelijk uit het sluiten van het tractaat met Belgie; doch zeer ten onregte wordt de splitsing van Holland tot die *noodzakelijkheid* gebragt. Eerst dan zal ik ze erkennen en aannemen, wanneer

er wezenlijk zoodanige grieven bestaan en aangetoond worden, welke zonder die scheiding niet kunnen verholpen worden. Hieronder kan het gemis van een Provinciaal hof niet worden gebragt, daar hierin op eene andere wijze is te voorzien. Ik heb vroeger hierbij met opzet stil gestaan, en dit, zoo ik vertrouw, voldoende aangetoond. Evenmin is de lange reeks van gepretendeerde grieven, door de voorstanders der splitsing ontvouwd, hier van eenig belang, daar uit niet eene de onvoorwaardelijke noodzakelijkheid tot splitsing des gewests — en hierop moet het alleen aankomen — is af te leiden, veel min te bewijzen.

Dan, hoe veel dit eenige ware punt veelal uit het oog is verloren, en andere soms zeer uiteenloopende beweegredenen de zaak hebben doen doorzetten, kan men bijzonder openhartig geboekt vinden door de vierde afdeeling op pag. 8 van haar proces-verbaal (zie hiervoren blz. 150), waar zij zegt: «Het »gezegde kan strekken om de vraag te beantwoorden, waarop »of zich de voorstanders des maatregels toch kunnen beroepen? »Is zulks niet voldoende, dan maakt men geene zwarigheid te »verklaren, dat wij de quaestie almede uit het oogpunt van het »algemeen belang moeten beslissen, terwijl het dan reeds een »voordeel zal zijn, dat anderen niet meer naijverig voor de »hersenschimmige suprematie van een gewest zullen wezen. »De grootte en bevolking van andere landen kan, bij eene »verschillende regeringswijze, bij zulke veelvuldige en uit»eenloopende behoeften, ja, bij zulk een kunstmatig bestaan, »niet wel tot punt van vergelijking strekken. Op zich zelf »beschouwd, is het niet goed dat eene der elf Provincien meer »dan een derde der bevolking telt, — dat zij alleen in onder»scheidene opzigten schier de helft der belastingen betaalt.» Hier wordt, om eene bekende spreekwijze te gebruiken, de spijker juist op den kop geslagen: die *hersenschimmige suprematie*, waarvan de herinnering tot de oude geschiedenis des Vaderlands behoort, is wel de voorname beweegreden welke dit heilloos denkbeeld bij velen heeft doen opkomen: de Criminele Regtbank van Amsterdam heeft het bij anderen wortel doen schieten, en ziet daar waarom zoo vele leden der vergadering uit die gewesten, welke nog aan dit oude schrikbeeld gelooven, met Amsterdam zich vereenigden, om den broederband los te scheuren, welke de inwoners van dit aanzienlijk gewest te zamen verbindt, en aan alle de andere gewesten tot den heilzaamsten steun in tijden van nood en kommer

verstrekte. Dat het een oud afgesleten schrikbeeld is, en die gevreesde overmagt van Holland al waarlijk geheel is weggecijferd, zou de geschiedenis der deliberatien in deze Kamer gedurende de laatste 25 jaren, met vele bewijzen kunnen staven. Zoo ik mijne herinneringen maar korte jaren achteruit breng, dan zal ik op de treurige wet der *regterlijke organisatie*, en op de nog treuriger en onstaatkundiger *grasnwetten* mogen terug wijzen, welke door de afgevaardigden uit Holland bijna eenparig bestreden werden, om U Ed. Mog. te doen zien, hoe veel magt en overwigt de vertegenwoordiging van Holland kan uitoefenen. — Holland is toch wel onschuldig aan die beide verderfelijke maatregelen!

Maar Holland is *geheel abnormaal*, eene *monster-provincie*, heb ik hooren zeggen door een geëerd spreker uit Noord-Braband (den heer van Son); doch wat zal dat beduiden? Is er dan eene vaste grootte welke eene Provincie hebben moet? Is er een vastgesteld getal inwoners voor een gewest, waar buiten niet mag getreden worden? Zoo niet, dan kan er ook geene abnormaliteit bestaan, waar geene vaste regeling is. Maar deze bedenkingen op de uitgestrektheid der Provincie gevestigd, hebben mij vooral ook moeten verwonderen in den mond van hen wier gewesten reeds met vruchtbare streken van Holland zijn vergroot geworden; — zoo, voorwaar, zal het oude aanzienlijke gewest van Holland, hetwelk voormaals den kampstrijd tegen Philips en zijne trawanten heeft volgehouden, ten einde die gewetensvrijheid te verkrijgen, welke wij nu allen, van welke gezindheid wij ook zijn mogen, en voor allen willen bewaren, uit dankbaarheid eerst voor een gedeelte door naburige gewesten worden ingekort; en daarna, door eenen algemeenen aanval van alle de overige gescheiden en vernietigd te worden.

De vrees, door zoo velen van U Ed. Mog. nu gedeeld, en de beweegredenen waardoor die scheiding nu goedkeurders telt, dáár, waar zij te voren ernstige bestrijders vond, gelden bij mij niet. Ik vrees de gevolgen eener voorgestelde, doch niet aangenomene scheiding niet. In tegendeel acht ik deze discussien, ook bij eene verwerping der wet, nuttig en heilzaam. Ik geloof niet dat zij tot verwijdering tusschen de leden der Staten-Vergadering aanleiding zullen geven: dit te veronderstellen, zoude hun karakter oneer aandoen, en steunt op het onedel denkbeeld, dat men hierover, ik zal het woord maar noemen, wrevel zal gevoelen, ja wraak willen uitoefe-

nen. Ik wil liever deze discussien voor heilzaam houden. — De broeders uit het Zuiden des gewests hebben nu de grieven van hen, die het Noorden bewonen, gehoord; zij zullen erkennen, dat er onder zijn, die billijkerwijze herstel vereischen: zij zullen hiertoe de handen ineen slaan. De ridderschappen, zoo ongelijk in de Provinciale Staten bedeeld, zullen zich verstaan, en met ware ridderlijke gevoelens, zullen zij, die niet kunnen ontkennen nu een te groot overwigt te hebben, hiervan afstand doen, en alle de ingezetenen van het schoone gewest Holland zullen, ik twijfel hier niet aan, zich beijveren om wederzijds vertrouwen en eendragt te stichten, uit het volle besef, dat hierin alleen, naar der vaderen spreuk, de ware en bestendige magt gelegen is.

XXVIII. De heer Hoorn:

Ed. Mog. Heeren! Op grond van Art. 230 der Gwt., waarbij de Wetten der noodzakelijkheid tot grondslag der benoeming der Leden van de Dubbele Kamer worden gelegd, het gevoelen deelende van hen die van oordeel zijn dat het mandaat van de Tweede Kamer van de Stat.-Gen., in dubbelen getale te zamen geroepen, zich alleen uitstrekt tot goed- of afkeuren van die ontwerpen van Wet, welke zijn aangeboden aan die buitengewone Kamer, welke ik als het ware gelijk stel met de Vergadering der notabelen, die vroeger onze Staatsregeling ook slechts in haar geheel moesten aannemen of verwerpen, welke instelling ik het er, mijns erachtens, voor houde, dat de ontwerpers onzer Gwt. in het oog hadden, toen deze is daargesteld, zoo achtte ik schier overbodig van het woord te vragen, nadat ik heb deel genomen aan de beraadslaging over de ontwerpen die ons nu bezig houden en daarover kortelijk ook destijds mijn gevoelen heb geuit; maar, na een systema te hebben hooren ontwikkelen, dat ik volstrekt niet deel en dat ik gaarne overlaat aan hen die daarmede hunne stemming willen regtvaardigen, — want hoe beperkt ik onzen lastbrief ook achte, zoo komt ons elk toe, om ieder op zijne wijze, zijn gevoelen te ontwikkelen, hetgeen vooral ook zijn nut daarin heeft, dat men wete wat het hoofdargument is, waarom deze of gene Wet geen bijval gehad heeft, als dezelve eens wierd afgestemd; en daarin geef ik volkomen toe, op grond van het slot van Art. 232 der Gwt., hetwelk ik alleen op de wijze van beraadslaging toepasse, doch verder niet;

zoo geloof ik, die juist niet voornemens ben om alle de ontwerpen aan te nemen, reden te moeten geven van mijn gevoelen; als op eenen anderen grond berustende. Het systema namelijk, dat ik beweer niet te deelen, en ik moet kenmerken als niet te zijn, waarom ik aan deze of gene Wet mijne stem niet kan geven, is mij voorgekomen dit te zijn: dat wij *alle* deze ontwerpen zouden moeten afstemmen, omdat er niet genoegzame veranderingen in de sedert 1815 bestaan hebbende Gwt. zijn gebragt, en men door die afstemming de Regering zoude verpligten om meerdere veranderingen of bijvoegingen voor te stellen. Ik zegge de Regering: want van de Tweede Kamer zal men dit toch wel niet behoeven af te dwingen, èn omdat deze reeds in acht onderwerpen veranderingen heeft bewerkt èn omdat de gelegenheid voor dezelve altijd open is en blijft, om met haar initiatief al datgene voor te stellen wat dezelve voor den lande raadzaam oordeelt. Van de Regering dus wil men meer veranderingen provoceren;— zonder hier nog te treden in de vraag, wat er dan wel noodig schijnt, want verder als schijn heeft men het dan toch nog niet kunnen brengen, tegen den stroom van wederstand, welken alle de ter dezer zake genoemde onderwerpen ondervonden hebben; zoodanig zelfs, dat ik mij moet verwonderen, dat men daar zelfs op nieuw mede is opgekomen, het uit alle de voorteekenen blijkbaar zijnde, dat er geene bepaalde meerderheid ten deze bestaat, zoo vraag ik zonder zwarigheid, of dit dan nog wel inderdaad te verwachten is door eene verwerping van de onderhavige Wet, en houde het daarvoor, dat dit negatief moet beantwoord worden, en dat wel om de volgende redenen. Ik geloof deze Wetten in twee soorten te mogen verdeelen. De eerste zijn uit den boezem der Regering afkomstig; daarop moet men het er dus voor houden dat de Regering gesteld is, en deze moeten dan wel de eerste zijn waarop eene verwerping dat schijnbaar voordeel zoude moeten te weeg brengen, in de gedachten van zoodanig denkenden; maar wat is de inhoud nu dier ontwerpen: 1°. eene regeling der Provincien, waaruit het Koningrijk na de scheiding des Rijks moet bestaan; 2°. het wegnemen uit de Gwt. dat de huldiging des Konings beurtelings in eene der steden van de Noordelijke en Zuidelijke Provincien zal plaats hebben; 3°. het verminderen der uitgebreidheid der hooge Collegien van Staat in verhouding van het verkleind grondgebied van den Staat; 4°. het niet meer bijeenkomen

der Kamers in eene der steden van de Zuidelijke Provincien; — in één woord alle Wetten, zonder in de onderdeelen te treden, die in het hoofdbeginsel een noodzakelijk gevolg zijn van de afscheuring der Zuidelijke gewesten. Zal men nu door verwerping van dergelijke Wetten, die wij immers alle, men moge denken hoe men wil, toch voor noodzakelijk moeten houden, de Regering dwingen?

Ongelukkig denkbeeld! ik zegge ongelukkig denkbeeld, ja, Ed. Mog. Heeren! want hoe treurig ik het reeds oordeele, dat eene botsing tusschen de notabelen des Rijks en die Regering denkbaar kan zijn in het algemeen, in beraadslagingen, welke ten doel moeten hebben orde, geregeldheid en vertrouwen bij den Volke te bewaren, en op te wekken waar dit mogt falen, zoo ongelukkig zou ik het oordeelen, dat men de Regering in het ongelijk zoude stellen, in die straks genoemde gevallen, waar wij toch in der daad moeten bekennen dat de Regering tot deze voordragt verpligt was, of zouden wij onschuldig geacht kunnen worden aan maatregelen, welke de Regering zoude moeten nemen, om derzelver pligt te vervullen, wanneer wij weigerden den Grondwettigen weg met haar in te slaan, welken zij heeft betreden om het traktaat van scheiding ten uitvoer te leggen.

Ik spreek hier van de algemeene strekking dier Wetten; ik doel hier niet op de onderdeelen: kan men zich niet vereenigen met eenige onderdeelen, men stemme tegen deze of gene wet; dit zal geen onoverkomelijk kwaad veroorzaken; want in die onderdeelen kunnen wijzigingen komen; maar uit bovenstaand beginsel alles te verwerpen, acht ik voor mij hoogst betreurenswaardig, als kunnende tot hoogst onzekere uitkomsten leiden, die menigeen uit den gis kunnen gaan.

Maar zoude men de Regering nu ook kunnen dwingen, om door de verwerping van de overige Wetten andere resultaten te verwerven; dit gevoelen kan, dunkt mij, dan toch geen veld winnen, want let men alverder èn op den oorsprong dier Wetten èn op derzelver inhoud, dan is het waarlijk niet te verwachten, dat de Regering daar zoo veel aan hechten zoude, dat eene verwerping van dezelve aan de wenschen van sommigen nog meer voldoen zoude, alsdan zeker verloren zijnde wat men nu voor gewonnen mag houden. Nadat immers, zoo als wij allen weten, de Regering niets meer toonde voor te stellen, dan de vijf straksgenoemde ontwerpen,

zijn op de bedenkingen van de Tweede Kamer de overige acht Wetten ontstaan, en vielen nu deze, laat het zich veeleer verwachten dat de Regering zich weder in hare vroegere overtuiging bevestigd zoude zien, dat er geene verandering noch wegens de eene, noch wegens de andere, met zoo veel zorg en moeite verkregene wijzigingen der Gwt., in dezen noodig ware, en de Dubbele Kamer zoude het zich zelve moeten wijten als de Tweede Kamer in hare pogingen, ten beste van het algemeen aangewend, ware mislukt. Ja met reden zoude van Regeringswege, zoo ooit daarvoor eenig voorstel uit den boezem dier Kamer nader mogt voorkomen, beweerd kunnen worden, dat, al konde zij zelve daartoe komen, het dan even als nu te verwachten zoude zijn, dat de notabelen des Lands zulks dan evenmin als nu zouden kunnen verleggen, en dus acht ik het straks door mij als te bestrijden middel van verwerping eerder een wapen ten nadeele dan ten goede in de hand van hen, die daarmede eenig werkelijk voordeel voor het algemeen willen bewerken.

Ter dezer gelegenheid mijne gedachten nog iets verder willende laten gaan, zoo moet ik nog een woord zeggen wegens hetgeen men eenerzijds dan nog wel meerder zoude verlangen, hetgeen ik mij niet verpligten wil, na al wat wij daarover gehoord hebben, hier in het bijzonder aan te wijzen, zoo min als dat, hetgeen men anderzijds met even veel grond ook nog kan begeeren, als wij er eens toe kwamen, om eene serie van vorderingen ter verandering der Gwt. op te stellen, komende het mij voor, dat de Processen-Verbaal der Afdeelingen en de openbare discussien, zoo van de gewone Tweede Kamer, als van deze Dubbele Vergadering, zoodanig verre uiteenloopende gevoelens aantoonen te bestaan, dat ik ons allen vermeen te mogen geluk wenschen dat, uit den strijd der gevoelens, geene andere dan die conciliatoire bepalingen zijn voortgevloeid, welke ons thans zijn voorgelegd, en geloof wijders, dat deze, hoe ook bestreden, als te onbeduidend door den een en te veel bezwarend door den ander, dit groot voordeel hebben, dat dezelve eene belangrijke meerderheid van de vereenigde takken der gewone Wetgeving op zich hebben mogen vereenigen, iets dat des te gewigtiger is, daar al de overige opinien, waaraan het waarlijk bij de vroegere beraadslagingen niet heeft ontbroken, schipbreuk geleden hebben tegen het gevoelen van die meerderheid, bij welke dezelve geen indruk hebben te weeg gebragt.

Ik gebruik dit argument, Ed. Mog. Heeren! ter adstructie van mijn gunstig gevoelen voor de meeste dezer Wetten, evenwel niet omdat ik alle dezelve zoo wenschelijk acht, als dezelve in de oogen van velen zulks schijnen; neen! want sommige van dezelve erken ik volgaarne niet anders, zoo als ik vroeger gezegd heb, te hebben aangenomen en zal daar andermaal eene gunstige stem aan geven, niet dan omdat ik vele opinien van anderschenkenden door deze heb zien wegvallen en dus ook gezocht heb mijne denkwijze prijs te hebben moeten geven aan den wensch, om door eenheid van gevoelen kracht aan de conciliatoire bepalingen der Wetten van noodzakelijkheid te geven; maar verklare ronduit, dat, wanneer ik noest zien, dat men van eene andere zijde al te sterk op meer of nieuwe wijzigingen aandrong, ik mijne stem, nu voor sommige dezer Wetten gereed, ook weder zoude moeten intrekken, en van mijne zijde stof genoeg heb, om sommige van derzelver bepalingen ten sterkste te wederspreken.

Ik stap nu van het woord af en denk U Ed. Mog. verder in deze gewigtige beraadslaging met de ontwikkeling mijner gevoelens niet over elke Wet te vermoeijen, anders dan over eene derzelve, waarover ik kortheidshalve nu reeds voorloopig mijne negative stem zal motiveren, even als ik vroeger gedaan heb en dat is ten aanzien der 10de Wet, *Staatsblad n°.* 36, omdat ik mij al meer en meer in mijn gevoelen versterkt zie, dat eene periodieke aftreding der Raadsleden in de Steden, eene verkorting van thans bestaande regten en het afbreken van eenen voormuur tegen kuiperijen en machinatien oordeele, die ik nooit kan toestemmen. — Verklarende ik van nu af reeds, dat, wanneer het door mij bij mijne straks gezegde woorden bedoelde systema van verwerping nader mogt doorstralen, mijn aangekondigd negatief votum tegen die 10de Wet alleen ter zake van den inhoud van dezelve en geene andere reden heeft.

XXIX. De heer Gevers:

Ed. Mog. Heeren! Het was mijn voornemen niet over de 13 wetsontwerpen te spreken: — reeds in de gewone zitting was de gelegenheid er toe door mij te baat genomen; maar twee punten, op gisteren door sommige sprekers aangevoerd, deden mij besluiten het woord te vragen: vergunt mij dat ik het thans opneem, zoo verre ten minste mijne stem, door

langdurige ongesteldheid belemmerd en verzwakt, dit zal willen gedoogen.

Sprekers uit Noord-Braband en een spreker uit Zuid-Holland hebben aangedrongen op vrijheid van *Godsdienst* en op vrijheid van *Onderwijs.*—Zonderlinge vereeniging tot hetzelfde doel van geheel verschillende meeningen en inzigten! Een spreker uit Noord-Braband keurde de Gwt. wel goed, maar laakte er de uitvoering van; en toch, vreemde tegenstrijdigheid! zou eene algeheele herziening alleen, aan een millioen Katholyken, die er dringend op wachten, kunnen geven de vrijheid van *Godsdienst* en de vrijheid van *Onderwijs*, en *gelijke bedeeling der ambten.* — Die woorden van *Godsdienst* en *Onderwijs* betreffen onze teederste belangen:— zij vinden gewis grooten weêrklank in en buiten deze vergadering. — Ik wil trachten den nadeeligen indruk te verijdelen, welken zij, voorgedragen en gebezigd zoo als gisteren, welligt op velen zullen maken.

Intusschen eerst een woord over de *ongelijke bedeeling der ambten.*

Het cijfer van een millioen Katholyken, die ons trouwens op gisteren niet als broeders en vrienden zijn voorgedragen, toont van zelven aan, dat de Katholyken verre de minderheid uitmaken van de bevolking des lands: zij beloopen zelfs geen millioen, doch naar de jongste volkstelling slechts over 900,000 zielen. Men merke verder aan, dat zij, uit den aard onzer vroegere Staatsregeling, hier te lande veeleer tot de mindere dan tot de eerste klasse der maatschappij moesten behooren; want toen, na de Hervorming, geen Katholyke bij ons eenig ambt mogt bekleeden en zij van allerlei voorregten waren verstoken, kon hun het verblijf in het Vaderland niet zeer aangenaam meer wezen. — Veel der vermogenden verwijderden zich toen, doch de geringere klassen, wien het aan middelen tot verhuizing ontbrak, moesten wel verblijven. De Katholyken maken alzoo in getal verre het minste deel onzer bevolking uit, en zij behooren buiten evenredigheid tot de mindere klassen der maatschappij; — voegt hierbij dat, sinds meer dan twee eeuwen, bij de Natie diep ingeworteld is geweest de gewoonte, om hen in geene ambten en bedieningen te zien, en dat oude gewoonten niet zoo op eens worden afgeschud, — wie kan zich dan verwonderen, wie het euvel opnemen, dat zij niet zoo aanstonds en gereedelijk in aanmerking komen, waar het *benoemingen bij ver-*

kiezing geldt? Doch waar de Regering benoemingen heeft te doen, is de Regering minder achterlijk gebleven. Geen hoog collegie, zou ik zeggen, geen bestuur eener gemeente welke een notabel deel Katholyken bevat, waar geen Katholyken zitting in hebben, en, terwijl de vroegere wetten, zoo als gezegd is, ook in de zoogenaamde Generaliteits-landen geene ambtenaren dan Protestanten alleen gedoogden, hoe veel Protestantsche beambten, vraag ik, treft men thans nog in die streken aan? En hoe laat er de Regering dien ten gevolge de kerkelijke Protestantsche gemeenten willens en wetens kwijnen en vergaan?

Doch keeren wij terug tot *Godsdienst* en *Onderwijs*.

De Koning mag naar onze Gwt. die Godsdienst belijden, welke hij verkiest. De Gwt. verleent bij art. 190 en volgende aan elk volkomen vrijheid van Godsdienstige begrippen; aan alle Godsdienstige gezindheden, in het Rijk *bestaande*, gelijke bescherming; aan de belijders der onderscheidene Godsdiensten dezelfde voorregten; aan elke openbare Godsdienst-oefening bescherming, ten zij orde of veiligheid er door zou kunnen worden gestoord; aan alle Godsdienstige gezindheden de vroeger genoten geldelijke voordeelen: de bevoegdheid aan de Regering, om de nog niet bezoldigde leeraars te bezoldigen; aan de Natie het regt om te vorderen, dat de toegestane penningen voor de openbare Godsdienst tot geene andere einden worden gebruikt; aan elke Godsdienst het regt om niet gestoord te worden in de vrijheid van uitoefening, die de Gwt. waarborgt. Zijn dit geen waarborgen genoeg? Welke zoude men meer kunnen verlangen? Welke Gwt. geeft er meer?

« Maar, » hebben de redenaars van gisteren gezegd, « het » kwaad ligt meer in de *uitvoering* der Gwt. » Katholyken! is die Gwt., zijn die aangehaalde bepalingen er van, ten uwen opzigte niet uitgevoerd? Is uwe Godsdienst belemmerd, of heeft men die heilig geëerbiedigd? Heeft men aan uwe priesters geldelijke voordeelen geweigerd? Of is het de schuld der Regering dat vele van die priesters de voor hen geschikte toelagen van de hand wijzen? En wat doet de Regering met die gelden? Worden zij terug gestort in den grondeloozen put, waarvan gisteren gesproken is, de Schatkist? Neen: zij worden, of ik ben zeer verkeerd onderrigt, gebruikt tot den opbouw of de versiering van Kerken ten uwen behoeve. Zij worden gevoegd bij de gelden, door u voor het edele doel van den

tempelbouw verzameld; en gij zult erkennen dat, wie het land doorkruist, getroffen wordt door het gezigt dier menigte grootsche gebouwen en verheven torens, alomme als met eene tooverroede uit den grond opgewekt. Neen voorwaar, Katholyken! uwe Godsdienst wordt in Nederland niet belemmerd; zij wordt er in tegendeel heilig geëerbiedigd en beverderd. Er mogen tegen de zoogenaamde separatisten of afgescheidenen onhandig zijn te werk gegaan, òf misschien te hard, òf misschien onstaatkundig, maar zoo geheel wederregtelijk niet, — en niets bewijst het beter dan de herhaalde vonnissen tegen hen door de regtbanken geveld. Men zal onze Regters toch van geene partijdigheid beschuldigen, evenmin van toegeeflijkheid aan wenken van hooger hand. Regtvaardigheid en zelfstandigheid zijn juist integendeel hunne kenmerken. Trouwens de afgescheidenen worden thans naar mildere begrippen behandeld; en had er ten hunnen opzigte eenige dwaling plaats in de uitvoering der Gwt., zij is reeds, ook zonder wijziging in dezelve, hersteld; neen, waarlijk in ons land kan niet geklaagd worden over belemmering, over onvrijheid van Godsdienst: aan allen, die er regt op hebben, wordt steeds en is steeds verleend hetgeen de Gwt. hun verzekert.

Lodewijk de XIV beloofde, in den aanvang zijner regering, dat hij het ediet van Nantes, dat plechtanker der Protestanten in Frankrijk, zou handhaven, en hij was het die dit herriep en de Protestanten vervolgde met zijne verschrikkelijke *dragonnades*. Lodewijk XVI beloofde, integendeel, den Protestanten geene voorregten te zullen toekennen, en hij was het die hunne huwelijken geldig maakte voor de wet, en hun vergunde God binnen tempelmuren te dienen, want zoo waren vijftig jaren geleden de Protestanten nog verguisd en vernederd in Frankrijk.

Koning Willem heeft in dezen beter gestand gedaan den eed door hem gezworen op de Gwt.: en het ligt niet in zijnen zin, het ligt niet in den aard van zijn Stamhuis, van die algelijke bescherming der onderscheidene Godsdiensten eenigzins af te wijken.

En nu, Ed. Mog. Heeren! tot het *Onderwijs* overgegaan. — Welke is de stand van ons *lager* onderwijs — want op dit lager onderwijs komt het toch voornamelijk aan? — Het wordt hoofdzakelijk geregeld door de bekende schoolwet van 1806 en door een Koninklijk besluit van 27 Mei 1830.

Volgens die verordeningen, kan elke gemeente ten platten lande, behoudens alleen de goedkeuring van Gedeputeerde Staten, scholen oprigten of aan anderen vergunnen op te rigten, zoo veel zij maar wil, — en kunnen de stedelijke besturen hetzelfde doen, zonder tusschenkomst van Gedeputeerde Staten, en geheel naar eigen goedvinden, — alles slechts onder deze voorwaarde, dat de onderwijzers dier scholen voldoen aan de navolgende vereischten: zij moeten namelijk bewijzen hebben van *goed gedrag*: *zij moeten*, *na een behoorlijk afgelegd examen*, eene algemeene toelating hebben tot het geven van onderwijs; — zij moeten, eindelijk, nadat zij bij een *nieuw vergelijkend examen* onder de meest bekwamen zijn gerangschikt, eene speciale roeping hebben ontvangen.

Is het vreemd dat die voorzorgen worden gebruikt? Is het vreemd dat zij, die de jeugd zullen onderwijzen, vóór alles hunne zedelijkheid moeten kunnen aantoonen? Is het niet veeleer hoog te roemen, dat zij, die belast zijn met de eerste ontwikkeling van der kinderen verstand en hart, waarborgen moeten leveren dat zij in staat zijn het voorbeeld van ingetogenheid en braafheid te geven? Kan men zeggen, dat er door die examens, of door die toelatingen en beroepen, welke er uit volgen, het geven van onderwijs meer wordt bemoeijelijkt dan zoo veel andere onderwerpen in de maatschappij? Geen pleitbezorger, geen geneesheer, bij voorbeeld, mogen hunne diensten aan hunne medeburgers wijden, zonder voorafgaand examen en diploma. Waartoe die voorzorgen? Waartoe die beperking van regten ten algemeenen nutte? Opdat niemand als pleitbezorger of als geneesheer optrede, zonder waarborgen van betoonde bekwaamheid. Zou men diezelfde waarborgen dan niet te regt in den onderwijzer verlangen, en is niet te regt het vergelijkend examen bij elke aanstelling gevergd, opdat niet een eerste examen, in vroegeren leeftijd gedaan, alle verdere verzuim van ontwikkeling, alle verachtering zelfs tot in den ouderdom toe, bij den onderwijzer zou dekken? Is niet het vergelijkend examen onontbeerlijk, opdat de jeugd onderwezen worde juist door de bekwaamsten uit de bevoegden? Men kan dus in elke gemeente scholen genoeg oprigten, en onderwijzers genoeg vinden, want overvloedig is steeds hun getal, en toch een spreker uit Noord-Braband heeft het onderwijs hier te lande genaamd een *monopolie*. Indien het met dien naam bestempeld mag worden, dan is

het toch in der daad wel het *mildste* en het *weldadigste* monopolie.

Ik noem het *mild*, want de Regering doet alles om het aan te kweeken, om het aan te moedigen; voor de Katholyken niet minder dan voor de andere geloofsbelijdenissen; waar Roomsche onderwijzers worden verlangd, kan men ze bekomen: er zijn er een aantal; in Noord Braband zijn er, in sommige streken, bijna geene andere; 4 van de 11 schoolopzieners in die Provincie zijn Roomsch: in de hoofdstad zijn twee van de hoofdonderwijzers der stads-armenscholen van dezelfde gezindheid; ten einde nu hierin te gemoet te komen, is bij Koninklijk besluit van 13 Augustus 1831 aan het departement van Binnenlandsche Zaken magtiging verleend om van de vergelijkende examens vrijstelling te geven; en *nimmer* worden die vrijstellingen, als men ze verlangt, geweigerd: heeft dus eenige gemeente een goed Katholyk onderwijzer op het oog, dan behoeft zij zich slechts om dispensatie aan te melden, en haar kandidaat wordt vrijgelaten van een wedstrijd, waarin hij mogelijk bij anderen zou kunnen achterstaan; en als ware dit niet genoeg, heeft de Regering niet in meer gemeenten van Noord-Braband, naast de gewone gemeente-scholen, nog toegelaten zoogenaamde meisjes-scholen, onder het bestuur van geestelijke zusters, waar het onderwijs, om het maar aan allen gemakkelijk te maken, kosteloos wordt gegeven, en zijn er niet, ook buiten Noord-Braband, sinds drie jaren in Amsterdam, en sinds langer te Utrecht, Amersfoort, Rotterdam en elders, uitsluitend Katholyke scholen van de Roomsch-Katholyke armbesturen? het is waar op kosten dier armbesturen; maar er is hier van de *uitgaaf* geene spraak, doch vàn de *toelating;* en ten einde de toelating van scholen in het algemeen te bevorderen, gemakkelijk te maken, mogelijk te maken, wat is er van de zijde der Regering voor de schoolgebouwen gedaan, zonder eenig onderscheid, zonder eenige voorkeur in de plaatsing, maar met terugzigt alleen op de behoefte? De Regering heeft, onafgebroken, schoolgebouwen gesticht of verbeterd, zoo verre de soms bekrompen middelen het toelieten. En wat heeft de Koning gedaan, Ed. Mog. Heeren? Ter gemoetkoming, ter aanvulling van die bekrompen middelen, heeft de Koning sinds jaren lang ettelijke duizenden gulden 's jaars uit zijne eigene middelen geschonken, opdat het den kinderen van zijn Rijk zoo min mogelijk aan schoolgebouwen zou

ontbreken; en terwijl de Regering zoo krachtig mogelijk in het algemeen het schoolonderwijs bevorderde en verspreidde, ten gerieve der Katholyken alléén, met inschikkelijkheid van de geheele naleving onzer heilzame schoolregelen afgaande, wat is 'er gebeurd? dat een Prins van ons Koninklijk Huis het niet gedaan heeft kunnen krijgen om een goed en braaf onderwijzer, dien hij begunstigde, op eene verlangde plaats aangesteld te zien; alleen om jegens de betrokken autoriteiten geen haar breed af te gaan van de voorschriften wegens het onderwijs, op de handhaving waarvan zij meenden aanspraak te mogen maken.

Ik zeide dat, indien ons onderwijs een monopolie konde worden genoemd, het dan toch wel was het *mildste* en het *weldadigste* monopolie. — Hoort thans, Ed. Mog. Heeren! waarom het zoo weldadig is.

De voorschriften omtrent ons onderwijs en de toepassing er van, hebben te weeg gebragt dat er overal scholen zijn: geene gemeente in ons Vaderland zonder school, en op hoe veel plaatsen zijn er meer dan één in de gemeente. — Want onze 1093 gemeenten telden in 1835 (en sedert zal het getal niet verminderd zijn) 2,832 lagere scholen, waaronder 2,190 openbare. — Ik versta door openbare, in tegenstelling der bijzondere, die, welke, òf door het Rijk, òf door de Provincie, òf door de Gemeente in meerdere of mindere maten worden gesubsidieerd. — De 185 gemeenten van Noord-Braband tellen 296 van die scholen en daarenboven nog 47 bijzondere: dit laatste getal zal sedert vermeerderd wezen.

De meeste onderwijzers zijn goed ervaren en in de krachten van hun leven; zij hebben zoodanig bestaan, dat zij er geene andere nering of hantering bij behoeven te doen en dat zij tot de deftige burgers behooren. — Zij geven het geheele jaar door onderwijs, zij hebben meer dan 300,000 leerlingen (ongeveer een negende der bevolking), en die, 300,000 kinderen worden goed en regelmatig onderwezen. — Ziet ook de opkomende jeugd. — Zij maakt de ouderen van dagen beschaamd. — Want, Ed. Mog. Heeren! 40 of 50 jaren geleden, was het onderwijs hier te lande veel meer gebrekkig — maar de wet van 1806, en de naleving vooral er van, hebben ons spoedig gebragt op eene prijzenswaardige hoogte; wij hebben, wie weet het niet, de bewondering weggedragen van *Cuvier* en *Noël* in 1811. — Wij zijn, weinige jaren geleden op nieuw, wegens ons onderwijs geprezen door

den beroemden *Cousin*, en door den geleerden Spanjaard *Ramon de la Sagra*. — En, Ed. Mog. Heeren! de Noordelijke Provincien des Rijks zijn hierin niet bevoorregt. — Belgie was ons in 1815 verre ten achtere, maar is tot 1830 oneindig opgebeurd. In 1817 beliep in Belgie het vast inkomen der onderwijzers niet meer dan *f* 74,000 in het jaar. — In 1828 was het tot *f* 230,000 gestegen. — In 1817 waren er slechts 152,000 leerlingen op de lagere scholen van Belgie; in 1828 reeds 247,000. — Tusschen 1817 en 1830, zijn in Belgie 1146 scholen aangebouwd of vernieuwd.

Maar, heeft een geacht spreker uit Zuid-Holland gezegd, een spreker dien ik hoogacht, en aan de zuiverheid van wiens bedoelingen niet te twijfelen valt, *maar het Christelijk onderwijs is van de scholen weggelaten*. Het is waar. — *Het leerstellige der Godsdienst* is weggelaten, en gaarne wil ik zeggen waarom, omdat anders geene Katholyke op de scholen zouden kunnen blijven: en dan zou men klagten hooren opgaan, waar de gisteren geuite klagten zachte melody bij zouden worden; men lette intusschen op art. 23 van het Reglement, behoorende bij de schoolwet van 1806. Er staat: « Terwijl vastgesteld wordt het nemen van maatregelen om » de schoolkinderen van het *onderwijs in het leerstellige* van » het Kerkgenootschap, waartoe zij behooren, geenszins ver- » stoken te doen blijven, zal het geven van dit onderwijs niet » geschieden door den schoolmeester.» Het leerstellig, het eigenlijk Godsdienstig onderwijs is dus niet *voorbij gezien*, maar de schoolmeester mag het niet geven, ten einde aan geene gezindheid aanstootelijk te zijn; doch het schoolgebouw kan er toe worden gebruikt op afzonderlijke uren — en zoo geschiedt het in deze Residentie en elders; — in de armenscholen geeft een catechiseermeester, na den schooltijd, aan de Protestanten Godsdienstig onderwijs. Dit onderwijs moet en kan veelal tot de zorgen behooren der ouders, en waar deze te kort schieten, of het geen anderen opdragen, is 't het werk van de catechiseermeesters, van de priesters, van de predikanten, van de geestelijken, ieder in zijne gezindheid, ieder in zijnen zin: maar daarom is het onderwijs niet *onchristelijk*; het heeft integendeel eene christelijke, eene zedelijke strekking. — De boeken tot schoolgebruik zijn in dezen zin ingerigt; — er wordt in dezen zin onderwezen: — waar Protestanten alléén ter school komen, wordt de bijbel gelezen; waar zij met Katholyken vereenigd zijn, worden de

schoolboeken vooraf aan hunne priesters onderworpen; maar geen onderwijs wordt er gegeven dat onchristelijk is — het zou onchristelijk zijn er zoodanig een te geven, dat Katholyk of Israëliet het niet zou kunnen bijwonen. — Katholyken! men handelt jegens u met het onderwijs niet onchristelijk; ware het anders, gij zoudt (uwe leer brengt het mede) uwe kinderen de gemengde scholen doen verlaten: maar dan zou men te regt aan uwe zijde kunnen beweren, dat niet voldaan wordt aan art. 226 der Gwt., alwaar wij lezen het eenige daarin gestelde voorschrift wegens dit onderwerp: *Het openbaar onderwijs is een aanhoudend voorwerp van de zorg der Regering*; want dan zou die zorg zich uitstrekken over slechts het Protestansche gedeelte der Natie, — of de Regering zou dubbele scholen moeten oprigten voor de twee hoofdbelijdenissen in het land, en waarom dan ook niet afzonderlijk voor de Israëlieten; maar dit zoude veel te kostbaar, verre boven het bereik der schatkist en in der daad ondoelmatig wezen.

Het is toch een ondragelijke dwang, heeft dezelfde geachte spreker uit Zuid-Holland gezegd, *dat ouders hunne kinderen niet kunnen doen opvoeden naar hun goedvinden*. Spreekt gij van *openbaar onderwijs*, dan werp ik u tegen, dat het al een zonderling onderwijs zoude zijn, waar elke ouder zou kunnen belasten, hoe hij zijn kind onderwezen wil hebben: men kan misschien *anders* onderwijzen dan er wordt gedaan, maar nimmer zoodanig, dat ieders goedvinden worde nagekomen. Wierd er dus aan het goedvinden van den spreker voldaan, dan zou het misschien, ja ik twijfel er niet aan, niet naar de verkiezing van menig ander wezen.

Doch spreekt gij van *bijzonder* onderwijs, dan vraag ik waar beletsel is, om het naar uw goeddunken in te rigten? Waar die ondragelijke dwang, welke ouders in den weg staat hun believen te volgen? Er is immers huisonderwijs en er zijn immers hulpmiddelen genoeg te vinden voor de weinigen, die een onderrigt verlangen zoo geheel anders als het algemeen goedbevondene en aangenomene. Ik erken, dat die hulpmiddelen in het bereik alleen der gegoeden zullen zijn, niet in dat van den armen man. Maar het is daarom geen dwang der Regering, welke den armen man noodzaakt; doch het is de bekrompenheid zijner middelen. Dan! laten de woorden, hier gesproken, den armen burger niet doen vreezen; er bestaat voor hem, evenmin als voor de meestaanzienlijken, eenige andere

dwang, dan die noodzaak van onderwerping aan billijke algemeene regelen, waardoor in het openbaar onderwijs, even als in zoo veel andere zaken, algeheele vrijheid in het belang en tot wezenlijk nut van allen wordt beperkt.

En *waarom* (heeft dezelfde spreker aangevoerd), *waarom dat openbaar onderwijs zoo krachtig voorgestaan: indien het openbaar onderwijs zich niet naast het bijzonder kan handhaven, dan is het immers een bewijs dat het minder deugdzaam of minder aannemelijk is.* — Hier heb ik slechts ééne aanmerking op — dat men met deze stelling geheel zou vervallen tot alle de bezwaren eener *onbeperkte concurrentie* — eener *volkomene vrijheid van onderwijs*, waarvan ik de bezwaren in den verderen loop mijner rede tastbaar hoop te zullen maken.

Een punt slechts wenschte ik, vervolgt de geachte redenaar, *eene zaak slechts vraag ik*, dat het onderwijs bij eene *wet* geregeld worde.

Wel is dan de verordening van 1806 geene wet? Ed. Mog. Heeren! ik vraag het met vertrouwen, is dat geene wet? en indien men mogt willen beweren dat de Koning in zijne besluiten die wet heeft overschreden, of is te buiten gegaan — ik wil zelfs eens aannemen dat besluiten die wet geheel hadden verkracht — wel nu! zullen dan nieuwe besluiten geene nieuwe wet op hare beurt kunnen verkrachten? Dit zou onvergefelijk zijn, maar de regeling van het onderwijs bij eene nieuwe wet zou u geen waarborg tegen de herhaling van zulk eene onvergefelijke daad kunnen geven. Doch welaan, men stelle eene nieuwe wet voor (en de Gwt. verzet er zich geenszins tegen), wat zullen er de gevolgen van zijn? Is die wet *minder vrijzinnig* dan de tegenwoordige, dan voldoet zij u niet, en evenmin aan de Katholyken, zoo verre die werkelijk naar vrijheid van onderwijs wenschen; en is zij *meer vrijzinnig*, dan geloof ik niet dat haar een beter lot dan de wet van 1829 zal wachten, toen die door de afgevaardigen der Noordelijke Provincien (ons tegenwoordig Rijk) onaannemelijk werd gekeurd, juist omdat zij meer vrijzinnig was toegescheuen.

Ed. Mog. Heeren! Ik trachtte zoo even u in groote trekken den bloeijenden toestand van ons onderwijs te schetsen: vergelijkt met dien toestand in ons Vaderland het onderwijs in naburige landen, in *Belgie*, in *Frankrijk*, in *Engeland*. Op Belgie zal er straks gelegenheid zijn nader terug te komen. In Frankrijk, steeds zoo trotsch op verlichting, in Frankrijk, waar

men altijd den toon van voortgang en beschaving wil geven, zijn duizenden gemeenten, waar men geene scholen kent. In Engeland had het onderwijs dusverre op zich zelf gestaan; veelal onder den invloed der geestelijkheid; en het had ongelijke of onvoldoende vruchten gedragen; men heeft in het vrije Engeland de doelmatigheid van een algemeen beheer van Regeringswege over dit aangelegene onderwerp erkend; men is er juist zeer onlangs niet zonder veel tegenkanting toe gekomen, en, opmerkenswaardig verschijnsel! Engeland, van centralisatie zóó warsch, centraliseert het onderwijs, op hetzelfde oogenblik dat in deze vergaderzaal de woorden van vrijheid van onderwijs weêrgalmen!!

En welke zouden de gevolgen zijn van die onbeperkte vrijheid? Waar daden spreken, zijn geene bespiegelingen noodig. In Belgie, dat ik reeds zoo even noemde als een punt van vergelijking met ons, spreken die daden: — Belgie zal het u leeren. In dat *gelukkig* Belgie heeft men, volgens art. 17 van de Constitutie, die zoo hoog geprezen vrijheid van onderwijs. — Vergunt mij dat ik u voorleze hetgeen de beruchte *Ducpetiaux* schrijft in de voorrede van zijn werk: *De l'état de l'instruction primaire et populaire en Belgique*, p. 9:

« Qu'avons nous fait depuis 1830? Nous avons fait autrement il est vrai, mais avons nous fait mieux que sous le régime Hollandais? Helas! non. Nous avons renversé l'édifice, mais nous n'avons rien reconstruit. Le sol depuis plus de sept ans est jonché de décombres, et à peine songe-t-on à le déblayer: nous avons la liberté illimitée de l'instruction, mais nous n'avons presqu'aucune des institutions qui devraient la féconder. Qui s'occupe chez nous d'instruction primaire? Quelques congrégations réligieuses, quelques communes isolées, quelques hommes dont les efforts individuels sont dès-lors condamnés à l'impuissance. Mais des vues d'ensemble, de système bien coördonné, il n'en est question. » Kan men sterker getuigenis hooren dan deze woorden van een man, wiens gevoelen en karakter ik niet wil aanprijzen, maar die, als groot voorstander der revolutionaire zaken in Belgie, ten minste in dezen niet kan beschuldigd worden van partijdigheid voor de vruchten dier revolutie.

En wat zegt hij verder in het 2de hoofdstuk: « La révolution de 1830, en proclamant le principe de la liberté d'enseignement, détendit subitement le ressort qui donnait l'impulsion et la vie au système Hollandais. » Hoort verder uit

hetzelfde werk, hetgeen er wordt overgenomen van de rapporten der gouverneurs in de Belgische Provincien, omtrent den toestand van het onderwijs, bepaaldelijk van den gouverneur van Luxemburg. Het is die ambtenaar zelf die spreekt:

« En somme, l'instruction primaire, loin de s'étendre et de » s'améliorer dans le Luxembourg pendant les 3 années qui » ont suivi la révolution, a au contraire visiblement décliné. » Ce n'est pas parceque les écoles ne soient nombreuses, et que les » élèves y manquent — mais, je le dis avec peine, ce grand » nombre d'instituteurs atteste moins l'état florissant de l'édu» cation que sa décadence. Plusieurs ont à peine les premières » notions des connaisances dont ils se font les professeurs; » il en est qui ne tiennent école durant trois ou quatre mois » d'hyver, que dans l'impuissance où ils sont à cette époque » rigoureuse de l'année, de continuer leur métier de maçon, » charpentier, etc. Qu'on ne croie pas le tableau chargé. Dans » une tournée que je viens de faire dans le district d'Arlon, » (zoo vervolgt de Gouverneur), « j'ai malheureusement eu l'occa» sion de recueillir plus d'un fait à l'appui de ce que j'avan» ce: du reste la chose s'explique — d'abord, comme je l'ai » dit, presque partout les instituteurs *sont exclusivement* » *choisis par les parens, souvent fort mauvais juges en fait de* » *capacités* — et puis c'est de l'instruction à bon marché qu'on » veut. — Combien l'instruction primaire n'a-t-elle pas rétro» gradé si l'on considère le mérite des instituteurs, leur mé» thode et l'instruction des enfans. Ce n'est donc pas au Lu» xembourg qu'a profité jusqu' à présent le principe de la li» berté de l'enseignement.»

Dan, Ed. Mog. Heeren! Ducpetiaux is niet de eenige, die ons de gevolgen der vrijheid van onderwijs in Belgie doet kennen. Ramon de la Sagra, de geleerde Spanjaard, dien ik u reeds noemde, heeft in het tweede deel van zijn werk, in 1839 te Parijs uitgegeven (*Voyage en Hollande et en Belgique sous le rapport de l'instruction primaire, etc.*), omtrent Belgie tafereelen opgehangen van denzelfden aard als Ducpetiaux: mag ik u nog eene plaats voorlezen, waar hij niet zelf zijn gevoelen uitdrukt, maar opgeeft hetgeen het genootschap ter aanmoediging van het onderwijs te Luik, in deszelfs verslag over 1836 en 1837, mededeelt:

« Espérons que le Gouvernement et la législation (zoo » spreekt het genootschap) feront sortir dès la prochaine ses» sion, l'enseignement primaire, de l'état de langueur où il

» est plongé . . . . Si un *essai malencontreux d'éman-
» cipation illimitée* de l'enseignement public a été fait dans
» notre pays, espérons qu'une expérience de sept années aura
» suffi pour éclairer le législateur. »

Eenige bladzijden vroeger had Ramon de la Sagra zinsnede aangehaald uit eene redevoering van den Heer A. Visschers te Luik, in Augustus 1838, waar men vindt: « Ceux » qui prétendent que — la loi — ne doit pas intervenir, afin » de suppléer à l'impossibilité d'action des familles, ont trop » souvent pour but de faire une trop belle part aux corpora- » tions ecclésiastiques qui donnent gratuitement l'instruction » aux enfans des pauvres, mais ces corporations mêmes ne » peuvent pas tout faire, et comme elles agissent sans contrô- » le, nous ne pouvons pas permettre qu'elles agissent seules. — » Men zou niet ophouden, indien men uit deze en andere werken alle de betoogen wilde aanhalen, ten bewijze van de nadeelige gevolgen, uit de geheele vrijheid van onderwijs, ik zeg niet *te verwachten*, maar daaruit *bij ondervinding reeds voortgevloeid*. Ik heb die genomen, welke mij het eerst onder de oogen zijn gevallen; nog slechts één wil ik er putten uit een werk van den heer *van Nerum*, een Katholijk, vroeger leerling der kweekschool te Lier, ten titel voerende: *De l'organisation de l'enseignement primaire en Belgique* etc. (Gand 1839). In de eerste bladzijde van zijn boek zegt hij: « Parcou- » rez aujourd'hui nos villages, mais parcourez les en hyver; » partout vous trouverez les malheureux petits enfants entas- » sés les uns sur les autres dans de misérables trous, dans des » greniers, dans des caves, dans des granges et même dans » des écuries; au milieu d'eux vous trouverez un homme à la » mine dure et sévère, qui a parfois exercé sa dextérité à « dompter des chevaux indociles ou des taureaux en fureur, » et qui a par conséquent la main extrêmement lourde pour » surveiller d'innocentes créatures. . . . » Een weinig verder, van den toestand der onderwijzers meer bepaaldelijk sprekende, zegt de Heer van Nerum: « Que voyons nous aujour- » d'hui? des hommes chargés de l'éducation des enfans, aban- » donnés à leurs propres efforts, condamnés à une vie misé- » rable, sans considération, sans avenir, sans protection. . . . » Souvent l'instituteur primaire et sa famille sont reduits à » la plus affreuse misère; les besoins matériels le pressent de » toute part et le mettent dans l'impossibilité de songer à l'in- » struction qui lui manque . . . . il devient ainsi de plus im-

» propre aux importantes fonctions qu'il exerce; l'abattement » de son ame détruit son énergie morale. . . . . il devient » sombre et taciturne devant cette jeunesse pétillante. . . . .

« Depuis que l'instruction a été abandonnée par l'autorité » supérieure, que les brévets de capacité ne sont plus exigés, » les études ont perdu leur attrait pour les personnes qui se » destinent à l'enseignement. Ensuite les jeunes gens qu'on » prend sur les bancs de l'école même pour en faire des aides, » sont souvent plus nuisibles qu'utiles. N'ayant pas fréquenté » une école normale, n'étant pas tenus à subir des examens, » ne voyant pas d'avenir dans la carrière qu'ils ont eu le mal» heur d'embrasser, ils sont, on ne peut plus indifférens aux » fonctions qu'ils exercent, ils amusent les enfans et ne les » instruisent pas. « . . . . . Sur 255 communes que nous » avons visitées en 1836, 1837 et 1838 » (vervolgt de Heer van Nerum) « nous avons trouvé 122 instituteurs, n'ayant « pour toute demeure qu'une miserable petite cabane, con« sistant en une ou deux pièces, qui servaient à la fois de « cuisine, de chambre-à-coucher et d'école, en général privés « des meubles les plus indispensables à la vie de l'homme.

« Pour soutenir leur malheureuse existence, quelques-uns se « sont fait instituteurs et géomêtres; d'autres instituteurs et » cabaretiers ou tailleurs. . . . . » Ed. Mog. Heeren! hoe komt dit laatste geheel overeen met het aangehaald officiële rapport van den Gouverneur van Luxemburg?

Toen er in der tijd zoo op de vrijheid van onderwijs aangedrongen is, werd er onder anderen tegen aangevoerd, dat er op sommige plaatsen *geene*, op andere *te veel* scholen zouden zijn, naar mate bijzondere ingezetenen of corporatien zich de zaak op de ééne plaats *niet*, op de andere met overdrevenheid zouden aantrekken — maar het was toen nog maar eene redenering. —Wilt nog eenige oogenblikken aandacht hebben om te vernemen, hoe die redenering is bewaarheid geworden. — De heer van Nerum gaat aldus voort:

« Dans des communes, qui auraient de la peine à entretenir » un seul instituteur, nous avons trouvé souvent 5, 6 ou 7 » écoles de l'espèce dont nous venons de donner la description » (gij hebt die beschrijving zoo even gehoord) et qui se font » perpétuellement une guerre à mort. — La génération actuel» le » (leest men verder, en hiermede zal ik mijne aanhalingen besluiten) « grandit dans un atmosphère de vices et de dépra» vations qui fera rougir nos enfans, et qui doit inspirer les

»craintes les plus sérieuses pour l'avenir du pays. — Pour ne »citer qu'un seul exemple, dans une commune pris de 4000 »ames à proximité de Gand, nous avons trouvé un pensionnat, »dont le chef exercait tout à la fois le métier de boucher, de »cabaretier et d'instituteur; — le rez-de-chaussée servait à la »fois d'école, de cabaret et d'étal pour les viandes; au-dessus »de cette place était le dortoir des pensionnaires, et le plan»cher était composé de simples planches juxta posées, »entr'ouvertes, de manière que le soir ces jeunes gens dans »leur lit pourraient très-bien entendre et même voir ce qui se »passait dans la salle du cabaret: la bierre et le sang formaient »ici les élemens de l'éducation!!!»

Ik behoef niets meer te zeggen, — gij hebt gehoord, *niet* waarheen de vrijheid van onderwijs zou *kunnen* leiden, doch *waar zij heen* HEEFT *geleid*, in een naburig land, alwaar men alle de voordeelen heeft genoten van een opperbestuur over hetzelve. — *Waar daden spreken*, *zijn woorden onnoodig.*

Welligt, Ed. Mog. Heeren! heeft mijn warm gevoel omtrent dit onderwerp mij te verre gevoerd: welligt heb ik te lang uitgeweid over eene zaak, waar ik van ben doordrongen, en welke ik gedurende eenigen tijd de eer heb gehad bij het Departement van Binnenlandsche Zaken te besturen.

Ik ben den Katholyken niet in het minste vijandig. — Niemand zal mij van onverdraagzaamheid beschuldigen. — Mijne eerste opvoeding genoot ik, verre van hier, in een Roomsch land. — Herhaaldelijk is mij in onderscheiden deelen van Europa langdurige en aangename omgang met Roomschen te beurt gevallen: zoo wel daar als hier te lande heb ik aan veel Katholyken gaarne achting en vriendschap gewijd; en koester nog voor hen die gevoelens; — gaarne eerbiedig ik onder hen mannen van verlichting en van kennis. — Maar wanneer ik in deze vergaderzaal een millioen onzer Katholyke medeburgers tot getuigen hoor aanroepen, dat zij vrijheid van Godsdienst en vrijheid van Onderwijs in *dit land behoeven*, en dat wijzigingen alleen in de Gwt. aan die beide behoeften kunnen voldoen, dan wil ik, zoo veel het eenigzins in mijn vermogen is, hen tegen die stellingen waarschuwen; dan wil ik hun aangetoond hebben, hoe de Godsdienst onbelemmerd vrij is; en hoe onbelemmerde vrijheid van onderwijs doodelijk zou wezen; dan wil ik hun gezegd hebben, hoe de Regering het onderwijs voor allen welmeenend en vaderlijk bestuurt, en jegens hen in het bijzonder met inschikkelijkheid, toegeef-

lijkheid, ik zou haast zeggen met zwakheid; dan wil ik de onkundigen onder hen, zoo veel in mij is, hebben voorgelicht, en de misleiden onder hen zoo mogelijk van hunne dwaling hebben terug gebragt; — wanneer ik in deze plegtige oogenblikken openlijk een millioen onzer Katholyke medeburgers als dreigende vijanden in den Staat hoor afgeschilderd, dan wil ik, met alle mijne krachten, zoo in als buiten deze Kamer, den weêrklank trachten te verdooven dier schrikwoorden, welke trouwens, hier houde men zich van overtuigd, het gevoelen niet uitdrukken van hen, in wier naam zij zijn uitgesproken; dan acht ik mij verpligt hier openlijk te zeggen, dat de vijandige houding zou zijn even heilloos als ongodsdienstig en waarschijnlijk strekkende om tweespalt te strooijen, waar eendragt zoo noodig is, — om verderf en afgunst te verspreiden, waar welvaart en vertrouwen nog heerschen, — om eindelijk vijandschap te zaaijen, waar Katholyk en Protestant in ons verdraagzaam Rijk zoo vreedzaam hand aan hand op en neer gaan, op denzelfden akker of in dezelfde bedrijven, en waar zij dezelfde gezelschappen deelen, soms dezelfde kerkgebouwen en alom denzelfden huisselijken haard.

En nu, Ed. Mog. Heeren! nog eenige woorden over de 13 ontwerpen tot wijziging onzer Gwt.

Ik eerbiedig het gevoelen der tegenstanders van deze ontwerpen; inzonderheid eerbiedig ik, juist omdat zij verre de minderheid schijnen uit te maken, het standvastig wederstreven van hen, die zich met de splitsing van Holland hoogstens bezwaard achten; — het onderwerp dier splitsing is uitgeput — verwacht van mij geen nieuwe redeneringen deswege; de ondervinding alleen zal kunnen leeren wat het beste is in deze zaak, over en weder voor verdediging zoo vatbaar; maar op de omstandigheden waar wij ons in bevinden, daarop wilde ik alleen uwe aandacht vestigen. — Tot de omstandigheden van dit gewigtig oogenblik schijnen inzonderheid de volgende te behooren:

1. Indien eene mogelijke afstemming vallen mogt op een der vijf eerste ontwerpen, zonder welke de Gwt. van ons verkleind Rijk op den duur geene Gwt. kan wezen, dan is eene nieuwe herziening met den aankleve van dien onvermijdelijk. Die aankleve bestaat niet alleen in verlies van tijd en kosten; en de weder voltallig making der Provinciale Staten, na ontbinding der tegenwoordige Dubbele Kamer, en in de

benoeming daarna van nieuwe ledén der Stat.-Gen. voor eene nieuwe Dubbele Kamer, waarop dan later weder de aanvulling der Provinciale Staten zal moeten volgen; maar bij de herziening oorspronkelijk voor een eenig punt, komen als van zelven wenschen en aandrang tot meerdere wijzigingen; en wij kunnen mede spreken van den staat van spanning, van den strijd, als het ware, daaraan verbonden.

2. Reeds heeft een hoog geacht lid gezegd dat, indien de afstemming van een der eerste vijf ontwerpen dan toch eene nieuwe herziening onvermijdelijk maakt, dat men dan maar meerdere wijzigings-wetten, thans misschien nog niet zoo volledig, zou moeten afwijzen, en dat dan naderhand alles te zamen behandeld zou kunnen worden. Maar dan ook, Ed. Mog. Heeren! zou het dusverre gedane werk weder onbegonnen zijn — en laten wij ons wachten voor die eerste afstemming, welke dan als het ware andere afstemmingen zoude na zich slepen.

3. Verviel men er toe om de herziening weder geheel te moeten beginnen, dan lokte men eene nieuwe opgewondenheid uit, ten minste nieuwe *pogingen* er toe? en dan gaf men op nieuw aanleiding tot tijdelijke ineensmelting van verschillende partijen, om hetzelfde doel (afpersing van ruime wijzigingen) doch met geheel verschillende inzigten te bejagen.

4. Eene verdere omstandigheid is de oorzaak om aan een eind te kómen; 's Lands welzijn vordert het dringend — de Regering heeft behoefte aan vastheid en rust, om alle zorg aan de regeling van zoo veel hooge aangelegenhèden van allerlei aard te besteden.

5. En ons, Ed. Mog. Heeren! zoo verre wij tot de gewone Kamer behooren, ons wachten over weinige weken gewigtige bemoeijingen met een deel dier hooge aangelegenheden; wetten tot regeling onzer finantien, denkelijk voor tweejarige ontvangst en uitgaaf, en zeker van grooten invloed voor een veel langduriger tijdperk; wetten voor het Syndicaat en voor de Rekenkamer, en wat al niet meer — en zal daar niet onze aandacht en tijd onverdeeld aan moeten worden besteed, om iets goeds voor de toekomst te kunnen daarstellen!

6. Men stappe intusschen over dit alles heen; maar wie waarborgt ons dat de Regering genegen zal zijn om, bij afwijzing van het aangebodene, *meer* voor te stellen? wie verzekert ons, dat zij zelfs altijd genegen zal zijn om in hetzelfde, om in even zoo veel toe te stemmen? wie ziet niet in, dat

onvoorziene omstandigheden, oorlog in Europa, en wat al niet, de Regering kunnen beletten, om, als men heden afkeurt, morgen op nieuw voor te dragen.

7. En, waarlijk! behoeven wij zoo veel meer? ik zeg niet om een volmaakter geheel te bezitten, maar om eene Gwt. te bezitten, waar Kroon en Volk billijke regten en vrijheid in kunnen vinden, indien maar die Gwt. zonder verwringing wordt nageleefd?

Ed. Mog. Heeren! mogten die omstandigheden zwaar bij ons allen wegen; mogten zij, die van de nagenoeg bekende meerderheid in gevoelen verschillen, het offer van dit gevoelen brengen op het altaar des Vaderlands! ik zou hun haast durven voorspellen, dat zij van die edele opoffering, in het binnenste van hun hart eene zelfvoldoening, een streelend genot en duurzame bevrediging zullen ondervinden, verre verheven boven de tijdelijke toejuiching voor betoonde standvastigheid, welke hunne tehuiskomst misschien zal begroeten.

XXX. De Heer Brucx

beweert, dat men de wetten niet enkel op zich zelven moet beoordeelen, maar vooral ook onderzoeken, of derzelver aanneming of verwerping in het welbegrepen belang des Volks, in het tegenwoordig oogenblik nuttig en noodzakelijk is. Bij dat onderzoek is het de pligt des Volksvertegenwoordigers, om, des noods met opoffering van eigen gevoelen, slechts het heil des lands in het oog te houden. Hij heeft vroeger de invoering van een verantwoordelijk Ministerie, van een ander verkiezingstelsel, van de ontbindbaarheid der Kamer voorgestaan. Hij blijft die nog als zeer wenschelijk keuren, en ziet met beklemdheid des harten de gevolgen te gemoet, die bij onze tegenwoordige staatsinrigting uit eenen twist tusschen de Regering en de Kamer zouden kunnen voortspruiten. Indien er slechts de geringste hoop bestond, dat door het afstemmen der tegenwoordige wetten zulke en andere verbeteringen tot stand zouden kunnen worden gebragt, hij zou geen oogenblik aarzelen om ze te verwerpen. Maar die hoop is, zijnes inziens, een hersenschim. De voorgedragene wetten zijn, op zich-zelve genomen, òf een noodzakelijk gevolg der scheiding van Belgie, òf als wezenlijke verbeteringen te beschouwen. Tegen de aanneming van ieder

op zich-zelve is weinig zwarigheid. En de spreker acht zich te meer verpligt om daartoe over te gaan, vermits de omstandigheden, waarin wij verkeeren, groote omzigtigheid eischen en gebiedend vorderen, dat aan de twisten over de verandering van het Staatsverdrag een einde worde gemaakt. In ons Vaderland heerscht toenemende welvaart, blijkbaar ook in het uitdroogen van groote waterplassen; eene talrijke koopvaardijvloot bedekt de wateren en voert ons de voortbrengselen van het heerlijke Java toe; maar te midden daarvan knaagt een worm aan het hart van den Staat: de vervallen toestand van het Finantiwezen. Indien tot verbetering daarvan niet ernstig de hand aan het werk geslagen wordt, zal het Staatsbankroet weldra onvermijdelijk worden. En is het dan niet wenschelijk, om de Regering de handen geheel vrij te laten, tot die zoo noodzakelijke verbetering der geldmiddelen onder de medewerking van den nieuwen Minister van Finantien, die eene zoo moeijelijke taak op zich genomen heeft? Maar daarenboven, meent de spreker, dat de inwendige toestand des lands en de verwikkelingen in de betrekking der Rijken van Europa, groote omzigtigheid aanraden. De geestdrift, die tijdens de spanning met Belgie heerschte, is onder de Natie vervlogen. Zij is vervangen door een gevoel van ontevredenheid, dat oorspronkelijk vooral uit den staat van het Finantiewezen is geboren, waarop men na het herstel des vredes meer algemeen de aandacht heeft beginnen te vestigen, doch dat, als de zaak der Gwt. niet wordt afgedaan, steeds meer zal worden aangestookt. Als men zich daarbij de mogelijkheid voorstelt, dat de staat van het Finantiewezen in 't vervolg tot eene reductie der renten van de staats-schuld en tot invoering van nieuwe belastingen zou kunnen noodzaken, zou de ontevredenheid te eeniger tijd tot staatsberoeringen kunnen overslaan. De spreker wijst ten slotte op de wapenkreeten, die door het magtige en oorlogzuchtige Frankrijk worden aangeheven, en zegt, dat bij mogelijke gebeurtenissen ons Koningrijk alleen door eendragt van binnen zijn onafhankelijk bestaan zou kunnen handhaven.

XXXI. De Heer Schimmelpenninck van der Oije:

Ed. Mog. Heeren! Sedert negen jaren, dat ik de eer heb, lid van de Tweede Kamer te zijn, ben ik, helaas! maar al te dikwijls in de noodzakelijkheid geweest, om de voorstellen

der Regering te bestrijden. Het politiek doelwit waarnaar men sedert 1830 streefde (met de tastbare onmogelijkheid om het te bereiken), stortte ons finantiewezen in een bajert van verwarring, terwijl het 's Lands middelen op eene schrikbarende wijze ondermijnde. De maatregelen die men bezigde om den waren toestand der Finantien te verbergen, rekten het kunstmatig bestaan derzelve, maar moeten vroeg of laat, zoodra blijkt dat de middelen niet meer toereiken, het crediet-stelsel, waarop alles gebouwd wordt, ten verderve storten. De eigendunkelijke of gebrekkige wijze waarop de Gwt. in onderscheidene opzigten, als ter zake van de militie, de kolonien en de Rekenkamer (hetzij dan ten gevolge of in weêrwil der omstandigheden), werd uitgelegd of toegepast, moest van lieverlede een regtmatig wantrouwen bij velen doen geboren worden, en daaruit aanleiding geven, om andere beginselen van Staatsregt te verlangen. De ondervinding toonde, hoe wrang de vruchten waren van het zaad dat men strooide; zij leerde dat de Stat.-Gen. het hun toegekend standpunt miskenden. Toen ontkiemde het denkbeeld dat er behoefte aan betere waarborgen bestond. Maar gelijktijdig ontwaakte de geest; men begon den geheimzinnigen sluijer los te scheuren, en er openbaarde zich eene belangstelling van de zijde der Natie, eene meerdere veerkracht van de zijde der gewone Kamer, die meer dan wijzigingen van artikelen op papier beteekende.

Laat mij, na het standpunt mijner beschouwing aldus te hebben aangewezen, eens, met vermijding van herhalingen, nagaan, in hoe verre de thans aangeboden voorstellen, op eene voldoende wijze in het prangende der behoefte voorzien.

De bevoegdheid der Kamer om te amenderen, hoe waar ook, kan niets afdoen, nu het oogenblik van stemmen is gekomen. Het was eene prealable quaestie, waar de meerderheid zich gelukkiger wijzer tegen verklaarde. Het kan nogmaals in aanmerking komen als een der 13 voorstellen valt. Op dit oogenblik word ik gedwongen om de wetten te beoordeelen gelijk zij zijn.

Wat goeds en kwaads zeggen nu deze wetten?

De vijf eerste bevatten geene concessie; zij zijn eenvoudige uitvloeisels der afscheiding van Belgie. Ik beoordeel dezelve summier als volgt:

Het verwijderd Luxemburg is te regt buiten verband met het Rijk gesteld. Indien deszelfs grondwettige vrijheden wierden

aangerand, moet ik zulks veroordeelen, maar het behoort niet meer tot den kring onzer bemoeijenissen. De Luxemburgers zelve scheurden zich geweldadig in 1830 van ons af. Alleen de vesting werd door Pruissische soldaten behouden. Zij en niet wij zeiden het bondgenootschap op. Dat zij zich dan nu ook zelve helpen!

Met Limburg handelde men, om zoo vele aangevoerde redenen, onregtmatig en onstaatkundig? Maar de quaestie is gepraejudicieerd, naardien de vorige Kamer de wetten tot wijziging, zonder Limburg aannam, en deze Dubbele Kamer er buiten hen over beraadslaagt. Ik ga verder en beweer: de handelwijze der Regering is uit een regtskundig oogpunt niet te verdedigen, maar volgens de leer der billijkheid en van het nut kon zij ten opzigte dezer Kamer niets anders doen, dan hetgeen zij deed. En waarom?

In 1830 lieten de Limburgers zich door den tuimelgeest medeslepen. Zelfs Venlo's burgerij bood het oproer de hand, en niets dan Maastricht werd behouden, mogelijk alleen, omdat eene krachtige hand er het bewind voerde. Sedert dienden zij, en vochten zij tegen ons. Negen jaren lang waren zij, in hun eigen oog, *Jure*, Belgen. Zij werden ginds in beide Kamers vertegenwoordigd. Een hunner was minister. Zij hielpen eene eigene ons vreemde wetgeving tot stand brengen. Deze werd zelfs na de hereeniging door onzen Hoogen Raad als geldig erkend, en zelfs later nog toegepast. Slechts trapswijze kunnen de Belgische instellingen door de onze worden vervangen. Zoo niet, verloor al wat van Belgischen oorsprong was, op den dag der overgave van het land, alle kracht, en er volgden oogenblikken, dagen, weken van regeringloosheid!

Het kan onze aandacht ook niet ontgaan (ofschoon het tot geene afdoende gevolgtrekking leidt), dat wij sedert acht maanden aan de verandering der Gwt. werken, en er geene reclame, geen verzoekschrift hoegenaamd van eenigen Limburger werd ingediend.

Eindelijk vroeg ik mij af: hoedanig men anders had kunnen handelen? Ik stem met twee geachte redenaars uit Leijden en Gelderland overeen, dat niets had belet, om het nieuwe Hertogdom, na de ratificatie der 24 artikelen, dadelijk als Provincie te organiseren. Want vermits de organisatie in alle verschillende opzigten bij uitsluiting aan den Koning toekomt, had zulks even goed voor als na de verandering der Gwt.

kunnen plaats hebben; en hebben de zwarigheden, welke eene regeling van zaken tegenstaan, eigenlijk niets met de Gwt. te maken. Even als de Koning de stedelijke en plattelands-besturen benoemde, had dezelve de drie standen kunnen invoeren; ten gevolge van het rapport eener speciale Commissie, de proportionele vertegenwoordiging van elken stand, van elke Stad, van elk District kunnen regelen, en door almede de Gedeputeerde Staten te benoemen, de werking der Provinciale Staten onverwijld in het leven kunnen roepen. Maar ik vraag mij verder, of de Koning dan ook niet dadelijk de representatie in onze gewone Tweede Kamer had kunnen en moeten afvaardigen? Dan is het antwoord ontkennend.

Bragt het verlies van de helft der Provincie, en hetgeen er sedert tien jaren gebeurde, tot de bekentenis, dat de oude Standen en Staten niet weder van zelve in het leven konden treden, maar daartoe de tusschenkomst des Konings vereischt werd, dan erkent men reeds daardoor, dat Limburg niet meer het oude Limburg is, en deszelfs vertegenwoordiging eene voorafgaande regeling vereischt: geeft men dit niet toe, dan wenschte ik eens te vernemen, welk getal leden dadelijk van regtswege naar de Tweede Kamer zoude gezonden zijn. Te voren waren er *vier*. Het ter zake betrekkelijk voorstel stelt voor van *drie*. Een geacht redenaar, dien ik weërleg, zeide van *twee*. Een ander wilde er eerst *drie* en heden *vier*. Welk is nu het juiste getal? Wat kwam regtens toe? Welke regelmaat zoude, bij het verlies der halve Provincie, en alvorens de inlijving met ons Koningrijk door de Gwt. was geregeld, tot grondslag worden genomen? Zoude de gewone Tweede Kamer, zoude deze Dubbele Kamer plotseling, na eene afscheiding van tien jaren, zonder eenige voorafgaande bepaling, een naar willekeur bepaald aantal leden, stilzwijgend in haren boezem hebben opgenomen? Het ware nog al zonderling geweest, om eerst het bepaald getal leden op te nemen, en eerst daarna over de hoegrootheid van dat getal te redekavelen! Neen, Ed. Mog. Heeren! geen onzer had er in berust; dan eerst regt, zouden wij over willekeur hebben geklaagd.

Ik weet wel dat er een middel ware geweest, om de genoemde zwarigheden te vermijden; door namelijk de Limburgsche quaestie door de gewone, en door eene Dubbele Kamer af te doen, alvorens de hand aan de eenige verdere wijziging hoegenaamd te slaan. Maar behalve dat de gewone

Kamer hier niet op aandrong, en niemand thans in gemoede zulk een omslag meer kan verlangen, vraag ik dan al weder: of het niet de bekentenis medebrengt, dat Limburg opgenomen of ingelijfd moest worden? en zoo al, of daardoor niet erkend werd, dat het een vreemd gewest was?

In allen geval stoot men hierbij van alle zijden op zoo vele moeijelijkheden, dat ik voor een onzeker regt den lande geen zeker nadeel mag berokkenen.

Over de splitsing van Holland, durf ik, na al het deswege gezegde, niet uitweiden. Ik had de beslissing liefst van de Staten der meest belanghebbende Provincie doen afhangen, maar de Gwt. gebood het niet. Die Staten zijn verdeeld. Hun concept-adres kwam niet tot stand. Ik acht den maatregel thans in overeenstemming met het algemeen belang. Niet omdat de Provincie te magtig is; want behalve dat dit zijne voordeelen had, doet zulks sedert den val van het foederalistische stelsel, onder eenen Koning, en bij het besef dat de materiële belangen der onderdeelen toch dezelfde blijven, weinig af; maar omdat de ondervinding bewees, dat zij te groot voor ééne administratie was, zoodat er daadwerkelijk twee bestonden; omdat de discussien over het voorstel tot scheiding een indruk hebben gegeven, welke voortaan zeer nadeelig op de verbroedering zoude werken, en omdat in allen geval de nadeelen der vereeniging tastbaar en die der splitsing twijfelachtig zijn. Daar te boven kon het verwerpen der splitsing de Regering wel eens tot het juiste besluit brengen, om de eenheid daadwerkelijk in te voeren, en dit zoude dan toch wel met het belang en gerijf der meesten strijden.

Men vergete eindelijk niet, dat het afstemmen van dit voorstel ter zake van Holland, op Limburg en Luxemburg zoude terug kaatsen, door het eene inmiddels zonder representatie te laten, en het andere, in zeker opzigt, grondwettig als een gedeelte van het Rijk te blijven beschouwen.

En nu de andere wetten. De inhuldiging des Konings *kan* voortaan niet dan te Amsterdam, en zij *zal* voortaan aan geene noodelooze formaliteiten gebonden, plaats vinden. Hiertegen kan zich bezwaarlijk iemand verzetten.

Het maximun der Staatsraden van 24 tot 12 leden ingekrompen, en de tractementen benevens de schavergoedingen van ƒ 8,000 tot ƒ 5,000 teruggebragt zijnde, kan men niet verder gaan, zonder de inrigting zelve te verlammen. Haar nut

zal grootendeels van de keus der personen afhangen; maar in de gegevene omstandigheden zoude de verklaring van het onnut der inrigting, en van de daarop gegronde verwerping van het voorstel, geen ander gevolg hebben, dan dat er weder 24 in stede van hoogstens 12 konden benoemd worden; want er is hier geene quaestie van eene daarstelling, maar eenvoudig van inkrimping.

De zamenstelling der Stat-Gen. staat in verband met de wet nopens art. 1 en 2. Slechts als deze wordt aangenomen, kan en moet ik, bij wijze eener wederkeerige tijdelijke concessie, in het nieuwe art. 79 berusten; zoo niet, bestaat er geene afdoende reden om het eene gewest, naar verhouding, minder dan het andere te vertegenwoordigen. In het rapport der ontwerpers van de Gwt. wordt geene andere uitzondering op den grondslag der bevolking aangeduid, dan het in gemeenschap brengen der koloniën; en dit oude eigendom der Republiek sloeg meer bepaaldelijk op het vinden eener numerieke gelijkstelling van de noordelijke met de Zuidelijke vertegenwoordiging. Het hoofdbeginsel was: *onderlinge gelijkheid.* Het strijdt daarmede, om bij voorbeeld Gelderland een vierde minder dan Holland, en schier een vierde minder dan Groningen te vertegenwoordigen; om de eerstgenoemde Provincie vergelijkenderwijze niet 8, of in allen geval 7 Leden, naar de Tweede Kamer te doen zenden, — om, ten gevolge van denzelfden maatstaf Noord-Braband niet één Lid meer toe te kennen. Wil men in aanmerking doen nemen dat Holland proportioneel meer opbrengt voor de Schatkist, wel nu, men late hetzelve 22 in stede van 20 Leden, die van regtswege toekomen; ofschoon daartegen pleit dat de verbruikers, die ten deele elders wonen, ten slotte de indirecte belastingen betalen, en die meerdere opbrengst almede aan het exceptioneel voorregt moet worden toegeschreven, dat het centraal Bestuur te dier plaatse is gevestigd.

Niet minder bezwaar biedt art. 80 op zich zelf beschouwd aan. De Eerste Kamer bestond noch in 1814, noch vroeger. Zij vertegenwoordigt geen beginsel. Haar ontbreekt de morele kracht om, bij ernstige botsingen tusschen den Koning en de Tweede Kamer, scheidsregterlijk op te treden. De drie categorien ter verkrijging van het Lidmaatschap, beteekenen eigenlijk niets: Zes stemmen dier Kamer kunnen elk wetsbesluit tegenhouden, alles stremmen. Het is bijna een tonne gouds nutteloos besteed. In allen geval diende het beginsel

der publiciteit hier te worden toegepast. Deze bedenkingen zouden afdoende bij mij wegen, indien er heden ten dage mogelijkheid was, om er in te voorzien. Maar niemand zal gelooven, dat de Eerste Kamer zelve een voorstel in den genoemden zin zoude goedkeuren; het verwerpen van het voorstel zoude eenvoudig het bestaande in wezen houden. Wij mogen daar te boven niet vergeten dat deze Kamer, met opzigt tot de latere voorstellen, het gemeen overleg bevorderde; dat zij, door ons in het harnas gejaagd, bij magte ware, om zich door het verwerpen dier verlangde voorstellen, op eene grievende wijze te doen gelden, dat zij eindelijk te wijs zal zijn, om zich ligtvaardig tegen de Tweede Kamer te kanten.

Van geheel anderen aard, zijn de acht volgende wetten. Zij gaan verder dan datgene te veranderen, hetwelk een onmiddellijk gevolg der afscheuring van Belgie is, en sedert 1830 met de daad veranderd was. Zij bevatten eenige belangrijke verbeteringen, als gevolg van de onderhandelingen met de gewone Tweede Kamer, — als voorziening in de meest drukkende bezwaren.

Door de nieuwe Art. 3, 6, 7, 11 en 134 werd, vooral in verband met het nieuwe art. 130, de verkeerde grondstelling gewijzigd, dat het stemregt en de zamenstelling der Provinciale Staten, niet naar de behoeften der tijden en omstandigheden konden worden herzien. De gewone wetgeving zal nu tusschen beide treden, zoodra eene Provincie over het bestaande klaagt. Dit waarborgt zoo wel tegen willekeur, als tegen de bestendiging van hetgeen slecht bevonden werd. Dit krenkt geen verkregen regt, en vereeuwigt geen misbruik. Verbetering is mogelijk gemaakt, maar niet den onder waarborg tegen voorbarigheid en misbruik. Daarbij zijn de handelingen der kiescollegien almede van reglementairen aard geworden, en sluit art. 132 geenszins de deur voor verbeteringen. Ik berust er in, en kan geenszins de hand reiken aan dezulken die verder willen gaan, door dadelijk de standen af te schaffen. — Trouwens is die gelijkheid der standen, waarop nu door eenigen wordt aangedrongen, eene hersenschim, die niet alleen met onze geschiedenis strijdt, maar die nog nimmer, ergens hoegenaamd, duurzaam werd aangetroffen. In het Oosten zijn het castes, in Athene waren het burgers, woonden en slaven, in Rome drie standen, in Engeland is het geboorte, in Noord-Amerika de kleuren en het geld; zelfs Napoleon herstelde ze zoodra hij zijne heerschappij gevestigd

had. Schaft het bestaande af, en eene andere ongelijkheid zal opkomen, welligt drukkender of nadeeliger dan deze onschuldige standen.

Erkenne ik intusschen dat de ridderschappen, althans niet overal, aan het doel beantwoorden, zoo vraag ik of eene voorzigtige staatkunde dan niet gebiedt, om eene aloude instelling te ondermijnen, alvorens ze af te schaffen. Wel nu: is art. 129 verkeerd, zoo biedt art. 130 thans de gelegenheid, om trapsgewijze, zonder schokken, naar mate der plaatselijke tijdelijke behoeften, te handelen. Verder te gaan ware een roekeloos afbreken.

Het inkomen der Kroon werd tot het bedrag van 1814 terug gebragt. Wegens het veranderlijke van de geldswaarde, van 's Lands middelen en van de omstandigheden, ware het beter geweest om de som niet langer dan voor éène Regering vast te stellen. Dan vermits er geen wettig middel bestaat, om iets anders dan het tegenwoordige of voorgestelde te krijgen, moet ik er in berusten en eene nadere herziening aan den tijd overlaten. Het verwerpen zou geen ander gevolg hebben, dan 24 tonnen gouds in stede van 15 te behouden, en de vermindering telken jare van de Koninklijke edelmoedigheid te doen afhangen — of wel aanleiding tot klagten te geven.

Meer bezwaar vind ik in art. 60, omdat het bestaande, alle quaestie over de constitutionele rekenpligtigheid, almede over de Wetgeving, in het midden laat, en het een en ander dus van eene gezonde uitlegging doet afhangen; terwijl het nieuwe Artikel de finantiële verantwoordelijkheid wel bepaaldelijk, maar zeer onvoldoende omschrijft. Hoe voorzigtig het antwoord der Regering ook gesteld is, blijkt toch uit de wijze hoe men eenvoudig naar het batig slot verwijst, dat het geenszins de bedoeling is om de rekeningen der ontvangsten en uitgaven aan onze contrôle of zelfs maar aan die der Algemeene Rekenkamer, te onderwerpen. Verre van dien wil men niet verder gaan, dan eenvoudig het gebruik over het beschikbaar batig slot, door de wet te regelen. Als of dit, ten opzigte van een erkend eigendom van den Staat niet van zelf sprak! en als of men de slotsom kon vaststellen, zonder de cijfers, die er toe leiden, almede aan de goedkeuring der Wetgeving te onderwerpen. Ik zal daarom tegen dit voorstel stemmen; en zulks te meer, omdat eene verwerping niet belet het boek der wijzigingen te sluiten, en niets verhindert, om zonder deze wet,

de contrôle over de Koloniale Finantiën tot eene wezenlijkheid te maken.

Eene zeer afdoende verbetering ondergingen de Art. 122—128. Het ware wel wenschelijk geweest indien men de splitsing tot de hoofd-onderwerpen had uitgestrekt; maar de stemming per hoofdstuk stelt de Kamer toch in staat, om, zonder het al om het niet te spelen, vele vermeende misbruiken te weren, zonder gevaar, om het geheele Staats-Organismus te schokken en het doen der voordragt, *een jaar vóór den afloop*, geeft daaraan nog meerderen klem. Het zoude nog al opmerkelijk wezen, indien dit heden stelselmatig werd verworpen, nadat het sedert jaren zoo nadrukkelijk verlangd werd. Het zoude den regtmatigen blaam op ons werpen, dat wij meer verlangen, naar mate wij meer krijgen. Ik hecht zoo zeer aan de voorgestelde verbetering, dat mij het bezwaar eener tweejarige begrooting, hoe verkeerd ook, als ongeschikt toeschijnt. Ik verwacht daaruit bovendien de aanleiding, om gedurende de tusschenjaren, de vele leemten onzer wetgeving aan te vullen. Zwaarwigtiger zoude mij de gegronde bedenking voorkomen, dat niet tevens van eene afrekenings-wet wordt gesproken; ware het niet dat de nieuwe redactie er toch eerder toe leidt dan de oude, en het verwerpen dezer wet de pas daartoe meer en meer zoude afsnijden.

De periodieke aftreding der stedelijke raden (Art. 133) was een natuurlijk uitvloeisel van het beginsel der Vertegenwoordiging, zoodat hiermede eene bestaande inconsequentie wordt opgeheven; jammer dat dezelve niet eveneens, en meer consequent, op de gemeente-raden ten platten lande werd toegepast. Die het beginsel van Vertegenwoordiging aanneemt, moet er de gevolgen ook van aannemen — dat is: het tijdelijke voor zoo verre de personen, het duurzame, voor zoo verre de zaken betreft. Het voorstel is daartoe eene toenadering. Bijzondere plaatselijke of individuele bezwaren wegen niet op tegen het opheffen der eenige anomalie van dien aard, welke ons representatief stelsel bezat. Bovendien mag niet worden vergeten dat deze wet tegenover het behoud der standen werd gesteld.

De Rekenkamer kon met het bestaande Art. 102 afdoende werken. Het werd zoodanig in de toepassing vernietigd, dat de inrigting, als een waarborg beschouwd, niets beteekende. De voorgestelde redactie van het artikel, hoe onvolledig ook, belooft beterschap, en zal althans leiden, om de gebrekkige

wet van 1820 te herzien. Klagten over het verledene wegen alleen bij mij, wanneer zij kunnen strekken, om het betere te bevorderen; die over de verkeerde toepassing van een beginsel bewijzen niets tegen dit, maar veel tegen de uitvoerders en bewakers!

Door de verantwoordelijkheid der Ministers heeft de Koning, die zich zelf in staat gevoelt om de zaken te besturen, een persoonlijk offer aan het dringend verlangen der Kamer gebragt. Hiermede zullen wij ons voortaan aan een bepaald persoon kunnen houden, zonder gevaar van den Souverein aan te randen. De voorgestelde Redactie moge slecht zijn; het is voldoende dat het beginsel zelf, met in-begrip van het contreseing, duidelijk staat uitgedrukt. De toepassing *zal dan* van de wettelijke specialiteit afhangen, die deswege, *het zij* afzonderlijk, het zij bij het lijfstraffelijk Wetboek, moeten onderworpen worden. Een rijk begaafd redenaar uit Noord-Braband liet desaangaande een wanklank in zijne anders zoo uitmuntende rede vallen. Hoe? de wet is onnoodig, omdat de zaak bestaat? maar behalve dat zij den onschuldig is, strijdt dit met de vroegere verklaring der Regering, dat die verantwoordelijkheid geen gedeelte van ons Staatsregt uitmaakt. De redenaar zegt: Tiberius had dezelve reeds voor zijne dienaren ingevoerd; maar dat is zoo veel als: de meester is baas over zijne knechts. Waarom toch hechten wij aan het duidelijk omschreven beginsel? Omdat men waarborgen tegen misbruik van magt verlangt, wanneer de Souverein niet tusschen beide treedt; omdat het eene inconstitutionele magt is, *Wetten* door *Besluiten* te kunnen veranderen; omdat er geen ander vreedzaam middel is, de Natie tegen het verkrachten der wet, den Koning tegen het aanranden der Majesteit te beschermen.

Neem ik nu vervolgens in oogenschouw wat er bovendien door eenigen of door velen verlangd werd, dan vind ik bovenal:

Dat maar zeer enkele Leden een verantwoordelijk Ministerie, onmiddellijke Volksverkiezingen en eene ontbindbare Kamer verlangden; de vrees voor het herleven der partijschappen, het opwekken der hartstogten, de ongestadigheid die uit een eeuwigdurenden strijd over beginselen voortvloeit, de tweedragt in den reeds zoo kleinen Staat, het strijdige dier uitheemsche instellingen met onze historische herinneringen, en de misbruiken waartoe zij door kuiperijen in Engeland,

door partijschappen in Frankrijk, door het een en ander in België aanleiding gaven, — maakten de meesten onzer daarvan afkeerig. Ik moet ook vragen, of de voorstanders der onmiddellijke verkiezingen, het bestaande privilegie niet door eene nieuwe willekeur zouden vervangen? Men zegt: thans hebben 418 Leden der Provinciale Staten het heft in handen! Dat is een monopolie! En hoedanig wil men het vervangen? Door de hersenschimmige tusschenkomst van het geheele volk? Maar de massa stelt er zoo weinig belang in; zij heeft zoo weinig begrip van zaken; zij wordt zoo zeer door persoonlijke materiële behoeften afgetrokken; zij zoude zoo zeer ten speelbal van weinigen strekken, dan men op een huismiddel bedacht werd. En wat levert dit op? De cijfers mogen het uitwijzen! De 418 Staatsleden werden door talrijke kiezers, door talloozе stemgeregtigden gekozen, die men allen zonder bezwaar kon toelaten. Dezen vormen de keus der Natie, hunne uitverkorenen in de Staten hebben dus een talrijk, en het meest redelijk gedeelte der Natie voor zich. Bij directe verkiezingen daarentegen wil men, om opgenoemd euvel en gevaar te ontgaan, de zoogenaamde onvervreemdbare persoonlijke regten, al dadelijk van eenen vrij hoogen aanslag in zekere belastingen, enz., ongeschikt maken. Men wil dus velen het Kies- en Stemregt, hetwelk zij nu 25 jaren bezaten, afnemen. En met welk resultaat? dat wij, op den grondslag der 80,000 Fransche kiezers, naar verhouding onzer bevolking, nagenoeg 7,000 dergelijke gepriviliegieerden alhier zouden krijgen, — dat men de honderden deelnemers door eenige duizenden zoude vervangen, maar dat ruim twee en een half milioen zielen, dan niets meer, of zelfs minder dan thans zouden medewerken. Is zulk eene luttele uitkomst waard, om bij wijze eener proefneming, die met onze geschiedenis strijdt, den Staat tot in zijne grondvesten te schokken? Gelukkigerwijze vindt het denkbeeld weinig weêrklank. Bij de 4de sectie, waar ik voorzit, waren van de 16 Leden 15 tegen, en schier hetzelfde vond elders plaats.

Dat de volkomene vrijheid van Godsdienst wel, ingevolge de geest en strekking van het 6de hoofdstuk, kan verlangd worden, maar schier alle Leden de staatkundige onmogelijkheid inzien, om thans nog eene Godsdienst van Staat in te voeren, waarbij meer dan een derde der landzaten zich als vreemdelingen, of zelfs als vijanden der Regering leeren beschouwen. Uit de vroegere redevoeringen blijkt, dat ver-

schillende Leden, langs denzelfden weg, verschillende doelwitten willen bereiken. Hunne denkbeelden komen mij voor èn met de Gwt. èn met 's Lands belangen te strijden; want de eene wil de vrijheid, het andere gebiedt waakzaamheid. Mijn beginsel is, vrijheid van Godsdienst, in den waren zin der Gwt.; dat is: met verbod van onderzoek der leer, met eene vrije uitoefening voor allen, maar met het toezigt, dat daarbij niets strijdigs met 's Lands belangen plaats vindt. Ik wil de zaak dus niet aan bij-oogmerken, door middel van onderwijs en allerlei grieven, vastbinden, en evenmin de Godsdienst als medeheerscheresse van den Staat opnemen.

Mijn voornemen was, om, op het voetspoor van anderen, mijne beschouwingen over dit onderwerp thans in het breede te ontwikkelen. Maar behalve dat uwe aandacht reeds vermoeid is, zoude het heden toch geene uitkomst opleveren, en is het welligt voorzigtiger den gevaarlijken twistappel zoo min mogelijk aan te raken. Met opzigt tot de Gwt. kon en mogt de Regering, zoo wel dit punt als het voorafgaande, niet toegeven, al ware het alleen omdat dadelijk bleek dat de meesten het voorgestelde, boven elk ander, beginsel verkozen. Zij toch wilden het historisch regt niet door het philosophisch regt doen vervangen; zij toch moesten daarbij aan het uiteinde van de reeks constitutiën denken, die, bij wijze van proefnemingen, na 1795 achtereenvolgende werden ingevoerd.

De Tweede Kamer zelve verwierp een, mijns inziens, heilzaam voorstel, om het defensie-wezen op betere grondslagen te doen rusten.

De wigtigste bezwaren zijn die tegen den Raad van State en de Eerste Kamer. Maar behalve dat eene verwerping der wetten ze eenvoudig op den bestaanden voet zoude laten, en het dan niet zeer staatkundig ware om zijn doel voorbij te loopen, vraag ik, of die twee instellingen de moeite waard zijn, om de Gwt. omver te werpen en een nieuw Staatsregt, op geheel andere beginselen rustende, in te voeren.

Bij schier alle overige artikelen kan over de redactie worden geklaagd; maar zij laten eene uitlegging toe, welke voor de meest redelijke wenschen voldoende is. Onder de menigte daarvan, door mij zelven in het Proces-Verbaal van den 1sten April jl. aangehaald, zal ik hier als voorbeelden aanhalen: Art. 4, nopens de vreemdelingen; Art. 67 en 68, *opzigtelijk* het regt van Gratie en Dispensatie; Art. 137, aangaande

den werkkring der Gouverneurs, alsmede het geheele negende hoofdstuk. Bij schier allen komt het meer aan op eene gezonde uitlegging, dan op een verkeerd beginsel.

Vergunt mij, om, ten betooge hiervan, eenige oogenblikken stil te staan bij het eerst genoemde Art. 4. Ik kies juist dat artikel uit, omdat een schitterend redenaar daaruit aanleiding nam om te beweren, dat wij alles moesten verwerpen, zoo lang niet mede voorzien was in de misbruiken waartoe hetzelve aanleiding gaf...

Reeds bij het eerste onderzoek der Gwt. stiet men op het onvoldoende der redactie; edoch geenszins om de regten der vreemdelingen uit te breiden, maar om ze naauwer te omschrijven en zelfs te beperken. Het vrijzinnig beginsel moest in wezen blijven, mits in den geest van het Burgerlijk Wetboek, en met de bijvoeging dat de Koning het in bijzondere gevallen kan schorsen, of verdragen van wederkeerige uitlevering met naburige Staten, des noods onder goedkeuring der Kamers, vermogt te sluiten. De *bescherming*, den vreemdeling even als den landzaat toegekend, mogt nimmer tot nadeel van den Staat verstrekken. Het kon bezwaarlijk de strekking der Gwt. zijn om ons Land tot een asilum, tot eene vrijplaats voor landloopers, deserteurs of booswichten te maken; de bedoeling was eenvoudig om den rustigen vreemdeling tegen alle willekeur nopens persoon en goed te vrijwaren. Door verder te gaan zoude ons klein landje de schuilplaats van alle vreemd geapuis zijn, en konden wij dan hunnentwege in groote moeijelijkheden met naburige Staten gewikkeld worden. Te regt werd dan ook vroeger (ofschoon alleen uit hoofde van Luxemburg) een cartel van uitlevering tusschen het Koningrijk en den Duitschen Bond gesloten. Wij zelven trokken er voordeel van, ter zake van desertie. Ik begrijp de eigenaardige menschlievendheid derzulken niet, welke eigen medeburgers in de diepste ellende zien verkeeren, welke alsdan de magt, veelal helaas! den lust niet hebben om deze rampzaligen te helpen; — maar die van een heilig vuur blaken, zoodra het vreemde gelukzoekers geldt. Liggen onrustige vreemdelingen ons soms nader aan het hart dan vreedzame landskinderen? Neen, Ed Mog. Heeren! de Regering beging fouten, maar de gastvrijheid breidde zij uit tot aan de grenzen van hetgeen het Staatsbelang toeliet: herinnert u slechts het verledene;

Een dier bloedmannen, welke den besten van Frankrijks

Koningen ter dood doemde, met de woorden: *il faut que l'arbre de la liberté soit arrosé du sang des tirans*, vestigt zich later, als banneling in zijn eigen land, binnen ons Rijk; maar hij onderwerpt zich aan onze wet, geeft geene aanleiding tot afdoende klagten, en men laat hem rustig de bescherming der wet genieten. Andere, zijns gelijken, volgen zijn voorbeeld, met dezelfde uitkomst. Onruststokers, door de Regtbanken van hun Land veroordeeld, vlugten naar herwaarts, en zij allen worden onbelemmerd opgenomen. Maar toen de magtige nabuur klaagt dat eenigen hunner, van hier uit, ginds schotvrij woelen, of toen zij ook hier te lande, tot dank voor de genotene bescherming, met al te goed gevolg, het zaad der tweedragt strooijen, voert men deze gevaarlijke *lieden*, zonder hen verder eenig letsel toe te brengen, over de grenzen. Zou men de Regering, niet eerder, en met meerder regt, van onvoorzigtigheid, van roekeloosheid hebben beschuldigd, wanneer zij den nabuur den billijken eisch geweigerd, wanneer zij zich niet om het eigen gevaar gekreund had?

Maar men beroept zich op een voorval, hetwelk nu onlangs te Arnhem plaats vond. Weet gij waarin die geheele zaak bestond? Een Pruissische dienstpligtige, ten gevolge eener kwetsuur, met groot verlof gezonden, vestigt zich hier, huwt, krijgt kinderen, en laat zich zelfs in de schutterij opnemen. Hij verschijnt niet op eene voor hem pligtige inspectie in Pruissen; zulks geeft aanleiding tot eene correspondentie met ons plaatselijk bestuur; deze weet den betrokkene te bewegen, zich *ten eenemale vrijwillig* aan den pligt jegens zijn Vaderland te onderwerpen; daarentegen ontvangt hij vooraf de beloftе dat hij ginds slechts eene kortstondige provoost-straf wegens zijn verzuim zal ondergaan, en daarna definitief uit de dienst zal worden ontslagen. Aldus gebeurt het. De man keerde huiswaarts terug, zonder dat iemand hem eenige moeijelijkheid in den weg legde.

Ik mag hierna wel vragen, of het nadrukkelijk beroep op zulk eene klagt tegen de Gwt., niet voor dezelve pleit. Waarlijk wanneer de bestrijders derzelve hunne toevlugt tot dergelijke bezwaren moeten nemen, dan begin ik dezelve meer en meer uit een gunstig oogpunt te beschouwen.

Hoor ik vervolgens over zoo vele wezenlijke of ingebeelde grieven, ter zake van het onderwijs, de conflicten, de onteigeningen, de pensioenen, en wat dies meer is, klagen, dan moet niet worden vergeten, dat er zoo vele andere onderwer-

pen tot het gebied der gewone wetgeving behooren. Het is waar, Ed. Mog. Heeren! gelijk een welsprekend redenaar uit Gelderland zeide: dit alles behoort almede tot het Staatsregt. Maar hoe nu, als de beginselen goed zijn, en slechts over de toepassing wordt geklaagd? als het Staatsregt ver genoeg ging, maar de uitvoering gebrekkig bleef? Zoude een Staatsregt wel ergens of ooit voldoende worden bevonden, indien het aan de mogelijkheid van misvatting, door dezen of genen persoon wierd getoest.

Ik beaam volkomen, dat onze Gwt., even als alle Gwtn. hoegenaamd, gebreken heeft; dat zij ook nu niet volmaakt zal worden. Maar ik wil de hoofdbestanddeelen onzer Staatsorganisatie niet aan de genezing van min belangrijke kwalen ten offer brengen. De aantijging van beginselloosheid, die ten slotte op het hoofd van Hogendorp en Meijer zoude nederkomen, is weinig meer dan eene magtspreuk, die slechts dan tot wezenlijkheid wordt, wanneer men utopische bespiegelingen, eenzijdige beginselen, of de vruchten eener kamer–geleerdheid, onvoorwaardelijk in het leven wil roepen. Opmerkelijk is het daarentegen, dat men zich in de Duitsche constitutionele Staten, bij het onderwerp der Gwt., de onze meermalen tot voorbeeld stelde.

Ik erken gereedelijk, dat ik zelf in eenige opzigten meer had verlangd. Maar zal ik daarom al het goede, dat thans wordt aangeboden, verwerpen? Neen de kansen van verlies zouden de gunstige te zeer overtreffen. Of, gelijk het alledaagsche spraakgebruik zich uitdrukt: één vogel in de hand, is beter dan tien in de lucht. Men vergete toch niet, dat deze voorstellen het resultaat eener onderhandeling en vlijtige bewerking van zes maanden zijn: dat bijzondere omstandigheden; of eene gelukkige stemming van wederzijdsche gemoederen; eene niet ligt te verkrijgen eensgezindheid verschafte, en de Processen-Verbaal zoo wel als deze discussien immers toonden, hoe hemelsbreed de stemming der gemoederen, nopens schier alle niet in overweging gegeven beginselen, uiteen liep.

Beschouw ik de zaak in haar verband met de practicale toepassing, dan doen de navolgende beschouwingen den evenaar ten gunste der eerste en vierde wet overslaan. Ik zeg der eerste en vierde wet, omdat zij boven anderen van het meest afdoend belang zijn, en de overigen beter buiten het verband met het geheel of met eene nadere herziening kunnen beoordeeld worden.

Mijne eerste consideratie is, dat ik, om bezwaren die mij van een ondergeschikt belang toeschijnen, het gevaar niet wil tarten, de beginselen van ons Staatsregt in het onzekere te laten. Onweder, zwangere wolken, vertoonen zich aan den oostelijken gezigteinder, die geheel Europa tot in deszelfs grondvesten kunnen schokken, en alsdan mede op ons Vaderland zullen nedervallen. Een geest van onrust, door een tienjarig tijdstip van overgang en onzekerheid gevoed, zoude eerlang de hartstogten gaande maken, de partijschappen doen ontkiemen, het doel hetwelk alle weldenkenden zich thans stellen, huns ontdanks, doen voorbij streven, en ons in een maalstroom van twistgedingen over bespiegelingen en beginselen werpen. Eenmaal de baan geopend, is deze moeijelijk te sluiten. De strijd over beginselen is *eindeloos*; — zij wordt door langdurigheid verbitterd. Tot zekere hoogte gekomen, moet men ze door een afdoend besluit beteugelen.

Ik zeg voorts met een ander Lid: de klagte ligt minder in het verkeerde der beginselen van de Gwt., dan in hare verkeerde toepassing. Zij is nationaal. Zij nam zoowel de geschiedenis als de tijdelijke behoeften en inzigten in aanmerking. Indien er revolutionaire of vreemde begrippen blijven toegepast, is zulks haar niet te wijten, want zij laat de magt om er in te voorzien. Verwarring van denkbeelden en beginselen, vloeijen minder uit onze Gwt., dan zij de schaduwzijde van het constitutioneel bestaan, van de mede-regering der menigte zijn, dat is, evenwigt, wederkeerige concessien van regten en verpligtingen, gestadige onbelemmerde wrijving van belangen en begrippen. Zouden de klagers het geneesmiddel niet erger dan de kwaal vinden? namelijk de uitsluitende regering van één beginsel, in de hand eener autocratie? Of konden onze voorouders gelijktijdig de trouw aan Philips met hunne regten en vrijheden bewaren. Zoo lang wij regten en vrijheden bezitten, zal er wrijving bestaan, en zal deze zelfs noodig wezen, om licht en waarheid te vinden, om het leven alom op te wekken. Ik begrijp geene vrijheid der landzaten, die niet, door een bepaald Staatsregt gewaarborgd, boven den wil van iemand hoegenaamd verheven is. Maar het gronddenkbeeld der geopperde bezwaren tegen de hedendaagsche liberaliteit, is de klagte tegen het ongodsdienstige, en lost zich, van nabij bezien, eenvoudig in eene Godsdienst van Staat op, even als omgekeerd de klagten

over illiberaliteit, ten slotte op vrijheid, gelijkheid en broederschap zouden nederkomen. Wil men soms deze? Of wil men soms eene staatkundige eenheid, die alles afsnijdt wat niet overeenstemt?

Maar wordt er gezegd: de Natie verlangt meer; er is ontevredenheid, spanning; wij zullen onder onze roeping blijven. Wel nu, Ed. Mog. Heeren! ik zelf, die mij op het veld der beschouwingen durfde wagen, en die van oordeel was dat wij wijzigingen hadden moeten toelaten, — ik ben van oordeel, dat wij, behalve Art. 60, met het aangebodene kunnen volstaan. De Natie, zegt men? Maar wie en waar is zij? In eene courant? In eene stad? Het gedeelte waarmede ik, onder verschillende standen in aanraking kwam, mogt over de vorige politiek, over de finantien, enz. klagen; maar nopens de Gwt. vond ik de meesten van oordeel, dat eene langere onzekerheid gevaarlijk was; dat men ons de meest dringende concessien gaf; en er een einde moest komen aan dezen staat van onzekerheid. De gewone Kamer nam alles met overgroote meerderheid aan, ten bewijze dat de meesten, niet aan de aantijgingen van beginselloosheid geloofden, dat zij het ongenoegzame der voorstellen den toets der ondervinding wilden doen doorstaan, alvorens verder te gaan. In der daad kunnen wij nu trapswijze vele verbeteringen helpen bevorderen. De magt der Kamer is waarlijk groot genoeg — eenigen zeiden te groot! Weten wij er geen gebruik van te maken, waartoe dan het meerdere in doode letters? Weten wij het ons toegekend standpunt te handhaven, dan is onze roeping van het hoogste gewigt. Maar door het langer twisten en praten, zonder handelen, zullen wij in geene der dringende behoeften voorzien. Men denke eens aan de reorganisatie van ons finantiewezen, aan eene meer openhartige en regelmatige handelwijze te dier zake, aan pensioenen, koloniën syndicaat en rekenkamer, aan conflicten, dispensatien en zoo vele andere noodige wetten, en aan de verbeteringen die de thans onderhavige voorstellen dadelijk invoeren. Zal ik al dit zekere, hetwelk op de afdoening der Gwt. wacht, aan kansen prijs geven, die mij het gewenschte doel kunnen voorbij voeren? Voorwaar niet!

Wel is waar, zal en kan de Regering de andere wetten niet intrekken, als de eerste valt; omdat zij als 't ware een gemeenschappelijk eigendom der drie takken van wetgeving worden, waarbij de Koning reeds door het aanbieden goed-

keurde. Maar niets kan beletten, dat de Eerste Kamer ze verwerpt; deze is in haar geheel. Op insinuatie of uit eigen beweging, kon zij, uit liefde voor vrede en eensgezindheid, zelfs datgene goedkeuren, wat zij op zich zelven min wenschelijk vond. Maar wanneer wij juist datgene verwerpen, hetwelk zij en de Regering noodig achten, zal zij harerzijds zeer ligt verwerpen wat slechts eene concessie was. En wat dan, Ed. Mog. Heeren? Alles verwerpen, zoo lang niet alles goed is? Heldhaftig welligt. Mij te gewaagd! En ofschoon ik zoo goed als iemand besef dat men eene Gwt. niet telkens kan herzien, is het toch beter de aanstaande behoefte te gemoet te gaan, dan dezelve plotseling, bij wijze van proefneming, voorbij te streven. Iets te weinig te doen, iets te midden van den stoom, waarmede de zaken meer en meer worden gedreven, aan den tijd overlaten, is beter dan zich aan voorbarigheid bloot te stellen.

Is het wel ernstig gemeend wanneer het herstel der Finantien, de vermindering der belastingen, de meerdere vrijheden van eene meerdere verandering der Gwt. afhankelijk wordt gemaakt? Waar toch krenkt men regten, die niet van den gewonen Wetgever en Regter afhangen. Hoe toch den berooiden staat der Finantien, door eene vereenvoudiging verholpen, die op zich zelven wenschelijk is, die de Gwt. toelaat, maar die, helaas! weinig op de honderden millioenen schulden zouden uitwerken? Daar te boven vraag ik met vertrouwen, of deze driedaagsche discussie niet het sterkste bewijs oplevert, dat het wenschelijk is om het boek nu te sluiten? Allerlei beginselen en bespiegelingen zijn ter sprake gebragt; allen hadden eenige of weinige stemmen voor zich; men wilde zijn doel langs de tegenstrijdigste paden bereiken, maar het voorgestelde alleen wordt door de meesten toegejuicht; ik beschouw het als heden ten dage het eenige middel om de meeningen als in één brandpunt te vereenigen; ik zal niet handelen gelijk de speler, die arm of rijk wil worden.

Ed. Mog. Heeren! het betaamt den Staatsman, den Vertegenwoordiger van het geheele Land, om niet alles wegens één ondergeschikt punt, wegens één plaatselijk belang, in de waagschaal te stellen. Ik waardeer de gemoedelijke bezwaren van vele Hollandsche Leden tegen de splitsing; doch vermits de andere bezwaren maar door weinigen gedeeld worden, en zoo vele opgenoemde redenen van Staatsbelangen de aanne-

ming wenschelijk maken, heb ik vertrouwen in hunne Vaderlandsliefde, en hoop dat zij, even als ik, zullen stemmen voor de wet.

XXXII. De Heer van de Poll:

Ed. Mog. Heeren! Ik heb bij gelegenheid der beraadslagingen in de gewone wetgevende Vergadering, mijne denkbeelden in het breede ontwikkeld, niet alleen omtrent al de ontwerpen van wet, welke thans aan onze overwegingen op nieuw zijn onderworpen, als meer bijzonder omtrent het ontwerp A, of de wet der splitsing van Holland.

Ik zal, hetgeen ik toen gezegd heb, niet herhalen; zij die eenigen prijs willen stellen op mijn gevoelen, zullen zich de moeite getroost hebben, mijne bedenkingen te lezen: zij die dit niet doen, die geene waarde aan mijne denkbeelden hechten, en dit getal zal wel het grootste zijn, en te regt, zoude ik met eene herhaling vervelen. Ik had dus ook reeds het denkbeeld om het woord te voeren geheel laten varen, doch het belang van dit onderwerp noopt mij, nog kortelijk eenige bedenkingen, vooral tegen het eerste ontwerp gemaakt, op te noemen. Vergunt mij daartoe uwe aandacht.

Ik moet echter vooraf aanmerken, dat het mij uit den loop der discussien is voorgekomen, dat zij, welke meenen dat zij geregtigd zouden zijn om alle de voorgestelde wetten te verwerpen, omdat daarin geene genoegzame herziening der Gwt. in hun oog zoude zijn gelegen, en zij, die meenen dat het aan deze buitengewone Vergadering vrij zoude staan, veranderingen in de voorgestelde wets-ontwerpen voor te dragen, en zich daartoe onder anderen op hetgeen in 1815 heeft plaats gegrepen, beroepen, niet genoeg in het oog hebben gehouden het verschil van standpunt, hetwelk in 1815 bestond en hetwelk thans bestaat. In 1815, Ed. Mog. Heeren! moest er eene geheele *herziening* der Gwt. plaats hebben; dit bragten de omstandigheden des tijds, dit bragt de vereeniging met Belgie mede; 's Konings besluit van 22 April 1815 beval deze *herziening*, die over de Gwt. in het algemeen moest loopen, als in verband moetende gebragt worden met de belangen der beide groote deelen des Rijks.

Dit is thans het geval niet; noch de Regering, noch de gewone wetgevende Vergadering, althans verre weg de grootste meerderheid van dezelve, heeft geene herziening gewild,

maar zij heeft slechts veranderingen en wijzigingen willen gebragt hebben in datgene, hetwelk de ondervinding geleerd had, minder goed te zijn. Ik beroep mij in dezen op de processen-verbaal der afdeelingen, alwaar die punten bij namen zijn aangewezen, en in allen welke doorstraalt de geest van geene algemeene herziening.

Zeer ten onregte dus, zoude men die punten, in welke de Regering aan den wensch van de meerderheid der gewone wetgeving heeft voldaan — en zij heeft dit in vele en in de voornaamstè gedaan — nu weder verwerpen; omdat sommige anderen, welke òf niet algemeen zijn gewenscht, òf van ondergeschikt belang zijn, en bij wettelijke bepalingen kunnen worden verkregen, niet zijn toegegeven. Ik houde deze beschouwing als ongelukkig, en de deur openende tot de nadeeligste gevolgen voor de rust van het dierbaar Vaderland, dat ons toch in dezen meer dan eigene opinie moet ter harte gaan.

En wat nu, Ed. Mog. Heeren! betreft, de bevoegheid van deze buitengewone Vergadering, om amendementen in de voorgestelde wetten daar te stellen. Ik kan de mogelijkheid daarvan niet bevroeden — en dit scheelt aan mijne kortzigtigheid — maar ik kan maar niet bevroeden, hoe dat deze Dubbele Kamer, met overspringing eener grondwettige instantie, zich het regt der gewone Tweede Kamer zoude willen aanmatigen. Men herinnere zich slechts dat er in 1815 geene Eerste Kamer bestond, en dus volgens de Gwt. van 1814, de Stat.-Gen. met den Souvereinen Vorst de zaak konden afdoen; doch dat er nu een derde wetgevende tak is tusschenbeiden getreden, en dat deze het voorstellen en maken van amendementen onmogelijk maakt, zoo als trouwens uit de antwoorden der Regering genoegzaam is aangetoond geworden. — Ik houde mij dus verpligt, om de mij voorgestelde wetten, zoo als die thans zijn voorgedragen, te onderzoeken, en mijne goed-of afkeurende stem daaraan te geven; aan de Leden der gewone Kamer overlatende, om, als zij zulks in het belang des dierbaren Vaderlands in der daad nuttig en dierbaar achten, gebruik te maken van het regt van initiatief, aan de Kamer bij de Gwt. verbleven. Daarvan is in de sectie, een in mijn oog doelmatig gebruik gemaakt.

Ik ga dien ten gevolge thans over tot het ontwerp *a*, vooral in betrekking tot de voorgestelde splitsing van Holland.

De eerste, hoogst gewigtige bedenking, welke gisteren

door een geacht redenaar uit Gelderland is gemaakt, betrof de competentie van den Koning en der Stat.-Generaal, om de voorgestelde splitsing te bepalen. Hoogstgewigtige bedenking, Ed. Mog. Heeren! Wat? Zoude de Koning, zouden de Stat.-Gen., zich zoo verre hebben kunnen vergeten, dat zij beiden zonder bedenking eene daad van gezag gepleegd hadden, waartoe zij niet bevoegd waren! — Dit trof mij — ik dacht na — ik ging de gebeurtenissen der tijden na, en ik verkreeg voor mij de overtuiging, dat Koning en Natie ten deze buiten alle verwijt waren.

De grond van deze incompetentie heeft men gemeend daarin gelegen te zijn, dat in 1813 de Souvereiniteit aan den Prins van Oranje, door de *Unie* der zeven vereenigde gewesten zijnde opgedragen, die gewesten zoodanig een zelfstandig bestaan hebben verkregen, dat daarin geene verandering vermag gemaakt te worden, anders dan met consent van elk der gewesten. Ik meen deze stelling te moeten ontkennen, omdat in 1813 geene Unie meer bestond, en niet de zeven gewesten, maar het Nederlandsche Volk, waartoe landstreken in 1813 behoorden, die nooit een deel van de Unie uitgemaakt hebben.

De Unie, Ed. Mog. Heeren! is in 1795 verbroken. — De Staatsregeling van 1798 verklaarde de Bataafsche Republiek *één en ondeelbaar*, en verdeelde ze in acht departementen, die niets meer van het oude federalistische hadden. Die verdeeling werd bij de Staatsregeling van 1801 behouden, bij die van 1805 bevestigd, en in 1810, tijdens onze onzalige inlijving in Frankrijk, werd het toenmalig Koningrijk van Holland in vijf Departementen verdeeld, en dat daaronder, onder anderen begrepen waren de Departementen van de Monden van de Maas en van de Zuiderzee. Het eerste Departement bevatte een groot gedeelte van Zuid-Holland, het tweede bestond uit Noord-Holland en de Provincie Utrecht. In 1813 bestond er dus geene Provincie Holland.

Het was in dit jaar, dat Nederland zijne kluisters afschudde, en het dierbaar Stamhuis van Oranje terugriep. — Maar deden dit de onderscheidene vroegere gereunieerde gewesten, deed dit Holland, deed dit Utrecht? Neen, Ed. Mog. Heeren, zij bestonden toen niet, en velen hunner waren nog door vijandelijke troepen bezet, en alzoo buiten staat hunne wenschen te kennen te geven. — Neen, het was het *Nederlandsche Volk* in deszelfs geheel, die den standaard van dien heiligsten

opstand ontrolde, en den vijand van den Vaderlandschen grond verdreef. Het waren de landschappen die vroeger niet tot de Unie behoord hadden, zoo als Braband en Drenthe, die in December 1813 de Souvereiniteit aan het Huis van Oranje hebben opgedragen. En wat was nu het gevolg van dit alles?

Dat de Souvereine Vorst, bij besluit van 31 December 1813, willende voldoen aan Zijne, zoo als Hoogstdezelve zich uitdrukt, op hem rustende verpligting, om het Nederlandsche Volk eene constitutie te verschaffen, daartoe eene commissie benoemt.

Niet aan de gereunieerde Provincien, niet aan de Unie, maar aan het Nederlandsche Volk is de constitutie gegeven. En wat volgde nu op dit alles? dat het ontwerp van de constitutie, voor het Nederlandsche Volk, afgewerkt zijnde, aan dat Volk ter goed- en afkeuring is onderworpen geworden. — Maar hoe? Door notabelen uit de onderscheidene gewesten, van de Unie, door notabelen uit Holland, Zeeland, Gelderland, enz.? Neen, Ed. Mog. Heeren! door notabelen uit de toen bestaande departementen, en daaronder uit het Departement van de Zuiderzee, bestaande uit Noord-Holland en Utrecht.

Door die notabelen, niet uit de gewesten vroeger de Unie uitgemaakt hebbende, maar uit de onderscheidene Departementen het Nederlandsche Volk uitmakende, en daaronder de Generaliteits-Landen, is de Gwt. van 1814 aangenomen.

Bij deze geheel plegtige handeling is geene sprake geweest der gewesten: geen naam van Holland, Zeeland, Utrecht, Groningen is genoemd. Het waren de notabelen uit de Zuiderzee, Monden van de Maas, Wester-Eems, IJssel, Boven-IJssel, enz., welke zijn bijeengeroepen; geene sprake was er van de Unie. En, Ed. Mog. Heeren! dit is zoo vreemd niet; niet bloot aan de omstandigheden toe te schrijven.

Wij hoorden gisteren de namen van Hogendorp en Kemper noemen, — wij zagen hoe die beide groote mannen zich in 1813 ontmoetten, en gezamenlijk de hand sloegen aan de oprigting van het Staatsgebouw, voor het Nederlandsche Volk; maar, hulde doende aan de welsprekende wijs, op welke die ontmoeting aan ons is afgeschilderd, meen ik, met alle bescheidenheid te mogen betwijfelen, of die ontmoeting tusschen deze beide, waarlijk groote mannen, met betrekking tot de

wederopregting van de Provincien en de Provinciale regeringsvormen, wel zoo eenstemmig is geweest, als men het gisteren heeft willen doen voorkomen. Als ik ten minste de nagelatene schriften van Kemper wel heb gelezen, dan is het mij voorgekomen, dat deze groote Staatsman al zeer weinig ophad met de Provinciale Staten en Provinciale Regeringen, en daarin niets anders, dan eenen belemmerenden gang in de Regering beschouwde.

Dan, hoe dit zij, Ed. Mog. Heeren! dit is zeker, dat de Gwt. van 1814 niet door de Unie, of der daartoe behoord hebbende gewesten, is gegeven of goedgekeurd. Dat die gewesten, als zoodanig, daarop door hunne afgevaardigden niet zijn gehoord; maar dat het geheele Nederlandsche Volk, in departementen verdeeld, aan die gewesten hun nationaal bestaan bij die Gwt. heeft teruggegeven, en dus niet eigen gewestelijke kracht, maar gemeenschappelijke volkswil hen heeft doen herleven.

Maar is dit zoo, en ik geloof dit, zoo veel de tijd toeliet, te hebben bewezen, dan heeft ook datzelfde Volk het regt en de bevoegdheid, om dat hergeven bestaan bij vervolg van tijd zoodanig te wijzigen, als het in het algemeen of bijzonder belang der gewesten nuttig en noodzakelijk mogt oordeelen, zonder dat gezegd kan worden, dat de Vertegenwoordigers van dat Volk of hun Koning, hunne bevoegdheid daardoor zijn te buiten gegaan. Ja, ik zoude meenen, dat èn Koning, èn Vertegenwoordiging, de regten des Volks te kort deed, indien zij de uitoefening van dat regt, van dat souverein gezag, van het hooren van Provinciale Staten, of van hunne goed- of afkeuring afhankelijk maakte.

Ik meen, Ed. Mog. Heeren! hiermede genoeg gezegd te hebben, tot justificatie van de bevoegdheid der wetgevende magt, om de splitsing van Holland, buiten voorkennis of goedkeuring der Staten van het gewest, tot een onderwerp van deliberatie te maken, en ik vlei mij daarvoor den grond van bezwaar, van een der geachte sprekers uit Gelderland, tegen de eerste Wet te hebben weggenomen.

Maar is deze bevoegdheid naar mijn inzien boven alle bedenkingen, evenzeer komt het mij buiten alle bedenking voor, dat de Staten van het gewest volkomen bevoegd, geregtigd, ja verpligt waren geweest om zich tegen die splitsing op eene Grondwettige wijze te verzetten, indien zij in der daad geloofden, dat dezelve zoo nadeelig was.

Art. 153 der Gwt. wees hun daartoe den weg aan; Hun Ed. Gr. Achtb., zoo zegt men, hebben zulks uit delicatesse gelaten, en om hunne gecommitteerden niet te binden. Maar ik vraag met alle bescheidenheid, is dit de delicatesse niet wat al te ver getrokken? wanneer het toch in der daad zulke groote nadeelen voor het gewest ten gevolge moest hebben, als in deze Vergadering zijn opgegeven, dan behoorde het overwegend belang over de delicatesse te beslissen, en de delicatesse wordt dan al ligtelijk zwakheid. Ik kan ook niet zien, dat door deze handeling der Staten, de afgevaardigden in deze Vergadering gebonden zouden zijn geworden. Van het oogenblik toch, dat zij tot Leden van deze buitengewone Vergadering benoemd werden, hielden zij op Leden der Provinciale Staten te zijn. Zij verkregen de onafhankelijkheid, welke ons allen geschikt maakt in deze Vergadering zitting te nemen; zij kenden geen mandaat, geen committenten, geen ruggespraak; zij kenden alleen het algemeen belang.

Ik meen dus uit het stilzwijgen der Staten, in tegenstelling met den afgevaardigde uit Gelderland, te mogen besluiten, dat over dit punt verschil van gevoelen in de Stat.-Verg. heeft bestaan, en dat men de zaak niet van genoegzaam gewigt heeft geoordeeld, om dezelve naar den een of anderen kant, door overeenstemming, te doen overhellen.

Qui tacet consentire videtur.

Ik meen hier te kunnen opnemen de aanmerking, die gemaakt is, dat er nooit zoude geklaagd geworden zijn over hetgeen thans tot aanleiding van de scheiding wordt genomen; doch dit is onjuist: menigvuldig zijn de klagten, welke zijn ingebragt tegen het niet hebben van een Hoog-Geregtshof, tegen het niet hebben van het Centraal-Bestuur in de Hoofdstad, als anderzins; maar telkens is ons op die klagte tegengeworpen: *gij zijt geene Provincie*, en het is daarom en om geene andere redenen, dat men op het bekomen van dien rang, op eene Grondwettige wijze heeft aangedrongen.

Ik ben het met den spreker uit Zuid-Holland, die zich het langst met die zaak heeft bezig gehouden, den Heer Anemaet, volkomen eens, dat men in de beoordeeling der zaken niet moet zien op *instellingen, welke alleen op het papier bestaan*; maar dit leidt mij tot eene geheel andere uitkomst, dan Zijn Ed. Mog., want dezen zeer juisten regel toepassende op de zaak in quaestie, dan zeg ik met vertrouwen, dat *de eenheid van Holland* eene instelling is, die op het papier bestaat.

Er bestaan in dat gewest twee Gouverneurs, twee Collegien van Gedeputeerde Staten, twee Administratien van den Waterstaat, met al hunne ambtenaren, geheel afgescheiden van elkander; de Gouverneurs en Gedeputeerde Staten noemen zich niet Gouverneurs en Gedeputeerde Staten van Holland, maar van Noord-Holland, van Zuid-Holland. Ja maar, zegt men, dit is alleen het *dagelijksch* beheer; dit is geenszins eene daadwerkelijke scheiding; maar ik vraag op mijne beurt, is het hebben van twee afzonderlijke begrootingen, het heffen van geheel afgescheidene en van elkander verschillende belastingen, dan ook slechts eene daad van dagelijksch beheer? van bloote administratie, of is het niet veeleer eene daad van geheele afscheiding en splitsing? — Belastingen en begrootingen zijn iets meer dan daden van bloote administratie, en deze zijn in de twee deelen van Holland geheel onderscheiden. — En wat is er dan toch in der daad van de zoo geroemde eenheid van Holland? Zij bestaat sinds eeuwen, zegt men; ik antwoord: zij heeft lang opgehouden te bestaan; zij bestond niet meer vóór onze inlijving in Frankrijk; zij bestond niet bij het maken der Gwt. van 1814, toen de notabelen niet uit Holland, maar de Monden van de Maas en de Zuider-Zee zijn opgeroepen, om over de voorgestelde Gwt. te oordeelen.

De eenheid is dus denkbeeldig, en, zoo als ik meen te hebben aangetoond, reeds sinds lang, en nu althans, geheel vernietigd. Ik heb hooren beweren, dat er geene Grondwettige grenzen tusschen Noord- en Zuid-Holland zouden bestaan. Maar ik vraag op mijne beurt, op welke Grondwettige wijs worden dan de Provinciale belastingen in de beide deelen op eene verschillende wijs geheven? op welken Grondwettigen grond hebben dan de Staten van Holland de opgezetenen van Bennebroek met geheel andere lasten bezwaard, dan die van het naburig Hillegom? Als die grenzen niet Grondwettig bestaan, dan hebben de Staten van Holland zich aan de schending van die Gwt. schuldig gemaakt, door lasten daarop te leggen waartoe zij hun Grondwettig regt daartoe niet kunnen bewijzen. Indien er geene Grondwettige grenzen bestaan, waar houdt dan de jurisdictie van het Hooge Geregtshof *in criminalibus* op, en waar begint die van de Criminele Regtbank? Neen, Ed. Mog. Heeren! die grenzen bestaan, en zijn juist afgebakend, niet ten gevolge van bloote convenientie, want die kan geen verbindende kracht hebben, maar ten gevolge van Grondwettelijke bepalingen.

En er is dus niets nieuws in de bepaling dat de gewesten, en daaronder ook Zuid- en Noord-Holland, hunne tegenwoordige grenzen zullen behouden; onverminderd nadere wettelijke regelingen.

Waterstaat. Breed, Ed. Mog. Heeren! zijn de bezwaren uitgemeten, welke uit de splitsing zouden voortvloeijen met betrekking tot den Waterstaat van de Provincie, vooral met het Hoogheemraadschap van Rijnland, in verband met de droogmaking van het Haarlemmermeer en anderen. — Ik antwoord hierop al wederom: hangt niet aan instellingen op het papier, maar raadpleegt de ondervinding. En dan beroep ik mij ten deze op het Grootwaterschap van Woerden, hetwelk zich over Zuid-Holland en Utrecht uitstrekt, op het Hoogheemraadschap van Amstelland, hetwelk in hetzelfde geval verkeert. En ik vraag of die administratien, hoezeer zich over twee onderscheidene Provincien uitstrekkende, ook botsing of moeijelijkheid daardoor hebben ondervonden?

Ik herinner mij nog met genoegen de vriendschappelijke conferentien tusschen den Gouverneur en de Gedeputeerde Staten van Utrecht en de Regering van Amsterdam, over de belangen van den gemeenschappelijken weg tusschen Breukelen en Ouderkerk, in welke steeds de meeste eenstemmigheid, althans eerbied voor ieders gevoelen, voorzat, en nooit is bij mij eenig bezwaar voorgekomen, hetwelk uit deze gemeenschappelijke administratie voortsproot.

Min juist is naar mijn inzien de droogmaking van het Haarlemmermeer aangehaald. — Ik hebbe alle eerbied en achting voor de Staten van Holland, doch meen, behoudens die achting en eerbied, hunne bemoeijing in dit werk te moeten recenseren. Als voorzitter der Rijks-commissie met dit grootsche werk belast, reken ik op de medewerking van Hun Ed. Gr. Achtb., daar waar zij gevraagd wordt, maar dadelijke bemoeijenis mag en kan ik hun niet toekennen, het zij de Provincie blijve zoo als zij thans is, het zij de daadwerkelijke scheiding grondwettig worde bestendigd.

Het is zoo, wanneer eenmaal de landen van het Meer aan de wateren zullen zijn ontwoekerd, dan zullen zij verdeeld moeten worden; maar dan zal Noord-Holland zijn aandeel en Zuid-Holland het zijne ontvangen, en even als nu, in het Grootwaterschap van Woerden, in het Heemraadschap van Amstelland, en in meest alle de gewesten van ons Rijk, zal

ook aldaar eene geregelde gemeenschappelijke administratie plaats vinden.

En in allen gevalle, Ed. Mog. Heeren! moeten wij niet vergeten, dat aan den Koning bij de Gwt. het oppertoezigt en opperbestuur van den waterstaat des Rijks is gewaarborgd; en dat aan Hoogstdenzelven, bij Art. 69 der Gwt., de beslissing der geschillen tusschen de onderscheidene gewesten is opgedragen; en Zijne Majesteit alzoo daar is, waar onverwacht botsingen mogten ontstaan, om die te voorkomen of te beslechten.

Eene niet minder met kracht aangevoerde bedenking heeft de vertegenwoordiging van de Provincie betroffen, en men heeft die in verband gebragt met het overwigt hetwelk Amsterdam in die representatie bij eene eventuele splitsing zoude bekomen. En ik voor mij geloof, dat daarin en in dat overwigt wel de grootste reden van den tegenstand te zoeken is.

Dat die representatie nu onevenredig, en ten nadeele van Noord-Holland uitloopt, is gisteren door den spreker uit Zuid-Holland, die voor mij zit, erkend; Z. Ed. Mog. heeft die wel slechts op een onderscheid van vier leden bepaald, maar toch niet kunnen ontkennen, dat de ridderschap daaronder niet was gerekend en van deze is het overwigt 10.

Z. Ed. Mog. had wel de goedheid, om aan 38 Leden uit Noord-Holland eene gelijke *morele* kracht toe te kennen als aan de 52 Leden uit Zuid-Holland, maar ik meen Z. Ed. Mog. in bedenking te moeten geven, of deze nederigheid niet wat al te groot is, en of hij dezelve in eene omgekeerde reden wel zoude willen aannemen.

Ik spreek hier niet van de vertegenwoordiging in deze Vergadering; hier geldt het algemeene belangen, en over die verhouding is niet geklaagd.

Ik spreek hier niet in het belang van Amsterdam, waarvoor Z. Ed. Mog. zoo veel egards koestert, dat hij die stad tot een afzonderlijk Gouvernement wil verheffen en haar Burgemeester tot Gouverneur, ten einde misschien alzoo ook elders, naast militaire Gouverneurs, civiele Gouverneurs geplaatst te zien.

Ik spreek nu in het waarachtig belang van Noord-Holland, in het algemeen, over hetwelk Amsterdam geen overwigt wenscht uit te oefenen; en welke verzekering ik mij overtuigd houde, dat door die van Noord-Holland als welgemeend en opregt wordt aangenomen. — Westvriesland zal niet aan Am-

sterdam ten offer gebragt worden: daar kan en zal de Hooge Regering in onderling overleg voor waken; maar West-Vriesland zal met Amsterdam deelen in de voordeelen eener Grondwettige splitsing, die nu bestaat, doch ten nadeele van die beide deelen werkt. — Geene meerdere kosten van eenig belang zullen uit die Grondwettige splitsing voortvloeijen; want niets behoeft opgerigt of nader in werking gebragt te worden; alleen het Hof, maar daarentegen vervalt de Criminele Regtbank: al het andere bestaat.

Men schijnt de verplaatsing van den zetel des Gouvernements naar Amsterdam, bij de aanneming van het ontwerp, te vreezen; ik geloof integendeel, dat die verplaatsing, bij de verwerping der Wet, niet zal kunnen achterblijven. — *Algemeen* wordt erkend, dat Amsterdam reden van klagen *bezit*; men wil dit op allerhande wijzen herstellen, dit is in deze Vergadering erkend; en bij de verwerping van deze Wet brengt dus de billijkheid al aanstonds mede, dat in dat groote bezwaar dadelijk door eene verplaatsing worde voorzien; hierop moet Amsterdam aandringen, en met alle kracht blijven staan.

Bij de aanneming der Wet, kunnen daartegen plausibele gronden aangevoerd worden.

Ziet daar, Ed. Mog. Heeren! kortelijk de voornaamste tegenbedenkingen naar mijn vermogen beantwoord; mogten mijne beschouwingen bij U Ed. Mog. ingang vinden, ik zoude mij daarin verheugen; minder nog om de zaak der splitsing, als omdat ik met vele mijner geachte ambtgenooten het groote gevaar inzie, hetwelk er bestaat in het, voor het oogenblik openhouden der discussien over de wijzigingen en veranderingen der Gwt. Ook ik zie de teekenen der tijden donker in, maar daarom kan ik niet instemmen met die leden der Vergadering, die voortdurend aan de herziening der Gwt. willen blijven voortwerken. Hierdoor wordt de spanning voortdurend aan den gang gehouden; de geesten raken meer en meer opgewonden; en zoo, hetgeen God verhoede, eens een oorlog uitbarstte, en wij aan denzelven deel moesten nemen, wat zoude er dan van onze welvaart worden; indien wij verzuimden de gelegenheid, die thans ons wordt aangeboden, om, de deur voor het oogenblik voor verdere constitutionele discussien sluitende, onze materiele belangen, onzen finantielen toestand met kracht te gaan verbeteren, en alzoo ons in staat te stellen, aan mogelijke wederwaardigheden het

hoofd te bieden. O! laat het niet zijn bij ons: *Deliberante Româ, perit Saguntum.* Wat zal ons werk baten, indien de Regering buiten staat blijft, om met kalmte de handen aan het groote werk, herstel onzer finantien, te slaan. Het is gisteren uitmuntend en gemoedelijk betoogd. — De afstemming dezer Wetten, of van eene derzelve, doet de ergste gevolgen duchten, en kan schokken ten gevolge hebben, nu nog niet te voorzien, maar daarom te meer te vreezen: blijven de tijden daarentegen gunstig; zijn de finantiele aangelegenheden eenmaal geregeld, wel nu, aan ons allen, zooveel wij leden der gewone Kamer zijn, blijft de weg open, om daar waar wij het noodig oordeelen, van ons regt tot voorstellen gebruik te maken, en de ondervinding heeft ons geleerd, dat dit geene stem roepende in de woestijn is.

Ik zal *voor* de Wet stemmen.

XXXIII. De Heer Beelaerts van Blokland

trad in eene beschrijving nopens de bevoegdheid der Dubbele Kamer om meerdere wijzigingen voor te stellen. Zoo de Koning het regt had om voorstellen daartoe strekkende aan de Dubbele Kamer te doen, dan zou ongetwijfeld de Volksvertegenwoordiging hetzelve ook hebben. Maar ook de Koning had dat regt niet. De Gwt. was te dezen duidelijk. Alle voorstellen van dien aard moeten eerst bij de Gewone Kamer worden behandeld. Men mogt nu hier wenschen en verlangens uiten, voorzeker zouden deze in den boezem eener Vergadering van Volks-vertegenwoordigers nimmer ongepast zijn; dezelve zouden misschien later in aanmerking kunnen komen. De redenaar ging intusschen eenige der geuite verlangens na. Hij had van de bepalingen der Gwt. nopens de Godsdienst hooren spreken, welke niet op Nederlandsche en Christelijke beginselen zouden gevestigd zijn. Maar dan vroeg hij: welke Nederlandsche beginselen men bedoelde? Tot hoe hoog men, tot bepaling derzelve, zou moeten opklimmen? Moet men opklimmen tot de tijden vóór de invoering van het *Christendom?* Of tot de tijden vóór of na de Reformatie? Het verwijt was dus onbestemd. De spreker vond ook ondoordacht het verwijt, dat de Gwt. niet op het Evangelie zou berusten. De eerste grondslag daarvan werd juist gehuldigd door onze getemperde monarchie, in Art. 53 en 54 der Gwt. Wat in der daad was plegtiger, dan dat de Koning en 's Volks-

Vertegenwoordigers, onder het aanroepen van Gods heiligen naam, de Gwt. bezweren. Deze bepalingen hebben de erkentenis eener albesturende Voorzienigheid ten grondslag. De Gwt. waarborgt overigens gelijkheid van regten voor de belijders van alle Godsdiensten, toelating tot alle voorregten, enz. De Gwt. erkent daarmede, en eerbiedigt de uitspraak van het Goddelijk Hoofd des Christendoms: « Mijn Koningrijk is niet » van deze wereld. » Nopens het door sommigen uitgedrukte verlangen naar eene Heerschende Kerk, zeide de redenaar, dat dezelve vroeger tot de Nederlandsche beginselen behoorde. Hij verlangde dezelve echter niet, omdat het gebleken was, dat zij slechts onverdraagzaamheid en vooroordeelen aankweekte, en dat zij bovendien ook maatschappelijk *nadeel* zou ten gevolge hebben, want uitsluiting uit de *Kerk* was toen ook uitsluiting uit den Staat. De redenaar bestreed ook het denkbeeld, door den Heer Groen geopperd, dat de Hervormde Kerk in 1816 hier te Lande door de Regering zou zijn opgerigt. Hij deed opmerken, dat hierin eene historische onnaauwkeurigheid schuilt. Destijds was er eene verandering in het reglement der Kerk gemaakt. Hij beoordeelde niet, of dat reglement goed of kwaad geweest was. Overigens vond hij een ander Christelijk beginsel in de Artikelen 226 en 228 der Gwt., waarin aan de Regering de zorg voor het onderwijs en het armwezen is opgedragen.

Na nog eenige mindere punten behandeld te hebben, onderzocht de redenaar dat der splitsing van Holland; vroeger was hij daartegen geweest en zoude, wanneer de zaak bij de Gewone Kamer moest worden behandeld, er nog tegen zijn; thans echter beoordeelde hij die zaak uit een geheel ander standpunt: uit het oogpunt, dat de groote meerderheid der Enkele Kamer en de verdere Staatsmagten dien maatregel hadden goedgekeurd; uit het stilzwijgen der Provinciale Staten, betwelk nu wel gezegd werd dat uit kieschheid was geschied, maar waaruit toch bleek, dat die kieschheid dan het belang der zaak overtroffen heeft; uit het oogpunt der eensgezindheid tusschen beide gewesten, welke, na al het gebeurde, door de aanneming der Wet meer zou bevorderd worden. Hij vreesde voor geene scheuring, daar men het nopens de algemeene belangen steeds zou eens zijn. Ten slotte deed de redenaar nog opmerken, dat, terwijl de beraadslagingen over de Gwt. plaats hebben, en er bij de Natie eene zekere spanning heerschte, dat dezelve niet moest

voortduren, en dat men de bevolking niet mogt blootstellen aan opruijing van woelgeesten. Al was het alleen om deze reden, zou hij voor de Wet stemmen.

XXXIV. De Heer van Brienen van de Groote Lindt:

Ed. Mog. Heeren! Door den vereerenden last mijner landgenooten geroepen om, als tijdelijk Vertegenwoordiger, aan de werkzaamheden dezer Dubbele Kamer deel te nemen, acht ik het dienstig reeds hier die gronden op te geven, die zullen voorstaan aan de stem die ik heb uit te brengen over de 13 ontwerpen van Wet, aan onze beslissing aangeboden.

Uit dit oogpunt mijne beschouwingen afleidende, wensch ik te doen opmerken, dat ik het gevoelen deel van een groot aantal mijner landgenooten, die zich overtuigd houden, niettegenstaande al het voorgevallene in de laatste jaren, dat de Gwt. zoo als dezelve bestaat, en zoo als dezelve was daargesteld door een zoo groot getal verdienstelijke mannen, voorgisteren door een geëerd spreker uit Zuid-Holland aangeduid, en waarbij ik nog wensch te noemen den Secretaris der Commissie, den zoo verdienstelijken Jonas Daniël Meijer, bij alle geleerden van Europa zoo hoog befaamd, dat die Gwt., zeg ik, alle de bestanddeelen in zich bevatte, die tot een Staatsgebouw zoo volledig en zoo wel ingerigt mogelijk konde strekken en zoo die Gwt. niet aan aller wenschen, aan aller verwachtingen, aan aller meeningen heeft voldaan, schrijf ik, wat mij aangaat, de oorzaak dezer misrekening grootendeels toe aan die zoo buitengewone en zonderlinge omstandigheden die, buiten aller bereik, buiten alle menschelijke voorzieningen zijn. En hoe noodlottig en hoe drukkend de uitkomsten ook zijn geweest, mag ik die niet aan de Gwt. duiden en evenmin aan eene der Staatsmagten, die thans hebben kunnen verrigten hetgeen voor eenige jaren niet alleen niet voorzigtig, maar zelfs niet mogelijk was. Want naauwelijks zoude de band van vereeniging tusschen de Staatsmagten, die wonderen te weeg bragt, zijn verbroken, of Nederlands bestaan had opgehouden. De inzigten om ook de Belgische omkeering minstens tot de rivieren uit te strekken, en Oud-Nederland zoodanig te verbrokkelen, dat een zelfbestaan onmogelijk ware geworden, hebben niet alleen in 1830, maar later en op verschillende tijdstippen, bestaan en meestens

schipbreuk geleden tegen die eenheid der Staatsmagten, gesteund door de Gwt. Die Gwt. die de proef der gevaren heeft doorgestaan, moge dan wel eene eerbiedwaardige zijde hebben, en indien ik niet wensch mijne stem te weigeren aan die veranderingen waarvan eenige door den tijd zijn geboden, en andere door de Stat.-Gen., aan wie eerst het initiatief was gelaten, als nuttig en voordeelig zijn geoordeeld, wensch ik niettemin dezelve alleen te beschouwen als eene verduidelijking en meer specialisering van de bestaande Gwt., die zelfs het beginsel van verantwoordelijkheid der Ministers werkelijk bevatte: en het is op dien grond, dat ik mij ook zal verklaren voor de twee ontwerpen van Wet, hier reeds zoo dikwerf ter sprake gebragt, namelijk die, betrekking hebbende op de verkiezingen en op de nog meer uiteen gezette en meer stellige bepaling der Ministeriële verantwoordelijkheid, vervat in het contreseign, hopende dat de beradenheid mijner landgenooten, aan die doelmatige verduidelijking der verantwoordelijkheid der Ministers, nimmer die heillooze strekking zal geven, die het aan een Ministerie onmogelijk maakt om tot heil en tot voordeel van het Vaderland een vasten loop van administratie in te rigten en te volgen, daar deszelfs pogingen meestal en uitsluitend strekken, om te voorkomen van niet, weinig tijds na de benoeming, reeds verdrongen te worden; terwijl, om dat te vermijden, juist die middelen en die maatregelen worden bij de hand genomen, die aan de Volken zoo schadelijk en zoo kostbaar zijn, en die geen teekenen der Ministers op eene hun Ministerie betreffende Wet, konden beletten noch voorkomen.

Indien voorbeelden noodig zijn, vindt men er zoo vele voorhanden. Ik zal mij met één vergenoegen, en verzoeken even het oog te slaan op den Minister van een Land, op nieuw in 1830 in den constitutionelen vorm veranderd, die aan de eene zijde een dictatorschap boven het Koninklijk gezag verheven schijnt te beoogen, en aan den anderen kant, om zich aan zijn reeds wankelend Ministerie vast te klemmen, alle de hartstogten van zijn Vaderland tot zijn Ministerieel behoud inroept, en Europa angstvallig tot eene gewapende houding drijft. Ook die Minister zal voorbij gaan: groote aantijgingen, in de dagbladen geplaatst, doen het vooruitzien; dan de gevolgen van zijne Administratie, zoo als de vermeerdering van Staatsschulden en andere ongevallen, zullen ten laste van het Volk blijven, zonder dat eenige Ministeriële ver-

antwoordelijkheid dit zal beletten, of tot voorkoming iets zal kunnen baten, want ook daar werd maar eens de Ministeriële verantwoordelijkheid, en louter en alleen als gevolg van partijzucht, toegepast.

Ook ik zoude een voorstander zijn van regtstreeksche verkiezingen, die meer gelijkheid van vertegenwoordiging konden daarstellen, indien regtstreeksche verkiezingen nog louter theoriën waren. Maar mag men dan hier ook de les der ondervinding ten eenemale voorbijgaan en de oogen sluiten voor het ons omringende? Wanneer men die op Engeland vestigt, ziet men de benoeming der verkozenen met groote kosten gepaard, en veelal het veld der verkiezingen behouden door dengenen, die de gespierdste armen heeft gekozen of het meeste geld gestrooid. In Frankrijk, waar het voor een aantal achtenswaardige kiezers, door vele oorzaken en dikwerf door vrees, ondoenlijk is, de verkiezingen bij te wonen, en waar ook gewoonlijk twee verkiezing-legers tegen elkander overstaan, wordt op verandering in het kiesstelsel van alle zijden aangedrongen, en wel bijzonder met vermeerdering van stemmen, ook op twee graden van kiescollegiën, vermits geen eene partij over het thans bestaande tevreden is. In Belgie heeft hetzelfde plaats en hier dacht men de volmaaktheid te evenaren. Men heeft zich hierin en ook elders bepaald misrekend. Ik wil van Portugal en Spanje niet gewagen, waar toch regtstreeksche verkiezingen in de ruimste uitgestrektheid bestaan, en waarvan de uitkomsten te veel bekend zijn en evenzeer betreurd worden, om die te behoeven uiteen te zetten. — En wanneer ik dan terugzie op het verkiezingstelsel in ons Vaderland bestaande, en ik ook beken niet volmaakt te zijn, dat echter onderdaags bij de verkiezingen van Leden voor deze Dubbele Vergadering der Stat.-Gen. in deze Kamer heeft vereenigd mannen van alle standen, van alle denkwijze, van alle meeningen en van alle inzigten, en hier zonder eenigen factie-geest gekozen, dan moet ik mijne meening, die ook wel voor de regtstreeksche verkiezingen zoude overhellen, opofferen, voor hetgeen dat ik zie, dat ik ondervind, en besluiten, dat het hier ingevoerde verkiezingstelsel niet zoo verkeerd, niet zoo onvolledig, niet zoo verwerpelijk is, en bij eene onpartijdige en zuivere toepassing ook goede vruchten kan voortbrengen, even als de Gwt. zelve. Ook ik vereenig mij met die leden, die de naauwgezette, de algeheele toepassing van de Gwt. en van derzelver

uitvloeiselen, voor allen zonder eenig onderscheid, verlangen, die wenschen, dat geene bekrompene uitleggingen in het vervolg de algeheele werking derzelve mogen benadeelen. — Dan zal ook geloof en gewetensvrijheid zonder bezwaar voor iemand, Vorst en Burger, bestaan, dan zal Godsdienst en Onderwijs in alle Provincien die volkomene vrijheid, bij de Gwt. geschonken, zonder noodelooze en nadeelige bekrompenheid genieten, en indien dan nog iets mogt ontbreken aan het heil van het Vaderland en voor deszelfs bevolking, hetwelk ik zoo hartelijk wensch, zal men het althans der Gwt. niet kunnen wijten.

Na deze beschouwingen, door den loop der deliberatien uitgelokt, had ik gemeend de Wet A, thans eigenlijk meer bepaald aan de orde, speciaal en ook eenigzins *uitgebreid* te behandelen; dan een zoo groot aantal welsprekende redenaars, en onder deze bijzonder een geëerd Lid uit Noord-Holland, hebben reeds door alle mogelijke redeneringen de Wet, bevattende de geheele splitsing der Provincie van Holland, zoodanig toegelicht, dat het zonder vermetelheid niet wel doenlijk zoude zijn te gelooven, iets met vrucht te kunnen bijbrengen of herhalingen te vermijden; terwijl ik aangaande het gedeelte der Wet, Limburg als Provincie des Rijks opnemende, bij eene afzonderlijke nota bij de verbalen der sectien gevoegd, en reeds algemeen bekend, mijne denkwijze dienaangaande duidelijk heb geopenbaard.

Dan, alvorens te eindigen, wensch ik nog te antwoorden aan een geëerd spreker uit Zuid-Holland (den Heer Gevers), en U Ed. Mog. te doen opmerken, dat het aan een voorstander en beoefenaar van de meest uitgestrekte verdraagzaamheid altijd moet grieven, wanneer in bijzondere of algemeene Vergaderingen zoodanige religie-punten worden aangeroerd, waarover de meening niet anders dan ten eenemale verschillend kan zijn en die dus een diep gevoel moeten opwekken: zonder te wenschen of voor het oogenblik te kunnen treden in alle de bijzonderheden, door den bedoelden spreker zoo even aangeroerd, moet ik niettemin aanmerken, dat Z. Ed. Mog. is uitgegaan uit een beginsel van vroegere en ook latere Godsdienstige suprematie, aan welke aanstootelijke gevolgtrekkingen, voor mijne Katholyke geloofsgenooten, ik noch mag, noch wensch toe te geven. Indien de Gwt., door gelijke regten aan alle geloofsbelijdenissen te schenken, ook milde beginselen aangaande het onderwijs toekent, zoo is het niettemin zeker,

dat, wel verre van toegefelijkheid in de toepassing aan te treffen, door Katholyken dikwerf tegenkantingen en zwarigheden worden ontmoet, die, ik wil het gelooven, aan de Ministerien onbekend zijn, of niet even onpartijdig beslist worden, dan dat die niettemin bestaan; en het is op zoodanig herstel en op de algeheele toepassing der beginselen en voorschriften van de Gwt., dat het wel veroorloofd zal zijn aan te dringen, zonder dat het iemand behoeft te verwonderen, noch behoort te stooten.

XXXV. De heer DE BRUYN KOPS:

Ed. Mog. Heeren! Wanneer men zich geroepen vindt om te voldoen aan twee verschillende pligten, welke beide in onze schatting hoog staan aangeschreven en die men geen van beiden zou willen verwaarloozen, en echter het nakomen des eenen, het opvolgen des anderen onmogelijk maakt, dan vervalt men in een' moeijelijken tweestrijd, en die toestand is pijnlijk voor het gevoel, onoplosbaar voor het verstand. In dien toestand zie ik mij gebragt, nu ik een bepaald besluit moet nemen ten opzigte mijner uit te brengen stem op het eerste en vierde der wets-ontwerpen, aan onze beraadslagingen onderworpen; en zulks uit hoofde der daarin vervatte bepaling, waardoor de Provincie Holland van een gescheurd en in twee kleinere afdeelingen gesplitst wordt.

Wanneer ik dat voorstel op zich zelf beschouw, dan weifelt mijne meening niet, dan staat mijne overtuiging vast, dan druischt die bepaling aan tegen mijn gevoel, dan vind ik haar verkeerd, schadelijk, onregtvaardig, onstaatkundig, ongeoorloofd; dan vereenig ik mij geheel en volkomen met al de argumenten, waarmede zij bestreden is; dan is er geene enkele beweegreden ten voordeele aangevoerd, welke, naar mijn oordeel, niet overwinnend is wederlegd; dan weiger ik haar mijne stem, en ik verwerp de wet waarin zij wordt voorgedragen. Maar wanneer ik die wet beschouw in verband met de overige aan ons voorgestelde ontwerpen; als ik de nadeelen mij voor de aandacht breng, door verschillende redenaars, als gevolgen van het afstemmen dezer wet, met zoo levendige kleuren, geschetst; als ik het hoog belang naga, hetwelk door velen Uwer Ed. Mog. en ook door de Regering er in gesteld wordt, om een einde gemaakt

te zien aan het werk der Grondwet-herziening, hetwelk ons hier heeft te zamen gebragt, en de noodzakelijkheid om bestaande spanning in de gemoederen der bevolking, door rust en vertrouwen te doen vervangen, dan houdt mijne zekerheid op, en het komt mij twijfelachtig voor, wat bij mij het zwaarste wegen moet.

Het is niet, Ed. Mog. Heeren! dat ik, voor mij-zelven al de moeijelijkheden erken, die men vreest, dat de afstemming dezer beide wetten zal na zich slepen; dat ik, voor als nog, die zwaarwigtige en gevaarlijke gevolgen voorzie, die men meent dat daaruit zullen voortvloeijen. Ik voor mij kan niet inzien, dat het voordragen van twee nieuwe wetten, welke alleen den vorm betreffen, waaraan zich geene constitutionele beginselen vasthechten, waaromtrent geene bespiegelende theorien kunnen uitgelokt worden, de spanning in de gemoederen der bevolking zou gaande houden, of dat derzelver eenvoudige redactie de Regering zou belemmeren in het beramen en voordragen dier wettelijke maatregelen, welke de binnen- en buitenlandsche aangelegenheden van den Staat tot eene dringende behoefte maken.

Evenmin kan ik de redenering toestemmen, door de Regering vooruitgezet in de memorie van antwoord op de processen-verbaal der afdeelingen, bij welke de noodzakelijkheid wordt betoogd: *dat men, met ter zijde stelling van het bijzondere gevoelen omtrent dit punt, tot de aanneming van het wetsontwerp medewerkte; dewijl, in geval van niet-aanneming van dat ontwerp, eene andere wet, op het tegenovergestelde beginsel berustende, hoogstwaarschijnlijk evenzeer niet zoude worden aangenomen, en het mitsdien geheel onmogelijk zou worden, om in het eerste artikel der Gwt., hetwelk niet onveranderd blijven kan, de vereischte grondwettelijke verandering te brengen;* omdat ik die redenering onjuist, en niet overeenkomstig met de Gwt. vind.

Vooreerst zoude dit argument, met even veel regt, op meerdere wijzigingen in de Gwt. kunnen toegepast worden, en daaruit dan volgen dat den leden der Dubbele Kamer geene keus is overgelaten dan het aannemen van een aangeboden ontwerp, omdat het tegenovergestelde systhema evenzeer eene oppositie van een vierde gedeelte eener andere Dubbele Kamer zou kunnen ontmoeten.

Maar vooral mag niet uit het oog verloren worden, dat hier eene *verandering* in de bestaande bepalingen der Gwt.

wordt voorgedragen en bestreden; en dat de stemmen, die zich daar tegen verklaren, geheel eene *conservatieve* strekking hebben. Wanneer de wet verworpen wordt, moet het pleit als beslecht aangemerkt worden, vermits bij het niet aannemen van voorgestelde veranderingen, de bestaande bepalingen derzelver aanwezen blijven behouden, en het kan niet te pas komen, eene nadere wet af te keuren, omdat daar geene verandering in zoude zijn voorgedragen, dewijl bij die nadere wet de aanneming of verwerping alleen zouden kunnen gelden der bijvoegingen, weglatingen of wijzigingen, die dezelve zoude mogen aanbieden.

Het opgeven van het persoonlijk gevoelen is dus, naar den geest der Gw., aan hen voorgeschreven, die eene nadere wet zouden willen afkeuren, omdat daarin de eenheid der Provincie Holland *behouden* wierd.

Hoewel nu de voorgestelde bezwaren eener mogelijke afstemming, naar mijne schatting, niet zoo onoverkomelijk noch dringend zijn, mag ik mij echter niet ontveinzen, dat zij bij anderen als hoogst gewigtig aangezien worden; en dan rijst bij mij de twijfel, of ik wel het regte spoor houde, en of het niet welligt aan mijn gebrek aan doorzigt is te wijten, dat ze mij ligter voorkomen. Hoogst ongaarne toch zou ik medewerken om de moeijelijkheden te bestendigen, waarin de Regering door de herziening der Gwt. gewikkeld is, hoogst ongaarne aanleiding geven tot opwekking van geweldige hartstogten, tot voortduring van eenen staat van spanning en mistrouwen, en alzoo tot vermeerdering van verwikkeling bij den zorgvollen tijd dien wij te gemoet gaan. — Aan den anderen kant mag ik het van mij niet verkrijgen, om een stellig en zeker kwaad te helpen stichten, ten einde een, in mijn oog nog onzeker, gevaar te ontgaan, en om aan de vrees voor zoodanig een, het belang, de eenheid, de zelfstandigheid der aanzienlijkste Provincie van het Rijk, onherroepelijk ten offer te brengen.

Ik herhaal het, Ed. Mog. Heeren! de keuze is moeijelijk, het oogenblik gewigtig. En zoo ik voor alsnog overhelle, om mijne innige overtuiging te volgen, en mijne goedkeurende stem aan de genoemde ontwerpen te weigeren, behoude ik mij echter voor daarvan terug te komen, indien de verdere discussien van U Ed. Mog., of de inlichtingen van Zijner Majesteits Ministers, mij overreden kunnen, dat ik in mijne beschouwingen gedwaald heb.

ik zal in geene behandeling der overige wets-ontwerpen treden. De quaestien van Limburg en Luxemburg zouden mijne aanneming niet verhinderen. Evenmeer heb ik voorgenomen aan de andere wetten (met uitzondering van ééne) mijne stem te geven; niet omdat ik de daarin vervatte bepalingen beschouw als volledig te behelzen al de verbeteringen, welke thans in de Gwt., naar mijn gevoelen, zouden hebben behooren gebragt te worden. Ook niet, omdat derzelver inhoud, wat redactie en verband betreft, geheel aan mijne meening beantwoordt, maar omdat ik die bepalingen als wezenlijke verbeteringen, of als door de omstandigheden onvermijdelijk gemaakt, aanzie, en ik het stelsel niet aankleef van hen, wegens de onvolledigheid en het ongenoegzame dezer ontwerpen, het goede voorbijzien dat zij aanbieden, en zich geregtigd achten die te verwerpen, omdat zij niet alles daarin vinden, wat zij verlangen. Ik acht dit stelsel gevaarlijk en ongeoorloofd, en zou meenen aan mijne bestemming als Vertegenwoordiger des Volks niet te voldoen, indien ik, in de onzekere verwachting van meerdere en betere voorregten, der Natie die wilde onthouden, welke haar nu aangeboden worden, wier nuttige strekking door weinigen ontkend wordt, en die ik hoop dat onze uitzigten en wenschen tot heil des Vaderlands niet zullen te leur stellen.

XXXVI. De Heer Braak:

Indien ik met aandacht overzie al de werkzaamheden en bemoeijingen door de leden der gewone Tweede Kamer aangewend; — indien ik naga al hetgeen thans in deze Kamer, over de verschillende punten van Nederlandsch Staatsregt en Nederlandsch Staatsbelang, zoo breedvoerig, zoo welsprekend is voorgedragen, zoo oordeelkundig is behandeld geworden; — indien ik dit alles overweeg, dan zoude ik bijna aarzelen, het woord op te vatten. Maar twee zaken zijn er, welke ik niet met stilzwijgen kan voorbijgaan: de eerste is betrekkelijk hetgeen ten opzigte van de vrijheid van Godsdienst en Onderwijs *zoo even* is gezegd.

Dit onderwerp, Ed. Mog. Heeren! zoude ik niet aangeroerd hebben, en zulks vooral niet, daar ik in het gevoelen volstrekt niet deel, dat alle wetsontwerpen zouden moeten verworpen worden, omdat men alle zijne wenschen bij de

gedane voordragten niet vervuld ziet; in welk geval alleen zoodanige verwijderde zaken ter behandeling kunnen worden gebragt. — En nu ook nog, Ed. Mog. Heeren! geloof ik mij in dit onderwerp niet te moeten verdiepen, omdat het ons zoude afleiden van de beraadslagingen, aan welke ik mij stiptelijk gebonden acht. — Ik wil dus (ik herhaal het) mij in dit ontwerp niet verdiepen, niettegenstaande het voorgedragene door een vorig geacht spreker daartoe aanleiding zoude geven.

Alleen gelieve Zijn Ed. Mog. mij de aanmerking toe te staan, dat alle Roomsch Katholyken, en daaronder ook ik, zeer wenschen, dat volkomene vrijheid in Godsdienst heersche, en dat ten opzigte van het Onderwijs de meest vrije beginselen mogen gevolgd worden; ten opzigte van welk laatste men niet vreemd is van het denkbeeld, dat zulks wel iets te wenschen overlaat.

Voorts heeft mij gegriefd de aanhaling, dat de meerderheid der Katholyken tot de min-aanzienlijken en min-beschaafden zouden behooren, even als of zij minder verdienden dat men behoorlijk op hen acht gaf. — Dan, in zoo verre de Katholyken (vooral in deze oorden) minder aanzienlijk mogen voorkomen, is zulks een gevolg van den toestand, waarin zij vroeger hebben verkeerd, als toen ter tijd slechts *toegelaten* zijnde; en wenschelijk en regtmatig is het dus, dat, vermits zij, sinds zoo vele jaren, in alle regten en aanspraken met alle anderdenkenden zijn gelijk gesteld, men wederkeerig werkzaam zij, om de daarvan nog bestaande overblijfselen op te heffen.

De aanhalingen van hetgeen ten voordeele der Roomsch-Katholyken bestaat, zouden kunnen aangemerkt worden als zoo vele optellingen van eigenlijke toegevingen: edoch, zoude men daarbij dan ook het onderzoek moeten voegen, of dezelve tot het getal der Katholyken, met betrekking tot de overige ingezetenen, in goede verhouding staan.

Ook zoude ik nog kunnen aanmerken, dat in Amsterdam, Rotterdam, Utrecht en Amersfoort, R. K. armen-scholen aanwezig zijn; doch dat men niet vergete dat deze scholen ook door hen alleen worden bekostigd, dat zij op den grond der wet bestaan, en mitsdien daarin geen voorregt gelegen is.

Met dit weinige, stap ik van dit onderwerp af, onder betuiging echter, dat ik het beginsel aankleef, dat ieder

ouder het regt heeft, hetwelk hem niet kan ontnomen worden, om zijne kinderen naar zijne eigene beginselen te doen opvoeden en onderwijzen; en dat ik opregt, en met allen ernst, den wensch koester, dat alle belemmeringen daarin, en de daaruit voortvloeijende heillooze gevolgen, om denkbeelden aan het opkomend geslacht op te dringen, verre van ons verwijderd mogen zijn en blijven.

Het tweede punt is van een geheel anderen aard, het betreft de splitsing van de Provincie Holland, tegen welke verscheidene bezwaren in het midden zijn gebragt, waaromtrent ik mij eenige weinige aanmerkingen zal veroorloven.

Onder die bezwaren nu, heb ik herhaaldelijk hooren vermelden, dat over deze splitsing de Staten der Provincie *niet* zijn gehoord; iets hetgeen in een onderwerp van zoo veel belang had behooren te geschieden; te meer, omdat in de regeling der grensscheidingen van Provincien onderling, als anderzins, zulks plaats heeft, en mitsdien in dezen niet had behooren te worden nagelaten, ten einde de Staten in de gelegenheid te stellen, hunne meening en verlangens daaromtrent kenbaar te maken.

Ook ik, Ed. Mog. Heeren! gevoel het gewigt dezer aanmerking; dan ik geloof, dat het oordeel der Staten niet is gevraagd geworden, omdat daartoe geen voorschrift bestaat, en men zich in de behandeling van de verandering der Gwt. zeer enge beperkingen heeft gesteld: en daar nu geen voorschrift, te dezen opzigte, aanwezig is, kan ik geene overtreding vinden, en ook geene reden, om den betreden weg zoo verre af te keuren, dat het voorstel daarom onaannemelijk zoude zijn; en dit kan ik nu te minder doen, ja wordt bij mij het bezwaar grootelijks weggenomen, indien ik naga, dat de ontwerpen van wet aan de Staten der Provincie zijn gezonden: wel niet om derzelver meening te verstaan, maar om een dubbeltal leden tot deze Vergadering te benoemen; waarbij ik in aanmerking neem, dat te dier gelegenheid, door eenige leden der Vergadering, een voorstel is gedaan, tot het indienen van een adres, *en* aan Zijne Majesteit den Koning, *en* aan deze Kamer, houdende bezwaren tegen de splitsing; doch welk voorstel geen resultaat heeft opgeleverd. — Men zegt, dat zulks uit discretie zoude zijn geschied, doch in zoodanige gevallen komt het mij voor, dat men zich overeenkomstig zijne eigene overtuiging moet gedragen: dan, hoe dit ook zij, zeker is het dat de klagts,

dat de Provinciale Staten niet in de gelegenheid zouden zijn geweest hunne meening te verklaren; minder juist is: terwijl overigens uit het niet aannemen van vertoogen tegen de splitsing, op welke wijze dan ook, naar mijne meening, nooit het gevolg kan worden afgeleid (welke gevolgtrekking ik echter, indien ik mij niet bedrieg, heb hooren maken), dat de Vergadering tegen de splitsing zoude zijn geweest. — Maar ik ga nog verder, en veronderstel, dat met meerderheid van stemmen ware besloten geworden tot het, namens de Staten, indienen van een adres tegen de splitsing van Holland; in zoodanig geval nu, zoude zulks nog maar alleen hebben kunnen strekken om te doen blijken, dat eene meerderheid dit gevoelen was toegedaan; doch zoude men, om billijk te wezen, en alle eenzijdigheid te vermijden, daarenboven een naauwkeurig onderzoek hebben moeten doen naar de redenen, welke de minderheid hadden wederhouden in het verlangen der meerderheid te deelen; men zoude de zaak uit alle gezigtspunten hebben moeten beschouwen, om zich in staat te stellen, te beslissen, wat het wezenlijk belang van het algemeen vorderde, eveneens als zulks thans moet geschieden.

Voorts, Ed. Mog. Heeren! is het daadwerkelijk bestaan der afscheiding in het administratieve en financiële, met den aankleve van dien, buiten allen twijfel gesteld; ja, er is op gisteren een voorbeeld aangehaald, die dezen staat van zaken in zijne wezenlijke verhouding doet kennen, namelijk plaats gehad hebbende deliberatien over zekere zaak ter Staten-Vergadering, waarbij de leden uit Zuid-Holland zitting hebbende, verzocht zijn geworden, zich wel in de eerste plaats te willen uiten, dewijl de leden uit Noord-Holland geheel vreemd aan het onderwerp waren. Hierbij kan ik nu mijne eigene ondervinding, als lid der Provinciale Staten, voegen, omtrent mijne onbekendheid ten opzigte van de belangen van Zuid-Holland, hoe ik bij leden uit Zuid-Holland te rade heb moeten gaan, ten einde mij daarnaar te gedragen: al hetgeen echter op zich zelf minder bezwaar in zich had, uit hoofde van den uitmuntenden geest van eenstemmig- en welwillendheid, die tot nu toe steeds in die Vergadering heeft geheerscht, doch hetgeen niet nalaat van een aard te zijn, om te doen gevoelen, dat in zoodanige voorvallen, men niet in staat is, om over de zaken, uit eigene wetenschap, zoo als het behoorde, zijne stem uit te brengen.

Indien het dan eene erkende daadzaak is, dat de afgescheiden toestand der deelen van Holland, op dit oogenblik van die uitwerking is, dat de leden onderling met de belangen der wederkeerige gedeelten onbekend en daaraan bijna ten eene male vreemd zijn, — indien daaruit volgt, dat het ééne gedeelte belastingen mede-voteert, welke alléén door het andere gedeelte worden gedragen, — of geldopnemingen helpt daarstellen, waartoe het tot aflossing of rentebetaling niets bijdraagt, noch bij de aanwending der opgenomene gelden een dadelijk belang heeft: — dan komt het mij voor, dat het ééne gedeelte, hetwelk de meeste leden in het collegie van de Provinciale Staten telt, des noods in zich de magt bezit, om hetgeen het andere gedeelte bij uitsluiting betreft, naar goedvinden te regelen.

Dit alles nu erkend zijnde, geloof ik, dat men mij zal moeten toestaan, dat, hoezeer (ik herhaal het gaarne) de beste gezindheid in dit collegie tot nu toe heeft geheerscht, evenwel zoodanige toestand van zaken niet behoort te bestaan.

Een der grootste bezwaren tegen de splitsing van Holland is voorts: de suprematie van Amsterdam: — dan ik betuig niet in te zien, welke overmagt Amsterdam, onder het bestaan onzer Gwt., zoude kunnen uitoefenen of uitgeoefend hebben. Gaarne had ik daadzaken aangehaald gezien, omdat daardoor aanleiding zoude zijn gegeven, om dezelve te kunnen beoordeelen. — Doch, zoo lang dit niet is geschied, heb ik de bewustheid, dat Amsterdam een overgroot aandeel in alle lasten draagt; dat het behoud en de welvaart dezer stad voor het algemeen van groot gewigt is; doch dat aan haar niet wordt toegelaten over anderen te heerschen. — En, zoo dit dan ook plaats had, zoude het, naar mijn inzien, een nog niet juist gekozen maatregel zijn, om Amsterdam, door het behouden der Vereeniging van de Provincie, in het mogelijke geval te stellen, van onder de suprematie van anderen te staan.

Immers, wanneer ik de leden der Provinciale Staten naga, dan blijkt het, dat ongeveer vijftig leden tot Zuid-Holland en ongeveer veertig tot Noord-Holland behooren, of daarin gevestigd zijn. — En wat nu is hiervan het gevolg? Geen ander, dan dat, ingevalle Zuid-Holland bij vervolg van dit overwigt zoude vermeenen gebruik te moeten maken, hetgeen tot nu toe geene plaats heeft gehad, dit gedeelte van

Holland in alle voorkomende gevallen de beslissing over het geheel aan zich zoude hebben, en Amsterdam met West-Vriesland, zelfs in derzelver representatie, aanmerkelijk zoude kunnen belemmeren.

Dit laatste nu, brengt mij tot iets hetgeen mij steeds onverklaarbaar blijft, namelijk, dat men in West-Vriesland, vrij algemeen, zich zoo zeer partij stelt tegen het ander gedeelte van Noord-Holland. — Te dezen opzigte geloof ik dat men niet uit het oog moet verliezen, dat, indien de scheiding van Holland doorgaat, waarlijk en in de daad, er voor West-Vriesland zoo groot eene reden niet bestaat, om te vreezen dat deszelfs belangen en regten aan gevaar blootgesteld, of zelfs in de waagschaal gebragt zullen worden, omdat in zoodanig geval, voorzeker, de innerlijke verhouding van Noord-Holland, zoo als het alsdan zal bestaan, op eene voldoende wijze zal worden bepaald: hetwelk ten waarborg moet verstrekken, dat de belangen en regten van ieder onderdeel naar billijkheid zullen worden geregeld, zoodanig, dat ieder datgene bekomt, waarop hij eene regtmatige aanspraak heeft, zonder dat hij, voor de overmagt eens anderen behoeft te vreezen; iets, hetgeen West-Vriesland ten deze volkomen moet gerust stellen.

Waartegen West-Vriesland, thans in gelijken toestand met het overige van Noord-Holland verkeerende, ook evenzeer deelt in alle die gebreken welke in de tegenwoordige innerlijke verhouding van beide gedeelten der Provincie liggen opgesloten en door den tijd zich meer zouden kunnen doen gevoelen; welke gebreken eenen staat van zaken daarstellen, die noch met de regelen eener wel geordende Staatsinrigting, noch met de beginselen, aan onze Gwt. eigen, vereenigbaar kunnen geacht worden.

Dit alles in aanmerking genomen, vermeen ik gehouden te zijn mede te werken, om tot eene betere regeling hierin te geraken en mij alzoo met het ontwerp van wet te moeten vereenigen. — Doch voeg ik daarbij de verklaring, dat, ofschoon tot Noord-Holland behoorende, ik mijne verpligting niet heb uit het oog verloren, om het algemeen belang uit al mijn vermogen te bevorderen, zonder mij daarvan door eenige Provinciale of andere bijzondere belangen te laten aftrekken; terwijl, indien een ander gedeelte des Rijks, en alzoo ook Zuid-Holland, in het geval was waarin Noord-Holland thans verkeert, ik zoude gelooven mijne stem in het

belang van Zuid-Holland te moeten uitbrengen, welke ook de consideratiën voor Noord-Holland zouden mogen zijn.

XXXVII. De Heer Cost Jordens:

Ed. Mog. Heeren! Er zijn in deze dagen reeds zoo vele treffelijke voordragten gehoord, dat het gewaagd mag schijnen, dat ook ik nog in deze vergadering ga spreken. En ofschoon ik wel geene nieuwe denkbeelden aan den dag zal brengen; heb ik echter gemeend, ook mijne wijze van zien in zeer korte woorden te moeten openbaren, om eenige reden te geven van de hoofdgedachten, welke mij bij het onderzoek en de beoordeeling der ons aangebodene wetsontwerpen geleid hebben.

Ook ik, Ed. Mog. Heeren! heb mij met zoo velen uwer de belangrijke hoofdvraag voorgesteld, uit welk oogpunt ik de mij opgedragene taak had te beschouwen? Of ik volstaan konde, die ontwerpen, zoo als zij door de gewone Tweede Kamer waren aangenomen, te onderzoeken en goed te keuren, bijaldien zij, naar mijn oordeel, verbeteringen daarstelden, dan of de zaak der herziening van een ruimer en hooger standpunt behoorde te worden opgenomen? Of ik mij enkel met de dertien wetten moest bezig houden, dan of ik verder moest gaan en vragen, of die wetten *alle* de wijzigingen behelsden, welke de veranderde omstandigheden des Rijks en de ondervinding van vijf en twintig jaren als heilzaam en noodzakelijk hadden doen kennen? Of ik, indien dit laatste gezigtspunt het ware was, bij onvolledigheid van het aangebodene, hoe nuttig ook op zich zelven, dit goede zoude moeten afkeuren, om iets beters en meerder in de plaats te verlangen?

Omtrent mijne bevoegdheid tot het beoordeelen der zaken uit dit oogpunt, heb ik geenen twijfel kunnen voeden. Ik heb wel de vaste overtuiging gehad, dat onze *beslissing* zich uitsluitend tot deze wetten moest bepalen en onze magt zich niet tot het doen van voorstellen of tot het maken van veranderingen uitstrekte; maar ik heb onzen werkkring toch ook zoo beperkt en bekrompen niet gevonden, dat ik geenen ruimeren blik op onzen toestand zoude mogen wagen; dat ik het geheel niet zoude mogen overzien; dat ik mijne gedachten over de behandeling van het herzieningswerk niet zoude mogen laten gaan, of het verband tusschen hetgeen

gedaan en niet gedaan werd, geheel niet zoude mogen in aanmerking nemen.

Neen, Ed. Mog. Heeren! Juist de zucht om, hetgeen ter onzer goed- of afkeuring daar ligt, zoo volledig mogelijk te beschouwen, juist het verlangen, om de overtuiging die ik noodig had, zoo vast mogelijk te verkrijgen, heeft mij niet zoo angstvallig gemaakt, als ik dit van sommigen mijner geëerde medeleden meen vernomen te hebben.

Ik ben het geheel en al eens met diegenen uwer, Ed. Mog. Heeren! die meerdere wijzigingen, dan waarover wij thans te beraadslagen hebben, nuttig en noodzakelijk hadden geacht. Mij alleen bepalende tot het motief der ervaring, dat aan de meeste der onderhavige wetten geheel of gedeeltelijk ten grondslag gelegd is, kan ik, dunkt mij, vragen, of dat motief dan van geene verdere toepassing was? Hebben niet de beraadslagingen, zoo wel der gewone Kamer als der tegenwoordige, geleerd, hoe zeer velen daarover dachten? Hebben de processen-verbaal harer afdeelingen de daaromtrent bestaande denkbeelden niet aan het licht gebragt? Zij hebben tot in bijzonderheden de wenschen en verlangens aangewezen, die bij zoo velen steun en weerklank vonden.

Ik wil niet te zeer op hetgeen had kunnen plaats hebben terugkomen; maar ik mag het toch niet verzwijgen, dat eene meer volledige, meer onbekrompene herziening wenschelijk geweest ware; dat het juiste oogenblik daartoe gekomen was; dat, met het oog op de toekomst, zoo wel als op het verledene in het belang van Vorst en Volk, meer had kunnen worden tot stand gebragt dan thans het geval is. — Ik heb nimmer onze Gwt. als zoo onvolledig aangezien, maar haar ook evenmin als een toonbeeld van volmaaktheid leeren beschouwen. Het is mij steeds voorgekomen, dat daarin vele instellingen gevonden werden, die met den aard, de zeden en de behoeften der Natie overeenkwamen; dat het Volk daarbij eene zekerheid voor zijne *burgerlijke* vrijheid had verkregen, die het in vroegere dagen, bij meerdere staatkundige vrijheid, niet bezat; dat, bij goede en volledige uitvoering, het maatschappelijk welzijn daardoor konde gevormd en bevestigd worden.

Maar ook van den anderen kant had de ondervinding reeds sedert vele jaren het gebrekkige van meer dan een ondergeschikt denkbeeld aangetoond, en of in dit opzigt genoegzame

en volledige verbetering is aangebragt, meen ik alle reden te hebben te betwijfelen.

Ik zeg *ondergeschikte* denkbeelden, want de hoofd-instellingen van eenen Staat te veranderen, aan groote beginselen eene veranderde rigting te geven, is altijd hoogst bedenkelijk; dit zoude mijne bedoeling althans niet geweest zijn.

Ik zal in geene bijzonderheden treden, Ed. Mog. Heeren! Ik acht dit minder noodzakelijk, minder doelmatig. Ik heb slechts deze mijne gedachte *ook hier* willen openbaren, omdat zij mij met de beschouwing der Wetten, waarover wij beraadslagen, in verband scheen te staan, ik althans ze daarvan niet heb kunnen afscheiden. Veel van het onvolmaakte (ik ben het hier met twee geachte sprekers uit Gelderland tot *eene* zekere mate eens) kan door goede wetten, door *behoorlijke* ontwikkeling, door ruime en onbekrompene toepassing der beginselen, worden weggenomen of aangevuld. Wij gaan daaromtrent, zoo wij hopen, een meer gunstig tijdperk te gemoet.

Wat nu de onderhavige wetten op zich-zelve betreft, ik erken het, Ed. Mog. Heeren! de meeste derzelve, zoo niet allen, hebben werkelijke, sommigen aanzienlijke verbeteringen aangebragt. — De oefening van het stemregt in de Steden en ten Platten Lande en de bevoegdheid van deelneming aan de Plaatselijke en Provinciale Besturen door de Wet te regelen, is eene bepaling, die, naar mijne wijze van beschouwen, wenschelijke vruchten zal *kunnen* dragen. De uitgedrukte verantwoordelijkheid der Staatsambtenaren neemt den twijfel weg, die daaromtrent bestaan konde, regelt althans dit hoogst belangrijk beginsel op eene veel meer bepaalde wijze, en voor den invloed daarvan op het beheer der zaken, in het bijzonder der geldmiddelen, opent zich een meer gunstig verschiet. Ik verkieze ze verre boven een dusgenoemd Verantwoordelijk Ministerie met den aankleve van dien, omtrent welks nuttigheid en doelmatigheid, in ons Rijk althans, mij die overtuiging ontbreekt, die men voor zaken van dat aanbelang zoo zeer behoeft. De afschaffing der tienjarige begrooting, de behandeling van ieder hoofdstuk bij afzonderlijke wet, de te verwachten verbeterde inrigting der Rekenkamer, de verduidelijking van art. 60, zijn (hoezeer niet alle even volkomen) bronnen en middelen om bij den veegen stand der geldmiddelen ook eenige redding te kunnen aanbrengen, indien goede wil, orde, zuinigheid en open-

baarheid derzelver uitvoering vergezellen. De uitvoering is meer dan de geschrevene wet.

En moet ik nu, om terug te komen op het denkbeeld, waarvan ik ben uitgegaan, die verbeteringen afstemmen, omdat niet alles verkregen is, wat wenschelijk was? Moet ik nu *uit beginsel* verwerpen, omdat onze wenschen niet geheel zijn bevredigd? Ik eerbiedig de gevoelens van meer dan één achtenswaardig lid dezer Kamer, maar ik kan ze niet deelen; ik kan dit te minder, omdat mijne verlangens zich niet zoo ver uitstrekken als de hunne. Ook ik heb de vraag, met mijne inzigten, met allen ernst overwogen; ik heb mij de voordeelige zoo wel als de nadeelige gevolgen voorgesteld, die uit den loop der zaken konden voortspruiten; maar ik heb geene vrijheid gevonden, daaraan gehoor te geven. Ik heb de vaste overtuiging verkregen, dat ik, door zoo te handelen, te ver zoude gaan; dat ik aan mijne roeping niet zoude beantwoorden; dat ik mijn Vaderland geene dienst zoude bewijzen.

Ik zoek daartoe te vergeefs naar den waarborg, dat, bij nadere behandeling van zaken, betere resultaten zullen verkregen worden; dat, tot nadeel van het algemeen, geene meerdere driften in beweging zullen worden gebragt; dat er eene gematigde, kalme stemming zal blijven heerschen, die bovenal noodig is, nu alles moet worden in het werk gesteld, om de geldelijke aangelegenheden van den Staat op te beuren of voor geheel verval te behoeden, nu er welligt opofferingen zullen gevorderd worden, te moeijelijker te verkrijgen, hoe minder de tevredenheid is. Een blik op den toestand van Europa, een blik op den strijd van beginselen, die zich overal blijft vertoonen, is voor mij ook een teeken des tijds, dat ik niet wil verwaarloozen, maar in acht nemen, tot heil van het lieve Vaderland.

Dit, Ed. Mog. Heeren! was het algemeen gezigtspunt, van waar ik onze werkzaamheden beschouwd heb; dit waren de algemeene denkbeelden, die mij bij dezelve voor oogen zweefden. Ik heb den loop mijner gedachten met weinige woorden willen openbaren, opdat deze *in het algemeen* tot regtvaardiging van mijn uit te brengen votum zouden mogen dienen. Ik zal U Ed. Mog. met eene ontwikkeling mijner meening over deze eerste wet niet vermoeijen. Er is aangaande dezelve reeds zoo veel gesproken, dat het, mij althans, bezwaarlijk zoude vallen daarover eenig nieuw licht te verspreiden. Ik bepaal mij alleen tot de verklaring, dat ik

van derzelver noodzakelijkheid de overtuiging heb verkregen, en die overtuiging zal mij voor dezelve doen stemmen.

WOORDENWISSELING OVER DE VERDAGING DER ZITTING.

Daar er nog een vijftiental sprekers ingeschreven is, moet men tot het verdagen der zitting besluiten.

Vele leden dringen op eene avondzitting aan.

De Heer van Dam van Isselt stelt voor de zitting op Maandag te beleggen; acht het onmogelijk dat van avond nog vijftien redenaars den behoorlijken tijd hebben tot spreken, te minder, daar waarschijnlijk ook de Ministers nog het woord zullen voeren.

De Heer Groen van Prinsterer: Wij allen zijn door de beraadslagingen vermoeid, en het is bekend dat er nog vele sprekers zijn ingeschreven. Het is toch niet voegzaam de beraadslagingen voort te zetten tot in het holle van den nacht. Het is onmogelijk, dat alsdan genoegzame aandacht aan de gewigtige aangelegenheden worde geschonken, waarvan het hier zake is, waarbij zoo velen belang hebben, ja van wier regeling het welzijn des Lands afhangt. Wij schaden daaraan zeker niet, met het voortzetten der beraadslagingen tot Maandag morgen te verschuiven.

De *Voorzitter* brengt in omvraag of de beraadslagingen den *eigen avond* dan wel *Maandag morgen* zullen worden voortgezet?

Tot het *eerste* wordt met 57 tegen 49 stemmen besloten. (MINDERHEID: de Heeren van Tuyll van Heeze, van Beuschem, de Man, de Ranitz, Thorbecke, Frith, Sminstra, Anemaet, Jordens, Röell, de Kempenaer, Cramer, van Nes, Weynaendts, Groen van Prinsterer, Borrel, Copes van Cattenburgh, Fridagh, Hoog, Luzac, Schooneveld, Luyben, Gouverneur, Mastboom, Storm, Clifford, de Vries, van Bommel, de Wijs, Boerracker, van Loon, Verwey Mejan, Bleyswijk, Gevers, van Dam van Isselt, van Stirum, Reael, Sandberg, van Akerlaken, van Meeuwen, Rommé, Rau, de Bruyn Kops, Duyvesteyn, Crommelin, van Beeknen, van Sasse van Ysselt, van Sytzama en Warin.)

Dienvolgens wordt de Vergadering tot den eigen avond, ten zeven ure, gescheiden.

Avondzitting van Zaturdag, den 29 Augustus.

De beraadslagingen over de dertien wets-ontwerpen tot wijziging der Gwt. worden voortgezet.

XXXVIII. De Heer Romme:

Het gewigt der taak beseffende, welke op ons berust, treed ik ditmaal als een der laatste sprekers op, niet door het toeval, niet om in breede ontwikkeling te treden, niet om zoo vele stellingen te wederleggen, die ik heb hooren aanvoeren en verdedigen, want dit zoude te verre leiden, maar bloot en eenvoudig omdat ik mij de beraadslagingen van de Dubbele Kamer wilde ten nutte maken, alvorens mijne overtuiging in deze belangrijke aangelegenheid voor goed te vestigen. Bij veranderde denkwijze, acht ik mij, als Lid der gewone Kamer, meer bijzonder gehouden, om mijne stem in dezen te motiveren, en dit wel, niettegenstaande ik mij, in dat opzigt, volledige vrijheid uitdrukkelijk heb voorbehouden.

Ook ik, Ed. Mog. Heeren! stelde mij nu, even als vroeger, en vóór iedere afzonderlijke beschouwing, de vraag voor, wat in dezen door het welbegrepen belang van den Staat werd gevorderd: aanneming of verwerping der dertien voorstellen. Belangrijke vraag voorwaar, ja allerbelangrijkst voor hem die niets anders beoogt, dan om het beste te helpen bevorderen; en wanneer ik dan, met ter zijde stelling van zoo vele bijbeschouwingen, uitsluitend het oog houde op het bedoelde belang, dan is de keuze die mij te doen staat, thans aan geenen twijfel meer onderhevig. En verwerping, is het antwoord; verwerping! niet om de Regering te dwingen, of nieuwe voorstellen van haar af te persen; zij blijve vrij in hare, even als ieder onzer in zijne handelingen; maar juist om zoodanige vorderingen tot herziening later, en mogelijk ter ongeschikter ure, te voorkomen.

Verwerping vordert (altijd in mijne schatting) het welbegrepen belang van den Staat, en dit wel, in de eerste plaats, en afgezonderd van andere beschouwingen, omdat aan de oproeping van afgevaardigden uit Limburg tot dus verre geen gevolg is gegeven. Het regt dat Limburg heeft om alhier thans vertegenwoordigd te zijn, en over zijne dierbaarste belangen te worden gehoord, is door onderscheidene geachte sprekers,

naar mijn eerbiedig oordeel, met klem van redenen betoogd; maar, onaangezien ook dat regt, had eene voegzame staatkunde die oproeping, *vóór deze beraadslagingen*, *althans* gevorderd: behoudens hetgeen in dat opzigt, over de wijze waarop Belgie in 1815 is ingelijfd, bij gevolgtrekking te regt is aangemerkt, herinnere men zich, wat er in dat Land, ook na de bekrachtiging door de mogendheden van het scheidings-traktaat, op het spel stond gezet te worden om een gedeelte van datzelfde Limburg te behouden, waarover wij nu, onopgeroepen, zouden gaan beschikken! Neemt men deze stelling aan, splitst men daarbij Holand in twee deelen, zonder de Provinciale Vertegenwoordiging te hebben geraadpleegd; dan stelt men ook de toepassing van het beginsel van binding en ontbinding naar welgevallen op den voorgrond. Dit kan, dit *mag niet*, Ed. Mog. Heeren! onder eenen regeringsvorm, dien men vertegenwoordigend noemt; dit kan, dit vermag niet te geschieden in den tegenwoordigen tijd!

Maar wat zult gij zeggen, vraagt een veelgeacht lid uit Leyden, wanneer men tot u als gewoon Lid der Kamer de vraag rigt: waarom heb gij vroeger in eenig voorstel toegestemd, zonder oproeping van Limburgsche afgevaardigden? Ik zal antwoorden, ik heb van den beginne af op die oproeping aangedrongen, maar vruchteloos. Ik heb vervolgens, buiten die tegenwoordigheid, de voorstellen mede onderzocht en behandeld, in de hoop dat zij althans *vóór* dit beslissend oogenblik zouden geroepen worden. Misschien heeft de gewoonte aan dien vroegeren feitelijken toestand, waarin wij zoo lang verkeerd hebben, ook toen zijnen invloed uitgeoefend; misschien ook de moedeloosheid na afmatting, waarvan een redenaar uit Gelderland heeft gewaagd; maar hoofdzakelijk zal ik antwoorden, dat dàn, wanneer ik beter worde ingelicht en door de kracht der redenen opgewekt, ik ten allen tijde gaarne voor betere inlichting wijke.

In de tweede plaats, wordt die verwerping geboden door de onvolledigheid van de verbetering aanbrengende ontwerpen op zich-zelve, niet minder dan door de gevaarlijke strekking van derzelver zamenhang: ik heb mij dienaangaande reeds bij vroegere gelegenheid verklaard, en kan mij daarom hier van eene afzonderlijke uiteenzetting onthouden; alleen wil ik hier nog aanmerken: 1°. dat het belangrijke punt der Nationale Vertegenwoordiging in gelijke verhouding tot de bevolking (met uitzondering van Holland, om redenen daarvoor

aanwezig) tusschen de overige Provincien behoort te worden geregeld, of de redenen aangewezen, waarom in die verhouding Noord-Braband en Gelderland ieder met één Lid te weinig bedeeld blijven, alsmede waarom aan Limburg op eene bevolking, welke ik vermeen 196,624 zielen te bedragen, slechts drie Leden zijn toegekend geworden; 2°. dat de verantwoordelijkheid der Ministers, zoo als dezelve nu is voorgedragen, bij nadere overweging, in mijn oog een hoogst gevaarlijk beginsel is, zoo lang zij niet van het regt tot ontbinding der Kamer aan de zijde der Kroon vergezeld gaat. In de oogenblikken des gevaars levert dit regt het eenige behoedmiddel op om erger te voorkomen, en bij mij staat de overtuiging vast, dat, indien dit beginsel vroeger een deel van ons Staatsregt had uitgemaakt, wij alsdan de gevolgen der scheiding met Belgie thans niet zouden hebben te regelen. Nadere, en vooral de ondervinding in de laatstverloopene maanden opgedaan, versterkt mij bovendien in die overtuiging. Ik zal mij al wederom hier van verdere uiteenzetting onthouden.

Maar ook hier acht ik mij wederom verpligt eene andere interpellatie, door dienzelfden spreker uit Leyden te berde gebragt, te beantwoorden, namelijk: hoe kunt ge nu klagen over onvolledigheid, wijl u de weg tot voorstellen openbleef; waarom hebt ge u vergenoegd? En deze interpellatie zal ik Z. Ed. Mog. met een paar vragen trachten op te lossen. Ik vraag op mijne beurt: wat is er van het voorstel geworden dat Z. Ed. Mog. met vier geëerde medeleden vroeger heeft gedaan, waarvan de heilzame strekking van zulken overwigtigen invloed op het herzieningswerk had kunnen wezen, en hetwelk door Z. Ed. Mog. met de hem eigene bekwaamheid en talenten, is toegelicht en verdedigd geworden? Welk lot is aan het voorstel beschoren geweest, ook nu wederom door vier geachte ambtgenooten dezer buitengewone Vergadering onderworpen?

Ik voor mij heb dezelve beide met mijne zwakke krachten ondersteund: maar heb ik nu, omdat die voorstellen, beiden den vorm der werkzaamheden betreffende, telkens door eene meerderheid zijn afgewezen, de volledige vrijheid niet, om in dit beslissende oogenblik de zaak zelve naar goedvinden te beoordeelen.

Ten derde komt mij de verwerping raadzaam voor, om het werk der herziening, in goeden zamenhang, verder te voltooijen en zoodanige verbeteringen en veranderingen daarin

op te nemen, als waarván de noodzakelijkheid is aangetoond en in de Afdeelings-Verbalen is uiteengezet geworden. De behoefte aan meerdere herziening is vrij algemeen door U Ed. Mog. erkend; zij is bovendien, zoo als reeds gezegd is, nationaal; men aarzelt echter tusschen de keuze van dadelijke en geleidelijke verbetering. In den gegeven toestand komt mij de eerste verkieslijker voor: geleidelijke verbetering kan in den regel goed wezen; zij heeft zelfs den loop der Natuur voor zich, maar wanneer het gevaar voor storm, uit de kracht der dingen, te duchten of te voorzien is, alsdan moet men zich het gunstige van het oogenblik te nutte maken, om de woede zijner werking te verijdelen of zoo veel mogelijk te temperen; en wie onzer Ed. Mog. Heeren! die zich den waren toestand van onze gesteldheid, maar vooral van de Finantien, voor den geest brengt, durft onbeschroomd eenen blik in die toekomst te werpen? In allen gevalle geldt het hier de Wet der Wetten, waarin de meest mogelijke volmaking moet betracht worden, wil men aan dezelve duurzaamheid verzekeren; het geldt hier de fundamenten van het Staats-gebouw! eenmaal ontgraven, mag men dezelve niet wederom bedelven, zonder althans de zigtbare gebreken te hebben hersteld.

Eindelijk, hoe langer de voltooijing van het werk wordt uitgesteld, hoe moeijelijker deszelfs zamenstelling zal worden. Dat overigens deze onze beraadslagingen, die met zoo veel gemoedelijken ernst zijn gevoerd geworden, tot het welzijn van Vorst en Vaderland mogen uitloopen, is de wensch waarmede ik besluit.

XXXIX. De Heer DE JONGE VAN CAMPENS NIEUWLAND

zegt te wanhopen, van iets te zullen kunnen voegen bij hetgeen door andere redenaars met zoo veel klem en nadruk is in 't midden gebragt: hij ziet daarom voor het oogenblik van het woord af.

XL. De Heer VAN STYRUM

ziet mede van het woord af.

XLI. De heer VAN DAM VAN ISSELT (1):

Zoo ooit de Natie met belangstelling de handelingen der Stat. Gen. heeft gade geslagen, het is vooral op dit oogenblik, nu zij deze Kamer in dubbelen getale bijeen ziet, om over hare hoogste en dierbaarste belangen te beraadslagen. Hare hoop, hare verwachting is op ons gevestigd.

Zal aan die hooggespannen verwachting, aan die hoop thans voldaan worden?

Na de beraadslagingen, die reeds gedurende drie dagen over 's Lands teederste belangen zijn gevoerd, met de meeste oplettendheid te hebben gevolgd, vreeze ik — met het innigste, met het diepste leedwezen moet ik het zeggen, — dat ik hierop ontkennend zal moeten antwoorden.

Wat moet ik, bij mijne volle overtuiging van de onvolledigheid der voorgedragene wijzigingen in onze Staatsregeling, als pligt beschouwen? Welke gedragslijn moet ik volgen, bij de beoordeeling der aangebodene wets-ontwerpen?

Even gelijk sommige sprekers, die mij zijn voorafgegaan, meen ook ik het meest te zullen handelen in het welbegrepen belang van het Volk en van de Regering, door mijne stem te weigeren aan alle de voordragten van Wet, die de onvoldoende herziening der Gwt. betreffen.

De meerderheid dezer Kamer heeft zich onbevoegd verklaard om eenige wijzigingen, veranderingen of verbeteringen te brengen in de gedane voordragten, en heeft den werkkring van deze Vergadering beperkt binnen de grenzen der aangebodene wets-ontwerpen. Er blijft dus aan mij, en aan hen die mijne meening zijn toegedaan, geen ander middel, dan die wets-ontwerpen, die zoo hoogst-onvolledig zijn en die zoo weinig beantwoorden aan de wenschen en aan de verwachtingen der Natie, onvoorwaardelijk te verwerpen.

Alvorens ik tot de behandeling van die voordragten zelve overga, en de gronden van mijn besluit nader ontwikkel, gevoel ik mij genoopt het eenigzins bijzonder standpunt, waarop ik mij geplaatst zie, aan te wijzen; een standpunt, dat ik waarlijk wel zeer ongunstig mag heeten.

Ik zie mij toch nu, bij deze hoogst-gewigtige gelegenheid, door vele mijner vrienden verlaten, — verlaten door dezelfde man-

(1) Hoofdzakelijk, als voor de vuist uitgesproken.

nen, die sedert jaren met mij dezelfde gedragslijn gevolgd en op vele verbeteringen aangedrongen hebben; ik begrijp mijne vrienden niet meer.

Een afgevaardigde uit Noord-Braband heeft, als om kennis met mij te maken, dit mijn stelsel ongerijmd genoemd. Een redenaar uit Gelderland, heeft, met de hem eigene geleerdheid, dat stelsel ongrondwettig geheeten, maar ook dit was niet genoeg.

Men heeft de denkwijs, over de herziening der Gwt. die ook de mijne is, belagchelijk gevonden.

Onze tegenstanders hebben beweerd dat het alleen de doldriftige menigte was, die over de onvolledigheid der herziening klaagde; dat de kreet naar hervorming slechts was een kreet, door enkele dagbladschrijvers aangeheven; een kreet, geschikt om verwarring, om oproer te verwekken. Het meest verlichte en verstandig gedeelte der Natie, verlangt geene meerdere wijzigingen in de Gwt.; de verbeteringen, die men inroept, vallen niet in haren geest!

Moeijelijk, zeer ongunstig is dus hier mijn standpunt; want mij blijft slechts de keuze over om voor oproerig door te gaan, of als dom beschouwd te worden, of wel als niet bekend met den geest der Natie, die ik mede geroepen ben te vertegenwoordigen.

Wat oproerzucht betreft, die werp ik geheel van mij af; wat de beschuldiging van domheid aangaat, ik laat die in het midden, en zal trachten zoo goed mogelijk mijne stellingen te verdedigen; en wat nu den geest der Natie aanbelangt.... in der daad de groote meerderheid der Kamer schijnt aanvankelijk dien geest niet zoo afkeerig van wijzigingen te hebben beschouwd; immers de tachtig folio-bladzijden druks, bevattende het verhandelde in de afdeelingen zijn dàår, ten bewijze dat men oorspronkelijk van het onvolledige der wijzigings-voordragten mede is overtuigd geweest, dat men mede de behoeften der Natie in hare begeerte naar meer omvattende herziening der Staatsregeling heeft gevoeld.

Wel worden in die uitvoerige processen-verbaal die behoeften slechts met den naam van wenschen bestempeld; maar die wenschen worden krachtig genoeg aangedrongen, worden schier eenstemmig geuit. En hoe kon het anders? Het gevoelen over de onvolledigheid dezer Grondwet-herziening is regtmatig; het berust op de innigste overtuiging, op de heilige waarheid, die niemand loochenen kan.

Van waar dan het verschijnsel dat zoo vele kundige en bekwame mannen, als hier vergaderd zijn, dat zoo vele onafhankelijke Vertegenwoordigers, die doorgaans met mij instemden, op dit be-

slissend oogenblik mijne zijde verlaten, en van mij vergen dat ik mijne onvoorwaardelijke goedkeuring zal schenken aan die zelfde wetten, die zij nog zoo kort te voren als onvolledig en als onvoldoende beschouwden, en die zij als zoodanig voor tijdgenoot en nakomelingschap hebben afgeschetst.

Dat verschijnsel lost zich eenvoudig op in hetgeen men overeengekomen is de *omstandigheden* te noemen.

Ik eerbiedig gaarne de meening van anderen, omdat ik verlang dat men ook de mijne eerbiedige; maar ontveinzen mag ik het niet, dat ik voor mij-zelven geene vrijheid vinde om wets-ontwerpen goed te keuren, die ik als gebrekkig en onvolledig beschouwde; om de redenen van die goedkeuring te zoeken buiten de wetsontwerpen zelve.

Men heeft de gedragslijn, die ik mij heb voorgeschreven, ongrondwettig geheeten. Mijne innige overtuiging, op de ondervinding gegrond, versterkt door de meening van vele weldenkenden, dat de Natie behoefte heeft aan meerdere en meer afdoende wijzigingen in ons Staatsverdrag, heeft men als ongerijmd en als belagchelijk uitgekreten. — Welken naam zoude ik moeten geven aan de handelwijze mijner tegenstanders (indien ik mij soortgelijke oordeelvellingen wilde veroorloven), die eerst de wets-ontwerpen bestreden hebben, en dezelve later met hunne goedkeurende stem bekrachtigen, niet omdat dezelve zijn gewijzigd en verbeterd, maar omdat zij meenen dat de tijdsomstandigheden zulks van hen vorderen.

Vreemd in der daad, is het verschijnsel, dat dezelfde denkbeelden, dat dezelfde begrippen, tot eene zoo geheel verschillende uitkomst leiden.

Onderscheidene redenaars, die vroeger, met ernst, hadden aangedrongen op eene meer volledige herziening der Gwt., zien daarvan plotseling af, omdat, zeggen zij, hun de vrees bezielt, dat de verwerping der aangebodene wets-ontwerpen eene spanning zoude doen ontstaan, die allernadeeligst zoude werken op de rust en op het reeds zoo zeer geschokte vertrouwen der Natie. Hunne innigste overtuiging spoort hen dus aan, om nu goed te keuren, wat zij vroeger als onaannemelijk beschouwden.

Die zelfde vrees voor onrust en onvergenoegdheid woont ook in mijn hart, maar in een tegenovergestelden zin, en daarom dring ik, in het beslissend oogenblik, aan op meerdere en doeltreffender herziening van de Gwt.; — daarom weêrhouden mij geene omstandigheden en geene consideratien om te verkondigen en te vragen wat ik houde voor waarheid en regt.

Aldus het standpunt aangewezen hebbende, waarop ik mij thans bevinde, verklaar ik het daarvoor te mogen houden, dat de Natie meerder mogt en konde verwachten, dan die zoogenoemde verbeteringen die thans worden voorbereid. Ik durf hier gerustelijk bijvoegen, dat die onvoldoende wijzigingen haar op den duur niet tevreden zullen stellen.

Op u, mijne ambtgenooten in deze Dubbele Kamer, was mijne hoop, was de hoop der Natie gevestigd; op u had zij hare verwachtingen gebouwd! Nog weinige dagen, Ed. Mog. Heeren! en uwe zending loopt ten einde; nog weinige dagen en gij keert naar uwe haardsteden terug, tevreden dat gij gehandeld hebt zoo als gij vermeend hebt uit overtuiging zulks te moeten doen; maar zwaar, zeer zwaar, is de taak, die gij, verdubbelings-leden, op de gewone Kamer laat rusten. Ik bezweer het u, daar het nog tijd is, overweegt wel den omvang van dien last. Ons finantiewezen verdient eenen naam, dien ik heden liefst niet wil uitspreken.

Welligt zullen ons later maatregelen worden voorgedragen, om ons te redden uit den moeijelijken finantieëlen toestand, waarin wij ons bevinden. Zeker is het, dat daarbij de reeds zoo drukkende lasten zullen worden verzwaard, en nogtans, hij die het opregt meent met het Volk en de Regering, zal, zijns ondanks, gedrongen worden om die vermeerderde lasten goed te keuren.

Meenen zij, die van onrust spraken en vrees voor beroering betoonden, dat de Natie tevreden zal zijn over de handelingen dezer Kamer, als dezelve met de eene hand haar regtmatig verlangen naar meerdere vrijheden en regten afwijst, en met de andere hand hare dubbele lasten vermeerdert, en de voorgedragene middelen van bezuiniging, als ontijdig, verwerpt? Gelooft men dat de Natie tevreden kan zijn, wanneer hare wenschen niet voldaan worden, wanneer de Kamer thans hare stem, niet in het belang dier Natie, maar naar den wensch van de Regering zal hebben uitgebragt?

Maar al te vaak wordt de Waarheid miskend, en weêrgalmt vruchteloos de stem, die haar uitdrukt.

Ik vreeze maar al te zeer dat zulks ook nu het geval zal zijn en dat men de kracht der Waarheid en het gewigt mijner waarschuwingen niet zal erkennen voor dat het te laat is.

Het is zoo, een gedeelte der Kamer heeft de voorgedragene wetten als voldoende wijzigingen in de Gwt. beschouwd; doch het was een zeer klein gedeelte dezer Vergadering; en maar zeer weinige leden hebben nog verder durven gaan, en zijn als lofrede-

naam van de dertien voordragten opgetreden, hebben de daarin vervatte bepalingen als concessien voorgesteld, die men met dankbaarheid moest ontvangen.

Ik twijfel of dit gevoelen den toets van één slechts oppervlakkig onderzoek wel zoude kunnen doorstaan. Ik betwijfel het, want omtrent geen wezenlijk betwist punt heeft, naar mijn gevoelen, eenige concessie plaats gehad. Mij zijn ze althans onbekend, die concessien van de Regering, welke de harten der Vertegenwoordiging en der Natie met dankbaarheid zouden moeten vervullen!

De vijf eerst aangeboden ontwerpen behelzen niets dan hetgeen reeds door den loop der omstandigheden tot stand was gebragt. De overige zijn alleen door de krachtige houding van vele leden der Tweede Kamer verkregen, door hunne verklaring namelijk, van fondsen te zullen weigeren, indien men geene meerdere wijzigingen voorstelde. Deze wijzigingen nu zijn ongenoegzaam; het zijn losse brokstukken, niet geschikt tot het daarstellen van een stevig Staatsgebouw.

Die aangebragte verbeteringen zijn niet in verband met de wenschen en de regten der zich zoo trouw gedragen hebbende Nederlanders; niet berekend om hun geluk te bevestigen en om eenen minder zorgelijken blik in de toekomst te doen werpen.

Anders had ik mij die herziening van de Gwt. voorgesteld; anders had ik gehoopt dat de Kamer hare roeping verstaan zoude hebben.

Maar onderzoeken wij de zoogenaamde bewijzen van toegefelijkheid der Regering eens meer van nabij. Wat wordt er dan van die hooggeroemde wijzigingen, in de bekende zeven voordragten vervat?

Men prijst de thans voorgestelde stemming over de begrooting, hoofdstuksgewijze: maar is dit eene concessie van zoo veel gewigt? Zij had door eene bloote verandering in het reglement van orde verkregen kunnen worden. Toen vóór eenige jaren een lid der Kamer, destijds uit Utrecht afgevaardigd, het voorstel daartoe deed, verklaarden zich 23 leden daarvoor, en het heeft destijds slechts aan vier stemmen ontbroken, om deze verandering toen reeds, zonder herziening der Gwt., te verwerven. Het is dus hoogstens een vraagstuk van orde, de regeling van de werkzaamheden der Kamer betreffende, en deze regeling ligt toch wel buiten het bereik der Regering.

Trouwens de invoering der stemming bij hoofdstukken zal niet veel baten, als de Kamer voortgaat op den tot nu toe gevolgden

weg, die de Staatsschuld binnen eenige jaren met *vier honderd millioen* heeft vermeerderd?

Men roemt de nieuwe bepalingen wegens de verantwoordelijkheid der Ministers. Ook deze waren niet noodig geweest, indien de Kamer met ernst van de Ministers verantwoording gevraagd, de hooge Staatsbeambten in tijds tot hunnen pligt gebragt en de Gwt. gehandhaafd had, toen de leer binnen deze wanden werd verkondigd, dat de Ministers geene dienaren van het Volk, maar slechts dienaren van de Kroon waren.

Ik ben een voorstander van het beginsel der ministeriële verantwoordelijkheid; geenszins echter, omdat ik het: *de loi de là, afin que je n'y mette* op het oog zoude hebben: daarvoor zijn mijne rust en mijne onafhankelijkheid mij te dierbaar. Maar wanneer de Kamer geene kracht ontwikkelt; wanneer zij *bij geene wet* bepaalt wanneer en hoe men verantwoordelijk is; wanneer geene schijnbare tegenstrijdigheden tusschen het Staats- en het gewoon regt omtrent de verantwoordelijkheid der Staatsbeambten worden weggenomen; wanneer, eindelijk, nevens die verantwoordelijkheid geen ander stelsel van verkiezingen voor deze Kamer en het regt tot ontbinding dezer Vergadering wordt gevoegd, dan begeer ik de voorgedragene verantwoordelijkheid der Ministers liever niet. Dan staat zij, hoe wel niet woordelijk vermeld, beter uitgedrukt in de bestaande Gwt.

Als ik van een ander stelsel van verkiezingen spreek, dan bedoel ik de regtstreeksche verkiezingen. Men heeft er een genoegen in gevonden om deze wijze van verkiezing in een belagchelijk daglicht te stellen, om het te doen voorkomen, als of men het Volk van de straat, dat met lompen bedekt daarhenen loopt, in kiesvergaderingen zou willen bijeenroepen. Niemand wil dat; maar de voorstanders van regtstreeksche verkiezingen verlangen dat bevoegden, door kennis of fortuin, hunne stem regtstreeks uitbrengen voor den man, dien zij met hun vertrouwen vereeren, en die zij geschikt en waardig keuren afgevaardigde te zijn namens het Nederlandsche Volk. Daarin is niets onredelijks; integendeel, men zou zeggen, dit spreekt van zelven; maar vooral verdient dit verkiezingstelsel de aandacht, wanneer men de werking gadeslaat van het tegenwoordige stelsel; wanneer men begeert dat in een land, waar de Gwt. gelijkheid van regten aan alle ingezetenen geeft, hare bepalingen waarheid zullen bevatten.

Een redenaar uit Gelderland, dien ik anders zeer goed, doch thans in het geheel niet begrijp, heeft de gelijkheid der standen als een droombeeld afgeschilderd. Wie echter begeert zoodanige

gelijkheid? Wie heeft van zoodanige gelijkheid gesproken? Maar men vraagt gelijkheid van regten voor alle standen, geëevenredigd naar de lasten die gedragen worden; men vraagt dat de bevoegde landzaten, die eene bepaalde som in de belastingen dragen, regtstreeks tot de verkiezing der Volksvertegenwoordigers medewerken, opdat de man, die in 's Lands hooge Vergadering somtijds spreken moet tegen hun schijnhaar belang, ten minste de man zij hunner keuze.

Ik herhaal hier wat ik vroeger in een vlugschrift (aan mijne medeleden medegedeeld) heb verklaard: ik betwist aan den ouden adel in ons land, waaronder zich zoo vele verdienstelijke mannen bevinden, zijne voorregten niet. Ik houde het daarvoor, dat die een betamelijken invloed moet uitoefenen op den loop der Regeringszaken, op de Gewestelijke vertegenwoordiging en op deze Kamer. — Die invloed zal den adel ook niet ontbreken, omdat het Volk nog altijd gehecht blijft aan de oude familien en gaarne deszelfs belangen daaraan toevertrouwt. Zij zouden dus ook bij regtstreeksche verkiezingen niet worden voorbijgegaan, zoodra slechts eenige persoonlijke verdiensten aanspraak gaf op onderscheiding. — Maar ongrondwettig is het in mijne oogen, strijdig tegen de bepalingen der Gwt. zelve, die gelijkheid voor allen wil, dat de edelen eenen bijzonderen stand uitmaken in de maatschappij, en als zoodanig boven hunne medeburgers, die even veel en meer in de belastingen betalen, dan zij, eenen overwegenden invloed hebben op de verkiezingen der Volksvertegenwoordiging. — Het komt mij betamelijk voor, dat zij, die de belastingen voor een groot gedeelte dragen, geroepen worden, om, zonder onderscheid van rang en stand, naar eenen bepaalden maatstaf medewerken tot de verkiezing van die mannen, die over hunne belangen moeten oordeelen en die de belastingen helpen daarstellen.

In eene beschouwing der andere wets-ontwerpen wil ik nu niet treden; indien ik ook daaraan mijne stem weiger, dan is het nog niet zoo zeer, omdat ik daarin niet eenige toenadering der Regering vinde, ten aanzien van beginselen, tot dus verre door haar ontkend, maar omdat er nog zoo veel billijks en regtmatigs overblijft, dat de Natie verlangt, en waaraan niet voldaan is.

Men heeft ons gevraagd: waar is die Natie? Wie zijn dan die menschen, die deze verlangens uiten? Waar staan die wenschen uitgedrukt, anders dan in sommige dagbladen; wie heeft dezelve voorgestaan, buiten eenige staatkundige dweepers?

Deze vragen, Ed. Mog. Heeren!, zijn niet moeijelijk te beantwoorden. Die verlangens der Natie, waarop men thans zoo uit de

hoogte nederziet, zij staan uitgedrukt in uwe eigene processen-verbaal van het verhandelde in de afdeelingen: zij zijn uitgedrukt bij de beraadslagingen in deze Kamer, vroeger en heden, door de meesten uwer, ik zoude haast zeggen, door allen.

Sommige mijner geachte ambtgenooten hebben die verlangens met kracht van redenen voorgestaan en toegelicht, en ik zal mij dus onthouden dezelve verder te verdedigen.

Slechts twee punten, die thans vooral ter sprake zijn gebragt, wil ik nog behandelen: de vrijheid van Godsdienst en de vrijheid van Onderwijs.

I. Ik ben een tegenstander van alle dweeperij, maar ieder behoort vrij te zijn om God te dienen naar de inspraak van zijn geweten. Art. 193 der Gwt., hetwelk aan de Regering de dure verpligting oplegt om geene openbare Godsdienstoefening te belemmeren, dan voor zoo verre de openbare orde en veiligheid daardoor wordt verstoord, moet getrouwelijk worden gehandhaafd; maar de Regering moet tevens het heiligdom des burgers eerbiedigen, niet indringen in zijne woning, de geheimenissen daarvan niet verkrachten, omdat hij God aldaar op zijne wijze dient.

II. Wat het Onderwijs betreft, hogen prijs stel ik op de wet nopens het lager onderwijs in 1806 vastgesteld. Die wet heeft eene regeling daaromtrent te weeg gebragt, die ons door vreemde Natiën te regt wordt benijd. Men heeft het Onderwijs, volgens die wet gegeven, onchristelijk genoemd. Dien naam verdient het niet; ons Onderwijs is niet onchristelijk. Dit was het vóór 1795, toen men de kinderen der Joden op onze scholen uit het Nieuwe Testament leerde lezen, en de kinderen der Katholyken leerde spellen uit den Heidelbergschen Catechismus, dat de Paus is de Antichrist. Thans is het verboden in onze scholen het leerstellige van eenige Godsdienst te onderwijzen. Maar dit is niet onchristelijk; juist is dit gerigt tegen allen dwang, tegen ongeregte heerschappij over de gewetens der ouders en der kinderen. Reeds vroeg worden hier der teedere jeugd gevoelens van broederliefde en zedelijkheid ingeboezemd; reeds vroeg worden hun achting en liefde voor hunne ouders, eerbied voor de overheid ingeprent. Bovenal wordt aan de kinderen heiligen eerbied ingeboezemd en dankbaarheid voor Hem, den Gever alles goeds, en hun wordt geleerd, onder alle omstandigheden des levens vertrouwend op te zien tot den Regeerder van al wat bestaat. Is dat onchristelijk? Neen, neen het is dit niet; maar mijne eigene herinneringen, uit mijne vroegste jeugd, voeren mij, bij herha-

ling, tot het tijdstip toen het lager Onderwijs niet geschikt was om liefde en eerbied voor het heiligste in te boezemen, toen onkunde en schijnheiligheid, maar al te vaak, met de gewigtigste taak in den Staat, de opkweeking der jeugd, belast waren.

Geenszins wil ik derhalve het zoo schoon opgetrokken gebouw van ons Onderwijs omverre geworpen; geenszins wil ik het openbaar onderwijs aan de zorg der Regering onttrokken hebben; hoewel ik gaarne geloof, dat de wet van 1806 wijzigingen kan ondergaan, dat bij voorbeeld voor het bijzonder Onderwijs meer vrijheid zou kunnen worden verleend, en, in de uitvoering, mildere bepalingen tot stand zouden kunnen worden gebragt.

Komen deze behoorlijk tot stand, dan zal alle grond tot klagte aan de Afgescheidenen en de Katholyken ontnomen worden. Wil men in dit verlangen een blijk zien van eene gedrogtelijke vereeniging tusschen het ultra-Katholycisme, het ultra-Protestantisme en het ultra-Liberalisme, het is mij wel; en ik zal het mij tot eene eer rekenen tot die vereeniging te behooren.

Eene vereeniging als de bedoelde, en al de vreesselijke gevolgen, die wij er van beleefd hebben, zijn hier te lande evenwel niet te vreezen. Het zijn dan ook slechts klanken, en niets meer; en onze bezadigde landaard zal er zich geen schrik door laten aanjagen. Maar wat wel is te vreezen, wat geene ijdele klanken zijn, wat hoogst gevaarlijk is voor de Natie en voor den Koning, zijn: gunstbejag en servilisme.

Voor de Natie, omdat zij daardoor niet langer weet of hare belangen worden voorgestaan; en voor den Koning, omdat Hij niet met de waarheid bekend wordt, en zijne schijnvrienden hem in de ure des gevaars zullen verlaten.

Gunstbejag en servilisme hoop ik daarom vurig dat nooit in deze Vergadering zullen binnendringen, en een bond sluiten, waarvan het verderf des Vaderlands onredbaar het gevolg zijn zoude.

Tot hiertoe meenen wij allen, welke ook onze gevoelens zijn, het opregt met den Koning en het Vaderland; wij hebben allen één doel, en verschillen slechts over de middelen, om dat doel te bereiken.

Een gemoedelijk redenaar uit Holland heeft gezegd, dat hij huivert om de wetten te verwerpen, omdat de Natie daardoor nog een jaar van de verbeteringen in de Gwt. zou verstoken blijven.

Ik vraag op mijne beurt: wat verliest men er bij door die verbeteringen nog een jaar uit te stellen?

Wat toch is een jaar wachtens voor onze Natie, aan geduld-

oefening en wachten gewend? Wat is een jaar wachtens voor eene Natie, die weet dat haar eene betere toekomst beidt? Wanneer zij beseft, dat het eenigzins toeven alleen zal strekken tot bevordering van haar geluk en van haar wezenlijk belang, dan is een jaar een oogenblik. Maar als alle verwachtingen te leur worden gesteld, alle hoop wordt uitgedoofd, als alle wenschen worden verijdeld, dan is daarentegen iedere maand, iedere week, ieder uur eene eeuw van onvergenoegdheid, van morrend terugzien op dat oogenblik, toen men der Natie regten en vrijheden heeft onthouden, waarop zij billijke aanspraak konde maken: op het oogenblik waarin de beloften werden voorbij gezien, haar gedaan in de ure des gevaars!

Ik had zoo gaarne gewenscht, dat het achtbaar Hoofd van den Staat, bij het klimmen zijner jaren, zich zoude hebben mogen verheugen van te regeren over een gelukkig en tevreden Volk: over een Land, dat nog zoo veel goeds bezit; dat, te midden van zijne berooide geldmiddelen, van zijne kommervolle omstandigheden, nog over zoo vele hulpbronnen kan beschikken, indien de Vertegenwoordiging met de Regering de handen in een slaat! Ik had zoo gaarne gewenscht dat de avond van 's Konings leven gelijk zoude zijn aan den kalmen en verkwikkelijken avond van een zomerschen dag, welks morgen en middag door stormen zijn beroerd! Maar, helaas! ik vrees, dat die rust en tevredenheid niet zullen te vinden zijn op den weg, dien de meerderheid dezer Vergadering thans wil bewandelen; ik vrees dat mijne, in de opregtheid des harten, u medegedeelde wenschen niet zullen vervuld worden.

Zonder te vragen naar de toejuiching bij mijne te huiskomst, die, zoo als men gezegd heeft, door dezen of genen zou worden verlangd; zonder eenige gunst of belooning op het oog te hebben; zonder naar glorie te haken, zal ik, even als gisteren een lid uit Groningen met de hand op de borst gezegd heeft: dat hij, uit liefde voor Koning en Vaderland, zou stemmen voor de wetten, thans ook, met de hand op de borst, verklaren, dat ik alleen en uitsluitend door liefde voor Koning en Vaderland word gedreven, wanneer ik *tegen* de voordragten stemmen zal, en wanneer ik dit beschouwe als een op mij rustenden heiligen *pligt*.

XLII. De heer Slort tot Oldhuis:

Ed. Mog. Heeren! Na al hetgeen over het onderhavig

onderwerp in het wijde en breede is gezegd en uitgemeten, zal ik de aandacht van U Ed. Mog. door geene lange rede vermoeijen; ik gevoel alleen de behoefte, om voor de Natie, voor mijne committenten en sommige leden dezer vergadering, de gronden van het votum bloot te leggen, hetwelk ik uit zal brengen, opdat hetzelve aan geene andere gronden worde toegeschreven, dan welke bij mij aanwezig zijn.

Wat dan dat punt der vertegenwoordiging van Limburg betreft, moet ik bekennen, dat ik, na alles gelezen, wat hierover geschreven, na alles geduldig aangehoord te hebben, wat hieröver in deze dagen in deze vergadering is gesproken, niet doorgrond, hoe de Regering, bij het ontbreken van alle grondwettige bepalingen voor dit buitengewone geval, op eene grondwettige wijze dat veranderde, dat *nieuwe* Limburg alhier had kunnen doen vertegenwoordigen. Ik heb hier een *jus post liminii* hooren inroepen, doch begeeft mij dan op eenmaal alle kennis van regt? Of behoort dat regt tot het *jus civile*, en nog wel tot het *jus civile romanum*? Het heeft toch alleen betrekking tot de krijgsgevangenen, welke bij vreemde volkeren in slavernij gehouden werden (1), doch waren dan de Limburgers krijgsgevangen en slaven bij de Belgen? Neen, zij waren Belgen geworden; zij wenschten met hart en ziel Belgen te blijven, hebben daartoe menigvuldige pogingen bij het congres te Brussel aangewend, een gedeelte der diplomatie in den arm genomen en getrouw de leus betracht:

Flectere si nequeo Superos, Acheronta movebo!

Laat ons eerlijk zijn, ook jegens de Regering, en wie onzer twijfelt er dan aan, indien de Regering op eigen gezag het aantal vertegenwoordigers voor Limburg hadde bepaald, of

---

(1) v. HEINECC. Synt. L. 16, 4.

Non ideo, quod *captivus ex hostico*, ad limina vel fines imperii revertisset, ut ait. Tribonianus (Inst. 1. 12, 5) sed a limine aedium parte. Reversi enim *ex captivitate* non per limen admittebantur in aedes.

Inst. I: 1 T: XII § 5, *Quib. mod. jus patr. pot. salvitur.* Si ab hostibus *captus* fuerit parens, quamvis *servus* hostium fiat, tamen pendet jus liberorum propter jus postliminii.

L. 29 ff. pr. *de captiv. et postlim.* Idque naturae aequitate introductum est, ut qui per *injuriam* ab extraneis detinebatur, is, ubi in fines suos rediisset, pristinum jus suum retineret.

Ibid. § 4 Transfugae nullum postliminium est, nam qui malo consilio et proditoris animo patriam relinquit, hostium numero habendus est.

zij zoude in hooge mate van eigendunkelijkheid en willekeur beschuldigd zijn geworden?

Ik wensch tot geene stelselmatige oppositie te behooren; ik wil alleen als Volksvertegenwoordiger mijne vrijheid onverkort behouden, om de Regering te laken, waarin ik haar laakbaar vind; doch met dit onafhankelijke gevoel zoude geheel in strijd zijn, dat ik mij in beschuldigingen tegen de Regering liet medeslepen, waar ik in gemoede geene overtreding zie.

Ik heb mij afgevraagd, welke de gevolgen voor Limburg zouden zijn, indien ik door mijne stem alleen de wet konde doen vallen. Zoude ik daardoor de betrekking tot het Duitsche Verbond kunnen doen ophouden? Ik beschouw die betrekking als eene verderfelijke zaak; want al gevoelen wij nog onzen gemeenen oorsprong met den grooten Germaanschen Volksstam, al naderen wij elkander in taal en zeden, — in de baan der vrijheid zijn wij denzelven sinds twee eeuwen voorbijgestreefd; en voor het behoud onzer vrijheden mogen wij niets van de Duitsche Volkeren verwachten, veel minder van dat Duitsche Verbond, hetwelk, wel is waar, volgens deszelfs statuten gehouden is, om de grondwettige regten van elken Duitschen Staat te beschermen, maar niettemin lijdelijk toeziet, en er waarschijnlijk heimelijk toe opruit, dat in het naburig Koningrijk Hannover een andere Dom Miguel de Gwt. van den Staat met voeten schopt. Neen, die betrekking kan ons geene voordeelen geven; maar zij bestaat, — zij is ingeweven in het Volkerenregt van Europa, en gelooft mij, Ed. Mog. Heeren! onze tegenkanting moet zich in ijdele exclamatien oplossen!

Zal de toestand der Limburgers zelve verbeteren, indien deze wet mogt worden afgestemd? Deze vraag behoort men zich toch wel in de eerste plaats te doen. Ik geloof het niet. Dat Limburg is nu eenmaal tot een Hertogdom verheven, en wat is natuurlijker, dan dat de Koning, die nu eenmaal de waardigheid van Hertog bekleedt, als zoodanig, volgens een Hertogelijk besluit, dat gewest blijft regeren, indien wij ons niet haasten, om hetzelve, door de aanneming van deze wet, op te nemen onder de Provincien van ons Koningrijk. Waarin zullen dan toch de Limburgers zich te beklagen hebben, indien wij hun dezelfde staatkundige regten willen toekennen, welke wij bezitten? Indien wij hen voor eenen toestand willen bewaren, waarin zij van onder den invloed eener vrij-

gevige Gwt. verplaatst zouden kunnen worden onder een brutaal gezag, aan eenen VON HASSENPFLUG, eenen VON SCHEELE toevertrouwd? Ziet daar de practische beschouwing der zaak, die naar mijn bedunken wel tegen theoretische spitsvindigheden kan opwegen! — In der daad, ik ducht, dat de verwerping van deze wet de eerste stap zoude kunnen worden, om Limburg geheel van ons af te scheiden, en van lieverlede tot een zuiver Duitsch Hertogdom te doen overgaan. Reeds is dit met Luxemburg het geval; reeds is, naar luid der berigten in de dagbladen, Luxemburg in het Duitsche Tol-verbond ingelijfd; zulks kan ook het geval met Limburg worden. Dan wordt onze beperkte binnenlandsche markt nog meer ingekrompen; dan zie ik eene nieuwe tollinie langs den oever van de Maas opgerigt, en bezet en verdedigd door eene schare vreemde douanen; dan zie ik hieruit een aanmerkelijk verlies voor den bloeijenden handel van 's Hertogenbosch te gemoet. Ik beken, dat ook deze overweging mij gunstig over de onderhavige wet doet denken.

Wat in de tweede plaats de scheiding van Holland betreft, indien dezelve bij eene afzonderlijke wet ware voorgesteld, gelijk ik hierop in de afdeeling heb aangedrongen, dan verklaar ik plegtig, dat ik tegen dezelve zoude stemmen. Ik vrees die 22 stemmen van Holland niet; ik ducht geen overwigt van den handel, maar bemin dien eenigermate. Ik had dat overwigt sterker gewenscht toen die graanwet, welke door eenen geachten spreker van Holland op heden met den waren naam van *noodlottig* bestempeld is, ingevoerd werd, en waarbij tot mijn leedwezen de leden uit de Land-provincien de beginselen der wetenschap, eene wetenschap welke niet bespiegelend is, doch op de ondervinding steunt, uiteen rukten, verdraaiden, vertraden. De tijden der DE WITTEN zijn voorbij, met de beginselen die toenmaals bovendreven. Men zoekt in Holland den handel aan onze landzijde niet meer te bemoeijelijken. Holland blijft daarentegen ruimschoots zijne kapitalen over de Land-provincien uitstorten; ook wij hebben onze handelsbelangen, en wij zien dagelijks ons gewestelijk handelsverkeer, onze binnenlandsche scheepvaart in bloei toenemen. Het uitzigt begint ons toe te lagchen, dat ook bij ons de handel, als in dit gezegend oord, onze dorre streken in welige landsdouwen zal herscheppen; wij weten in de Land-provincien, dat, bij de minste stremming in den handel, ons fabrijkwezen, onze landbouw onmiddellijk van

de hoogte dalen zullen, waarop zij thans geplaatst staan. Het zou daarom een dwaas Provincialismus zijn, om een denkbeeldig, hersenschimmig overwigt van den handel te willen fnuiken, hetwelk, indien het bestond, mij althans, en juist in het belang van landbouw en fabrijken, niet onaangenaam zoude zijn. Ik zie in die scheiding eene wreede, onhandige verstooring van groote, schoone historische herinneringen, welke men niet kwetsen kan, zonder den prikkel te kwetsen, om eene schoone geschiedenis in de toekomst te scheppen. — Ik acht het in de huidige omstandigheden niet onverschillig, om twee honderd duizend vermogende medeburgers in eenen wreveligen luim te brengen; doch dit alles weegt bij mij niet op tegen de argumenten, welke mij, ten opzigte van Limburg, voor de wet hebben ingenomen. Dan nog gebiedt de eerlijkheid te erkennen, dat het *denkbeeld* van scheiding niet van de Regering is uitgegaan, maar uit den boezem van Holland zelf is voortgekomen, dáár juist de warmste verdedigers vindt; en toen ik het achtbaar hoofd van Hollands hoofdstad met kracht van rede deze scheiding hoorde voorstaan, — toen was het mij, of ik die eerwaardige burgervaders van de Amstelstad uit langvervlogene tijden, op de taal van hunnen lateren opvolger, zich in de graven zag omwentelen!

Ten slotte moet ik nog verklaren, dat het ook bij mij eene ernstige overweging heeft uitgemaakt, of het mijn pligt konde zijn, om tegen alle ontwerpen van wet te stemmen, om het even of dezelve wenschelijke wijzigingen van ons Staatsregt mogen bevatten, of niet, in de hoop van daardoor tot groote en gewigtiger verbeteringen te geraken; doch die hoop moet dan toch op redelijke gronden steunen, en die gronden kan ik noch in de houding der Stat.-Gen., noch, helaas! in de stemming der Regering vinden. Ik heb hooren spreken van Staatkundigen moed te ontwikkelen; ik hoop dien te betoonen, wanneer het belang van het Vaderland dien van mij zal eischen; doch die moed behoort immers het behouden van verkregene, of het verkrijgen van meerdere regten te beoogen; anders schijnt mij die moed in roekeloosheid te ontaarden, en mijn votum over de verschillende ontwerpen van wet blijft afhankelijk van het oordeel, dat ik over de waarde van ieder ontwerp zal koesteren.

Hiermede, Ed. Mog. Heeren! zoude ik kunnen besluiten, ware het niet, dat ik in de redevoering van een onzer geachte

medeleden uit Holland eene uitdrukking vernomen had, welke mij, ik wil niet zeggen, als overdreven, maar als ten eenemale onwaar, gevaarlijk en onchristelijk is voorgekomen, en welke eene te belangrijke zaak betreft, om met stilzwijgen voorbij te worden gegaan. Ik bedoel de uitdrukking, waarbij Zijn Ed. Mog. ons onderwijs met de harde benaming van een *onchristelijk Onderwijs* bestempeld heeft.

Door het vertrouwen des Konings is ook aan mijne zwakke krachten de leiding, het toezigt over dat onderwijs voor een klein gedeelte toevertrouwd. Hoezeer ik in Godsdienstige gezigtspunten van Zijn Ed. Mog. moge verschillen, maak ik toch ook aanspraak op den naam van Christen, en nu moet ik hier voor het eerste vernemen, dat ook ik door dit toezigt over dat onchristlijke onderwijs zoude medewerken, om het Christendom te helpen ondermijnen, te willen afbreken.

In het afgetrokkene beschouwd, wanneer ik mij aan strenge bespiegelingen wil overgeven, kan ik zeer wel in de liberale beginselen deelen, welke Zijn Ed. Mog. omtrent de vrijheid van het onderwijs in het midden heeft gebragt: dit liberale beginsel bestond niet onder onze Republiek: het is geene Nederlandsche historische herinnering; zoo bestond ook in Overijssel een provinciaal schoolreglement, dat de onderwijzers door eenen eed bij den Almagtigen God verpligtte, om de Roomsch-Katholyke jeugd uit den Heidelbergschen Catechismus te leeren lezen, en haar de Hervormde beginselen in de prenten. Dit reglement is tot de Fransche revolutie in stand gebleven, en het beginsel van Vrijheid van Onderwijs is mede een zuiver uitvloeisel van die revolutie, tegen welke Zijn Ed. Mog. bij elke gelegenheid, en ook nu wederom, zijn hart zoo ruimschoots lucht gegeven heeft: ik beschouw die revolutie als eenen storm in de zedelijke wereld, die eenen beteren dag heeft doen aanbreken. Wij gelooven niet meer aan eenen heidenschen Aëolus, welke de stormen los-laat en beteugelt naar willekeur, maar aan eene wijze Voorzienigheid, welke zulke stormen in het zedelijk gebied gehengt, om ze dienstbaar te maken aan de groote ontwikkeling van geheel een menschdom.

Doch ik keer tot de uitdrukking van een Onchristelijk Onderwijs terug. Indien Zijn Ed. Mog. gezegd had, dat het Lager Onderwijs in Nederland doortrokken was met de beginselen eener leer van Mahomed of van den Dalai-Lama, men had gevraagd, hoe komt zulk een man aan zulk eene over-

drevene stelling? Men had bewijs voor zulk eene ongerijmde beschuldiging gevraagd, doch nu vraag ik het bewijs voor de even ongerijmde als harde aantijging, dat ons Onderwijs Onchristelijk zoude zijn, en zeg, dat het evenmin Onchristelijk is, als dat het naar de leer van Mahomed of den Dalai-Lama zoude smaken. — Het woord Onchristelijk is voor eene tweeledige beduiding vatbaar; in den eersten en echten zin beteekent het een *Antichristelijk* Onderwijs, doch ik tart Zijn Ed. Mog., mij een eenig leerboek der jeugd aan te wijzen, waarin Onchristelijke beginselen voorkomen. Ik ken die leerboeken. Neen, verre van daar, er worden alleen die beginselen van algemeene zedekunde in geleerd, welke alle Christelijke gezindheden voor de hare erkennen, welke eeuwig en onveranderlijk zijn, den grondslag van het Christendom en daardoor van Burgerdeugd en Volksgeluk uitmaken.

Doch welligt verstaat Zijn Ed. Mog. een Onchristelijk Onderwijs, een Onderwijs waarin geene stellige leerstukken van het Christendom voorkomen. Deze daadzaak is waar, en ik vooral ijver sterk, om zulk een heterogeen onderrigt op de Scholen van Maatschappelijk Onderwijs te weren; daarom smaak ik ook het genoegen van kinderen van alle Godsdienstige gezindten lief en vreedzaam op de Scholen ondereen gemengd te zien. Zoo leeren de kinderen reeds in de teedere jaren van hun ontluikend leven elkander te beminnen; zoo worden er banden van wederzijdsch verkeer en vertrouwen gestrengeld; zoo worden onze Scholen kweekscholen van broedermin en Christelijke liefde. Ik veronderstel dat welligt Zijn Ed. Mog. voor iedere afzonderlijke Godsdienst, afzonderlijke Scholen zoude wenschen opgerigt te zien, en zoo zouden wij dan in dit kleine landje, in plaats van onze Maatschappelijke Scholen, Roomsch-Katholyke, Janseniste, Luthersche, Herstelde-Luthersche, Dordtsch-Gereformeerde, ordinair Gereformeerde, Remonstrantsche, Doopsgezinde, Hernhuttersche, Quakersche, Labbadistische, Joodsche Scholen bekomen, maar hebben dan die onderscheidene gezindten geene Priesters, Leeraars, Voorgangers, Ouderlingen en Catechiseermeesters, om de jeugd in de verschillende dogmata dier cultus te onderwijzen?

Laten wij toch ons gezond verstand doen werken! Wat hebben de tafels van Prinsen, de letterkast, de vormleer, de leer der evenredigheden, enz., met de dogmata van het Chris-

tendom gemeen? Ik wil een ernstiger toon aanslaan: gaapt dan de klove, die de onderscheidene gezindten, welke de knieën voor Christus buigen, niet wijd genoeg, om reeds in de teedere harten der onschuldvolle jeugd, zaden van verwijdering en oneenigheid uit te strooijen? Wie dit middellijk of onmiddellijk mogt beoogen, of willekeurig hiertoe medewerken, ik zal het altijd betreuren, dat ik ons Onderwijs een *Onchristelijk* Onderwijs heb hooren noemen in den mond van een man, wien Nederland om de gaven van zijnen geest en de regtschapenheid van zijn hart huldigt en hoogacht.

Hij bedenke het, dat zijne woorden niet, als de mijne, besloten blijven binnen de enge wanden dezer vergaderzaal, maar dat zij klinken zullen over geheel ons Vaderland! Hij moge het, in uren van stille afzondering, voor God en zijn geweten verantwoorden, dat hij eene menigte brave en eenvoudige ouders wantrouwen tegen ons Onderwijs inboezemt, door dit Onderwijs Onchristelijk te noemen; dat hij hen zoude kunnen verleiden om het voorbeeld dier afgescheidene Hervormden ten platten lande te volgen, welke hunne kinderen aan alle Onderwijs onttrekken, en in het wilde laten opgroeijen tot eene aanstaande bevolking onzer tuchthuizen, — die de panden, welke God hun gaf, verwaarloozen en in opzettelijke onkunde laten, zoodat hun de weg versperd wordt naar het Rijk van Waarheid en Deugd, en zij moeten opwassen tot getrouwe aanhangelingen van den vorst der duisternis, die het licht haat! — Ik heb gezegd.

XLIII. De Heer van Asch van Wijck:

Ed. Mog. Heeren! Nimmer heb ik sterker dan dezen oogenblik de moeijelijkheid gevoeld, om, na zoo vele uitmuntende redevoeringen, het woord op te vatten; het is, als of ik een veld intrede, waaruit reeds de schoonste bloemen zijn geplukt. Dan ruim is toch ook het veld, hetwelk ter beschouwing is opengesteld; maar hoe ver zal ik mij daarin begeven? Zal ik het wagen, om de Godsdienstleer te behandelen? Zal ik de geschiedenis van het Concilie van Trente en van de Synode van Dordrecht ontwikkelen? of zal ik het teedere punt aanroeren van het gezag der Overheid in Kerkelijke zaken, hetwelk zoo vele geoefende pennen heeft bezig gehouden, en in zoo vele uitgebreide geschriften is overwogen? Dit weet ik,

dat de uitkomst van hun onderzoek toch eindelijk neder komt, om de moeijelijkheid te doen inzien, welke er in gelegen is, de juiste grenslijn van dat gezag af te teekenen. Dan over het tegenovergestelde, het oppergezag der Kerkelijke magt over de Wereldlijke, hierover zou het mij gemakkelijker zijn te spreken. Ik zoude de geschiedboeken kunnen ontrollen, en daaruit bewijzen, dat dit oppergezag het Duitsche Rijk heeft verzwakt en ontbonden, dat Italie daaraan het verlies van zijne vrijheid en Spanje dat van zijne welvaart te wijten heeft. — Of zal ik van regtstreeksche verkiezingen spreken, nu het uit de daarover gehouden redevoeringen nog niet is gebleken, op hoedanige wijze de verschillende sprekers dit verlangen? Wil men het stelsel van Frankrijk zien aangenomen, dat der hoogstbelasten; of dat van den abt DE LA MENNAIS, die eene algemeenmaking van dat kiesregt predikt, en die het Fransche stelsel eene aristocratie noemt, erger dan immer te voren de oude aristocratie in Frankrijk was? Zou ik mij dan in zoo wijd uiteenloopende beschouwingen begeven, welker onderling verband ik niet heb kunnen ontwaren; noch inzien hoedanig zij zich vereenigen met de vraag over het grondgebied des Rijks. Ik erken het, mijn oog is niet scherp genoeg, om den draad, fijner dan spinrag, te ontdekken, waarmede al deze bespiegelingen zijn zamen geweven; of het moest zijn, dat de onvolledigheid van het herzienings-werk, zoo als eenige geëerde sprekers dit meenen, hun een zoo ruim veld van beschouwing heeft geopend. Maar, mag ik wel vragen, waar heeft men dan toch in de Gwt. een tijdstip aangewezen gevonden van eene geheele herziening der Gwt.? Zijn de Staten der Provincien bijeen geroepen, om een dubbel getal Leden der Tweede Kamer te kiezen, opdat de alzoo zamengestelde Vergadering tot eene algemeene herziening zou overgaan, en wanneer zij dit niet konde, dan datgene, wat met zoo veel moeite verkregen en met zoo veel zorg overwogen was, verwerpen? Was het dan noodig geweest ieder der dertien Wets-ontwerpen, als afzonderlijke stukken, aan de Staten der Provincien toe te zenden, en derzelver oproeping bij ieder dier Wetten afzonderlijk vast te stellen? Hebben niet de ontwerpers der Gwt. in hun rapport, in 1815 den Koning aangeboden, alleen gezien op trapsgewijze verbeteringen, waarvan tijd en ervaring de noodzakelijkheid zouden aanwijzen. Voortreffelijk is dat ware gezigtspunt gekozen door den geëerden steller van het Proces-Verbaal der Tweede Afdeeling, wanneer

hij den wensch daarin uitdrukte, dat die verbeteringen mogten worden aangebragt, welke de voortgang van beschaving en verlichting zouden vorderen. Zoude dan bij het aannemen van de thans voorgestelde wijzigingen, welke men algemeen erkent, ophelderingen of verbeteringen te zijn, de weg zijn versperd tot verderen voortgang? Is de staat der maatschappij thans reeds op deszelfs hoogsten trap van volkomenheid gevorderd? Of is niet bij de Gwt. de weg daartoe geopend gebleven, niet alleen voor het tijdperk, dat wij beleven, maar ook voor volgende tijden? Zij stelt immers geene grenzen aan den voortgang van verbetering.

Hetgeen nu noodzakelijk, ja onvermijdelijk is, ten gevolge van de afscheiding van Belgie, volgens het tractaat van 1839, is thans te verrigten. U Ed. Mog. zullen gewis van mij de herhaling niet verwachten van hetgeen door mij vroeger is gezegd, aangaande de wederopneming van het gedeelte van Limburg, hetwelk aan dit Rijk is verbleven; dan ik veroorlove mij te zeggen, dat, toen ik de onmogelijkheid heb voorgesteld, en, zoo ik meen, aangetoond, om Afgevaardigden uit Limburg, bij deze beraadslaging te doen tegenwoordig zijn, ik mij op het altijd moeijelijke standpunt had geplaatst, om eene negative stelling te betoogen. De mogelijkheid is daartegen aangevoerd, doch ik heb die niet zien bewijzen; die stelling intusschen was gemakkelijker, en ik had mogen verwachten, dat het bewijs derzelve zoude zijn geleverd; doch hieraan is, dunkt mij, door niemand der geëerde sprekers voldaan. Men heeft zich beklaagd, geene Afgevaardigden uit Limburg in onze Vergadering aan te treffen; doch men vergunne mij eene enkele vraag: indien men die Afgevaardigden wilde doen verschijnen, welk moest dan hun getal zijn? Gewis niet het volle getal der onverdeelde Provincie van dien naam, hetwelk vier was; maar hoe veel dan? Een, twee of wel drie Leden? Wel nu, er wordt voorgesteld, dit op drie te bepalen, het naast mogelijke getal aan dat der onverdeelde grooter Provincie. Dan wie zal dit bepalen? De Koning? Maar het zij met eerbied gezegd, dan zou de Koning eigenwillig de Gwt. veranderen. Neen, dit moet op de wijze, bij de Gwt. bepaald; het kan op geene andere wijze, dan bij eene nu voorgestelde wijziging der Gwt. geschieden. En dan nog de geloofsbrieven der Afgevaardigden? Zouden wij andere aannemen, dan die van de Staten der Provincie? Doch deze bestaan niet. Ik heb hier voor mij liggen het Reglement van

Limburg, waarbij het getal der Leden van de Staten voormaals op 60 bepaald was, 20 uit de ridderschap, 20 uit de steden en 20 uit de eigengeërfden. Dit ligchaam is geheel ontbonden; het kan ook als zoodanig niet hersteld worden, want eenige kies-districten ten Platten Lande zijn onder Belgie gelegen; waarschijnlijk loopt de tegenwoordige grensscheiding door eenige andere heen. Uit den stand der Steden zijn Tongeren, Hasselt en St. Truijen weggevallen; en het bestuur van de Steden naar de Belgische Gwt. ingerigt: Maastricht alleen is overgebleven, hetwelk zes Afgevaardigden in de Provinciale Staten, dus een tiende van het geheel konde benoemen, en dit nog wel alleen uit den stand der Steden; maar onder eene Gwt., welke de evenredigheid der drie standen en de vereeniging derzelve tot één ligchaam, tot het doen van verkiezingen, vordert, kan ééne stad alleen immers de vertegenwoordiging der geheele Provincie niet daarstellen? Maar nu dit zelfde reglement een gedeelte der Gwt. is (volgens Art. 7 van dezelve), kon dus die evenredigheid der standen en het getal der Leden van de Provinciale Staten, evenmin als het getal der Afgevaardigden naar de Staten-Generaal, worden veranderd. Ten aanzien van de Ridderschap is nog de vraag, welke der voormalige Leden in de Provincie wonen en of niet alle naar Belgie zijn overgegaan.

Wat nu de bedenking betreft, door een hoog geacht medelid, betrekkelijk Luxemburg gemaakt, zij het mij vergund te wijzen op de tractaten van den 31 Mei 1815, tusschen den Koning der Nederlanden en de Hoven van Oostenrijk, Groot-Brittannie en Pruissen aangegaan, waarbij de grenzen van het Koningrijk der Nederlanden, met insluiting van Limburg en van het oude Bisdom van Luik, doch met uitsluiting van Luxemburg, zijn bepaald, bij Art. 1 en 2 van dezelve; terwijl de grenzen van Luxemburg, als gelegen tusschen dit Koningrijk en dat van Frankrijk, naauwkeurig zijn omschreven bij Art. 3 en 4 van hetzelfde tractaat. Bij Art. 2 der Gwt. werd daarom ook het grondgebied van het Koningrijk, met optelling der Provinciën van hetzelve, naauwkeurig omschreven, in de eerste zinsnede van dat Art. volgens dezelfde grensbepalingen, als in het evengemeld tractaat zijn uitgedrukt, maar in de tweede zinsnede wordt van Luxemburg afzonderlijk gehandeld en gezegd, dat, « *het Groot-Hertogdom van Luxemburg in de grenzen bij het gemelde tractaat bepaald, onder » dezelfde souvereiniteit als het Koningrijk der Nederlanden*

geplaatst zijnde, dezelfde Gwt. zal hebben." Het was dan, wat de Grondwettige instellingen aangaat, wel onder dezelfde Gwt., doch wat het Grondgebied zelve betreft, kon het geen gedeelte van het Koningrijk zelve worden.

Het Koningrijk der Nederlanden verkreeg de bepaling van zijn grondgebied volgens het regt der Volken; het bleef een zelfstandig geheel, tot dat bij het traktaat van 1839, een gedeelte daarvan werd afgescheiden; — het niet van dat Koningrijk afgescheiden gedeelte bleef tot hetzelve behooren.

Wat nu de scheiding van Holland in twee Provincien aangaat, heb ik, bij de eerste voordragt, mij tegen dezelve verklaard; hoofdzakelijk, ten einde daardoor aan de Hooge Regering de gelegenheid te geven, om het voorstel aangaande Limburg afzonderlijk bij eene wet, dat Holland betreffende, bij eene andere wet voor te kunnen dragen, ten einde de gezindheid der leden, aangaande dit laatste punt, duidelijker te kunnen ontwaren. Dan nu deze beide onderwerpen vereenigd zijn gebleven door de aanneming des voorstels, moet ik ook dit gedeelte der wet van naderbij beschouwen. — En nu erken ik, dat de redevoering van een geacht lid dezer Vergadering, toen hij op de Unie van Utrecht terugwees, en het verband van de optelling der Provincien, met die, welke door de Unie waren vereenigd geworden, poogde aan te toonen, eenen diepen indruk op mij heeft gemaakt. Dan, wanneer men die optelling zelve in Art. 2 der Gwt. inziet, dan vindt men daarin veel meer overeenkomst met die der Grondwetten van 1801, 1805 en 1806, welke eene gelijksoortige optelling bevatten, dan met die der Unie van Utrecht. — Nimmer toch was het Holland alleen, zoo als nu Art. 2 onzer Gwt. die Provincie vermeldt, maar het was Holland en West-Vriesland. Er waren geene Staten van Holland alleen, maar wel van de vereenigde landschappen, Holland en West-Vriesland. En wanneer men dan nog verder terug treden wil in de geschiedenis, dan vindt men in dezelve opgeteekend: dat West-Vriesland vroeger eene afzonderlijke Heerlijkheid was; dat dit landschap 800 jaren lang zijne onafhankelijkheid heeft verdedigd, tot dat het door Graaf Floris V. onder zijn gebied werd gebragt; dat Kennemerland evenzeer een afzonderlijk landschap was, en dat de Heerlijkheid van het huis van Amstel door denzelfden Graaf Floris V. werd verkregen. De afscheiding van Noord-Holland is dus inderdaad de vereeniging van Amstelland

en Kennemerland met West-Vriesland; terwijl Zuid-Holland grootendeels het oude Graafschap Holland uitmaakt. Dan, nog onder de Republiek der Vereenigde Nederlanden, waren het de Staten van Holland en West-Vriesland, die tot de Unie zijn toegetreden; bovendien had West-Vriesland en het Noorder-Kwartier afzonderlijke Gecommitteerde Raden, welke niet door de Staten van Holland en West-Vriesland, maar door het Noorder-Kwartier zelve werden benoemd. In het andere gedeelte van Holland was ook een collegie van Gecommitteerde Raden, in hetwelk de door de steden benoemde of afgevaardigde Leden zitting hadden. Indien men dan op den ouden staatsvorm terugwijst, dan wordt daarin niet gevonden, dat het collegie van Bestuur, zoo van het Noorden als van het Zuiden der Provincie, door de Staten der Provincie als Staatsligchaam zijn benoemd geworden, zoo als het tot nog toe, geheel afwijkende van den vroegeren staatsvorm, is geschied. De volkomen eenheid van Holland is dus uit vroegere herinneringen niet af te leiden; Holland en West-Vriesland was veel meer een afzonderlijk federatief ligchaam, hetwelk als zoodanig zich met de overige Provincien verbonden had.— Wanneer men nu in den geest der Gwt. zelve wil doordringen, dan is het plaatselijk belang een grondslag van het provinciaal beheer, zoo wel als van de Provinciale Vertegenwoordiging: nu lette men op de topographische gesteldheid van het uitgestrekte landschap van Holland, en dan is de afscheiding der belangen van de onderscheidene gedeelten van hetzelve dadelijk kenbaar. Immers het Noordelijk gedeelte is aan het Y en aan de Zuiderzee gelegen; deze zijn de hoofdmiddelen van gemeenschap voor hetzelve; de stroomen de Zaan, de Amstel en de Vecht hebben derwaarts hunne rigting. In het Zuidelijk gedeelte, daarentegen, is het de Maas, welke de gemeenschap daarstelt: op welke rivier, de Lek, de IJssel, de Gouwe en talrijke kanalen uitloopen. Hieruit moet van zelve eenig verschil van belangen ontstaan, welke in ieder gedeelte het beste kunnen worden gekend en behartigd; dit nu vereischt, volgens den geest der Gwt., een afzonderlijk beheer, zoo wel als verordeningen, reglementen en andere voorzieningen, die daarmede in verband staan. De afscheiding komt mij dus voor, te zijn in het welbegrepen belang van beide gedeelten. — Dan tevens ontveinze ik mij de bezwaren niet, welke er in die afscheiding worden gevonden, voor een zeer aanzienlijk en belangrijk gedeelte van Noord-Holland. Doch

ik veroorlove mij op de mogelijkheid van de wegneming van dat bezwaar te wijzen; deze toch is gelegen in den grondslag van ons verkiezing-stelsel, namelijk, in de evenredigheid der vertegenwoordiging, tusschen de belangen des landbouws en die van handel en nijverheid, als hoofdmiddelen van bestaan der voornaamste gedeelten van Noord-Holland. Volgens die beginselen behoort er een evenwigt tusschen die belangen te bestaan, hetwelk op de vertegenwoordiging invloed uitoefent; zoo dat het eene dier belangen geen overwegenden invloed boven het andere moet hebben. Het door zijn landproducten zoo belangrijke West-Vriesland kan, bij de regeling van haar aandeel in de Vertegenwoordiging, gewaarborgd worden tegen een gevreesd overwigt van eene zoo groote bevolking als die der hoofdstad, wanneer die beginselen worden in acht genomen en toegepast, bij de vaststelling van het getal der Leden, en der evenredigheid tusschen de standen, die de Provinciale Staten van Noord-Holland zullen uitmaken. Juist in dit stelsel van evenwigt, welke de grondregel is bij het Nederlandsch verkiezing-stelsel, is dan het middel te vinden, om dit bezwaar weg te nemen; hierin is de voortreffelijkheid gelegen van ons grondwettig verkiezing-stelsel, hetwelk niet alleen op het beginsel der bevolking, maar ook op dat van het evenwigt der maatschappelijke belangen gegrond is. — Er is een algemeen belang, hetwelk wij hier hebben te bevorderen, het brengt het aannemen van dat ontwerp mede; zullen wij ons dan daarvan laten terug houden door eene gehechtheid aan plaatselijke beschouwingen? — Immers neen! — Doch ook grooter en algemeener beginselen zijn in het midden gebragt door onderscheidene geëerde sprekers; het zij die van vrijzinnigheid, verdraagzaamheid, ja, van godsdienstigheid. Groote beginselen in der daad, welke ook ik eerbiedige. Dan bij het overwegen derzelve zal ik mij onthouden van theoretische bespiegelingen; ik zal dezelve ter zijde stellen in mijne beschouwingen; want ik hecht veel meer gewigt aan de praktische beoefening dier beginselen. Indien ik van mij-zelven mag spreken, meen ik zelfs eenige bewijzen te hebben kunnen geven wat ik door vrijzinnigheid en verdraagzaamheid in een praktischen zin versta, toen ik aan het hoofd der regering eener aanzienlijken stad was geplaatst. Wanneer ik mijne deur van den vroegen morgen tot den avond open stelde, aan den geringsten, zoowel als aan den aanzienlijksten burger; en, naar mijn vermogen, zoo veel ik

kon, aller belangen poogde te behartigen, mag ik vragen, of ik toen wijzinnig handelde? Dezelfde betrekking bragt mij in aanraking met de verschillende kerkgenootschappen in die stad gevestigd, en ik durf mij gerustelijk op ieder derzelve beroepen, of ik van mijne verdraagzaamheid al dan niet heb doen blijken?

Wat de godsdienstigheid betreft, heeft een der geëerde sprekers, de Heer BEELAERTS, op eene treffende wijze aangetoond, dat de grondbeginselen van onze Gwt. op den waren godsdienstigen zin berusten: en hierbij komt mij in dezen oogenblik voor den geest de groote les van den goddelijken stichter des Christendoms, welke Hij door zijn verheven voorbeeld bevestigde: *Werk terwijl het dag is, eer de nacht komt, waarin niemand werken kan.* — Het is thans voor ons de dag, waarop wij een voor den Staat hoogst gewigtig werk te verrigten hebben. Zullen wij het uitstellen, omdat het niet aan de wenschen van allen voldoet? Zullen wij dien dag laten voorbijgaan, zonder het goede te bevestigen, hetwelk ons is aangeboden, of zullen wij, nu rondom ons nog rust heerscht, dien dag niet benuttigen? Het gezegde van een welsprekend redenaar uit Overijssel heeft ons op den staatkundigen toestand van Europa gewezen; en wie zal het ontkennen, dat, gisteren oorlog, heden weder vrede, en welligt morgen slechts een uitstel van vijandelijkheden worden aangekondigd; dat één kanonschot, in de Middellandsche zee afgeschoten, geheel Europa in vlam kan zetten? En zullen wij dan, terwijl thans de dag däär is, om noodzakelijke verbeteringen in onze Gwt. aan te brengen, dien, wie weet hoe lang, verschuiven, omdat wij die verbeteringen verder willen uitstrekken? — Een ander hooggeacht spreker wees ons op het beeld van eenen bekwamen en voorzigtigen bouwmeester. Doch zoude een zoodanige zich niet haasten, om, wanneer een gebouw half is ingestort, het afgescheidene gedeelte met het geheel te verbinden, waardoor het overige stuk aan het hoofdgebouw moet worden aangesloten, of de toegang daartoe geopend, of zal hij liever, de half ingestorte woning in dien vervallen toestand latende, zich bezig houden met het inwendige op te sieren met schoon huisraad, met voortbrengselen uit vreemde landen, met kostbare gordijnen en veelkleurige schermen? Wie maakt, als de muur, die zijn eigendom beveiligt, omvergeworpen ligt, het niet tot zijne eerste zorg, dien weder op te bouwen? Wie zal, terwijl het onweder zich zamenpakt,

deuren en vensters open zetten, of zijn huisdak ontbloeten; wanneer de noodstorm dreigt? En zouden wij dan niet voor de instandhouding van het Staatsgebouw zorgen, de grondslagen daarvan bevestigen, nu de tijd nog dáár is? Waarom dit uitgesteld en verdaagd, nu eene plegtige oproeping ons dit tot pligt maakt? Waarom geweigerd het goede te doen, om het betere te verkrijgen? Of is dit vaderlandsliefde? Ik vraag het nogmaals, is dit vaderlandsliefde?

De nacht komt, waarin niemand werken kan. — Zij komt wanneer de tijd der beraadslaging voorbij zijn zal. Die nacht komt voor U, buitengewone leden dezer Dubbele Vergadering. Wie toch verzekert U, dat gij immer weder tot de herstelling en verbetering van het Staatsgebouw zult geroepen worden. Uwe bekwaamheid, uwe begaafdheden, ja, zouden daartoe billijke aanspraak geven, maar wie verzekert u, dat de dag om mede te werken voor het behoud des Vaderlands, voor U immer weder zal verrijzen? Werkt dan terwijl het dag voor U is. Wanneer gij het betere, dat gij verlangt, nu niet kunt verkrijgen, weigert dan niet het goede, hetwelk gij kunt aanbrengen, daar te stellen. Ik zeg dit aan mij-zelven; die nacht komt ook voor mij; de tijd dien ik in deze Vergadering nog zitten zal, kan welligt zeer kort, gewis zal die niet lang meer zijn. Maar zoo lang ik nog in deze Vergadering zal zitting hebben, zal ik het mij tot eenen heiligen pligt stellen, om mede te werken voor het algemeen belang des Vaderlands. Ik weet, er zijn bedenkingen, er zijn bezwaren, er is schroomvalligheid, welke de toetreding van eenigen zouden kunnen verhinderen. Maar brengt deze bedenkingen, deze bezwaren, deze schroomvalligheid edelmoedig als een offer op het altaar des Vaderlands, en tracht met mij dat Vaderland te redden!

XLIV. De Heer de Vries:

Edel Mog. Heeren! Het is geenszins mijn voornemen om in breede beschouwingen te treden over dertien wets-ontwerpen, aan onze beraadslagingen onderworpen, daar ik mij in het algemeen met derzelver inhoud kan vereenigen, en ik dezelve als zoo vele verbeteringen aanmerk, welke door vereenigde pogingen der verschillende takken van wetgeving, in de Gwt. van het Rijk zijn aangebragt.

Twee wetten zijn er slechts waaromtrent ik belangrijke bedenkingen heb. Het zijn die, welke betrekking hebben tot

de splitsing van de Provincie Holland in twee deelen, en over de verdeeling der 22 Leden, van wege die Provincie in de Tweede Kamer der Stat.-Gen. zitting hebbende.

Na het veelvuldig gesprokene echter over dit onderwerp, zal het niet wel mogelijk zijn, daarbij lang stil te staan; en zal ik mij dus alleen bepalen om U Ed. Mog. te doen kennen de bezwaren, die mij voor alsnog verhinderen om, zoo als ik zoo gaarne wenschte, mijne goedkeurende stem, onbepaald, ook aan die wets-ontwerpen te kunnen geven.

Ik heb gezocht naar de aanleidende oorzaak en redenen van dit voorstel, hetwelk in het eerste ontwerp van Regeringswege aan de gewone Kamer der Stat.-Gen. aangeboden, niet was opgenomen, en vind het denkbeeld van splitsing in de *afdeelingen* geopperd, door 12 Leden uit Holland voorgestaan, *doch door* 10 andere Leden uit dat gewest bestreden. *Bij* de voorstanders dier propositie, hebben zich vele afgevaardigden der overige Provincien gevoegd, en alzoo is er eene meerderheid verkregen, die geoordeeld heeft over eene quaestie, welke zuiver provinciaal is. Het komt mij voor, dat de wetgevende magt (zoo als zulks gisteren door een geacht lid uit Gelderland onwederlegbaar is betoogd) de bevoegdheid niet bezat, eene Provincie van hare bij de Gwt. gewaarborgde zelfstandigheid, evenmin als van hare eenmaal verkregene regten, te berooven, zonder dat zij zelve door hare grondwettige vergenwoordigers in de Staten van het gewest daartoe het verlangen heeft te kennen gegeven, en van de noodzakelijkheid heeft doen blijken; want zonder deze erkende noodzakelijkheid, is mijnes erachtens elke splitsing niet denkbaar.

De Regering heeft echter gemeend aan dit geuit verlangen gehoor te moeten geven, en, zonder de Staten der Provincie op eenigerhande wijze op dit zoo gewigtig en belangrijk voorstel te hooren, het ontwerp tot splitsing in hare wets-ontwerpen te moeten opnemen; en de gevolgen, die de afstemming dezer wet welligt zal kunnen hebben, zijn dus niet voor rekening der Regering, die het voorstel heeft gedaan, noch voor hen, die in gemoede vermeenen, zich daarmede niet te kunnen vereenigen, maar voor diegenen, welke hetzelve hebben uitgelokt: want daar den Staten van Holland tijdig genoeg geen ander middel gegeven is, om van hun gevoelen te doen blijken, dan de benoeming van buitengewone Leden voor deze Vergadering, welke met hunne denk- en zienswijze over dit aangelegen onderwerp moeten geacht worden bekend te zijn,

en in dien geest hun gevoelen en stem uitbrengen, dan verdient het, Ed. Mog. heeren! Uwlieder bijzondere opmerking, dat van de 21 buitengewone Leden te dezer Vergadering van wege Holland zitting hebbende (de heer Graaf VAN HOGENDORP uitgesloten zijnde), nu reeds 10 derzelve bij deze openlijke discussie, zich tegen dit wets-ontwerp hebben verklaard en waarbij zich de heer VAN HOGENDORP, blijkens deszelfs uitgegeven geschrift: *De splitsing van Holland*, getiteld, zeker zoude hebben gevoegd, en waaruit mijns inziens duidelijk blijkt, dat verre de meerderheid der Staten van Holland de splitsing niet verlangt. Er is aangevoerd, dat van deze opinie door een adres van dat collegie, het zij aan Z. M. den Koning, het zij aan deze Vergadering, had moeten blijken, doch het voorstel daartoe, als in deliberatie gebragt na de benoeming der buitengewone Leden voor deze Kamer, is niet doorgegaan, omdat de meerderheid der Provinciale Staten alstoen van het mijns erachtens verkeerde begrip is uitgegaan, dat de bescheidenheid vorderde, om het gevoelen van de benoemde leden, door het indienen van het voorgestelde adres aan Z. M. den Koning en de Stat.-Gen., niet te binden, hetwelk, bij ter zijde stelling van deze overdrevene gemoedelijkheid, gewis met eene zeer groote meerderheid zou zijn aangenomen; doch de tot heden bekende opinie der benoemde buitengewone Leden dezer Vergadering van wege de Provincie Holland, die geacht moeten worden in den geest hunner lastgevers te handelen, manisfesteert duidelijk de denkwijze der Staten van Holland.

Ik betreur het, Ed. Mog. Heeren! dat wij geroepen zijn, om over het vraagpunt der al of niet splitsing van Holland te beslissen. Ik betreur het, dat de afleiding tot beslissing, welke niet te voorziene gevolgen zal hebben, is ontstaan uit eene, vergeef mij deze uitdrukking, geheel verkeerde denkwijze. Ik betreur het dat de Regering zich daardoor op het dwaalspoor heeft laten brengen, en dat ook hier weder ontegensprekelijk wordt bevestigd de waarheid van hetgeen door ons geacht medelid, den Hoogleeraar THORBECKE, in zijne belangrijke *Aanteekeningen op de Grwt.*, pag. 150, wordt gezegd: « Het is duidelijk, en dikwerf aangemerkt, dat de Regering, » afgaande op de gevoelens in de afdeelingen geuit, naauwlijks » onwisser kompas kiezen kan. »

Als een voorname grond voor de splitsing is aangevoerd de exeptionele toestand, in welken Noord-Holland zich opzig-

telijk de bedeeling van het criminele regt in het appel bevindt. Ik erken dit bezwaar, doch het gereede middel om dit bezwaar weg te nemen, is zoo veelmalen aangegeven, dat het overbodig geacht kan worden zulks te herhalen.

Bij andere argumenten meen ik, als daarvan tot dus verre geene wederlegging vernomen hebbende, eenige oogenblikken te moeten stilstaan. Men heeft gezegd: er bestaan twee collegien van Gedeputeerde Staten; twee begrootingen; twee rekeningen; in het administrative en finantiële is alles gescheiden.

Ik stem dit alles toe, Ed. Mog. Heeren! Maar, wanneer wij de geschiedenis raadplegen, bestonden er dan vóór 1795 in Holland en West-Vriesland (dat men zoo volstrekt als ééne Provincie wil hebben beschouwd, ofschoon uit de ongelijksoortigste bestanddeelen bestaande), ook geene twee collegien van gecommitteerde raden, een van het Zuiderkwartier, en een van West-Vriesland en het Noorderkwartier? Bestond er ook toen geene volkomene afscheiding van finantieel en administratief beheer? Had ook toen ieder kwartier zijne eigene finantien, eigene rekening, ja wat meer is, een afzonderlijk deel in de repartitie ten laste van Holland, ten behoeve van de Generaliteit? En is het toen aan de overige Provincien ook in de gedachten gekomen om, op grond daarvan, de splitsing te provoceren? Leert niet de geschiedenis, dat toen West-Vriesland deszelfs afscheiding en zelfstandigheid begeerde, en ook gedeeltelijk handhaafde, de Staten van Holland zulks steeds hebben tegengehouden.

Wie heeft, om van geene andere te spreken, ooit beweerd, dat de Provincie Gelderland *de facto* was gescheiden, omdat die Provincie in drie kwartieren was bedeeld, die elk haar afzonderlijk beheer en bestuur hadden, evenzeer als hare eigene finantien, en in alles niet minder waren afgescheiden dan thans de Provincie Holland, en welker afgevaardigden, tot bepaalde einden bijeengekomen en te zamen vergaderd, de Staten van Gelderland uitmaakten, even als nu die van het Zuider- en Noorderdeel van Holland de Vergadering der Staten van Holland daarstellen?

En waarom wil men nu ten aanzien van Holland anders handelen?

Ik waag het niet, Ed. Mog. Heeren! de reden dier handelwijze op te sommen. Ik wil geen meer kwaad stichten, dan er reeds door het opgeworpen denkbeeld der splitsing gesticht

is, en wenschte wel, dat hetzelve nimmer ter sprake ware gekomen; maar ik vraag het met vrijmoedigheid, welk belang hebben de Stat.-Gen. bij de huishoudelijke aangelegenheden der Provincie Holland; wat regt hebben zij, om zich daarmede in te laten — uit welk Art. der Gwt. ontleenen zij daartoe bevoegdheid?

Zoo het mij geoorloofd is, daarop eenig antwoord te geven, dan zoude dit, met de Gwt. in de hand, geheel ontkennend wezen, want Art. 146 laat alles wat tot de gewone inwendige politie en oeconomie behoort, geheel en al aan de beslissing en beschikking der Provinciale Staten over, en sluit dus de bevoegdheid van alle andere magt en gezag uitdrukkelijk uit.

Al wilden dus de Staten van Holland de Provincie in twee districten verdeelen; al wilden zij voor elk afzonderlijk district afzonderlijke belastingen en opcenten doen heffen; dan zou daarom nog de Provincie, in verhouding tot het Rijk, niet minder de Provincie blijven, en alle bemoeijing van de Stat.-Gen. geheel ontijdig en ongepast zijn.

Moest het heffen van afzonderlijke lasten een bewijs van afscheiding leveren, dan moeten ook de arrondissementen Hoorn en Alkmaar als afgescheiden van de Provincie Holland worden beschouwd, — want in het eerste worden 5 opcenten op de grondlasten geheven voor het onderhoud van een grooten weg der tweede klasse, en in het laatste zijn 6 of 8 opcenten geheven, als bijdragen in de kosten voor de daarstelling van het groot Noord-Hollandsche kanaal, welke opcenten in het overige gedeelte der Provincie niet zijn of worden geheven.

Men heeft beweerd, dat er leden van de Staten van Holland zouden zijn geweest, die verklaard hadden, Leden tot de Stat.-Gen. te hebben benoemd, welke zij zelve bij naam niet kenden.

Als lid der Provinciale Staten, heeft mij dit argument zeer getroffen. Ik heb de lijst der leden, welke van wege Holland sedert 1814 zitting in de Stat.-Gen. hebben gehad, gelezen en herlezen; en ik heb daarop geene andere namen gevonden, dan van mannen, die, òf door geboorte, òf door vermogen, òf door talenten, òf door meerder òf minder aanzienlijke betrekkingen, niet alleen in de plaats hunner woning of geboorte, maar ook verre daar buiten, vrij algemeen bekend waren, waarvan vele langer of korter in de Provinciale Staten zitting hadden gehad, en waarvan de onbekendheid aan

hen, die over de zoodanigen stemmen moest, niet tot noem of eer verstrekt, evenmin als aan het collegie, hetwelk hem als lid der Provinciale Staten had benoemd.

Men heeft als een bewijs voor de noodzakelijkheid der scheiding aangevoerd, het verwerpen van een reglement op de buurtwegen. Maar wat was er van dat reglement? Vergunt het mij, Ed. Mog. Heeren! u de toedragt in weinige woorden mede te deelen. Dit reglement was door een Lid uit Zuid-Holland voorgedragen, vond èn daar, èn in Noord-Holland, maar bovenal in West-Vriesland, ondersteuning, zoo als het ook in een voornaam gedeelte van West-Vriesland, reeds is aangenomen en ingevoerd. Doch eenige leden van Zuid-Holland, de meeste leden van Amsterdam, en eenige leden uit het eigenlijk gezegde Noord-Holland, en ook ik, waren daar tegen, omdat locale omstandigheden de aanneming en invoering niet gedoogden: zoodat het verwerpen van dit reglement niet als een bewijs voor strijdige belangen tusschen het Noordelijk en Zuidelijk deel van Holland, als een bewijs voor de noodzakelijkheid der splitsing, kan worden aangevoerd.

Men heeft Holland, met betrekking tot de overige Provincien, een monster-gewest genoemd, en, op grond daarvan, de noodzakelijkheid der splitsing betoogd; maar dit monstergewest stond dan nog tegenover alle andere gewesten alleen, die met elkander wel zullen worden geacht, tegen hetzelve in invloed en magt en gezag op te wegen. Want erkentenis van het tegenovergestelde, mag men niet verwachten. Doch wanneer men, dit monster-gewest splitsende, daardoor de grootste stad des Rijks, tegen het overige gedeelte van Noord-Holland, uit steden van minder belang en eenige meer of minder belangrijke plattelands-gemeenten zamengesteld, overstelt; handelt men dan wijs en staatkundig, of opent men daardoor niet eene bron van eindelooze klagten en van bezwaren, en van voor het gouvernement lastige moeijelijkheden, door de wijze en voorzigtige regeling van elks aandeel in het Provinciaal beheer wel te beperken, maar niet te voorkomen?

Doch er is nog een grond voor de splitsing aangevoerd en vooral in de processen-verbaal der afdeelingen vooruitgezet, welke mij van grooter gewigt is toegeschenen. « Holland is te groot in omtrek, te rijk, te bevolkt in evenredigheid der overige Provincien! »

Dan, Ed. Mog. Heeren! het is deze grond, het zijn juist

deze bedenkingen, die, al bestonden er ook geene anderen, mij zouden nopen deze wet te verwerpen, want dan moet de aanneming van dezelve strekken, om de Provincie te verzwakken, haar van haren invloed te berooven, waarop zij, door hare uitgestrektheid, bevolking, rijkdom en wereldhandel, zoo billijke aanspraak heeft, haar de middelen te ontnemen, om het Vaderland in tijd van nood bij te staan, te helpen, voor ondergang te behoeden, zoo als sedert de vestiging der voormalige Republiek tot op onzen tijd meermalen het geval geweest is, en daartoe zouden Nederlanders, Hollanders de hand leenen? Het denkbeeld, de Provincie Holland, aan welker geschiedenis zoo veel groots en goeds, herinnert, te splitsen, te verzwakken — want splitsing of verdeeling moet verzwakking ten gevolge hebben — heeft iets stuitends. Van elders, en door de ondervinding, hebben ook wij te dikwijls geleerd, dat vernietiging, splitsing van Provincien, het middel is geweest, om die te doen ondergaan, en van vrijheid en magt te berooven.

Die splitsing zal banden verbreken, waardoor de inwoners dier Provincie ten naauwste aan elkander zijn vereenigd, zonder dat het algemeen belang des Lands daardoor wordt bevorderd, neen in tegendeel benadeeld. Nu vereenigd bestaat er geen naijver tusschen eenig gedeelte of de twee grootste handelssteden des Rijks, en zij heeft tot heden de schoonste vruchten opgeleverd en zal dit blijven doen, zoo lang Holland, magtig, vereenigd, en als door éénen geest bezield, in staat zal zijn, alle aanvallen op hare handelsbelangen het hoofd te bieden: die handel, de eenige bron en steun van Neêrlands welvaart, zal kunnen bloeijen, zal voortgaan zegen alomme te verspreiden, het algemeen belang te bevorderen, en welligt het eenige middel zijn, om den treurigen toestand, waarin 's Lands geldmiddelen zich bevinden, te doen ophouden, te herstellen. En wat nu zullen integendeel de gevolgen der splitsing zijn? Niemand is voorzeker in staat dit vooraf te bepalen, doch indien eens Noord- en Zuid-Holland, gesplitst, naijverig tegenover elkander worden gesteld, de goede overeenstemming vernietigd, doordien onbedachtelijk een band is losgemaakt, welke deze schoone Provincie sinds 300 jaren vereenigd heeft, zal het mogelijk zijn, hetgeen eenmaal is verscheurd te hereenigen? Immers neen, te laat zal men zich dan welligt beklagen, Holland, omdat hetzelve te uitgestrekt, te bevolkt, te rijk, te magtig was, te hebben gesplitst, maar

even daardoor de middelen te hebben benomen, krachtig, nuttig voor het Vaderland te kunnen zijn. Zal ook hier in deze Vergadering de leer verkondigd mogen worden, dat om overgroote rijkdom, eer, aanzien, magt, verdeeling van die aardsche zegeningen moest plaats hebben? Zal zulk een beginsel hier geleerd worden, hetwelk, op den duur toegepast wordende, tot de omverwerping en verwoesting van den geheelen Staat zou leiden? Zal hier in deze Vergadering, ter gelegenheid van de beraadslagingen, die als het noodwendige gevolg van den Belgischen opstand en van de verbrokkeling van het schoonste Koningrijk moeten worden beschouwd, eene nieuwe verbrokkeling worden daargesteld, en zal de splitsing van Holland steeds de herinnering aan die droevige gebeurtenis moeten levendig houden en die vereeuwigen?

Ik zal niet meer breedvoerig spreken over het aantasten van eens verkregen regten. Holland is altoos één geweest. Toen in 1813 het Vaderland deszelfs vrijheid en regten herkreeg, werd bij Art. 53 van de Gwt. van 1814 het bestaan der Provincie Holland erkend, even als bij Art. 1 der Gwt. van 1815. Vorige sprekers hebben dit met klem van redenen betoogd, en de stellers van het rapport, bij gelegenheid van de herziening der Gwt. in 1815 Z. M. den Koning aangeboden, waren van dit denkbeeld en het gevaarlijke van alle splitsing zoodanig doordrongen, dat ik hunne woorden meen te mogen overnemen. Zij drukten zich dus uit: « Bij de verdeeling van » het Rijk, hebben wij voor de Noordelijke Provincien die der » eerste Gwt. behouden, en alzoo aan elke Provincie hare oude » grenzen, met weinige veranderingen, die haar belang zelf » kenschetst, teruggegeven. » Terwijl zij er verder ten opzigte der toenmalige Zuidelijke Provincien, bijvoegde, hetgeen op de onderwerpelijke zaak geheel toepasselijk is:

« Een tijdsverloop van meer dan twintig jaren heeft tus» schen de ingezetenen der departementen betrekkingen daar» gesteld, welke men niet kan losscheuren, zonder ontallijke » belangen te kwetsen, en eene verwarring te weeg te bren» gen, even moeijelijk voor de Regering, als onnut, ja scha» delijk voor de ingezetenen zelve. »

Mogen wij ons dit gezegde niet voor den geest brengen, en als tot ons gesproken aanmerken? Die toenmalige commissie maakte zwarigheid om departementen te scheiden, welke slechts twintig jaren vereenigd waren geweest; en hier zal men splitsen eene Provincie, welke van derzelver

aanwezen af, vereenigd was, en in het Gewestelijk, maar bovenal, hetgeen wel het zwaarste weegt, in het Algemeen belang, in het belang van Koning en Vaderland, vereenigd behoort te blijven.

Eindelijk veroorloof ik mij nog deze vraag: Moet het niet vreemd klinken, dat men bij het ontwerp tot wijziging van Art. 130 der Gwt., bij eventuële verandering van een Provinciaal reglement, het inwinnen van het advies van de Provinciale Staten als verpligtend voorschrijft, en daardoor den Koning wil beletten eigenmagtig de hand in het Provinciaal beheer te slaan; terwijl men hier, vergunt mij het te zeggen, zonder redenen van noodzakelijkheid, buiten verhoor der Provinciale Staten, eene Provincie vernietigt, om daardoor twee Provincien te scheppen?

Ik heb gemeend het gezegde niet te mogen achterhouden, ten einde te doen blijken, dat ik de splitsing van Holland niet kan goedkeuren, maar dezelve steeds zal blijven beschouwen als onnoodzakelijk en schadelijk.

Ik wil echter niet geacht worden reeds te verklaren dat ik tegen de wet zal stemmen. Ik reserveer mij, om, ter bepaling mijner stem, het einde der discussie af te wachten, doch dit is zeker, dat niet op grond der noodzakelijkheid of nuttigheid der splitsing, immer of ooit door mij voor de wet zal worden gestemd; maar dat dit dan zal geschieden, ten gevolge van hoogere beweegredenen, en mijne goedkeuring van het wetsontwerp — zoo ik daartoe mogt kunnen besluiten — zal moeten worden beschouwd als een onvermijdelijk gevolg van den drang der omstandigheden, en als eene opoffering van mijn gevoelen tot nut en heil van het Vaderland.

XLV. De Heer Dam van Isselt:

Bij de langdurige beschouwing der Gwt., die reeds in de maand Januarij dezes jaars is aangevangen, heb ik dezelve met belangstelling doorloopen en, hoezeer ik het gevoelen heb gedeeld, dat dit moeijelijk werk, even als in den jare 1815, voorloopig door eene commissie moest zijn ondernomen en door dezelve een geheel nieuw ontwerp aan de Kamer ter beoordeeling en wijziging moest zijn aangeboden, zonder juist te gelooven dat zulks tot meerdere uitbreiding, maar wel tot bevrediging, zoude hebben geleid, zijn echter, bij de dertien wets-ontwerpen, die uit die langdurige beschouwin-

gen zijn voortgevloeid, en op heden de Dubbele Kamer bezig houden, vele veranderingen tot stand gekomen, die met regt den naam van verbetering verdienen.

Intusschen heeft het mij leed gedaan in het eerste wetsontwerp (vroeger onder de letter *a* voorkomende) de verandering van art. 1 en 2 der Gwt., betreffende de splitsing van de Provincie Holland in *Zuid-* en *Noord-Holland*, voorgesteld te vinden, daar ik zulks, op zich zelve beschouwd, te bejammeren vind en daarbij tevens een beginsel is aangeroerd, dat eenmaal tot meerdere en voor de kleine Provincien niet dan te betreuren gevolgen zou kunnen leiden, en waarom ik dan ook aan dat wets-ontwerp, bij de discussie in de gewone Kamer, mijne stem heb geweigerd, met den wensch, dat dezelve destijds ware verworpen geworden, daar *toen nog* voegzaam, in het belang van Limburg, door eene nadere wet ware te voorzien geweest, die met de overige der Dubbele Kamer konde voorgesteld zijn geworden.

Daar intusschen dit laatste nu niet meer zoo gemakkelijk valt te herstellen en het belang van vereenigd te zijn, voor de Provincie Holland, door het verbreiden en behandelen der quaestie zelve, veel, zoo niet alles, van deszelfs waarde heeft verloren, is die zaak van eenen geheel anderen aard en uitgebreiden omvang geworden. Het is niet meer de vraag alleen: zal Holland worden gesplitst, maar welke gevolgen kunnen er voor het algemeen belang van het Vaderland, uit de verwerping der wet voortvloeijen? En moeijelijk is mij daarop de beslissing gevallen of ik mij, even als vroeger, ten behoeve der Provincie Holland, of in het algemeen belang van het Vaderland moet verklaren. De Gwt. heeft mijn besluit bepaald: de eed bij art. 84 voorgeschreven en door mij afgelegd, zegt mij, dat Provinciaal of ander Bijzonder belang, vóór dat van het Algemeen moet achterstaan. — Ik zal mij niet omtrent het belangrijk onderwerp in beschouwingen begeven, om gebrekkig te herhalen, wat zoo welsprekend door velen van U Ed. Mog. is uiteengezet, maar mij alleen veroorloven, met weinige woorden, mijne wijze van zien en den grond, waarop ik van gevoelen ben veranderd, kennelijk te maken.

Gedurende eenige jaren dat ik de eer heb gehad lid der Provinciale Staten van Holland te zijn, heb ik bij dat achtbaar collegie den hoogsten graad van eensgezindheid en overeenstemming gevonden. Ik heb Amsterdam gedurende dien tijd

op het overige gedeelte van Noord-Holland geen gezag of meerderheid zien uitoefenen; ik heb evenmin het grooter getal leden, het Zuidelijk gedeelte der Provincie vertegenwoordigende, van eenige overmagt zien gebruik maken, maar in tegendeel altoos volkomene overeenstemming gevonden, zoo zelfs, dat, wanneer Stedelijke belangen tegen Landelijke belangen overstonden, de Landelijke vertegenwoordiging zich immer vereenigde en altoos zoodanige bewijzen van overeenstemming gaf, dat het, bij het bestaan van die gezindheden, zeker altoos te bejammeren zoude zijn, deze Provincie van een te scheiden; maar of die heilzame overeenstemming ook nog heden bestaat, valt met grond te betwijfelen. Nadat de wensch eener splitsing der Provincie in *Zuid-* en *Noord-Holland* kennelijk is geworden en daarover verschillende opinien bestaan, heeft verdeeldheid van gevoelen de plaats der vroegere eensgezindheid ingenomen.

Bij de laatstgehouden Vergadering der Provinciale Staten, was zulks ook daar kennelijk; een ontwerp of voorstel, om zich bij de Regering of bij deze Kamer tegen de voorgestelde splitsing der Provincie te adresseren, dat door *velen* werd verlangd, vond geen algemeenen bijval en is welligt door eene gelijke *hoeveelheid* leden tegengehouden, en al ware het dat een gemoedelijk bezwaar het indienen van zoodanig adres heeft terug gehouden, bij volkomen eensgezindheid van gevoelen en denkwijze, ware dit, en elk ander bezwaar, weggenomen geworden.

Heeft Amsterdam, in vroegere tijden, een overwigt op het overig gedeelte van Noord-Holland uitgeoefend, zoo immer is zulks bij eene gedwongene vereeniging en bij verdeelden wensch op nieuw te wachten; bij scheiding der Provincie vrees ik zulks niet, en verschil daaromtrent zeer van de stem die deswege uit Noord-Holland is opgegaan, vooral wanneer, bij doelmatige reglementen op de zamenstelling der Provinciale Staten, voor het belang der kleinere steden en het platte land van Noord-Holland wordt gezorgd en waartoe voorzeker op heden het beste uitzigt bestaat.

En welke uitwerking zal eene verdere vereeniging bij strijdigen wensch op de leden van Zuid-Holland uitoefenen; na de spraak over de splitsing, bij het kennelijk verdeeld gevoelen van vele dier heeren, bij de verwijdering die tusschen de groote steden hoe langer hoe meer zal plaats vinden, zal nu, nadat alles, de vroeger zoo gelukkig bestaan hebbende

overeenstemming en zamengezindheid tusschen een en vijftig leden van Zuid- en negen en dertig van Noord-Holland nog die gewenschte uitwerksels opleveren, waarvan zoo vele nuttige en merkwaardige voorbeelden bestaan? Neen, Ed. Mog. Heeren! de overeenstemming is verbroken; het kwaad is geboren en bestaat, en de vereeniging der Provincie heeft hare waarde, na de uitgelokte en opgewekte verdeeldheid, zoodanig verloren, dat ik de scheiding, hoe betreurenswaardig ook op zich zelve, heden als eene gewenschte zaak beschouw.

Aan het belang van Limburg valt niet meer zoo gemakkelijk te gemoet te komen; wordt de eerste wet verworpen, dan zijn wij daardoor niet alleen tot eene hoogst moeijelijke zaak terug gebragt; maar het komt mij zonder bedenking voor, dat de Enkele Kamer aanvankelijk en daarna weder eene Dubbele zich op nieuw met de behandeling eener wet daaromtrent zal moeten bezig houden; en wanneer de eerstgenoemde Kamer in de maand October bijeenkomt en zich daartoe bepaalt, zal dan, bij de nieuwe voordragt omtrent Limburg, Holland als één onder de Provincien blijven bestaan, opgenomen en toegelaten worden, of zullen de voorstanders der splitsing van dien nieuw geopenden weg gebruik maken en weder op de verdeeling der Provincie Holland aandringen? Mij dunkt zulks is evenmin als de uitkomst twijfelachtig; het belang van Limburg en de quaestie, of Holland uit één of twee Provincien zal bestaan, zal *ten slotte* bij afzonderlijke wetten worden voorgedragen en daarop de splitsing van Holland worden vastgesteld, zeker tot groot nadeel van Noord-Holland, hetwelk dan op minder gunstige positie zal te hopen hebben, dan heden.

En waartoe, Ed. Mog. Heeren! zal die geopende arbeid noodig zijn? Als ik met overtuiging overneem, wat dezer dagen een even kundig als welsprekend regtsgeleerde uit Zuid-Holland daaromtrent zeide: *onze Grondwet is niet gebrekkig, zij is niet slecht, zij is goed!* waartoe zal dan eene verdere wijziging leiden? Voorzeker tot zoodanige moeijelijke verwikkelingen, als waaromtrent ik schroom in ontwikkelingen te treden; en welke uitwerkselen zal zoodanigen arbeid op de behandeling der weldra te wachten finantiële wetten hebben; zoo de nieuw benoemde Minister van Finantien, op wien en op wiens moeijelijken arbeid het oog zoo algemeen is gevestigd, en de ras naderende tijd, den staat der finantien open-

legt, met cordaatheid en ernst de middelen aanwijst, die aanvankelijk tot behoud en nader tot herstel der gezonken finantien kunnen aangewend worden, en de Kamer zich alsdan door verschillende begrippen omtrent meerder of minder wenschelijke veranderingen in de Gwt. bepaald en verdeeld, ja daardoor van de finantiële belangen afgetrokken vindt, wat zal dan weder van dat alles worden, en welke hoop blijft er over, dat die groote aangelegenheden van het Vaderland, die ernstige en algeheele overweging der Kamer zullen bekomen, die zoo dringend worden gevorderd.

Het is een en ander, dat mij heeft bewogen mijne vroeger afkeurende stem door eene goedkeurende te vervangen.

Hierna wordt de voortzetting der beraadslagingen bepaald op Maandag, 31 Augustus.

EINDE VAN HET DERDE DEEL.

ERRATA.

Blz. 17 staat: J. H. Anemaet Az.; lees Mr. S. H. Anemaet Pz.

Door eene typografische vergissing was de redevoering van den heer Schik geplaatst op blz. 263; uit de volgorde der cijfers *bij* de redenaars, ziet men die vergissing terstond; de heer Luijben is de derde spreker (blz. 266). Daar het hier slechts drie blz. gold, is de rede van den heer Schik op hare plaats (blz. 339) herhaald, en dus de volgorde der sprekers niet afgebroken.

Op blz. 435 staat: bij den heer van Lijnden tot Sandenburg XXIV. lees XXV.; en op blz. 445, bij den heer Junius van Hemert XXV, lees XXVI.